

JO. FRANCISCI SCARDONÆ
CIVIS RHODIGINI

In Patria Scientiarum Academia Medicinæ Lectoris

APHORISMI
DE COGNOSCENDIS
ET
CURANDIS MORBIS

Uberrimis commentariis, atque animadversionibus illustrati,
Quibus quæstiones singulæ, quæ cum in theoriam, tum in praxim medicam
cadunt, hodie maxime illustres sedulo pertractantur, discutiunturque.

EDITIO ALTERA
AUCTION, ET EMENDATION.
LIBER QUINTUS.

De Morbis Mulierum.

PATAVII, Typis Seminarii, MDCCLXIII.

Apud Joannem Manfrè.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

PHYSICS

1913

1913

1913

1913

1913

1913

1913

1913

1913

1913

1913

I N D E X   C A P I T U M

Quæ in hoc Volumine continentur.

I.	De Menstruo sanguinis fluxu in genere.	I
II.	De Mensium suppressione.	13
III.	De uteri hæmorrhagia.	33
IV.	De fluore albo benigno, & virulento, & prolapsu uteri.	57
V.	De affectione hysterica.	78
VI.	De uteri inflammatione, ulcere, scyrrho, cancro.	96
VII.	De furore uterino, Chlorosi, uteri hydrope seroso, & tympanitico.	120
VIII.	De sterilitate, & molis veris, ac spuriis.	143
IX.	De præcipuis quibusdam gravidarum morbis, & abortu.	175
X.	De partu difficili, foetu mortuo, & Secundina retenta.	202

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

A Vendo veduto per la Fede di Revisione, e Approvazione del P. Fr. Francesco Antonio Mantoa Inquisitore Generale del Santo Ufficio di Padova, nel Libro intitolato: Jo. Francisci Scardone, *Aphorismi de cognoscendis & curandis morbis, uberrimis commentariis, atque animadversionibus illustrati, quibus quaestiones singulae, quae cum in theoriam, tum in praxim medicam cadunt hodie maxime illustres sedulo pertractantur, discutiunturque De Morbis Mulierum*; non v' esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario nostro, niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo Licenza a Giovanni Manfrè Stampatore di Venezia, che possi essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 25. Marzo 1758.

(Gio. Emo Proc. Ref.

(Alvise Mocenigo IV. Cav. Proc. Ref.

Registrato in Libro a carte 33. al num. 271.

Giacomo Zuccato Segr.

Addì Primo Aprile 1758.

Registrato nel Mag. Eccell. degli Esecutori contro la Bestemmia.

Francesco Bianchi Segr.

APHO.

A P H O R I S M I DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS.

DE MORBIS MULIERUM.

C A P U T I.

De Menstruo sanguinis fluxu in genere.

I. Enstruus sanguinis fluxus fœminis familiaris ut plurimum in secundo septenario critico quasi naturæ motu incipit, & desinit in septimo.

II. Solet autem eum præcedere in puellis præsertim nondum purgatis dolor lancinans, & distendens partium vicinarum ad lumbos, ad pubem, ad inguina, crurum lassitudo tensiva, & gravativa, arteriarum pulsatio, anhelitus gravis, insolita quædam motio in pulsu, & mammarum turgentia.

III. Comitatur vero in sanis Mulieribus sanguinis rubicundi, & floridi plus minus ad unciam XX pondus excretio, quæ triduo plerumque absolvitur, citiusque, aut ocyus pro temperamenti, regionis, victus, motus, & ætatis varietate revertitur, nisi gravida fiant,

aut lactantes, in quibus aut plane desinit, aut mirum in modum minuitur.

IV. Hæc fere omnia evenire ob peculiarem quamdam plethoram in fœminis elaboratam cum peculiari uteri, ejusque vaginæ constitutione conjunctam, qua sanguis ad capillaria hujusce, aut illius partis vasa majore impetu, atque velocitate feratur, eaque facilius distendantur, aperianturque facile judicaverim, cum probe noverim Aortam descendantem, omnesque inferiores partes latius patere in fœminis, quam in viris, vasorum laxitatem insignem, & miram tortuositatem.

V. Si parem vasorum hæmorrhoidalium constitutionem, & habitum sortiantur viri, quid mirum si singulis fere mensibus & ipsi similem sanguinis excretionem patiantur?

COMMENTARIA, ATQUE ANIMADVERSIONES IN APHORISMOS DE COGNOSCENDIS, & CURANDIS MORBIS. DE MORBIS MULIERUM

CAPUT I.

I. *Enstruus sanguinis fluxus fœminis familiaris.*) Fluxus sanguinis ab utero singulis mensibus periodice emanans menstruæ potissimum purgationi nomen dedit, quæ a nonnullis etiam appellari solet, quod ejus ope fœminarum corpora a superfluo, & inutili sanguine exonerantur. Earum quoque flores ab aliis dicuntur analogia egregie sumpta ab arboribus, quæ cum fructus non edant, nisi prius flores emiserint, ita Mulierem nunquam gravidam fieri, nisi menstruas purgationes, quasi flores habuerit, perhibetur. Quod autem solæ Mulieres peculiarem excretionem sanguinis per uterum, eamque magis opimam, quam simiæ, aut alia Animalia patiantur, docere olim visus est Aristoteles (a). Immo si Plinium audimus (b) solas fœminas præ cæteris omnibus Animalibus menstruis obnoxias esse certo certius affirmare non dubitavit. Idque ita verum successu temporis visum est plerisque, ut nullum hac de re suspicioni locum reliquerint.

Ut plurimum in secundo septenario &c.) Quod menstrua in secundo septenario, seu decimo quarto anno puellis veniant, & desinant in septimo, anno scilicet 49. non ita constans est, ut naturæ lusus hac in re minime sequantur. Observationes tamen de virginibus novem aut decem annorum men-

struatis rarissimæ sunt, quemadmodum & illæ de Mulieribus, quarum menses ultra quinquaginta producantur. Quæ leguntur de menstruis in ætate annorum 62. & 65. in A. N. C. (c) 72. in Bartholino (d), 78. in Hildano (e), 81. in Kerkringio (f), 82. in Lanzono (g), 84. in Schenchio (h), 90. in A. N. C. (i), 103. in Saxonia (k), & Solenandro (l), parvi faciendæ, cum evacuationes, quæ ultra septimum septenarium, aut quinquagesimum quintum annum ut summum producantur mensium nomine insigniri nullatenus debeant, sed irregularium, quæ a morbo aliquo proficiscuntur, quæque propterea symptomatice sunt, ac illæ quæ vel ad menses, & annos plures perdurant nulla interposita mora, ut illius Mulieris profluvium, cujus mentio fit in Sacra Scriptura a Salvatore nostro per vim miraculi profligatum, ut præ cæteris cl. Mauriceau testatus est (m). Qua in re sane quamvis sit probe consideranda cujusque mulieris idiosyncrasia, & temperamentum, unde pituitosæ, frigidæ, & melancholicæ serius hoc fluxu laborant, citius e contra salaciores, vegetioresque, concipere tamen oportet machinam hominis viventis, ejusque partes ita constructas, ut cum septenario numero notabilem semper, & illustrem interdum cum sanitatis periculo junctam mutationem subeant: hinc ter septima hebdomada fœtus

sele

(a) *Hist. animant. lib. 9. cap. 2.* (b) *lib. 7. cap. 15.* (c) *Dec. 2. an. 1. obs. 165. Dec. 3. an. 5. 6. obs. 91.* (d) *Epist. Cent. 2. epist. 86.* (e) *Cent. 2. obst. 61.* (f) *Obs. anat. 88.* (g) *Animadvers. var. 33. p. 178.* (h) *Obs. lib. 4.* (i) *Dec. 2. an. 6. obs. 145.* (k) *Prælect. Patav. p. 3. cap. 23.* (l) *Conf. Med. sect. 15. n. 41.* (m) *Oper. Med. Chirur. to. 1. cap. X.*

fese in utero movet, sexies septima ad exitum paratus est, septimo mense dentire incipit, septimo ætatis anno dentes decidunt: vigesimo primo corpus debitam staturam acquirit, reliqui anni tantum ad ejusdem robur acquirendum, & animi perfectionem impetrandam inserviunt: in nono septenario senectus incipit cum virium languore, corporis macie, memoriæ debilitate, sensuum hebetudine cum dispositione ad chronicos morbos, ac mortis periculo: hinc etiam infantes septimo, & decimo quarto mense in magnum vitæ discrimen ob variorum dentium eruptionem adduci videmus: septimo anno lumbricis facilius laborare: annum vigesimum primum ad trigesimum usque, quintum juvenibus valde infensum: ingravescentem ætatem, & decrepitam certis quibusdam morbis obnoxiam, ut de criticis diebus, sive decretoriis mentionem relinquam, qui mutationem quamdam in pejus, aut melius afferunt, & pari ratione septenario numero continentur. Quid igitur mirum videatur decimo quarto anno plerunque Menstrua puellis comparere, non secus ac in virilibus testibus semen generari incipit, easque ad generationem aptas reddi, unde maximam in toto corpore patiuntur alterationem, vel ex eo maxime conspicuam, quod non solum lanugo in Veneris monte apparet, vox gravior efficitur, mammae turgent, & una cum sanguinis per pudenda excretionem libidinis æstu conflaurant: e contrario septimo septenario Mensium fluxum cum generandi impotentia cessare; unde iis morbis obnoxie fiunt, qui a perturbato motu sanguinis proficiuntur. Cujusce causæ defensionem nolim credas ita me suscipere, ut aliquid efficaciam septenario annorum numero tribuam, quemadmodum Pythagoras arbitratus est, alique ipsum sequuti observationibus ducti septem esse planetas, septem metalla, septem ultra pedes hominem minime excrecere; septem opus esse Mensibus, ut fœtus in utero Matris perficiatur; ut septem Græciæ Sapientes silentio præteream, septem Mundi admirationes, septem ludorum Circensium solemnitates, septem Duces conquirendis Thebis selectos, aliaque id genus a Varrone commemorata ad hanc ipsam sententiam confirmandam. Haud enim ignoro vim omnem, quæ mu-

rationem in corpora inducit non a numero septenario, ut numero provenire, qui & forma caret, & ab omni materia abstractus nec agere quidquam potest, nec pati: multo minus ab Astrorum potentia, & malignorum planetarum conjunctionibus, præsertim Saturni, qui singulis septem annis ad quadraturam, vel saltem ad contrarium suæ naturæ signum pervenit, quæ futilia Astrologorum figmenta sunt nec ratione, nec experientia confirmata, sed a quadam mutatione, quæ necessario in corporibus per certum ac determinatum motum efficitur, quique motus saltem sensibilis non nisi certo ac determinato tempore absolvitur, voluitque Sapientissimus rerum Conditor numero septenario adstringere. Hinc cum circa decimum quartum annum major alimentii copia ingeratur, atque in stomacho citius subigatur, & multo major copia sanguinis ingeneretur, quam quæ nutriendo corpori inserviat, solent plerunque Menses prodire: Cum circa quinquagesimum fibræ rigidiores evadant, minima capillarium vasorum oscula occludantur, atque oscillatio prompta vasorum languescat, a qua fluidorum motus, omnesque excretiones proficiuntur, plerunque deficiunt. Sed hac de re si quis curiosius doceri velit, Fridericum Hoffmanum adeat (n), qui argumentum sic pertractavit, ut omnem eruditionis aviditatem valeat explere.

II. *Solet autem eum præcedere in puellis præsertim nondum purgatis dolor &c.*) Nihil Astrorum potentiam, & malignorum planetarum conjunctionibus tribuendum esse paulo ante animadvertimus: idque utile quamprimis est, & necessarium ad confundendam illorum sententiam, qui cum Aristotele Menstrui fluxus periodos a Lunæ motu, ejusque actione, & dominio, quod habere creditur in corporibus humidis, cujusmodi fere est Muliebri, commenti sunt juxta vulgatum illud: *Luna vetus vetulas, juvenes nova Luna repurgat*: Præterquam quod non in ea rationum inopia versamur, ut non aliunde ad asserendum in Lunæ Phasibus refundendum non esse Menstruum sanguinis fluxum, argumenta conquirere valeamus. Si enim a Lunæ actione produceretur, omnes Mulieres eodem die afficerentur hoc fluxu, siquidem Luna eodem modo se haberet respectu ad omnes Mulieres

res hujus, aut illius Civitatis, & loci: quod tamen experientia minime respondet, cum menstrui fluxus periodus in aliis sit quindecim dierum, in aliis viginti, in aliis triginta, quadraginta, & ultra. Deinceps qua ratione, aut modo dicamus Lunam agere in foeminas, si pressionem velimus excipere a sua potissimum gravitate inductam, qua Maris aestus a plurimis explicatur? Verum tali hypothese admissa, ecquis explicare se posse credat, quomodo suppressis Menstruis, innumeris symptomatibus vexentur Mulieres, cum haec solum tempore alterius, Lunae prementis favere deberent. Hisce adde, Lunae dominium in corporibus solum foemineis admittere velle, nullum fere in viris, & praecipue in iis, qui vitam agunt sedentariam, & quasi foemineam, ridiculum esse. Quibus sane rite perpenis, ex Recentioribus plerique Graafius, Bayleus, Etmullerus, quos ipse cl. Mauriceau sequutus est (o) eo facile adducti sunt, ut crederent menstruae purgationis causam esse sanguinis fermentationem praeter naturam auctam, qui velocius circulationem efficiens viarum uteri extrema ita distendat, ut eorum oscula aperiendo in uteri ipsius cavitatem tandem exoneretur. Fermentationem porro vi cujusdam liquidi ex sanguine in uteri partibus derivati excitari facile sibi in animum inducunt, quod a calore naturali, & intestino motu particularum, ex quibus constat periodice exaltatum, & vires idoneas adeptum ad sese insinuandum, altiusque vias sanguinis penetrandas, universam massam exagitat, perque vias uteri ad sese aperiendum aptiores exitum parat, ut in musto, aliisque fermentescentibus liquoribus experimur, qui fermentationis tempore ex debilibus colli partibus facile elabuntur. Perbelle concinnata hypothese omnia fere phaenomena declarare nituntur. Neque arduum ipsis, atque insolens visum unquam fuit explicare ope ejus fermenti, quomodo solae Mulieres, non viri Menstrua patiantur, & quomodo periodice eadem recurrant, quia videlicet spatium unius Mensis idem fermentum ad eam turgescientiam pervenit, ut in sanguine eam valeat excitare fermentationem, qua vasa sanguifera aperiuntur, & sanguinis sequatur expulsio. Ubi observa-

tionibus edoceantur, impedita quacumque ex causa circa uterum excretionem, sanguinem turgescientem periodice per nares, vomitum, pulmones, haemorrhoides, mammas, aliaque loca prodire, ac Mulieres, antequam Menstrua compareant, dolore lancinante, & distendente circa lumbos corripitur, crurum lassitudine tensiva, & gravativa, arteriarum hypogastricarum tensione, aliisque supra enarratis symptomatibus, nec non eorum fluxum iis potissimum medicamentis cieri, quae sanguinis turgescientiam, atque orgasmum concitant, uti sunt acrida, salina, volatilia, valde amara, aloetica, aliaque id genus: deficere e contra, aut plurimum saltem retardari a viscidis, acidis, aliisque, quibus sanguinis fermentatio cohibetur, in cacheticis, ac melancholicis sanguine ad turgescendum minus prompto praeditis, aut penitus sisti, aut insigniter diminui, ita in opinione recreantur, fovetur, confirmantur, ut alias non facile amplexuros esse polliceantur. Cum ita res habeat, vereor ne quae adversus Willisium, & Chymicos alibi attulimus (p) nullum in sanguine fermentationis vestigium apparere ostendentes, deinceps ejus principia dubia adhuc esse, & controversa, circulationem sanguinis maximo eidem esse impedimento, nullum demum ejus effectum, quantumvis connitaris conspici posse, eorum stomachum moveant, atque indignationem. Verum cum mihi potissimum propositum sit ea, quae si vera non sunt (quanam autem ejuscemodi?) ad veritatem saltem propius accedunt, conjecturis persequi, cur iis blandiar nullatenus video. Nulla enim ratione tale speciale fermentum probatur, aut anatomice demonstratur, nec quid causae esse possit, cur praegnae, nutrices, & juniores puellae fere nunquam purgentur, declaratur, ut alia plura mittam, quae contra fermenta commentus est Charletonus (q), qui a curiosioribus consulendus. Utinam cum suam sententiam exponit non aliis praeterea rationibus praeter eas, quas ex Bayleio accepit, uteretur. Sic enim omnis eorum memoria evanisset, nec nobis liquor ille objiceretur, qui in glandulis uteri separatus, ac statim tempore turgescens, atque in velociorem motum adigens, & rarefaciens, uterique vasa plus a-

quo

(o) Loc. cit. (p) *Aph. de cogn. & cur. mor. lib. 4. com. XI.*

(q) *Lib. de Catam.*

quo distendens viam Menstruis aperit, qui si rite ad trutinam, ut ajunt, revocetur, cum iis æque, ut egregie notat Freindius, a veritate abhorret, ideoque iisdem fere rationum momentis, quæ contra fermenta afferri solent, ejiciendus. Sed ut omnia paucis complectar, symptomata quibus Menstruantes Mulieres exercentur, ita ne nos in eas angustias compellant, ut secluso quocumque speciali fermento, aut liquore in utero genito explicare nullatenus valeamus? Nisi ob aliam causam aliter sentiant, in eam spem facile adducor, ut credam, ubi aliam sententiam noverint, quam cum veram esse ratio evincit, tum anatomicæ observationes confirmant, in eam quoque priorē relicta sint pedibus ituri. Sed hanc infra videbimus.

III. Comitatur vero in sanis Mulieribus sanguinis rubicundi, & floridi &c.) Galenus, alique illum sequuti (r) in ea fuerunt opinione, ut crederent, sanguinem menstruum esse massæ sanguineæ excrementum, unde oriri existimarunt a caloris debilitate, qui cum in fœminis minor sit, quam in viris, in illis propterea potius, quam in istis generari sunt arbitrati. Quod diligenter tenentes nonnulli Plinio addicti sanguine menstruo nil monstruosius haud dubie affirmarunt, quoniam solo ipsius vapore, aut contactu vinum recens acescere facile contingit, semina sterilia reddi, arborum germen perire, fructus exsiccare, molles plantas arefcere, speculorum crystalla solo fœminarum aspectu fœdari, cultri acutiem contundi, nitidas eboris opes vilescere, apes emori, æs, ferrum derrepente rubiginem contrahere, aerem infici, & Canes, qui eodem vescuntur, rabie corripiri. Quæ sane omnia si vera essent, egregie conjicit laudatus Mauriceau futurum fore, ut homines ad fœminarum consuetudinem, ac familiaritatem non tam facile, ut moris est, se adjungerent, excretionis, quæ fit ex utero impudicæ, ac celtica lue insigniter infectæ meretricis cogitatione, animus exhorresceret. Verum præterquamquod Veterum opinio ejici potest hoc uno, vel altero, quod si menstrui sanguinis generatio a calore debili copiose cumulante excrementa proficisceretur, aliqui etiam viri ipsi fœminis frigidiores menstruo fluxu cor-

riperentur. Accedit præterea per se corrumpere observatione certa, constantique excreti sanguinis menstrui, qui non est pravis qualitatibus refertus, sed ejusdem plane conditionis in sanis Mulieribus, ac omnium venarum, & arteriarum, idest perfecte coctus, subactus, & ad naturam puri sanguinis redactus, valde rubicundus, & floridus, & qualis, ut notat Hippocrates (s), e vena secta victimæ recenter mactatæ cruor effluit, inquit: *Procedit autem sanguis velut a Victima, & cito congelatur, si sana fuerit Mulier*, cum notum omnibus sit, planeque perspectum subitam sanguinis congelationem bonum esse sanitatis indicium, illudque Victimarum, quoniam ad sacrificia, quæ & bene valerent, & pulchritudine excellerent Animalia ab Antiquis adhiberi solebant, optimum erat, ut Aristoteles ipse testatus est. Quod si aliqua interdum in qualitate diversitas contingit, ut ad lympham propius, quam ad sanguinem accedat, aut si sanguinis formam adhuc retinet, pravus tamen sit, & vitio aliquo coinquinatus, & ferme inter venenæ referendus, ut Plinius præten- dit, cur id potius non repetas ex admixtione nonnullarum sordium, quas secum trahit potissimum, cum in uteri cavitate aliqua de causa plus æquo moratur, atque vix ac ex propriis vasis effluit, minime excernitur, seu aliunde ducto contagio, ut viri cl. Mauriceau, Freindius, Hoffmannus alique testati sunt.

Plus minus ad unciam XX. pondus excretio, quæ triduo plerunque absolvitur &c.) Certa sanguinis periodice ex utero fluentis quantitas determinari nequit. Hippocrates, qui in Græcia scripsit, *Moderati*, inquit, (t) *sunt Menses in omni Muliere sana producentes, ut duarum Heminarum Atticarum mensuram excedant, paulo plures, vel pauciores*. Cum hemina juxta Varandæum sit novem unciam pondus, cum quo ferme consentit Verheijenius unciam circiter decem efficiens, patet ad unciam XX pondus sanguinem menstruum plus minus excerni. Idem Hippocrates loco citato triduo etiam plerunque absolvi statuit. Verum quemadmodum quoad quantitatem, ita quoad durationis tempus & recursionis varii interdum naturæ lusus solent contingere. Differentia potissimum desumitur a temperamen-

to.

(r) *Lib. 2. de sem. & 14. de usu part.* (s) *Lib. 1. de morb. Mul. sect. 15.*
(t) *De morb. Mulier. lib. 1. 5. 15.*

ro. Sanguineæ enim, & biliosæ plus sanguinis effundunt citiusque, quam obesæ, & frigidioris naturæ fœminæ. Idem dicendum de iis, quæ calidiores regiones incolunt præ iis, quæ frigidiorē: De iis quoque, quæ gulæ deditæ sunt, & otio liberius indulgentes præ iis, quæ tenui victu, aut multo exercitio utuntur. Si ætatis florem nondum adeptæ sint, eo major sanguinis quantitas evacuatur, quo magis ad ipsum properant; permanet æqualis florente ætate; ætate vero declinante sensim sensimque minuitur. Neque sane observationibus obest, quod cum rationibus firmis validisque minime consentiant. Cum enim in temperamentis sanguineis sanguinis motus placidus, & æquabilis sit, neque plus æquo lentescens, aut vehemens, ipsius vero partes optime inter se mixtæ sint, ac temperatæ, fibræ vero mediocris tensionis, & duritie, quid mirum si facile quoque secretiones omnes, excretionesque peraguntur? Multo vero facilius peragentur, si celerior, & vehementior sit sanguinis motus; ejus vero consistentia ad tenuitatem vergat, atque ad exilissima quæque vasorum orificia pervadenda, aut subtilissimos quosque meatus, ac poros permeandos idonea, quod temperamentis biliosis solemne est, in quibus cum partes sulphuræ sint exaltatæ, & copiosæ, spiritus agiliores, acrioresque, salaces facile evadunt. Mulieres, bisque propterea in mense, ut observat Duretus. (u) & aliquando absque sanitatis noxa purgantur. Quod æque affirmari non potest de obesis, & frigidioris naturæ fœminis, in quibus cum vasa parva sint, fibræ vero teneræ, & laxæ, hinc tardior, & segnior sit sanguinis motus, humoresque crassi, visceri, & lenti, difficilius quoque per meatus, & poros secretionibus, excretionibusque dicatos elabi contingit, atque extra corporis confinia educi. Si de regione sermo sit, in qua aer calidus prædominatur, cum elasticæ humorum partes, ac præsertim aeræ ab exteriori aere, sibi que contranitente parum comprimantur, sese facile expandunt, agilius moventur, cæterasque commovent, exsolvunt, attenuant, dissipant, unde expanduntur, turgent, atque ea ratione agi-

tantur, ut non solum subtiliores earum partes diffilentur, sed crassiores etiam, & ipse sanguis per vasa facillime elabatur. Si vero regio ea sit, ut frigidus aer eam claram faciat, humores densiores fieri perspicuum est, tardioresque ad motum, unde difficilius eorum excretio. Si de cibo opiparo loquimur, ecquis nesciat plus alimentitiæ substantiæ ingeri, quam ad solidarum partium attritionem, fluidarum absorptionem præcavendam spirituumque jacturam reparandam sit necessaria, ideoque plenius corpus nutriendo materiem sanguini ea ratione suppeditare, qua copiosius per vasa uteri excernatur? Quid si otio indulgeant mulieres, & vitam agant prorsus sedentariam, unde feri ipsius perspirabilis excretio plurimum imminuat? Cum vero tenui victu utuntur, & quantum satis est ad vitam sustentandam, non ad satietatem, aut famem ipsam sedandam, an cumulari possit sanguis ea quantitate, ut copiosiori sanguinis excretioni impetum det, viderint alii. Quid si nimis exerceantur? Jam vero spiritus dissipari, partium robur infringi, fluidiores mitioresque humorum partes disperdi: hinc languescere fibrarum elatere, crassioribusque remanentibus humorum particulis non promptam, ac facilem eorum excretionem, sed congestiones potius, atque infarctus uteri subsequi manifestissima res est. In ætate, quæ pubertatem sequitur, adolescentia nimirum, quæ ad vigesimum quintum annum extenditur, cum cordis impetus, & inde consequens sanguinis celeritas in dies singulos augeatur, quid mirum, si major quoque sanguinis quantitas evacuetur, quo magis ad juventutem properatur, in qua solet plerumque ea vis, atque impetus solidarum partium, atque inde consequens fluidarum motus servari, qui in consistente ætate sensim, sensimque languescit, unde excretio quoque, quæ æqualis antea dictis de causis permanebat, paulatim diminuitur.

Nisi gravide fiant, aut lactantes, in quibus &c.) Si Rodericum a Castro (x) Hildanum (z) Stalpartium vander Wiel (a) Columbum (b) Deventerum (c) Cummium (d) Dionis (e) Mauriceau (f) aliosque exi-

(u) In Holler. 255. (x) De morb. Mulier. lib. 2. cap. 11. (z) C. 5. obs. 41.
(a) Obser. cent. 1. obs. 76. (b) De format. fœt. l. 12. (c) De art. obstetric. p. 1. cap. 33.
(d) Medic. sept. 37. (e) Traité des accouchemens liv. 2. chap. 12. (f) Tom. 1. lib. 1. cap. 20.

eximios scriptores consulimus, exempla mulierum contemplanda Physicis exhibuerunt, quæ licet prægnantes interdum usque ad septimum mensem, & toto gravidationis tempore sanguinis fluxui obnoxie fuerunt, qui cum moderatus fuerit, nec ultra consuetos dies extensus nec matri, nec foetui quidquam attulit detrimenti: unde Hippocratis aphorismus dicentis (g), *Si Mulieri utero gerenti purgationes eant, impossibile est foetum esse sanum*, ad eas Mulieres referendus videtur, quæ plenius, & uberius, quam par est, menstrua patiuntur, ut facile principes ejusdem interpretes Hollerius, Heurnius, Valesius, De Gorter, Mauriceau, Dionis, De Graaf egregie ostenderunt. Quin imo si mulier multo sanguine abundet, & matri, & foetui conferre supra laudati Mauriceau, de Gorter, nec non cl. Tozzi testati sunt, unde egregie conjicit cl. Pasta (h) Solenandri mulierem, quæ gravidationis tempore majorem sanguinis copiam, quam ante ejiciebat, quin de perturbata salute conquereretur, in illum ordinem esse cooptandam. Quod enim cum multis ac frequentibus, tum certis, ac constantibus observationibus compertum est, clare aperit juxta ordinarias naturæ leges in gravidis mulieribus menstrua deficere, aut saltem tertio elapso mense non reperi. Neque hujusce rei ratio in arduo posita. Cum enim conceptione peracta vasa uteri turgere incipiant, copiosioreque succum effundere, qui a calore loci motuque ad eam partium tenuitatem redigitur, quæ sese in foecundatum ovulum nulli uteri parti adhærens insinuare possit, atque ejus substantiam altius penetrando ipsum distendere, & augere, embryonemque in eo contentum nutrire, perspicuum est, quo major nutritii humoris quantitas ad uterum affluit, eo magis in universa sanguinis massa id ipsum deficere, quod cruentæ excretioni impetum dabat, sicque sanguine per turgida, ac distenta uteri vasa circulum suum libere conficiente menstruorum fluxum cessare, aut saltem eo usque solum diminuta progredi, dum ovulo in dies singulos increscere placenta rudimenta conspicua fiunt, uteri capacitas ipsius mole impletur, tenuissima vascula ab utero ovulo circumquaque applicato admittuntur, & nutritus succus ab eodem transcolatus in

foetus umbelicalem venam transmittitur pro majore foetus nutritione necessarius. Quæ si minus arideant iis, qui nutritionem foetus aliquam saltem magnitudinem adepti a liquore Amnii, cui circumfunditur ore hausto, vi stomachi concocto, succisque bilioso, pancreatico, & intestinali in Chylum subacto per vasa lactea in sanguinem transeunte, reliquo in fæces lentas intestinorum motu ad anum usque propellendas abeunte repetunt, ii sane egregiis observationibus minime destituuntur, Graafii præsertim asserentis, liquorem illum in membranis ovi diu ante conceptum existere, post factum conceptum accrescere, primis mensibus copiosorem esse, instante partu imminui, & interdum penitus absumi: nec non Heisteri in foetu œsophagum, & ventriculum eodem refertum vidisse haud dubie affirmantis: auctoritate demum Hippocratis, qui in libro de carnibus hæc habet: *Si quis, inquit, interroget quomodo hoc quis sciat, quod foetus in utero trahit, & sugit, illi sic respondendum est: Pueri nascuntur sterces in intestinis habentes, & ubi nati fuerint, celerrime ventrem tum homines, tum pecudes exonerant, atque non haberent sterces, nisi in utero suxissent*. Quibus quamvis responderi posset, foetus interdum sine capite in lucem edi, & nonnullos infantes ore, naribusque obturatis, quo satis superque constat, foetum per os solummodo non nutrir, ut præclare notat Freindius; non est tamen cur multum pugnemus, præsertim cum & Harvæus & laudatus Graafius docentes huncce humorem in Amnio reperi, antequam foetus & mingere, & sudare queat, suspicionem de excrementitia ejusdem natura, ut Veterum plerique crediderunt, tollant omnem. At & illi mihi concedant quod volo necesse est, liquoris hujusce materiam ex universa sanguinis massa in vasa uterina derivari, præparari ibi, sensim ab utero per poros membranarum in cavum Amnii adigi, humorem ibidem contentum similem separare, vasa embrii replere, ampliare, extendere, donec membris organisque digestionis perfectionem natis ab ore foetus hauriatur, ideoque deficiente ea sanguinis copia, quæ ad vasa uterina delata menstrua ciebat, eadem deficere. Idem plane dicendum de lactantibus. Quamvis enim Schenky, Pecqueti, Hoffmanni alio-

(g) Sect. 5. aph. 61. (h) Discorso Medic. Chirur. n. 1.

aliorumque opinionem libens complectar, qui lactis materiam non ex sanguine, sed ex Chylo derivari statuunt præclaris ducti observationibus, quibus compertum est eam lactis copiam a nutricibus emitte, quæ cum sanguinis dispendio conciliari vix potest: deinceps si non multo post a pastu calidus potus ab iisdem sumatur, insignis lactis ad mammas excursus sensum percipi, paucas vero horas a pastu optimum reddi, purgantia demum infantem purgare, crocum flavo colore chylum lacteum inficere, aliaque plura in cibis assumpta ad nutricum mammas deferri, cur iis tamen blandiar, cum ad credendum vehementer adducuntur, anrequam Chylus sanguini commisceatur in subclaviis immediate per ramum ductus thoracici, qui non in subclavio canali, sed quasi furtim axillam versus inter Thoracis musculos divertens ad mammas tendit, illuc deferri, nullatenus video, cum res aliud monstret. Videmus siquidem omni alimento jamdiu in perfectum sanguinem mutato, nihilominus Lac in mammis generari ex inedia nutricum, & obsidionibus, ut Hoegelandius testatus est: deinceps lacti sæpe sanguinem succedere, cum in nimia lactatione nutrices exsuguntur, argumento prope certissimo materiam lactis non per vias peculiare, sed una cum sanguine ad mammas deferri, ac consueta ratione per mammarias glandulas secretionis gratia a natura mirabili structura conditas separari. Cui quidem sententiæ vel ex eo plurimum ponderis accedit, quod Hippocrates, *Si Mulier*, inquit, *quæ nec peperit, neque gravida est lac habet, huic menstrua deficiunt*. Cur enim deficient, nisi sanguis eidem materiam præbeat convenientissimam? Cum autem sanguis lacti materiam præbeat, quid mirum si in lactantibus ob insigne Chyli, & sanguinis dispendium, menstrua non reperiantur?

IV. *Hæc fere omnia evenire ob peculiarem quamdam plethoram &c.*) Quæ hætenus diximus apprime faciunt ad illorum defensionem, qui non aliam præter plethoram menstrui fluxus causam agnoverunt: quæ quidem doctrina novum inventum non est, cum Galenus in libro de venæ sectione adversus Erasistratum primus omnium

eamdem medicis contemplandam reliquerit. Quoniam obscura, & mutila successu temporis subtilioris ingenii medicis visa fuit, in ea potissimum illustranda multorum voluntas non defuit, ac Pitcarnii (i) Hoffmanni (k) Boerhaavii (l) Freindii (m) solertia plurimum enituit. Et sane vix in oppositam ire poterit sententiam, qui illud vel leviter tantum mente volutaverit, sanguinem in fœminis magis redundare, quam in viris, ac facilius in iis accervari: quod quidem suadere videtur longe mollior, ac laxior fœminarum habitus, quam sit virorum, ut egregie docuit Hippocrates (n), unde omnes cavitates, cellulæ, & vasa in his facilius distenduntur, replentur, humoresque aggregantur, ut idem alibi ostendit (o). Cujusce rei argumentum præclarissimum præbet membrana adiposa in fœminis crassissima, ac citius earum incrementum, quam fiat in viris, non aliunde repetendum, quam ex majore liquidi copia, ex qua solidæ partes conflantur, ita ut minori tempore, æquale, vel æquali tempore amplius nutrimentum inde hauriri queat, ut idem Hippocrates arguit (p), ac luculenter demonstravit Pitcarnius (q). Quoniam vero fibræ quo molliores, laxioresque sunt, eo etiam minore efficacia sunt instructæ ad impellendum, quo vero magis firmæ, & solidæ, eo etiam ad impellendum sunt magis idoneæ, sequitur hinc, ut in fœminis tardior sit, & languidior fluidorum progressio, ac propterea debilior, mollior, ac minor pulsus, quam sit in viris, ut ipse Galenus testatus est (r). Quæ languida fluidorum progressio dici vix potest, quantum eorum copiam aggregandæ tribuat, atque excretionum paritati. Hanc autem paritatem excretionum efficit etiam vasorum, quibus donantur mulieres, angustia. Qualis enim est vasis secretorii capacitas, talis est materiæ, & humidi consumptio; hinc cum major sit capillarium vasorum angustia, nil mirum videri debet longe minus perspirare mulieres, quam viros: Cum vero minus perspirent, longe majorem sanguinis, & humorum copiam aggregare Hoffmannus egregie animadvertit. Hisce addas velim mulieres minus corpus exer-

(i) *Obser. de fluxu menstruo*. (k) *Medic. sist.* T. 1. (l) *Institut. Medic. de Menstr.*
(m) *Emmenolog.* Cap. 3. (n) *De natur. puer.* 5. 6. (o) *De morb. Mulier.* l. 1. s. 11.
(p) *Ibidem*. (q) *Loc. cit.* (r) *De caus. puls.* 3. 21.

exercere solitas, quam viros, ideoque plethoram etiam ob hanc causam excitari, ut Hippocrates, & Galenus statuerunt, si Sanctorium (quem quis non audiat?) audimus (f), cujus experimentis compertum est exercitio corpora leviora fieri: solidæ enim partes robustiores fiunt, sanguinis, & spirituum motus augetur, hinc partes excrementitias ad cribra glandularum facilius expelli contingit, ibique separatas, præcipitatas, & a seroso latice absortas vel per urinam, vel per sudorem extra corporis confinia educi, unde optime Hippocrates (†) labore aliquid humoris abduci adnotavit. Hisce igitur de causis ubi foeminæ adeptæ fere terminum sui incrementi plus boni humoris conficere incipiunt, quam alendo corpori requiritur, magis etiam implent vasa uterina, distendunt, atque ea ratione afficiunt, qua sanguis ex ipsis in cavitationem stillat, lubricetur os uteri, laxetur, & eo usque profluat, quo diminuta ejus copia minus premantur, magis propterea sese contrahentibus vasis, sanguis retineatur, sola pars feri crassior dimittatur, tandem lymphæ lubricandis partibus a natura comparata, atque successu temporis majore sanguinis, & humorum copia aggregata in vasa semel dilatata deponatur, & hinc vario in variis tempore menstrua subsequantur, ut præ cæteris Boerhaavius opinatus est. Quod hæc plenitudo menstrui fluxus sit causa, præterquamquod ea omnia suadere videntur, quæ in explicatione quarundam affectionum, quæ menstruantibus mulieribus propriæ esse solent, supra attulimus, cur videlicet foeminæ copiosius nutritæ, minus exercitæ, macilentæ, & mollioris texturæ copiosiorum sanguinis copiam fundant, contra vero obesæ, multum exercitæ, & rusticæ parciorem habeant hujusmodi fluxum, quoniam scilicet minorem istæ præ illis congerant sanguinis copiam; cur incipiant præterque Menses circa decimum quartum annum, quia videlicet hoc tempore plus sanguinis ingeneratur, quam nutriendo corpori inserviat, cessent circa quinquagesimum, deficiente plenitudine cruentæ excretionis causa; cur gravidæ, & lactantes ut plurimum non purgentur, nisi sanguine plurimum turgeant, quod scilicet sanguinis plenitudinem efficiens in prolis alimentum im-

Tom. V.

(f) s. 5. 9. (†) De morb. Mul. l. 11.

pendatur, alia etiam in promptu sunt. Atque his quidem intelligi facile potest cur eæ, quæ largiores hæmorrhagias, longam inediam, puerperium, vel insignes evacuationes antea passæ sunt, aut quæ diuturniori morbo convaluerunt, quibus omnis plenitudo tollitur, vel parcius, vel nihil omnino purgentur; cur retentus menstruus cruor dilatatis aliis vasculis varias sibi vias faciat, atque ex iis periodice exeat.

Cum peculiari uteri, & vaginæ constitutione conjuncta.) Ex quibus canalibus utrum ex iis, qui ad uterum, an qui ad vaginam feruntur, sanguis menstruus effluat, li est inter Medicos, & Anatomicos longe maxima. Quæstionem de medio omnem sustulisse sibi visi sunt olim Hieronymus Mercurialis, & Daniel Taurus, qui rem prorsus abditam, atque incertam esse affirmare non dubitarunt. Quibus tamen acquiescere non potuerunt scriptores magni, & docti, quorum alii sanguinem menstruum ab utero ejusque parietibus prodire sunt arbitrati, alii vero e vagina destillare rem satis claram, atque observationibus suffultam haud intuto pronuntiarunt. Priorem sententiam tenent Vesalius, Higmoreus, Spigelius, Graafius, Littrius, aliam vero Primerosius, Columbus, Ronfincius, Bonhius, Bergerus, Verducus, alique. Atque ii quidem concinne sibi dicere videntur, cum imaginantur fœtus nutrimentum, quod toto gestationis tempore a materno sanguine desumitur, per uterum potissimum percolari, eodemque ex loco illum ipsum sanguinem, qui post partum lochiorum nomine insignitur, foras elabi, atque illum quidem ex vasis, quorum oscula in utero, non in vagina hiare compertum est. Quibus sane de rebus fieri facili negotio posse conjiciunt, ut instante menstruorum fluxu lumborum dolore Mulieres exerceantur, quem minime eo loco perciperent, si vasa vaginæ non uteri afficerentur. Cum Hippocratis aphorismum, quem supra attulimus (Si mulieri utero gerenti purgationes eant, impossibile est fœtum esse sanum) sedulo contemplantur, continere se vix ulla ratione possunt, quin abortus metum irrideant, quotiescumque sanguis in prægnantibus erumpit. Si enim menstrua ex vaginæ vasis evacuentur, tantum abesse existimant, ut fœtus periclitetur, ut dempta nimia sanguinis copia

B

pia

pia magis magisque in utero firmetur, ea prorsus ratione, qua matura venæ sectione in plethoricis mulieribus abortus præcaveatur. Cum Morgagnium præclarissimum audiunt (u), qui in Virgine menstruo sanguine profluente interempta, pluribusque aliis cadaveribus, quibus non ita pridem menstruus sanguis profluxerat accuratissima observatione instituta nihil in vagina, aut uteri cervice deprehendisse testatur, quod cruorem ex ejus parietibus prodierit significaret: contra vero uteri fundum sanguineis maculis ita undique conspersum, ut mediocri expulsionem cruentas guttas elicere nihil prorsus negotii esset, cum vero id in vagina, aut uteri cervice pari prorsus ratione tentaretur, rem votis minime respondisse; aut Graafii (x), aut Sanctörini (z) observationes legunt, quin alia hujusce rei argumenta percurrant, satis se habere sibi in animum inducunt, ut sanguinem menstruum ab uteri vasis tamquam rivulum a fonte promanare, non ad suspicandum, sed ad credendum vehementissime adducantur. His vero quemadmodum explicandæ sint observationes illorum, qui contrariam sustinent opinionem, Columbi præsertim, qui (a) in anatome publice instituta cujusdam foeminae, cui menstrua fluebant, quod filium vita interfecerit capitis supplicio damnatae, vasa omnia, quæ in uteri cervice definunt sanguine plena, ac magis turgida, quam quæ ad uteri fundum deferuntur, deprehendit, viderint alii. Quid de Govey sentire possint (b), qui cum sustineat sanguinem menstruum ex sola vagina prodire, illud se in cadaveribus observasse scribit, plane non assequor. A vagina certe interdum stillare menstrua præclare ostendunt prægnantes mulieres, quæ periodice primis saltem mensibus purgantur, quæ cum sanguine abundant nullam non modo noxam percipiunt, nec ullam fœtui inferunt, sed melius, quam ante & ipsæ habere solent, & prolem erigere, ut supra animadvertimus. Periodicam hanc purgationem velim adversarii probe distinguant a sanguinis profluvio, quæ & multo copiosiora esse solent, & sæpe grumis, deliquiis, aliisque molestis symptomatibus co-

mitata, quibus fit, ut toto gravidationis tempore, præsertim vero extremis ipsius Mensibus sint eadem discriminis plena, atque periculi. Illam enim non a fundo uteri erumpere censendum est, qui a placenta ipsius parietibus adhærente clauditur perfectissime (ut infra videbimus) sed a ramis quibusdam provido naturæ consilio a vasis spermaticis provenientius, quorum alter ad uteri fundum excurrit, ut menstruis gravida non existente muliere viam pariet, alter vero in ipsius cervicem terminatur, ut concurrente simul aliquo alio ramo, qui a vasis hypogastricis proficiscens illuc defertur gravidationis tempore plethorica existente muliere, eadem commode, & citra abortionis periculum erumpant, ut cl. Mauriceau, quem cl. la Mothe, alique gravissimi Scriptores sectati sunt, demonstravit (c). Quæ cum dico facile conjicio non defuturos, quibus hæc philosophandi ratio displiceat, atque Dionis præsertim, qui prædictos ramos a cl. Mauriceau commemoratos non solum libens minime concedit, verum etiam non omnibus uteri partibus, sed alterutri tantum adhærescere placenta, ut ipse Graafius testatus est, existimat: hinc sanguinem, si copia peccet, ex iis ipsis vasis effluere posse, ex quibus menstruatim excernitur in non gravidis, quin fœtus ullum detrimentum patiatur, si moderate effluat, & per illam uteri partem, quæ omnino a placenta libera est, ad credendum vehementer adducitur. Cum tamen Derelincurtius (d) certis observationibus compertum habuerit internæ uteri superficiei chorion ubique adhærere viribus insigni, ut Littrius ostendit (e), nihil sane suppetit, cur priorem sententiam relinquam. Si enim in utero fiat sanguinis eruptio, fieri minus vix posse videtur, quin effusi in eodem sanguinis fluctuatio fœtum a placenta divellat, atque inde consequens succedat abortus. Atque hinc peti potest ratio cur periodice fluentibus mensibus in gravidis Mulieribus, quæ sanguine abundant, minime abortiant, abortiant utique, & interdum in mortis discrimine prope certissimo constituentur, ut ipse Dionis ostendit (f), si sanguinis profluvio corripiantur, quoniam

(u) *Adv. Anat.* 1. pag. 4. 5. (x) *Eph. Nat. Cur. Cent.* 5. ob. 24. (z) *Morg. adver. anat.* 4. p. 48. (a) *Lib. 6. Anat.* (b) *Veritab. Chirurg.* p. 398. (c) *Lib. 1. de morb. gravid.* (d) *De fœtus hum. chor.* (e) *Mem. del' Acad. Paris.* 1701. (f) *Loc. cit. ch.* 13.

niam illa a vaginæ vasis, hæc vero ab uterinis demittuntur. Quæ omnia observationibus quoque Joan. Heurny (g) ita egregie respondent, ut pro singulorum opinionibus aperiendis fulciendisque necesse non sit argumenta repetere, quæ penes suos auctores satis exulta inveniuntur, sed ex iis, quæ in qualibet probabilia maxime sunt, veritati propiorem eruere, atque citra ullius erroris suspicionem affirmare, cum plura ad uterum excurrant vasa, quam ad vaginam, & spermatica, quæ ovarium perreptant valde flexuosa sint, uberius quidem ex uterinis vasis, præsertim in iis, quæ pepererunt propter vias liberius patentibus, sed ex vagina quoque uno eodemque tempore menstrua fluere posse, interdum ex sola vagina, ut egregii viri Mauriceau, Morgagnius, Vaterus, Heisterus, Freindius, Hofmannus sunt arbitrati.

Quæ sanguis ad capillaria hujusce, aut illius partis vasa.) Num vero ex arteriis, an ex venis prodeant, ardua quoque, atque difficilis quæstio est. Si nonnullos audimus, qui arteriolarum evanescentium angustiam sedulo contemplantur, quæ sanguinem in latera vehementius impelli contingit, ii ex arteriis potius, quam ex venis menstrua prodire arbitrantur, quæ latiores cum fiant, majus sanguini spatium ad excurrendum concedunt, quam ut eorum orificia recludant, hinc sanguis floridus, & rubicundus egreditur, quique ad apertas venas referri minus apte posse videtur. Alii e contra animadvertentes guttatim fluxum succedere, ex venis potius, quam arteriis deducunt, præsertim cum flatus venis uterinis immixtus in cavum uteri, & vaginæ impelli commodissime possit, & venarum tunicae facilius, quam arteriarum latera aperiantur, ut Fantonus experimentis didicit (h). Quid hac in re sentiam, pronuntiare vix audeo. Utcumque tamen alii venas, alii arterias accusaverint, ex ipso fluxu, qui guttatim succedit, haud crediderim intutum pronuntiare cum laudato Freindio ex capillaribus certe, non ex majoribus ramis propelli, nihil interesse judicans utrum ex venis, an vero arteriis sanguis foras egrediatur.

Majore impetu, atque velocitate feratur.) Sententia de menstruo sanguinis fluxu a ple-

thora repetendo, quamvis & certis, & intellectu facillimis principiis sit innixa, suis tamen oppositionibus & ipsa non caret. Has præ cæteris labore, atque industria excogitavit Charletonus, ut suam conjecturam firmaret. Eæ autem sunt fere, quas trado. Menstruantur interdum profusa sanguinis evacuatione, interdum consueta macilentæ, & tabidæ, in quibus aut plenitudo infra mediocritatem consistit, aut plane definit, & si in nonnullis sit valde insignis, non solum impedimento ipsa sit, quo minus Menses emanent, sed nulla ratio sit, propter quam aliis hæmorrhagiis per vasa ventriculi, pulmonum, aliaque occasionem non præbeat. Ita rationes quæcumque excogitari possunt pro plethora, videtur subvertisse. Verumtamen quamvis liceat ingenioso viro objicere primum ex iis, quæ in *Œconomia Animalis* tradidit (i) magnam sibi contradictionem involvere, cum macilentos magnis venis, plurimoque sanguine donari docet, ideoque liberaliorem venæ sectionem ferre, Animalia vero fame enecta, hominesque tabe consumptos plurimum sanguinis etiam post obitum in venis habere: dum historiam affert (k) ab Hippocrate relatum de viro, qui morbo ad extremam usque maciem extenuatus, & in dies magis magisque tabescens repetita venæ sectione cum fructu fuit pertractatus: plethoram per se spectatam nequaquam Menses suppressere, sed tunc solum, cum aut vasa angustiora sunt, & majus proportionaliter impedimentum afferunt fluenti sanguini, unde segnitè moveri cogitur, atque hinc lentescere ea ratione, qua tenuiores ejus partes cum crassioribus firmiter adhærescentes capillarum obstructionem pariant, vel quod lentior cum sit sanguis suapte natura, & ejus particulae tenaciter inter se cohæreant, adeoque magnitudine excrescant, per ostiola capillarum vasorum minime traduci possit, unde eorum obstructio exoritur, atque hinc menstrui fluxus suppressio excitatur: ubi demum obstructio altas radices egerit, aut plus quam par est plethora increseat, sanguinem per alios canales puta ventriculi, narium, pulmonum viam sibi sternere: sed quoniam id muneris ab aliis Scriptoribus, præsertim vero a Freindio impletum est, alia volens prætermitto, atque cum ex allatis rebus

B 2

con-

(g) *Com. lib. 5. aph. Hipp. 60.* (h) *Anat. corp. hum.* (i) *Exercit. 5. sect. 3.*

(k) *Sect. 6.*

constet sanguinem in foeminis magis redundare, quam in viris, atque in iis facilius acervari, meæ debitionis potissimum esse sentio demonstrare, cur sanguis ad uteri vasa majore impetu, & velocitate feratur in foeminis, quam in viris, & vasa facilius distendantur, recludanturque, quam cetera omnia inferiorum partium vasa. Ubi enim harum rerum rationes invenerimus, jam confecta res erit: difficultates, quæ contra plethoram afferri solent, aut subtilius excogitatae Mensium causæ per se corrueant.

Cum probe noverim Aortam descendantem, omnesque inferiores partes latius patere in foeminis, quam in viris &c.) Id autem me nulla meliori ratione assequi posse sum arbitratus, quam sedula contemplatione Aortæ descendantis, quæ multo amplior in foeminis, quam in viris reperitur, pluresque in illis, quam istis habet ramorum divisiones provido quidem naturæ consilio, cum sanguinem ad uterum ferre debeat, quod in viris non accidit, & ad reliquas circa ipsum, & infra ipsum partes, quæ in Mulieribus multo ampliores observantur. Si pelvis capacitatem inspicias, majorem eam facileprehendes: os enim sacrum, & os cocygis latiora natura efformavit, & magis extrorsum porrecta, uti & ossa innominata, quæ a se invicem quoque remota sunt, & eminentiæ inferiores ossis pubis magis extrorsum vergunt. Si crura intuearis, pro cæterarum partium ratione crassiora in foeminis, quam in viris facile apparebunt. Quæ quidem omnia maximi esse momenti ad efficiendum, ut sanguis ad inferiores partes majore impetu, & velocitate feratur in foeminis, quam in viris, etiam me tacente facile omnes intelligunt: impetu quidem quia majore copia ob plures ramorum divisiones sanguis defertur. Cum enim impetus sit massa multiplicata per velocitatem, ut alibi ostendimus (1), liquido constat, quo major sanguinis copia ad inferiores partes velocius accurrit, eo etiam accurrere majore impetu: velocius autem eo fluida accurrunt, ubi minorem inveniunt resistentiam, quæ pro ratione capacitatis vasorum, & partium eadem prementium minuitur. Cum igitur Aorta descendens amplior sit, amplioresque partes omnes, quæ circa uterum, & infra ipsum locantur, velocitatem,

quam per Aortam descendantem sanguis acquirit eundo, eandem fere semper æqualem servare, dum inferiorum partium vias remetitur, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Quod si uteri vasa contempleris tam arteriosa, quam venosa ex spermaticis, & hypogastricis orta, quæ non recto cursu, sed varie contorta, curva, & quasi serpentinis ductibus perreptant, non solum eo saluberrimo naturæ artificio, ut in gravidis Mulieribus sensim utero crescente, uterus ipse sine vasorum disruptionis metu distendi possit, sed ut expeditus sanguinis regressus per venas non parum impediatur, cur ambigas, quin constituendum sit, uteri vasa præ cæteris facilius distendi, & aperiri oportere? Quid quod membranæ, quæ internam, & externam uteri superficiem cingunt, & in quas vasa varie inseruntur, atque disseminantur, adipe omnino carent, & crassitie, atque inde per consequens omni fulcro destituuntur, quo validiori distensionis obstant, & difficilius aperiantur, ut cætera inferiorum partium vasa musculis munita, atque pinguedine, aut quorum extremitates libero aeri exponuntur? Neque silentio præteriri debet pendulum esse uteri situm, & ipsius venas valvulis carere, quibus sane ad credendum vehementer adducimur, quemadmodum omnem fluidi perpendicularem ascensum, ita sanguinis per longum venarum ductum varie contortum, & curvum ad superiores partes perpendiculari via cursum valde esse difficilem, & sicut a valvulis in aliis corporis partibus expeditior sanguinis progressus per venas cietur, ita per uterinas iis destitutas non parum impediri, atque hinc sensim sensimque in utero, aut vagina tamquam commodissimo diverticulo aggestum, eorum minima vasa sic distendere, ut aperiantur tandem, & viam ei sternant convenientissimam. Hinc nil mirum si instantibus Menstruis purgationibus dolor, calor, pondus persentiantur in lumbis ad pubem, ad inguina, febricula, aut insolita quædam motio in pulsu excitetur, ac demum turgeant mammæ. Hæc enim omnia ex vasorum uteri, & adjacentium distensione oriri, cum quibus mammaria vasa communionem habent, adeo manifestum est, ut nil sit manifestius.

V. Si parem vasorum hæmorrhoidalium consti-

(1) Lib. 1. aph. cap. 9. com. x.

stitutionem, & habitum sortiantur viri &c.) Qui plethoram menstruae purgationis causam non esse pugnacissime sustinent, habent id etiam, quo eandem oppugnent, quod scilicet viri sani otiose, & opipare viventes obnoxii non fiant simili sanguinis excretioni per haemorrhoides, & si deficiat excretio, cur iisdem, vel consimilibus haemorrhagiis, & malis non corripiantur, quibus foeminae afficiuntur, quae consuetis temporibus non menstruantur, quas non per haemorrhoides tantum purgari frequentius accidit, ut cl. viri Sennertus (m), & Bonetus (n) deprehenderunt, sed etiam per nares, per poros cutaneos, per urinam, per tussim, per pollicem, indicem, per digitos demum, ut Borrichius (o) Dolæus (p) Salmuthius (q) Hoecchstetterus (r) Platerus (s) Zacutus (t) Mercatus (u) aliique in philosoph. Transact. (x) certis observationibus compertum habuerunt. Qui quanta in obscuritate versentur vix explicari dicendo potest. Licet enim ab illis fuerim, viros otiosos, & opipare viventes haemorrhoidalem fluxum interdum non pati, non tamen propterea omnino concesserim aliquam per certa intervalla plenitudinem minime habere, qua eorum corpora pondere augentur, quae ut notavit eximius Sanctorius, circa finem mensis per urinam copiosiore, & turbidior solvitur, qua reddita & corporis lassitudo, & capitis gravitas, aliaque fluxum istum praecedentia sedantur. Praeterquamquod deerunt ne exempla virorum, qui periodicis sanguinis profluviiis correpti

fuerunt? Eximios testes profero Amatium Lusitanum (z) Bartholinum (a) qui per haemorrhoides statam evacuationem adnotarunt, Salmuthium (b) qui non solum periodicae haemophthoes, & mictus sanguinei meminit, sed eodem prohibito virum in summam pectoris angustiam, & compressionem, maximamque spirandi difficultatem incidisse, eaque paucos intra dies extinctum esse testatus est. Quid quod periodica evacuatione in ejusmodi viris suppressa non modo sanitas pervertitur, sed eadem prorsus, ac quae in foeminis, quibus menstrua deficiunt, mala excitantur, & si suppressio diutius persistat plane hysterici fiant, ut egregie animadvertit Freindius? Quapropter illud citra ullius erroris suspensionem cum Friderico Hoffmanno affirmari posse videtur, si viri laxiorem, flexiorem, ac molliorem fibrarum structuram, vasorumque exilitatem aequae ac foeminae sortiantur, cum plus humoris conficiant, quam alendo, & nutriendo corpori requiritur, non solum juniores adhuc narium haemorrhagiis obnoxios fieri, vel etiam ad haemophthosim proclives, sed adultiore factos haemorrhoidalem fluxum experiri, qui non minus largus, & frequens est, quam salutaris, si insignis sanguinis copia in vasis aggeritur, dummodo tamen ex prava viscerum Abdominis constitutione minime proficiatur, nec cachexiae, malo hypochondriaco, aut hydropi superveniat, quo casu noxius saepe esse consuevit.

C A P U T II.

De Mensium suppressione.

I. **Q**uemadmodum sanguine menstruo moderate fluente optima incolumitas foeminarum exsurgit, ita eodem praeternaturaliter deficiente, aut exeunte plurimi morbi praesto sunt.

II. Defici autem praeternaturaliter contingit primo, vitio sanguinis, si nimia copia peccet cum visciditate, & lentore conjuncta, vel si sola crassitie, visciditate, & lentore, vel contra etiam si fluidus, ac solutus, acribus tamen, ac pungentibus particulis imbutus sit: dein-

ceps vitio vasorum, si obstruantur a materia crassa, viscida, & mucosa, ab acri nimis tenuique convellantur, comprimantur a tumore, nimia pinguedine, si coalescant, si plus aequo crassa & compacta sint, si laxitate peccent.

III. His porro occasionem praebent aer valde frigidus susceptus, immersiones corporis in aqua frigida, aquae frigidae copiosae potio; e contra aer cloacarum, & paludum effluviis infectus, humidus, si sicciori praesertim assue-

(m) Prax. lib. 3. (n) Med. sept. 36. (o) Med. sept. 37. (p) 636. (q) c. 3. obs. 36. (r) Dec. 2. cas. 6. (s) Obs. Medic. lib. 3. (t) Prax. hist. 1. 3. (u) Morb. Mulier. 469. (x) n. 171. & 272. (z) lib. 5. 3. (a) 1. 3. (b) c. 2. 3. & 18. & cap. 3. 47.

te sint, ciborum acidorum, crassorum, viscidorumque abusus, exercitationes vehementes, & diuturnæ, somnus immodicus, subitus timor, meror animi, tristitia, evacuationes quæcumque sanguinis, & humorum.

IV. Suppressis præternaturaliter mensibus floridus faciei color pallidus, & fœdus evadit, de doloribus vagis queruntur Mulieres, de pulsationibus in regione uteri primis saltem temporibus, de tumore, qui minime durus, nec valde extensus est, quemque interdum inferiorum partium tumores excipiunt, de respiratione anhelosa præsertim in Sclarum ascensu, cordis palpitatione, de lassitudine totius corporis, de mœrore, tristitia, caloris, & frigoris vicissitudine, aliisque symptomatibus, quæ in dies singulos augentur, quo diutius subsistunt menses.

V. Præternaturalis mensium suppressio a graviditate probe est distinguenda: in hac enim & color plerunque naturalis servatur, & si nausea, aut vomitu, aliisque jam dictis symptomatibus vexentur Mulieres, in dies paulatim mitescent, quo magis ad nonum accedunt mensem, dum interim & venter equaliter attollitur, & in maximum durum tumorem elevatur, motus & situs infantis admota ad ventrem manu sensibilibus percipitur, & os uteri peritæ obstetrici clausum apparet.

VI. Si Mulierem videris carnosam, rubicundam, atque opipare viventem, venis admodum distentis in fronte, brachiis, cruribus donatam, pulsum pleniorē habentem velocioremque cum dolore circa uteri regionem tensivo, eam nimia plenitudine sanguinis cum vasorum tenacitate laborare certo certius tenendum: inanitate e contra si venis vix conspicuis prædita, si contumaces morbos, diuturnam inediam, ciborum fastidium passa fuerit.

VII. Si temperamenti melancholici, aut pituitosi sit fœmina, eaque alvum stypticam habeat, urinas crudas, appetitum prostratum, in somnum proclivitate, obtuso capitis dolore vexetur, eam vitio sanguinis crassi, viscidique egrotare facile iudicandum.

VIII. Temperamentum calidum, & siccum, æstus insignis corporis, urinae rufæ, crocæ, diarrhœæ biliosæ, urentes capitis dolores, vigilie intense, aliaque ejusmodi acredinem, ac fusionem sanguinis designabunt.

IX. Sputum sanguinis, hæmorrhagia narium, hæmorrhoidum, perturbatum sanguinis motum patefacient.

X. Suppressio mensium ab externa aliqua

causa tolli facilius plerunque solet, quam quæ ex mala sanguinis constitutione, aut solidorum vitio enascitur.

XI. Ubi noveris nimiam vasorum plenitudinem cum eorumdem adstrictione conjunctam, fomenta ventri applicentur, balnea pedibus instituantur, eaque herbis, & floribus emollientibus alterata quatuor vel quinque dies ante consuetum purgationis tempus, frictiones lenes, & humide coxis adhibeantur, clystres emollientes injiciantur.

XII. Si dolores urgeant, etiam venæ sectio primum ex brachio, mox pede celebretur, nec non oleum amygdal. dul. s. i. r. e. ad unc. 6. aut ad unc. 1. quotidie exhibeatur. Idem faciendum si acres nimis, summeque tenues peccent humores.

XIII. Ubi e contra ex inanitate sola nutrienda, atque corpus instaurantia adhibenda suaderem, neque ad alia deveniendum, nisi contumaci jam reddita suppressione aliquod aliud sanguinis, aut solidorum vitium se prodatur.

XIV. Ubi sanguis crassitie peccet, visciditate, & lentore, aut vasa uteri a materia mucosa sint obstructa, præmissa venæ sectione ex brachio primum, mox pede, purgans ex tartar. solub. ℥ 2. rhabarb. el. pul. ℥ 5. sacchar. rubr. q. s. ex jusculo tenerioris pulli exhibeatur: addito si fortiori opus sit dejectione diagrydio ad gr. X. circiter. Infusio in hunc fere modum parata substitui potest. ℥. Rhabarb. el. pul. drach. 2. Tartar. solub. ℥ 1. aq. font. q. s. f. s. a. infusio: colaturæ addat. syrup. rosat. solut. ad unc. 2. vel 3. circiter.

XV. Sequentibus vero diebus decoctio theiformis ex radic. rub. tinctor. fenicul. petrosel. serpil. pule. dictam. cret. cum pulverib. ex arcan. duplicat. tartar. vitriol. sal. artemis. tamarisc. a ℥ 1. ad ℥ 5. addito syrupo capillor. vener. vel melius syrupo Fernel. cum rhabarb. per VIII. circiter dies quotidie horis medicis propinetur.

XVI. Tum prædicta infusio, aut pulveres purgantes repetantur, nec non successive alterantia pro secunda, & tertia vice si opus fuerit.

XVII. Hisce martialia succedant in substantia quidem aloeticis, & gummosis mixta cachexia vigente, & pulsus languore. E. G. ℥. Limatur. mart. s. super lapid. porphyrit. levig. ℥ 2. croc. optim. pul. scrup. 2. gum. sagapen. ℥ 3. alo. succotrin. ℥ 2. S. M. cum syrupo de cichor. cum rhabarb. q. s. f. pillule n. XXXX. dentur III. quotidie cum prædicta decoctione.

XVIII. Levior erit in gracilioribus tinctura martis tartariz. a scrup. 1. ad 4. ex aqua pulv. vel capill. vener. ad Lib. s. purgando qualibet octava die pillulis de tribus cum rhabarb. vel electuar. de hiera cum croco.

XIX. Eorum loco si hystericis spasmodis, aut hæmorrhagiis obnoxie sint Mulieres, boli ex sal. volat. succin. borac. miner. a. scrup. 1. ex tract. sabin. 3 1. mane quotidie ad pondus semisse drachmæ præscribantur, vel ex sapon. venet. 3 2. bulb. recent. ar. as. fetid. 3 5. f. pillulæ ad idem pondus exhibendæ superbibendo decoctionem theiformem artemis. centaur. baccar. juniper. addito syrup. artemis. aut capill. vener. q. s. ad gratum saporem.

XX. Aquæ acidulæ in pertinaci morbo opportuno tempore præstantissimæ.

XXI. Hec omnia penitus proscribenda, ubi

acres nimis, summeque tenues peccent humores. Tunc enim præter oleum amygdal. dulc. & clysteres emollientes sola juscula alterata herbis refrigerantibus portulac. cichor. endiv. borragi. taraxac; Vere autem earum succi ex jusculo pulli, vel cum sero lactis destillati visa sunt convenire: Æstiva tempestate balnea aquæ dulcis, aquæ Nocerianæ: autumnali tandem lac ex decoctione radic. chin. diu usurpandum opportunissima. In hoc casu cibi sint juscula avenacea, hordeacea, potus aqua simplex, vel siti urgente succo limonum, ribesiorum, berberum alterata: vigiliis vero urgentibus emulsionem semin. quat. frigidior. & similia.

XXII. Si a tumore comprimantur vasa, debitis remediis auferendus.

CAPUT II.

De Mensium suppressione.

I. **Q**uemadmodum sanguine menstruo moderate fluente optima incolumitas fœminarum exsurgit &c.) Quamdiu moderato, & libero sanguinis motu per vasa aptum redditur humanum corpus ad actiones omnes obeundas, tamdiu sanum reputatur, ut propterea sanitas, ea corporis constitutio, qua actionum omnium integritas conservatur, definiri jure merito possit. Hinc quo liberior, & moderatior est sanguinis circuitus, non solum felicius, alacrius, & promptius functiones omnes exercentur, sed sanguis ipse ad munera sua edenda, & ad vitam conservandam per suum huncce circularem motum idoneus redditur, quatenus scilicet ejus particulæ variis virium momentis novum continuo motum acquirunt, nimum, rotationem, nec non attritionem, attenuationem perpetuo patiuntur, atque inter se homogeneæ maxime evadunt; unde totius massæ fluiditas, calor mitis, & benignus, rubicundus color, atque ea tenuitas emergit, quæ omnibus vasis accommodari queat, capillaribus præsertim, quæ vel levi quacumque de causa ob mutuam particularum sanguinis concretionem obstruerentur ea prorsus ratione, qua sanguinem e venis eductum, licet nil ei deesse sinamus, quod antea habebat, cessante cordis, & arteriarum motu concrelescere, atque in

teterrimam putredinem abire deprehendimus. Liber autem sanguinis circuitus cum a certa proportionem inter sanguinis ipsius quantitatem, & vasorum, ac fibrarum robur dependeat, ita quidem, ut si nimis ille abundet, hæ plus æquo distrahantur, atque propterea eidem regendo, ac debita velocitate pellendo pares non sint, si vero nimium deficiat ob spirituum inopiam motrices fibræ ita languescant, ut fluidorum motus ferme sistatur, perspicuum est, si prædicta proportio per superflui sanguinis evacuationem in fœminis menstruantibus servetur, earum quoque sanitatem se bene habituram, ut Galenus supra laudatus adversus Erasistratum scribens testatus est, inquiens: Nonne natura ipsa Mulieres cunctas evacuat sanguine superfluo singulis Mensibus foras effuso? quippe mulibre genus, quod domi ageret, neque vehementibus laboribus exerceretur, neque sub claro sole viveret, & propterea quamplurimos humores coacervaret, oportebat, opinor, evacuationem hujusce plenitudinis, tamquam remedium a natura datum accipere: atque alibi a nobis est demonstratum (c). Ea vero ex adverso sublata, & plenitudine ob suppressam evacuationem inducta liberum sanguinis circulum impediri contingit, cordis vasorumque contractionem infringi, atque hinc humorum stagnationes,

(c) Aph. 1. lib. cap. 6. com. 3.

nes, congestiones, viscerumque obstructiones subsequi, atque contumacissimos morbos pro differentia partium differentes oriri, ut Jo. Langius (d) de puellis menstruam purgationem serius, quam par est patientibus præclare ostendit, atque Hoffmannus omnibus etiam provectioris ætatis fœminis accidere testatur, quotiescumque mensium fluxus quacumque ex causa sufflamatur, & sanguis, qui per uterum excerni debebat, aut in capite stagnat, & graves dolores, vertigines, deliria, & interdum apoplexias concitat, aut in præcordiis, & asthma, tussim, sanguinis sputum, synopem parit, aut in ventriculo, & intestinis, & vomitus cruentos, præcordiorum anxietates, inflationes producit, aut in imi ventris visceribus, & cachexiam, icterum, scorbutum, hystericam affectionem, aut in aliis, & alios morbos procreat, quos non solum percensendo numeravit explicavitque diligentissime per solam plethoram Freindius, & Hoffmannus ipse loco citato, sed de iis omnibus, iisque medendi methodo ex instituto egit in nobili dissertatione (*De ignorantia uteri structuræ multorum in praxi errorum fonte*) quibus quemadmodum iterum recensendis immorari non decet, ita brevitatæ causa alia volentes, ea de industria præterimus. Quid enim si fluant immoderate? Cum nimirum una cum sanguine pars aliqua succi nutritii, aut saltem proxima ejusdem materia secernatur, corpus in tabem, & marasmm incidere crebris observationibus compertum est, ut Mortonus in nobili sua pthysiologia demonstravit; cum vero conjunctio partium sanguinis, & spirituum auferatur, ita quidem ut ille, modo in unum, modo in alium muscolum confuse, & inordinate influat, hi vero aut tremorem, & oscillationem nervorum non excitent, aut motum a rebus sensibilibus impressum ad Cerebrum deferre non valeant, & motum, & sensum depravari, interdum aboleri adeo manifestum est, ut explicatione minime indigeat. Quid si neutrum horum contingat, sed volatilibus, subtilibusque particulis e massa sanguinea extra corporis confinia eductis, ac spiritibus dissipatis solidarum partium, ac præsertim ad chyli elaborationem perfectionemque concurrentium tonus vel penitus labefactetur, vel plurimum saltem languescat, ideoque chy-

lus primum, tum sanguis serosus aqueusque generetur, cordis vero ac vasorum omnium robur, vis, atque elaterium labefactetur, atque hinc congrua tollatur sanguinis mixtio, serosæque partes a reliquarum nexu secedant, atque per laxatas tunicas transudent, & in cavitates effundantur? Cachexiam, hydropem, aliaque ejusmodi mala exoriri adeo clara res est, ut nulla sit clarior. Hinc rectissime ab Hippocrate dictum (e): *Si menstrua plura fiant accidunt morbi, & si non fiant ex utero morbi contingunt*; sapienterque ad eundem Hippocratem scripsit Democritus (f): *Huic autem vicina mater puerorum vehemens illud malum infinitarum ærumnarum in muliere causa uterus ipse latitat.*

II. Defici autem præternaturaliter contingit primo vitio sanguinis, si nimia copia peccet cum visciditate, & lentore conjuncta &c.) Naturaliter, & præternaturaliter menses supprimi solent. Naturaliter supprimuntur in convalescentibus, in quibus massæ sanguineæ quantitas non solum minuitur, sed spirituosus, ac mobilibus partibus dissipatis ejus velocitas ad uteri vasa plane languescit. Idem dicendum de aliquibus virginibus religiosis, ac longa inedia & jejuniis extenuatis, quæ lautioris victus ratione sunt gubernandæ. Post largas quascumque humorum evacuationes, & potissimum sanguinis hæmorrhagias menses quoque deficiunt. Deficit enim ea sanguinis copia, qua fluxus promovetur. Hinc duas vel tres periodos post partum menses intermittunt, quia nempe, ut adnotavit Freindius, pene exhausti sunt humores, & tunc massa sanguinea solum restat restauranda. Idem dicendum de largis sudoribus, de ulceribus, de fonticulis, quibus non immediate quidem, sed mediate sanguinis massa imminuitur, & insuper quædam illius excrementitiæ sordes expurgantur, quo casu iis occurrendum. In senioribus demum, in gravidis, & lactantibus, ut supra animadvertimus, supprimuntur, ut satis recte is loqui videatur, qui in omnibus hisce casibus suppressos menses minime promovendos esse affirmet, cum citra ullius noxæ periculum supprimuntur. Mensium igitur suppressio præternaturalis aesse dicitur, quando in fœmina, ut notat Riverius, ætate matura, quæ nec lactat, nec gravida est, sanguinis per uterum evacuatio, quæ naturaliter singulis mensibus fieri

con-

(d) *Epist. med. lib. 1. 21.* (e) *Aph. 57. sec. 5.* (f) *lib. de natur. human.*

consuevit, rarius, aut parcius procedit, aut omnino supprimitur. Quoad causas vero præternaturalis mensium suppressionis duplex esse videtur, sanguinis nempe vitium, & vitium vasorum. Sanguinis vitium quod attinet, non defuere Scriptores magni, & docti, quos inter Riverius, & Etmullerus eminent, qui in quantitate, qualitate, motu constituerunt. Quantitate quidem peccare visum iis fuit aucta vel imminuta. Aucta, si nimia copia in venis redundet: tunc enim venas nimium distendit, ut sese contrahere nequeant ad expulsionem, quemadmodum Ischuria nonnunquam oritur a nimia, qua vesica distenditur, urina. Quæ omnia etsi satis probare videantur hanc suppressionis causam non commentitie assignatam fuisse, attamen non levia sunt, quæ eidem nos quoque acquiescere non sinant. Primo enim qui rem paulo diligentius expenderit, difficillime eo adduci poterit, ut credat id, quod vesicæ contingit ab urina nimium distentæ, vasis uterinis sanguine turgidis, & valde plenis evenire. Vesica enim membrana ex fibris carneis insignis roboris varie contexta firmatur, quæ ad cervicem copiosiores musculi formant sphincterem dictum ad opportunam ejusdem constrictionem, hinc difficillime perrumpenda. Vasorum uteri latera non solum non musculosa, sed ne musculis quidem munita, ideoque rupturæ facile obnoxia. Id paulo accuratius pensitanti patere facile potest, vesicæ latera etiam si nimia urina distendantur, minime perrumpi posse, perrumpi utique debere uterina vasa a superfluo sanguine impetu, & velocitate ea decurrente, ut superiore capite ostendimus, quæ abesse omnino in urina ad vesicam delata tam nota res est, quam quæ notissima. Ea enim sola vi agit, qua fluida quævis pollent latera ita distendendi, ut ea se contrahendi virtutem amittant, atque per ipsius orificium urinam foras ejiciendi, non prius denuo acquirendam, quam tunica musculosæ vis urinæ ponderi præpolleat, aut urina, quæ eandem infringit catherere eliciatur. Quibus de causis nulla sententia tot sectatores mereri visa est, quot ea invenit, qua statutum fuit ducere Freindio causam suppressionis huiusce debere aut vasis plus æquo adstrictis, atque illud fluenti sanguini impedimentum afferentibus, quo consistere in iisdem cogatur,

Tom. V.

& obstructions parere, (de quo infra) vel alicui qualitatum cum plethora conjunctæ, e quibus nulla æque ad hanc rem instructa videtur, ac visciditas, & lentor, ut supra a nobis est demonstratum. De imminuta quantitate nihil longius dicendum videtur, cum pauco, & imminuto sanguine in corpore retento ad illius nutritionem, menses supprimi debere lippis æque, ac tonsoribus notum sit plus, quam ipsorum digiti, & ungues.

Vel si sola crassitie, visciditate & lentore.)

Quomodo sola crassities, visciditas, & lentor præternaturalem mensium suppressionem ciere valeat, facillime innotescet, si ejusmodi qualitatum naturam prius explicuero. Crassos igitur humores eos esse censendum est, qui particulis constant majoribus, quam poros, & meatus corporis a natura definitos pervadere possint, altiusque se insinuando extra corpus elabi: lentos & viscidos, qui repugnantiam ad fluendum sortiuntur majorem, quam eorum natura requirat. Illi ob nimiam partium magnitudinem inepti ad penetrandum per angustos meatus, & poros corporum constituuntur: hi vero non ob solam partium magnitudinem, sed etiam ob earum superficiem, figuram, densitatem materiæ, aliasque ejusmodi causas ad libere fluendum impares. Quibus differentiis accuratissime, & per varia experimenta describendis, quia decora ingenia non defuerunt, quæ incredibili contentione, atque improbo labore quæsierunt, inveneruntque aquam multo lentorem esse aere, meatus tamen corporis aeri impervios pervadere, hydrargyrum & aere, & aqua multo viscidiorum esse, meatus tamen pervadere, quos neque aer, neque aqua ipsa transire valet, argumento prope certissimo fluida aliis multo fluidiora, ac penetrantiora esse posse, simul tamen viscidiora, atque densiora, ideo satis erit memorare sanguinem crassitie peccantem minimis nostri corporis vasis, ac ductibus permeandis idoneum non esse, lentore vero ac visciditate per vasa etiam majora segniter admodum, tardeque moveri: hinc cum ad secretionem, excretionemque cujusvis generis uberes, & perennes mediocri fluidorum tenuitate, & æquabili, moderatoque sanguinis circulo opus sit, ad sanguinis vero excretionem per uterum etiam majore ejus velocitate, & impetu ad uterina vasa, sanguine nimis

C

crasso,

crasso, & viscido existente priores imminui, hanc vero supprimi debere, luce clarius apparet.

Vel contra etiam si fluidus, ac solutus, acris tamen, ac pungentibus particulis imbutus sit.) Crassis, viscidisque humoribus nimis tenues, fusi, ac soluti contrarii sunt. Tenuis quidem humores eos esse nemo ignorat, qui partibus constant minoribus, quam angustissimorum meatuum, ac pororum capacitas requirat, quos citissime permeando nec contineri in vasis possunt, nec suis fungi muneribus: fusos vero, qui ad fluendum promptiores sunt, quam muneris, quo fungi debent, necessitas velit. Illi ob partium tenuitatem per angustissimos poros corporum, ac meatus facillime elabuntur: hi vero non ob solam partium tenuitatem, sed ob earum superficiem, figuram, raritatem materię, aliasque causas ad libere fluendum apti constituuntur. Quo loco quæri a multis potest, utrum sanguis nimia tenuitate peccans, & fluiditate, menstruo sanguinis fluxui sistendo, aut saltem insigniter retardando sit opportunus, an vero eidem vehementer promovendo. Si enim perpendamus sanguinem nimis tenuem, & fluidum per tunicas vasorum facile transmitti, habemus quæ protenso veluti digito commonstrant non solum excretionem sanguinis, ideoque etiam menstrui ex apertis vasorum orificiis oriri oportere, sed etiam in lateralia lymphatica sese insinuando, altiusque penetrando inflammationes, abscessus, ulcera subsequi. Cum vero nimis velocem per vasa fluere pensitamus, extra omnem dubitationis aleam positum videtur incallescere debere, & per insensibilem transpirationem exsolvi, hinc eam plethoram facile tolli, a qua menstrui sanguinis excretionem repetendam esse dictum est, ut siccitas corporis, macies, phthisis, aliaque mala, quæ ejusmodi sanguinis constitutionibus superveniunt, abunde satis, atque evidenter ostendunt, quæque alimenti licet in modica quantitate non solum ad partes delati, sed quod appositum iisdem est continenter abrepti inditio sunt manifestissimo, si quod aliud. Quæ licet plurimum veritatis in se continere videantur, quid ni tamen liceat asserere cum ad secretionem, excretionemque cujusvis generis, ut paulo ante a nobis dictum est, mediocri fluidorum

tenuitate, & æquabili, moderatoque sanguinis circulo opus sit, illud facile consequi, ut tenuitate peccante cum summa ejus velocitate conjuncta, secretionem excretionemque omnes imminuantur, aut etiam omnino cohibeantur? Quid quod velocius quam par est fluente sanguine, ita teratur, fundaturque, ut tenues, volatiles, subtiles, pungentesque particule a reliquarum nexu secedant, sui que juris factæ nerveas vasorum fibras mordeant, irritent, convellant, eorumque extremitates angustiores efficiant, quam sanguini libera circulatione trajiciendo sufficiant? Ad probandum autem ulterius rem hanc ita se habere, favent potissimum observationes cum multæ ac frequentes, tum certæ ac constantes, quibus compertum est, menses sæpiissime supprimi in mulieribus adusti strigosique corporis, ad iram summe proclivibus, verbo dixerim, biliosi temperamenti, in quibus ea adest fibrarum tensio, robur, ac vis elastica vasorum, ac viscerum, quibus sanguis magna velocitate movetur, teritur, funditur, unde sulphuræ, agiliores, subtiliores, acrioresque partes exaltantur, quæ nerveas fibras mordendo, ac proritando insignes ubique spasmos, ac convulsiones excitant, atque hinc gravissimos morbos tolli nescios, nisi effrænes solidorum impetus sedentur, atque humoribus placida tranquillitas concilietur.

Deinceps vitio vasorum, si obstruantur a materia crassa, viscida & mucosa &c.) Cum de febribus ageremus (g) ostendimus sanguinis cursum in hepate ob peculiarem vasis advehentis structuram, quod vena est, arteriæ munus gerentis, minus promptum, & expeditum esse. Hinc ab hoc difficili transitu sanguinis per venam Portæ ad Hepar stagnationes, infarctus, aliosque innumeros morbos lentos, & chronicos in visceribus cum ea vena communicantibus proficisci: sanguinem, qui per cellulosa Lienis structuram movetur difficilius progredi, non secus ac in omento, & utero ob frequentes vasorum plexus. Nil ergo facilius contingere posse videtur, quam ut lentæ, mucosæque quisquiliæ sanguinem conspurcantes extrema vasculorum uteri capillamenta penetrare, ac libere trajicere nequeant, aut in minimis glandularum folliculis subsistant, aggeranturque, atque hinc eorum

eorum obstructions excitent, quæ menstrui sanguinis excretionem singulis Mensibus eo usque impediunt, quo referentur.

Ab acri nimis tenuique convellantur.) Vid. quæ paulo ante de sanguine plus æquo tenui, & soluto dicta sunt.

Comprimantur a tumore.) Vel si in solis visceribus imi ventris utero excepto obstructions altas radices egerint, fieri minus posse videtur, quin vasculorum, aut folliculorum tunica distendantur, distentæ vero tumorem efficiant, qui partis magnitudinem augendo uteri ipsius vasa ea ratione comprimere valet, qua libera sanguinis excretio præpediatur.

Quid si in utero ipso eadem fere contingant? Pro varia nimirum infarcientis humoris conditione variam tumoris naturam proficisci scirrhusi scilicet, cancrofi; quorum ille duritie & renitentia in uteri regione illius circumscriptionem referente, atque dolore acerbissimo, punctorio, & lancinante se prodit, alter vero prædicta symptomatum sævitie comitatus ægram exercet, perspicuum est. Si vero obstructions uteri vasorum sæpius excitant mensium suppressiones, si tumores etiam aliarum partium ad eam magnitudinem adaucti, qua vasa eadem comprimantur, quanto magis ipsius partis tumores?

Nimia pinguedine.) Inter præcipuas sterilitatis causas adnotante cl. Mauriceau interni uteri orificii angustia major, quam peni virili admittendo sufficiat, aut ejus coarctatio insignis ob membranam internam aliquam, aut externam ibi appositam ob tumorem, callum, aut aliquod aliud uterum ea ratione comprimens, qua satis apte dilatari nequeat ad semen recipiendum, eminent. Quod postremum mulieribus valde pinguibus accidere ratione omenti ad insignem molem adaucti testatus est Hippocrates (h) inquiens: *Quæ præter naturam crasse non concipiunt, iis os uteri ab omento comprimitur, & priusquam extenuentur, non concipiunt.* Quid igitur vetat, quominus existimemus ab hac eadem causa capillariibus uteri vasis compressis, etiam si congesta sit in foeminis major sanguinis copia, quam vasorum capacitas postulet, in iis tamquam commodo ipsi diverticulo nequaquam colligi posse, accumulari, atque ea ratione eadem replere, atque infarcire,

quæ eorum extremitates distentæ aperiantur tandem, & sanguinem effundant?

Si coalescant, si plus æquo crassa, & compacta sint &c.) Idem dicendum si vasa coalescant (quod deterrimum morbi genus constituit) ut dilatari non possint, quemadmodum opus est ad superfluum sanguinem recipiendum, nedum certo, statoque tempore aperiri. Quid si plus æquo crassa, & compacta sint, vel laxitate peccent? Cum nimirum vasa, ac viscera adeo densa, & dura sint, ut a fluido, quod in iis continetur, parum, aut nihil contrahantur, aut sint adeo mollia, ut dilatata ab eodem fluido se contrahere non valeant, in utroque casu vasa sanguinem cingere eo motu non possunt, per quem sanguis per arterias ad uteri vascula deferatur, eaque aperiat pro opportuna mensium effusione.

III. *His porro occasionem præbent aer valde frigidus susceptus &c.*) Uti aere æstuantem, & calido, minusque gravi, & elastico non solum fibras relaxari contingit, atque per minutiores sanguiferorum truncos lentius sanguinem progredi, atque propterea iis magis distentis per laterales ramulos humores difficilius secerni, suisque ex loculis exprimi, sed expandi eos quoque, turgere, ac si nimius fuerit, vehementius agitari; ita si moderate frigidus sit, nostri corporis fibras mirifice intendit, & roborat: hinc robustius idem evadere, actionesque omnes vegetiores fieri experimur. Cum vero omnis fibrarum vis, omnisque actio in fluida exerceatur, circularem, & intestinum eorum motum moderando, secretionemque item, excretionemque promovendo, aut retardando, illud plane consequitur, ut moderate frigido existente aere, solidasque partes intendente, ac roborante, sanguinis circuitus per pulmones, & reliqua viscera expeditior, atque celerior fiat, secretionemque omnes, atque excretionem etiam sanguinis ex utero feliciter peragantur. Si ergo immodicum frigus fuerit, nimiam fibrarum tensionem oriri, arctius vasa constringi, & rigescere necesse est, & sanguinem, humoresque densiores fieri tardioresque ad motum, unde facilius est eorum in vasis stagnatio, atque inde consequens minor vis, atque impetus in eorum extremitates, ut aperiantur, diffilient, & cruorem effundant. Non alias ob causas paucitatem,

suppressionemque mensium aeri frigido Hippocratem tribuisse facile judicaverim, quam & in septemtrionalibus popularem esse tradidit (i).

Immersiones corporis in aqua frigida, aquae frigidae copiosae potio.) Neque ad alias causas referri aptius posse videtur suppressio mensium, quae immersioni in aqua frigida, vel aquae frigidae potioni supervenit. Licet enim a frigida aqua externis corporis partibus, utero illaeso, infesta, atque cutis poros obstruente insensibilis perspiratio cohibeatur, atque hinc major humorum copia per uterum excernenda suppeti debere videatur, difficillimum tamen est (ne vix ulla ratione fieri posse dicam) ut unius partis obrigescentibus fibris, aliae quoque licet longe distitae simili vitio non afficiantur, & si per rigescentes poros cutis nonnullarum sordium massam sanguinis conspurcantium evacuatio impeditur, eadem ratione uteri vasis contractis menstrui sanguinis excretio non praepediatur. An novum videatur immersione pedum in aqua tepida emollientibus plantis alterata, relaxatisque inferiorum partium fibris, ac vasis majorem capacitatem adeptis sanguinem ad eas venementius allici, atque hinc mensium suppressiones ab dictis fontibus prodeuntes felicissime profligari? Quid quod & a capite, aliisque superioribus partibus iisdem de causis avvocato sanguine, ac nimia fibrarum tensione cessante, quamplurimi capitis morbi, deliria, convulsiones, alique aegros dire exercentes praecaveantur? Obrigescentibus vero vi frigoris externis partibus uteri, vasa ea ratione intacta manere, ut copiosior habeatur sanguinis menstrui evacuatio, haud equidem tutum crediderim pronuntiare. De noxis copiosae aquae frigidae vix ulla suppetunt quae dicam, cum eadem fauces, guttur, ventriculum, intestina, vicinasque partes affici, atque minimas capillares arterias easdem partes perreptantes convelli, angustioresque fieri, quam sanguini utcumque constituto rapida circulatione trajiciendo sufficiant, atque hinc faucium, aliarumque partium inflammationes, aliosque gravissimos morbos subsequi alibi ostendimus (k). Iliacae passionis, cardialgiae, dysenteriae cum torminibus ii fere sunt morbi, quos aestuante pra-

fertim corpore aqua frigida ingurgitata adnotarunt viri clarissimi Rhodius, Bonettus alique in M. N. C. ut mortem ipsam a Boyleo, & Foresto commemoratam fileam, non ad alias causas, quam ad spasmum, & constrictionem vasorum tantam, ut non solum per ea libere satis moveatur sanguis, sed ipsius motus, in quo vita consistit, plane sistatur, referendam. Quid igitur mirum, si a potione copiosae aquae frigidae uteri ipsius vasa ea ratione constringi dicamus, ut sanguini menstruo exitus denegetur, unde lentor postea, ac visciditas ipsius sanguinis proficiscitur, qua suppressio mensium excitatur, ut Hippocrates testatus est (l)?

E contra aer cloacarum, & paludum effluviis infectus, humidus, si sicciori praesertim assuetus sint &c.) Nemo ignorat optimum esse aerem ad valetudinem conservandam, qui purus est, & in omnibus suis qualitatibus temperatus. Purum autem esse, si nec stagnorum, nec paludum, nec mineralium pravis qualitatibus infectus sit, neque ex cloacis, neque ex alliorum, aut leguminum putredine, aut fimo vitium contraxerit, manifesta res est. Quibus pro singulari in homines providentia permotus D. O. M. (m) omnia ea quae labe quadam forte aerem inficere possunt ceu impura, ac vitio aliquo coinquinata proscripsit, eorumque usum interdixit. Quo etiam spectant quae de inspectione Sacerdotali leprosum (n) proponuntur. Nam ob metum, ne ex pravis halitibus, qui ex corporibus eorum, qui lepra premuntur, veluti a magna humorum corruptione prodeunte aer infectus simili vitio vicinos afficeret, a coetu hominum separati sunt. Ut autem foeminis menstruantibus sit maxime infestus aer praedictis qualitatibus instructus, facit non solum salinarum, acidarum, acrium, atque erodentium particularum copia, quarum aliis solidae partes adstringuntur, & coagulatio fluidis conciliatur, aliis e contra solidae partes vellicantur, aut roduntur, fluidae vero acriores sunt, attenuantur plus quam par est, & dissolvuntur, a quibus mensium suppressio oriri potest, aut immodicum eorum profluvium; sed etiam minor ejus elasticitas, & gravitas, qua solidas partes relaxari contingit, & infirmiores reddi, atque

(i) De aere 48. (k) lib. 2. cap. 1. com. 3. lib. 3. cap. 4. com. 2. (l) De aq. 5. 7.

(m) Levit. XI. v. 35. (n) Ibid. 13. v. 8.

atque hinc sanguinis circuitum per pulmones, & reliquas partes, præsertim vero per minutiores sanguiferorum truncos lentius procedere, & humores ipsos, & sanguinem densiorem fieri, tardiolemque ad motum, unde facilis eorum in vasis stagnatio, congestio, atque inde consequens menstruum defectus. Quod eo magis evenire censendum est, si cælum mutarint mulieres, atque ab aere sicciore, tenuiori, cujusmodi fere est ille, qui in locis montanis a ventis perflatur, ad humidiores se crassioresque contulerint, quique cloacarum, & paludum effluviis inficitur. Dicit enim vix potest in aeris delectu quantum proficiat non solum temperamenti, & morborum cognitio, sed ipsius consuetudinis. Hinc quemadmodum frigidiore, humidioresque temperamento in aere sicco, & tenui salubriter vivunt, qui calidis, & siccis infestus est, & siccitas, ac tenuitas aeris quibusdam morbis est salutaris, quibus nocet summopere ejus crassities, atque humiditas, ita qui in sicciore, tenuiori, & tenuiori commode vixerunt, si ad crassiorem densioremque transferantur non parum læduntur. Clara hæc detrimenta fecit Nostalgia morbus Helvetiorum maxime proprius, per quem longe a patria profecti redeundi in patriam desiderio fere incredibili tenentur, & nisi facultas detur mœnore primum capiuntur summo, & perpetuo: ad hunc accedunt somni interrupti, vigiliæ, virium prostratio, inappetentia, nausea, mox febres, quibus facile contabescunt. De eo quidem, ut alibi dictum est (o), latino sermone ad Academiam Bononiensem scripsit Jo. Jacob. Scheuchzerus, atque ejusce morbi causam ad aeris pressionem, & temperiem, qua fit, ut perturbetur fibrarum corporis, indeque fluidorum motus, unde animi, & corporis ægrotudo, aptissime retulit.

Ciborum acidorum, crassorum, viscidorumque abusus.) Optima ac temperata alimenta ea communiter reputantur, quorum principia eadem sunt, quæ sanguinis, & chyli, aut parum ab ipsis natura, & mixtionis modo discrepantia. Ejusmodi sunt vitulinæ, bovinæ, aliæque similes animalium præsertim juniorum carnes, quæ ex partibus oleosis, & subtiliore terræ, & aquæ portione scatent, quæ mixta inter se, ac temperata gelatinam quamdam subtilis-

simam sanguini analogam constituunt, unde facile a stomacho subigi contingit, bonumque sanguinem ingenerari. Si quis quærat utrum acida in horum censu sint rependa, ei sit pro responso, acida mitiora, & moderate exhibita languentem appetitum excitando, nec non nimium humorum fervorem compescendo, eique debitam temperiem, ac densitatem conciliando in iis præsertim constitutionibus, in quibus humores ad fusionem, & colliquationem sunt proni, non parum proficere. Cæterum si valde acida sint, & plus quam deceat assumantur, humores facile coagulando non parum esse infesta, cum ea humoribus tarditas, atque coagulatio concilietur, a qua inter cæteros morbos ipsa menstruum suppressio proficiscitur. Infesta hac eadem de causa sunt crassa, ac viscida, cujusmodi sunt carnes vetustiorum animalium fumo induratae, salitæ, & similia; quibus compactior est, & nimis arcta, & rigida partium textura, quæque nonnisi difficulter a stomacho teruntur, & subiguntur, unde crudus in stomacho, viscidusque chylus elaboratur, qui sanguinem ingrediens eundem simili vitio inquinat, atque propterea materiam spiritibus ejusdem plane indolis præbens illud tandem omnino efficit, ut seignius hisce ac tardius in fibras influentibus ea ratione imminuatur sanguinis circulatio, ac vasa laxentur, ut menses supprimantur.

Exercitationes vehementes, & diuturnæ.)

Commoda, quæ ex moderata exercitatione in homines emanant plurima sunt, atque eximia. Partes enim solidas robustiores fieri experimur, quemcumque sanguinis, & spirituum motum augeri, hinc virium robur intendi, nutritionem, augmentationem facilius perfici, sanguinem ab excrementis per emunctoria a natura comparata eductis expurgari, hinc gravissimos morbos præcaveri. Quod Ecclesiasticus docere visus est inquiens (p): *In omnibus operibus tuis esto velox, & omnis infirmitas non occurret tibi.* Unde Paulus iis qui exercere se nolunt, ciborum usum dissuadet inquiens: *Quod si quis non velit operari, neque comedito.* Si vero de magnis laboribus, atque exercitationibus sermo sit, quamvis musculis sese nimis frequenter, & fortiter contrahentibus & relaxantibus sanguis exagita-

ri,

ri, & fundi videatur, atque hinc mensium profluvium promoveri, si tamen eæ vehementes sint, ac diuturnæ, spiritus facile dissipantur, partium robur infringitur, fluidiores, mitioresque humorum particulae disperduntur, sanguis crassus, ac lentus evadit ea ratione, qua in capillaribus stagnans menstruorum suppressionem procreet.

Somnus immodicus.) Moderati somni utilitates neque satis explicare dicendo possumus, neque percensere numerando. Spiritus enim, & vires restaurari contingit, coctiones perfici, humores benigniores fieri, omnesque ægritudines obliviose deleri, id quod Hippocrates indicavit (q) inquiens: *Labor articulis, & carnibus, cibis vero, & somnus visceribus*: atque Ecclesiastes ipse (r): *Dulcis est somnus operanti*: quibus verbis si peritissimum morum Magistrum Syracidem consulamus, significatur potissimum somnum iis præferri, quorum vires diuturnis, assiduisque laboribus summopere fatigatae sunt, dulcem esse, idest vires corporis mirifice recreantem. Ab immodico somno torpidi, & minus expiditi ad motus spiritus evadunt, ut segnities, & torpor corporis, mentis stupor, & memoriae læsio clare evincunt, humores torpescunt, & magna excrementorum copia in universo corpore accumulatur, quibus imminuto sanguinis motu, & oborta visciditate, atque lentore, menses supprimuntur.

Subitus timor, mæror animi, tristitia &c.) Cum insignis sit animi vis ad spirituum animalium motum, atque influxum in nervos, & ad omnes, quæ inde in universo corpore consequuntur actiones firmandas, nihil esse opportunius ad efficiendum, ut functiones omnes corporis peragantur, animi tranquillitate, perspicuum est. Hinc egregie sapientissimus Salomon (s): *Cor gaudens exultat faciem*: & alibi (t): *Secura mens quasi iuge convivium*: perinde ac si diceret, qui læto sunt animo melius se habere, quam si lautissimis epulis fruerentur: unde Ecclesiasticus ipse: *Jucunditas cordis hæc est vita hominis*: & *exultatio viri est longævitæ*. Mirum autem subito animi terrore non solum sic dissipari spiritus, ut cor viribus destitutum sanguinem segniter admodum, lenteque moveat, atque hinc quam-

plurimos morbos ab imminuto sanguinis motu, atque impetu prodeuntes progignat, cujusmodi fere est mensium suppressio, de qua loquimur, sed cæco furore hac illac ruentes convulsionem fibrarum cerebri ea ratione excitare, ut ductus, ac meatus secretioni, ac derivationi spirituum comparati occludantur, unde Apoplexia, & mors, ut præclaris observationibus ducti Aretæi, Galeni, Bonetti, Fidelis, Plinii, Raygeri, Valerii Maximi & Sacrarum litterarum alibi a nobis est demonstratum. Vis spirituum secretionem, & sanguinis motum retardandi maxime elucet in tristitia, ac mærore, unde partes debito eorundem influxu destitutæ languescunt, circulatio sanguinis pervertitur, atque hinc mensium suppressio inter innumeros alios morbos ab hoc fonte prodeuntes, oboritur. Hinc apte Hippocrates (u) *Si timor, ac mæstitia diutius perseverent, melancholiam adesse pronuntiat*, in qua pulsus rarus, & facies pallida observatur, imminuti sanguinis motus, ejusque impetus inditio manifestissimo, si quod aliud. Hinc fateor me justis laudibus æquare non valere, quod adversus animi mærorem tristitiamque tradidit Salomon (x). *Mærore animi dejicitur spiritus. Sicut tineæ vestimento, ita tristitia nocet cordi*: ut illud silentio præteream, quod in eandem rem tradidit Syracides (z): *Tristitiam non des animæ tuæ, & non affligas te ipsum in consilio tuo. Miserere animæ tuæ, & tristitiam longe repelle a te*.

Evacuationes quæcumque sanguinis, & humorum.) Vid. cap. 2. com. 1.

IV. *Suppressis præternaturaliter mensibus floridus faciei color pallidus, & fædus evadit &c.*) Sabella Romana, ut ex Martiali liquet, a sole cavebat diligentissime propter cerussam, qua sibi vultum pingere solebat; Fabulla autem a pluvia, propterea quod emplastro veluti quodam faciem obliniret; Poppea demum quamdam oleosi fuci speciem invenit, quæ ejus vultum cooperiret perfectissime, crustaque obduceret tandiu duratura, quamdiu lacte, quod eam paulatim avelleret, ablueretur, mirabili prorsus candore relicto, unde ubique vel in ipso exilio insignem asellarum cætum secum advehendum curabat, eoque nobili comitatu, inquit Juvenalis, vel subter polum Hyperboreum.

(q) In Epid. (r) Cap. 5. v. 11. (s) Proverb. cap. 15. v. 13. (t) Ibid. ver. 15.
(u) Aph. 6. 23. (x) Cap. 15. & 25. (z) Cap. 30. v. 22.

reum videri facile ambiisset. Nisi igitur cum iis feminis res sit, quæ eo nervos industria omnes intendunt, ut pulchritudine excellant, etiam si aut naturæ defectu, aut morbi vi parum spectabiles sint, Romanas illas pessimo consilio imitantibus, pallidus, & fœdus faciei color, subflavus scilicet, subviridis, aut alio modo depravatus raro fallit in diagnosi præternaturalis mensium suppressionis, in virginibus præsertim, quæ nondum eisdem expertæ sunt, aut inordinate, & parcius quam par est patiuntur. Id ubi contigerit, Chlorosis emergit, seu ut aliis placet morbus virgineus, & febris alba, de qua maxime egit Hippocrates (a), nihilque aliud esse videtur, quam cachexiæ species, iisdem fere, quibus cachexia, signis se prodens (qua de re erit infra dicendi locus) atque pro causa potissimum agnoscens insignem viscidorum, lentorumque humorum copiam a præpedito libero sanguinis per vasa primum uteri, mox universi corporis excursu, quo omne secretionum, atque excretionum opus labefactari penitus contingit, aut plurimum saltem imminui: hinc variæ indolis sordes excrementitias extra corporis confinia secundum naturæ leges ejiciendas intus retentas sanguinem, serum, ac succum nutritium inficere, unde pallidus, subviridis, aut flavescentes color cum nutritionis depravatione.

De doloribus vagis queruntur Mulieres, de pulsationibus in regione uteri &c.) Non possunt autem subsistere menses, quin ob impeditum liberum sanguinis excursu uteri vasa plus æquo distendantur, atque hinc tremor nervearum fibrarum, quibus eadem contexta sunt vehementior excitetur, atque inde consequens tristis sensatio, ac dolor in regione uteri subsequatur, qui pulsativus plerumque est, quia videlicet vasa majoris capacitatis, ac diametri in violenta distensione diu manere non possunt, quin eam ægre ferentia contrahantur, impediuntque ne sanguis per vasa minima fluat, unde nitens ille quaquaversus arterias validius urgeat, sicque pulsatio percipiatur. Quod autem primis solum temporibus id contingat, facit sanguis redundantia, qui nondum vitium contraxit lentoris, ac visciditatis, atque inde consequens validior ejus in latera vasorum impulsus. Viscido lentoque evadente sanguine, licet ejus co-

pia eadem permaneat, aut parcius separari spiritus perspicuum est, aut non ejus energiae, ut a cerebro per nervos in affectas partes influentes eas valeant motiones solidarum partium inducere, quibus sanguis majore vi, atque impetu in tunicas nitatur, sed languidas solum, ac debiles, unde temporis successu pulsationes evanescent.

De tumore qui minime durus, nec valde extensus est.) Turgidis sanguine vasis fieri minus potest, quin uterus distendatur, atque intumescat, unde tumor in Abdomine apparet, qui quoniam a resistente sanguine ortum traducit, nec valde durus, nec valde extensus est, nisi sanguinis particulæ languesciente earum circuitu tenacius inter se cohæreant, & vasculorum, aut folliculorum tunicas ita distendant, ut tumorem aut scirrhosum, aut cancrosum procreent, quem duritie, & renitentia in uteri regione illius circumscriptionem referente dignosci supra animadvertimus. Quod autem inferiorum partium tumores subsequantur, in causa est potissimum difficilior, & tardior ab his sanguinis ad cor recursus, minor ad humores illuc delatos discutiendos, impellendos cordis, & arteriarum vis, unde hædere facile coguntur, hinc tumores.

De respiratione anhelosa præsertim in scalarum ascensu, cordis palpitatione.) Resistente jam sanguine in uteri vasis, atque in dies singulos tota massa lentescente, in ipsis capillaribus pulmonum vasis hædere eundem facile contingit, aut serius quam par est moveri, hinc vesiculis bronchialibus ea ratione compressis, qua aer ingredi libere, & expelli nequeat, difficilem, & anhelosam respirationem, præsertim in scalarum ascensu exoriri. Diaphragma enim sursum intra thoracem protruditur, atque pectoris cavitas in angustius spatium redigitur, unde pulmones ægre admodum, nec quantum satis ad aerem facile recipiendum, emittendumque expanduntur, unde respirationis difficultas. Fit hinc, ut sanguinis circulatio perturbetur, cumque parcius e. g. ab auricula in sinum cordis infundatur, deficiente ejusdem sanguinis adversus cordis impetum resistentia major ille sit, & pectus magis urgeat, unde cordis palpitatio.

De lassitudine totius corporis, de mœrore, tristitia.) Lentescente sanguine, & segnius quam par est circulum suum per universa

va-

(a) Lib. de virg. morb.

Vasa corporis conficiente, ea non solum mirum in modum distendantur necesse est, atque membranæ, quibus eadem contexta sunt, distrahantur, dolorisque sensus excitetur universum corpus exercens, sed cum parciore fiat spirituum in Cerebro secretio, & per nerveos ductus in partes omnes influxus, in omnibus actionibus tarditas insignis, & difficultas oboritur, gravesque, melancholicæ, & meditatundæ evadunt Mulieres.

Caloris, & frigoris vicissitudine &c.) Aptius ne, quam ad toties inculcatum lentorem retuleris, qui quandoque a vi cordis, & arteriarum resolvitur reficiturque, eo prorsus modo, quo intermittentes febres oriri alibi a nobis est demonstratum (b)? Immo si Freindium audimus, hæc ipsa caloris, & frigoris vicissitudo nihil aliud esse videtur, quam febricula gradu licet multo remissione, intermittens, lentescens sanguinis in iis, quibus supprimuntur menses, argumentum prope certissimum: unde in tertiis mensibus si mulieri non prodierint, febrem erraticam, & horrorem accedere scribit Hippocrates (c), ac quartanam subsequi testatur Forestus (d).

V. *Præternaturalis mensium suppressio a graviditate probe est distinguenda: in hac enim & color plerumque naturalis &c.*) Deficientes menses ex relatione ægotantium tutissime innotescunt, nisi res forte sit cum calidis Mulieribus, quæ sui criminis consciæ Medicos decipere nituntur oppillatas esse haud dubie affirmantes, in eam spem adductæ remediis aperientibus, & Menses revocantibus pertractatas facile immaturum fœtum edituras, sicque intactas virgines judicari, cum adeo impudicæ fuerint, ut viros fere ad coitum invitarint. Quapropter præternaturalis mensium suppressio a graviditate probe est distinguenda. Quæ res licet ardua, ac difficilis sit, cum omnia fere symptomata, quæ præternaturalem mensium suppressionem comitantur, & in gravidis observentur, nec prorsus desint observationes de virginibus lac in mammis habentibus; studioso tamen, ac circumspetto Medico abesse non potest, quo tuto veniat in cognitionem erroris, atque de ilibato candore iudicium ferat. Si enim in præternaturali mensium suppressione color corporis ad cachexiam vergit, in gravidis

solet esse naturalis, cum sanguis in nutrimentum fœtus absumptus eam plenitudinem minime inducat, qua ipsius circuitus perturbetur, ac lentæ pravæque sordes cumulentur sanguinem ipsum, serum, & succum nutritium inficientes, spirituum vero secretio præpediatur, aut plurimum saltem languescat, unde etiam ad actiones promptitudo, & hilaritas eadem servatur. Si vero forte contingat, ut aliqua sit superflui sanguinis copia, cum totus primis saltem mensibus absumi non possit, quæ vasa plus æquo distendens, aut nerveas eorum fibras varia ratione afficiens, & cæteras humorum secretiones aliquatenus lædens, unde succus præsertim digestivus nimis crassus, acris, aut salsus evadit, nonnulla excitet symptomata, ut nauseam, vomitum, malaciam, picam, aliaque ejusmodi, eo facile res cedit, ut fœtu grandiore jam factò, ac multo plus sanguinis absumente, omnis distensio, irritatio, morsus, aut alia similis affectio tollatur, secretiones reliquæ, excretionisque restaurentur, sicque omne id quod gravidis oneri est, atque molestiæ penitus evanescat.

Dum interim & venter æqualiter attollitur, & in maximum durum tumorem elevatur &c.) Mulieris graviditas si proprie sumatur adnotante cl. Mauriceau, nil aliud esse videtur, quam tumor a fœtu in utero contento excitatus. Tumor in conceptus primordiis ne vel lynceo quidem oculo apparere potest, cum id quod utero continetur adeo mole exiguum sit, ut pro nihilo haberi jure merito possit. Id quod etiam puellis, quibus menstrua deficiunt commune est: hoc tamen discrimine, quod auge-sens in dies singulos in hisce mollis est, nec valde extensus, in gravidis vero quoniam a fœtu dependet carne, & ossibus constante, durus percipitur, & habita ratione temporis maximus evadit. Ad probandum autem ulterius rem ita se habere, nemo a nobis merito postulaverit, ut pronuntiemus, quid debeat infantis motui, & situi. Cum enim sensibilibus, admota ad ventrem manu, percipiatur, dubitationem graviditatis omnem tollere manifesta res est. Vel enim totus moveatur infans, universo scilicet corpore, vel aliqua sui parte, capite nimirum, brachio, pede, is motus percipitur, qui in obstructis obmenstruo-

(b) Lib. 4. de feb. (c) De Mul. morb. 14. (d) 3. 34.

fructuum defectum adesse non potest. Licet enim inter initia valde exiguus sit, & ei ferme similis, quem passeris edunt, dum exitum sibi ex tellis ovorum parant, in dies tamen singulos sic augetur, ut foetu magnitudinem adepto, uterus ab ipsius pondere liberari cogatur, ut partus tempore accidere solet.

Et os uteri peritæ obstetrici clausum apparet.) Uti cæteris graviditatis signis tantum fidendum, quantum par est, ita interno uteri orificio perfectissime clauso tantum tribuit cl. Mauriceau, ut si quid verosimilis in controversiis de notis graviditatis sperandum, ab hoc uno sperari jure merito posse haud dubie affirmarit. Quo loco quæstio occurrit. Si enim Spigelium audimus, uterum in gravidis hiare confiderenter scribit, tantoque magis, quanto partui sunt viciniore. Atque suam quidem opinionem Hippocratis auctoritate confirmat dicentis (e): *Quæ utero gerunt, iis os uteri connivet*. Idem fere sentit cl. Graafius hiare docens, quatenus primis gestationis mensibus eandem apertionem servat, claudi vero quatenus ab humore mucoso sensim a cervicis vesiculis quasi rotundis, aut ovalibus diversæ magnitudinis extillante, ut præstantissimi Morgagnii observationibus compertum est (f). Alii e contra, quos præcl. Auctor sequutus est, ab illis dissentiant, atque aliter Hippocratem interpretantes uterum perfectissime claudi constituunt. Cornarius enim (g) aphorismum sic vertit: *Quæcumque uterum gestant, his osculum uterorum clausum est*: eamque sententiam sustinent ejusdem interpretes accuratissimi Galenus, Hollerius, Valesius, Cardanus, Heurnius, Mercurialis, Tozzi, Hequetus, alique. Inter anatomicos vero Vesalius (h) Dionis (i) alique (k) qui de interno uteri orificio verba facientes in gravidis adeo restrictum esse putarunt, ut vix turunda immitti queat. Quid vero Andream Laurentium commemorem (l), aut Bartholinum (m), aut Derelincurtium (n) aliosque eximios Scriptores, qui ita exacte claudi constituerunt, ut vix ac ne vix quidem acui via, aditusque præbeatur? Si ita res habeat, licet crediderim durum ventris tumorem, aliaque jam recensita sympto-

mata non parvi facienda in graviditatis diagnosi constituenda, si simul sumantur, infantis tamen motum, & os uteri peritæ obstetrici ita clausum apparens, ut nulla quidem durties, distensio vero insignis uteri corporis percipiatur facile principem obtinere locum judicaverim.

VI. Si Mulierem videris carnosam, rubicundam, atque opipare viventem &c.) Animadvertendum est etiam, an menses præternaturaliter supprimantur sanguinis vitio, vel vasorum culpa, & si sanguinis vitio, an ob plethoram cum visciditate conjunctam, an ob solam crassitiem, aliasque pravas qualitates: si vero vasorum culpa, an ob eorum obstructionem, adstrictionem, aliaque vitia, in quibus summe studiosum, & circumspectum esse Medicum decet, ut si aliquando languido corpori apta satis medela non succurrit, id non naturæ quidem, quæ singulis malis singularia opposuit antidota, sed nec hominibus ipsis imputetur, qui omnia exacte non cognoverint. Si igitur carnosa, rubicunda, atque opipare vivens sit Mulier, quod satis superque esse videtur ad eam sanguini materiem suppetendam, qua ipsius plenitudo excitetur, aut magis increseat, si venis admodum distentis donetur, quod turgentia indicium est, si pulsum pleniorē habeat, qui ab insigni copia sanguinis e corde per arterias in universum corpus diffusi proficiscitur, velocioremque, quod uberiores spirituum secretionem arguit a majore sanguinis quantitate prodeuntem, atque propterea insignem eorum ad influendum promptitudinem, ad sanguinis cursum accelerandum, cur scrutinio insudare ad aliam præter nimiam sanguinis copiam suppressionis causam inquirendam? Sed nonnulli fortasse objicient in quacumque mensium suppressione nimiam sanguinis copiam esse oportere, cum eadem sit naturalis mensium excretionis causa, quæ eo magis augeri videtur, quo diutius eorum suppressio persistit. Recte illi quidem. Velim tamen diligenter attendant ad ea, quæ superiori capite ostendimus, plethoram per se spectatam, nisi accedat ejus crassities, visciditas, & lentor, aut vasorum tenacitas nunquam menses suppressere. Quoniam vero crassities,

(e) 5 aph. 51. (f) Ad. anat. tab. 3. & alibi. (g) Pag. 610. edit. Basil. 1558.

(h) De format. fæt. (i) Des parties naturel de la femm. (k) Fabricius &c.

(l) Obs. anat. lib. 2. (m) Anat. 4. renovat. lib. 1. (n) De concept. perioch. 21.

ties, visciditas, & lentor illud est sanguinis vitium, quod ejus motum retardat, spirituosas, volatilioresque partes ita irretit, ut ad corticales cerebri glandulas delatæ, materiem spiritibus agilibus, mobilibus præbere non valeant opportunissimam, illud profecto consequitur, ut nec floridus faciei color appareat, nec pulsus validior adsit, ac frequentior, nec dolor insignis circa uteri regionem percipiatur, sed tunc solum, cum nondum vitiata sanguinis crassi, vasorum tenacitas peccat, aut aliquod aliud eorum vitium, quod sanguinis excretionem prohibet. Quod si diuturnius fuerit, cum vasa ita turgescant, ut sanguini libera circulatione trajiciendo plus æquo distrahta ineptæ partes constituentur, tenaciter inter se cohærebunt ejus particulæ, parcioresque, & minus agiles ac mobiles spiritus in Cerebro secernentur, unde fibrarum laxitas, lentor, ac visciditas sanguinis excitabitur iis ipsis symptomatibus impetum datura, quæ ab hoc eodem fonte exoriri infra dicemus.

VII. *Si temperamenti melancholici, aut pituitosi sit fœmina, eaque alvum &c.*) Temperamentum vitia sanguinis, & humorum plerunque sequuntur. Cum igitur in temperamento melancholico, seu frigido, & sicco terrestres, salinæ, fixioresque particulæ excedant, sanguinis, & humorum motus lentus sit, crassitudo autem insignis, atque hinc spiritus segniores separentur, illud facile consequitur, ut qui ejusmodi temperamento sunt præditi in morbos a viscido, coactoque sanguine prodeuntes labantur: neque prorsus diversos ii, qui pituitoso, seu frigido, & humido donantur; cui illud etiam accedit, ut fibræ laxitate peccent, hinc sanguinis motus tardior sit, languidior, ac spiritus torpidi secernantur. Hinc nil mirum fœminas, quæ ejusmodi temperamenta sortitæ sunt mensium defectu vitio sanguinis crassi, viscidique plerunque corripitur. Arguit id in primis alvus styptica non aliunde, quam ab impedita, aut saltem majorem in modum diminuta salivæ, & qui a glandulis ventriculi, & intestinorum extillat pancreatici, biliosique succi, qui ad alvi lubricitatem commode inservit, secretionem; arguit id ipsum appetitus prostratus inertiae, ac visciditatis gastricorum succorum argumentum prope

certissimum; id urinæ crudæ, cum serosæ tantum, tenuioresque partes elabantur, crassiores fixioresque remaneant; id in somnum proclivitas a viscidis lentisque humoribus cerebri glandulas ita infarciuntibus, ut ejus pori, ductus, ac meatus spiritibus in nervos prompte percolandis, derivandisque inepta constituentur; id consequenter obtusus capitis dolor, aliaque ejusmodi, ut rem sedulo ad trutinam, ut ajunt, revocanti apparere facile potest.

VIII. *Temperamentum calidum, & siccum, æstus insignis corporis &c.*) Cum in temperamento calido, & sicco, sive bilioso sulphureæ partes sint exaltatæ, & copiosæ, sanguinis, & humorum motus celerior sit, & vehementior, tenuitas vero non parva, atque hinc spiritus agiliores, acrioresque, si forte contingat, ut fœminæ ejusmodi temperamento donatæ in mensium suppressionem incidant, justus statim subrepat timor, ne acredo sanguinis, atque fusio eidem occasionem dederit. Quæ res clarius apparebit, si æstus insignis corporis adsit non aliunde, quam a velociore sanguinis circulatione repetendus, qua tenues, volatilesque particulæ a reliquarum nexu solutæ, atque in universam massam diffusæ ejus calorem, furoremque intendunt, si urinæ rufæ, & crocæ appareant, prædictarum particularum prædominii, atque agitationis insignis inditio manifestissimo, si quod aliud; si diarrhœæ biliosæ ab iis ipsis, quæ in organis a natura comparatis separantur, & dum ad intestina appellant, tum copia, tum acrimonia eadem ita sollicitant, ut frequentiori jam facto peristaltico motu per alvum præcipitentur. Cum id ipsum efficiant in cerebri glandulis, ac membranis, has quidem pungendo acriter, mordendoque, illas vero ne collabantur, & flaccescant, extimulando, nil mirum & urentes capitis dolores, & vigilias, aliaque ejusmodi symptomata exoriri.

IX. *Sputum sanguinis, hæmorrhagiarum, hæmorrhoidum perturbatum motum &c.*) Mulieres, quibus menstruæ purgationes suppressæ sunt singulis fere mensibus sputo sanguinis obnoxias fieri Prosperi Alpini, & Hippocratis ducti auctoritate alibi ostendimus (o). Sanguinem etiam a mensium regurgitatione ex insuetis locis critice excerni ultraquamquod & Horstii, & Schenkii, & Hol-

Hollerii, & Jo. Rhodii observationibus instructi docuimus ad demonstrandum solliciti hæmorrhagias ab hoc fonte prodeuntes, quia plenitudinem sanguinis pro causa agnoscunt, qua remota nimiam quoque vasorum distentionem tolli contingit, atque hinc sanguinis effusionem sisti, periculi expertes esse: accedit præterea opinionem hancce aliorum etiam maxime nobilium Medicorum testimonio superiori capite ita firmasse, ut nullus hac de re ambigendi locus videatur. Ubi igitur sputum sanguinis, narium hæmorrhagiæ, aliæque similes sanguinis excretiones in iis deprehendantur, quibus menstrua deficiunt, quid aliud conijciendum restat, quam sanguinis motum propter vasorum uteri impedimenta ad illas partes, ex quibus exit, pronum esse magis, atque acclivem?

X. *Suppressio Mensium ab externa aliqua causa tolli facilius plerumque solet &c.*) Mensium suppressio quacunque ex causa nascatur semper periculosa est, atque tam multos gravesque morbos progignere valet, ut supra demonstravimus, ut salubre sit medicorum consilium ad quascunque mulieres quocumque morbo laborantes vocentur de mensium statu eas semper interrogare, an suppressi sint, an diminuti, an debite fluant, an periodice. Periculi autem magnitudo a causis eam facientibus, fomentibusque potissimum est desumenda. Quid enim si ab externa aliqua causa accidentaliter deficient mensēs? Facile eos quidem revocari posse suadere videtur nulla præcedens sanguinis dyscrasia, quæ prius corrigenda, quam ad sanguinis fluxum promovendum attendatur, nullum uteri, vel vasorum vitium, quod prius tollendum. Quoniam vero solidorum vitia difficilius solvuntur, atque in iis ipsis solvendis operæ pretium est curationem universalem instituere, præparando scilicet, & educendo ab universo corpore prava humores, a quibus eadem proficiunt, aut foveantur, hinc est, ipsam mensium suppressionem ab hoc fonte prodeuntem difficiliorē esse ea, quæ a fluidorum vitiis enascitur. Ad solidorum vitia tumores, aliique uteri morbi referuntur. Curationis difficultas in his tractandis augetur, quod frustra medici operam consumunt in sola adhibenda curatione universali, nisi topicis utantur affectis partibus applicandis, quod præ-

terquamquod difficillimum, est etiam interdum morbo deterius.

XI. *Ubi noveris nimiam vasorum plenitudinem cum eorundem adstrictione conjunctam, fomenta tepida ventri applicentur &c.*) Uti prognosis, ita curatio juxta causarum varietatem varianda. Ubi plenitudo nimia sanguinis cum vasorum adstrictione conjuncta suppressioni occasionem dederit, id enixe curandum est, ut vasa cum mole sanguinis iisdem contenta comparata majorem cum illa rationem habeant, sive ut plethora particularis tollatur. Plethora enim universalis per se spectata nunquam menses suppressere valet, ut supra demonstratum est, sed tunc solum, cum particularis vasorum uteri accedit, vel sanguinis depravata qualitas. De hac infra dicemus. Ad eam porro tollendam Hippocrates remedia proposuit externa fere omnia. Ejusmodi sunt balnea, fomenta ex herbis, & floribus emollientibus parata: balnea quidem pedibus commode applicantur, fomenta ventri, eaque tepida, ut fibræ relaxentur, sicque majus sanguini spatium ad fluendum in vasis concedatur, quo facile eorum oscula aperiri contingit, & menses suppressos revocari. Idem præstant frictiones, & humida oleo amygdalino manu oblinita coxis adhibitæ, quæ etiam ad revocandum sanguinem ad inferiores partes commode inserviunt, ubi fibræ tamen, & vasa prius fuerint relaxata. Neque imparis sunt efficaciam clysteres emollientes, qui viribus integris crassis intestinis, & adjacenti utero applicantur.

XII. *Si dolores urgeant, etiam venæ sectio primum ex brachio, mox pede &c.*) Phlebotomiam jam nimiam plenitudinis esse remedium Hippocratis, Galeni aliorumque Medicorum ducti auctoritate contra nonnullorum, ac speciatim Helmontii opinionem ita alibi ostendimus, ut nullus hac de re ambigendi locus videatur. Quæri tamen potest utrum cessante nimia sanguinis plenitudine, causa etiam menses efficiens, quam in plethora consistere dictum est, ea ratione languescat, qua optato fine potiri postea non valeamus. Ad quæ satis apte is respondere posse videatur, qui plethoræ alterius particularis meminerit, seu vasorum uteri, quæ plus æquo adstricta sunt, & ad superfluum sanguinem excipiendum, & transmittendum inepta, atque hinc affir-

marit detracto sanguine vasa omnia, ac consequenter ipsa uterina minus distendi, minus distenta facilius, ac promptius sese movendo aptas partes constitui, atque propterea sanguini ibidem aggesto, ac cumulado qua data porta extra corporis confinia per comparata orificia ejiciendo, expellendoque nequaquam impares, etiamsi mora jam facta obstructionem effecerit, quia videlicet minus impeditenti ante obstructionem relinquatur, quæ idcirco a fluente superatur, ut in inflammationibus imminetibus, aut etiam factis experimur. Quæ quidem emolumenta in ægras mulieres redundare certo certius habendum, si superiorum partium venæ primum secantur, mox inferiorum. Qua in re nunquam fere illos audiendos traderem, qui cum Galeno (p) audito mensium suppressionis nomine statim venas tali secandas imperant (quos inter eminet Zacutus Lusitanus, & Hieronymus Mercurialis, quorum ille (q) in suppressione mensium cum summa plenitudine conjuncta mittendum tantum esse sanguinem ex venis inferioribus acriter sustinet, hic vero (r) in nullo unquam casu ad promovendos menses venam cubiti secandam tradit,) sed Aetium (s), & Paulum Ægyneta (t), quos præ cæteris tuerentur Rodericus a Castro (u) Lazarus Riverius (x) Raymundus Jo. Fortis (z) Franciscus Mauriceau (a) Pompeus Saccus (b), qui in Mulieribus quæ ob plenitudinem non purgantur copiose sanguinem mittere ex cubito, mox ex talo consueverunt. Quamvis enim vel ipse non ægre concefferim misso e talo sanguine copiosorem sanguinis derivationem in vasa uterina, quæ a vena cava pariter ac saphæna ortum traducunt, ideoque fluido largius influente majorem fieri vasorum distentionem, atque faciliorem viam sanguini aperiri posse, id tamen evenire solum, cum nulla, præexistente nimia plenitudine universali, & particulari ex vasorum uteri constrictione prodeunte, cumque ab externa aliqua causa, frigore puta, timore, aliisque similibus menses subito, atque improvise sistuntur, raptusque

fit sanguinis ad superiores partes, facile equidem judicaverim, quia nempe in mensibus fluentibus abest supradicta uteri plenitudo vias obstruens, per quas sanguis fluere debet. Ne autem id ipsius sententiæ patronis æque concedam in proposito casu valde plethoricæ mulieris, quæque doloribus in uteri regione exercetur, constrictionis vasorum, aut obstructionis argumentum prope certissimum id potissimum facit, quod ab aperta inferiorum partium vena uberior sanguinis copia ad affectam partem, & vasa plus æquo constricta derivatur, unde maxime in iisdem lentescit obstructiones fovendo, ac confirmando. Neque vero rationibus id abest, quod cum observationibus cl. virorum minime consentiat. Celebris est illa Riverii (c), cujus meminit Etmullerus de quadam illa muliere, cui quoties vena maleoli secabatur, menses deerant, dum vero ex brachii vena sanguis educeretur, eo largius fluebant. Quid enim ni liceat conjectari mulierem illam adeo plethoricam fuisse, ut aucto sanguinis cursu ad uteri vasa per inferiorum venarum sectionem, ea ratione eadem distenderentur, qua eorum obstructio augeretur? Educto sanguine e superioribus venis plenitudinem universalem, & particularem imminui perspicuum est, hinc uteri vasis facilius sese contrahentibus, sanguinem ibidem aggestum excerni. Quid si frustra priore adhibita sectione altera subsequatur, & sanguis ad inferiora retrahatur præcipue circa tempus, quo prius laborans purgari consueverat? Mensium fluxum redire manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Hæc fere Freindii sententia, qui Lindani doctrinam ab Etmullero relatum tempora distinguenda docentis, in quibus vena secanda sit, illustravit. Si Galenum minori veneratione prosequens id non solum præstandum tradidisset, ubi cum plenitudine conjunctus est lentor sanguinis, sed etiam cum plethora solitaria peccat, dubium revera omne, quo ex loco mittendus sit sanguis in mensium suppressione fustulisset. Qua in re Jacobi Placentini in

Gy-

- (p) *Cur. per V. S. c. 11. 19.* (q) *De Medic. Princip. Hist. lib. 1. quæst. 45.*
 (r) *De morb. Mulier. lib. 4. de vit. Mens. in defectu.* (s) *Tetrab. 4. sect. 4. cap. 57.*
 (t) *De re Medic. lib. 3. cap. 51.* (u) *In schol. lib. 1. p. 2. de univers. morb. Mulier. medic.* (x) *Prax. Medic. lib. 15. cap. 2. de suppr. Mens. & obs. cent. i. obs. 2.*
 (z) *De Mens. suppressione.* (a) *Delle malattie delle Donne lib. 3. cap. 10.*
 (b) *Lib. de morb. virgin.* (c) *Cent. i. hist. 2.*

Gymnasio Patavino Professoris præstantissimi solertia plurimum enituit, qui Freindium carpens, propterea quod in muliere solitaria plethora laborante venas inferiores secandas docuit, ceteras quidem arterias corporis a distensione liberatas sese validius contrahentes minori quantitati sanguinis majorem velocitatem tribuere affirmat, ac sanguinem majus in illis momentum acquirere; At cum sectis venis inferioribus nimis magna copia sanguinis a cæteris arteriis infundatur in arterias uteri, has ita distendi, vix ut, ac ne vix quidem movere sanguinem possint pugnacissime sustinet (d); hinc nec eundem exprimere, quemadmodum in cæteris vasis, & emunctoriis contingit, quorum secretiones, ubi præter modum distenta sunt, prohiberi, & fisti perspicuum est. Cujus quidem sententia nihil adhuc magnificentius dictum.

Nec non oleum amygdal. dulc. s. i. r. e ad unc. vi., aut ad unc. i. quotidie &c.) Nihil catharticiis medicamentis esse efficacius ad suppressos menses revocandos tradiderunt Veteres fere, ac Recentiores Medici, qui Hippocratem docentem (e) purgationem necessariam esse, sequuti sunt. Quoniam purgantia vel in materiam excernendam solum agunt, quæ in intestinis, aut ad summum in eorum fistulis folliculisque ad exitum paratior continetur, vel in ipsa intestina ea leniter stimulo, quorum in censu veniunt Mel, Cassia, Manna, Uvæ corinthiacæ, aliaque similia, vel ipsa intestina acrius irritant, eorumque tum peristalticum motum ad crebriores corrugationes, tum etiam glandulosos folliculos, pancreaticum, & biliarium ductum ad humores suos uberius secernendos vehementius sollicitant, immo in venas lacteas, & inde in sanguinem injecta ejus crasim mutant solvendo fere, ac colliquando, quorum in classe numerantur omnia aloetica, aut ex Scammonio, Elaterio, & nonnullis Mercurii præparationibus desumpta, quæri solet, quænam speciatim sint adhibenda, ut suppressis Mulieribus apta satis medela succurramus. Medentium curiositatem explevit Freindius omnium actionem ad examen sedulo revocans, statuensque mitia purgantia, quæque in primas vias agunt eas stimulo, uti ad excreta ibi-

dem aggesta, & ad exitum parata ejicienda commode inserviunt, ita ad sanguinis vitia corrigenda, quibus Menses sistuntur, ejusque cum impetum adaugendum, tum compagem attenuandam ea ratione, qua uterina vasa latius distendat, parum, aut nihil omnino prodesse. Ita longius progressus non lenientia, sed purgantia stricte dicta usurpanda esse existimat, etiam si Mulieres, quibus suppressa sunt Menstrua imbecilles fuerint, quas catharsim satis validam sustinere posse, præsertim si operatione peracta exhibeatur paregoricum, haud dubie affirmat. Fateor me justis laudibus æquare non posse, quæ de purgantium actione in suppressione Mensium tradidit præclarus Auctor. Parcat tamen si in suam non eo sententiam cum docet, eadem in omnibus nulla habita causarum ratione esse adhibenda. Quid enim si nimia plenitudo peccet cum vasorum uteri constrictione conjuncta, aut acres nimis, summeque tenues humores sint exaltati? Ecquis nesciat purgantia stricte dicta partes solidas extimulare, extimulatas partes frequenter se fortiterque movere, sanguinem exagitare, fundere, expandere, atque hinc suppressionis causam augere, aut confirmare? Maxima propterea cautione opus esse in iis exhibendis traderem, neque iis utendum, nisi in iis casibus, in quibus magnus viscidorum humorum apparatus adest, ita ut in proposito casu nimis plethoricæ Mulieris, & præternaturalis vasorum uteri constrictionis, aut acris sanguinis dyscrasiæ solum oleum amygd. dulc. aut aliud quodvis mite, ac benignum relaxans, atque acrium humorum spicula obtundens illud sit evacuantis remedii genus, ut si in summa dolorum angustia sperandum, id ab hoc uno remedii genere sperari jure merito possit.

XIII. *Ubi e contra ex inanitate sola nutritia, atque corpus instaurantia adhibenda &c.*) Vid. com. in aph. 2.

XIV. *Ubi sanguis crassitie peccet, visciditate, & lentore &c. præmissa venæ sectione ex brachio &c. purgans ex tartar. solub. &c.*) A Freindio libentissime fuerim, si menses a sanguinis lentore, & visciditate supprimantur, aut vasorum uteri obstructione: quo casu massa sanguinea attenuanda, ejus motus accelerandus, primæ viæ probe

ab

(d) *Dissertatio de vena, quæ in morbis particularium partium sit salutaris incidenda* pag. 104. Pat. edit. 1756. (e) 5. aph. 36. Nat. Mul. 20.

ab excrementitiis sordibus expurgandæ, ulteriores stagnationes in vasculis minimis, & cavitatibus prohibendæ, demum fibrarum tonus roborandus. Quas indicationes ut assequamur, præterquamquod superiorum venarum sectio, non inferiorum instituenda, ut tradidit laudatus Placentini (f), ne crassamenta sanguinis in vasa uteri sectione venarum inferiorum promota, ea magis obstruant, & Menses magis cohibeant, aut saltem prius incidendæ venæ superiores, deinde inferiores, ut solutis per sectas superiores venas crassamenti sanguinis, viæ eorundem Mensium aperiantur. Purgantia præterea, ut dicitur, per epicrasim commode, utiliterque exhibentur, atque illa quidem ex tartaro solubili, Rhabarbaro, Scammonio, aliisque similibus desumpta, quæ varia forma exhibita optimam edunt operationem. Rhabarbarum cur cæteris omnibus anteponam ea ratio potissimum facit, quod non solum excrementitios humores primis viis, hisque proximis visceribus inhærentes abstergit, viamque aliis medicamentis sternit, sed nimis laxas uteri, aliorumque viscerum partes ea sui parte, quæ roborandi, adstringendique vim habet ad pristinum elaterii statum restituit, unde quod crassum est attenuari contingit, quod subsistit dimoveri, atque hac ratione ea præjudicia deleri, quæ Menses retenti minantur, quique aliis gravioribus affectibus viam parant.

XV. *Sequentibus vero diebus decoctio theiformis ex radic. rub. tinctor. fœniculi &c.*) Notissimæ sunt quinque radices aperientes dictæ Asparagi, Apii, Fœniculi, Petroselini, & Rusci, a quibus parum differre videntur Marrubium alb. Rubia tinct. & aliæ, quæ diureticarum nomine veniunt, quarum operandi rationem si quæras, eam ad salis cujusdem fixioris genus terreis, aut activis principiis plus minus implicitum aptissime referas, quo sanguinis motum accelerari contingit, tartareas, viscidas, mucosæque congestiones tenuioribus, ac fluidioribus partibus in arctam nimis, compactamque sanguinis massam in vectis dissolvi, ac pravæ, vitiosæque sordes per urinæ vias eliminari. Virtus hæc maxime elucet in salibus tartareis, præsertim vero illis, qui falsam nacti sunt naturam: cu-

jusmodi sunt sal ille falsus, qui ex capite mortuo aquæ fortis ex nitro, & vitriolo paratæ extractus arcanum duplicatum dicitur, aut alter ille ex sale tartari, & spiritibus vitrioli portione emergens tartarus vitriolatus nuncupatus, aliique similes, terra foliata tartari, tartarus solubilis, qui quod humores digerant, atque ad evacuationem disponant digestivorum nomine veniunt: a quibus parum differunt, qui ex cineribus quarundam plantarum combustarum per lixivium extrahuntur, cujusmodi sunt Artemisia, Tamarisc. Absynt. Centaur. min. Agrimon. quique crassis viscidisque sordibus attenuandis, incidendis, laxatis solidarum partium fibris roborandis opportunissimi existunt.

XVI. *Tum prædicta infusio, aut pulveres purgantes repetantur &c.*) Quod alibi adnotatum est (h) non posse in chronicis morbis totum peccantem humorem una purgantis pharmaci exhibitione educi, præsertim si prius rite præparatus non fuerit, aptissime cadit in hunc locum. Hinc nil mirum digestivorum, lixiviosorumque salium usui purgantis usum esse intermiscendum, ut sensim sensimque præparati humores avocentur, expellanturque. Quæ purgandi ratio cum in longioribus morbis a crasso, viscidoque oriundis commodissima sit æque, ac tutissima, etiam in suppressione Mensium ab eodem fere fonte prodeunte adhibendam esse luce clarius apparet.

XVII. *Hiscæ martialia succedant in substantia quidem aloeticis &c. cachexia vigente &c.*) Præstantissimum remedium pro Mensibus suppressis revocandis est Mars, & omnia ex illo parata medicamenta. Quod non aliunde repetendum est, quam ex eo quod absorbet Mars, & potentissime corrigit aciditatem omnem infestam, mucosæque quæquillas atterit, solidarum partium fibras ad assueta munia aptas reddit, coctiones restaurat, sanguinis ac spirituum crasim firmat, unde vividius, ac celerius sese contrahentibus solidis, aucto circulari sanguinis motu vasorum uteri obstructionem referari necesse est, atque hinc prodeuntem Mensium suppressionem tolli. Solidarum partium rigiditatem, ac tensionem augere martialia, vel ex eo maxime apparet, quod post illorum usum vel in iis, qui cachexia la-

(f) Loc. cit. (g) Vid. lib. 3. cap. 7. com. 16., nec non cap. 8. com. x. & 13.

(h) Lib. 3. cap. x. com. 15.

laborant, pallidus faciei, & totius corporis color in rutilum, & pulsus valde debilis, & languidus in fortem, ac febrilem mutetur; quod animadvertere utile quamprimis, & necessarium est, cum maxima inde emolumenta, aut gravissima incommoda in aegras Mulieres emanare queant. Quid enim si Martialia exhibeantur cachexia non vigente, ac pulsus languore? Nonne justus subrepat timor, ne solidarum partium fibras, ac membranas plus æquo adstringendo ineptas assuetis muniis partes constituent, obstructions vasorum uteri, atque hinc oriundam Mensium suppressionem augeant, aut confirment? Jam de Martialibus in substantia exhibendis sermonem esse etiam me tacente facile omnes intelligunt; limatura scilicet Martis, Croco Martis aperiante, aut adstringente, quæ omnia viribus suis integris operantur, & plus minus adstringendi potius, quam roborandi virtute donantur (i). Quid si aloeticis, gummosis, crocatis medicamentis uniantur? Aloem nimirum partium valde volatiliū tum salinarum, tum sulphurearum copia donari certis experimentis comperitum est (k). Ab his potissimum facultatem pendere pituitam tenacem, ac viscidam ventriculi parietibus adhærentem incidendi, resolvendique, simulque crassas, viscidasque sordes, quæ in ventriculo, intestinis, inque proximis visceribus stabulantur detergendi, atque hinc ortas obstructions, & Mensium suppressionem tollendi pro certo habendum. Sulphurearum particularum copiam, quæ cum salinis ea ratione conjunctæ sunt, qua opus est ad discutendum, attenuandum, abstergendum, viscerum imi ventris obstructions, uteri præsertim referendas sortitum esse gummi Sagapenum, nec plane dissimilem Crocum citato loco demonstratum est. Hinc citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur remedium ab hisce fere, aut similibus rebus desumptum tantæ esse virtutis cachexia vigente, & pulsuum languore, ut si quid in pertinaci Mensium suppressione sperandum, ab hoc uno sperari jure merito possit.

XVIII. *Levior erit in gracilioribus tinctura Martis tartariz. &c.*) Si forte verendum sit, ne a Martialibus in substantia exhibitis addito fibræ stimulo, commotisque ni-

mium humoribus, tenuibus præsertim, qui ad motum paratiores sunt, dolores, tormina, febris excitentur, id quod in graciliori structura præditis præsertim contingit, substitui possunt tincturæ ex Marte; ac illæ maxime, quæ conjugio tartareorum eliciuntur (ut illa, quæ tartarizata dicitur,) quæ cum blande adstringendi, seu corroborandi, simulque crassas, viscidasque sordes detergendi virtute donentur, dici vix potest, quam tuto inveteratis viscerum obstructions, atque hinc prodeunti Mensium suppressioni subveniant.

Purgando qualibet octava die pillulis de tribus &c.) Animadvertendum nunquam adhibenda Martialia, ni simul purgatio per epicrasim instituat, quoties eadem purgantibus mixta non sint, quidquid opinetur cl. Sydenhamus; quia non solum humores pravi, vitiosique, ac sordes in primis viis, inque proximis visceribus inhærentes concoctæ, & præparatæ successive educuntur, verum quia periculum esset, ut a particulis Martis in corpore retentis induceretur aliqua partium, ac præsertim pulmonum læsio. Id autem facere pillulis de tribus, aut Electuario de hiera cum croco commodissimum esse ratione aloes præsertim, quæ in compositionem recipitur, adeo manifestum est, ut nihil sit manifestius.

XIX. *Eorum loco si hystericis spasms, aut hæmorrhagiis obnoxie sint Mulieres, boli ex sal. volat. succin. &c.*) Cum prædictas pillulas aloeticas juveni viginti quinque circiter annorum exhibuissem hystericis spasms obnoxie, & cruento sputo periodice recurrenti, eo scilicet tempore, quo menstrua antequam deficerent, comparere solebant, novi non parum detrimenti offendisse. Dolores enim, & spasmi hystericæ crebuerunt, ac sputum cruentum, cum jam Mensium tempus adesset, copiosius effluxit; quibus sane de rebus factum est, ut ad ea potius animum, curamque converterem, quæ ceu specifica passim ab Auctoribus commendantur, quorum in censu veniunt succinum, sabina, & similia, quibus aliquandiu ante consuetum purgationis tempus adhibitis de doloribus, & spasms minus questam esse animadverti, sputum cruentum evanuisse, ac Menses ad sex circiter dies perdurantes rediisse, iisque successive post aliquod tempus repetitis proxima periodo de-

(i) Lib. 3. cap. x. com. 18. (k) Lib. 2. cap. 5. com. 14.

denuo fluxisse Menses, & juvenem sanitati restitutam fuisse. Cum varios hosce eventus ad examen sedulo pro ingenii modulo revocarem, memini Aloem valde acutis, penetrantibus, scindentibus fetam esse particulis, Sagapenum, Crocum, & similia multis sulphureis partibus cum salinis arte conjunctis constare, limaturam ferri vi, atque impetu in membranas agere, earumque rigiditatem ac tensionem augere; hinc nil mirum in juvene doloribus, & spasmodicis hystericeis & sputo cruento loco Mensium obnoxia omnia re-cruduisse. Cum e contra succini, fabinæ, ac similibus virtutes quærerem, tenuibus quidem plus minus, subtilibusque particulis constare deprehendi, ita tamen cum crassiore inertique portione conjunctis, ut non solum debilia pulmonum vasa scindere valeant, membranas proritare, sanguinem plus æquo exagitare, ac fundere, sed ea ratione operari, ut crassis mucosisque quicquiliis uteri vias infarciuntibus attenuatis, solidisque partibus in crebriores, validioresque contractiones adactis, spiritibus blanda exoptanda tranquillitate conciliata sanguinis fluxus ex utero reverteretur, sicque cruentæ excretionis ex ore occasio deficeret, hysterici, & convulsivi morbi sedarentur. Quod postremum succino præsertim debetur, ejusque sali volatili, cujus præstantiam in morbis hystericeis, & convulsivis qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam. Ex eo sale, & sale volatili Corn. Cer. spiritu volatili Corn. Cer. solutis liquor ille conficitur Cornu Cervi succinatus in Epilepsia infantum tantopere commendatus.

Vel ex sapon. venet. . . . . bulb. recent. ar. &c.) Saponacea ratione duplicis principii quo constant, salini videlicet fixioris, & olei intime uniti, in arctam nimis, & compactam humorum texturam facile sese insinuare, facile etiam cum aquosis, salinis, oleosisque eorum partibus commisceri, inter quas dum fluunt universæ quoque sanguinis massæ fluorem conciliant, alibi a nobis demonstratum est (1). Si de bulbo recentis ari sermo sit, ecquis nesciat ratione particularum tenuium, & volatilium mucum viscidum tenaces, lentosque succos primas vias, ac proxima viscera, atque uterum infarciunt egregie incidere, atte-

nuare, resolvere, hinc in mensium suppressione, atque hystericeis morbis, qui a succorum lentore dependent feliciter usurpari, ut cl. Geoffroy luculenter ostendit? Quod & de artemisia plane intelligendum, quæ ratione salis cujusdam essentialis ammoniacalis non paucis sulphureis, terreisque particulis conjuncti uteri sordes egregie abstergit, ejus elaterem intendit, adeoque eximii usus est in suffocationibus hystericeis, in partu difficili, in mensium, ac Lochiorum suppressione. His pares sortitum esse vires Centaurium minus, & Juniperi baccas observationibus cum multis ac frequentibus, tum certis, ac constantibus deprehensum est: illud quidem propter salem quemdam lixiviosum acri, crassoque oleo conjunctum, quo viscerum humores inciduntur, obstructions viscerum, ac consequenter uteri referantur, has vero vi olei cujusdam tum tenuis, tum crassi, tum etiam fixi, ut præcitatus Auctor testatur, quod ad resolvendum, attenuandum, abstergendum, roborandum est opportunissimum, unde in Mensium suppressione, uterique affectionibus a sanguinis visciditate, crassitie, fibrarumque atonia, aut imbecillitate, quacunque ratione exhibeantur, commodissimæ.

XX. *Aquæ acidulæ in pertinaci morbo opportuno tempore præstantissimæ.*) Vid. lib. 3. cap. x. com. 19.

XXI. *Hæc omnia penitus proscribenda, ubi acres nimis, summeque tenues peccent humores.* Tunc enim præter oleum amygdal. dulc. &c.) Diversam omnino a priore methodum instituendam esse ad suppressionem mensium, quæ a nervearum fibrarum sensibili nimis constitutione, atque hinc earundem proclivitate insigni in spasmodicas stricturas exoritur ob humores tenues, acres plus æquo mordentes, ac proritantes, adeo manifesta res est, ut nulla sit manifestior. Salibus alchalicis, lixiviosis, purgantibus, aloeticis, martialibus corpus magis magisque exsiccat, fibroso generi stimuli adduntur, sulphureæ partes mirum in modum atteruntur, exsolvunturque, fluida concitiori motu cientur, quibus vehementiores, & non ordinatas uteri contractiones excitari necesse est, & suppressionem augeri, aut confirmari. Solum igitur illa, quæ convulsivas contractiones laxant, ac mulcent, quæ humorum acredinem temperant, atque obtun-

(1) *Aph. lib. 3. cap. 3. com. 17.*

ebundant, nutritioque rore humectant, eximiam præstare operam nunquam non semper consueverunt: hinc præterquamquod oleum amygdal. dulc. præsto est etiam in parca dosi singulis noctibus per menses aliquot exhibitum, ut experientia præsertim Hamiltonus didicit, & ratio suadere videtur, stricturas scilicet emolliendo, ramosisque suis partibus acres vellicantesque humores involvendo, irretiendo, atque ad alvum præcipitando, tum Clysteres, quibus totum intestinorum canalem, ac viscera imi ventris uterum præsertim proxime in hærentem balnei ad instar refrigerari contingit, relaxari; humores continuo ad alvum allici, atque hinc nervosum genus recreari, ac fluidorum massam temperari, accurrunt etiam primo vere juscula quarundam plantarum, quæ nitroso sale, aut sale ammoniacali, qui nitrum quoddam inchoatum dici potest, fætæ sunt, quæque, ut alibi ostendimus (m), nimium fervorem motumque compescendo, & blandissime attenuando, simulque acrium, atque vellicantium humorum excretionem per insignes urinæ vias eliminando agunt. Ejusmodi sunt Portulaca, Cichorium, Endivia, aliæque similes, quarum decoctiones jusculis tenerioris pulli, vel succi simplices, vel melius sero lactis subacti, & distillati eximiam operam præstant. Demulcet enim serum oleosis partibus, aquosis

diluit, terreis absorbet, & feri copiam augendo biliosos, adustosque humores per urinæ vias extra corporis confinia educit.

Æstiva tempestate balnea aquæ dulcis, aque Nocerianæ &c.) Virtus universi corporis fibras exsuccas nimis aridasque relaxandi, emolliendi, acresque simul ac vellicantes humorum particulas ad corporis peripheriam alliciendi, perque apertos cutis poros ejiciendi maxime elucet in balneis, ut alibi a nobis fuit demonstratum (n). Quid de aquæ Nocerianæ viribus dicam nihil omnino suppetit, cum præteriero copia, qua ingeruntur, tubulos omnes, ductus, atque emissaria humorum secretionibus, excretionibusque dicata majorem in modum relaxari, atque aperiri, acres, erodentesque particulas dissociari a se invicem, ac disjungi, terra, qua fætæ sunt calcaria imbibiti, ideoque ad vellicandum, ac mordendum ineptas constitui, & qua data porta extra corporis confinia educi. Nil lacte præstantius esse ad irritationes omnes, & abhinc prodeuntes nervearum fibrarum convulsivas contractiones sedandas, ad læves politasque particulas in sanguinem introducendas, acres erodentesque obtundendas, cicurandasque lippis æque, ac tonforibus notum est plus, quam ipsorum digiti, atque ungues. Quid igitur hisce diutius immorari?

C A P U T III.

De Uteri hæmorrhagia.

I. **S**I Mulierem videris menstruum sanguinem statis periodis largius effundentem, vel frequentius, quam antea soleret, vel nunquam intermisisse cum virium debilitate insigni, extremorum frigore, faciei pallore, anxietate circa præcordia, quam stomachi cruditas, cachexia, fluor albus, lenta febris, macies subsequuntur, eam uteri hæmorrhagia laborare censendum est.

II. Quæ tunc contingit, cum vasa uterina plus æquo debiscunt, vel disrumpuntur, vel eroduntur, sanguis vero plus æquo abundans ad uteri vasa nimis concitato motu defertur, vel raritate nimia peccat, vel tenuitate, & fusione, vel acrimonia.

III. His porro occasionem præbent suppressi

Tom. V.

(m) Lib. 3. cap. 8. com. 19. (n) Lib. 3. cap. 8. com. 20.

diu Menses, abortus, qui a primis usque ad septimum Mensem contingunt, partus contra naturam, difficiles, laboriosi, placenta in utero post partum relictæ, aut coactus condensatusque sanguis, aut violenta, & subita ipsius placente avulsio, aut fœtus vehemens eruptio, ciborum acrium, aromaticorum, vini meracioris, atque ardentium liquorum abusus, motus violenti in plethoricis Mulieribus, graviora animi pathemata, ira præsertim insignis.

IV. Fluxus sanguinis qui floridus sit, & rubicundus in fœminis plethoricis, aut grumossus, & niger post suppressos diu Menses minus periculi portendit in juvenibus, quam corruptus, mucidus, fœtidus, ichorosus interdum per stillas cum dolore, & acrimonia, mox frustu-

E

stu-

stulis solidis apparentibus large effluens.

V. Si gravida sit Mulier, nisi fœtum edat, plerunque lethalis, quemadmodum si a secunda retenta, aut alio extraneo corpore fluxus nascatur.

VI. Ubi morbus a nimia plenitudine exoritur, viresque constant, sola venæ sectio in brachio large celebrata est præstantissima, etiam si gravida sit Mulier: parcius & repetitis vicibus, si vires infirmæ, immo sæpius recurrente morbo, cachexia vigente, aut etiam phlebotomie vim eludente, quod in biliosis præsertim experimur, solæ cucurbitulæ infra mammas commode applicantur, ad scapulas, ad brachia: immo si vires penitus exhaustæ sint, vincula supra genua injiciantur, & ad brachia, aut balneo aquæ tepidæ, cui modicum vini admixtum fuerit, brachia eadem immergantur, vel si libet frictiones asperæ ad dictas partes instituantur.

VII. Interim ubi sanguis raritate peccat, & expansione, fluxus autem mitis sit, licet immodicus respectu ad consuetam quantitatem, præmisso ad alvum solvendam si opus sit sero lactis Tamarindato, aut Cassia cum pulpa Tamarindorum, aut quod tutius est Clysteribus ex lacte kalybeato, succo hordei, & butyro paratis, eximii erit usus nitrum purissimum, nitrum corallatum a ℥ s. ad ℥ i. ex decocto plantaginis, portulacæ, bursæ pastoris, urticæ, acetosæ, aut aquis stillatitiis earundem plantarum. Aqua pariter destillata ex spermate ranarum nitro purissimo sauciata præstantissima a unc. s. cui aqua Sperniolæ Crollii opportunè substitui potest: ut fungum Melitensem præteream, qui a ℥ s. ad ℥ i. in omni hæmorrhagia tutissimus est. Radice Ipecuacan, vomitum excitatum bene cessisse in nobili quadam deprehendi. Quid si in iis, quæ ad vomendum proclives sunt, adhibeatur, ubi res & occasio fert?

VIII. Si vero fluxus ab hoc fonte proficiscens adeo vehemens sit, ut in mortis discrimine prope certissimo Mulieres versentur, nullus vero dolor, aut spasmus insignis prohibeat ad ipsum Helvetii specificum a ℥ i. ad ℥ s. deveniendum, quod omni bihorio, aut quadrihorio si levior sit hæmorrhagia, exhibeatur.

IX. Dum interim in priore casu spongiæ aqua fabrorum frigida, aut aceto imbutæ regioni hypogastricæ, aut lumbis applicitæ conferre visæ sunt, nec non injectiones in uterum ex aqua plantaginis, quercus, & rosarum cum albumine ovorum conquassato usque dum in spumam abierit: in graviore altero tam pro fo-

mento, quam pro injectione succo hyppocistidis, aut plantaginis soluto utendum, decocto myrti, balaustrorum, corticis granatorum, quibus parum aluminis, & vitrioli, aut lapidis hæmatitidis solutum sit: in gravissimo tandem ipso specifico Helvetii, aut colcothare vitrioli, aut lapide medicamento Crollii aqua styptica Lemerii, Rabelii, aut aliis ejusmodi solutis: lumbis vero Cerata adstringentia applicanda.

X. Aqua quæ loco potus ordinarii adhibetur in hoc casu sit frigida syrupo aciditatis citri, ribium, berberum, de rosis siccis, & guttis aliquot spiritus nitri, aut vitrioli alterata.

XI. Si acrimonia, tenuitas, fusio sit morbi causa, tunc Electuarium ex semin. papaver. alb. ℥ ii. bol. armen. corallor. præp. a ℥ i. s. sacchar. rosat. unc. i. ad ii. exhibeatur.

XII. Quatuor post prandium horas dentur pillulæ ex radic. bistortæ, tormentillæ a ℥ s. cum syrupo de rosis siccis paratæ: dum pulmentis miscetur mastiche, gumi arabicum, & tragacanthum.

XIII. Injectiones ex succo plantaginis, sedi, portulacæ, caudæ equinæ, florum hyperici fiant, aut pessaria ex iisdem succis, & cornu cervi usto, farina amyli triticei, gum. arabico, tragacantho, terra sigillata, vel similibus lineis pannis subactis intrudantur.

XIV. Si dolores, spasmi, ac vigilie Mulieres exerceant, vires vero derrepente, ac penitus exhaustæ non sint, tinctura corallor. ad ℥ i. cum laudano cytoniato ad gut. x. ex aq. suc. plantaginis, urticæ, tormentillæ eximii usus. Melior adhuc tamen tinctura corallorum anodyna Helvetii a gut. x. ad xx. ex aqua aurantiorum viridium.

XV. Ubi res præ vehementi evacuatione in angusto sit posita etiam opium ipsum torrefactum a gr. vi. ad xii. cum lapid. hæmatitidis i. & conservæ rosarum antiq. q. s. præstantissimum.

XVI. Extrinsecus in hoc casu applicetur regioni uteri Ceratum ex Tacamahaca ad unc. i., quod addito opio, & camphora a. ad ℥ s. cum spiritu vitrioli reformatum sit.

XVII. Si varices, ulcus uteri chronico morbo ansam dederint, potiones vulnerariæ diu instituendæ ex fol. polygon. virg. aureæ veronic. consolid. flor. millefol. hipperic. bellid. majoris radic. tormentil. bistort. cum extremitatibus pedum vituli coctæ additis gelatinis corn. Cervi, quibus primo vere substituantur succi ex iisdem plantis elicti, & sero lactis cum carnibus juniorum animalium, cancris fluviatilibus, & ranis destillati.

XVIII.

XVIII. His aquæ B. Virginis in agro Patavino succedant, vel nisi fecundas esse Mulieres expediat, Brandulenses in Mutinensi ditione, quæ omnium efficacissimæ. Moderatis tamen haustibus omnes exhibendæ. Tandem lac primum Asininum, mox Vaccinum aqua plantaginis coctum diu exhibendum.

XIX. Si tamen obstructionibus viscerum imi ventris laboret, cachetica sit Mulier, rhabarbarum torrefactum ad $\mathfrak{D}$ i. cum croco Mart. adstringente ad $\mathfrak{D}$ s. ex succo condensato absynt. aut si gracilis sit Mulier ex sero lactis capri li quoridie prius adhibendum: qualibet vero octava die leniter purgandum levi rhabarbari infusione.

XX. Victus ratio sit ex carnibus, & jusculis extremitatum Animalium, eorumque gela-

tinis annorum cursu usurpandis, sit ex pulmentis avenæ, horyzæ, quæ diluta sint, quibusque acrimonia, aut tenuitate sanguinis peccante prædictus pulvis gum. arabic. tragacanth. quotidie addatur; æstu vero & fervore sanguinis acetosa, endivia, lactuca, cicerbita. Potus sit ex vino austero lentisco, santalis rubris, ac citrinis alterato, in quo ferrum candens extinctum sit, aut si calida Mulier fuerit ex aqua Noceræ cum aqua plantaginis Kalybeata, cui terra bolaris Noceræ addatur. Decumbat ægotans ad nares elevata, humilis ad caput in strato non ex plumis, aut lana, sed ex paleis, in cubiculo moderate frigido, corpore non minus, quam animo quieta, præsertim si eisdem curis prius ægotaverit.

C A P U T III.

De Uteri hæmorrhagia.

I. **S**I Mulierem videris menstruum sanguinem statis periodicis largius effundentem &c. cum virium debilitate insigni) Contrarius effectus Mensium suppressioni est eorundem fluxus immodicus, nempe quando in tanta copia sanguis excernitur, ut totius corporis languor sequatur. Nisi id fere contingat vix ac ne vix quidem nimius est censendus, nec remediis sanguinem sistentibus coercendus: a sanguinis enim quantitate nullus sanguinis fluxus est metiendus, sed a virium robore, temperamento, vitæ genere. Videmus siquidem plethoricas, alacriores, salaciores, & spirituosas Mulieres insignem sanguinis quantitatem sine noxa quandoque excernere, cum aliæ graciliores, mœstæ, & melancholicæ multo minorem ejiciant, summum autem virium, aliarumque functionum discrimen patiantur. Cujusce rei causam non aliunde repetendam esse, quam a sanguinis inopia, ne in dubitationem quidem ausit revocare, qui sedulo perpendat deficiente sanguine proximam exhaustam materiem spirituum animalium, iisque propterea parcius in nervos a Cerebro influentibus non solum Musculorum omnium motui voluntario intervientium actionem languescere oportere, sed cordis præsertim robur infringi, qui tantis virium momentis instructus esse de-

bet ad superandas tot resistentias, quot sanguinis cursui obstant.

Extremorum frigore, faciei pallore, anxietate &c.) Quo sane consequitur, ut impari ad eas reddito, sanguinis motus in partibus longe ab eodem diffitis languescat, & in extremis frigus, in facie pallor subsequatur: unde optime dictum ab Hippocrate (o): Cum parcius sanguis sit in corpore, necesse est ipsam esse pallidam: & alibi: Decolor erit, quamdiu sic habuerit: Ac Listerus (p) ex multo, inquit, sanguine effuso æger pallefcere solet ad plures Menses, annosque: ut silentio præteream cl. Freindii opinionem, qui retardato in capillaribus vasis sanguinis motu propter languescentem cordis, ac sanguinis vim in extremis oriri frigus, in facie pallorem haud dubie affirmavit. Quid quod si in ipsius cordis ventriculis retardetur, laboris quemdam & anxietatis sensum ad præcordia inducat, si interdum penitus subsistat animi defectus tamdiu duraturus exoritur, quamdiu novo spirituum fluxu vigoretur, sanguinisque cursus utcumque languidus restituatur, & quæ ex hoc potissimum fonte derivare solent functiones omnes animales, atque vitales labefactentur? Quid quod deficiente sanguinis copia, atque una spirituum eorundem, placidus regularisque nerveorum filamentorum

(o) Lib. de morb. Mulierum.

(p) De humor. cap. 26.

rum motus perturbetur, ut plus spirituum influat in unum Musculum, quam in Antagonistam, sicque quædam vasorum sanguiferorum in Musculos tendentium extrema oscula constringantur, quædam magis, quam naturæ ordo postulet dilatentur, per hæc plus sanguinis in easdem fibras confluat, per illa parcius, interdum ejusdem liber excursus omnino intercipiatur, ac propterea quidam Musculi spiritibus, & liquido arterioso uberius influentibus inflentur, tendantur, quidam utriusque liquidi influxu destituti flaccescant, relaxentur, unde corporis convulsio sequitur, quam ad copiosum sanguinis fluxum, quocumque modo contingat, aptissime retulit Hippocrates (q), confirmaruntque viri præstantissimi Martianus, Bellinus, aliique.

Stomachi cruditatis, cachexia, fluor albus.) Sanguine, ac spiritibus hac ratione dissipatis, volatilibus nempe subtilibusque particulis e massa sanguinea extra corporis confinia eductis, solidarum partium, ac primum quidem ad Chyli elaborationem perfectionemque concurrentium tonum vel penitus labefactari, vel plurimum saltem languescere perspicuum est; hinc non solum stomachi cruditatem oriri, sed chylum primum, tum sanguinem aqueum serosumque generari, cordis vero, ac vasorum omnium robore, vi, atque elatere cessante congruam tolli sanguinis mixtionem, serosas partes a reliquarum nexu secedere, per laxatas tunicas transudare, in cavitates effundi, atque una cum albo fluore cachexiam, atque hydropem subsequi.

Lenta febris, macies &c.) Facto jam albo fluore, vel sanguine loturæ carniū simili exeunte succum pariter nutritium excerni nemo inficias ire aufit, qui sedulo perpendat, non solum a vasis sanguiferis quacumque demum ratione affectis, sed a quacumque glandula, per quam crassiores sanguinis partes, tenuiorem etiam aliquam partem secerni, nisi hæc vel inter se, vel cum aliis partibus cohæreat sanguinis. Quoniam vero, ut alibi demonstratum est (r), nutritius succus inter fluida tenuissima nostri corporis recensendus, qui minutissimos quosque meatus, ac poros pervadit, ut nerveas partes nutriat, quoniam præterea subtiles ejus particulæ neque inter se cohærent, neque cum aliis sanguinis partibus, mul-

tæque per ipsas glandulas Cerebri secernuntur, ac succus idem nutritius tenuissimus est si quis alius, consequitur, ut vel in secretionibus naturalibus una cum aliis sanguinis partibus pars aliqua ejusdem succi, aut proxima saltem ejusdem materia secer-natur: multo magis in sanguinis hæmorrhagia larga, ac perenni, atque hinc salinis partibus exaltatis, sui que juris factis eam sanguinis acrimoniam, fusionem, colliquationemque promoveri necesse est, quæ non solum cor, & arterias mordere valet, spiritusque commovendo pulsum celerem, ac frequentem reddere, sed pinguedinem ipsam, & carnem rodere, unde ægræ una cum hæctica, seu lenta febre contabescant.

II. *Quæ tunc contingit, cum vasa uterina plus æquo debiscunt*). Tot modis nimium, & immodicum fluxum mensium cieri, quot cæteræ quæcumque sanguinis hæmorrhagiæ, Veteres fere Medici uno ore affirmarunt, per anastomosim scilicet, seu extremorum osculorum, vel venularum, vel arteriolarum uteri apertionem, per diæresim, seu divisionem, & solutam unitatem, per diapidisim, seu rarefactionem canalium, qua fit, ut sanguis ex eo rumdem tunicis quasi transcolatus exsudet, per rixim, sive rupturam, per diaproisim tandem, sive erosionem. Immo scrutinio illustres viri insudarunt ad inquirendas causas illdem producendis idoneas, quas hic nec percensere numerando operæ pretium esse ducimus, nec explicare dicendo, ad ea potissimum animum, curamque vertentes, quæ alibi diximus (s), controversiam priore fere modo ad trutinam ut ajunt revocantes, atque pro Anastomosi pugnantes postquam observationes alias anatomicas, atque experimenta cl. virorum ad eandem firmandam adhibuimus, præclarum exemplum afferentes sanguinis, qui ex Mulieribus menstruantibus ex utero certo statoque tempore erumpit, quando scilicet tanta copia aggestus est, ut ab arteriis in venas libere transmitti nequeat, unde lateraliter impetum faciens in vasa lymphatica tenui tantum, & fluxili lymphæ a natura comparata transfertur, eadem aperit, atque mensium fluxum progignit. Quibus sane apparet non immerito Anastomosim inter immodici mensium fluxus causas recensere veteres Scriptores conatos fuisse, & laudabiliores

(q) 3. aph. 5. (r) lib. 4. cap. 4. com. 3. (s) Lib. 2. cap. 2. com. 2.

res Neotericorum conjecturas super aliis excogitatis principiis non adeo firmas esse, clarasque, ut levi negotio convelli nullatenus possint, neque sine ratione dictum a nobis tunc ipsum contingere, cum vasa uterina plus æquo dehiscunt, quandoquidem moderate, & secundum naturæ leges aperta moderatam etiam, & naturalem sanguinis excretionem moliantur.

Vel disrumpuntur, vel eroduntur.) Quandoquidem per Anastomosis immodicum mensium fluxum cieri posse ostendimus: videndum est an aliis etiam modis a Veteribus excogitatis excitari queat. De diarræsi, seu soluta unitate ambigendum non est, cum a secante, incidente, aut pungente quovis corpore oriri citato loco ostenderimus. De diapedisi jure ambigendum, neque audiendos hac in re Veteres traderem, qui altius illam, ac subtilius repetere conati sunt a raro corporis habitu, a carniū mollitie, a cibi, & potus usu sero multiplicando idonei, præsertim vero a sanguine diluto, & seroso, qui facile in linteis dignoscitur. Præterquam enim quod serosam tantum sanguinis partem exprimi posse a vasis sanguiferis absque ulla solutione continui Richardi Lovveri experimento ducti objicere possumus, illud præterea non facile assequimur, quomodo per rarefactas vasorum sanguiferorum tunicas sanguis parte sui globulosa tanta copia erumpere possit, ut hinc insignis virium debilitas, extremorum frigus, faciei pallor, animi deliquia, hydropes, aliaque recensita symptomata, quibus immodicus mensium fluxus stipatur, proficiantur. Neque nos aliter suadere valet assertum, posse in Scorbuticis affectionibus sanguinem ad eam redigi tenuitatem, ut per tenues nimis, ac laxas vasorum tunicas una cum globulis dilabatur. In his enim tanta est salium acerrimorum, ac fere causticorum copia, ut vasorum minimorum erosio facile subsequatur, verendumque propterea est, ne hisce fere de causis allatus ab ipsis modus claudicet, atque dum sensus fallaci rerum imagine decipientes sequuntur, genuinam morbi rationem non assequantur.

Sanguis vero plus æquo abundans ad uteri vasa nimis concitato motu fertur.) Ignorare nemo potest, quæ menses naturaliter cieri valent, ea quoque si vehementius operentur immodicum eorundem fluxum prog-

gnere posse. Quoniam vero naturalis menstrui fluxus causam plenitudinem esse diximus, quæ in fœminis debitum incrementum adeptis major est, quam in viris, eamque potissimum sanguinis, qui propter peculiarem uteri, aliarumque partium constitutionem ad inferiores partes majore impetu, & velocitate defertur, cumque vasa uteri offendit laxa, tortuosa, parum munita, eadem distendit, aperitque, plenitudinem hinc excedentem, ac concitatiorem sanguinis motum ad uteri vasa, quam opus sit, ut aperiantur ea ratione, qua superflui solum sanguinis quantitas ejiciatur, uteri hæmorrhagiæ progignendæ opportunissima existere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Quid enim facilius, quam ut ea præter modum distenta, & concitato nimis motu relaxata non solum ita aperiantur, ut cessante etiam superflui sanguinis copia via aditusque eidem successive fluenti minime præcludatur, sed disrumpantur, sicque cruentæ excretionis occasio nunquam deficiat?

Vel raritate nimia peccat, vel tenuitate, & fusione, vel acrimonia.) Plenitudinem tunc fieri dicimus, cum moles sanguinis cum vasis continentibus comparata nimis magnam cum illis rationem habet: quod duplici modo contingit: vel enim vasorum diametro non mutato moles sanguinis augeatur, vel non mutata mole sanguinis vasorum diameter angustior redditur, unde duplex plenitudinis differentia emergit, quarum illa ad vasa, hæc vero ex vasis dici consuevit. De mole autem sanguinis loquendo majorem fieri posse apparet majore facta materia, & mole sanguinis, hoc est re ipsa multo sanguine in arteriis, & venis existente a nutrimenti copia, a suppressis evacuationibus aliisque causis aggesto; vel eadem remanente materie, majore facta tantum ejus mole, sanguine videlicet eo orgasmo rarefcente, & expansione, ut ejus ratio perinde ac si materies simul, & moles augetur, ad vasa continentia nimis magna fiat, ac molestiam in subjectis præsertim delicatioribus faciat. Illam ad vasa veram, & absolutam, hanc vero apparentem appellari notum omnibus est, planeque perspectum. Alterutra vero, aut utraque simul contingat, partes rubras sanguinis in lymphatica arteriosa facile trudi, ruptisque vasis sanguinem liberaliter effundi, atque hinc

hinc immodicum mensium fluxum oriri tam certum est, quam quod certissimum. Quid si tenuitate peccet, & fusione? Jam qui diapedesim dari sustineant, nisi ad fluidum nimis, fusumque sanguinem confugiant, ita sibi omnem Scriptores fidem adimunt, ut rei tenebras affudisse potius, quam veram integramque fluxus naturam detexisse videantur. Qua enim ratione, aut modo fieri posse dicamus, ut nulla facta laceratione, & divulsione membranarum lentior, ac viscidior sanguis per dilatatos tantum meatus, & poros transmittatur, & fluat? Quid quod tenuiores tantum, & ferosæ partes elabantur? Cum vero ab hoc fonte prodeuntes hæmorrhagiæ contingunt, eæ non ad dilatationem, ac rarefactionem membranarum, sed ad erosionem sunt referendæ. Neque justissimæ suspicionis causa deerit: siquidem cum sanguinis fluiditas, & fusio sit promptitudo ad fluendum tanta, ut suis fungi muneribus nequeat, magnumque robur ac elasticam vim vasorum pro causa agnoscat, a quibus sanguis nimia velocitate motus valde teritur, funditurque; labores magnos, exercitationesque corporis, quibus muscoli in frequentiores vehementioresque contractiones adacti ipsum exagitant, & fundunt, nec non calida, acria, aromatica, aliaque ejusmodi, quæ aut vasa, ac viscera mordent, & in crebriores fortioresque contractiones adigunt, vel sanguinem ipsum incidunt, & solvunt, fieri minus potest, quin acres, volatiles, sulphureæ particulæ exaltentur, atque erosiones, ulcera præsertim partium, per quas menstruatim excernitur sanguis progignat, unde immodicus mensium fluxus. Id ubi diligenter teneas minus miraberis vim hanc humoribus acredine revera peccantibus tribuisse, quorum interdum quidem est in solidas partes agere eas extimulando, ac convellendo ea ratione, ut alibi annuimus (t), qua secretiones omnes, excretionesque, ideoque sanguinis ex utero imminuantur, sed plerunque eorum naturæ maxime proprium exedere, corrumpere, unde hæmorrhagiæ, ulcera præsto sunt.

III. *His porro occasionem præbent suppressi diu menses.*) Vel augeatur materia sanguinis, seu sanguis re ipsa multus in arteriis, & venis existat, vel ejus moles tantum, seu sanguis orgasmo rarefcat, & ex-

panfione, vel capacitas tantum vasorum minuatur non mutata materie, & mole sanguinis, hæc aut in omnibus vasis contingunt, aut in aliquibus tantum, unde emergunt duo maxime insignes plenitudinis differentiæ, universalis scilicet, & particularis dictæ. Utramque in mulieribus, quibus menses diu supprimuntur, elaborari certo certius habendum: universalem quidem quia corpus certo statoque tempore a superfluo sanguine, qui dictis de causis congeritur minime exoneratur: particularem vero, quia sanguis ad uteri vasa tamquam ad proprium receptaculum delatus, nec refluens a fortioribus vasis in debiliora truditur, in iis autem quiescit omnino, aut segniter movetur, atque ibidem paulatim congestus tumorem, & plenitudinem creat, qua fit, ut a novo continuo affluente sanguine vasa tandem nimis distenta aperiantur, disrumpanturque, unde menses diu suppressi confertim, ac citatius magno mulierum discrimine erumpant.

Abortus qui a primis usque ad septimum mensem contingunt.) Nemo ignorat, id quod a muliere ejicitur post concubitum, & feminis virilis effusionem, si primis fere diebus contingat, quod tam brevi temporis spatio consistentiam nondum in utero acquisiverit, ipsius feminis fluxum dici; si quod ejicitur falsum germen est, quod plerunque circa finem prioris mensis, & alterius exordium contingit, quodque diu in utero detentum in molas degenerat (de quibus infra) expulsionem, si tandem tunc cum fœtus primordia re ipsa existunt, ac vitam utcumque levem is ducere incipitante tempus a natura constitutum exeat, abortum nuncupari manifesta res est. Circa autem id tempus quæstio est. Omne tamen uno ore consentiunt, ordinarios gestationis terminos septimum interdum, præsertim vero nonum mensem constituere. Fœtum octavo mense exeuntem vitam vix, ac ne vix quidem agere docere olim visus est Hippocrates, ideoque ad abortum referendum. Cum enim septimus mensis, si ipsum audimus, prior sit legitimi partus terminus, cumque viam sibi, exitumque parare septimo mense cunctis viribus cogatur, si forte contingat, ut in nisuum partem octavo Mense vocetur, atque in lucem prodeat, ita infirmus, imbecillis, ac languidus iteratis

laboribus redditur, ut cito plerunque spiritum reddat, quod in septimo mense nullatenus accidit, cum antea vanis, & inutilibus conatibus obnoxius non fuerit. Ita Veterum Medicorum quamplurimi ad partus terminos statuendos pronis adeo animis conversi sunt, ut hoc juxta allatas conjecturas constituto omne ferme punctum tulisse sibi viderentur. Non defuere tamen successu temporis viri præclarissimi, qui ad causas partus diligenter attendentes, quas in utero potissimum præ vi ponderis, ac molis irritato ad majorem distensionem ferendam impari, nec non in musculorum imi ventris, ac diaphragmatis compressione, non vero in fœtu propter nutrimenti, aut aeris necessitatem exitum sibi violenter quærente, recalcitrante, & membranas, quibus aquæ continentur, disrumpente, & caput in pelvim, & os uteri dilatatum agente constituerunt, qui inanem, ac nullius plane momenti illorum sententiam brevibus decreverunt. Inter hos eminent cl. Mauriceau, quem ea potissimum ratione ad id asserendum ductum esse scio, quod animadverterit cum multis, ac frequentibus, tum certis ac constantibus observationibus eo fœtus esse robustiores, quo magis ad tempus a natura constitutum properant, pluresque octimestres vivere, quam qui septimum solum mensem attigerunt, atque longe diversa ratione Hippocratis, aliorumque Scriptorum opinionem de partu octimestri interpretatus est, quam ne longior sim, legi ex fonte malo, quam hic referri (u). Quæ si ita se habent, luce clarius apparet, abortum a partu septimestri, vel octimestri, vel ipso notante Hoffmanno (x) probe esse distinguendum, qui plerunque inter secundum, & tertium, interdum etiam inter tertium, & quartum, rarius inter quintum, & sextum prægnationis tempus succedit. Qui quoniam causas præternaturales agnoscit spasmodicos videlicet uteri, aliarumque partium adjacentium motus, ac stricturas, quibus sanguis ad uterum plerunque circa id tempus, quo alias menstrua fluere consueverunt, plus æquo urgetur, illud facile consequitur, ut una cum fœtu larga sanguinis ex uteri ipsius

vasculis violenter disruptis profusio habeatur tandiu duratura, quamdiu vasa eadem perfectissime coalescant. Quod cum raro præirruentis sanguinis impetu contingat, fit ut perennis quasi fluxus habeatur sanguinis a diuturnis, ac repetitis hæmorrhagiis ferrosi facti, diluti, ac fere aquosi iis omnibus affectionibus stipatus, quæ immodicum mensium fluxum comitantur.

Partus contra naturam, difficiles, laboriosi.) Ut partus naturalis ac legitimus dici mereatur, scire oportet, non solum tempore a natura constituto opus esse, ut fœtus exeat, sed ipsius promptitudine ad exeundum, nulloque symptomate alicujus momenti comitante, ut vivus sit etiam, ut bene situs, atque arvo muliebri accommodatus. Id postremum capitis vertice ad uteri os internum, & facie ad matris os Cocygis obverso perbelle contingit. Capite enim, quæ crassior est corporis pars uteri os transeunte, reliquæ omnes eandem viam facillime remetiuntur, quin varie inflexæ, aut alia ratione repositæ liberum fœtus exitum præcludant. Nisi id autem contingat, dici vix potest quanto in discrimine fœtus versentur, & mulieres. Labores, conatus, nisus insignes præsto sunt testantibus Hippocrate (z) Mauriceau (a) La Mothe (b) aliisque præclarissimis viris, quibus adeo insignia sanguinis profluvia superveniunt, ut vires hinc prolabantur omnino, atque in mortis discrimine prope certissimo constituentur, ut La Mothe pariter (c) Mauriceau (d) nec non Bonetti (e) observationibus compertum est. Quæ quamvis de omnibus, & singulis mulieribus nullo temperamenti habito discrimine affirmari queant, ut autem de plethoricis, atque biliosis, potuque vini generosi, cibisque acribus, atque aromaticis abutentibus, quæque sanguinis missionem graviditatis tempore neglexerunt affirmari jure merito possit, ut cl. Juncherus testatus est (f) facit potissimum toties inculcata plenitudo, aut fluiditas, & fusio, qua fit, ut ad affectam partem uterum nempe, quem spasmi, ac convulsiones exercent vi atque impetu irruente sanguine, ejus vascula plus æquo dehiscant, disrumpantur, erodantur. Conflans

(u) Lib. 2. cap. 5. (x) Tom. 4. p. 3. cap. 11. (z) De morb. mul.

(a) Off. 240. & lib. 2. cap. 1. (b) Reflex. p. 723. obs. 403. (c) ref. p. 614. & 723.

(d) Off. 230. (e) Sepulchret. anat. lib. 3. sect. 38. ob. 12.

(f) Conspect. physiol. t. 1. tab. 15.

stans præterea plurimorum sententia Mauriceau, & Dionis præeuntibus, etiam si partus naturalis sit, laboriosus tamen, ac difficilis ob grandiores fetus exeuntes iisdem plane periculis obnoxios fieri. Cum enim ejusmodi fetus magnis crassisque placentis donentur, quæ vasis amplis æque, capacibusque sunt præditæ, hisque vasa uteri sint proportionalia, id tandem contingit, ut ex iis ipsis uteri vasis avulsa placenta, ex eorum orificiis plus æquo parentibus apertisque sanguis ea copia, atque impetu erumpat, ut disrumpantur tandem, cumque coalescere nequeant, uteri hæmorrhagiæ largæ, & diuturnæ occasionem præbeant.

Placenta in utero post partum relicta, aut coactus, condensatusque sanguis.) Quid si placenta, aut aliqua ipsius pars post partum in utero maneat, aut sanguis coactus condensatusque, quique polypum, aut falsum germen, aut molam æmuletur, ut a cl. viris Mauriceau, Dionis, Mesnard, Etmullero adnotatum est? Cum nempe ejusmodi corpora ita uteri parietes distendant, ut naturalem extremorum vasculorum, quæ placentæ avulsione aperta servantur, corrugationem, atque coarctationem impendant, aut eosdem in continuas nunquam intermissas, easque effrænes contractiones sollicitent, quibus sanguis vi, atque impetu ex apertis eorum orificiis ejicitur, insignes hæmorrhagias oriri oportere, ut cl. Juncherus animadvertit, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Has hæmorrhagias per intervalla repetere, nec prius desinere, quam ejecta foras una vel altera massa carnosa pugni interdum magnitudine molam referente ostendit cl. Hoffmannus (g), easque non solum ad integram placentam, sed ad nonnullas ejusdem lacinias, & succum nutritium in iis per calorem condensatura, non secus ac carnes luxuriantes in fauciatibus partibus gignuntur, aptissime retulit.

Aut violenta, & subita placentæ avulsio &c.) Quid si placenta ipsa cito nimis, ac violenter ab obstetrice avellatur? Deerit ne suspicionis causa, internas uteri membranas minime scissas ac disrumpas iri, ut a cl. Langio (h) Etmullero (i) Waldchmidt (k), & quod magis est una cum ipsis ad-

notante cl. Hoffmanno insignem vasculorum sanguiferorum numerum, quibus eadem intertextæ sunt? Si constet id evenire, cur non immodicum sanguinis profluvium dicemus, ut cl. Mauriceau arbitratus est? Quid si uteri membranæ, a quibus nullo cogente placenta avellitur, sed sola vi naturalis contractionis, quam carneæ uteri fibræ exercent, nec non ope pressionis, quam mulier doloribus vexata adversus uterum facit, molliori, ac delicatiori structura sint præditæ, aut ipsa ipsarum fibrarum uteri contractio cum mulieris premente nisu conjuncta adeo vehemens sit, ac effrænis, ut non ea ratione adversus placentam operetur, qua opus est, ut paulatim, ac leniter avellatur, sed tota quanta est derepente scindatur? Multiplici quidem conjectura assequi datum, mulieres in eodem discrimine versari, ut a cl. Andrea Pasta demonstratum est, qui sanguinis profluvia ex utero in gravidis diligentissime pertractavit, si quis alius.

Ciborum acrium, aromaticorum, vini meracioris &c.) Quidquid præterea attenuare, solvere, exagitare, fundere valet, id immodico mensium fluxui remotissime propugnando opportunissimum existit. Inter cætera eminent cibi acres, aromatici, quique plurimo sale volatili oleoso abundant, tum quia vasa, ac viscera mordent, & ad sese contrahendum crebro, & fortiter extimulant, tum quia humores ipsos incidunt, & particulas sanguinis acuunt, unde calor, & nimia turgentia in ipso excitatur. Vinum, atque ardentes liquores eadem fere facultate donantur. Irritandi enim summa vi pollent, qua solidas partes extimulari contingit, in crebriores validioresque contractiones agi, hinc humores attenuari, exsolvi. Quid quod salia, ac sulphura resoluta, quibus componuntur, modica aquæ quantitate temperata simul ac ingesta sunt ita a calore exaltantur, ut magno quaqua-versum impetu irrumpant, humores commoveant, exagitent, exsolvant? Quid non exsolvunt labores, exercitationesque corporis, quibus muscoli ad sese frequenter, ac fortiter contrahendum sollicitantur? Sentio jam quantum mihi discriminis restet cum iis, qui longius progressi acidos spirituum ardentium sales, sulphureis exaltatis particulis

(g) T. 4. p. 2. cap. 4. (h) Disp. I. 4. 1. (i) Colleg. pract. sec. 8. cap. 2.

(k) De morb. mul. lib. 4.

culis sanguinem cogere, laboribus vero, exercitationibusque corporis, si longæ fuerint, & diurnæ, dissipari spiritus, partium robur infringi, fluidiores partes humorum disperdi, hinc languescere partium tono, crassioribusque particulis remanentibus non hæmorrhagias, ac profluvia, sed infarctus congestionisque oriri oportere haud dubie affirmarunt. Recte illi quidem; dummodo tamen plethoricæ non sint mulieres, quo casu maximopere verendum est, ne aucta parumper sanguinis materie, aut expansione, & motu sanguinis, magnum ruptionis vasorum periculum immineat, aut cum crassioribus acrioribus etiam relictis particulis, corrosiois.

Graviora animi pathemata, ira præsertim insignis.) Si hominem vehementi ira correptum contempler, nonne ejus caput furore quodam affici apparet, turbari mentem, vehementer respirare, incallescere, rubere, tremore quodam vibrari, ejusque cor, & arterias vehementius pulsare? Præterea ex effectibus colligere, in ira spiritus, cor, arterias vehementer, & inæqualiter commoveri, sanguinem exagitari, in bilem converti, atque ea ratione fundi, qua uteri hæmorrhagiæ facile subsequantur. Saltem illud minus fieri posse videtur, quin spiritibus cæco furore, ac impetu hac illac irruentibus quædam partes plus æquo contrahantur, quædam relaxentur, hinc propterea sanguis ad uterum facile urgeatur, atque uteri profluvium proficiscatur, ut hysteriis, & hypochondriacis fœminis, & quæ tenerioris sunt, procliviorisque naturæ ad animi commotiones accidere Hoffmannus ostendit (1).

IV *Fluxus sanguinis, qui floridus sit, & rubicundus in fœminis plethoricis &c.*) Quaecunque sanguinis hæmorrhagias esse periculosas tam certum est, quam quod certissimum. Lethales enim morbos afferre secum solent, hydropes scilicet, cachexias, inappetentias, stomachi cruditates, quibus universo sanguini labes communicatur non leve negotium Medico allatura. Periculi magnitudinem auget uterina, quæ, ut notat Riverius, non solum individuo, sed etiam speciei noxia est. Variare tamen eadem solet pro varietate causarum, ex quibus efficitur, excretique sanguinis indo-

le. Quæ ex apertis plus æquo vasis, aut etiam disruptis originem mutuatur, quod plerunque in fœminis plethoricis, & multo sanguine refertis contingit præcedentibus causis externis, abortu contra naturam, vel difficili, aliisque supra recensitis nullam sanguini labem inferentibus, solet quidem insignem sanguinis copiam effundere, sanguine autem, ac visceribus optime constitutis citius sanescere. Vim animis addit cruoris observatio, qui floridus, & rubicundus apparet nullius cachochymix, aut Scorbuticæ, & Venereæ luis indicio manifestissimo, vel etiam si grumofus, aut ater sit, diu tamen suppressos antea menses pro causa agnoscat, qua collectus nimia copia sanguis, & vasis subsistens in grumos abit, atrumque colorem induit, quæ quoniam ipsius sanguinis fluxu minuitur, iusta spes subrepat morbum etiam felicissime profligatum iri, nisi forte annosiores sint fœminæ, sexagenariæ circiter, quæ cum subito, & improvise immensam sanguinis quantitatem ex utero excernant, juncta tandem febre periclitantur, ut idem Hoffmannus se vidisse testatus est (m).

Quam mucidus, corruptus, fetidus, ichorofus interdum per stillas cum dolore, & acrimonia &c.) Contra res habet, si sanguis pravis qualitatibus infectus appareat cachochymix pravorumque succorum, vel unius alicujus infestæ luis, aut sphacelosæ corruptionis argumentum prope certissimum: cujus exemplum affert Heurnius in notis ad aphorismum Hippocratis, & quidem 56. sec. 5. *Vidi, inquit, nobilem matronam, quæ profluvio uteri extabuit, & tanto fetore effundebatur, ut nullus non existimaret alvo venire. Sed hic foetor longe alvum superabat. Existimo totum ejus uterum in teterrimum tabum eliquatum una effusum fuisse. Languebat hæc mirum in modum, ac quasi lethargo stупebat mente, lente obiit intolerabilibus fetoribus: ego sane nihil fetidius unquam olfeci.* Quo satis constat curationem ea felicitate evenire non posse, qua in se fieri experiri solent illæ mulieres, quæ nullo insigni sanguinis, aut visceris vitio laborarunt. Spem dejicit observatio, eundem paulatim, & per stillas effluere cum sensu doloris, & acrimoniæ, quibus ulceratio in utero facta judicatur, quæ non facile ad cicatricem

Tom. V.

(1) Loc. cit. 5. 7.

(m) Loc. cit. sec. 6.

F

per-

perducitur : multo magis si frustula quædam solida cum magna sanguinis effusione ejiciantur , quibus aucta exulceratio arguitur tolli plerunque nescia .

V. *Si gravida sit mulier , nisi fœtum edat plerunque lethalis &c.*) Gravidam mulierem immodico mensium fluxu correptam sanescere non posse nisi fœtum edat , non ita constans est , ut observationes præclarissimorum virorum contrarium minime evincant . Ita Solenander (*n*) de muliere quadam narrat , quæ cum ad partum proxime accederet immodico sanguinis profluvio laborans sanitati restituta est . Schenchi- us etiam (*o*) observationem affert ab Horstio communicatam de Nobili quadam muliere , quæ cum longo itinere per alpes curru suscepto in enormem fluxum sanguinis incidisset , curata est : ut aliam & Boerhaavii silentio præteream , & quamplures Mauriceau , & de Blegnii , quibus luce clarius apparet , mulieres satis vegetas , & plethoricas immodicum , & diuturnum sanguinis fluxum ferre posse , quin immaturum fœtum edant , dummodo is tamen a placenta avulsione ex uteri membranis minime oriatur , atque aliquod temporis spatium vacuum relinquat , aut saltem quoad quantitatem sit inæqualis . Secus nisi abortus opportuno tempore contingat , & antequam fractæ sint vires , ut a D. de la Mothe (*p*) demonstratum est , in mortis discrimine prope certissimo easdem versari tenendum . Quo loco fateor me justis laudibus æquare non posse celebriorum medentium consilium , (*q*) qui ne cito una cum fœtu mater intereat statim fœtum ipsum manu periti chirurgi extrahendum suadent . Cum enim natura ad id præstandum sit impar , si forte auxilii spem in doloribus sitam velimus , ut uteri orificio notabiliter dilatato operatio juvetur , justus subrepat timor , ne optato fine potiri valeamus . Cum partes solidæ præ mulierum languore , sanguinisque fluxu molles sint , illud emolumenti sequitur , licet nullius momenti ex cl. James sententia , si cum detrimentis conferatur , quæ hinc emanarunt , ut & facilius , & tutius operatio succedat . Fœtu operatione Chirurgica excluso contrahentibus sese u-

teri fibris , ipsa ipsarum contractione aperta vasa coarctari contingit , atque hinc uteri hæmorrhagiam cæteroquin lethalem arceri . Quid si aut placenta diu in utero relinquatur , aut ejus frustula , quæ postea in deformes massas molas dictas ex Hofmanni , & Ruyschii sententia excrescant , aut polypus , falsumque germen , aut aliud extraneum corpus morbo occasionem dederit ? Nisi aut provido naturæ robore , aut arte chirurgica ejiciantur , in eodem mortis discrimine versari manifestius quidem est , quam ut ullis rationibus possit comprobari . Quæ cum dico facile conjicio non defuturos , quibus hæc dicendi ratio displiceat , iis potissimum , qui Veteres sequuti (*r*) in ea sunt opinione , ut credant secundinam in utero relictam paucos intra dies corruptam ac putrescentem paulatim ejici , nec in molas aliasque massas crescere . His tamen quemadmodum explicandæ sint observationes , quæ in E. N. C. (*f*) extant placenta in frustula post quadraginta , & ultra dies ex utero ejectæ , aut alterius , ex iisdem E. N. C. constat (*t*) quæ per annum , & dimidium in utero retenta arida tandem , & sicca foras profiliit , aliæque aut Kerkringii , quæ placenta quatuor post menses (*u*) integram , & incorruptam eductam memorat , aut Ruyschii , qui (*x*) eandem solum occasione alterius partus erupisse affirmavit , viderint alii . Conjiciant ii quidem secundinas eas vere nequaquam fuisse , sed corpora eisdem analogia , cujusmodi fere sunt concretiones ex concrecente sanguinis parte qui in uterum effunditur . At fateantur & ipsi tandem necesse est , quod alii volunt , secundinas vere fuisse atque adeo a corruptione liberas in utero diu servatas , quod ab aere intactæ non fuerint , ut ipsi fœtui eadem fere de causa contigit , quod satis superque esse videtur ad confirmandam illorum sententiam , qui a secundinis , aut earum frustulis in utero remanentibus diuturnas uteri hæmorrhagias repetentes , nisi opportune ejiciantur , incurabiles pronuntiarunt .

VI. *Ubi morbus a nimia plenitudine exoriatur , viresque constant , sola venæ sectio ex*
bra-

- (*n*) *Consil. med. sec. 5. con. 15.* (*o*) *Obs. Med. lib. 4. obs. 19.* (*p*) *Des achoucem. liv. 3. chap. 5.* (*q*) *Jam. Dictionaer. univers. de medecin. Chir. &c. t. 1.*
(*r*) *Giornal. Oltramont.* (*f*) *Dec. 2. an. 1. obs. 84.* (*t*) *loc. cit. obs. 31.*
(*u*) *obs. 36.* (*x*) *A. E. L.*

brachio large celebrata &c.) Optimum auxilium ad uteri hæmorrhagias profligandas reperiri in venæ sectione & Ludovici Mercati (z), & Roderici a Castro (a), & Raymundi Jo. Fortis (b), & Lazari Riverrii (c), & Jacobi Mesnard (d) testimonio constat . Nullum vero eadem aut efficacius, aut pro ægrotantium opportunitate valentius esse remedium docere olim visus est Hollerius (e) inquit . *Multas vidimus, quæ detractō sanguine multo e vena convalescerunt, cum nullis aliis remediis posset reprimi fluxus sanguinis.* Quo loco animadverti velim venæ sectionem posse nimio mensium fluxu laborantibus opem ferre vel causas removendo, vel sanguinem ad alia loca repellendo, vel utrumque simul præstando . Cum inter causas immodici mensium fluxus non postremum locum obtineat plenitudo, seu tanta materia, & moles sanguinis, ut vasa supra modum distendat, relaxet, disrumpat, hæc omnia detrimenta tutissime, ac promptissime tollere venæ sectionem adeo manifestum est, ut nihil sit manifestius . A vero autem non abhorret multum operæ laudisque in hac ægritudine tollenda deberi venæ sectioni in contraria parte institutæ, & longe diffita ab illa quæ laborat, in brachio scilicet in casu proposito uteri affecti . Cujusce rei status melius patebit, si consideremus sanguinem a corde duplici modo propelli in superiores videlicet corporis partes per ramum Aortæ ascendentem, atque in inferiores per ejusdem inflexionem . Cum igitur venam brachii secamus, sanguinem qui per axillarem arteriam advehitur minus a præcedente impediri, & amplius in vasis spatium nactis velocius per ea vasa moveri perspicuum est, quam per reliqua omnia : Minorem igitur resistantiam ad superiores corporis partes inveniens sanguis, quam ad inferiores illuc velociter accurret, atque inferiorum partium vasa uteri nempe depleta pristinum Eutonix statum acquirere possunt, atque ea ratione coarctari, qua novo fluenti sanguini exitus præcludatur . Ubi igitur morbus a plenitudine sanguinis exoritur, dum venæ sectione materiem, & molem sanguinis minuimus, eundem etiam a parte affe-

cta revellimus, quæ emolumenta tanti faciebat Helvetius (f), ut licet neminem similem operam de quovis alio remedio polliceri sibi posse diceret, ac ipsum de sui specifico, non solum tamen unam, aut alteram sanguinis missionem, quoties ægræ mulieres multo sanguine refertæ viderentur, eidem præmitteret, sed id etiam ad omnimodam curationem sufficere, si morbus a nimia vasorum plenitudine, atque sanguinis rarefcentia exoriretur, haud dubie affirmaret . Non potest autem certa mittendi sanguinis mensura definiri hisce in casibus, sive illa una simplici venæ sectione, sive pluribus sit detrahendus, nisi ad morbi causam, & virium robur respiciatur . Si enim morbo ansam dederit insignis sanguinis copia, ut ante dictum est, aut effervescentia, viresque sint validæ, large quidem detrahendus est sanguis, non tamen usque ad animi deliquium, ut docuit Boerhaavius (g), & uti Galenus in ardentibus febribus, in maximis phlegmonibus, & acutissimis doloribus præcipiebat, qui mos nostris temporibus obsolevit, præsertim vero in gravidis, quæ sæpissime ob placentæ avulsionem immodico fluxu laborant, quæ adhærere rursus uteri parietibus nequit per deliquium, sed ea ratione, qua vires ad sustinendum profligandumque morbum tantopere necessariæ plus quam par est collabuntur .

Parcus & repetitis vicibus, si vires infirmæ sint.) Secus res erit, si sanguine parum abundet mulier, ut citra erroris suspicionem affirmare non valeamus plenitudinem morbo occasionem præbere, aut vires sint adeo infirmæ, ut larga venæ sectione periculum sublit, ne omnino concidant . Quarum rerum consideratio postulat, ut eam sanguinis detrahendi mensuram, quam fluxus vehementia indicaret, in plures venæ sectiones partiamur, ut nempe positis intervallis vires recolligantur, atque ad novam ferendam evacuationem fiant alacriores, ut egregie docuit Platerus (h) a Pitcarnio in hac parte sequutus (i), qui postquam *exigua*, inquit ille, *sanguinis quantitas emittenda erit, & successive per vi-* ces, subdit : *hoc potius faciendum, quam u-*

F 2

na

(z) *De mul. affect. lib. 1. cap. 8.* (a) *De morb. mul. par. 2. lib. 1. cap. 5.*

(b) *De morb. mul. de profl. mens.* (c) *De morb. mul. lib. 15. cap. 3.*

(d) *Cap. 3. ar. 7.* (e) *Com. ad aph. 1. Hipp. sec. 5.* (f) *Recueil de diu. meth. tom. 1.* (g) *Prax. par. 5. f. 1307.* (h) *tom. 3. lib. 2. cap. 5.*

(i) *Elem. med. lib. 2. cap. 11.*

na vice multum sanguinis emittendum, cum alioquin corpus per hæmorrhagiam exhauriatur: unde salubre medentibus consilium reliquit: Prodest in mittendo sanguine hac causa vulnus sæpius digito occludere, dein aliquantulum sanguinis emittere. Quod quidem novum inventum non est, cum Riverius ipse (k) antea docuerit inquit: Phlebotomia revulsionis gratia in brachio celebranda est partitis vicibus, & digito per vices formini admoto. Quo loco fateor me non sine admiratione accipere potuisse, quod in hanc rem tradidit Etmullerus, qui Lindanum sectatus morem detrahendi sanguinem in immodicis mensium fluxibus ad sanguinem repellendum altiori voce damnavit, & e medio tollere quantum illi fas fuit conatus est. Præterquamquod minime suspectum auxilium esse rationes supra allatæ evincunt, observationes præterea cum multæ, ac frequentes, tum certæ ac constantes ita opportunum confirmant, ut qui nostris temporibus aliter sentiat somnia narrare videatur. Objiciat ille quidem pessimum esse sanguinem ex nimio fluxu deficientem ulterius imminuere: potius curandum esse, ut removeantur causæ fluxum stimulant: novisse a venæ sectione fluxum fieri vehementiorem: Si ad ea diligenter attendas, quæ circa tutum venæ sectionis usum allata sunt, nullus dubito quin nunquam sine successu eandem adhibeas.

Immo sæpius recurrente morbo, cachexia vigente, aut etiam phlebotomiæ vim eludente &c. Solæ cucurbitulæ &c.) Præterquamquod largam venæ sectionem tunc solum locum habere dictum est, cum immodicus Mensium fluxus a nimia sanguinis plenitudine ortum traducit, aut effervescentia, & ad tollendam morbi causam, cujus tantopere sollicitus est Etmullerus, parcius, & partitis vicibus eandem instituendam, cum vires infirmæ sint, quarum ope sanguinis dispendium metimur, ne plus æquo deficientem ulterius exhauriamus, quod tam alte idem condemnat, accedit præterea nec unquam eam adhibendam nos decrevisse, si aut sæpius recurrat morbus, & cachexia vigeat, ideoque justus subrepat timor, ne repetitis venæ incisionibus spirituum jactu-

ra insigni facta partes solidæ ita flaccescant, serosæque ac tenuiores humorum particule a reliquarum nexu secedentes ita per vasorum tunicas elabantur, ut hydropi viam, aditumque citius præbeamus; si tandem observatione, & experientia compertum fuerit, in hac, aut illa Muliere a phlebotomia fluxum aut cieri copiosius, aut vehementiorem fieri, quo fere argumento adduci possumus ad credendum, etiamsi sanguis alio avocetur, aucto tamen acceleratoque cursu ictus partium ex quibus constat fortiores & crebriores fieri tum inter se, tum inter latera vasorum (quod præsertim contingit in adustis, biliosisque temperamentis tenui fluido plurimasque partes sulphuris continente præditis) atque hinc calorem, effervescentiam, expansionem, a qua sæpiissime immodicus Mensium fluxus proficiscitur, augeri, aut confirmari. Tunc vero salubre Hippocratis consilium censemus (l) qui cucurbitulas ad mammas apponendas suadet. Quo loco quæstio occurrit inter practicos haud ignobilis. Nonnulli Barbettam (m), ac D. Bellegarde (n) sectantes contendunt, cucurbitulas mammas appositas non solum foeminis hæmorrhagia uteri laborantibus prodesse posse, sed eisdem apprime noxias esse, ideoque plane ejiciendas, atque hi quidem rem sic explicant. Mammæ quibus Cucurbitulæ apponi debent exquisitissimo sensu sunt præditæ, ideoque verendum est, ne irritatione in nerveas fibras inducta, ex quibus constituuntur, inflammatio facile subsequatur: deinceps rationes ex Anatome desumptæ, quibus earum operandi ratio clare elucescat nullæ sunt. Plerique alii id ferendum non putant, ac pro Cucurbitulis, ut Hippocrates præcepit, mammas apponendis dimicant. Hi fere sunt Riverius (o) Jo: Fortis (p) Platerus (q) Freindius (r) aliique omnes, quibus libentissime assentimur. Idque ita in animum induximus propter observationes multas, & accuratas, & perpetuas, quod argumentum semper est in Medicina certissimum, instantibus menstruis purgationibus non solum dolorem, calorem, pondus sentiri in lumbis, ad pubem, ad inguina, sed mammas turgere; fluentibus vero Mensibus pro more detur-

(k) Lib. 15. cap. 3. (l) aph. 5. 50. & epid. 2. 6. (m) prax. lib. 4. cap. 13.

(n) Traitez nouveaux de Medicin. du flux. period. immod. (o) Prax. lib. 15. cap. 3.

(p) De morb. Mul. cap. 2. (q) Prax. tom. 3. de sanguin. excret. cap. 5.

(r) Em. cap. 13.

nescere, quo non solum ad suspicandum, sed ad credendum vehementer adducimur, hæc omnia ex vasorum uteri, & adjacentium distensione exoriri, cum quibus insignem habent communionem mammaria vasa, quæ fluentibus idcirco Mensibus, ac sanguine ad dicta uteri vasa delato detumescunt. Qui consensus plane mirabilis cum Hippocratis auctoritate nititur, tum experimentis solertiorum Anatomicorum ita firmatur, quemadmodum præsertim Hallerus ostendit (f), ut si dicamus cucurbitulis mammis apposis, atque aere per ignem accensum intra Cucurbitulæ ventrem rarefacto, illius particulas, quæ intra sanguinem aliasque partes continentur cucurbitulæ subjectas sese expandere, in tumorem attollere, sanguinem ex uteri vasis illuc repellere, atque hinc insignem revulsionem facere, nihil verosimilius asserere posse videamur (t). Quid quod nullum inflammationis periculum subsit, si eæ cautiones diligenter serventur, quas tradit Hippocrates (u), ut nempe *cucurbitula quammaxima ad mammas apponatur, cujusque magnitudo commoda sit juxta corporis partes, quibus admoveri oportuerit*, seu cujus ora ita ventri sit proportionata, ut totam, aut fere totam mammam comprehendat, quæ idcirco attolli sine dolore possit? Si molesti adhuc adversarii reponant a cucurbitulæ applicatione difficultatem respirationis facile oriri posse, quæ ejus usum prohibeat, præsto est Hippocrates ipse, qui (x) eamdem modo quidem dextra, modo sinistra parte adhibendam docet, seu non prius alteram applicandam, quam prius apposita fuerit detracta, & ut omnes difficultates declinemus, si plures non mammis, sed infra ipsas, aliasque partes, quæ minus exquisito sensu sunt præditæ applicentur, ad scapulas, ad brachia, ut Platerus, Freindius alique sunt opinati, quæ ad revellendum sanguinem ab uteri vasis æque sunt efficacissimæ.

Immo si vires penitus exhaustæ sint, vincula supra genua injiciantur &c.) Sed jam agemus largius, & remedium antiquissimum ab Hippocrate commendatum, quem Galenus, Aetius, Paulus Ægyneta, Avicennas, Capivaceus, alique in hac parte se-

quuti sunt, quodque loco Cucurbitulæ Mammis applicandæ proponit cl. Barbeta (z), vincula nempe supra genua injicienda concedemus, ubi vires præ fluore sanguinis ita collapsæ sint, ut revulsio per venæ sectionem, aut Cucurbitulas ferri nulla ratione possit, quarum Boerhaavio adnotante laus est, sanguinem, qui ab arteriis advehitur, sistere in venis, atque propterea hæmorrhagiam uteri præpedire penitus, aut plurimum saltem imminuere. Neque audientum hac in re cl. Waldschmidium tradere (a), qui quod *per ligaturas sanguinis circulatio depravatur, & impeditur, unde varia mala accersi possunt egrotanti*, earum usum condemnat.

Quid enim morbo deterius, aut pro ægrorum perniciæ efficacius eo, per quod una cum sanguine spiritus effluit, ac vita definit? Sin minus vincula arrideant, cur ad simplicissimum aliud remedii genus a præstantissimo Hoffmanno propositum, balneum scilicet, cui brachia immergantur, ut sanguinis impetus ad exteriora revertatur, quodque efficacius esse ipsis Cucurbitis ad mammas applicatis, testatur, ubi opus fuerit confugiendum non sit, omnino non video. Frictiones asperas alia ne ratione operari censeas, quam dolorem iis partibus, quibus applicantur, inducendo, ut de ligaturis dictum est, per quem adnotante Pitcarnio (b) plurimum sanguinis ad eadem continenter affluit? Si ita res habet, minore impetu sanguinem ad uterum propelli deberi, si brachiis, & ad scapulas applicentur, atque hinc vasa minus distenta facilius contrahi, & sanguinem intra sua latera coercere posse perspicuum est. Optime propterea a Freindio dictum, Mensium fluxum cohibere factam in brachiis revulsionem, *sive per venæ sectionem ea fiat, sive per frictiones, sive per Cucurbitas*.

VII. *Interim ubi sanguis raritate peccat, & expansione &c. præmisso ad alvum solvendam si opus sit sero lactis tamarindato &c.*) Docet Hippocrates (c) *Mulierem sanguinem evomenti menstruis erumpentibus solutionem fieri*: Revulsione enim quadam naturali excitata, ideoque sanguine tum imminuto, tum uberius sursum ducto vasa uterina premi minus, atque hinc facile occludi censendum est,

(f) De Menstr. tex. 666. (t) Vid. lib. 3. cap. 7. com. 7. pag. 85.

(u) De Medic. n. 6. (x) De morb. Mulier. 2. 5. 5. (z) Loc. cit.

(a) De morb. Mul. cap. 27. (b) De sang. mis. (c) aph. 32.

est, ut laudatus Freindius ostendit. Si Hippocratis ducti auctoritate, quam Freindii ratio confirmat nonnulli arte excitandum vomitum sibi in animum inducant, dici vix potest, quam male ægrotantium incolunitati studeant. Cum enim vomitum excitandi vim habeant, quæ stimulandi vi prædita ventriculi fibras ad violentas, & inordinatas contractiones sollicitant, quæque validas etiam convulsiones tunicæ Muscularis intestinorum, Duodeni præsertim, Musculorum Abdominis, & Diaphragmatis inducunt, menses promovere potius, quam sistere haud intutum crediderim pronuntiare. Neque absimilem fortasse operam polliceri quis sibi valet ab usu purgantium, quæ cum acrius intestina irritent, eorumque tum motum peristalticum ad crebriores corrugationes, tum etiam glandulosos folliculos, & viscera imi ventris ad copiosorem succorum, quos continent, effusionem sollicitent, sanguinis quoque fluxui ex utero promovendo opportunissima existunt. Quid si validiora sint, & non acribus solum, & fere causticis particulis intestina vellicent, ac pæne corrodant, sed præterea in venas lacteas, & inde in sanguinem investa, testante Pechlino (c) ejus texturam solvant, atque agitationem in ipsum inducant? Non solum nempe humores fusos uberius ad intestina confluere, sed ipsum sanguinem magis attenuatum, atque solutum ex uteri vasis copiosius effluere oportere adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Quapropter ubi alvus solvenda videatur, ne induratae faeces, dum difficulter ejiciuntur pressione violenta Musculorum Abdominis ipsa ipsius sanguinis ex utero excretio promoveatur, id iis potissimum medicamentis præstandum traderem, quæ mitiora sunt, quæque humoribus biliosis evacuandis, & ex massa sanguinea præcipitandis, ejusque nimiae effervescentiae compescendae sunt opportuni. Hac potissimum virtute donantur Tamarindi suaviacore præditi, qui sive sero lactis decoquantur, sive in pulpam redacti cum floribus Cassiæ miscantur, in casu proposito nimiae raritatis sanguinis, & expansionis ad prædicta obeunda munera opportunissimi existunt. Quid porro Clysteribus tutius, si ea ratione, aut

ferme simili parentur, qua docuit cl. Reditus (d) aut Malpighius passim in consultationibus? Sed jam si vomitum velint, libens concedam, dummodo radice Ipecacuanhæ excitandum suadeant ob eas ipsas rationes, quibus Dysenteriae mederi alibi a nobis demonstratum est. (lib. 3. cap. 3. num. 19.)

Nitrum purissimum, nitrum corallatum &c.) Quemadmodum in nimia sanguinis redundantia nullum efficacius remedium suppetit ad immodicum sanguinis fluxum ex utero sistendum instituta venæ sectione, aut cucurbitulis habita virium ratione applicatis, saltem ad ejus impetum divertendum, atque ad alias partes revocandum; ita ubi sanguis nimia raritate peccat, & expansione, ea quæ refrigerandi seu sanguinis æstum demulcendi virtute donantur auxilio sunt efficacissimo. Inter quæ nitrum eminet, & omnia ex eo parata medicamenta, quorum pulcherrima laus est, ut alibi diximus (e), sanguinis motum compescere, fervoremque temperare, quod ad blandam sanguinis motus retardationem efficiendam, atque hinc propterea sanguinis evacuationem sistendam opportunissimum existit, ut Riverrii, Mynsicht, præsertim vero G. Ernesti Stahlii (f) experimentis, atque observationibus compertum est. At nihilominus suspectum remedium esse in Mensium fluxu non pauci reperiuntur, qui hisce quoque temporibus asserant. Ansam iis dedit Listerus (g) qui experimentis se didicisse affirmat aliquid ignei, & caustici in nitro inesse. Listero Veteres, qui nitrum causticum dixerunt, cujus propterea vim corrigere plerique nostrum contenderunt eundem cum sulphure vulgari comburendo, aut antimonium admiscendo, ut aliqua ejusdem pars deflagraret: sed perperam: præterquam enim quod commentitiam esse hanc igneam, & causticam qualitatem præclare ostendit D. Geoffroy (h); accedit præterea hisce, aut similibus præparationibus volatiliorem nitri partem amitti, a qua fortasse magna vis virium nitri dependet, ideoque depravari potius, quam emendari, ut toties a nobis est demonstratum. Simplicissima autem videtur ea nitri præparatio, quæ fit additione salis corallorum, cum utrumque aqua

(c) De purgant. exerc. cap. 12. (d) Tomo 4. lettere.

(e) aph. lib. 2. cap. 2. sect. 9. (f) dissert. de nitro usu medico polychresto.

(g) disser. de humor. cap. 31. (h) Mat. Med. p. 1. cap. 2. de fossil.

aqua prius fuerit solutum, quæ specifici nomine ad sanguinem corrigendum a Travagino appellatur: quæque ubi nonnihil adstringendum Medentibus videatur in enormibus sanguinis rejectionibus ad easdem sistendas opportunissima est. Sed de coral- lis plura infra. Atque hætenus quidem e- narrata emolumenta obtineri facilius posse judicaverim, si aut nitrum purissimum, aut corallatum ex decoctione, aut aquis stillatitiis plantarum exhibeatur, quæ non solum ratione salis nitrosi, aut armoniac- alis operantur, & quæ quoniam nimium fervorem, motumque humorum compescant, inter refrigerantia recensentur, sed vulne- raria, ac balsamica quoque virtute sunt prædita. Ejusmodi sunt plantago, portula- ca, bursa pastoris &c.; quibus accensendum sperma ranarum, ex quo diligentius stilla- tam aquam, nitroque purissimo fauciatam non parum proficuum esse experientia con- stat. Hanc insignis facultas nimium ebul- lientis sanguinis orgasmum, qui a concita- tiori sulphurearum partium motu proficisci- tur, vel in erysipelatosi affectionibus com- pescendi claram fecit. Magis elucet hæc eadem vis in aqua sperniolæ, quam sua frigiditate sanguinem coagulare Crollius te- statur, atque cum ad sistendam hæmorrha- giam internam e naribus, & gutture, ubi omnia desperata sunt, tuto exhiberi tra- dit, tum ad contumacissimum Muliebri profluvium valere plurimum reputat.

Ut fungum Melitensem præteream, qui in omni hæmorrhagia &c.) Vid. lib. 2. cap. 2. com. in aph. 11. pag. 23.

VIII. *Si vero fluxus ab hoc fonte profici- scens adeo vehemens sit ut &c.*) Si D. Hel- vetium audimus, mira fere de suo specifi- co prædicat contra sanguinis vomitum, hæ- mophisim, fluxum hæmorrhoidalem, nasi hæmorrhagiam, aliarumque partium, ad quas tuto, cito, & jucunde, ut ait Celsus profligandas nullum Medentibus par reme- dium innotescere contendit. Ejus commen- dationibus cum certissimæ observationes D. la Mothe præclare responderint, tantam famæ celebritatem successu temporis sibi comparavit, ut si quid in summis rerum angustiis, & in desperatis fere Mensium profluviiis sperandum iis videretur, ab hoc uno remedii genere sperare se jure merito posse confiderent. Non defuere tamen, qui

ejus pretium plurimum imminui putarunt ex eo quod ceu universale remedium cujus- cumque sanguinis hæmorrhagiæ a quovis fonte prodeuntis, vel a spasmodicis nervo- rum contractionibus liberum sanguinis cur- sum præpedientibus, eumque ad uterum, aliarumque partium vasa aperta, aut disru- pta impellentibus, aut a sanguine minus ad fluendum prono medelam fecerint; qui- bus acquiescere nullo modo possunt. Quæ- stio vix dirimetur, nisi quid sit specificum, quasque vires habeat, prius assequamur. Specificum fere est, quod trado.

℞. Alumin. rupei clarif. unc. ii.

Sanguin. Dracon. in lachrym. unc. s.

Alumen fundatur in vase terreo super pru- nas accensas, & postea ab igne ablato ad- datur sanguis Dracon. f. p. & spatula ferrea probe misceatur, dein formentur vel pillulæ, vel frigefacta massa pulvis, ex quo mollio- res pillulæ cum syrup. de ros. sic. ubi opus fuerit reformentur ad 3 s. in moderatis hæmorrhagiis omni quadrihorio exhibendæ, in enormibus omni bihorio; post pillulas cyathum aquæ, cui modicum panis admix- tum fuerit, aut decoctionem consolidæ ma- joris, hederæ terrestris, plantagin. urtic. flor. hyperic. superbibat. Vidi Mulierem, quæ specificum ferre nullo modo poterat propter vomitum supervenientem, nisi ex Chocolatæ potu gelido, quod apprime com- modum in dicta sanguinis raritate, quam frigida egregie compescunt. Fluxum ple- runque post quartam, aut quintam pillula- rum dosim imminui parumper, ac sensim sensimque successu temporis deficere absque ullo intrinseco symptomate ægris molesto asserit, si leves nonnullas circa præcordia anxietates excipias, quas tamen nausea in- signis cum irritato vomendi conatu nunquam excipiunt, & alvi plerunque stypticicatem, quæ clysteribus ex aqua hordei, aut jusc- ulo cum saccharo rubro, & oleo communi est pertractanda, ne induratis fæcibus in dejiciendi conatibus vasa rursus dehiscant nova atque crescente sanguinis effusione. Quas vires habeat facilius innotescet, si a- luminis naturam prius exposuero. Est au- tem alumen, ut ostendit Schroderus (k) falsugo terræ mineralis naturæ saturninæ, constans ex spiritu acido, & sale terrestri caustico, unde ejus usus a Veteribus usque Medicis Hippocrate, Dioscoride præsertim com-

(i) Basil. Chym. p. 356. (k) pharm. med. chym. lib. 3. cap. 24.

commendatus non solum ad potentissime adstringendum, quod ex particulis ipsius acidis cum terra strictissime conjunctis pendere videtur, sed quod ex salinis causticisque ad carnis quoque excrescentias extenuandas, ad ulcera detergenda. Quam alterationem in sanguinem inducere valeat nulla meliori ratione colligi posse perspicuum est, quam præclara experimenta ad trutinam, ut ajunt, revocando Jo. Antonii Stancarii, alibi laudati (1) qui cum alumen sanguini e vena extracto affudisset, concrecere eundem, colorem obscurum induere, atque in grumos cogi haud injucundo spectaculo deprehendit, cum reliquo sanguinis in quodam vase adservato eo consilio, ut hujus cum illo comparatione facta, quæ in sanguine mutatio sequuta esset, appareret, nihil ei simile accidisse noverit. Cum vitriolum quod ab alumine parum, aut nihil omnino differt ad experimentum adhibuisset, eandem semper mutationem vidisse testatus est. Hæc potissimum effecerunt, ut medicamenta ex vitriolo, & alumine desumpta, uti de Opio dictum est, in sputo cruento, in fluxu hæmorrhoidali minus tuta decreverimus, ne scilicet coactus sanguis in viscus aliquod congestionibus, tuberculis, inflammationi, aliisque morbis occasionem præbeamus opportunissimam, ad quam avertendam postquam cavendum esse docuit egregie cl. Geoffroy (m) ne incaute, (nempe aluminis usu) sanguinis profluvia cohibeantur, venæ sectionem & ante aluminis exhibitionem, & nonnunquam etiam post cohibitam hæmorrhagiam celebrandam esse asseveravit. Adstringendi vim maxime insignem etiam si extrinsecus adhibeatur alumen adeo veritus est Riverius ipse, ut collyrium ex alumine præparatum contra oculorum inflammationem post duas tresve horas auferendum esse doceat, ne humores in oculis re-
renti malum priore multo deterius inducant. Ex his liquido constare arbitror omne quæstionis momentum in eo verti, ut primum quanto serius fieri possit ad Helvetii specificum in uteri hæmorrhagiis Medentes confugiant, & tunc solum, cum præ earum vi, atque impetu in mortis discrimine constituuntur; ubi vero nulla interposita mora adhibendum subtilius nove-

rint, sedulo, & accurate perpendant, quas causas morbus agnoverit, an sanguinis raritatem, atque effervescentiam, qui colore rubro vivacique potissimum se prodit, quibus vitiis tollendis præstat alumen, cum ad concrescendum disponat, ejusque massulas nectat, & cogat. Scire etiam oportet interesse plurimum spasmos, doloresque abesse argumento prope certissimo nullum esse sanguinis ad fluendum impedimentum, liberam esse quaquaversum sanguinis circulationem, ideoque minus verendum, ne ab adstringente aluminis virtute maxime insigni eadem magis magisque perturbetur, congestiones in visceribus subsequantur aliis gravissimis morbis ansam daturæ. Cæterum cum res fere conclamata sit, cur movere non debeat, quod vulgo invaluit: *Melius esse anceps experiri remedium, quam nullum*, omnino non video.

IX. *Dum interim in priore casu spongiæ aqua Fabrorum, aut aceto imbutæ regioni hypogastricæ &c.* Topicis medicamentis eundem in finem, quo intrinseca passim adhibentur, uti consueverunt Veteres fere Medici, ut ex Galeno constat (n). Balnea, fomenta, pessaria, injectiones in horum censu veniunt: balnea quidem, & fomenta extrinsecus uteri regioni, pessaria vero, & injectiones in ipsam uteri vaginam intrudenda, quæ duo multo efficaciora censentur. Iplis enim vasis dehiscantibus, apertis, disruptis, aut alia ratione affectis applicata viribus suis integris operari videntur. Quamquam si Riverium (o) audimus pessaria vix adhibenda suadet, nisi venæ cervicis uteri apertæ sint, cum ad orificia venarum uteri vix possint pertingere. Sed illud etiam accedit a Mulieribus ægre admodum ferri. Cum enim pessaria rotunda sint corpora digiti longitudinem æquantia ex adstringentibus rebus composita panno serico, bombace, linteo, aut lana exceptis involutisque in uterum intrudenda tædio, aut molestiæ iisdem esse consueverunt. Quade re factum est, ut eorum loco nonnulli Hollerium sectantes (p) lintea adstringentibus succis imbuta in dictas uteri partes intrudenda substituere satius duxerint. Cum his autem hac de re dimicare nolumus, dummodo tamen & ii concedant, quod volumus, ubi injectiones, aut pessaria locum ha-

(1) lib. 2. cap. 2. p. 23. & lib. 3. cap. 7. p. 87. (m) *Mat. med. t. 1. p. 1. cap. 4.*
(n) *Meth. Med. lib. 5. cap. 5.* (o) *Loc. cit.* (p) *De morb. int. lib. 1. cap. 58.*

habere posse videantur, ea procul dubio topicis aliis esse anteponenda, quæ docente Platero (q) quamvis uterum minime subintrent, tamen vires eo usque extendunt: atque illa quidem, quæ causis morbum efficientibus foventibusque, aut ipsius vehementiæ opponuntur. Ita quemadmodum in leviori casu immodici Mensium fluxus a nimia sanguinis raritate, & expansione prodeuntis injectiones ex aquis vulnerariis, & leniter adstringentibus sufficere visæ sunt, in graviore altero ad validiora adstringentia deveniendum aluminosis, & vitriolatis mixta, in gravissimo ad aluminosa & vitriolata nulla interposita mora, de quibus alibi dictum est (r).

X. *Aqua quæ loco potus ordinarii adhibetur in hoc casu sit frigida syrupo aciditatis citri &c.*) Aquam simplicem ad tollendam sanguinis humorumque acrimoniam vasa uteri corrodentem alteram quasi Græcorum Latinorumque panaceam efficacissimum remedium si quod aliud nonnulli prædicant, mirisque laudibus extollunt (f). Ubi tamen fluxus Muliebris a tenui nimis, seroque sanguine ortum traducit, non sine maximo ægrotantium periculo exhiberi posse asserere non dubitarunt, quas incrassantis victus genere, seu mavis exsiccantis gubernandas esse pronuntiant. Et vero prætermittendum non est, quod summa cum ratione dixisse videntur, cum aqua primum humidum sit, ac cæteris corporibus, quæ dissolvit, humiditatem conciliet, illud plane sequi oportere, ut quanto plenius aqua ingurgitatur, tanto tenuior, & fluidior sanguis reddatur. Huic tamen adversantur experimenta, quibus compertum est aquam posse aliqua visciditate, & lentore donari, aquam salitam, arduentes spiritus ratione salinarum, ac sulphurearum partium, quibus imbuuntur, multo fluidiores esse aqua simplici. His cum observationes egregie respondeant, quibus constat eos, qui temperamento donantur præhumido sanguinem etiam nec summe fluidum, nec summe tenuem habere, sed viscidulum potius, ac lentulum, nihil verosimilius asserere posse videamur, quam si dicamus, aquam inter ea, quæ tenuitatem, & fluiditatem sanguinis adaugent, minime recensendam esse. Neque sane nos fallunt rationes multæ eæque

potissimum desumptæ a naturali sanguinis fluiditate, quæ non a sola aqua, sed a sulphureis salinisque partibus in ea solutis, præsertim vero a circulari sanguinis motu conservatur; videmus siquidem dum sanguis e venis educitur cogi, & in partes diversas secedere. Cum igitur plurimum aquæ in sanguinem invehatur, ejusdem salia, & sulphura dilui debere perspicuum est; vapillum & insulsum liquorem evadere, ac consequenter viscidulum, & lentulum. Quid quod diluto sanguine, ac fere insipido reddito, ideoque ad stimulandum impari solidæ partes in eas crebriores, vehementioresque contractiones adigi nequeant, quibus vel naturalis fluiditas, atque solutio conservetur? Quæ cum ita sint, etiam me tacente facile omnes intelligunt, cum nimius fervor, atque orgasmus morbo occasionem dederit, nullum aqua efficacius remedium reperiri Medentibus datum esse, aut pro ægrotantium opportunitate valentius. Eoque magis si frigida ob mitem, quam acquirit adstringendi, seu mavis corroborandi virtutem, & syrupo aciditatis citri, ribium, berberum, aliorumque similibus acidorum corporum admixtione alterata propinetur, quorum etiam pulcherrima laus est vires reficere, atque putredini prævalide obistere, a qua enormes quandoque evacuationes proficiuntur, quas testante Alpino egregie compescunt (t).

XI. *Si acrimonia, tenuitas, fusio sit morbi causa, tunc electuarium ex seminibus papav. alb. bol. armen. coral. &c.*) In hæmorrhagiis sistendis a levioribus medicamentis semper incipiendum esse, quæque paulatim easdem imminuunt, salubre practicum consilium censemus, ne dum morbo profligando anxie studemus, alium multo deteriorem excitemus congestionem viscerum promovendo, quibus in summum vitæ discrimen Mulieres conjiciuntur, ut præ cæteris Hofmannus (u) testatus est. Cum igitur venæ sectione, cucurbitulis, aliisque recensitis ad revellendum medicamentis frustra laboramus, tunc quæ causæ adversantur sunt eligenda, ut optato fine potiri valeamus. In horum censu veniunt præ cæteris ea, quorum vis est in moderate adstringendo, seu laxatum partium tonum restituendo, nec non tenuitate sanguinis, & acrimonia

Tom. V.

G

lar-

(q) *Prax. Med. tom. 3. lib. 2. cap. 5.* (r) *Lib. 2. cap. 7. pag. 80.* (f) *Vid. Past. loc. cit. p. 75.* (t) *V. aph. lib. 3. cap. 1.* Loc. cit. sect. 2.

largioris fluxus plerunque causa temperanda ac demulcenda. Hinc omni commendatione dignissimam operam polliceri sibi quisque potest, si electuarium descriptum in usum revocet ex seminibus papaveris albi bol. armen. coral. &c. Effrænes enim particulas hauriendo, ac demulcendo acrium, atque erodentium spiculorum indolem infringunt, irritatisque partibus semina subinde medentur: haud secus id genus terrea corpus ingressa qua opus, atque occasio fert non modo restituere tonum viscerum, sed & acerrimos succos, unde crebro sanguinis corpuscula plus æquo attenuari contingit, ac solvi ebibere posse haud procul omni ratione dixerim. Eadem fere ratione paratur pulvis Heurnii, cujus descriptionem in commentario ad aphorismos Hippocratis (x) exhibet, & quem maximo cum fructu se adhibuisse refert Hoffmannus. Verum cum semen hyosciami adhibeatur, quod ut alibi ostendimus (z) capiti infestum est mentis alienationes, aut sensuum torpores inducendo, ab eodem abstinendum traderem. Potius adducimur ad credendum non parum prodesse polygonum, urticam, pilosellam, aliasque plantas paulo validiori, quam supra recensitæ, vulneraria, ac balsamica virtute præditas, quæque passim apud Medentes in usu maximo reperiuntur.

XII. *Quatuor post prandium horas assumatur pillula ex radic. bistortæ &c.* A vero etiam non abhorret, nonnihil operæ, laudisque in hisce ægitudinibus tollendis deberi quoque radicibus bistortæ, & tormentillæ, ex quibus pulvis conficitur specifi citulo insignitus non exiguæ virtutis ad quascumque sanguinis hæmorrhagias sistendas, etiam si eadem malignæ fuerint, ut Jo. Ray, Sylvii, Etmulleri, atque præsertim Geoffroy testimonio evincitur, qui re ipsa in peste, & malignis febribus Bistortam, quacum Tormentilla sæpius consociatur præstantissimam nuncupat, *sane quia sanguinis æstum compefcit, nimiamque dissolutionem ejus coercet tum sale suo aluminoso, tum etiam bituminoso suo sulphure, quibus acres massæ sanguineæ sales retunduntur, irretiuntur.* Mirum autem haudquaquam videatur eodem tempore, quo alia assumuntur, easdem commendari. Maximi enim momenti est, ut remedia ceteroquin simplicissima sæpius in die, variisque horis exhibeantur, ut sanguis sensim

sensimque vulneraria, ac balsamica tinctura imbuatur, ac vasa identidem per gradus coarctentur, occludanturque. Ex quibus etiam liquido apparet, cur & massiche, & gumi arabicum, & tragacanthum pulmentis addendum dixerim, ut nempe cum cibis soluta, quæ stomachi amicitia clara fecit, haud secus ac balsamica, ac vulneraria facultas facilius Chyli vehiculo sanguinem subeant, salesque acres, atque erodentes retundere, atque vasa conglutinare valeant.

XIII. Idem dicendum de injectionibus, quæ iisdem muneribus obeundis opportunissimæ existunt.

XIV. *Si dolores, spasmi, ac vigilie Mulieres exerceant, vires vero derepente, ac penitus exhaustæ non sint, tinctura corallorum ... laudano cytoniato &c.* Accidit sæpenumero in puerperio, aut post abortum, aut in hysterica affectione insignes dolores, ac spasmos Mensium profluvium ciere. Tunc vero ad ea, quæ sedandi facultate donantur confugiendum esse accuratiores Medentes uno ore consentiunt. Hæc fere narcotica nuncupantur, quæ neque in principio, neque etiam ubi vires a nimia sanguinis profusione penitus jam exhaustæ, imminente fere semper animi deliquio conducere scriptum reliquit Hoffmannus. Hinc pulverem Heurnii, cujus supra meminimus ex seminibus Hyosciami, Papaveris albi aliisque terreis, & absorbentibus paratum, & ex cujus usu laudabilem effectum vidisse refert, tunc solum exhibendum esse, ubi pulsus celer sit, ac vehemens, atque omnia vi, atque impetu peragantur, contendit. Quo loco animadvertendum est, in fraudem facile induci posse Medentes, cum in immodicis profluviiis pulsus velox quidem frequentius, rarius vero vehemens propter sanguinis, ac spirituum dispendia esse queat, consequenter ne actiones quidem vi, atque impetu exerceri. Qua in re si quid sentio, etiam si pulsus debilis sit, depressusque, quod plerunque in hisce casibus contingit, dummodo tamen vires derepente, ac penitus exhaustæ non sint, & pulsus vix digito tangi possit, narcotica adhibenda traderem, atque ea quidem non ex hyosciami seminibus, quæ in Heurnii pulverem, & pillulas de Cynoglossa recipiuntur, sed ex ipso Opio, aut ejus præparationibus, inter quas laudanum eminet, iisque non solis, sed cum

cum iis confociatis, quæ leniter adstringendi, ac consolidandi virtute donantur, c. m. sunt cytoniorum succus, ex cuius mixtione cum opio laudanum cytoniatum emergit, tincturæ ex corallis elicite, aquæ vulnerariæ, aliaque supra recensita. Quid porro detrimenti verendum, si ea quam proposuimus dosi parca admodum & refracta ægrotantibus exhibeantur? Nempe non opii correctio, sed dosis est æstimanda, quæ si a prudenti Medico eligatur, non solum id habet eximii, ut nocere non possit, sed quod summopere exoptandum, ut tutiores, laudabilioresque effectus edat, ut egregie demonstravit Elias Camerarius (a). Quid si paulatim, in dies tamen singulos propinentur? Parcā nimirum eorum dosim repetitam, & pro rei necessitate aliquandiu continuatam multo magis prodesse, quam largam, liberalem, & semel exhibitam tam certum est, quam quod certissimum, ut cl. a Rega (b) præclare demonstravit.

Aut melius adhuc tinctura corallor. anodyn. Helvet. ex aq. Aurantiorum viridum. Tincturas corallorum parvi faciendas cl. Geoffroy ducti auctoritate alibi ostendimus (c). Verum quod effecisse constat ad demonstrandam corallorum virtutem in absorbendo insignem, si trita in usum vocentur, lactisque corruptione præcavenda in stomacho, deinceps vero ad subtrahendum Chymicis laborem in tincturis corallorum obtinendis, quandoquidem ubi absorbendi, & leniter adstringendi, seu mavis roborandi indicatio adesse videatur, coralla in tenuem pollinem redacta votis respondere satis apte valent, ubi vero fluidorum, solidorumque motus nimis compescendus est, atque sanguinis immodicæ evacuationes cohibendæ, opium præsto est, cuius tincturæ quovis modo paratæ iisdem plane muneribus obeundis opportunissimæ existunt. Sed si jam prostant in officinis tincturæ corallorum simplices, aut Opii additione elaboratæ, quæque anodynæ dici consueverunt, cur in usum vocandæ non sint, omnino non video. Res est cum Mulieribus hystericis, quas spasmi, vigiliæ, dolores divexant, languidis, inappetentia summa laborantibus, vix ut ulla ratione tenues, delicatesque cibos ferre possint, nedum pulverulenta ex

amaris decoctionibus exhibenda, quibus etiam ad levissima salutis impendia reparanda plerunque adversantur. Optime propterea earum incolumitati consulamus, si leves ejusmodi tincturas appropriatis aquis, quæ vix gustum feriunt, nauseam, aut stomachum movent cocleatim, & per intervalla propinemus. Ubi id diligenter teneatur facile captu haudquaquam est, cur tincturam corallorum anodynā Helvetii ex ipsa aqua Aurantiorum viridum commendaverim, non decoctione, quæ a Ludovico Septalio (d) mane ad octo, vel novem uncias epota tamquam certissimum remedium prædicatur, quæque ubi Mulieribus libeat, etiam uti præcepit Auctor exhiberi potest. Recepit nimirum aquæ libras septem, in hac cortices trium Aurantiorum pomorum aliquanto adhuc viridum, quæ in parva frustula incisa sint, incoxit usque ad consumptionem medietatis: mane eandem ad unc. viii. circiter propinavit: interdum addendo in fine aliquid herbæ pilosellæ efficaciorē reddidit, aut aquam Villensem loco communis adhibendo, aut longiori facta ebullitione ardens ferrum sæpius extinguendo, eaque infinitum se Mulierum numerum ab hoc morbo liberasse haud dubie affirmavit. Fides sit penes Auctorem.

XV. *Ubi res præ vehementi evacuatione in angusto sit, etiam Opium ipsum torrefactum a gr. vi. ad xii. cum lapid. hæmatit. ʒ i. ꝯc.* Nullum propemodum dicendi finem faciam, si singula medicamenta, quæ passim a Scriptoribus magnis & doctis recensentur ad enorines hæmorrhagias cohibendas velim persequi, ut omnia in conspectum prodeant. Quid enim aut specificam rosarum tincturam commemorem a Platero memoratam, aut Boerhaavii opiatam a D. James in suo dictionario selectam, aut Sydenhamii electuarium, aut Sylvii de le Boe mixturam, quam Etmullerus prædicat, aut Lindani pulverem, aliaque id genus eminentiora innumeris aliis, quæ fuse collegit, atque curiosis contemplanda exhibuit cl. Pasta (e), si omni cum Veterum, tum Recentiorum consensu sancitum sit in iis sanguinis profluviis, præsertim quæ a spasmodicis nervorum contractionibus proficiuntur,

G 2

aut

(a) *Sistem. caut. med. therap. cap. 6.* (b) *Accur. med. met. apb. 874.*

(c) *Lib. 3. cap. 8. com. 14.* (d) *Lib. 6. animad. medic. art. 144.*

(e) *L. c. p. 79.*

aut quæ saltem cum iis ita conjunguntur, ut morbum foveant, aut confirment, cæteris omnibus opiata palmam præferre, atque in eorum usu a mitioribus semper esse exordiendum, ut tuto, & citra noxæ periculum, si fieri unquam potest, optato fine potiamur? Cui quidem sententiæ id unum, vel alterum robur addit, quod alibi a nobis adnotatum fuit (f), opiata videlicet serum sanguinis aggredi, & ad concrescendum disponere instar sanguinis pleuritico- rum, cujus superficies membrana quasi quadam obducitur, quæ cultri anatomici aciem fugit. Quibus rite perpensis ad credendum vehementer adducti sumus, suspectum esse illorum usum in hæmorrhagiis hæmorrhoidalibus, ac pulmonum præsertim, qui molli, ac tenella structura præditi congestionibus in iisdem genitis facile læduntur. Longe vero diversa ratione sentiendum quando Mulieres enormi sanguinis profluvio derrepente corripuntur, earumque vita in aucipiti, ac fere conclamata est: quo casu tamquam ad sacram anchoram ad ipsum Opium torrefactum est confugiendum, quod licet virtutem soporiferam amittit, suam tamen conservat quodammodo sedandi, atque aliam sanguinem cogendi acquirit ea ratione, qua ex apertis, aut disruptis vasis non facile elabi queat. Torrefactio autem in hunc fere modum se habeat. Opium crudum ad unciam unius pondus in taleolas redigatur, & in sartagine ferrea ad ignem ustuletur, donec remaneat primi ponderis medietas ad unguem; in pollinem redactum acerrimo aceto imbibatur usque ad altitudinem digiti. Soli vel ad umbram sicce- tur, & rursus in subtilissimum pulverem redigatur ad usum. Dicit vix potest quam bene cedat in quibuscumque hæmorrhagiis, etiamsi solum adhibeatur, dummodo tamen præ nimia evacuatione res in angusto posita Medentibus nullatenus videatur. Tunc enim summo cum fructu consociatur cum hæmatitide tantopere a Tralliano commen- data, quam cum a Dioscoride accepisset ex vino propinare solebat juxta Hippocratis monitum, qui in libro de morbis Mulie- rum (g) *acerba omnia fluxum sistere vino nigro admixto* asseruit. Quicumque tamen fue- rit Veteribus utendi modus, satius ducimus a vini vehiculo abstinere, ne raritatem san- guinis, atque effervescentiam forte adau-

gendo cruentæ excretioni occasionem præ- beamus, dum eam tollere cunctis viribus studemus, eamque una cum opio torrefacto ex conserva rosarum exhibere, quæ & ipsæ adstringendi, exsiccandi virtute donantur. Quod de conserva rosarum dicimus plane intelligatur de iis omnibus, quæ linguæ ap- plicata adnotante D. Floyero ejusdem fibras contrahunt, aspero quodam sensu afficiunt, atque exsiccant. Ejusmodi sunt myrtilla, mespili, sorbus, succus ipocistidis, rubus idæus aliaque id genus, quæ pares sortitæ sunt vires, quæque in usum nullo habito discrimine vocari possunt. Magis salubre consilium censemus eandem ad unc. i. in vini tenuis rubri libra infusam deficiente prius sanguinis fluxu iteratis vicibus exhi- bere, quam methodum tutissimam æque, atque efficacissimam ad lentos, diuturnos, contumacesque fluxus debellandos, cum alia minus commode responderint, eorum- que recidivas præcavendas non semel de- prehendisse testor.

XVI. *Extrinfecus in hoc casu applicetur re- gioni uteri ceratum ex Tacamahaca &c.*) Quamvis Tacamahaca ad quoscumque par- tium externarum dolores usu externo utili- ter præscribatur, solet tamen cum fructu non exiguo opium, & camphora simul misceri ubi nimis evacuationes doloribus molestissimis comitatæ cohibendæ sunt: hinc ceratum ex iis compositum in dysenteriis, in choleris, atque Mensium profluviiis exi- miæ virtutis.

XVII. *Si varices, ulcus uteri chronico mor- bo ansam dederint, potiones vulnerariæ diu in- stituendæ &c.*) Hactenus morbo immorati su- mus, præ cuius vi atque impetu fessis spi- ritibus, & sanguine per enormes effusiones ad extremum fere calamitatis cito redacto justus subrepat timor, ne ante natura ob- ruatur, quam morbus ipse. Nunc de eo dicendum superest, qui etsi altas in pene- tralibus uteri radices egerit, non ea tamen atrocitate se prodit, ut ipso quasi in limi- ne egræ Mulieres deficiant, sed nova per- petim labe sanguinis accedente, quotidie magis in deterius labantur, atque fere in morboosi fermenti naturam utero assurgente, eo denique calamitatis res omnis redi- gatur, ut sanguineus liquor veluti venena- to quodam miasmate in ipso transitu sub- inde inficiatur, unde tabescentes, con- sum-

(f) Lib. 1. cap. 3. & lib. 2. cap. 2. (g) Lib. 7. cap. 1.

sumptę in continuo mortis discrimine versari cogantur. Jam etiam me tacente facile omnes intelligunt de organica uterileſione, varicibus, ulcere, aliisque ſimilibus ſermonem fieri, quibus tollendis ſtudio omne curamque conferre noſtrę debitionis potiſſimum eſſe videtur. Maximum autem difficultatis momentum in eo vertitur, quod non ſatis prompta remedia ſuppetant convellendis funditus læſionum radicibus, quę ſenſim auctę, & longo tempore confirmatę non modo novam in dies ſingulos malorum ſegetem emittunt, nedum etiam acerrimis quibuſque Medentium conatibus reſiſtunt. Si quid autem in tanta curationis difficultate ſperandum, id utique ex iis ſperare nos jure merito poſſe cenſendum eſt, quę moleſtiſſimos ſuccos, qui uterum verſus propulſi vaſorum ſanguiferorum oſcula reſerando, fibraſque corumpendo ulcuſcula ibidem excitant, ratione ſulphurearum partium, quę cum ſalinis ea ratione conjunctę ſunt, ut vulneraria, ac baſamica vi, eaque blandiſſima donentur, mirum in modum temperant, corroſos uteri parietes abſtergunt, atque exſiccant, & fibris, qua fieri poteſt, tonum reſtituendo ſerpentes plagas probe jam dilutas figunt, comprimunt, atque ocyus obliterant. Ejusmodi eſſe fere potiones vulnerarias diu, & nunquam intermiſſe ebibendas adeo certum experientia fecit, ut probatione nequaquam indigeat. Quid ſi eadem plantę expreſſę primo vere, aut ſero lactis deſtillatę, quod ad fluidorum acrimoniam temperandam, atque eroſas partes demulcendas opportuniſſimum exiſtit, exhibeantur?

XVIII. *His aquę B. Virginis, aut alię ſimiles ſuccedant, vel niſi fœcundas eſſe Mulieres expediat, Brandulenſes &c.*) Aquas Brandulenſes ad immodicum hæmorrhoidum fluxum cohibendum opportuniſſimas eſſe alibi a nobis eſt demonſtratum (h). Idque potiſſimum ratione ſalis nitroſi ad aluminolum accedentis, quo incongruos, ſuperfluos, vitioſosque ſuccos ſanguinem inquinantes corrigi, & emendari contingit, & laxata præter morem vaſcula inteſtina, conterminaſque partes percurrentia valide adſtringi. Valet eadem ratio & de immodico Menſium fluxu, & albis Mulierum fluo-

ribus, quos egregie compoſcere obſervationibus cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac conſtantibus compertum eſt, ſi in parca doſi exhibeantur, ne præ copia, & pondere prædicta vaſa nimis diſtendendo, ac relaxando morbum augeant, aut confirment. Sed illud detrimenti ſequitur ex illorum uſu, ut propter inſignem adſtringendi vim, ſi Mulieribus ſint exhibendę, infœcundę, ſterileſque reddantur, ut Avicennas ipſe adnotavit (i) inquiens: *aquas omnes minerales facere urinę difficultatem, pariendi, & menſtruorum*: quod tamen de aquis aperte adſtringentibus eſſe intelligendum doctiſſimus Maſſarias teſtatus eſt, non de ſulphureis, ut ſunt Beatę Virginis in agro Patavino, aut alię ſimiles, quę tantum abeſt, ut ſterilitatem inducant, ut etiam partes omnes ad uteri munia obeunda accommodatas detergendo, & mundificando, nec non labem ductuum omnium altius repurgando pravos Virginum habitus corrigant, ſteriles jamdiu Mulieres ſingulari quodam genio fœcundent, ut præ cæteris a cl. Gratiano demonſtratum eſt (k), atque expertiſſimus Raymundus Jo. Fortis experimentis didicit, quas propterea in profluviis Muliebribus, & infœcunditatibus pariter hypochondriacis ſummis laudibus extollit; idque ex eo fere contingit, quod non modo ab incongruis ſuccis, & ſuperfluis ac vitioſis ſalibus inquinati ſanguinis craſim emendent, verum etiam laxatis præter morem vaſculis uterum, conterminaſque partes percurrentibus prompte ſubveniant, ut fere laudatus Gratianus, cujus ſententia nihil adhuc magnificentius dictum.

Tandem lac primum aſininum, mox vaccinum &c.) Vid. lib. 3. cap. 7. com. 16. pag. 88.

XIX. *Si tamen obſtructionibus viſcerum imi ventris laboret, cachetica ſit Mulier, rhabarb. torrefact. &c.*) Ibid. com. 16. pag. 89.

XX. *Optima victus ratio inſtituatur, iuſcula ſint extremitatum pedum vituli &c.*) Ibid.

Potus ſit ex vino aſtero, lentisco, ſantalibus &c.) Quod olim tradidit Paulus (l) Mulieribus immodico Menſium fluxu laborantibus vini uſum eſſe interdicendum, ſi nonnulli forte reperiantur, qui dignum commendatione exiſtiment, nec ad morbi ſtatum, & cauſas diligenter attendant, di-

ci

(h) Lib. 3. cap. 7. com. 13. (i) Lib. 2. cap. 59. (k) Exam. therm. Pat. cap. 7. p. 144. (l) De art. med. lib. 3. cap. 52.

ci vix potest, quanto in errore versentur. Initium morbi, in quo aut plenitudo peccat, aut nimia sanguinis raritas, & expansio, vini usum prohibere videtur, ideoque aquam frigidam acidis succis alteratam ad extinguendum magis sanguinis incendium exhibuimus. Ubi vero morbus jam longius progressus insignem sanguinis jacturam fecerit, ac propterea pallida Mulier, debilis evaserit, ac viribus ita destituta jaceat, ut in animi deliquia facile labatur, quid vino præstantius ad vires recreandas, spiritus erigendos, partes solidas plus æquo laxas corroborandas, aut pro ægrotantis opportunitate valentius, ut Sydenhamius (m) & Camerarius (n) præ cæteris testati sunt? Hippocrates certe non solum ejus usum minime pertimuit, sed tamquam optimum, ac saluberrimum rebus adstringentibus consociatum ad ipsum sanguinis fluxum sistendum alacriter adhibuit (o). Quid si Santalis alteretur, quorum vis est satis insignis testante Geoffroy (p) in adstringendo simul, & roborando, si ferro candente eodem extincto corrigatur, quod ad prædicta munera obeunda efficacissimum est, si quod aliud? Sed jam res sit cum Mulieribus, calidi, ut ajunt, & sicci temperamenti, quæque vini potum sine majoris incalescentiæ sensu, atque hinc morbi augmento ferre non possunt. Tunc vero aqua aut Nocera, aut alia quavis simplici, etiamsi chronicus factus fuerit morbus, utendum esse luce clarius apparet.

Decumbat ægrotans ad nates elevata, humilis ad caput &c.) Supinum decubitus altiore a pedibus ægrotantibus esse imperandum tradiderunt Veteres fere Medici Aetius, Hippocrates, quos Michael Adolphus (q) atque Recentiores fere omnes sequuti sunt. Neque hujusce rei judicium in arcto: siquidem uterus horizontali plano parallelum fieri contingit, atque hinc arteriosorum ipsius laterum distensionem im-

minui, quam pressio, & pondus insignis sanguinis in perpendicularibus prædicto plano tubis effecerat, atque eorumdem tuborum resistantia, qui extensi, atque non paucis, variisque angulis per uteri substantiam distributi fuerunt, ut a cl. Pasta demonstratum est. Quo satis constare arbitror, cur & stratum sit eligendum non molle ex plumis, aut lana confectum, cuique fovea facile infigitur, sed durum ex paleis, ut Jo. Fortis præcepit, quodque calori excitando, a quo sanguis magis, magisque expanditur, & morbi causa augetur, aut confirmatur, impar existit. Liqueat etiam quanti intersit nihil corpore moveri, ideoque & tussim, & sternutamentum, & vociferationes fugere, ne placidus, atque æquabilis sanguinis motus ei prorsus contrarius, qui in uterum prius impetum dederat de industria comparatus perturbetur, atque propterea sanguis priores semitas repetat. Quod ne summo ægrotantium discrimine forte contingat, etiam cubiculi delectus habendus est, quod moderate frigidum esse oportet, ne nimio calore æstuante dicta rarefactione sanguinis morbus intendatur ea prorsus ratione, qua frigido existente impedita perspiratione, ac majore humorum copia cumulata fluxum, si jam adsit, promoveri Freindius ostendit (r). Multo minus animi affectionibus angi expedit, quibus vim maximam inesse ad fluidorum omnium motum, atque ad omnes, quæ inde in corpore consequuntur actiones immutandas, notum omnibus est, planeque perspectum. Quid si præ animi curis in morbum inciderit? In placida quidem mentis tranquillitate situm esse omne curationis momentum extra omnem dubitationis aleam positum videtur, ut præclaro Sanctorii effato evincitur (s): *Ira, & spes auferunt timorem, ac letitia mæstitiam: passio enim animi non medicinis, sed alia passione contraria superatur.*

(m) *Dissert. epist. p. m. 493.* (n) *Hygien. cap. 2.* (o) *Lib. 1. de morb. Mul.*

(p) *Mat. med. p. 2.* (q) *De ægrotant. conclavi. 5. 25.* (r) *Em. pag. m. 175.*

(s) *Stat. de an. affect. sect. 7. aph. 12.*

CAPUT IV.

De fluore albo benigno, & virulento, & prolapsu uteri.

I. **S**I Mulierem videris vel nuptam, vel virginem, interdum etiam tenellam, cui serum copiosum nunc album, & spissum, nunc tenue, viride, & flavum, & variis coloribus refertum, pudenda interdum exulcerans, inordinatim ex utero erumpat cum functionum naturalium lesione, eam fluore albo laborare tenendum.

II. Orta hinc triplex floris differentia maxime insignis: alterius quidem a lymphâ genitali acri in glandulis vaginæ uberius separata, (qui etiam legitimus dicitur) repetendi; alterius vero a lymphaticorum, serosorumque humorum in toto corpore redundantium copia, atque earundem glandularum, pororum, ac meatuum totius uteri laxitate, qui nothus: tertii demum a celtico veneno glandulas Couperianas, prostates vaginæ, extrema lacunarum oscula urethræ hinc inde apposita inflammante, exulcerante, erodente, qui celticus nuncupatur.

III. Prima dignoscitur humoribus albis, crassiusculis, & in pauca quantitate licet diutius exeuntibus, in juvenibus plerumque opiparo victu utentibus, vitam curis vacuam degentibus, venerem si virgines, intermissum coitum si viduæ avide appetentibus.

IV. Altera humoribus copiosius fluentibus serosis, acribus, vel salsis, interdum pituitæ mixtis, alias flavis, viridescentibus, non unquam foetidis in fœminis cacheticis pravique corporis habitus, quæque otio, vitæ sedentariæ, & somno plus æquo indulgent, quæ humida loca, ac palustria incolunt, quæ laboriosos partus, abortus, violentas placenta avulsiones, immodicum Mensium fluxum passæ sunt.

V. Si tertiam varii colore, consistentia, odore humoris fluxu cum sensu ardoris, & dolore conjuncto, qui Mensium tempore perdurat, & in parca quantitate diutius perennat, aut vulvæ inspectione satis distinguere posse censeas, verendum est, ne facile in fraudem inducaris, nisi de impuro concubitu certior fias.

VI. Si primum contingat, omnis fere periculi expers est morbus, si ægotans Mulier boni habitus fuerit, & bene colorata. E contra si scorbutica, aut aliter male affecta.

VII. Sin alterum, & melancholicæ, & steriles fœminæ evadunt, & si diutius vexen-

tur, in uteri procidentiam, in hydropem, talem, atrophiam labuntur.

VIII. Si tertium, ulcera pudendorum sordida incurrunt, si vero male curentur, bubones, lancinantes capitis dolores, arthritides, ossium caries, aliaque foetidissima, atque molestissima mala cum vitæ discrimine.

IX. In priore casu venæ sectio ratione plenitudinis habita celebranda, mane vero, & vespere decoctio levis plantaginis, portulacæ, nymphæ, lactucæ cum nitro purissimo: hora vero somni emulsio seminum quat. frigidior. ad unc. ii. semin. agn. cast. papaver. alb. a ad ℥ ii. in aq. nymph. lactuc. addito syrupo violato ad unc. .s.: quibus frustra adhibitis pulveres addi possunt ex os. sep. f. pul. coral. præp. a ℥ i. succin. albis ℥ ii. nitr. purif. ℥ i. m. f. pul. in partes vi.

X. In altero casu purgatio instituenda pilulis Paracelsi, succin. Crat. a ℥ ii. ad ℥ i. additis trochisc. alchekeng. a gr. vi. ad viii. cum syrup. de cichor. cum rhabarb. ut refoventur pillulæ molles qualibet quarta die repetendæ; quorum dierum intervallo decoctio exhibeatur ex lign. Guajaci unc. iii. cortic. ejusdem unc. i. s. radic. Bardan. unc. ii. rasur. ebor. unc. .s. aq. font. lib. iv., quæ ad consumptionem quartæ partis coquantur, ut colatura detur ad unc. x.

XI. Si tamen gracilis sit Mulier, aut calidioris temperamenti solum syrupus de cichor. cum rhabarb., aut ptisana laxans Riverii per xxx. dies erit opportuna, quibus successu temporis loco decocti serum caprile colatum addat, in quo per noctem infundatur sars. paril. cum radice lign. sassaphr.: rhabarbar. ore mansum, aut ejus infusionem quolibet octavo die assumendo.

XII. Tunc transitus fiat ad pulverem ex ebur. præp. cor. cer. ust. succin. ocul. cancror. coral. præp. a ℥ i. op. torref. ℥ i., qui a ℥ .s. ad ℥ ii. exhibeatur vel in rotulas cum saccharo redact., vel ex infuso theiforme Philipendul. roris marin. hormin. lamii, galeops. bellid. flore albo addito syrupo de rosis siccis q. s. ad gratum saporem. Si trochiscos de Carab. aut de Spodio ad ℥ i. loco pulveris exhibeamus optime ægotantium incolumitati consulamus.

XIII.

XIII. Hisce frustra adhibitis specificum Hippocraticum, aut Janfortianum ad ℥ i. experiri expedit, aut opiatam in pituitosis corporibus ex Theriaca Andromachi, in calidioribus vero ex Diascord. Fracastor. unc. i. s. pulver. e chel. cancror. ℥ i. s. coral. præp. trochisc. de ter. lemn. a ℥ i. gum. arabic. ℥ .s. cum syrup. de ros. q. s. f. f. opiata, quæ detur ad nucis magnitudinem superbibenda aquam foliorum quercus.

XIV. Hæc dum fiunt injectiones adhibeantur si aliquis sit ardor ex aqua decoct. hordei, aut sero lactis, aut aqua malvarum tepida, quibus succedant, quæ ex decoctione in aqua Fabror. parantur fol. plantag. myrt. balaust. radic. consolid. cortic. granat. thur. mastich. quibus parum aluminis solutum sit, si fortius sit adstringendum, vel etiam balnea ex iisdem parata uteri regioni applicanda, vel suffitus ex oliban. succin. myrrh. in uterum excipiendo.

XV. Pulmentis, & ferculis tunc salviæ, & rosmarinum incoqui juvat, & carnibus assatis uti ægrotantem potius, quam elixis, iisque juniorum Animantium, earumque extremitatum, ex quibus juscula fiant, ab acribus, & salsis quam diligenter cavere se, moderate exercere, vino uti coma absynt. aut melis. & Kalybis infusione alterato, aut loco vini decocto lentisci, & santalorum, in quo ferrum candens extinctum sit.

XVI. Si chronicus fiat morbus eadem methodus servanda, quæ in immodico Mensium fluxu: potionibus nempe ex plantis vulnerariis diu utendum, succis primo vere ex iisdem expressis, aut cum sero lactis destillatis: aquis Virginis, Aponensibus, aut Brandulensibus, lacte, iisdem ad amussim servatis cautelis.

XVII. Si virulentus demum sit fluxus, & insignis adsit ardor, & dolor genitalium, venæ sectio instituenda ratione plenitudinis habita, & temperamenti, tum pulpa Cassiæ exhibenda, aut ejus conserva cum sale prunel. aut melius cum nitro purissimo ad ℥ i.: postea vero mane quotidie decoctio radic. liquerit. alth. gramin. folior. malvar. violar. parietar. cum nitr. puris. a ℥ s. ad ℥ i.: vespere autem emulsio in aquis malvar. violar. parietar. ex seminib. pepon. addito syrupo de nymphæa ad gratum saporem, vel loco emulsionis conserva violar. ac malvar. ad unc. .s. per x. circiter dies.

XVIII. Hisce succedant pillulæ ex therebint. aq. malvar. lot. ℥ i. extract. rhabarb. ℥ i. ad ℥ .s. Mercur. dulc. gr. vi. ad viii. M.

cum syrup. de therebint. q. s. f. f. pillulæ, quibus decoctionem ægrotans superbibat radic. liquerit. alth. gramin. fol. malvar. violar. parietar.

XIX. Hisce spatio xii. aut xv. circiter dierum adhibitis pillulæ ex mas. foetid. major. ℥ ii. diagryd. gr. vii. Mercur. dulc. gr. viii. cum balsam. Copaib. q. s. visæ sunt convenire, eæque repetendæ intervallo quatuor dierum, quo tempore balsamum Copaib. ad gut. xxv. cum sacchar. canth. violat. dissolutum eximie virtutis spatio x., aut xv. dierum.

XX. Utramque paginam adimplet Electuarium Excellentissimi Sacchi cum Mercurio, si ad ℥ ii. quotidie, aut alternis diebus exhibeatur, præsertim in calidioribus sensibilibusque corporibus.

XXI. Correcta profluente materie sic, ut albumen ovi repræsentet, ad adstringentia deveniendum, quæ ita ferme seliguntur. ℥ Gum. elem. unc. .s. succin. albis. mastich. magister. os. sep. ter. catechu stib. diaphor. a ℥ i. M. cum syrup. coral. q. s. f. f. pillulæ pro iv. dosibus, repetendæ si opus fuerit, superbibendo qualibet vice infusum theiforme foliorum siccorum menthæ, aut aquam Menthæ Quercetani: dum interim optimus victus eligendus, abstinendo ab aromaticis, salsis, acribus, a vino, a motu violento, a coitu, utendoque emulsionibus ex seminibus frigidis, amygdalis pro potu cum aqua decoctionis hordei, vel liqueritiæ præsertim in principio.

XXII. Si adhuc materies albicans profluat, injectiones fiant primo quidem ex aq. calcis ad unc. vi. cum mel. rosac. unc. i. s. mox aqua plantagin. & rosarum a unc. iii. lapid. medicament. Crol. ℥ ii., quibus alia ex tutia præp. ad ℥ i. in vino albo infusa succedat.

XXIII. Si hisce adhuc non cedat morbus in laxioribus præsertim phlegmaticisque decoctum ex sars. paril. elect. unc. iii. cortic. lign. Guajac. incis. unc. i. s. aq. font. Lib. vi. M. f. inf. calida per xxiv. horas, deinde bulliant usque ad consumptionem tertie partis; in fine adde fol. sen. el. unc. ii. mox paulisper bul. inde removeantur ab igne, & colatura servetur ad unc. vi. singulis diebus exhibenda spatio xx. circiter dierum.

XXIV. Ad aquas B. Virginis, aut alias sulphureas nullo habito discrimine ejuscemodi ægrotantes mittendæ opportuna tempestate, atque injectiones ex iisdem aquis imperandæ, quibus aqua Rabelii addatur.

XXV. Si biliosæ, calidiores, & macilentæ sint

sint Mulieres, post aquas thermales lacte trahenda cum decoctione levi sars. parit. & radic. Chin. cui si libet parum radicis tormen-til., & bistortæ addatur.

XXVI. Prolapsui uteri dicto iisdem purgantibus, ac decoctis lignorum occurritur n. 10., tum fotibus externis adstringentibus n. 14. nec

non pessariis ex lana albumine ovi madefactis, & aceto cum succis plantaginis, polygoni, & consolidæ aspersis postea pulveribus adstringentibus exter. sigillat. bol. armen. sanguin. dracon. & similibus lineo panno receptis, si membrana reponenda.

CAPUT IV.

De fluore albo benigno, & virulento, & uteri prolapsu.

I. **S**I Mulierem videris vel nuptam, vel virginem, interdum etiam tenellam, cui serum copiosum &c.) Qua ætate albus uteri fluor fœminas infestet controversum est inter Medicos. Si Hippocratem consulimus (†), quamvis adultiores, & ætate maturas malum plerunque corripere affirmet, ab eo tamen ætate declives immunes haudquaquam esse animadvertit. Idque omnis ævi Medicis ita acceptum, probatumque fuit, ut nullum hac de re ambigendi locum reliquerint. Plerisque etiam persuasum fuit, puellas teneriores vix sex septemque annos natas eodem morbo licet rarius corripiri posse. Ab his dissentiunt, qui tenellam ætatem excludendam esse affirmare non dubitarunt viarum angustiam accusantes, ac tuto asserentes, corruptas fuisse virgines, quibus fluores albi promanarunt. Quibusnam assentiar non facile dixerim. Si enim illorum rationes perpendo, ad veritatem proxime accedere, mea quidem, qualiscumque fuerit, sententia videntur, cum per eas ipsas vias, per quas Menses ordinarii fluere solent, fluere & albos posse facile conjiciunt, quando istorum materia, quæ serosa plerunque est, sit ipso sanguine tenuior, ac fluidior. Easdem autem esse vias nemo inficias ire ausit, qui in observationes unice incumbendo compertum habuerit, erumpentibus Mensibus si forte fluores albi Mulierem exercebant, non comparere amplius, utique vero postquam a superfluo sanguine exonerata fuerit, suas antiquas semitas repetere, easdem esse menstrui sanguinis, atque floris albi vias argumento prope certissimo: hoc discrimine, quod ille certis statisque temporibus maximo salutis emolumento iis ipsis utitur, hi nullo ordine, cumque magno detrimento,

ac functionum naturalium læsione, in quo fluxus essentia consistit. Cum experientia in medium fertur, qua deprehensum est castissimas, atque integerrimas virgines, de quibus nulla corruptionis suspicio esse potuit, huic fluxui obnoxias fuisse, anceps animo hærerem, nisi aliæ me observationes admonuerint, & Roderici a Castro (u) & quæ in actis Hafniensibus prostant (x) & Riverii (z) & Hoffmanni (a) quibus stabilitum decretumque est frequentius quidem circa annum decimum tertium, vel quartum, quo tempore Menses prodire solent, vel nuptas extra graviditatis statum, raro vetulas, interdum tamen tenellas virgines hoc malum corripere. In hoc tamen commendatione, & laude dignum crediderim virum præstantissimum secus judicantem, quod & ad colorem fluentium humorum, & quantitatem, & qualitatem sedulo, & accurate attendendum esse docuerit, ut in morbi, de quo agitur, cognitionem veniamus, neve sagaces quædam Mulieres, quæ virulentis gonorrhœis afficiuntur, floris albi nomine ad earum turpitudinem cooperiendam Medentibus facile imponant, quod erat nostræ debitionis ostendere: ideoque illud citra ullius erroris suspensionem affirmari posse videtur, si fluxus eas conditiones habuerit, quas habere gonorrhœas compertum est, etiamsi tenellæ sint Virgines, ut quæ a Mauriceau visæ sunt non benigni, sed virulenti nomine esse designandum, ut infra videbimus.

II. *Orta hinc triplex floris differentia maxime insignis: alterius quidem a lymphâ genitali in glandulis vaginæ &c.)* Ad hujusce rei statum melius intelligendum scire oportet lacunas, seu varia ductuum oscula circa vaginæ orificium hinc inde notatu di-

H

gnas

(†) Lib. 2. de Morb. Mulier. (u) Lib. 1. de Morb. Mul. cap. 14.

(x) Vol. 1. obs. 83. (z) Præx. med. lib. 15. cap. 4. (a) M. S. T. 4. p. 4. cap. 16.

gnas occurrere a substratis glandulis derivatas, quæ a Bartholino Prostatae dicuntur, quæque adnotante cl. Heistero (b) quamfacile setæ ad digiti dimidium aditum concedunt, earumque ductus pressi liquorem femini haud dissimilem plorant. Ex his in coitu præsertim idem excernitur, quem Veteres pro Muliebri semine habuerunt. Cum autem foeminæ semen non generent, ut Graafius præ cæteris ostendit, quem Recentiores fere omnes sequuti sunt, solum ad eas partes lubricandas, & voluptatis sensum augendum aptum censetur. Si igitur hic humor, seu lymphæ in glandulis vaginæ copiosius separetur, sive ea peccet acrimonia, per quam dictæ glandulæ ad copiosiores ipsius excretionem sollicitentur, fluxum feri albi, & mucosi, quod semini, seu genituræ analogum est, supervenire debere tam nota res est, quam quæ notissima. Quid si eadem glandulæ sint aliquantulum laxæ?

Alterius vero a lymphaticorum, serosorumque humorum in toto corpore redundantium copia, atque earundem glandularum, pororum, ac meatuum laxitate, &c.) Quamvis plurimorum sententia haudquaquam displiceat, qui fluorem album ex glandulis prostaticis, præsertim si aliquantulum laxæ sint, serum copiosum secernentibus derivant, si de vero, ac legitimo loqui intelligant, & in quo serum genituræ analogum videtur album, & spissum, parcant tamen, si in aliam me pedibus iturum polliceor, cum docent ab hoc eodem fonte & nothum, in quo serum tenue, viride, flavum, & variis coloribus refertum ex utero effunditur, esse repetendum. Hunc enim non a solo vitio humoris genituræ analogi prædictas glandulas proritante, sed a copia lymphaticorum serosorumque humorum in toto corpore redundantium, atque earundem glandularum, pororumque, ac meatuum uteri laxitate proficisci tam ego intelligo, quam qui maxime. Riverius fere conjecturæ ansam dedit, & ante ipsum Veteres fere omnes, qui humores a toto corpore profluents, & vel ex pravo alimento, vel ex vitioso, & habituali totius corporis temperamento generatos ad uterum confluere tam-

quam totius corporis sentinam, ac veluti cloacam, ad quam reliquæ partes sese exonerant, opinati sunt. Et vero veram huiusce fluoris sedem in toto utero agnoscendam esse facilius innotescet, si prius ad uteri vasa tam superiora, quam inferiora, nec non ad meatus, ductus, atque emissaria, quæ largita est ei natura præter lacunas dictas, variasque fibras musculares, quibus donatur, diligenter attendatur. Vasa quidem superiora spermatica, quæ eundem exortum habent, quem in viris, inde minoribus furculis ad ovaria dimissis majores propagines, quæ flexuosæ admodum sunt ad uterum mittunt: inferiora ab hypogastricis, & hæmorrhoidalibus oriunda, inter quæ, & superius descripta mutua sunt, ac frequentes anastomoses. Cæteros meatus, ac ductus præterquamquod in cervice uteri conspici Graafius supra laudatus, & Hornius testati sunt, accedit præterea maximum illorum utero existentium argumentum capi a præclaris Fantoni experimentis, atque observationibus (c) quibus deprehensum est, flatum per venas uteri in cavum ejusdem, & vaginæ, & contra ex hoc in venas adigi, ac transmitti posse, ut glandulas non modo in interiori vaginæ superficie, & alibi per eam disseminatas, sed in inferiori quoque parte cavitatis uteri existentes serosis humoribus transcolandis idoneas silentio prætereant, quas se detexisse putat Verheyenius (d) quasque Hoffmannus sic confirmat (e) quidquid Ruyschius senserit, qui glandulas in utero nunquam visas esse, nec demonstrari posse contendit, ut vix, ac ne vix quidem in quæstionem vocari posse videantur. Structuram uteri muscularem nemo melius assequetur, quam qui præstantissimum Morgagnium adierit (f) Hallerum (g) D. James (h) Sanctorinum (i) qui uterum cavum esse Musculum affirmarunt, propterea quod fibrarum fasciculis præditum, qui retis in modum pluribus sinibus membranosis invicem suppositis, & communicantibus interseruntur, qui varie implexi tandem ad anteriorem posterioremque membranam terminantur, quæ fibræ variæ tendi, contrahi, relaxari, aut alia ratione affici possunt, qua cæteræ Muscu-

lo-

(b) *Compend. Anat. pag. 81.* (c) *Anat. C. H. p. 186.*

(d) *Anat. cap. 33. tab. 17. Fig. 2. 3.* (e) *Loc. cit. cap. 16. sect. 9.*

(f) *Ad anat. 4. animad. 26.* (g) *Tom. 5. tex. 664. not. 4.*

(h) *Op. cit. tom. 6. col. 849.* (i) *Observat. anat. cap. 11. sect. 10.*

lorum fibræ, ideoque summam eisdem vim inesse, ut varie affectæ sunt, ad sanguinis motum, atque inde ejusdem, & tenuioris ejus partis serosæ scilicet, & lymphaticæ secretionem, excretionemque immutandam. His ita constitutis proclive est credere, ut alibi a nobis est demonstratum, propter frequentes vasorum plexus, & serpentinæ quasi circumgyrationes lentum, ac difficilem esse sanguinis in utero cursum, a quo non solum stagnationes, infarctus, & alia ejusmodi mala exoriuntur, sed etiam serosus ac lymphaticus humor retardato sanguinis progressu per vasa a natura comparata viam sibi non solum per poros, ductus, glandulas ejusdem secretioni juxta naturæ leges dicatas parare, sed per eadem ipsa orificia, quibus sanguis menstruus erumpere solet. Quam quidem sententiam cum primum ratio evincit ducta potissimum observatione, qua suppressis Mensibus, album uteri profluvium eorum loco supervenire compertum est, eandem præterea dissectiones cadaverum virginum, nuptarumque, quæ dum viverent ejusmodi morbo afficiebantur, in quibus humor limpidissimus in utero repertus est ex ejusdem cavo in vaginam exstillans, ut præ cæteris cl. Severinus Pinæus testatus est, sic confirmant, ut nullus hac de re ambigendi locus videatur. Quæ quamvis insigni Mulierum damno, cum recte se habeant Musculares uteri fibræ, contingunt, eo graviore discrimine vires suas exerunt, ubi aliqua de causa, qua nihil facilius, atque vulgarius in humano corpore est, eadem atonia corripiuntur, & laxitate, hinc imbecilles ad agendum in fluida per uterum excurrentia non modo fiunt, sed ad recipiendum quidquid ex universo corpore illuc continenter effluit satis aptæ, unde membranarum distensio, distractio, multo ocyor ac segnior sanguinis circuitio, feri ac lymphæ in aliis partibus imminuta secretio, derivatio, ejusdem, & reliquorum humorum vel per ipsas tunicas transpiratio, defluxio nunquam intermissa, & perennis, album demum uteri profluvium.

Tertii demum a celtico veneno glandulas

Couperianas, prostates vaginæ &c.) Qui a celtico veneno ortum traducit fluor albus gonorrhœa fere virulenta, seu gallica nuncupatur, atque in fermento acerrimo ad inflammandum, irritandum, atque erodendum aptissimo consistit. Quibus vero partibus infestum sit quæri a medicis solet. Si Graafium audimus (*k*) gonorrhœam ex glandoso Prostatarum corpore perque lacunas circum, & in meatus urinarii exitu collocatas erumpere, utero, ejusque vagina innoxii, constituit certissima observatione edoctus in dissecto cadavere cujusdam mulieris hoc vitio infectæ, qua dictas partes male affectas deprehendit. Si Rondeletium (*l*) Forestum (*m*), præ cæteris vero Palmarium (*n*), vesicæ collum lædi ostendit, propterea quod ex ulcere cervicis vesicæ a gonorrhœa curata residuo totius vitæ cursu saniosa effluerit materia ei ferme similis, quæ in diuturna gonorrhœa a prostaticis ex urethra ferri solet. Si e contra Gulielmum Cokburne (*o*) consulimus, gonorrhœæ sedem in vagina tantum, nunquam in prostaticis, glandulisque Couperianis agnoscendam constituit; si Nicolaum de Blegonii (*p*) in utero. Quid in tanta opinionum varietate judicarem ipse vix auderem pronuntiare, nisi lucidissimam faciem prætulisset præstantissimus Astrucius, qui in aureo libro de morbis Venereis (*q*) his per singula capita recensendis immorari inane prorsus consilium non duxit, quæstionemque omnem, ac controversiam dirimens, Regnero scilicet de Graafio libentissime indulgens, qui corpus glandosum male affectum prætendit, nec non Palmario assentiens, qui vesicæ collum accusat, seu Parastatam glandulosum, hoc est glandulosum corpus principio urethræ appositum ad collum vesicæ, quod nunc Prostata appellatur, ita fere Parastatarum nomen, a quarum inflammatione gonorrhœam virulentam, & Rondeletius, & Forestus oriri sunt arbitrati, præterea a Gulielmo Cokburne, & Nicolao de Blegonii tam ipse dissentiens, quantum illi dissentiunt a veritate, dum ille quidem gonorrhœæ sedem in foeminis in vagina tantum, nunquam in prostaticis glandu-

H 2

du-

(*k*) De mul. organ. generat. dicat. cap. de flux. menst.

(*l*) De dignoscend. morb. cap. 9. & 15. & lib. de morbo Italico.

(*m*) Obser. lib. 32. obs. 2. in schol. (*n*) Lib. 2. de lue venerea cap. 9.

(*o*) De virulenta gonorrhœæ natura & causis p. 1. cap. 3.

(*p*) L'art. de guerir les maladies Veneriennes p. 2. cap. 9. (*q*) Tom. 1. lib. 3. cap. 1.

dulis Couperianis esse statuens, certissimis observationibus nullo argumento, sed ex præjudicio tantum repugnat: hic vero utrum arguens confundit errore manifesto fluorem album, sive muliebrem, & virulentum, affectus quidem specie similes, sed tamen re diversissimos natura, sede, causa, & therapeja: ac propterea triplicem esse gonorrhœam in mulieribus haud dubie affirmans ratione sedis, nimirum glandularum Couperi, prostaticarum, glandularumque vaginæ. Quæ quidem sententia cum mihi primum ea cognita est fateor non parum placuisse, sive quod revera habeat cur placere debeat, sive quod creberrima experimenta, atque observationes & Thomæ Bartholini (r) & Joan. Vigerii (s) & Hieronymi Vesalii (t) & Alexii Litrii (u) aliorumque præstantissimorum virorum in gonorrhœa laborantibus institutæ, aut qui ejusmodi lue infecti perierunt, in quibus omnibus alterutrum ex dictis partibus, aut universæ & singulæ inflammata, exesæ, exulcerata, aut callum habentes repertæ sunt, rem ita se habere satis clare in hanc diem demonstrarint. Quæ sane illorum conjecturas, qui veneno celtico vim cogendi sanguinem, humoresque, atque consequenter inflammandi, nec non excoriandi, erodendi, exulcerandi virtutem inesse putarunt, adeo præclare foveant, confirmant, ut nihil probabilius afferri posse videatur.

III. *Prima dignoscitur humoribus albis, crassiusculis, & in pauca quantitate &c.*) Ne autem præclarissimi Astrucii reprehensionem de industria incurrere velle videamur, fluorem album, sive muliebrem cum virulenta gonorrhœa confundentes, quod ante ipsum egregie quoque adnotavit supra laudatus Mauriceau, & Fullerus, istarum affectionum specie similium diagnosi accurate instituenda: Quod nulla meliori ratione præstari posse perspicuum est, quam ad qualitatem humoris exeuntis, quantitatem, ad causas antecedentes, & externas respiciendo. Si enim fluor albus verus, ac legitimus sit, quoniam a separatione liquidi genituræ analogi originem mutuatur, quod albicans, crassiusculus, viscidusque humor est, ejusdem effusionem plane similis sequi oportere perspicuum est, eamque sine ullo

dolore, ardorisque sensu, aut excoriatione: quandoquidem quidquid excernitur ob copiam, aut glandularum laxitatem extra corporis confinia educitur, non quod integrales ejus partes plurimo nocentium corpusculorum inquinamento ab optima temperie decesserint, & crasim aptatam servare nullatenus potuerint, hinc propterea ne in secretionem quidem atque excretionem naturæ molestæ. Si de humoris quantitate sermo sit, quænam tandem esse putetur, si non excrementitius humor sit, sed lubricandis partibus, voluptatisque sensui in coitu augendo a natura sit comparatus? Verum quidem est diutius persæpe protrahi. Quid inde tamen futurum censeas? An extremam maciem, & corporis consumptionem sequi, sicut illis solet contingere, quæ immoderato coitu utuntur? Id quidem conjectura assequi plerisque minus placuit certissimis observationibus edoctis, hæc detrimenta in ægotantium corpora non facile emanare, quo argumento potissimum ad vehementer credendum adducti sunt parva quantitate exeuntis humoris, medicos per opiniones duas maxime vulgares floris albi legitimi, ac nothi in fraudem facile induci, si ipsius effusio diu protrahatur, quandoquidem si seminis potius (in viris nempe) aut succi semini analogi in foeminis eadem esset, non aliorum excrementitiorum humorum, necessarium foret supra-enarratis morbis ægros corripere, quibus evaderent: quod tamen experientiæ repugnat. Ita fere Massarias (*) fluorem album legitimum, quem gonorrhœam benignam plerique appellarunt cum fluore albo proprie dicto, a nobis notho, magnam alere convenientiam tradens, atque ipsorum judicium hisce de causis dubium esse, atque incertum ostendens. Ejus tamen errorem egregie sustulit Hoffmannus (z) perbella Bartholini observatione de viro Bergomeni, & Patavino, quorum ille per decem, hic per triginta annos gonorrhœam sustinuerat, ille virulentam, hic incertam an benignam, vel malignam, uterque tamen diutius incolumis vixerat, nisi quod prior ossibus vix hæreret, quæ protenso quasi digito commonstrant, non modo eam floris speciem, de qua agitur, sed alias quoque diu protrahi posse, nullique id menden-

(r) *Hist. cent. 2. obs. 36.* (s) *Chirurg. lib. 3. cap. 6.*

(t) *Episag. obs. 67. & dec. 8. curat. 7.* (u) *Mém. de l'Acad. des scien. an. 1711.*

(x) *Lib. 4. p. 267.* (z) *L. c. cap. 17. l. 4. p. 287.*

dentibus esse impedimento ad certam illius diagnosim statuendam, si cætera omnia simul conspirent.

In juvenibus plerunque opiparo victu utentibus &c.) Conspirat autem ætas, & victus genus, cum illa juventutem minime excedat, hoc ad opiparum sit referendum. In juventute nimirum respectu semper habito ad alias ætates fibræ debita tensione, tono, atque elatere donantur, hinc motus sanguinis vividus est, celer, & vehemens: integrales ejus partes quamvis inter se mixtæ, ac temperatæ ad tenuitatem tamen vergunt, agilioresque, & magis mobiles sunt exaltatæ, & copiosæ, spiritus ad motum summe proni, atque ad munia quæcumque obeunda expeditissimi, hinc ad actiones omnes alacritas, promptitudo insignis, secretiones omnes excretionisque involuntariæ seminis in viris, succi eidem analogi in fœminis. Cui quidem sententiæ id unum vel alterum robur addit, quod generari incipit semen, vel succus eidem analogus circa pubertatis tempus, saltem in copia sensibili, quia nimirum aucto solidorum elatere, atque liquidis vehementius exagitatis proxima ejus materia exaltari incipit, viæque ipsius secretioni dicatæ patulæ magis fieri, atque apertæ, materia demum nutritionis respectu ad incrementum habito superabundat aliquantulum, in juventute consequenter insigniter, & sic diutius cum reliqua massa circulationem efficiens qua data porta extra corporis confinia per vias a natura comparatas educitur. Quod adhuc facilius evenire censendum est, si opiparo victui indulgeant; quo nomine alimenta in primis veniunt, quæ multum subtilis, sulphuræ, mobiliorisque substantiæ continent, quæque a stomacho subacta oleosas, subtiliores, mobilioreque particulas sanguini ingerunt ad exagitandum, acuendum, fibrarumque elaterem intendendum idoneas, unde calor, humorum turgentia in ipso excitatur, quibus roscidi humoris, seu seminis, vel succi analogi in fœminis secretio promptior peragitur. Ejusmodi sunt carnes Animantium, sylvestrium præsertim, & volucrum, quæ propter vehementiorem corporis motum puriorem, & liberiores aerem, in quo degunt, ficioreque cibos, quibus vescuntur, prædictis muneribus obeundis opportunissima existunt. Quid si vitu-

linæ, bovinæ, vervecinæ aliæque Animantium domesticorum carnes sint, aliqua tamen qualitate alteratæ, falsedine puta, aut aromatum condimentis? Quamvis nimirum in stomachum ingesta ab ejusdem succis membranarumque ut plurimum immutentur, quoties tamen earum qualitatum excessu peccant, consequitur easdem superstites remanere, atque varias in sanguinem, aliosque succos mutationes induci, quibus liquidorum spirituosorum secretiones, excretionisque promoveantur. Quid enim ad id alio egemus auxilio, quam falsis, aut volatilibus oleosisque particulis, quæ alimentis unita, atque in sanguinem ingesta ejus particulas exagitant, acuant, unde calor, & turgentia in ipso excitetur? Idem dicendum de vinis, & liquoribus spiritu volatili sulphureo summe abundantibus, quo calcar addi spiritibus contingit, sanguini orgasmum, rarefactionem, solidis partibus vellicationem, unde Veneris stimuli, seminis, aliorumque succorum involuntariæ dejectiones.

Vitam curis vacuum degentibus.) Sed nihil ad sanguinis, ac spirituum motum, atque influxum in nervos adaugendum, & ad omnes, quæ in universo corpore consequuntur actiones recreandas, fovendas animi tranquillitate opportunius. Id quod adeo certum experientia fecit, ut probatione nequaquam indigeat. Videmus siquidem in mœrore, tristitia, aliisque molestis meditationibus spirituum secretionem, & motum retardari, hinc partes debito eorumdem influxu destitutas languescere, somnum turbare, chyficationem, ac nutritionem lædi, transpirationem, & reliquas humorum secretiones excretionisque præcludi, virium robur dejici, aliasque insignes mutationes contingere. E contra in iis, qui vitam curis vacuum degunt, contrarios omnino effectus consequi, spiritus uberius secerni fortioresque, sanguinem vivide ad omnes partes propelli, quæ propterea incallescunt, rubent, tenduntur, aut ea ratione vibrantur, qua opus est ad uberiorem humorum præcipue genitalium secretionem excretionemque sollicitandam. Apte cadit in hunc locum, quod sapientissimus Salomon scriptum reliquit (a): *Cor gaudens exhilarat faciem*: & alibi (b): *Secura mens quasi iuge convivium*: perinde ac diceret, qui læti sunt

(a) Cap. 15. v. 13. (b) Ibid. v. 15.

sunt animo melius se habere, quam si lautissimis epulis fruerentur.

Venerem si Virgines, intermissum coitum si viduae auide appetentibus.) Animantibus cujusvis generis terrestribus, aquaticis, volatilibus, atque hominibus Veneris desiderium natura indidit eo provido consilio, ut eorum, atque humanum genus nova subinde generatione conservaretur, & eorum numerus in dies singulos cresceret, & multiplicaretur. Organa etiam generationis condidit, ut a succis illuc confluentibus ea titillatione afficerentur, qua ad Venerem excitarentur. Certam etiam ætatem in foeminis præsertim constituit, quæ ab exordio menstrui fluxus plerumque incipit, & usque ad ejusdem terminum perdurat, quo tempore & fluidorum copia ingeritur, motusque vividus est, & solidorum elater insigni virium momento instructus. Hinc nil mirum in Virginibus & liquidorum libere per vasa excurrentium copia, & solidorum elatere gaudentibus, Veneris æstro corripitur, succos superabundantes ad generationis organa confluere, irritare, atque ea ratione afficere, quæ vel una satis copiosiore lymphæ genitalis secretionem, excretionemque promovere valet. Ab hoc fere fonte repetendæ sunt involuntariæ pollutiones, quæ Viduis Venere minime utentibus in somno sunt familiares. Succorum enim confluentium copia, aut acrimonia generationis partes ea titillatione afficiuntur, quæ ad Cerebrum usque, ac nervea ipsius filamenta propagata ideam actus venerei repræsentat. Hinc Celsus: *Concubitus neque nimis concupiscendus, neque nimis pertimescendus est: Rarus corpus excitat &c.* Quo apparet si copiosa lymphæ genitalis excretio prohibeatur in viduis coitu minime utentibus generationis partes non solum ita turgere, ut Veneris æstro eadem rapiantur, sed plus æquo sollicitas, distensas, aut aliter affectas sic relaxari, ut perenni, & nunquam fere intermisso fluori liberam viam, aditumque relinquunt.

IV. *Altera humoribus acribus, serosis, flavis copiosius fluentibus &c.*) Longe diversa ratione sentiendum, si fluor albus nothus fuerit, vel quantitatem exeuntis humoris respicias, vel qualitatem. Si enim de quantitate sermo sit, cum a lymphaticorum,

serosorumque humorum in toto corpore redundantium copia proficiatur, qui ad uterum tamquam ad cloacam, & sentinam foeminarum delati uberius separantur, multo majorem esse debere, quam in legitimo a sola lymphæ genitali uberius separata oriundo perspicuum est. Solent autem promiscue, & sine ordine humores copiosius profluere, & cum inordinatis, vel etiam fluentibus mensibus jungi, quod Mensium decolorum, quibus mulieres præsertim juniores vexari solent, proprium non est, qui licet vitiosi sint, suam tamen periodum exacte servant, in quo potissimum istorum differentia reponenda. Si de qualitate, cum in toto corpore varii generis humores repantur, mucosi, salivales, bilarii, pancreatici, intestinales, aliique natura, & consistentia discrepantes, qui etiam ita mutantur, ac corrumpuntur, ut in excrementorum formam colliquescant, nil mirum videri debet excretos eosdem ex utero quoad colorem, consistentiam, odorem variare, hinc interdum serosos, acres, vel falsos, interdum pituitæ mixtos, alias flavos, viridescentes, nonnunquam foetidos comparere, ut præ cæteris a Platero (c) & Sydenhamo (d) demonstratum est.

In foeminis cacheticis, pravique corporis habitus, quæque otio, vitæ sedentariæ, & somno plus æquo indulgent &c.) Ejusmodi fluores ex eo fere contingunt, quod non modo ab incongruis succis, & superfluis, & vitiosis salibus sanguinis crasis pervertitur, verum etiam quod laxantur præter morem vascula uterum, conterminasque partes percurrentia; quod iis fere foeminis accidere solet, quarum in facie, ut ostendit Hippocrates (e), sunt tumores albi, & partes ambæ sub oculis tument, & hydropiformes, ac non valde bona specie præditi sunt oculi, & color corporis albidus, & venter imus tumidus, & in cruribus tumores laxi, & si presseris digito notæ imprimuntur, seu quod eodem recidit, & uno verbo complexi sumus, cacheticis, pravique corporis habitus, in quibus latus nimis est solidarum partium tonus, ac laxata nimis sanguinis compages ob depravatum præcipue, perversumque digestionis opus, quo crassæ, viscidæ, crudæque particulae in sanguinem introducuntur, quibus balsamicæ, oleosæ, tenues, vola-

(c) *prax. tom. 3. p. 670.* (d) *proces. integr. in morb. p. 710.*

(e) *lib. 2. de morb. mul. sec. 9.*

laticesque obruuntur, unde earum debito influxu defraudatæ solidæ partes languescunt, ac relaxantur, fluidarum vero miscella congrua, atque opportuna turbatur, quo sane consequitur, ut serosæ a reliquarum nexu secedentes vel in lymphaticis vasis subsistant, vel ocyus quam par est moveantur, & cachexiam pravumque corporis habitum inducant. Quid si otium, vita sedentaria, & somnus plus æquo longus præcesserint? Uti nimirum moderata exercitatione solidas partes robustiores fieri contingit, spirituum, & sanguinis motum augeri, atque hinc succorum omnium distributionem facilius peragi, partes melius nutriri, vigorari, sanguineam demum massam vel lentis viscidisque humoribus inquinatam, atque impeditam attenuari, expedi, viscera concuti, impactosque in iisdem succos incidi, atque ad cribra glandularum expelli, ita quiete longiori, atque vita sedentaria sanguinis, & spirituum motum languere perspicuum est, partium robur infringi, fluidiores humorum partes tenuioresque obrui, hinc debiliore effecto partium tono, & crassioribus acrioribusque congestis, tolli congruam sanguinis miscellam, atque hinc cachexiam, pravumque corporis habitum exoriri. Idem dicendum de aere humido, & palustri, ideoque minus gravi, & elastico existente, quo fibræ omnes relaxantur, humoresque densiores fiunt, atque tardiores ad motum, unde facilis est eorum in vasis stagnatio, congestio, qua serosæ partes a reliquarum nexu facile secedunt, atque albo uteri fluori tribuunt, ut Sylvius præsertim testatus est, qui in Belgio hac fere de causa longe frequentiore morbum, quam alibi esse refert, & tempore autumnali, & in humidis, paludosis, vappidisque locis, quæ aer purus, & septemtrionalis perflare satis apte non potest, fœminis familiarem, ut Hoffmannus ostendit (f).

Quæ laboriosos partus, abortus, violentas placentæ avulsiones &c.) Hactenus causis immorati sumus, quæ totius corporis partes cum solidas, tum fluidas vitiando occasionem morbo præbent convenientissimam. Reliquum est, ut ad eas contemplandas progrediamur, quæ solum uterum, in quo morbi sedes statuta est, ea ratione afficiunt,

qua non modo ad propria munia obeunda sit accommodatus, sed fluori albo quamplurimum tribuat. In horum censu veniunt in primis partus difficiles, ac laboriosi, de quibus superiori capite actum est, abortus, violentæ post partum placentæ avulsiones, quibus vasa fibræque uteri plus æquo relaxantur, ejusque tonus plane evertitur, quo deficiente magnam ibi in toto corpore redundantium humorum copiam congeri contingit, per varias circumgyrationes, ac serpentinos ductus difficiliter regredi, atque per ejusdem emissaria, poros, atque meatus egredi. Quid non uteri tonum destruunt immodici mensium fluxus tum distendendo plus æquo vasa, tum eorum oscula referando, fibrasque corrumendo, atque immania interdum ulcuscula excitando? Res ex superiori capite allatis adeo manifesta est, ut manifestior sit nulla.

V. *Si tertiam varii colore, consistentia, odore humoris fluxu cum sensu ardoris, & dolore &c.*) Nemo ignorat varii humoris nomine in gonorrhœa virulenta stillantis & spissum, & flavum, & viridem, & utrisque mixtum, & fœtidum esse intelligendum, quæ solæ differentiæ si a medicis spectentur dici vix potest, quam facile in fraudem inducantur. Præterquamquod fluori albo notho dicto hæc omnes affectiones communes sunt, accedit præterea easdem & ulceribus uteri non contagiosis convenire, ut ex Clusio præ ceteris colligi potest (g), e cujus fundo, aut interno orificio materia excernitur, quæ foetida est, interdum albescens, sæpius tamen feri corrupti ex vasis ulceratæ partis exeuntis mixtione varie colorata. Optimum est alias adesse multas, quæ ulceris propriæ sunt, nempe hæmorrhagias sanguinis valde insignes, adnotante cl. Mauriceau, quæ menstruum loco superveniunt, quæque parum sedatæ in fluorem mutantur feri loturæ carniū similis, cum his sæpe etiam parvis attriti, corruptique sanguinis grumis exeuntibus. His adde mulierem non sine maximo dolore concubitum ferre posse, atque ipsum frequenter hæmorrhagiæ recidivam promovere. Hæc omnia si abesse intelligantur, jam omnis ulceris suspicio evanescet. Quomodo vero a fluore albo distinguenda sit gonorrhœa virulenta arduum atque insolens mihi semper

(f) Loc. cit. (g) Obs. medic. rarior. ob. 4. & 5. de ulcere musculor. uteri vaginæ vicin. & utero purulento.

per visum fuit asserere, quidquid alii blaterent, qui laudato Mauriceau præsertim, & Charletono (b) præeuntibus ad credendum vehementer adducti sunt saltem ex loco exeuntis materiæ, atque ex modo exeundi certum gonorrhææ capi posse argumentum. Cum enim miasma venereum ex trita sententia prostates glandulosas glandosumque corpus principio urethræ appositum ad collum vesicæ inficiat inflammando, erodendo, exulcerando, non sine insigni dolore & molestia earum partium vicinarumque urinam dejici posse affirmant, quæ fœda quadam, viscida, viridique materia obducta videtur, quæ interdum ea peccat acrimonia, ut easdem exulceret, nec fluentibus Catamenis fluere desinit, ut in fluore albo fieri solet, qui menses solum antecedit, vel sequitur. Sumpta propterea a Baglivo occasio (i) statuendi infallibile tales morbos ab invicem distinguendi signum suo illo aphorismo: *Pete a muliere an tempore mensium fluor ille albæ materiæ adsit, si dicat quod sit, significato eidem, quod morbus a quo divexatur sit gonorrhœa gallica: si vero durante menstruatione fluor albus evanescat, & eadem finita denuo regrediatur, pro certo habeas mulierem fluore albo uterino laborare.* Sed major difficultas inde exorta præcluso veluti asserendi aditu cuinam causæ assignanda vicinarum partium erosio, exulceratio cum insigni ardore, ac proritu juncta, quæ fluore albo detentis, nullo prægresso contagio venereo, accidere solet, præsertim scorbuticis, & in quibus seri vitium ad summum acrimoniæ gradum evectum est. Deinceps qua ratione, aut modo fieri posse dicamus, ut materies quæ in gonorrhœa a prostates fœmineis glandulisque Couperianis manat, licet longe a vagina, quæ mensium via est, scaturiat, quandiu tamen iidem ubertim profluunt, ita cum iisdem in vulva minime commisceatur, atque propterea atro, sive purpureo colore non inficiatur, ut dignosci amplius nequeat in mulieribus quandiu menstruantur? Quid porro si gonorrhœæ sedes in vaginæ glandulis sit agnoscenda? Quemadmodum nimirum serosi, ac lymphatici humores in fluore albo stillantes cum menstruo sanguine ab utero, vel a vagina defluente ita confunduntur, ut nullum eorum præbeant indicium, pari ratione materiam virulentam,

quæ inde defluit iisdem plane vicissitudinibus obnoxiam esse debere luce clarius apparet, ut præstantissimus Astrucius arbitratus est. Sed quibus tandem notis in fœminis gonorrhœam virulentam a fluore albo simplici distinguemus? An parva quantitate exeuntis humoris? Ad hanc reponit laudatus Mauriceau gonorrhœas virulentas, atque matricis ulcera, in quibus tanta profuit putris materiæ copia, quanta exire in fluore muliebri potest. An vulvæ inspectione? Placuit quidem laudato Astrucio unam veri indagandi rationem asserere, quæ in eo potissimum consistit, ut vulva introspectiatur: cum enim purulenta materies ex prostates per lacunas in superiorem vulvæ partem, aut ex glandulis Couperianis in inferiorem exprimatur, certum capi posse argumentum existimat gonorrhœæ virulentæ, non floris albi, cujus materies ab utero per vaginam profluit: idque eo magis si in iis vulvæ locis, quibus prostates, aut glandulæ Couperianæ adsident inflammationis, aut saltem phlogoseos signa appareant, dum cetera vulvæ loca ab omni labe immunia sunt. Cui tamen id obijci posse perspicuum est, gonorrhœam sæpe sæpius vaginæ glandulis insidere, in quibus idem ipse albus fluor sedem constituit, ideoque ne vulvæ quidem inspectione a fluxu muliebri distingui gonorrhœam virulentam ullo pacto posse, quod fateri opus ipsi fuit, atque pro veritatis amore rem dubiam, atque ambiguum relinquere, donec aperta ægrotantis confessione, aut impuri concubitus notitia verum tandem appareat, aut ex morbi difficultate, atque sævitie symptomatum supervenientium, quæ causam ab extraneo veneno reperendam esse protenso quasi digito commonstrant.

VI. *Si primum contingat, omnis fere periculi expers est morbus &c.* Cum causa floris albi legitimi in nimia lymphæ genitalis abundantia, aut fervore sit reponenda in juvenibus plenis, & in cœlibatu opipare lauteque viventibus, & ab omni tristi cogitatione alienis, & non modo insigni viscere, aut solidarum partium labe, sed ne labis quidem suspicione, parum medentibus allaborandum esse, ut ægrotantes in pristinum valetudinis statum restituantur perspicuum est. Quid enim facilius, quam aut copiam minuere, aut fervorem a sulphu-

(h) *Genealog. rheumatis. uteri sive floris albi histor.* (i) *Prax. med. lib. 2. cap. 8. §. 3.*

phureis, tenuioribusque particulis a causis externis exaltatis temperare? At non pari felicitate optato fine potiri eos posse iudicandum, si acrimonia accedat, quæ ab incongruis succis, & superfluis, & vitiosis salibus inquinati sanguinis foveatur, & ut de notho dictum est, si laxatæ præter modum sint glandulæ vaginæ, conterminisque partibus insidentes, quod scorbuticis, cachochymicis plerumque familiare est, in quibus propterea invalescit, & graviorum symptomatum satellitio stipata in nothum fluxum facile degenerat, ac diutius protrahitur.

VII. *Sin alterum, & melancholicæ, & steriles fœminæ evadunt &c.*) Si solum pravus corporis habitus, seu cachexia muliebrem fluorem comitaretur cum languore corporis, & functionum imbecillitate, dolere mulieres suam vicem facile equidem iudicaverim, callido tamen aliquo artificio, fucoque utentes Romanarum Principum, quarum supra meminimus, præeunte exemplo, quo roseo faciei colore conciliato, maritis, si nuptæ, placerent, si virgines, prætereuntibus, proclive est credere morbum ægre minus laturas. At gravissimum iis semper visum, fœtentem ex pudendis materiam profluere, quæ cum ipsis pruritum, mordicationem, ardorem molestum parit, maritis nauseam, atque fastidium movet, sic ut ab earum confortio prorsus abstineant. Quod sane dici vix potest, quam valde inde tristentur sic ut melancholicæ evadant. Quinimmo laxato præter morem uteri tono, & sero copioso illuc confluyente, vix prima conceptus rudimenta jaci possunt, quin corrumpatur, & foras elabatur, ideoque aut abortum continuo patiuntur, aut steriles redduntur, ut testatus est Hippocrates (k): *Quæ præhumidos habent uteros, gravidari nequeunt; extinguatur enim ipsis genitura: & alibi (l): Si uteri lubrici fuerint, mulier non concipit, semen enim foras elabi sinunt.* Quid quod ob copiam serosorum fibræ internæ vaginæ tunicæ sic relaxentur, ut extra pudenda sub forma rotunda, qualis videtur esse uteri, propendeat, unde in morbum procidentiam uteri dictum labantur?

In uteri procidentiam.) Quæ cum dico video jam quantum mihi discriminis restet cum iis, qui Veteribus addicti ad credendum vehementer adducuntur, in hoc affe-

Tom. V.

(k) 5. aph. 42. (l) Lib. de sterilitate.

ctu uterum extra locum suum progredi, & extra pudenda propendere. Verum ii mihi monendi sunt, uterum firmissimis ligamentis instructum esse, ut ne a causa quidem violenta exteriori suo loco dimoveri possit, veluti lapsu ab alto, violenta secundinæ, aut partus extractione, alicujus oneris elevatione. Quod si forte hisce in casibus observare contingat, tunc potius convulsio, aut raptus uteri, non procidentia appellatur. Solent quidem gravidæ mulieres adnotante cl. Mauriceau in imo ventris extraordinarium pondus percipere, quod a pondere in uteri cavitate contento excitatur, qui ad cervicem usque protenditur, & quandoque etiam infra ipsum, ut nonnisi ægre admodum, & elatis cruribus deambulare queant, aut coitu uti, quin insigni dolore afficiantur, cum ultimis gravidationis mensibus crurum etiam stupore, mejendi difficultate, & alvi stypticitate corripian- tur, pressione scilicet nervo crurali facta, vesicæ collo, & recto intestino, per quod fæces excrementaque omnia ejiciuntur, cujus quidem sententia nihil probabilius afferri posse videtur. Illud tamen assequi nulla ratione possum, quomodo non solum primo gestationis mense, sed quinto etiam partem interni uteri orificii extra pudenda foras ad pugni magnitudinem prolabantem in nonnullis mulieribus vidisse testetur, nec diligentius animadverterit ipsius dilatationem, ac molem propter fœtum intus contentum grandiore factam esse impedimento & non multum ab simili, quod experiuntur illæ, quæ ad nonum usque mensem per- tingunt, quasque uteri prolapsu nunquam corripit affirmat. Quo sane licet non immerito suspicari eundem quoque ut Veteres tunica vaginæ interna sic relaxata ob copiam serosorum humorum (id quod mulieribus fluore uteri albo laborantibus familiare esse idem fatetur) dictæ membranæ fibras laxantium, ut extra pudenda sub forma rotunda uterum repræsentante propendeat, deceptum fuisse. Saltem raptum, aut convulsionem uteri passas fuisse dictas mulieres facile equidem iudicaverim, ut summus dolor, ac mejendi difficultas adeo insignis, ut in abortus discrimine constituerentur præclare evincunt, si quæ alia.

In hydropem, tabem, atrophiam &c.) Jam omnibus partium functionibus labefa-

I

cta-

ctatis, ac primum quidem ad Chyli elaborationem, perfectionemque concurrentium, non solum chylum, sed sanguinem aqueum ferofumque generari necessum est, cordis vero ac vasorum omnium vi, atque elatere cessante, tolli congruam sanguinis mixtionem, ferofas partes a reliquarum nexu secedere, per laxatas tunicas transudare & in cavitates effundi, unde hydropes, ut de hæmorrhagiis quibuscumque largis, & perennibus sæpius a nobis est demonstratum. Quid quod ferofa illuvie proxima succi nutritii materia ea ratione depravetur, qua nutriendo corpori inepta constituatur, aut tota quanta est una cum reliquis humoribus extra corpus per laxatas uteri vias elabatur? Tunc vero tabem, atrophiam exoriri adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

VIII. *Si tertium, ulcera pudendorum sordida incurrunt, si vero male curentur, bubones &c.*) Cum miasma venereum genitalia inficit, vires suas exercere potissimum succos, quos offendit, dissolvendo, eorumque crasim pervertendo, solidas vero partes inflammando, erodendo, ulcerando, genitalium dolores, ardores, tumores, fluxus ex iisdem perennis, & nunquam intermissus saniosæ, ac purulentæ materiæ satis abunde declarant, & ratio ab observationibus superius allatis ducta confirmat. Nisi cito, & opportune morbo occurratur, quid facilius, quam ut late serpat, & si prius inflammata partes fuerint, suppurentur, & in ulcera pudendorum sordida desinant? Quid si ingravescat malum, aut minus rite tractetur? Si nimirum immaturius supprimatur, præsto sunt lymphatica vasa a pudendis ad inguina abeuntia, per quæ glandulis inguinalibus communicatum venenum in tumorem durum, dolentem, lente ad suppurationem abeuntem elevat, unde bubo venereus excitatur. Quid si per eadem vasa (quod facili negotio sæpe sæpius contingit) abeat in sanguinem, ejusque crasim universam inficiat? Nullum propemodum morbum, si singulos, & universos animo, & cogitatione percurras, reperiri Medentibus datum est, qui ab eodem tamquam rivulus a fonte promanare nequeat. Quoniam vero vis maxime insignis cogendi partes fluidas, & ferme caustica, ac corrosiva solidarum, clarum idem fecit, ubi altas in penetralibus viscerum radices egerit, ea demum atroci-

tate se prodit, ut nova perpetim malorum series in dies singulos augeatur. Inter hæc eminent lancinantes capitis dolores, arthritides noctu præsertim excruciantes, faucium ulcera, ossium nasi exesio, scabies, elephantiasis, pustulæ cancri naturam æmulantes, topi, tabes, atrophia, mors.

IX. *In priore casu venæ sectio ratione plenitudinis habita &c.*) Cum fluor albus non virulentus juxta allatam divisionem sit legitimus, ac nothus, legitimus vero a nimio lymphæ semini analogæ, seu genitalis, vel ab ejusdem fervore nimio proficiatur, indicationes non alias occurrere, quam nimiam lympham imminuendi, ac temperandi, atque ipsius orgasmum coercendi perspicuum est. Ad has adimplendas quæri a Medicis solet num venæ sectio sit celebranda. Veteres duce Galeno qui fluoris nomen generatim acceperunt, nec longius progressi differentiis ab ejus essentia, causisque optime ductis studuere, quoniam invaluit a ferofis, lymphaticisque humoribus in toto corpore redundantibus ortum traducere, qui ad uterum præter morem laxatum delati per vias, poros, ductus, atque emissaria foras ubertim effluunt, curationem ab universali humorum redundantium evacuatione incipiendam tradiderunt, ea quidem per purgantia instituta, non per venæ sectionem, ne peccantes humores attracti ad venas massam sanguinis inquinarent. Silentio prætereo, quod de virium dispendio ajebant, quæ cum in hoc affectu valde dejiciantur, majus adhuc venæ sectione fieri arbitrabantur, & de hydrope, quem promoveri eadem verebantur, etiam si menstrua sint imminuta, cum jam sanguis in cachochymiam migrarit. Non defuere tamen successu temporis plerique, qui generale præceptum minus accurate servandum existimarunt, ac si fluor non sit purus, & solitarius, sed sanguini aliquo modo permixtus, & subruber appareat, tunc celebrari posse venæ sectionem, tum etiam si insignior sit jecoris caliditas, & corporis plenitudo. Hi fere sunt supra laudati Ludovicus Mercatus, Rodericus a Castro, Jo. Fortis, Mesnard, Mauriceau, Hoffmannus, alique, ut nullus hac de re dubitandi locus supersit. Cur porro salubri eventu non adhibeatur venæ sectio, si morbus a copia, & fervore lymphæ genitalis exoritur, inter initia, in juvenibus laute viventibus,

& in quibus nulla non modo cachexia, sed ne suspicio quidem apparet? Præterquamquod etiam si adesset, & Mensium suppressionem pro causa agnosceret, qua plenitudo in corpus induceretur minus verenda, ut alibi demonstratum est (m) juxta Tralliani monitum, qui vel in Anasarca ab hoc fonte prodeunte venæ sectionem celebrandam tradidit.

Mane vero, & vespere decoctio levis Plantagin. portulac. &c.) Ea etiam quæ nimium sanguinis motum compescere fervoremque temperare valent, hic locum habere perspicuum est: inter quæ plantæ quædam nostrates eminent nitroso, aut huic persimili sale præditæ, quæ etiam refrigerantia dicuntur, cujusmodi sunt plantago, portulaca, nymphæa &c. quibus si nitrum ipsum addatur dici vix potest, quam apte ægroantium incolumitati consulatur, ut sæpius ostensum est. Id quod æque de emulsionibus frigidis est affirmandum, & papaveraeis, quæ etiam facultate anodyna donantur, unde irritationes, & spirituum effrænes motus sedando ad quascumque evacuationes a sanguinis, humorumque orgasmo, ac rarefcentia oriundas eximie virtutis. Quoniam vero acrimonia interdum conjungitur, sumptum inde consilium ea etiam addendi, ubi morbus mitioribus non cedat, quæ acrium humorum spicula imbibendo, effrænesque particulas hauriendo pravam eorum indolem infringunt, laxatisque partibus subinde medentur: servato in medicamentorum usu in primis ordine, atque a moderato clementique ad validius deveniendo, ne primo statim in limine contra instituta præceptumque naturæ ad extremos usus confugas, in iisque tandiu perseverando, dum contumacem materiam, acremque succos, unde crebro sanguinis corpuscula dissolvi contingit, atque nimias evacuationes foveri, temperatos fuisse, laxatas vero partes ad pristinum robur redactas haud procul omni ratione dici posse videatur. Hoc argumento propterea adducimur ad credendum prodesse non solum pulveres absorbentes ex off. sepi. coral. &c. sed chronico evadente morbo, & succos cichoraceos optime depuratos, aut sero lactis stillatos, & aquas Nocerianas, aut B. V. aut Willenses, & lac, & alia recensita, quorum omnium pulcherrima laus est excretionibus quibus-

cumque, in quibus meatus, atque emissaria partim nocuorum salium, partim copia, fervore, & vi incurrentis humoris ducta sunt prompte succurrere; tum ab incongruis succis, & superfluis & vitiosis salibus inquinati sanguinis crasim emendando, tum efficiendo ut remisso humorum motu, qui prius in affecta vasa impetum dederat, vitiosæ excretionis occasio deficiat.

X. *In altero casu purgatio instituenda pillul. Paracel. succinat. Crat. &c.*) Nil erit cur pugnemus cum iis, qui universum corpus a serosa colluvie liberandum, sanguinis, & humorum vitium corrigendum, & laxata præter morem vascula, ductus, emissaria, glandulas corroborandas esse existimarunt. Ad primam indicationem quod attinet, purgantia medicamenta principem obtinere locum plerique Veterum, & Recentiorum uno ore affirmarunt. Ubi enim excrementitii humores in primis viis hærent, qui coctiones excretionisque impediunt, aut in visceribus imi ventris, hepate, mesenterio, pancreate stabulantur, dici vix potest, quam commode per intestina expurgentur, cum quibus non levem habent communicationem, multo magis si ab aliquo viscere, puta ab utero sint revellendi, cum intestina, atque inferiores partes stimulo humores ad ea loca alluciant. Ad purgantium autem delectum summo opere attendendum est, atque inter innumera ea in usum vocanda, quæ in materiam excernendam solum agunt, vel etiam ipsa intestina leniter stimulant, atque humores, qui in eorum fistulis, & folliculis ad exitum paratiores continentur, evacuant. Ejusmodi sunt pillulæ capitales Paracelsi, de Succin. Craton. & similes, quæ ratione Aloes, quarum est basis, ad serosos, crassos, difficilesque humores expurgandos sunt opportunissimæ. Mitissimas autem esse præterquamquod quotidiana experientia compertum est, cum commode, & magno cum fructu in quibusdam capitis morbis exhibeantur, etiam si præternaturales adsint nervorum contractiones, ratio etiam præclare evincit, cum aliquo opus sit stimulo, ut laudabilem edant operationem. Quid si non una vice tantum, sed pluribus iteratisque peccans humor sit educendus, & postquam rite ad expurgationem paratus fuerit, ut optato fine potiamur? Hæc ni-

mirum est ea commodissima purgandi ratio non minus ac tutissima, in qua humores sensim, atque assidue avocantur, utcumque magnus sit eorum apparatus, qui totus simul nequit auferri.

Quorum dierum intervallo decoctio ex lign. Guajac. &c.) Viæ ad superfluitates omnes serofas, lentasque eliminandas omnium convenientissimæ, ut alibi ostendimus (n), sunt viæ sudoris. Sudorifica vi insigni pollent ligna multa, Guajacum præ cæteris, ejusque cortex, qui etiam majori partium tenuiorum ac volatilium copia donatur, ut Fernelius experientia didicit, & analysi ejusdem instituta comperit cl. Geoffroy (o). Hinc eximius ejus usus, ubi vividiores sanguinis partes, quæ alicubi tenaciter adhærent, mucosæque quisquiliæ atterendæ sunt, serum omne superfluum absumendum, universa sanguinis massa exsolvenda, atque ut ajunt refermentanda: multo magis si partes quædam duriores Animalium, ut Cor. Cer. Ebur, aliaque id genus addantur, quæ volatiles quasdam continent particulas iisdem plane muneribus obeundis aptissimas, nec non Bardanæ radix, cujus decoctum a Simone Paulli decocto Sarsæ peril. & cæterorum lignorum exoticorum præstantius censetur, saltem ut egregie animadvertit cl. Geoffroy pro emaciatis, & rarioris texturæ ægrotantibus, qui eamdem etiam tamquam diureticam, sudorificam, nec non uterinam, & vulnerariam prædicat, quibus potissimum facultatibus opus esse in morbo, in quo serosa peccat totius corporis colluvies, uterus præter morem laxatus est, & ejus fluor maxime insignis, etiam me tacente facile omnes intelligunt.

XI. *Si tamen gracilis sit mulier, aut calidioris temperamenti, solum syrupus de cichor. cum rhabarb. &c.*) Quod de radice Bardanæ paulo ante diximus præstantiorem esse lignis exoticis, saltem pro emaciatis, & rarioris texturæ ægrotis, aptissime cadit in hunc locum. Si enim res sit cum gracili, aut hysterica Muliere, seu sensibiliore indole prædita, & in qua nimia adest nervearum partium ad oscillandum promptitudo, sanguis vero humoresque tenues, acres, atque ad alchalescendum dispositi, nemo est, qui non videat purgantia utcumque vehementiora non sint, & quæ attenuandi, ex-

solvendi, fundendique vim habent, non esse indiscriminatim adhibenda. Ea porro in hoc casu visa sunt convenire, quæ mitissima purgandi virtute donantur, quæ potissimum in rhabarbaro elucet, ejusque syrupo, qui per longius tempus exhibitus dici vix potest, quam apte incongruos, vitiososque succos per alvum simul, & urinas evacuet, atque laxatas partes ea sui parte, quæ adstringendi, seu mavis roborandi vim habet, ad pristinum robur restituat. Quod a rhabarbaro in substantia sperare inane prorsus est, nisi pingui alicui conservæ misceatur, cum paulo siccioris sit texturæ, ideoque parum, aut nihil purget, præsertim ubi fervida sunt viscera, solidæque partes aridæ, adustæque. Quo casu ut summum ejus infusio mitis locum habere potest. Quid sua laxante ptisanâ non præstitit Riverius, qui Mulierem quadragenariam diuturno fluore albo laborantem multis remediis frustra tentatis ejusdem usu singulis diebus per Mensem integrum facto protinus liberasse testatus est (p) unde eam rursus in praxi valde commendat? Ut autem ejus vis clare innotescat videndum est, quibus constet, & quomodo paretur. Ita autem se habet. ʒi. Sen. mund. ʒi. Semin. Coriand. præp. liquerit. ras. a ʒi. ʒ. aq. font. in qua Tamarindor. ʒiii. & ligni lentisc. ʒi. bullierint cyathum unum: infundantur frigidæ per noctem, & f. colatura, quæ mane duabus horis ante pastum exhibeatur. Ex quibus apparet Sennam, & Tamarindos ptisanæ basim constituere, cætera ejus correctionem moliri. Quod præsertim de semine coriandorum est intelligendum. Licet enim mitiori purgandi vi polleant Sennæ folia, si prius a stipitibus mudentur, aqua tamen decocta ingrati potione exhibent, & tormina potius, quam alvum ciere valent. Quapropter captum accuratiorum Medentium consilium ejus infusionem aut levissimo calore parare, aut ut Riverius consuevit frigidam, ad ejus vero correctionem semen coriandorum addere. Quoniam dosis drachmæ unius, quam præcepit, admodum exigua est, ideo ejus infusionem aqua, in qua Tamarindi ebullierint, parare consultum duxit: qui soli etiam sero lactis aut aqua fontis decocti, ut toties demonstravimus, biliosis, fe-

vidis-

(n) *Aph. lib. 1. cap. 8. p. 162.* (o) *Mater. Med. p. 2. art. 3. &c.*

(p) *Cent. 3. obs. 81.*

vidisque humoribus evacuandis, & ex maffa sanguinea præcipitandis, ejusque orgasmo, ac rarefcentiæ compescendæ suavi acore, quo sunt præditi, opportunissimi existunt. Ubi hæc diligenter teneas, facile intelliges, cur si loco decocti Guajaci aliorumque exagitantium corporum sarsam perillam fero caprili per noctem infusam, & radicem ligni Saffaphras adhibeamus, optime ægrotantium gracilium, & quæ spasmodis, & convulsionibus obnoxia sunt, incolunitati consulamus. Præterquam enim quod tenues ejus partes infusione simplici per noctem vix fero communicentur, accedit præterea ita ab oleosis lævibusque feri particulis coerceri, ut vix ullam humorum perturbationem ciere valeant præter eam, quæ ad serofos, ac lymphaticos humores leniter absumendos, acresque contemperandos est necessaria.

XII. *Tunc transitus fiat ad pulverem ex ebur. præp. cor. cer. usto &c.*) Expurgatis hac ratione in diversis subjectis primis viis, incongruorumque succorum, atque vitiosorum salium sanguinem inficientium, viscerum vero excernentium textura eo redacta, ut hæc ad numerum pateant, illi vero paulatim commoti per excretoria denique excedant, ea in usum esse vocanda, quæ cum effrænes, si quæ superstites fuerint particulas hauriendo pravorum fermentorum indolem infringunt, tum laxatis præter morem vasculis uterum, conterminasque partes percurrentibus prompte subveniunt, ex dictis adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Ejusmodi sunt terrea quædam, atque imbibentia corpora, nempe ebur, cornu cervi ustum, ocul. cancror. coral. aliaque id genus, quibus Opium ipsum torrefactum addatur, quæ omnia adversus immodicum Mensium fluxum eximias vires habere superiori capite demonstratum est; vel rotulæ ex iisdem fiant interdiu assumendæ, vel ex infuso theiformi exhibeantur plantarum, quæ exsiccante, simulque vulneraria virtute donantur: uti fere sunt rosmarinus, & horminum, quorum decoctum proponit Etmullerus, cum Tragus horminum frigidis, infœcundis, & fluore albo laborantibus fœminis subvenire testatus fuerit. Quod & de lamio, & galeopsi est plane intelligendum, quæ ratione sulphuris terræ impliciti, ut cl. Tournefortii, &

Geoffroy experimentis compertum est, balsamicam, & exsiccantem virtutem sortita sunt; hinc passim apud Medentes in usu maximo. Neque ea absimilem operam polliceri quis sibi potest ex usu philipendulæ, bellidis, aliarumque similium, quæ vulneraria appellantur ab earum efficacia in vulnerum curatione insignium. Si de Trochiscis de Carabe sermo sit, eos & Cornu Cervi ustum, & coralla, & opium, & gummata vulneraria ac balsamica aliaque id genus componunt, a quibus si opium excipias, parum differunt Trochisci de Spodio, quorum virtus propterea in humorum acrimonia temperanda, & simul adstringendo maxime elucet.

XIII. *Hiscæ frustra adhibitis, specificum Hippocraticum, aut Janfortianum &c.*) Innumera fere sunt, quæ utero sive corroborando, sive exsiccando, sive laxata vascula adstringendo fluorem Muliebrem sistere tradunt fere Scriptores magni, & docti, quos tamen omnes in eo consentientes video, ut nunquam adhibenda existiment, donec antecedens materia, seu lymphatici serosique humores in toto corpore redundantes probe evacuati fuerint, atque absumti. Galenus fere ansam dedit, qui uxorem Boethi præpostero adstringentium usu tractatam uteri hydrope, retentis humoribus, qui antea evacuati solebant, correptam fuisse scriptum reliquit (q). Specifica nonnulla his accensentur: quæ quidem non omnia tradam, cum infinita sint, sed maxime illustria, seu propter Auctoris celebritatem, seu quod diuturno usu, & experientia sint comprobata. Inter hæc eminet illud Hippocratis ex semine lactucæ, & cortice pini desumptum ad ℥ i. exhibendum, nec non Raymundi Jo. Fortis, qui pulverem turturis granis mastiche repleti, & in furno exsiccati ad ℥ i. quotidie propinatum commendat. Hiscæ non semel usus votis respondisse deprehendi, sive quod revera habeat, cur prodesse debuerit, sive quod ipsa ipsius senescentis morbi conditio profuerit. Neque impares virtutes novi in opiata ea non multum absimili, quam Zechius proponit additione tamen Theriacæ, quæ inter præcipue roborantia in corporibus pituitosis usurpanda a Riverio recensetur, aut Diascordeo Fracastorei, quod a Sylvio in quorumvis humorum acrimonia magno in pretio ha-

(q) *Lib. de præsag. ad posth. cap. 8.*

habetur, cui æger superbibat aquam foliorum quercus, quorum decocto cum coagulo leporis se felicissime usum fuisse testatus est Mercurialis.

XIV. *Hæc dum fiunt, injectiones adhibeantur, si aliquis sit ardor ex aqua decoct. bord. &c.*) Quod de interno adstringentium usu dictum est, idem plane de internorum est intelligendum. Quo loco dici vix potest, quam male Mulierum incolumitati consulatur a nonnullis imperitis obstetricibus quæ ad fluorem album sistendum ad injectiones, aliaque adstringentia medicamenta statim confugiunt. Quem pessimum morem altiori voce damnarunt, & e medio tollere quantum illis fas fuit conati sunt clariore Medicinæ proceres, præ cæteris vero cl. Mauriceau, qui cum animadvertisset retentis in utero pravis, vitiosisque humoribus, quos extra corpus ejicere natura moliebatur propter justam nimis, atque intempestivam vasorum adstrictionem, altius uteri substantiam facile penetrare, atque intemperiem satis insignem, aut unum aliquem curatu difficillimum tumorem, aut hydropem uteri progignere posse, ita ab eorum usu abhorruit, ut nisi Mulieribus indulgere se fateretur, quæ proclives plerumque esse consueverunt in adstringentium usum, quibus osculum uteri ea ratione coarctent, qua viris in coitu chariores evadant, ab iis penitus abstinendum esse facile judicavit. Atque ea potissimum ratione ad id decernendum adductum esse unusquisque facile intelligit, quod ejusmodi remedii genere tolli, aut plurimum saltem retardari potest saluberrima illa evacuatio menstrui sanguinis ad earum incolumitatem tantopere necessaria. Sumpta propterea ab accuratioribus practicis statuendi occasio, eadem longe a consueta purgationis periodo, quinque videlicet, aut sex circiter ante dies non esse adhibenda, neque nisi totum illud temporis spatium, quo Menses erumpere solent, jam prius evaserit, repetenda. Quæ si ita se non habent, vix explicandi ratio suppetit, cur si aliquis ardor partium adsit ab acrim, atque erodentium humorum spiculis, dum eas remetiuntur, excitatus, primum temperandus sit aqua decoctionis hordei, aut sero lactis, aut alio simili miti medicamento, quod acres particulas hinc inde diluendo, dissociando, & involvendo in causa est, ut ineptæ ad mordendum,

atque erodendum constituentur, simulque, quod laxatum partium tonum blande corroboret, quod postremum Kalybis extinctione facile obtinetur; donec validioribus adstringentibus locus detur ex plantagine, myrto, aliisque ejus census desumptis, præsertim vero ex alumine, de quibus superiori capite actum est.

XV. *Pulmentis, & ferculis tunc salviæ, & rosmarinum incoqui juvat, & carnibus assatis vesci &c.*) Summo etiam diætæ regimine opus est, ut Mulieres valetudinem recuperent, eamque diutius conservent. Ita enim earum natura comparata est, ut in quos morbos ratione uteri male affecti labuntur, iisdem denuo, nisi per intervalla remediis utantur ad sanguinem, humoresque depurandos, tum partium tonum restituendum aptis natis, aut optimo victus genere gubernentur, iisdem denuo per intervalla divexentur. Quoniam vero nullum tam mite, ac leve medicamen reperiri Medentibus datum est, quod diu repetitum aliqua ex parte non lædat, aut saltem stomachum, & nauseam moveat, hinc in iis summa quandoque Medicina est, nulla uti medicina, atque opus omne diætæ committere, ea cum cibis miscendo, quæ præterquamquod stomachi amicitia non parum commendat, ut in deliciis fere habeantur, eadem etiam exsiccandi, superfluitates consumendi, leniter adstringendi facultas clara fecit. Ejusmodi sunt salvia, rosmarinus, & aliæ similes plantæ. Summe etiam interest non solum bonos, ac laudabiles cibos assumi, ut sunt carnes juniorum Animantium, tum quadrupedum, tum etiam sylvestrium, & volucrum, quarum illæ gelatinosa substantia gaudent, hæ leviori, & mobiliori, quæ in diversis subjectis pro diversitate temperamenti seligi possunt, sed ita coctos, & præparatos, ut aliquam excipient alterationem, quæ causæ morbum efficiendi adversetur. Ita iis, qui præhumido sunt corpore, & superfluitatibus abundant, assatæ carnes sunt salubriores, quam elixæ, cum nonnihil & ipsæ exsiccent, & languentibus partibus robur addant. Ab acribus vero, & falsis quam diligentissime cavendum, siquidem non solum nutritioni sunt ferme ineptæ, cum nimis distent a mucilaginosa, ac blanda nutritiæ substantiæ natura, sed humores ipsos, ac nutritium succum plus æquo solvunt, solidasque par-

partes abradunt, unde morbus a serosis, lymphaticis humoribus acribus, exsolutisque augetur, & confirmatur. A vero etiam non abhorret nonnihil operæ laudisque in hisce ægritudinibus tollendis deberi motui locali usque ad lenem corporis incalescentiam, quo partes sanguinis excrementitias, & superfluas ad glandularum cribra facile expelli contingit, ibique separatas, præcipitatas vel per urinam, vel per sudorem extra corpus educi, cum robustiores ipsæ partes solidæ reddantur, quo maxime opus est in eo morbo, in quo earum tonus labefactatus est. Ad hunc porro restituendum etiam vini potus plurimum tribuit, si absyntio, melissa, & Kalybe alteretur, aut lentisco, santalis rubris, aliisque corroborantibus rebus, de quibus superiori capite dictum est.

XVI. Si chronicus fiat morbus, eadem methodus servanda, quæ in immodico Mensium fluxu &c. Vid. cap. 3. com. 17. 18. 19.

XVII. Si virulentus demum sit fluxus, & insignis adsit ardor, & dolor genitalium partium, venæ sectio instituenda &c.) Susceptum in genitalia virus venereum, quod summe acris, atque exulcerantis indolis est, e corpore eliminandum esse, exulceratas, atque abrasas partes detergendas, mundificandas, demum roborandas, atque ferruminandas tradiderunt fere uno ore cum Veteres, tum Recentiores Medici. Ad priorem indicationem quod spectat, purgantia medicamenta, quorum facile princeps ingrediens sit Mercurius dulcis, miris laudibus extollunt randiu saltem per intervalla repetenda, quandiu de virulentæ materiæ correctione, atque extirpatione constet. A communi opinione dissentit cl. Astrucius tres virulenti fluxus gradus agnoscens, cum videlicet affectæ partes phlogosi tentantur, deinceps cum inflammatione tenentur, in qua vasa ipsa sanguinea scinduntur, vel eroduntur, demum cum exulceratione laborant. Pro vario morbi gradu, varia esse adhibenda remedia asserere non dubitavit. Hunc autem in præsens sequimur. Et revera habet, quod summa cum ratione dixisse videtur. Ubi enim phlogosis, & inflammatio partium adesse comperiatur, qua ratione, aut modo fieri posse dicamus, ut purgantia medicamenta, præsertim acriora votis respondeant? Cum hæc vaginæ calore, ardore, rubore, dolore plerunque insigni se prodant, acrimoniæ sen-

su inter mejendum, fluxu humoris liquidi, acris, calidi, puriformis, cunctis viribus, atque omni animi contentione ad eam compescendam, ejusque symptomata mitiganda studendum esse luce clarius apparet. Quodnam autem remedium efficacius, aut pro ægrotantium opportunitate valentius venæ sectione? Depletis nimirum vasis sanguiferis, ac languescente sanguinis impetu inflammationem multo leviolem fieri, mitioremque; ideoque tensionem, calorem, doloremque sedari adeo manifestum est, ut nihil magis. Quæ quamvis de universis, & singulis, de corporibus tamen plethoricis, fervidique temperamenti esse maxime intelligenda facit potissimum ea ratio, quod in his plerunque inflammatio vera sanguinis excitatur phlegmonodes dicta, aut tenuioris ejus partis, quæ erysipelatodes nuncupatur, in quibus symptomata ea atrocitate se produnt, ut repetitam venæ sectionem, ut in ipsa peripneumonia, aliisque viscerum inflammationibus fieri solet, requirant. Ubi hæc diligenter teneas, facile etiam intelliges, cur alvus blande subducenda usu medullæ Cassiæ, aut ejus conservæ, cujus etiam eximius usus est ad urinæ acrimoniam temperandam, acresque humores evacuandos, & ex massa sanguinea præcipitandos, præsertim si nitrum purissimum addatur, aut nitrum cujus volatiliior pars sulphuris vulgaris admixtione deflagavit, sal prunellæ dictum, quæ ad attenuandum blandissime, & simul nimium humorum motum, fervoremque compescendum, ut toties a nobis demonstratum est, opportunissima existunt. Quænam emolumenta in ægrotantes emanare non censeas, si repetito usu decoctionis radicis liqueritiæ, althææ, graminis, aliorumque malvaceorum tractentur additis semper nitratis medicamentis? Sufficiat memorasse leniter aperiendi, emolliendi, demulcendi, præter summe proficuum, quam habent particulas calorificas hinc inde diluendi, dissociandi, atque ea ratione comprimendi, qua motus earundem aliquando defervescat, iisdem inesse facultatem. Hinc passim apud Medentes in usu maximo. Neque felicitas insignis medicamentis fere omnibus ex aquis earundem plantarum stillatis, & emulsionibus seminum peponum, & si inflammationis ardor tantus sit, ut ei mitigando largus diluentium usus sit impar, etiam pa-

papaveris albi, & syrupo diacodio, aut ipso laudano, ut decet paratis, deesse solet, quorum præcipua vis est in nimia humorum acrimonia temperanda, spasmodicis solidarum partium contractionibus relaxandis, acutiorique eorum sensu obtundendo, ac molestissima dysuria coercenda.

XVIII. *Hiscæ succedant pillulæ ex Therebint. aq. Malvar. lot. extract. rhabarb. &c.*) Peracta jam curatione in primo gonorrhœici fluxus stadio, quæ usque ad ardoris urinæ moderationem extenditur, graviorumque symptomatum remissionem, in illorum opinionem pedibus eundum facile decreverim, qui eo nervos industriæ omnes intendendos esse existimant, ut venenum, quod altas in penetralibus genitalium radices egerit, altiusque penetrarit, corrigatur, extirpetur, & qua data porta extra corporis confinia per vias a natura comparatas eliminetur, quæ dum fiunt illud etiam maximi emolumenti sequitur, ut corpus a pravarum, vitiosarumque sordium sarcina liberetur, quod apprime utile, & necessarium est ad morbum ocysus, ac tutius profligandum. Ad hunc finem conferunt, quæ renum atque vesicæ amicitia clara fecit, seu quæ diuretica, & simul balsamica virtute, eaque blandissima, & non admodum calefaciente pollent, inter quæ Therebintinata eminent, & similia resinosa corpora, quæ nonnihil sui urinæ communicant, quæ propterea ab eorundem usu violaceo odore imbuitur, eaque non sola quidem, sed cum iis consociata, quæ peculiari, & specifica virtute veneni vim acerrimam, & corrosivam, simulque sanguinem, & humores coagulante temperant, infringunt, destruunt, ejiciunt, quibus omnibus Mercurius palmam præripit, cui optime rhabarbari extractum additur, ut inde cum Therebintinæ syrupo, aut alio simili fiant pillulæ, quæ moderata dosi exhibitæ dici vix potest, quantum etiam valeant ad interna genitalium ulcuscula detergenda, sordes paulatim evacuandas, urinæ acrimoniam adhuc superstitem temperandam, si præsertim demulcentium, ac diluentium usus fervetur.

XIX. *Hiscæ spatia XII. aut XV. circiter dierum adhibitis pillulæ ex mas. fœtid. major. &c.*) In eorum nimirum usu tandiu persistendum, quandiu paratis ad exitum pravis vitiosisque humoribus per emunctorias intestinorum glandulas, ex quibus suc-

ci parum copiosius, & facilius ex toto corpore derivantur, purgantibus locus detur, quorum ope universalis fiat expurgatio, ut puriores inde, mitioresque ad affectas partes affluentes, aliis consolidandi indicationibus adimplendis viam, aditumque tutiorem facilioremque relinquant. Quod autem de diureticis balsamicis dictum est, idem omnino intelligendum de purgantibus, ut videlicet una cum Mercurio semper exhibeantur, cujus pulcherrima laus est eorum, quibuscum unitur, operationem juvare, cum interim ab indole sua veneno celtico prorsus contraria ne latum quidem unguem deflectat. Jam non una purgantis pharmaci exhibitione posse totum peccantem humorem educi supra a nobis ostensum est. Captum hinc consilium eorum usui balsamicorum usum interponendi, quibus dum partes sensim sensimque detergantur, superstites impuritates, & sordes recolliguntur denuo, atque ea ratione deponuntur, qua per vias intestinorum omnium convenientissimas eliminari facili negotio queant. Inter balsama autem, Copaiba vel Copaiva dictum seligitur multis encomiis a cl. Thoma Fullero prædicatum, ac jure merito ut notat cl. Geoffroy, *quod urinam ciet, ejus ardores extinguit, contentaque cruenta, fœda, & purulenta præ omnibus aliis balsamis efficaciter expurgat.*

XX. *Utramque paginam adimplet Electuarium Excel. Sacchi &c.*) Huc usque traditam methodum in primo, & secundo gonorrhœici fluxus stadio servandam, cum & rationi apprime consentaneam, & ad praxim commodissimam didicissem, aliam adhuc magis compendiarium, breviorumque novisse contigit ab Electuario Excel. Sacchi dicto desumptam Patavii plerisque Pharmacopoliis satis noto, quod in hunc fere modum conficitur.

℞. Flor. Cas. r. e. conserv. violar. a unc. i. diagryd. sulphur. ʒ i. sal. prunel. ʒ vi. therebint. lot. ʒ x. rhabarb. el. pul. ʒ ii. Mercur. dulc. ʒ iii. extract. fars. peril. guajac. a ʒ ii. syrup. de nenuphar. q. s. M. f. f. a. electuarium, cujus dosi erit ad ʒ ii. Cum mihi primum illud cognitum est, fateor revera non parum placuisse, si ve revera habeat cur placere debeat, si ve quod adeo clarum experientia fecerit, ut cætera omnia, quæ ab hominibus hætenus excogitata sunt propemodum viluerint. Et

fane si urinæ ardor, atque acrimoniæ sensus urgeat, præsto est Cassiæ pulpa, & conserva violarum, quæ ad ejus acrimoniam temperandam plurimum valent; si nimius humorum motus, ac fervor compescendus, sal prunellæ prompte subvenit; si pravæ vitiosæque sordes per urinæ vias eliminandæ, & simul interna ulcuscula detergenda, subitam nec inopinatam opem fert Therebintina, cui optime rhabarbarum addi supra adnotavimus: si universum corpus expurgandum per alvum, scammonium, seu diagrydium sulphuratum cito succurrit, quod laxantem Cassiæ, & rhabarbari virtutem egregie adjuvat: si peculiare venenum corrigendum, debellandum, profligandum, Mercurius, nec non sarfa, & guajacum, quæ parem fere virtutem sortita sunt, minime desiderantur. Mirum autem inter se mixta, ac consociata sic operari, ut alvus præsertim, quamvis uberius, citra ullam tamen molestiam, ac perturbationem purgetur, dum cætera omnia symptomata mirum in modum mitescent. Quid ultra querendum, quid expectandum ultra?

XXI. *Correcta profluente materie, sic ut albumen ovi representet, ad sequentes pillulas deveniendum &c.* Nil enimvero expectandum, atque ad ea quæ exsiccandi vim habent, consolidandi, & laxatas partes adstringendi, seu mavis roborandi alacri animo transeundum, ut fluxus, quod citra noxæ periculum obtineri potest, cohibeatur. In horum censu veniunt gummi elemi, succinum, mastiche, nec non calces quædam, & terræ absorbentes, ut sunt antimonium diaphoreticum, magister. of. sep. ter. catechu bol. armen. aliæque similes, quæ numero plures, aut pauciores intime mixtæ, contritæ, & syrupo corallorum, vel conserva aliqua in pillulas redactæ nunquam non laudabilem edunt operationem: eo magis si superbibatur infusum theiforme foliorum siccorum Menthæ, aut ex præcepto Astrucii duo, aut tria cochlearia aquæ stillatitiæ Menthæ a Quercetano descriptæ, & a Riverio commendatæ, cujusque processum profert, qui ita fere se habet. $\mathcal{M}$ Pulver. ment. sic. dictam. radic. ire. florent. a unc. i. pulver. semin. agn. cast. rut. lactuc. a $\mathcal{Z}$ i. therebint. venet. unc. iiii. Vin. alb. unc. xx. Hæc omnia injiciantur in alembicum, & per balneum

Tom. V.

(1) lib. 4. cap. x. art. 1.

vaporosum destillentur. Ex istarum rerum examine ejus virtus adeo clare apparere unicuique potest, ut supervacaneum sit eam explicare dicendo.

XXII. *Si adhuc materies albicans profluat, injectiones fiant primo ex aqua calcis &c.* Nisi usum remediorum internorum externis quoque secundemus, oleum & operam perdi egregie adnotavit Hoffmannus. Ea autem pro symptomatum ratione longe differre perspicuum est. Cum exulceratæ partes, aut præter morem relaxatæ, ad quas internorum adstringentium medicaminum vis pervenire fortasse non potuit, materiem albicantem tenuem adhuc plorent, injectiones, quæ viribus suis integris operantur visæ sunt convenire. Quomodo autem parentur quæri a Medicis solet. Nonnulli cum Astrucio ex levi decocto herbarum vulnerariarum, ut bugulæ, faniculæ, marrubii, geranii, alchimillæ cum melle rosaceo, vel ex aquis thermalibus præsertim sulphureis decocto hordei alteratis institutas putant sola detergendi facultate contenti, ab adstringentibus stypticisque cavendum. Alii e contra cum Hoffmanno postquam fluxus impurus correctus fuerit, & materia profluens foetida, & subviridis odorem coloremque prævum amiserit, uti de usu internorum medicamentorum dictum est, injectionibus adstringentibus uti minus verentur. Horum in censu veniunt præcæteris decoctiones ex radicibus bistortæ, tormentillæ, pimpinellæ, balauistiis aliisque similibus aqua fabrorum, vel Kalybeata decoctis: eorundem aquæ stillatitiæ, nec non aluminosa omnia, & vitriolica; vel quorum basis alumen & vitriolum est, lapis medicamentosus Crollii, aquæ stypticæ Lemerii, aut Rabelii, quibus omnibus tutiorem subdimus tutiam vino albo infusam, quæ universa fere, & singula a laudato Astrucio in libro de curatione Gonorrhœæ difficilis, quæ post administratam hydrargyrosim aliquando superest commemorantur (1), commendanturque, si caute, & parce adhibeantur, ne acrimonia phlogosim excitent, vel repentina nimiaque adstrictione prostratum, & vesicularum seminariarum emissaria nimium constipent: quibus ego addendum traderem, ut longe a Menstruorum fluxu, vel dum viget idem, adhibeantur, ut de benigno fluore muliebri dictum est, cum

K

cum in viris quocumque tempore citra noxæ periculum in usum vocentur.

XXIII. *Si hisce adhuc non cedat morbus, in laxioribus præsertim phlegmaticisque, decoctum ex sars. peril. el. &c.*) Solet quandoque in fœminis post gonorrhœicum fluxum remanere profluvium quoddam stillatitium humoris semini analogi, qui a prostaticis, glandulis Couperi, & vaginæ extillat: cuius etiam plerunque minus sollicitæ sunt, aut ad fluorem muliebrem illud referentes, aut madori genitalium apta satis medella providentes. Ubi tamen molestiam illam excitet, qua medicam exposcere opem cogantur, iis ut decet succurrendum est per ea medicamina, quæ venenum seminum, si quod superest penitus destruunt, discutiant, laxatum ductuum, glandularumque tonum restituunt, superfluitates absumunt, a quibus potissimum earum laxitas proficiscitur. Ad primum scopum quod attinet, Mercurius facile principem obtinere locum videtur ea ratione adhibitus, qua salivatio excitetur, quo morbi omnes quacumque tamen atrocitate se prodant, ab hoc fonte prodeuntes tuto feliciterque profligantur. Dolendum tamen, si salivatio ab iis indicata rite administretur, gonorrhœicum tamen fluxum, licet vim & energiam Mercurii senserit, ac pristinam malitiam deposuerit, contagione omnino carentem permanere, radicibus illum foventibus firmanibusque funditus convellendis impari eodem existente, quæ sensim auctæ, & longo tempore confirmatæ non modo novam in dies singulos fluxui occasionem præbent, verum etiam acerrimis quibusque Medentium conatibus resistunt. Hinc salubre practicum consilium, nisi graviores morbi urgeant ab impuro seminio proficiscentes, loco Mercurii, decocto uti ex sarsa perilla, & guajaco, quibus crassos quosvis humores incidi, & attenuari contingit, superfluitates omnes absumi, exulcerationes exsiccare, & cicatrice obduci, partes omnes, & viscera resoluta, & relaxata corroborari, uno verbo luis venereæ symptomata, inter quæ diuturnus, ac contumax fluxus gonorrhœicus eminet, tuto feliciterque debellari. Illud tamen sedulo, & accurate cavendum est, ne calidioribus, ac sensibilibus corporibus, ut de acrioribus purgantibus dictum est, exhibeantur, sed solum laxioribus, phlegmaticisque, ne in il-

lis plus æquo commoveamus, atque acres nimis, solutosque humores ultro sollicitemus, dum in his aucto solidarum partium motu, humorumque exsolutione opus est, ut hi penitus absumantur, illæ vero ad pristinum robur, ac tonum restituantur; deinceps ut ea ratione adhibeantur, qua alvi dejectio succedat, quod sennæ additione facile obtinetur, ne sudorem ad quem proclivia non sunt nostrorum ægotantium corpora, frustra provocemus, vel humoribus nimis exagitatis eundem nihil conferentem, & summo cum incommodo eliciamus. Si ex residuo quod est addita radice graminis, passuli que fiat decoctio pro potu ordinario, credi vix potest, quanto facilius, ac tutius optato fine potiri valeamus.

XXIV. *Ad aquas B. Virginis, aut alias sulphureas nullo habito discrimine ejusmodi ægotantes mittendæ &c.*) Si remediis e sulphure petitis digerendi, superfluitates consumendi, abstergendi, leniter adstringendi, atque exsiccandi facultatem inesse quotidiana experientia compertum est, minus mirari subit, aquis B. Virginis, aut aliis similibus præcipuam inesse virtutem ad diuturnum, contumacemque gonorrhœicum fluxum tuto feliciterque debellandum, cum non exigua sulphuris portione, quo scatent, sulphureæ sint nuncupatæ. Enimvero nostra hæc ætate clariss. in Lyceo Patavino Medicinæ practicæ Professor Primarius Alexander Knips Maccoppe ejusmodi aquas tanti faciebat, ut si quid in summa rerum angustia sperandum, ab earum usu sperare se jure merito posse consideret, unde omnes, qui ejusmodi fluxu laborabant, eos ad Patavinas thermas mittebat. Neque sane ejusce rei judicium in arcto; siquidem non solum molestissimos succos, qui genitalia versus propulsi vasorum oscula referando, fibrasque corrumpendo ulcuscula ibidem excitant, mirum in modum temperant, corrososque eorum parietes vi contentorum abstergunt, atque exsiccant, & fibris, qua fieri potest tono restituto serpentes plagas probe jam dilutas figunt, comprimunt, atque ocyus obliterant, si fluxui ab hoc potissimum fonte prodeunti sit occurrendum, sed vascula ductus, poros, atque meatus partim nocui veneni, partim vi incurrentis lymphatici, serosique humoris diductos medicati humoris appulsu repurgant, fibrasque ad tonum

restituunt, unde subidere eosdem necesse est, si fluxui laxatis præter morem partibus sit subveniendum. Quid quod pulcherrima earum laus est acidissimis particulis, unde sævissima hujus morbi symptomata originem sæpe trahunt, ratione salium, quos continent, plurimum adversari, atque interea coagulatis sanguinis grumis dissipatis succos omnes ad æquabilem circuitum restituere, eosdemque per destinata loca ab incongrua vitiosorum salium miscella liberare, quod æque de aliis fontibus affirmari nequit, acidulis præsertim, ut sunt Recobarii, S. Mauricii, & similibus, quorum aquæ quamvis ulcuscula detergere, & exsiccare, gallicamque gonorrhœam recentem curare valeant, si confirmata cum sit præscribantur, aut aliquo symptomate ex gallico morbo proficiscente divexatis, vel novis in dies malis corripiti eosdem continget, vel idem adeo atrociter sævire, ut in postremæ necessitatis discrimine constituentur. Cujusce rei causa ex eo fere petenda est, quod vel reliquias morbi e corpore eliminandas vi adstringente, & uti cl. Sydenhamius inquit, plus satis sanativa arctius hujusmodi aquæ constringunt, & figunt, vel virulenti miasmatis calcar quoddam in iisdem latet, quo lente conficiens labes novis veluti stimulis excitatur, atque inde corpus maximis cruciatibus concutiens brevi ad ultimos nisus perducitur, ut a cl. Gratiano demonstratum est (f).

XXV. Si biliosæ, calidiores, & macilentæ sint Mulieres, post aquas thermales lacte tractandæ &c.) Cum ejusmodi corpora aquas sulphureas ferre commode possint, decoctum

lignorum sudoriferorum non posse supra jam adnotatum est. Non inde tamen omni auxilio destituenda, quod gallicæ lui speciatim adversetur. Ejus vero spes potissimum reponenda in levissima decoctione sarsaparil. & radic. Chin. in ea parca dosi, quæ exagitando sit impar, cum pravos, vitiososque humores acidissimis veneni particulis inquinatos corrigere, & ad pristinam temperiem restituere valeat, atque ea quidem non sola, sed lacte diluta, quo subtiles ejus volatilesque particule contemperentur, dum oleosæ, mites, ac lævigatæ sanguinem ingredientiæ solidas partes obliniunt, ac nutritio rore humectant. Si parum radicis tormentil. & bistort. addatur, quibus laxatis partibus robur addatur (hisce solis in ejusmodi corporibus utendum tradit Astrucius) multo facilius per me licet optato fine potiemur.

XXVI. Prolapsui uteri dicto iisdem purgantibus &c.) Duplicem esse uteri prolapsus gradum supra ostendimus: alterum in quo vaginæ membrana sic laxatur, ut ejus capacitatem instar ovi obturet: alterum in quo foras apparet. Curatio igitur juxta duplicem ipsius gradum varianda. Si primum contingat, serosi omnes humores membranæ laxantes absumendi sunt, & ejusdem fibræ corrugandæ, & corroborandæ. Id quod purgantibus, decoctis lignorum, quæ sudorifica dicuntur, externa adstringentium adplicatione præstari posse neminem latet. Sin alterum, prædicta membrana reponenda, & in naturali suo situ detinenda, quod congruis pessariis, aliisque ejusmodi medicinis obtineri posse manifesta res est.

CAPUT V.

De affectione hysterica.

I. Nullus morbus Mulieribus tam familiaris, nullus qui omnes corporis partes tam varie exercent, quam hysterica affectio.

II. In abdomine enim motus undas representantes, & veluti globi cujusdam celeriter moti, & agitati ad gulam ascendentes, dolores modo fixi, modo vagi colon, & regionem scrobiculi cordis, nec non renes occupantes, eodemque tempore ingens strepitus, ac sonitus se produnt, inflatio ventris, vomitus materie viridis, acidæ, aquosæ, aut vomendi conatus

insignis subsequitur, icterus, urinæ stillicidium, vesicæ dolor, alvi stypticitas summa urget, in thorace cordis angustia, palpitationes, syncopes, respiratio difficilis alias intercepta, interrupta, quandoque præter morem longa, alta, juguli adstrictio, suffocatio, strangulationis sensus, tussis sicca, & ferina, dolor nunc pungitivus, nunc tensivus thoracis musculos afficiens in scenam prodeunt: in capite dolor pariter atrocissimus in quadam particula defixus, vertigo, visus obtenebratio,

oculorum inversio, rotatio, motus convulsivi horrendi, partium attractio, deliria, hemiplegia, sopores, lacrymæ, & risus involuntarius sine ulla manifesta causa: in externis corporis partibus maxillarum, humerorum, manuum, crurum, tibiæ, dentium, dorsi dolores, totius corporis perfrigeratio, quæ quidem omnia non in unaquaque Muliere, sed nunc pauciora, nunc plura observantur, & modo hæc, modo illa, frequentissime vero, & in omnibus fere flatus, borborygmi, respirationis difficultas, strangulationis sensus, juguli constrictio, syncope, cordis angustia, palpitationes, nausea, vomitus, deliria, motus convulsivi, quæ omnia copiosa limpida, claræque urinae excretionem terminantur.

III. Horum symptomatum omnium causa proxima est spasmodica nervorum, qui per uterum disseminantur cum nervis sexti paris communicantium contractio, qui varie irritati, demorfi, vellicati omnes corporis partes in consensum trahunt.

IV. Irritatio porro, morsus, vellicatio excitatur a lymphæ genitali, aut sanguine, aut alio humore in utero conterminisque partibus retento, vel corrupto, a corpore extraneo in ejus cavitate in suppurationem abeunte, ulcere ejusdem serum acre, ac corrosivum plorante.

V. His addendæ aliæ viscerum affectiones Mesenterii, Hepatis, Pancreatis, Lienis, Renum.

VI. Spirituum etiam quandoque Animalium debilior crasis, ut facile dissipentur, & a levi etiam causa in inordinatos, & perturbatos motus agantur.

VII. Quæ diutius protracta sanguinis ipsius crasim invertunt, & spirituum, unde atrocior successu temporis morbus ex eorum intemperie nervis infesta.

VIII. Huic affines morbi sunt in primis Syncope, in qua tamen respiratio, & pulsus omnino deficiunt cum extremo faciei pallore, sudoribus frigidis brevi ad salutem terminantibus, si grata, & suaveolentia naribus applicentur, nisi hysterica affectionis effectus sint, quæ eorum usu plerumque augetur.

IX. Tum Apoplexia, in qua tamen partes omnes resolutæ sunt, atque omni sensu privata, & oris detorsio, & spiratio ægra, ac stertorosa adesse plerumque solet.

X. Epilepsia quoque, in qua tamen convulsivi motus externas partes dire exercent, & spuma ex ore, & naribus effluit, & facultatum omnium principum læsio subsequitur cum

oblivione eorum, quæ in paroxysmo acciderunt.

XI. Mortuis quandoque simillimæ evadunt hystericae Mulieres, unde orta salubris illa consuetudo eas per triduum non sepeliendi.

XII. Difficilis quidem morbus curationis, & interdum in apoplexias, epilepsias degenerans, raro tamen lethalis.

XIII. Quo Mulier a paroxysmo liberetur, si plethorica sit, ac boni habitus, pulsumque habeat plenum, ac turgidum, ac Mensium diminutione, aut suppressione laboret, venæ sectio ex brachio primum, mox pede ratione plenitudinis habita instituenda. E contra si insignis aliqua sanguinis hæmorrhagia præcesserit, aut aliorum humorum profluvium, pallida præter morem sit, pulsum parvum, ac debilem habeat, actionum languore comitatum, ac frigore totius corporis, a venæ sectione abstinendum.

XIV. Si venter prætermodum elatus sit, acensus cum insigni alvi adstrictione, oleum amygdal. dulc. s. i. r. e. exhibendum, dum Clysteres ex decoctione fol. malvar. pariet. matricar. radic. alth. lilior. albor. flor. chamomil. roman. melilot. fœnu græc. & oleis emollientibus cum saccharo rubro injiciuntur, ac fœtus ex eadem decoctione calidi mane, & vespere fiunt, ut postea omentum vervecinum, vitulinum, aut simile dictis oleis imbutum applicetur.

XV. Hisce aliquandiu frustra adhibitis emplastrum hystericum Sydenhamii, aut simile umbelico, aut pudendis admovendum, uti & suffumigia (nisi idiosyncrasia quedam prohibeat) ex moscho, zibeto, benzoe, aliisque suaveolentibus ad uterum apparanda.

XVI. Si longior sit morbus, & gravioribus symptomatibus stipatus, mulier vero frigidioris temperamenti, laxiorisque habitus, boli ex Mithridat. optim., vel triphar. magn. ℥ s. laudan. hysteric. de le Febour gr. iii. eximie sunt virtutis, superbibendo aq. artemis. matricar. a unc. ii. tinctur. succin. castor. a ℥ s. syrup. de cortic. citr. ℥ ii. M. quibus, si difficilius boli deglutiantur, Laudanum ipsum solvi potest eorum loco assumendis.

XVII. Immo si sopor profundus Mulierem exerceat cum pulsu parvo, languido, contracto, extremorum frigore, ad hæc deveniendum. ℥ aq. Cerasor. nigr. lilior. convul. a unc. ii. anthysteric. Lang. unc. i. s. spirit. urin. vel sal. armoniac. vel sanguin. human. a gut. xx. ad xxx. addit. syrup. artemis. unc. s. M. Quibus urgente morbo spiritus vini rectificatissimus substitui potest ad cochleare exhibendum.

XVIII.

XVIII. In fervidioribus vero calidioribusque feminis sola aqua stillatitia flor. Chamomil. rot. citr. menth. a unc. i. s. lauda. liquid. Sydenham. a gut. x. ad xx. cum syrup. cortic. citr. ℥ ii. visa sunt convenire usque ad symptomatum remissionem, quotidie hora somni repetenda, si convulsiones, vigilie, dolores, aliaque ejusmodi symptomata postulare videantur; quæ si leviora fuerint, sola emulsio in aq. nymph. lactuc. a unc. v. semin. quat. frigid. unc. i. s. papaver. alb. ℥ ii. nitr. purif. ℥ .s. sufficiet.

XIX. In prædicto vero soporis casu, aut syncope, aqua frigida epotanda, aut faciei aspergenda, aut pauxillum vini optimi, ac generosi assumendum: frictiones circa præcordia, in pedibus nonnihil asperæ instituendæ, naribus fumus admoventus ex charta, linteis, pennis, corio usto, ruta aceto trita.

XX. Cum in altero casu sal volatile Anglicum, oleosum Sylvii, spiritus melissæ phyalæ conclusus, & leviora errhina ex hyssop. sature. pul. a ℥ i. castor. ℥ .s. naribus excipienda locum habeant: cum tamen sequens nodulus in omnibus tutissimus sit. M. Oleo succin. ℥ .s. ass. fetid. ℥ i. Castor. ℥ .s. M. concludantur in nodulo serico ad odorandum.

XXI. Extra paroxysmum pariter ubi res sit cum Muliere frigidioris temperamenti, laxiorisque habitus, præmissa venæ sectione, si Mensium suppressio adsit, aut diminutio, & leni purgatione, sales centaur. minor. agrimon. tamarisc. artemis. vel tartar. solub. ter. foliat. tartar. vitriolat. a ℥ ii. ad ℥ i. ex decoctione fumar. sonch. agrimon. cui successu temporis, si a salibus abhorreat Mulier, spiritus sal armoniac. vel tinct. sal tartar. ad ℥ .s. addi potest, cum Veris tempore earundem succi ex jusculo tenerioris pulli ceteris omnibus palmam præcipiant.

XXII. Hisce qualibet octava die purgantia intermiscenda, inter quæ infusio ex rhabarb. ℥ ii. tartar. solub. ℥ i. in aq. artemis. q. s. per noctem in loco tepido facta, ut colatura addatur syrup. rosat. solut. ad unc. iii. aq. Cinam. parum, eximie virtutis: aut Magnes. alb. ℥ ii. Rhabarb. ℥ .s. ex jusculo.

XXIII. Nisi ad Mensium, aut hæmorrhoidum fluxum immodicum proclives sint, etiam pillulæ tartar. Bont. aut Quercetan. ad ℥ i. cum castor. ℥ .s. & syrup. artemis. q. s. locum habent. Vinum ex infusione Bryoniæ paratum hyemali tempore adhibendum ad cyathum i. quotidie.

XXIV. Hisce Martialia succedant limatura martis .s. super lapide porphyrite lævig. a gr. x. ad xv. cum rob. sambuc., vel in forma liquida tinctura mart. tartariz. vel suc. pomor. extract. a ℥ s. ad ℥ i. ex levi decocto artemis. melis. vel aq. stillat. ad unc. vi. iisdem plane servatis cautelis in istorum usu, quæ in curatione affectionis hypochondriacæ.

XXV. Et si aliquam perturbationem inferant, laud. opiat. gr. ii. cum confectio. hyacinth. s. o. ℥ i. exhibendum, vel laudanum liquidum ad gut. xii. circiter ex aq. flor. Chamomil. Menth.

XXVI. Sed nihil aquis acidulis præstantius ardente Sirio, & lacte autumnali tempestate per xxx. dies primo vere repetendo ex decoct. sarf. peril. elect. radic. Chin. lentisc. usque ad æstus solis.

XXVII. Si vero calidioris sit temperamenti, sicciorisque habitus, solum oleum amygdalarum dulcium, & Clysteres ex aqua hordei, & saccharo visa sunt convenire ad primas vias abstergendas; pro alterante vero quotidie sola decoctio cichor. endiv. violar. borrag. cum pulver. ex matr. perlar. præp. oculor. cancr. præp. rasur. ebor. a ℥ i. ad ℥ .s.

XXVIII. Pro his tam n omnibus satisfaciet serum lactis caprilis aut simplex, aut destillatum cum earundem succis primo vere exhibendum: æstiosa vero tempestate balnea aque dulcis, aquæ Nocerianæ, Villenses, vel si libet acidula Recobarii moderatis haustibus, tandem lac diu usurpandum.

XXIX. In quacumque hysterice affectionis specie motus corporis moderatus, equitatio præsertim, peregrinationes, venationes instituantur. A quibuscumque mentis laboribus absteat egrotans, hilaris vivat, & sola victus ratione, si fieri potest, gubernetur.

CAPUT V.

De affectione hysterica.

I. **N**ullus morbus Mulieribus tam familiaris, nullus qui omnes corporis partes tam varie exerceat &c.) Quod scripsit Democritus in epistola ad Hippocratem sexcentarum ærumnarum, atque innumerabilium calamitatum auctorem esse uterum, & Hippocrates ipse tradidit (u), multis, & caput omnem superantibus affectionibus angimiferrimas Mulieres, aptissime cadit in hunc locum. Adeo enim Mulieribus fere omnibus nostra hac ætate familiaris existit hysterica affectio, ut ex sexcentis otiose, & opipare viventibus vix centum reperiantur, quæ huic morbo aliorum mille specie illudenti obnoxia non sint. Unde comparari jure merito potest cum Proteo filio Oceani, & Tethyos, quem in fabulis est Deum marinum fuisse, in varias sese formas vertere solitum, ut nunc Animal, quandoque arbor, aut ignis, aut quid aliud videretur (x), vel ut alii crediderunt eundem fuisse ac Vertumnum, quem ajunt caput amore Pomonæ in omnigenam speciem se variasse (z); vel si libet cum Hydra, Serpente illo apud Poetas claro septem capitibus in Lerna palude prædito, cum qua Hercules pugnavit, quæ cum Hercules ei unum caput abscidisset, continuo aliis septem augebatur (a). Tot namque, tamque horrendis symptomatibus stipatur, ut cum incomprehensibilia plerisque videantur, a Dæmonibus potius, ut de Epilepsia dictum est, quam a morbi viribus premi Mulieres, & exagitari facile judicetur. Quapropter optime a Galeno dictum (b) hysterica passionem unum quidem nomen esse, varia tamen, & innumera accidentia sub se comprehendere. Quod probe tenens Riverius se continere non potuit, quin Auctores præcipuos, qui de Mulierum morbis scripserunt, altiori voce damnet, qui quamvis suffocationem hysterica sub titulo hysterica passionis egregie explicent, symptoma peculiare, propterea quod omnium frequentissimum, & molestissimum esse consuevit, generis nomine donantes, di-

versis tamen capitibus varios ex utero effectus perperam exponunt, nempe hystericam suffocationem, capitis dolores, convulsiones, epilepsias, cordis palpitationes, articularum in hypocondriis, & dorso pulsationes, ventriculi, hepatis, & lienis affectus, variosque in aliis partibus dolores ex utero oriundos, quod illi omnes ab iisdem omnino causis exoriantur, atque unam medendi methodum exposcant.

II. In abdomine enim motus undas representantes, & veluti globi cujusdam celeriter moti &c.) Voluerunt nimirum Veteres Galenici istarum affectionum causam esse sanguinis menstrui circa uterum retentionem, vel seminis corruptionem, quo fit ut malignam, ac venenatam qualitatem acquirant, ex quibus maligni vapores elevantur, variasque corporis partes afficiunt. Verum cum alii ex istis animadverterint menstruantibus Mulieres æque, ac vetulas in hunc morbum incidere, aliam excogitarunt, humorum scilicet excrementitiorum ad uterum confluentium copiam, qui diuturna mora putrescunt, & corrumpuntur, unde ex vasis uteri terri vapores emittuntur modo hanc, modo illam partem afficientes, ac symptomata hysterica affectionis excitantes. Cum observatione dignum sit eandem per paroxysmos invadere, qui nunc frequentius, nunc rarius redeunt, nunc brevior, nunc longior tempore perdurant, materiae copiam in promptu habent, quæ nunc citius, nunc tardius colligitur, nunc etiam citius, nunc tardius discutitur. Ubi certum suæ digestionis, & exhalationis tempus attigerint ejusmodi vapores subito, & derepente exilire, immo collectos latere diu in corpore, donec causarum extrinsecus advenientium concursu propulsi a venis in omnes corporis partes efflentur, existimarunt. Pro varia copia, ac malignitate nunc levia, & brevi cessura symptomata proficisci, nunc graviora, ac diutius duratura, & si ea copia cumulentur, ut diaphragma, & pulmonem comprimant, difficultatem respirationis,

(u) Lib. de Virgin. Morb. (x) Ovid. 1. Fastor. Virgil. 4. Georg.

(z) Ser. in 4. Georg. (a) Ser. in 6. Æne. Ovid. 9. Met. v. 69.

(b) De loc. affect. c. 5.

nis , aut si veneni ad instar peculiari vi faucibus infensi operentur , strangulationis sensum inducere : si vero virtute quasi narcotica cordi , & spiritibus vitalibus contraria , totius corporis refrigerationem , & mortem ipsam arcessere . Recte illi quidem sua velut hypothese vaporum obcæcati . Ut tamen satis esset in illa momenti , oporteret ut quæque symptomata hystericæ passionis paroxysmum concomitantia mediis istis vaporibus commode explicarentur . Quod neutiquam fieri posse plerique sustinuerunt , atque ii præsertim , qui ad affectionem morbi maxime propriam , & inseparabilem , sensum videlicet globi ad gulam ascendentis , aliasque maxime insignes attenderunt , quas non communi vaporum doctrina assequi se posse sunt arbitrati , sed uteri ascensum modo ventriculum versus , modo diaphragma . Quem cum Hippocrates ipse proposuisset (c) a Platone , & Aretæo in hac parte sequutus , Fernellius , atque Eustachius Rudius sic confirmarunt eundem & frequenter se deprehendisse , & manu depressum in propriam sedem propulisse haud dubie asserentes , ut nullum ambigendi locum Medentibus reliquisset sibi viderentur . His nullatenus minime assentitur Galenus , docens moveri quidem non nihil posse uterum , atque ascendere , ea tamen ratione , qua ad ventriculum pertingat constanter negans , multo minus illum prætereundo ad septum transversum . Neque sane eum fallunt rationes multæ ex Anatome desumptæ , qua constat quatuor validissimis ligamentis uterum donari in sua sede ita illum firmantibus , ut vix ac ne vix quidem moveri loco queat . Quæ philosophandi ratio quamvis prioris sententiæ patronis non parum displiceat , atque propterea reponant sic eadem relaxari in uteri procidentia , ut extra pudenda prodire soleat , velint tamen nolint fateantur necesse est , subitum , ac citissimum ascensum , ac descensum uteri , quem experiuntur Mulieres hystericæ cum prolapsu ejusdem , quem sensim sensimque relaxatis ligamentis incurrunt , conciliari nullo modo posse , neque hystericas Mulieres hisce de causis eodem premi , cum a paroxysmo liberatæ in perfectissimo valetudinis statu constituentur . Quid quod ne in prolapsu quidem uteri dicto , uterus e sua sede dimoveatur , ut Veteribus placuit , sed

solum interna vaginæ tunica ob copiam ferrosorum humorum ejusdem fibras relaxantium extra pudenda propendeat sub forma rotunda , ut uterum repræsentet ? Sed ne horum conjecturis refellendis diutius immeremur , sufficiat dixisse , Sennertum , Fernellii , Rudii , aliorumque sententiam suis temporibus vigentem profligare conatum fuisse , haud dubie affirmando corpus illud , quod manibus se contrectavisse dixerunt , non ipsum uterum esse , sed testes , ac tubas Fallopias tanto semine repletas , ut flatibus distensæ , & e suo loco dimotæ ad umbilicum usque extendantur , globique sensum sursum ascendentis producant . Verum non immerito conjectandum videtur , etsi plurimum inter se differre videantur ejusmodi sententiæ , in eo tamen cunctas convenire , quod partium dimotionem supponant , quæ utero firmiter adhærent , quæque ex propria sede divelli nequeunt , nisi uterus ipse , quem firmissimis ligamentis firmatum volunt , divellatur , & sive totus uterus vitiosis humoribus , ac flatibus repletus , sive partes illi annexæ , nimirum testes , & tuba uteri sursum moveantur , semper uteri ascensum nominari posse , atque Hippocratis doctrina plaudere , ut egregie Riverius acriter dimicans . Rem sane tot , tantisque difficultatibus impeditam , ac varie adeo a Scriptoribus pertractatam , etiam me tacente facile omnes intelligunt , ut satius esse videatur , eam qua fieri potest consulto declinare , atque sine carentem disputationem aliis relinquere . Verum ecquis non eo facile perducatur , ut reliquis mentis conatibus aliud non suadentibus existimet , omnes Veterum hypotheses falsas fuisse , dum meatus , ac ductus , per quos humores malignam , ac veneficam indolem nacti ex utero , conterminisque partibus , in quibus nidulantur , erumpentes ad cor , & cerebrum deferuntur variis morbi symptomatibus pro varia humoris qualitate ansam daturi , patentes adhuc nemo ausus est assignare , & dum in mortuis ob vehementem hystericæ passionis paroxysmum uterus semper insons repertus fuit , in debito situ , nec tubæ Fallopiæ , aut testes e loco suo dimotæ observatæ unquam fuere . Tradit quidem Diemerbroekius (d) se in hystericis plerumque aliquem magnitudinis circa uterum excessum , in eoque æruginosum quem-

(c) *Lib. de nat. mulieb.* (d) *Anat. lib. 1. de vent. inf. cap. 24.*

quemdam, vel croceum, aut flavescentem humorem invenisse, ac Riolanus (e) testes pugno grandiores, tubamque uteri amplificatam, & dilatatam, Vesalius (f) instar majusculæ pilæ protuberantes croceo humore simulque gravissime olente refertos, ut Rennigeri (g), & quæ extant in M. N. C. (h) observationes silentio præteream, quæ cum eodem fere recidant, opus non est iis diutius immorari. Sed hæc omnia longe diversa ratione rem se habere clare evincunt, cum prædictæ partes exquisitissimo sensu præditæ turgere, inflari, tendi, obstrui, aut alia ratione affici nequeant, quin nerveæ fibrillæ, quibus eadem contextæ sunt, in validiores, atque inordinatas contractiones agantur, atque hinc tristis sensatio, ac spasmus excitetur, qui reliquis corporis partibus communicatus omnia hysterica affectionis symptomata inducat, ut infra clare apparebit.

III. *Horum omnium symptomatum causa proxima est spasmodica nervorum, qui per uterum disseminantur &c.* Si nimirum sedulo, & accurate perpendamus minimos nervorum ramusculos, qui per uteri substantiam disseminantur, cum nervis sexti paris a Cerebro originem mutuantes communicare, nihil fere negotii facesset affectionum explicatio, quæ hunc morbum comitari solent. Cum enim varie, inordinateque contrahantur, irritentur, convellantur, variæ autem atque inordinatæ contractiones, morsus, convulsio per mirabilem consensum partibus communicentur, per quas iidem ipsi nervi distribuuntur, easdem præ aliis ejusmodi consensum pati oportere, & varie exagitari, torqueri, atque moleste affici perspicuum est; hinc nil mirum nervos, qui per viscera Abdominis distributi ad pharyngem usque pertingunt, ut spasmō affecti sunt, motus undas repræsentantes excitare, quos nihil aliud esse censendum est, quam viscerum eorundem, ac partium convolutionem quamdam, & quasi conglobationem, qui spasmus violenter, magnoque impetu ad superiores usque partes propagatus globi specie sursum ascendente imponit: Coli vero intestini, aut Ilei, aut Renum fibras nerveas distrahere, premere, aut alio modo torquere, ut inde immanis dolor excitetur, qui Colica hysterica mu-

lieribus familiaris dici consuevit, quamque interdum Chyli, aliorumque succorum Chylificationi inservientium ad superiora evacuatio excipit, ac vomitus, inverso videlicet intestinorum motu ea ratione, qua ad inferiora non solum iidem truantur, sed ventriculum versus projiciantur. Quid si spasmus adeo vehemens sit ut turbetur, aut impediatur successiva ad inferiora intestinorum contractio? Nonne feces, clysteres aliaque ejusmodi per os propellantur, & iliaca passio subsequetur? Quamvis id raro contingit, dolor tamen regionem scrobiculo cordis subtensam dire extorquens iliace passioni haud absimilis videtur. Quid si spasmus idem ad Renes propagetur? Tantus enimvero dolor excitabitur, ut paroxysmum nephriticum omnino mentiatur, idque ut egregie adnotat cl. Sydenhamius non solum *doloris genere, locoque quo sevit, sed adscitis vomitionibus immanioribus, tum etiam nonnunquam ex eo, quod dolor per ureterum ductus propagetur, ita ut ægre admodum dignosci queat, utrum hæc symptomata ab incluso calculo, an vero ab affectu aliquo hysterico enascantur*. Jam vero quid de nervis sentiendum, qui ad stomachum deferuntur omnino non suppetit, nisi in convulsivas contractiones & ipsos per consensum adactos inappetentias, nauseas, vomitus, constrictiones æsophagi, intestinorum, ductus choledochi, vesicæ inducere asseramus, quibus aut conclusæ aeris particulæ ac calore loci, atque adjacentium viscerum rarefactæ vim adversus eorum parietes exerceant tantam, ut nisi viam sibi, aditumque patefaciens insigni cum strepitu, rumoreque erumpat, eorundem capacitatem mirum in modum distendat, atque inflat; aut bilis derivatio in Duodenum præpediatur, unde biliosæ secernendæ particulæ in sanguine collectæ eundem, & reliquos succos inficiant, inquinantque ea ratione, qua cutis angustis intercepti variis fædisque coloribus eandem deturpent, unde Icterus; aut vesicæ sphincter ita spasmō afficiatur, ut externis causis urinam e vesica pellentibus non cedat, aut saltem guttis tantummodo per intervalla vim præbeat, unde stillicidium, & dolor vesicæ; aut intestinorum canalus ita coarctetur, ut vermiculari eorundem motu non solum feces ad intestina protrudi

(e) *Antopol. lib. 2. pag. 35.* (f) *Lib. 5. de human. corpor. fabric. cap. 15.*

(g) *Cent. 2. obs. 90.* (h) *Dec. 1. an. 1. obs. 32.*

trudi queant, sed ne Clysteres quidem injici. Quid mirum porro videatur, si sexti paris ramusculi, qui in cor tendunt spasmo affecti ejusdem angustias, palpitationes, syncopes pariant non aliunde repetendas, quam a convulsione non raro ita vehementi, ut manus pectori admota valde repellatur, immo aliquando vel solo visu, atque aure ipsa propius ad pectus admota percipiatur? vel vero sanguinis motus auferatur, ut libera circulatione trajici non possit? Quæ quidem inordinatæ cordis contractiones ita respirationis difficultatem adaugent, ut nihil magis. Cum enim sinister cordis ventriculus totum eodem contentum sanguinem in Aortam prompte satis propellere nequeat, nemo ignorat pulmones præ copia novi continuo affluentis, eidem trajiciendo impares cum sint, ita turgere, ut nullum pectori spatium relinquant, atque propterea explicari ea ratione non posse, qua sufficiens aeris quantitas recipiatur ad sanguinis ipsius motum per eosdem promovendum: inde consequens mulieres summa difficultate respirationis, & quasi strangulationis sensu, quæ boli ad gulam ascendentis specie eisdem imponunt, feriantibus scilicet Laryngis musculis, premi, vexarique debere adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Quemadmodum enim cor, & pulmones adeo prompte ab irruentis sanguinis copia liberari non possunt, superiorum partium venas, ac jugulares præsertim, illasque omnes, quæ colli, laryngis, ac pharyngis musculos perreptant, majorem in modum turgidas remanere contingit, tunc vero prædictos musculos quamdam convulsivi motus speciem pati, quo fit, ut collum omne præter morem elatum Mulieribus videatur. Quid si prædictis spasmis nervosæ partes musculorum respirationi inservientium in convulsivum illum motum adigantur, per quem subito, iterumque contrahantur, atque aer prius copia inspiratus mox vehementerque extrudatur? Tussim enimvero siccam, & ferinam, quia irritans materia in bronchiis non hæret, supervenire debere, eamque dolore earum partium comitatam, quæ in consensum trahuntur, musculorum scilicet thoracis, luce clarius apparet. Quid si per eorundem nervorum propagines convulsivi, atque inordinati motus cerebro communicentur, aut pe-

culiari Meningum parti, unde affecti nervi ortum traducunt, atque membranæ pericranium inter, craniumque sitis, atque exquisitissimo sensu præditis? Vertigines nempe, tremores, sopores, deliria aliaque ejusmodi symptomata supervenient, variæ animæ species obversabuntur timoris, tristitiæ, aut contra hilaritatis, ac si organa fletui, aut risui inservientia quoque afficiantur, lacrymæ simul, & cachinni apparebunt: dolor etiam ille exorietur vix tolerabilis clavus hystericus dictus, quasi clavus ferreus in caput vi adigeretur. Quid si externis corporis partibus? Præterquamquod, ut nerveis fibrillis instructæ sunt, doloribus maximis vexantur, accedit præterea ita liberum per minimos canaliculos eosdem irrigantes sanguinis circuitum spasmo præcludi, ut insigniter frigescant, nec prius calore effervescent, quam remisso parumper paroxysmo hærenti sanguini, aliisque humoribus via aditusque præbeatur. Cujusce rei argumento prope certissimo sunt urinæ claræ, limpidæque simul, & copiosæ, quas post finitum paroxysmum excerni asserit Sydenhamius, atque ejusce morbi signum fere pathognomonicum constituit, relaxatis videlicet tubulis renalibus, atque ureteribus ea ratione, qua serum, priusquam particulis salinis, a quibus colorem acquirunt, imbuantur, maxime tenue, & limpidissimum velut aquæ potatoribus contingit, excernatur, & per vesicam elabatur.

IV. Irritatio porro, morsus, vellicatio excitatur a lymphâ genitali, aut sanguine, aut alio humore &c.) Quam hætenus exposuimus causam non me latet minus placere plerisque Recentiorum medicorum, qui quotidianâ experientia edocti viros quoque eadem pati symptomata, quæ patiuntur mulieres hystericæ, dum affectionibus hypochondriacis corripuntur, borborygmus scilicet, & flatus veluti globi cujusdam ascendentis ad umbilicum cum faucium constrictione, & sensu suffocationis, qui tamen carent utero, & tubis Fallopiæ, eandem etiam causam esse putarunt, & communi nomine affectionis hypochondriacæ esse appellandam. In ea autem assignanda orta litigia. Cl. enim Le boe Sylvius (i) acidum Pancreatis nimis austerum vitiose in intestinis cum bile effervescens accusat, unde copiose flatus, & vapores eleventur, qui cum sint

L

valde

Tom. V.

(i) *Prax. med. app. trac. 7. p. 5. 81.*

valde acres, abdominis, & præcordiorum dolores procreant. Hoc vitium ubi in sanguinem irreperit, eundem ad varias coagulationes disponit, unde alia ejusce morbi symptomata subsequuntur. Eandem fere sedem præter Higmorum etiam Sydenhamius (k) constituere non dubitavit, dum supposita debili nervorum, ac spirituum animalium textura, liquidum nervum iners, & minus elasticum ad viscera imi ventris deferri putat, quæ ad humorum secretionem, excretionemque a natura sunt comparata, unde istorum separatio lædetur, atque propterea falsi, acres, irritantes, aut acidi, aliaque qualitate peccantes humores non tantum circa viscera, quam in universa massa colliguntur, qui nervea partium filamenta mordendo, vellicando, aut aliter afficiendo omnia prædicta symptomata procreabunt. Carolus vero Piso (l) præcipuam morbi sedem in cerebro, vel potius nervorum principio collocavit, cujusce rei sollicitus Wilisius (m) hunc affectum ad motus convulsivos retulit, ejusque causam esse statuit confusum, perturbatum, atque inordinatum spirituum animalium motum circa nervorum principia existentem propter particularum heterogenearum cum ipsis admixtionem, quæ particulæ heterogeneæ copula explosiva ab eodem vocatur; hanc copulam retinere spiritus, & una secum in canales nerveos deducere; atque hisce confusi, agitati spirituum animalium motus jactis fundamentis omnia hysterica passionis symptomata egregie dilucidat. His addenda ex his composita sententia cl. Etmulleri, qui non excluso acido succi pancreatici ventriculi, aut glandularum intestinalium vitiose effervescente, partium tamen nervosarum convulsiones tum Abdominis, tum aliarum partium genuinam hujusce morbi causam prætenedit. Si quid ego in re ardua, ac perdifficili sentio, quamquam haud inficias ire ausim Scriptores magnos, & doctos ad veritatem propius accessisse, cum suam unusquisque de affectionis hystericae causis doctrinam congeffit, dummodo tamen suus cuique locus tribuatur, atque in earum disquisitione ordo servetur, parcant tamen si in illorum sententias non eo, cum docent easdem esse ac affectionis hypochondriacæ, nullas in utero conterminisque par-

tibus esse agnoscendas. Quamvis istorum affectuum symptomata inter se similia, ac utrique valde communia videantur, animadversione tamen digna occurrunt quamplurima, quæ eorum differentiam insignem faciunt. Hysterica enim affectio, ut ex dictis colligi potest, subito, vehementer, & ex improvise gravidas, puerperas, viduas, plethoricas post grave aliquod animi pathema, vel virgines post repentinam fluxus menstrui suppressionem aggreditur, ut omni sensu, ac motu privata repente in terram concidant acri, ac incredibili frigore externas corporis partes occupante, ut manibus percipi, nec calefactis linteis temperari queat, dolore in capitis vertice certæ regioni infixo adeo atrociter divexatæ, ut a clavo ferre nil atrocius possent, globo ex imo ventre gulam versus ascendente pressæ, frequentique animi deliquio, subitaque ad suffocationem usque intercepta respiratione cum faucium tam forti strangulatione, ut nil magis a laqueo, solo pennarum accensarum suffitu naribus admoto levamen interdum prorsus mirabile percipientes, nullum interdum quocumque adhibito medicamine, ut propterea pro mortuis habitæ sepulchro destinatæ nonnullæ fuerint. Percurre quæso singulas, & universas affectionis hypochondriacæ notas: ullam ne in tanta earum diversitate reperies, quæ cum prædictis suffocationis uterinæ symptomatibus, aut frequentia, aut invadendi modo, aut vehementia comparari queat? Subitam, ac vehementem sensus, ac motus privationem, qua ex improvise in terram concidunt ne dixeris, quæ in hypochondriacis non observatur. Neque acre illud, atque incredibile frigus, neque clavum hystericum dictum, neque globi ascensum, neque animi deliquium, & ad suffocationem usque interceptam respirationem, fortemque strangulationem testibus viris fide dignissimis Hippocrate, Aretæo, Fernelio, Dureto, Montano, Ballonio, Hollerio, Mercuriali, Jo. Heurnio, quos ipse Hoffmannus sequutus est, quæ si a malo hypochondriaco non sunt remota, minus tamen frequenter, vehementerque aggrediuntur. Quosnam hypochondriacos videas in solo pennarum accensarum, aut rerum graveolentium suffitu medicinam adeo præ-

(k) *Dissert. epist.* (l) *In select. observ. & hypochond. pathol. vindic.* 633.

(m) *De morb. convul.* 445. & *affect. hyst.*

claram agnoscentes, ut eo solo & ab ingruentis paroxysmi discrimine, & ab eodem gravissime infestante ita vindicentur, ut in perfectissimo valetudinis statu incantamenti ad instar constituentur? Quosnam qui medicamentis frustra adhibitis mortuis simillimi evaserint, ut propterea maxima medentium diligentia opus sit, ne in fraudem inducantur in iudicio ferendo, ut infra videbimus? Hisce addas velim hysterica affectionem, quæ medicaminum vires, medentium nifus eludit, sensim sensimque ingravifcentem, atque altas in penetrabilibus viscerum radices agentem in epilepsiam, in lethalem syncopem, in uterinum furorem, in uteri hydropem terminari, cum malum hypochondriacum, ut alibi demonstratum est (n) in scorbutum præsertim, qui summus ejusdem gradus est, in Icterus, aliosque ejusmodi morbos, in quibus viscera imi ventris, hepar, lien, pancreas plerumque tumore aliquo laborare solent, aut aliter offendi, desinat, cum in iis, quæ hysterica affectione occubuerit uterus insons repertus non sit, ut vago passim illorum rumore circumferri solet, ab humoribus excrementitiis in ejus cavitate collectis; neque tubæ Fallopiæ aut testes immunes, sed pravis corruptisque humoribus distentæ, aut repletæ, ut præclarissimæ observationes Diemerbroekii, Riolani, Vesalii aliorumque superius allatæ testantur. Nil igitur verosimilius afferri posse videtur, quam si dicatur uterum propter lymphæ genitalis (exquisitiori enim Anatomicorum solertia compertum est organa semen fecernentia deesse mulieribus, ideoque ne semen quidem effundere, sed succum eidem analogum) aut sanguinis, aut alterius humoris retentionem corruptionemque, aut extranei corporis, falsi videlicet germinis, aut similis in ejus cavitate suppurationem, aut aliter male affectum hysterica affectioni ansam ob hanc potissimum rationem præbere, quod nervi per ejus substantiam distributi varie irritati, demorfi, vellicati omnes, quibuscum insignem habent communicationem, ad violentas, atque inordinatas contractiones partium, quibus inferuntur ciendas excitant, unde varia symptomata pro convulsione, aut spasmi varietate proficiuntur, quæ quidem omnia cum ab uteri convulsione

primum, ac spasmus tamquam rivulus a fonte emanent, sumptum non immerito a præstantissimo Mauriceau asserendi consilium, eundem omnium symptomatum causam, quibus hysterica mulieres in paroxismo corripiuntur, habendum esse, atque juxta Hippocratis assertum plerorumque morborum, quibus eadem præ viris dire exercentur. Utero partes conterminæ, immo ad uteri fundum hiantes sunt tubæ Fallopiæ dictæ, duo scilicet ductus, qui inde magis ampliantur, & sui quoque lateris ovarii dorsum conscendentes, mox infra demissi, orificiis suis in lacinias quasdam ornamentum foliaceum dictas divisas propendent, substantia eadem fere, qua uterus, præditi: ad duorum ferre digitorum ab uteri lateribus distantia duo alia globosa corpora confita sunt Veteribus testes, Recentioribus ovaria nuncupata eidem utero per latum ligamentum, perque aliud satis validum connexa. Nil igitur mirum videatur, aut tubas Fallopias, aut testes Veterum, quos nostri ovaria dicunt quocumque humore repletas, distentas, aut alia ratione affectas ipsa ipsius hysterica affectionis symptomata progignere, quæ ab uteri læsione exoriri supra ostendimus, cum hujusce, & illarum partium per nervos reciproce communicantes consensus ejusmodi sit, ut una affecta aliæ quoque parum distitæ immo connexæ afficiantur. Quod autem lymphæ genitalis, succus genituræ analogus circa uterum congestus, stagnans, corruptus in extremitates nervorum ejus substantiam perreptantium ea ratione afficiat, quæ vel una satis valere potest ad effrænes motus, atque inordinatas contractiones universi corporis comitandas, vel ex eo maxime apparet, quod in virginibus circa decimum quartum ætatis annum insignes mutationes contingunt, quarum omnium maxime spectanda videtur, quæ mammarum turgentia, stimulus, ac desideriis ad Venerem, sanguinis menstrui fluxu se prodit, ut supra a nobis est demonstratum, quæ omnia protenso quasi digito commonstrant circa pubertatem ad uterum eum sanguinis, aliorumque succorum affluxum fieri, quo non solum extrema vasorum oscula referantur pro sanguinis menstrui evacuatione, sed talis in extremitates nervorum motio excitatur, quæ ad cerebrum usque pertingens Veneris

(n) *Aph. 3. cap. 9.*

ideas animo repræsentat. Hisce porro ad stimuli sedem major sanguinis, aliorumque succorum fluxus promovetur, atque desideria ad Venerem incenduntur. Quid igitur mirum videatur, majore facta stagnatione, congestioneque, componentes eorum partes sensim a se mutuo solvi, atque secedere, subtiliores avolare, crassiores vero remanere, paulatimque corrumpi, acres propterea, volatiles, tenuioresque particulas exaltatas ita prædictas nervorum extremitates mordere, vellicare, aut alia ratione afficere, ut inde dirissimum malum hystericum subsequatur? Magnum ejusce rei, clarumque argumentum est virgines circa pubertatis annos Venerem avidè appetentes, viduas intermissum coitum eodem vehementer exerceri, ut Galenus, Forestus, Ballonius, Lemnius præclare ostenderunt, quia videlicet ea copia succus genituræ analogus, lymphæ genitalis, sanguis si libet, alique humores ea copia cumulantur, ut non sine morfu, atque vellicatione in extremitates nervorum contineri in organis a natura comparatis non queant, ex qua violenti spasmi ad universum corpus propagantur. Quo loco fateor me justis laudibus æquare non valere, quod in hanc rem tradit egregie Charletonus (o) inquiens: *Mulieres quædam acerbis copiosis spermatis igniculis prurientes desiderio consuescendi cum viris in sæva hystericâ pathemata incidunt; hinc tantus in virginibus juxta, ac fœminis salacioribus mali hystericæ est proventus.* Quæ de causa Veteres fere medici ad credendum vehementer adducti sunt, retentum semen pro principe hystericæ passionis causa habendum esse, conjugium (p) eaque omnia, quæ retenti in utero seminis exitum promovent ad earum incolumitatem tantopere conferre, certissimis observationibus edocti, finito hystericæ paroxysmo ex relaxatis muliebribus copiosum humidum extillasse liquorem. Quod vero speciatim a sanguinis sive menstrui, sive lochiorum in puerperis suppressione, aut diminutione hystericum malum proficiscatur, haud equidem inficiari quempiam posse existimo, qui ejusce rei sollicitus virgines percontetur, quibus mensium fluxus circa pubertatis annos instat, aut etiam fœminas, in quibus

difficilior idem esse consuevit: facile enim intelliget gravissimis symptomatibus hystericis misellas premi, præsertim vero clavo hystérico, non aliunde, quam a retardato libero sanguinis cursu per vasa uterina, atque hinc subsequente præternaturali eorundem distensione, atque nervearum, quibus contextæ sunt fibrarum morfu, vellicatione, spasmo, qui ad universum nervorum systema propagatur, repetendis. Cujusce rei locupletissimos testes habemus, & in actis Wratislaviensium (q), in quibus eadem describuntur, & laudatum supra Hoffmannum, qui ob repentinam purgationis menstruæ per vehementem terrorem, præsertim vero in personis naturæ sensibilibioris suppressionem, gravissima mox hystericæ, quin & epileptica excepisse symptomata testatus est. Eadem & puerperis evenire ob perturbatum Lochiorum fluxum, præterquamquod & Hippocrates, (r) & Hoffmannus adnotarunt (f), quotidiana experientia adeo certum effecit, ut probatione nequaquam indigeat. Quod si a sanguine, aliisque humoribus optime constitutis tam gravia symptomata ob solam quandoque vasorum distensionem exoriuntur, a corpore extraneo in ejus cavitate in suppurationem abeunte, ab ulcere serum acre, ac corrosivum plorante, eadem adhuc graviora provenire posse lippis æque, ac tonsoribus notum est plus, quam ipsorum digiti, atque ungues.

V. *His addendæ aliæ viscerum affectiones Mesenterii, Hepatis &c.*) Si hisce finibus coaceretur cl. Le boe Sylvii opinio afferentis, causam affectionis hystericæ esse acidum Pancreatis nimis austerum vitiose in intestinis cum bile effervescens, unde copiosi flatus, & vapores eleventur, qui cum sint valde acres, Abdominis, & præcordiorum dolores procreant, non esset cur multum dimicarem. Quamvis enim bilem cum succo pancreatico effervescente nulla ratione posse alibi a nobis demonstratum sit (t), effervescentiæ tamen nomine eorundem, atque omnium humorum, qui in cavitate intestinorum confluunt, aut qui in plicis Mesenterii, aut Liene, aut Renibus separantur recessum quemdam a naturali temperie, pravam mixtionem, corruptionem

(o) l. c. p. 76.

(p) Hip. lib. de virg. morb. cap. 3.

Valescus de Tarant. phil. pharm.

lib. 6. Duretus in enarrat. ad cap. 109.

Hollerii. Zacus. Lusitan. 52. prax. med. ad

mirand. obs. 91.

(q) an. 1700.

(r) Lib. de natur. mul. sect. 9.

(f) Loc. cit.

(t) aph. lib. 3. p. 55.

nem si libet intelligeremus, qua morden-
di, vellicandi indolem nacti, atque ramu-
sculis sexti paris, qui per omnes hasce par-
tes distribuuntur, molesti eadem omnino sym-
ptomata excitarent. Dolendum tamen ceu
proximam, & immediatam causam, &
quod magis est unicam constituisse, cum
pro remota tantum habenda videatur, &
inter multiplices, quæ citra uteri læsionem
hystericam passionem gignunt, collocanda.
Cujusce rei præclarissimum exemplum con-
templandum Medentibus exhibuit laudatus
Mauriceau in nobili quadam Muliere, quæ
cum Renis abscessu laboraret, alternis fere
diebus annorum ferme supra duorum cur-
riculo maximis suffocationibus, cordis an-
gustiis, palpitationibus, deliquiis divexata
fuit, perinde ac si morbi causa ab utero
male affecto esset repetenda, qui, aperto
ejusdem cadavere, illæsus omnino repertus
est una cum partibus eidem inhærentibus,
aut proxime communicantibus. Mirum au-
tem aliorum viscerum incisione instituta
Renis abscessum satis insignem hand inju-
cundo spectaculo comparuisse a grandiori
lapide Renis medium occupante inductum,
quo ægrotans occubuit, cum a Medentibus
iis remediis continuo pertractaretur, quæ
in uteri suffocatione passim adhiberi solent,
quem ne atonia quidem premi ore oculis-
que defixi deprehenderunt, ut quatuor ante
Menses prædixisse testatus est.

VI. *Spirituum etiam quandoque Animalium
debilior crasis, ut facile dissipentur &c.*) Ne-
que lymphæ genitalis, neque sanguinis men-
strui, lochiorumque suppressionem, neque
uteri aliorumque viscerum affectiones pro
causa passionis hystericæ semper habendas
esse, facit potissimum viduarum contem-
platio, quæ quamvis coitu non utantur,
ut antea solebant, nec non plerarumque,
quæ Deo datæ ea sunt castimonia, ut ne
imaginarium quidem venerem patiantur,
nihilominus tamen ejusmodi morbo obno-
xiæ evadunt, cum e contra Mulieres nuptæ
viro, ac coitu sæpe utentes, quibus Men-
ses satis liberaliter profluunt, hystero ma-
lo frequentissime, ac pertinaciter laborent:
quemadmodum etiam annosæ quædam fœ-
minæ, quibus jamdiu Menses naturaliter
intermiserint, atque omnis propterea san-
guinis, aliorumque succorum superflua quan-
titas defecerit, in eisdem tamen morbos

adnotantibus Carolo Pisone, & Hoffman-
no supra laudatis labuntur: immo ut sub-
dit cl. Mauriceau iidem viri, frequentius
tamen Mulieres ob odorem Moschi, Zi-
bethi, flor. aurantiorum, rosarum, alio-
rumque corporum snaveolentium, nec non
ob terrorem, metum, tristitiam, iram, do-
lorem summum, aliaque animi pathema-
ta. Quibus rite perpensis cl. Sydenhamius
suam illam spirituum animalium *ἀταξίαν*,
seu inordinatum, ac confusum motum pro-
pter debiliorem, & rariorem eorundem tex-
turam invexit, ut facile dissipentur, & a
levi etiam causa in motus inordinatos, &
perturbatos excitentur. Et sane in hysteri-
cis Mulieribus adesse hanc debilem spiri-
tuum crasim, vel ex eo maxime constat,
quod Mulieres præ viris debiliorem, & ra-
riorem texturam, atque universum nervo-
rum systema maxime sensibile obtinent,
mollioremque totius corporis habitum. Qui-
bus sane de rebus illud consequitur, ut si
viri Symptomatibus, quæ hystericis similia
videantur, afficiuntur, ii potissimum litte-
rati sint, & acriori ingenio præditi, quia
nimirum rariori, tenuiori, ac facile diffi-
pabili spirituum crasi donantur. Arguunt
eamdem crasim causæ externæ, quæ sæpi-
sime hystericos spasmos excitant, inter quæ
sunt præcipue prædicti odores fortes, &
acuti, nec non graviora animi pathemata
teste ipso Aretæo, quibus spiritus animales
nimis rari, ac tenues commoventur, va-
riasque motus perturbationes excitant. Vo-
mitum silentio prætereo materiæ flavæ, vi-
ridis, biliosæ, quique a corruptione insigni
succorum in primis viis stabulantium pen-
dere videtur, quo hystericæ Mulieres opti-
me valentes extemplo corripiuntur ab hoc
inordinato, ac confuso spirituum anima-
lium motu repetendum, ut alibi a nobis
demonstratum est (u). Non immerito
propterea conjecisse videtur, supposita hac
debili nervorum, ac spirituum textura, li-
quidum nerveum ad viscera imi ventris de-
duci, quæ ad humorum secretionem, excre-
tionesque sunt comparata, unde eadem la-
bescant, ac propterea diversi humores
falsi, acres, irritantes, aut alia qualitate
peccantes non tam circa viscera, quam in
universa massa sanguinea colliguntur, a
quibus demorsis nerveis partium filamentis
hystericæ passionis symptomata excitantur.

Do-

(u) *aph. lib. 3. de affect. hypoch.*

Dolendum tamen hanc unicam hystericæ passionis causam agnovisse, eamque & affectionis hypochondriacæ ciendæ haud imparē, nunquam in semine, aut sanguine menstruo corruptis, nec in succorum depravatione, sive etiam humorum acrium congestione constituendam. Præterquam enim quod summa in obscuritate versari vel ex iis erui commodè potest, quæ cum vera esse ratio evincit, observationes cum multæ, ac frequentes, tum certæ ac constantes confirmant, accedit præterea spiritus in fœminis, & litteratis hominibus, ut citato loco ostendimus, eo quod pauci sunt, debilioris, ac rarioris texturæ in inordinatos, & irregulares motus, minime tamen in effrænes violentasque abire turbas, quæ ad atrocissimos dolores, ad immanes convulsiones, membrorum contractiones, rigiditates excitandas valeant, quæ potissimum fœminis hystericis præ viris hypochondriacis familiares esse consueverunt.

VII. *Quæ diutius protracta sanguinis ipsius crasim invertunt, ac spirituum, unde atrocior successu temporis morbus &c.*) Quoniam sæpe sæpius contingit a gravioribus animi pathematibus, atque diuturnis cujusvis generis assiduisque mentis cogitationibus spiritus dissipari, ac volatilibus particulis privari, nec non fibrarum Cerebri tonum parumper infringi laxarique præsertim in Mulieribus, quæ passionibus pronæ sunt, & valde sensiles, dissipabilique spirituum textura donantur, fieri minus vix posse videtur, quin liquidum nerveum minori vi, atque elatere per nervorum fibras excurrat, præcipue vero per illas, quæ ventriculo, aliisque infimi ventris visceribus distribuuntur, unde eadem debito tono destitutæ, ac languescences suis muneribus obeundis impares evadant, atque hinc tota œconomia naturalis viscerum abdominis turbetur, atque propterea alimentorum coctio, chyli perfecta elaboratio, excrementorum secretio labefactetur. Jam vero chylum imperfecte elaboratum, neque ab excrementitiis sordibus optime depuratum, immo viscido acribus irritantibus imbutum per venas lacteas in sanguinem propelli perspicuum est, atque universam ipsius massam vitiari, heterogeneis particulis referciri, spiritus earum mixtione coinquinari, in corticalibus Cerebri glandulis secerni, atque hinc affectionem hystericam diro symptomatum fa-

tellitio stipatam a confuso spirituum animalium motu circa nervorum principia existente propter particularum heterogenearum cum ipsis admixtionem, quas copulam explosivam vocavit Wilisius, eamque retinere spiritus, & una secum in canales nerveos deducere arbitratus est, tandem subsequi. Si Wilisius animadvertisset, quam facile a lymphæ, seu succi genituræ analogi, quem semen Veteres appellarunt, aut a sanguinis menstrui suppressione tota uteri non solum, sed universi corporis œconomia alteretur, secretiones, excretionisque perturbentur, pravæ vitiosæque sordes in sanguine cumulentur: quam facile etiam visceribus imi ventris hepate, pancreate, liene, mesenterio, glandulis copiosissimis ventriculi, intestinorum, renibus male affectis diversorum succorum, humorumque, qui variis usibus destinati sunt, separatio vitietur, salinæ propterea, acres, viscidæ aliæque extraneæ particulæ vel in sanguine remaneant, vel novæ continuo ingerantur: si perpendisset demum liquidorum secretionem in glandulosis viscerum folliculis a motibus proportionatis, & specificis nervearum fibrarum, & sanguinis circa ipsa viscera fluentis, unde homologæ sanguinis particulæ a certis glandularum oscillationibus successive admittuntur, pendere, alterata vero oscillationum proportionem propter languescentem debilioremque nervearum fibrarum contractionem a spiritibus animalibus mitiori energia in easdem fluentibus excitatam, prædictos succos, humoresque alterari, sylvestres aliasque excrementitias, ac pravas partes a glandulis recipi, atque hinc primas vias, sanguinem, spiritus incongruis, superfluis, vitiosisque salibus inquinari: & quod magis est omnique animadversione dignissimum, ad tories inculcatam nervorum sexti paris distributionem ad omnes fere partes, omnia fere viscera, universum fere corpus, nec non ad mirabilem illum nervearum fibrarum consensum, ut una affecta, aliæ quoque licet longe distitæ afficiantur, attendisset, arduum futurum reor, ut usque adhuc allegatas hystericæ passionis causas, quas ad lymphæ genitalis, sanguinis, aut alterius humoris in utero, conterminisque partibus stagnationem, corruptionem referre licuit, ad extranei corporis in ejus cavitate suppurationem, ulcus, aliorumque viscerum imi ventris

tris affectiones, ac demum ad spirituum Animalium debiliorem crasim, explosisset, cum ejusmodi sint, ut omnes diutius protractæ suum illum spirituum motum circa nervorum principia existentem, quam unicam hystericæ, & hypochondriacæ causam constituit, ciere valeant, augere, confirmare. Nonnullas ex istis attigisse præ cæteris videtur Etmullerus supra allata sententia, qua acidum succi pancreatici, ventriculi, aut intestinalium glandularum vitiose effervescens (licet gratis dictum, ut vidimus) una cum partium nervosarum convulsionibus tum Abdominis, tum aliarum partium accusat, præcipuas tamen frequentioresque prætereundo disputationem tot tantisque difficultatibus impeditam, ac varie a Scriptoribus pertractatam aliis reliquit.

VIII. *Huic affines morbi sunt, in primis syncopes, in qua tamen respiratio, & pulsus &c.*) Hystericæ affectionis signa primum tradere, mox ejus ætiologiam afferre consultum duximus, id suadente nonnullorum consilio, qui ex affectionibus, quibus perardui, ac difficiles morbi maxime propriis stipantur, accurate, atque ordine examinatis de eorundem natura, & essentia æquum, & adæquatum judicium ferri arbitrantur. Illud tamen diligenter curandum est, ut ab aliis morbis, quibuscum aliquam habet affinitatem, cognationemque distinguatur. Id quod tribus potissimum generalibus signis conjici posse animadvertit Riverius. Quorum primum est, quod si ægra hystericæ affectioni sit obnoxia, ejusque symptomatibus premi non raro consueverit, dum rursus aggrediuntur, de alio affectu cogitandum non sit: Alterum est, quod Mulieres dum prædictis Symptomatibus vexari incipiunt, de utero male affecto conqueruntur: Tertium demum, quod hystericæ Mulieres foetidis rebus naribus admotis, & suaveolentibus in pudenda immixtis magnum levamen percipiant, quod aliis affectibus commune non est. Verum ut de priore dicamus, ecquis tuto se pronuntiare posse confidat, eadem semper mala in eadem Muliere esse invasura, cum innumerabilibus ferme premi soleant? Ad alterum quod spectat, an citra erroris suspicionem affirmari queat in omnibus Mulieribus quacumque ex causa hystericæ affectione ægro-

taverint, etiam utero illaeso omnino non suppetit. Tertium demum non ita firmum, & constans est, ut de aliis etiam affectionibus prædicari non possit, in quibus spirituum animalium motus inconcinnus, ac perturbatus est. Satiùs itaque duxerim peculiariter hystericam affectionem ab aliis affectionibus distinguere, ut idem Riverius, aliique accuratiores practici præstiterunt. Inter affines morbos animadversionem meretur Syncopes. Si tamen sedulo, & accurate perpendas Syncopes causam, ut supra dictum est, esse sublatum sanguinis motum, facile intelliges respirationem simul, & pulsum omnino deficere, cessante vero sanguinis, & spirituum influxu in universi corporis partes, ac cutis porulis collabentibus extremum faciei pallorem, sudoresque frigidos supervenire oportere, cum in hystericæ affectione color plerumque naturalis servetur, & pulsus utcumque debilis percipiatur. Quoniam vero diu sanguinis motus intercipi nequit, quin vita hominis periclitetur, hinc illud consequitur, ut syncopes brevi in salutem, aut mortem terminetur, cum hystericus paroxysmus ad plures dies quandoque perseveret. Saluti autem in Syncope plurimum tribuit suaveolentium naribus applicatio, aut ori ingestio. Quæ enim grati odoris fragrantia insigniuntur, cum subtilissimas habeant partes, momento fere spiritus erigi contingit, & recreari, prompte vero cordis vias remetientibus liberum sanguinis cursum restitui, atque morbum auferri. Quæ de hystericæ affectione ne dicantur, facit confusus, perturbatusque spirituum animalium motus modo in has, modo in illas partes influentium salvo libero cordis pulsu, nisi spasmus tantus hinc excitetur, ut sanguinis motus auferatur, quo casu syncopes effectus morbi erit aliis notis dignoscendus, quarum præcipua est suaveolentium applicatione augeri, aut confirmari, cum primario invadente nulla sit iis medicina præstantior.

IX. *Tum Apoplexia, in qua tamen partes omnes resolutæ sunt, atque omni sensu privata &c.*) Cum proximam apoplexiæ causam in impedito spirituum animalium a Cerebro ad organa sensui, & motui destinata, & ab iis ad Cerebrum excursu constituerimus (x), ab hoc eodem fonte sensuum

(x) *aph. lib. I. cap. I. com. x.*

suum omnium internorum, externorumque abolitionem repetendam esse duximus, atque omnium partium resolutionem: Symptoma autem frequentissimum si quod aliud superveniens iis, qui in Apoplexiam labuntur, est oris detorsio, quam potissimum fieri diximus, quod Musculis os ad latus adducentibus denegatur spirituum animalium influxus, liber vero præbatur Musculis eidem muneri dicatis in latere opposito, unde cum tendantur isti, inflenturque nulla vi contrahente, oris detorsio emergit. Quæ ne in hysterica passione minime contingant, facit perturbatus solum, & confusus spirituum animalium influxus modo in has, modo in illas partes, unde partes non solum resolvuntur, sed varie inordinateque concutiuntur: & quamvis hinc spasmus excitari queat cynicus dictus, qui oris & ipse detorsionem conjunctam habet, qua ratione distinguendus sit citato loco tradidimus monitum cl. Etmulleri sequuti, qui in oris detorsione a resolutione prodeunte partem illam, quæ trahitur, & resoluta est, mollem, & flaccidam percipi, & ad partem sanam trahi posse ostendit, & hanc ipsam partem in naturalem manus ope restitui, cum e contra a convulsione oriunda partem sanam, atque illam, quæ convulsa est durum, & firmiter contractam percipi contingat, & si retrahi velit, non sine insigni dolore possit. Quid quod si Apoplexia fortis sit in qua præter Cerebrum etiam Cerebellum afficitur, diminuta spirituum secretionem atque derivationem in nervos ad cor, & partes respirationi inservientes spiratio ægra, & stertorosa subsequi debeat, quæ longe ab hysterica passione sunt remota?

X. *Epilepsia quoque, in qua tamen convulsivi motus externas partes dire exercent &c.*) Illud maxime Epilepsiae proprium est, ut partes externæ convulsivis motibus varie, inordinateque exagitentur, quod vel ex eo repetendum est, quod spiritus Animales in vehementes turbas adacti cæcoque impetu hac illac irruentes in partes, quæ motui præsertim voluntario famulantur, & naturali, violentas contractiones, motusque effrænes excitant: deinceps ut spuma ab ore, & naribus effluat a convulsione œsophagi, & pulmonum, qua feri, & salivæ copia ejicitur, cui mixtus aer in bullas elevatur, cum spasmi in hysterica passione, in qua

nervorum ramusculi sexti paris afficiuntur, internas magis occupent, & viscera, quibus distribuuntur. Accedit etiam, quod Cerebrum primario afficitur in Epilepsia: Fieri hinc minus vix posse apparet, quin illa pars, qua utitur anima ad cogitandum, & sentiendum ita concutiatur, ut inepta omnino evadat ad eos tremores suscipiendos, quibus principes animæ operationes exercentur: quod perquam raro in hysterica affectione contingit, ut præ cæteris Cornelius Celsus docuit inquitens (2): *Vulvæ morbus interdum sic exanimat, ut tanquam comitiali morbo prosternat*: distat tamen hic casus in eo quod neque oculi claudantur, neque spumæ profluant, nec nervi distendantur.

XI. *Mortuis quandoque simillimæ &c.*) Quomodo hystericae Mulieres quando mortuis simillimæ evadunt ab iisdem sint distinguendæ, operæ pretium est inquirere. Id autem variis modis scriptores fere Veteres explorari posse tradiderunt: primum quidem ori gossipium, aut lanam, aut plumas leviores applicando, quæ si non moveantur, ægram pro mortua habendam: deinceps speculum tersum ori pariter apponendo, quod tantillum spirante ægra halitu ex ore exeunte infici debet: tandem poculum aqua plenum pectori imponendo, quæ viva adhuc existente Muliere moveri debet. Quæ signa quamvis ut plurimum locum habere videantur, perpetua tamen non esse, nec omnimodam certitudinem præ se ferre arbitratus est Riverius, cum quædam Mulieres hystericae sola transpiratione vivant instar animalium in latibulis degentium hyemis tempore, & omnino abolita sit in iis respiratio. Quod diligenter tenens cl. Raymundus Jo. Fortis caute agendum docuit, neque gossipio, aut lanæ, neque speculo, neque poculo aqua pleno fidendum docuit, cum in arteriis etiam transpiratio perficiatur: securius vero sternutatorio medicamento vivam a mortua discerni posse. Cum tamen Mulieres hystericae, vivæ adhuc sepultæ fuerint, & quandoque a Medicis dissectæ, saluberrimum utriusque consilium sectandum traderem, hysterica affectione defunctas per triduum sepeliendas non esse, aut saltem donec fœtere incipiant.

XII. *Difficilis quidem morbus curationis,*

interdum in Apoplexias, Epilepsias &c.) Hysterica passio quamvis terribilis videatur, minus tamen periculi præferre, quam vulgo creditur, omnes cum Veteres, tum Recentiores Medici uno ore affirmarunt. Nilominus tamen exempla non desunt Mulierum, postquam effrænes, atrocesque motus convulsi eisdem exercuerunt, quæ in Apoplexias lapsæ sunt, aut in paralysem, seu hemiplegiam ad annos usque perseverantem. Ita cl. Mauriceau cujusdam Mulieris junctæ sibi affinitate meminit, quæ cum duobus tantum utero Mensibus gestasset, hysterica passione vehementi adeo correpta est, ut convulsionibus, & apoplexia ea potissimum de causa ægrotaverit, quæ in paralysem dimidiæ corporis partis defecit, etiam post partum, quem maturo tempore feliciter obtinuit superstitem, nec prius invalescens, quam thermopotatio instituta, qua egregie a morbo liberata est. Nullum esse morbum, cui tam facile epilepsiæ, & convulsionibus artuum jungantur, quam qui ex uteri vitio enascitur, adnotavit ipse Hoffmannus. Nisi tamen aut gravior Syncopes superveniat, aut insignis convulsio, qua liber spirituum Animalium influxus etiam ad partes vitales omnino intercipiatur, lethalis esse consuevit, licet adeo chronicus, ut non immerito opprobrium Medicorum una cum affectionibus hypochondriacis nuncupetur.

XIII. *Quo Mulier a paroxysmo liberetur, si plethorica sit, ac boni habitus &c. venæ sectio ex brachio &c.*) Curationem hujusce morbi duplicem esse, alteram quæ in accessione perficitur, alteram, quæ extra paroxysmum, tradiderunt fere Veteres omnes, Recentioresque Medici. Illi quidem in accessione vapores, atque auram veneficam discutiendam, & a nobilioribus partibus revellendam, humores in utero contentos, unde eadem elevatur, evacuandos, & uterum ad propriam sedem, quando contingit, reducendum. Quæ omnes indicationes quamvis falsæ successu temporis visæ sunt Recentioribus, qui hystericae affectionis causas altius, ac subtilius commenti sunt, ut vidimus, ejusmodi tamen fuere, ut quempiam ad statuendum facile adduxerint, omnem rectæ curationis rationem in eo consistere, ut remedia causis morbi avertendis accommodata invenirentur. Quod nulla meliori ratione præstari posse deprehensum est, quam ad ægrotantium naturam attenden-

Tom. V.

do, & generaliores quasdam affectiones, quibus earum corpora exercentur; quo potissimum lites, quæstiones, jurgia, aliter mente incedente, finem habuerunt. Atque ut ad rem nostram accedamus, utrum in hystericae affectionis paroxysmo locum habeat venæ sectio quæstio digna fuit, ut a Veteribus fere Medicis ageretur. Si cl. Varandæum, Sennertum, Raymundum Jo. Fortis consulimus animadvertentes in hysterica affectione, dum Mulieres invadit, insignem adesse virium languorem, totius corporis refrigerationem ob malignos illos suos vapores cor, & cerebrum infestantes, quibus in mortis discrimine Mulieres constituntur, venæ sectionem minus tutam, immo periculi plenam existimarunt. E contra Mercatus, Rodericus a Castro, Hoechstederus, Higmorus, Riverius, Septalius alique ad sanguinis menstrui copiam, atque retentionem curam animumque convertentes, venæ sectionem cæteris omnibus remediis anteponendam esse facile judicaverunt. Quid in re ardua ipse sentiam pronuntiare vix audeo. Utcumque tamen ea intelligenda sit, veritati summe consonum videtur asserere, cum plethorica sit Mulier, bonique habitus, & quod magis est pulsum habeat plenum, ac turgidum, ac Mensium diminutione, aut suppressione laboret, nullum inveniri Medentibus datum esse præstantius, aut pro ægrotantium opportunitate valentius auxilium venæ sectione, quæ præterquamquod ad spasmodum ac convulsionum vehementiam, quæ in plethoricis Mulieribus major esse plerunque consuevit, compescendam præstat, ad causam etiam, qua morbus efficitur, aut saltem augetur, aut confirmatur profligandam plurimum valet. Qua in re consentientes habemus clariores Medicinæ proceres, qui nuperrimis temporibus floruerunt Mauriceau, Hoffmannum, aliosque supra laudatos, qui si major sanguinis copia urget, etiam iterandam venæ sectionem docuerunt, ne ipsis quidem gravidis exceptis, certis ac frequentibus observationibus edocti, Mulieres hystericas omni sensu, motu, spiratione, ac loquela fere privatas, quibus multus sanguis adeerat, vel a suppressis repente evacuationibus accumulatus, venæ sectione instituta protinus ad se rediisse. Quamquam libentissime a Varandæo, Sennerto, Jo. Forti, aliisque fuerim, qui venæ sectionem altiori voce

M

damna-

damnarunt in hysterica affectione, si res sit cum Mulieribus, quæ immodicas evacuationes sanguinis, aut aliorum humorum passæ sint, ideoque spirituum, & cruoris inopia laborent, atque inde fibrarum motricium languore, cum venæ sectione spiritus, & humores magis depauperentur, fibræque motrices magis magisque ad elaterii exercitium ineptæ constituantur. Cujusce rei argumentum prope certissimum erit pallor insignis faciei, & totius corporis, qui etiam naturalis cum sit, venæ sectioni ferendæ minus est aptus; præ cæteris vero pulsus parvus, ac debilis, cum actiones reliquæ ægre, & cum languore peragantur, ac frigus totum corpus detineat; quibusrite perpensis citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur, illud summopere verendum esse, ne dum spasms uteri venæ sectione consulere studemus, eosdem graviores, sævioresque inanitione accedente juxta Hippocratis doctrinam excitemus.

XIV. Si venter præter modum elatus sit, ac tensus cum insigni alvi adstrictione, ol. amygdal. dulc. &c.) Venæ sectio vel locum habeat, vel neutiquam in paroxysmo hysterica passionis, nihil impedit, quominus alia remedia in usum vocentur, quæ nimiam irritationem sistere valent, & hinc perturbatum spirituum motum coercere, nec non fibras crispas, & convulsas laxare. Quibus indicationibus satisfacimus remediis internis, vel externis. Inter interna remedia, ubi venter præter modum elatus sit, ac tensus cum insigni alvi adstrictione, oleum amygdalar. dulc. eximias habere vires perspicuum est. Præterquam enim quod ad crispas fibras emolliendas plurimum valet, quibus coercitæ aeris particulæ, ac loci calore rarefactæ ventris inflationem, ac tensionem procreant, accedit præterea alvum nimio spasmo constrictam blande subducere, quod a purgantibus sperare inane non modo est, sed discriminis plenum tentare, cum nulla re magis ægræ lædantur, quam ab iis, quæ stimulandi vim habent, quæ humidi copiam evacuant, a quo humorum acredo temperatur, quæque particulis acris, & irritantibus foeta cum sint, ventriculi, & intestinorum fibras vellicando, tormina, & atroces abdominis dolores procreant. Ad leniendos porro intestinorum spasmos, ac morbosas fibrarum

uteri contractiones emolliendas Clysteres ex carminativis, & emollientibus confecti egregie conducunt, inter quæ folia malvarum, parietariæ, radicis althææ, lilior. alborum, & similia eminent additis oleis emollientibus, ex quibus etiam fots, inunctiones parantur ad prædicta obeunda munera opportunissimæ, si quæ alia.

XV. Hisce aliquandiu adhibitis, emplastrum hystericum &c.) His a Veteribus fere Medicis Hippocrate, & Galeno accensentur suffumigia ex suaveolentibus, uti sunt moschus, zibethum, benzoe ad uterum appanda. Quibus addendum, quod tradit Capivacius, qui quandoquidem conjugium efficacius remedium noverit, ut efficacius evadat, jubet ut vir penem inungat oleis aromaticis, & zibetho. Neque hujusce rei ratio in arduo sita, adnotante Hoffmanno, cum sulphurea exhalatione, aut immediata eorum applicatione fibras uteri spasmo contractas relaxari contingat, atque hinc crassos, & putridos humores effluere, ut Forestus testatus est (a). Verum in istorum usu ad idiosyncrasiam quamdam diligenter attendendum traderem, qua pleræque Mulieres a suaveolentibus odoribus adeo graviter læduntur, ut in gravissimas convulsiones hystericas labantur, cum e contra nonnullæ testante cl. Wall (b) vel moschi frictione naribus instituta a gravissimis paroxysmis liberentur. Si enim a suaveolentibus lædi antea minime consueverunt, minus verendum est, ne eorum odor etiam si ad nares usque pertingat, ipsis officiat. Sin contrarium acciderit, justus subrepat timor, ne caput impellens spiritus in ἀναξίως adigat, & novum paroxysmum multo graviores excitet, ut supra ostendimus. Tutiora porro, & experientia magis probata visa sunt emplastra, quæ graveolentiam habent aliquam, qua lædi minus plerunque solent Mulieres, ut sunt ex bdellio, sagapeno, assa foetida, galbano parata, si umbilico, vel pudendis applicentur, quæ testantibus Veteribus ipsis Medicis eximias habent facultates, & de quibus notabile exemplum attulit idem Forestus, unde Sydenhamius suum illum confecit ex galbani in tinctur. castor. solut. & colat. ℞ iii. Tacamahac. unc. ii. f. emplastr. pro umbilico, quod cum alia votis minus respondeant, apprime utile, ac proficuum depre-

(a) Lib. 28. obs. 32. (b) Trans. phil. 2. 474. an. 1744. ar. 18.

prehendi sæpius solet. Balsamum Galbanum uterinum Sennerti silentio prætereo, quod ex gum. galban. oleo terebinthinæ in retorta soluto, & stillato conficitur, aut illud Hadriani Mynsicht, quod eadem fere ratione compositum easdem vires habere adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

XVI. Si longior sit morbus, & gravioribus symptomatibus stipatus, Mulier vero frigidioris temperamenti, boli ex Mithridat. optim. &c.) Sed nihil ad effrænes spirituum motus coercendos, atque hinc crispatas, & convulsas fibras relaxandas præstantius opio, & ex ipso paratis medicamentis, maxime si iis quæ specifica virtute utero, conterminisque partibus mederi communiter reputantur, inter quæ succinum, castoreum, assa fœtida, aliaque eminent, consociantur. Inter opiatas compositiones non ignobilis olim fuit Mithridatum, tum Triphara magna, quæ sine opio parari solebat, & cum opio, quod postremum nuperrimis etiam temporibus invaluit, cum primum plane obsoleverit. His accensendum Laudanum hystericum de le Febour, quod ex succino, myrrh. croc. oriental. castor. spirit. vin. opii extract. certa chymicorum industria præparatur, ejusque vires eximias in hystericis suffocationibus, atque inordinatis, effrænibusque motibus uterinis dictis suis Auctor deprædicat. Verum tam in hujusce laudani, quam in Mithridati, & Tripharæ aliarumque similium confectionum usu, illud summo opere animadvertendum traderem, quod Hippocrates præclare adnotavit (c), ut nempe feminarum naturæ recte discernantur, earumque temperamentum præsertim internoscatur. Si enim frigidioris naturæ fuerint, & temperamenti, ut ajunt, pituitosi, in quo fibræ laxæ sunt, motus sanguinis tardior, & languidior, feri & lymphæ copia adest, spiritusque jam torpidi, quæ calefaciendi vim habent, ut fere sunt allata remedia, tuto, & citra noxæ periculum adhiberi queunt, cum jam perturbatum spirituum motum sedandi virtute sint prædita: immo tincturæ ipsæ succini, castorei in aquis artemisiæ, matricariæ, aliisque, quas uteri amicitia claras fecit, æque sunt commodissimæ, quibus addi potest aqua ipsa Cinammomi, quæ testante cl. Mauriceau ad flatum discutiendos, qui stomacho con-

tenti insignes angustias, & suffocationes excitant, simulque ad laxas ipsius fibras corroborandas opportunissima existit.

XVII. Immo si sopor profundus Mulierem exerceat cum pulsu parvo, languido, contracto, extremorum frigore, ad aq. Melif. cerasor. &c.) Symptomatum etiam, virium, ac sanguinis, humorumque motus habenda ratio. Si enim non effrænes perturbatique motus, artuum insolitæ contractiones, violentæ gesticulationes ægram torqueant, sed tantum sopor profundus, cur opiatas medicamentis sit pertractanda, quibus sopor augeatur, aut confirmetur, omnino non video; multo minus si vires jam languescant, quod nulla meliori ratione innotescere potest, quam pulsum respiciendo, qui si parvus, languidus, contractusque fuerit, de spirituum, ac cruoris inopia, atque inde fibrarum motricium languore dubitandum non est, quo etiam fit, ut sanguis in partibus longe a corde diffitis ægre admodum, & serius, quam par est, moveatur, hinc frigus totius corporis percipiatur. Quo casu si opiatas medicamentis ægras pertractare animus ferat, nullus dubito, quin non solum incassum laborent, sed cum neque salutem, neque levationem afferant ullam, brevi in extremum vitæ discrimen easdem adducant. Tunc vero salubre consilium censemus iis uti, quæ aut odore, aut sapore grata sunt, ut melissa, cerasa nigra, & similia, quæ calida dici consueverunt, ex quibus aquæ stillatitiæ eliciuntur in hisce morbis præstantissimæ. Quod plane dicendum de spiritibus ardentibus, aut tincturis per vini spiritum ex Simplicibus anthystericis paratis, quæ propterea aquarum anthystericarum titulo insigniuntur, quæque humoribus lentis, ac difficilibus, vel serosis peccantibus, vel atonia solidarum partium, qua spiritus alicubi hærentes excitando, eorumque debiliorem crassim, & texturam corroborando, qua lentos ac difficiles humores resolvendo, æquabilem, atque ordinatam secretionem, atque derivationem in nervos promovendo, alacriores Mulieres facile restitunt, atque ad motum, & sensum expeditiores. In horum quoque censu veniunt spiritus quidam urinæ, sal. armoniac. sanguinis humani, qui tenuitate, ac volatilitate, qua donantur, sanguinem, ac spiritus debiles, ac languescen-

scientes erigere valent, fibras ad pristinum elaterii statum restituere, atque hinc hysterici paroxysmum ab hoc fonte prodeuntem profligare. Si in hisce tantum casibus, nimirum in humorum visciditate, lentore, in serosa colluvie, in solidarum partium atonia, atque hinc oriundo inæquali, perturbato, ac confuso spirituum animalium motu, cochleari spiritus vini rectificatissimi utendum intelligat cl. Mauriceau, nil est sane cur eidem libentissime non assentiamur, quemadmodum Sylvio, aliisque assentiri visi sumus (d) qui hosce eosdem spiritus in apoplexia, epilepsia miris laudibus extulerunt, dummodo eorum usus certis tantum finibus coerceatur, neque fervidiori temperamento præditis, adestis, strigosisque, in quibus acres, biliosæque particulae sunt exaltatae, solidæ partes plus æquo tensæ, spiritus ad cæcum furorem, atque impetum proni.

XVIII. *In fervidioribus vero calidioribusque feminis sola aqua stillat. flor. Chamom. tot. citr. &c.*) Fateor me iustis laudibus hoc loco efferre non posse præclar. viros Rodericum a Castro (e) & Ludovicum Mercatum (f) qui pessimum morem calidiora medicamenta in hystericis suffocationibus ab uterinæ lymphæ orgasmo prodeuntibus altiori voce damnarunt, & e medio tollere quantum illis licuit, conati sunt, cum multis, ac frequentibus, tum certis ac constantibus observationibus edocti, gravissima detrimenta hinc emanasse. Et vero nulla difficultate laborare facile judicaverim, quod præclar. viri consulto protulerunt, cum calidioribus medicamentis acres, tenuiores, mobiliioresque particulas nerveas fibras uteri pungentes, vellicantes, convellentes magis magisque attenuari contingat, exsolvi, atque in universam sanguinis massam diffusas, atque una cum succo nerveo in cerebri fibras illabentes spirituum agitationem, atque furorem augere. Cum Mulieres fervidiori temperamento præditæ, calidioresque, in quibus motus sanguinis celerior est, & vehementior, pulsus frequens, sulphureæ partes sunt exaltatae, & copiosæ, spiritus agiliores, subtiliores, acrioresque, in hystericas affectiones allatis de causis labantur, cuiusmodi rationi innitatur eorum methodus, qui calefacientibus, volatilibus, spirituosius

medicamentis earum corpora pertreant, omnino non suppetit. Optime igitur earum incolumitati consulamus, si convulsionibus divexatis, atque inordinatis corporis gestulationibus, doloribus, vigiliis anodynum aliquod emulsionis forma propinemus ex frigidis, ut ajunt, feminibus, & papaveris albi in aquis refrigerantibus addito nitro purissimo, quorum virtutem ad nimium humorum æstum, fervoremque compescendum, & libidinem extinguendam qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam, ut superiori capite ostensum est. Quamquam si gravius hystericæ Mulieres conflentur, quam ut sperandum sit levioribus hisce anodynis placidam exoptandam tranquillitatem conciliari, vel nullum revera emolumentum ex iisdem perceperint, præsto sit Laudanum liquidum, quod ex aquis aliquibus stomacho & palato gratis (hæc enim dum Mulieribus præscribimus, in eam spem facile adducimur, id nobis dent ultro, concedantque, ut omnia modo nostro præscribamus) & simul utero amicis exhibitum, tanti facit Sydenhamius, ut si quid in summa rerum angustia, vel ad symptomata mitiganda, quæ ex usu aliorum medicamentorum accidere solent, sperandum, ab hoc uno remedii genere sperari jure merito posse confidat. Ejus etiam pulcherrima laus est, vel si diutius hora somni usque ad symptomatum remissionem propinetur, certum levamen, nullum noxæ periculum afferre, ita ut vomitus, cholera, colicæ hystericæ, aliaque id genus mala, quæ Mulieres dire exercent, hoc uno, frustra aliis adhibitis tuto feliciterque profligantur.

XIX. *In prædicto vero soporis casu, aut Syncope aqua frigida in usum vocanda &c.*) Non me præterit tamen, quid hisce objicere soleant ii, qui pro volatilibus spirituosisque medicamentis, quæ in hystericis paroxysmis adhibenda contendunt, acriter dimicant, nempe & in fervidioris naturæ feminis sensus, & motus privationem, altumque soporem, aut synopem facile subsequi, quibus solvendis narcoticorum usu earum corpora pertractare si ferat animus, nulli dubitant, quin incassum laborent, qui in iis auxilii spem invenire adnituntur. Recte illi quidem. Sed verendum, ne illis summopere officiat insignis excitandi facultas,

(d) Lib. 1. cap. 1. com. 19. pag. 29. & cap. 8. com. 18. p. 159. (e) De morb. Mulier. lib. 2.

(f) De morb. uteri cap. 3. lib. 2.

tas, spiritus erigendi, recreandi, languescientem solidarum partium tonum firmandi, quæ soli aquæ frigida potui, aut ejusdem adspersioni in facie, quandoque etiam pauxillo vini optimi ori ingesto inesse solet ex Hippocratis consilio (d), quem ipse Mauriceau sequutus est, nec non frictionibus circa præcordia, item in pedibus cum panno asperiori institutis, naribus vero admotis odoramentis quibusdam fœtidis, ut Hippocrates præcepit, qui tamen leviores sint, mitioresque, ex charta nimirum, linteis, pennis, corio usto, ruta aceto trita, & similibus, non ex spiritibus oleosis, volatilibus, salinisque summe actuosis, ne nerveis cerebri membranis stimuli addantur, spiritus vero ad irregulares motus prout plus æquo commoveantur, exagitentur, unde cæco furore, atque impetu hac illac irruentibus morbus augeatur.

XX. Cum in altero casu sal volatile Anglic., oleosum Sylvii &c.) Quæ quidem detrimenta in ægras Mulieres quæ frigidioris naturæ sunt, laxiorique habitu donantur, emanare posse tantum abest, ut credam, ut etiam maximos, & uberrimos fructus facile easdem assequi tam ego intelligam, quam qui maxime. In his enim salini, volatiles vapores, dum in nerveas cerebri membranas nonnihil laxas impingunt, tonum ipsis addunt, vigoremque, pristinum elateris exercitium restituunt, sanguinem vero humoresque alicubi impactos, hærentesque commovent, discutunt, spiritibus energiam conciliant, unde concinne, atque ordinate in nervos influere contingit, atque hinc paroxysmum averti. Si in hæc tantum casibus sternutatoria præscribenda esse nonnulli cum Raymundo Jo. Forti, Riverio arbitrentur Hippocratis doctrinæ vehementer addicti dicentis. *Mulier, quæ uterinis molestat, aut difficulter parit, superveniens sternutatio, bonum*: iis non ægre admodum indulgebimus, cum Schneideri membrana, tum nervis omnibus cum eadem mire consentientibus proritatis, viscera ac partes lentis, viscidis acribus, ac superfluis succis impeditas expediri contingat, laxatis præter morem vasculis tonum restitui, atque hinc irritationis sive in extremitates nervorum, sive circa eorundem principia causa deficiente, hysterica symptomata sedari. Illud tamen & ipsi concedant mihi necessum est,

quod volo, ut scilicet errhina ex hyssopo, satureja, & ejusmodi aliis parata, quæ levem excitant sternutationem adhibeantur, non quæ acriora sunt, uti euphorbium, helleborus, & similia, quæ nerveas fibrillas majorem in modum vellicando convulsionem lethalem progignant, ut alibi a nobis est demonstratum (e), & tunc solum cum *Mulier*, ut Riverius ipse ait, *valde sepulta videatur*, cum cæteroquin oleum succini, assa fœtida, castoreum ad odorandum tutissima sint æque ac efficacissima, si quæ alia.

XXI. *Extra paroxysmum pariter, ubi res sit cum Muliere frigidioris temperamenti &c. præmissa venæ sectione, & leni purgatione, sales &c.*) Ut extra paroxysmum congrue, & opportune hystericis Mulieribus consulamus, eo nervos industriæ omnes intendendos esse, ut uteri aliorumque viscerum vitia emendentur, massa sanguinea a sordium, pravorumque excrementorum sarcina liberetur, spiritus, & nervorum systema corroboretur, perspicuum est. Illud autem sedulo, & diligenter animadvertendum est, ut sordium natura internoscatur, an viscidæ tenacesque sint, an vero acres, tenues, falsæ: pro diversitate siquidem peccantium humorum diversa indicantur remedia. Id autem nulla meliori ratione innotescet, quam ad ægræ Mulieris temperamentum, & habitum respiciendo, nec non ad affectiones quasdam, quæ cum morbo conjunctæ esse plerunque solent. Si enim frigidum temperamentum sortita fuerit, in quo, ut supra animadvertimus, fibræ laxæ sunt, motus sanguinis tardior, & languidior, seri & lymphæ copia supra cæteras partes adest sine febre, æstu, proclive est credere, crassos, tenacesque succos uterum, conterminasque partes impedire, mucilagineas sordes sanguinis crasim inquinare. Ea igitur quæ spissitudinem humorum tollunt, quæ incidunt, attenuant, abstergunt, fibrarumque motum adaugent, hic locum habere ambigendum non est. In horum censu venit in primis venæ sectio, præsertim si Menses aut omnino suppressi sint, aut maxime retardati, ut etiam in paroxysmo præstandum esse duximus. Imminuta enim sanguinis mole, imminui etiam resistantiam, quam viribus illam moventibus crassities, visciditas, & lentor humorum affe-

(d) 1. de natur. mulier. (e) Lib. 1. cap. 1. com. 21. p. 30.

afferebat, manifesta res est. Quo sane consequitur, ut cor, arteriæ, & partium, intra quas sanguiferi canales excurrunt, motrices fibræ validius, & fortius se se contrahant, his autem ita se contrahentibus totum sanguinem vehementius propelli, atque agitari, stagnantes hærentesque particulas dimoveri, circulo restitui, attenuari, dividi, expeditius moveri, seu quod eodem recidit sanguinem fluxilem reddi. Quid si excrementitii humores in primis viis stabulentur, qui coctiones, excretionesque impediunt? Quid si Hepatis, Pancreatis, Mesenterii aliorumque viscerum imi ventris infarctus adsint a lentis viscidisque humoribus ortum habentes? Purgationem nimirum aliis omnibus remediis præmittere apprimè utile & necessarium esse notum omnibus est, planeque perspectum. Quoniam vero una purgantis pharmaci exhibitione totus peccans humor educi non potest, præsertim si crassitudine peccet, ob quam cæteris nostri corporis glandulis non sit accommodatus, hinc salubre practicum consilium, facta primarum viarum abstersione sales in usum vocare, qui lixiviales dicuntur, qui videlicet ex cineribus quarundam plantarum combustarum per lixivium extrahuntur, aut qui medii appellantur, qui videlicet ex acidorum cum alkalicis mixture parantur, quique viscidis, crassisque sordibus attenuandis, incidendis, laxatis stomachi, & intestinorum fibris roborandis opportunissimi existunt. Prioris generis sunt sales centaur. minor. agrimon. tamarisc. artemisæ: alterius vero tartarus solubilis, tartarus vitriolatus, & similes, qui ex decoctione exhibitæ plantarum, quæ easdem fortitæ sunt vires, dici vix potest, quam apte spissos crassosque humores ad fluendum disponamus, quem servare ordinem maxime necesse est, ne infarctus, concretiones, stagnationesque, quibus reserandis studemus, ultro sollicitemus. Præmissis iis, quæ humores ad fluendum disponunt, spirituosæ addi successu temporis posse, ut sunt spiritus sal. armoniac. & similes, ultro ambigendum non est. De virtute succorum, qui ex iisdem plantis eliciuntur Vid. lib. 3. cap. 8. com. xi. p. 105.

XXII. *Hiscæ qualibet octava die purgantiæ intermiscenda, inter quæ infusio rhabarbari &c.*) Dum humores ad fluendum dispo-

nuntur, aut revera resolvuntur, impuritætes quasdam deponere certum est, quarum præterea eliminandarum cura habenda per alvi vias, quæ omnium sunt opportunissimæ, quidquid Sydenhamius afferat, qui quid emolumenti, sive potius non incommodi ex repetita pharmaci purgantis exhibitione ægris adferri queat, se ignorare testatus est. Quamvis enim haud inficias ire ausit, quin intestina ex impuritatibus liberent ea, & pariter e massa sanguinea humores noxios in ea stabulantes aliquantulum extrahant, e contra tamen frequentius repetita plurimum officere in corporibus imbecillis, ac præsertim in ætatibus tenellis affirmare non dubitavit, ingentem humorum colluviem in viscera imi ventris eliciendo, unde tumores in iisdem facile subsequuntur tanto magis in dies mole auge-scentes, quanto sæpius æger purgetur. Quamvis ego a Sydenhamio fuerim, ut a libi adnotatum est (f), si de præpostera purgandi ratione loqui intelligat, validioribusque purgantibus in corporibus imbecillis, & ætatibus tenellis, non tamen propterea concesserim tanta damna emanare posse, si de commodissima purgandi ratione sermo sit, quam epicrasim vocant, & de rhabarbaro, quo nullum efficacius, aut pro ægrotantium opportunitate valentius reperiri medicamen ad pravas, vitiosasque sordes eliminandas, sanguinis crasim, solidarumque partium, atque affectorum viscerum structuram emendandam, ita citato loco demonstratum est, ut nullus ambigendi locus videatur.

XXIII. *Nisi ad Mensum, aut hæmorrhoidum fluxum immodicum proclives sint, etiam pillul. tartar. Bont. &c.*) Haud ipse ignoreo Bryoniæ radicem in uteri hydrope, in hysterica suffocatione ab obstructionibus ejusce visceris, specificam audire, cum serum crassum, viscidum, & lentum alicubi impactum potenter dissolvat, atque per alvum extra corpus educat. Atque ex ea quidem parari solet facula, quæ tamen exiguæ admodum est virtutis, nec non extractum, quod majoris est energię. Verum cum radix Bryoniæ adeo potens sit, & acre catharticum, ut ejus vehementia docente cl. Geoffroy (g) sit temperanda cremore tartari, sale vegetabili, aceto tum simplici, tum stillatitio, aut aliquo pulvere sto-

ma-

(f) Loc. cit. pag. 107. (g) Mat. med. p. 2. de Veg. indig. p. 120.

machico, & aromatico, hystericas Mulieres eodem nunquam pertractandas traderem, cum acribus, atque viscidis humoribus irretita purgantia majorem partium nervosarum inducant irritationem. Ut summum prævalente mucosæ inertis pillulæ quædam, quarum basis Aloes est, & ad blandissime purgandum opportunissimæ, quorum in censu veniunt tartareæ Bontii, Schroderi, Quercetani, & ejusmodi aliæ, quarum vires citato loco ita explicuimus, ut supervacaneum sit hisce diutius immorari: de quibus tamen monere Medentes opus habeo, ut aliquid castorei ipsis addant, quod in ejusmodi hysteris Mulieribus ad quædam turbationes præcavendas commodissimum est, si quod aliud. Si quis radice bryoniæ uti velit ea vino infusa ea ratione, ut leniter admodum, & paulatim purgando operetur, uti commode poterit hyemali tempore, quo nullus medicinis locus præbatur.

XXIV. *Hisce martialia succedant. Limatura Martis &c.*) Martialium operandi rationem eandem esse in viris hypochondriacis, & fœminis hysteris extra omnem dubitationis aleam positum crediderim, si solidæ partes, succique spectentur primis viis, atque proximis visceribus inhærentes, in quo agere debent: atque hinc absorbendi vi potentissima præditum esse Martem, mucosæque quæquiliæ atterendi, fibras ventriculi, & intestinorum membranas constituentes firmandi, ad assueta munia idoneas reddendi, coctiones restaurandi, sanguinis ac spirituum crasim roborandi facile judicaverim, quod ut alibi dictum est (h) ab aliis scindentibus, penetrantibus, absorbentibus medicamentis sperare inane prorsus est.

XXV. *Et si aliquam perturbationem inferant, laudan. opiat. gr. ii. cum confect. hyacinth. &c.*) Vel in substantia exhibeatur Mars allatis de causis, vel in forma liquida, & quacumque dosi, illud accuratiorum practicum, ac Sydenhamii præsertim observationibus compertum est, fœminis quandoque magnas tum animi, tum corporis perturbationes inducere, idque non solum primis diebus, quod vel hypochondriacis, aliisque morbis laborantibus, in quibus Martis regimen convenit, familiare est, sed per totum etiam illud tempus, quo eodem u-

tuntur. Sumptum hinc consilium Martem, dum in substantia exhibetur, cum rob. sambuc. quod optimum hystericum est, sociandi, dum vero in forma liquida, aquis artemisiæ, aliisque, quarum vis est utero amica, & antispasmodica, eum potissimum in finem, ut minus mulieres perturbentur, neve hac ratione Martis usus interrumpatur, qui ut in longius protrahatur expedit quam maxime: immo si ejusmodi irritationem inducat, ut molestiam inferat, quo melius ferre eundem possint, laudanum aqua hysterica mixtum singulis noctibus ad tempus aliquod propinandum suadet laudatus Sydenhamius, quem accuratiores practici in hac parte sequuti sunt.

XXVI. *Sed nihil aquis acidulis præstantius &c.*) Præterquamquod hysterica affectio, nisi perite tractetur, facillime revertitur, adnotante cl. Hoffmanno, vel in alium morbum chronicum, inque primis hypochondriacum degenerat, unde aquæ acidulæ ab omnibus fere Medicis cum Veteribus tum Recentioribus, modernisque commendatæ adversus hypochondriacum malum locum habent, ut contra nonnullorum opinionem alibi demonstratum est (i); accedit præterea hysteris mulieribus aliis etiam de causis summe prodesse, quia videlicet in hystericos affectus frequenter incidunt, quod vel mensium suppressionem patiuntur, vel steriles sunt, cum mensibus revocandis, ac sterilitati debellandæ opportunissimæ sint, quidquid de eximia hac virtute suspicentur nonnulli, qui Martis vena, ac spiritu vitrioli scatere deprehenderint. Licet enim a Foresto (k) acceperint imminuendo semini aquas fabrorum ferrariorum juxta Aetium aptissimas esse, a Listero vero (l) rubiginem per Dioscoridem præstare, ne fœminæ concipiant, cum tenella eorum ova indurescant, aut aliter vitientur, a Langio demum (m) de quodam homine narrante, qui ex nimio vitrioli spiritus usu pro excitando appetitu testiculos fere amiserit, iidemque adeo sensim, ac sensim fuerint imminuti, ut pisorum magnitudinem vix æquarent, credere tamen aquas acidulas, quod martiales & vitriolicæ sint, æque officere mulieribus posse, & genituram earundem ulla ex parte labefactare ridiculum est, cum in acidulis Martis vena, vitrioli spiritus, aliæ-

(h) loc. cit. pag. 105. 106. (i) loc. cit. pag. 108. (k) Obs. lib. 16. obs. 17.
(l) Exercit. alt. de font. Med. Angl. cap. 4. (m) in Colleg. sup. Fabr.

aliæque activæ particulæ ita inter se mixtae sint, temperata, & aqueo principio diluta, ut non solum sanguineam massam effœtam, ac mucilagineis sordibus inquinatam attenuent, atque detergant vasa, ductus ad uterum pertingentes, atque eos præsertim, qui ad ovaria eorundemque tubas spectant, penetrent, impactosque in iisdem succos incidant, expellant, altiusque repurgent, sed laxatum fibrarum tonum restituant, unde pallidos Virginum colores, mensium suppressiones, aliæque symptomata auferri contingit, sterilesque mulieres singulari quodam genio fœcundari, atque hinc hystericæ affectionis fundamenta ab imo convelli.

Et lacte autumnali tempestate &c.) Si paratis primis secundisque viis, fluidarum partium, solidarumque textura eo redacta, ut hæ ad numerum pateant, illæ vero ubique, & æquabiliter fluere possint ad irritationes omnes, & abhinc prodeuntes nervearum fibrarum convulsivas contractiones sedandas, ad læves politasque particulas, quibus nutritio, viresque restituantur in sanguinem introducendas, lac præstantissimum esse diximus in affectione hypochondriaca, in qua ventriculus, atque inhærentia viscera corruptis viscidis, acidisque humoribus

scatent, quanto magis proderit in hystericco malo, in quo ventriculus plerunque, atque proxima viscera ab incongruis, superfluis, vitiosisque succis impedita non sunt? Sed de ejusdem virtute plura alibi dicta sunt (n).

XXVII. *Si vero calidioris sit temperamenti, sicciorisque habitus &c.*) Si mulier calidiori temperamento sit prædita, in quo fibræ sensiles sunt, ad insolitas corrugationes pronæ, motus sanguinis celerior, & vehementior, ejus consistentia ad tenuitatem vergens, sulphureæ partes exaltatæ, & copiosæ, cum calore, æstu, humores tenues, acres, vel extremitates nervorum, vel eorundem principia irritare, mordere, spiritus mobiliores, agilioresque per nervos hac illac cæco furore, atque impetu irrue-re censendum est; hinc ea omnia in usum vocanda, quæ acridinem humorum corrigunt, diluunt, refrigerant, & nutritio ro-re humectant, quæ convulsivas contractiones laxant, ac mulcent. Horum in censu venit oleum in primis amygdal. dulc. tum clysteres, & cætera omnia, quorum eximias virtutes in propositis indicationibus absolvendis ita alibi exposuimus (o), ut supervacaneum sit iis diutius immorari.

C A P U T VI.

De uteri inflammatione, ulcere, scirrho, cancro.

I. **U**Ti cætera viscera, ita uterus haud infrequenter inflammatur, cum sanguis æque in ejus vasis segnius, quam par est, moveri queat, vel plane consistere, vel in lymphatica lateralia effundi, unde levior, aut gravior morbi gradus.

II. Ejus ergo causæ remotæ eadem erunt, scilicet vasorum laxitas, & atonia, vel adstrictio nimia, plenitudo sanguinis, crassities, visciditas, lentor, ejusdem acredo insignis.

III. Causæ antecedentes & externæ sunt præcipue mensium, & lochiorum suppressio, partus contra naturam, difficiles, laboriosi, graviora animi pathemata, abdominis refrigerationes, aquæ frigidae potio fluentibus lochiis, violenta uteri contrectatio ab imperita obstetrice, pessaria minus caute adhibita, ictus vel casus supra regionem uteri.

IV. Prodit se uteri inflammatio febre acuta, tensione, & dolore comitata in ejus re-

gione, qui ad vesicam interdum magis protenditur cum urinae stillicidio, ac ejusdem difficultate, interdum ad rectum intestinum cum stypticitate, aut dolorifica fecum excretionem, interdum ad lumbos, interdum ad alterutrum inguinem cum cruris ejusdem lateris gravitate, ad umbilicum, ad supernum ventrem cum duritie osculi digito immisso apparentibus, respirationis difficultate, singultu, vomitu, convulsionibus totum corpus occupantibus.

V. Quæ omnia si vehementer increcant horribus confusis supervenientibus, postea vero mitescant, dum febris lenta invadit, & alvus, & urina supprimitur, in suppurationem abire facile judicandum.

VI. Hinc in ulcus ex remanente dolore quodam, & mordicatione in utero, vel ipsius cervicis immisso speculo Matricis visu conspicuum, manu obstetricis, concubitu sensibile, & purulentæ materiæ variae quantitatis, coloris,

doris, odorisque pro varia ipsius indole excretionem se satis prodens.

VII. Si loco suppurationis præpostera methode adhibita sanguis tenuioribus, mobilioribusque partibus resolutis, crassiore, atque inertiremanente indurescat, scirrhus febre, dolore, aliisque symptomatibus cessantibus subsequitur superstitie duritie, & renitentia in uteri regione illius circumscriptionem referente, gravitate, ponderis sensu insigni in utero, conterminisque partibus, frequenti mejendi stimulo, doloris exacerbatione in fecum excretionem, menstruum suppressione, stillicidio satis clare innotescens.

VIII. Si inflammatio fiat in margine scirrho, & vasis per ipsum decurrentibus, quæ adhuc aliquam admittunt circulationem, tumor facile ulceratur, & cancer exoritur dolore se prodens, qui prius obtusus cum esset punctorius, & lancinans efficitur totum hypogastrium ab osse pubis ad umbilicum usque occupante, tumore circa collum uteri, & maxime orificium ejus internum speculo matricis adhibito visibili, inæquali, tuberoso, livescente, aut nigricante, venarum propaginibus quasi radicibus circumsepto, excretionem putridæ, fetidæ, saniosæ materiæ flavæ, aut nigri coloris cum sanguine mixtæ, acerrimæ, erodentis, pudendorum ardore, febre hæctica, anxietate, nausea, atrophia.

IX. Ex his liquet uteri inflammationem magni semper faciendam. Quamvis enim in sphacelum non abeat, gravissimus tamen, ac periculosissimus morbus est. Si in abscessum degenerat & ulcus difficulter plerunque sanatur, præsertim in cacheticis, & mensium defectu laborantibus: si in scirrhum, toto plerunque vitæ cursu misellas exercet: si in cancerum, cum saniei fetidæ excretionem brevi ad interitum ducit.

X. Simul igitur ac inflammationis indicia apparent, sanguis primum ex brachio etiam repetitis vicibus in plethoricis mittendus, mox plenitudine imminuta ex pede.

XI. Si menses, aut lochia suppressa sint, doloresque, & spasmi egrotantem exerceant ol. amygdal. dulc. s. i. r. e. ad unc. v. circiter exhibeatur, mox ad unc. i. s. quotidie loco cennæ ex jussulo tenui, nec non clysteres ex decoctione malvar. althææ, lactuc. aut aq. decoction. hordei, aut emulsione semin. Cucurbit. dul. & nisi uteri cervix dura, summeque dolens prohibeat, in uterum injectio ex solo lacte, in quo flores sambuci, verbasci, sempervivum, seminalini, aliaque similia ebullierint.

Tom. V.

XII. Cæterum fatus emolliens ex spongia aqua moderate calida imbuta, & per horæ dimidium tantum mane, & vespere regioni uteri instituatur, eoque remoto orientum vitulinum, aut vervecinum oleo amygdal. dulc. cucurbit. lini recentis madidum superimponatur.

XIII. Friktiones solum dolore, febre, aliisque gravioribus symptomatibus cessantibus, lumbis, & coxis instituuntur.

XIV. Jusculum etiam cichoreo, endivia, lactuca, borragine, acetosa alteratum dum ferri a stomacho possit bis in die propinetur addit. nitr. stib. aut sal. prunel. a ʒ i. ad ʒ s. & syrup. aciditat. citr. q. s. ad gratum saporem.

XV. Siti urgente liberalis potus concedendus aquæ Nocerianæ vel cujusvis destillatæ malvar. violar. cichor. vel pluvialis si libet moderate tepidæ, & in nimio humorum orgasmo etiam frigida syrupis ribesiorum, berberum, aciditatis citri, succisque acidis limonum, granatorum alteratæ.

XVI. Sedata inflammatione, doloribus vero, & spasmis remanentibus, quibus lochia supprimuntur, laudanum liquidum tartariz. ad gut. xv. in aq. bryoniæ, vel bolus ex laudan. nepent. gr. i. ass. fetid. ʒ s. visæ sunt convenire: doloribus vero remittentibus, siti, calore, pillulæ Beccherianæ, aut in delicatioribus subjectis Stahlian, vel Hoffmanni ad gr. xv. per octo dies bis quotidie.

XVII. Hisce frustra adhibitis boli ex trochis. de myrrha, borac. miner. dictam. cretic. pul. a ʒ i. castor. gr. v. cum tinctur. succin. q. s. propinentur, superbibendo decoct. flor. lilior. albor. fol. politric. dictam. Cretic. croc. oriental. cum syrupo artemis. q. s. in delicatioribus vero aqua rut. bryon. serpil. pulej. cum tinctur. castor. ʒ i. spirit. sal. armoniac. gut. x. M.

XVIII. Hilaris vivat egrotans, & quæcumque animi pathemata effugiat, & si acutissimus sit morbus, viresque constant, solis panatellis ex jussulis vituli, pulli utatur: morbo vero diutius protracto, viribusque collabentibus, paulo liberaliori victu, aut saltem frequentius.

XIX. Si in suppurationem abierit inflammatio qualibet octava die purgandum potione solutiva, aut infusione rhabarbari, si cachectica sit mulier: si vero boni habitus ac fervidi temperamenti Cassia, Tamarindis, & similibus; dum dierum intermedio priore in casu decoctio vulneraria ex plantag. centinod. virg. aur. veronica, consolid. heder. terrestr. flor. hypper. millefol. addito syrupo terebinth.

N

ad

ad unc. i. aut premissio bolo ex terebint. aq. malvar. lot. apprime utilis: in altero vero serum lactis caprin. ad Lib. i. addito mel. rosac. ad unc. i. non omissis injectionibus primum ex decoctione hordei cum mel. rosac. q. s. tum dolore urgente addito sief alb. s. o. tandem ex decoctione vulneraria cum tinctur. succin. balsam. Tolutan. aut Copaib. gum. elem. a 3 ii. mel. rosac. unc. .s. M.

XX. Sed opportuno tempore aq. B. V. aut Brandulenses, tandem lac omnium præstantissimum.

XXI. Ubi scirrhi indicia appareant, Menses vero, aut Lochia suppressa sint, viribusque mulier constet, sanguis primum ex Brachio, mox Pede detrahendus, & interdum ex hæmorrhoidibus: e contra debili existente muliere, aut Cachexia laborante.

XXII. Priore etiam in casu boli ex gum. amoniac. aut sagapen. aceto scilicet. dissolut. 3 .s. sapon. venet. ras. 3 ii. sal. tartar. fix. vel tartar. vitriol. 3 i. extract. rhabarb. 3 iv. Hier. picr. q. s. ad pondus 3 .s. cum decoctione ex quinque radic. aperient. addito syrupo de althea Fernel. exhibendi per triginta circiter dies.

XXIII. Hisce alii succedant ex limatur. mart. s. super lapide porphyrit. lævig. aut croc. mart. caelest. a gr. x. ad xx. rhabarb. el. pul. gr. xv. Mac. optim. 3 i. m. cum syrup. absynt. aut ejus suc. condensat. q. s. f. pillule pro una, & sic pro aliis per xxx. & ultra dies. Horum loco in gracilibus, & delicatis serum lactis caprilis substitui potest cum tinctur. mart. aut magister. mart. mynsicht ad 3 i.

XXIV. Sed opportuno tempore aquæ acidulæ opportunissima.

XXV. Extrinsecus fiat Cataplasma ex farin. fabar. bord. furfur. a m. s. semin. lin. fœn. grac. a unc. i. .s. flor. melilot. chammomil. verbasco. a p. ii. lixivii sapon. q. s. M. coq. pro usu dicto, nec non injectio in uterum ex decocto eorumdem seminum, & florum, uti & radic. alth. lilior. fol. malv. viol. blanc. ursin. in aqua simplici parato.

XXVI. Inde ad aliud transitus fiat ex absynt. tanacet. abrotan. thym. scordeo, flor. Chammomil. sal. nitr. armon. farin. fabar. lupin. a q. s. pro Cataplasmate: cujus loco unctiones esse possunt ex ol. absynt. tanacet. abrotan. addendo camphoram q. s.

XXVII. Tandem ad emplastrum de melilot. de cicut. de nicotian. vel ad unguentum Rhasis, & similia.

XXVIII. Hæc omnia penitus proscribenda in cancro vel occulto, & sola venæ sectio, si ut dictum est, suppressi sint menses, aut Lochia, viresque constant, primum ex Brachio, mox Pede celebranda, & hæmorrhoides aperienda.

XXIX. Tum ægotans purganda conserva Cas. Donz., aut infusione rhabarb. cum tartaro solubil. aut simili levi medicamento qualibet octava circiter die: quarum dierum intermedio pulvis absorbens Wedelii dempto martis vitriolo ad 3 .s. exhibeatur ex jusculo cichoraceo, ut inde ad succos depuratos Fumar. Sonch. Anaglid. Borrag. Acetos. deveniatur ex jusculo exhibendos iisdem plantis alterato per quindecim dies: postea vero ad eosdem succos cum sero lactis caprilis destillato addita carne vitulina, caudis cancrorum, ranis excorticatis, hordeo usque ad Caniculæ exortum.

XXX. Quo tempore aut aqua Noceriana simplex, aut B. V. aut si libet in cachecticis impurisque corporibus etiam acidulæ aliqua portione Nocerianæ aquæ alteratæ, balnea aquæ dulcis erunt opportunissima.

XXXI. Autumno tandem dieta lactea, in qua ægotans quater in die unc. vi. lactis assumat mane cum pauca panis quantitate, totidem meridiæ cum jusculo hordei pauxillo, aut horizæ, aut alterius mollis pastæ decoctæ, totidem vespere ex decocto Thee aut Caffè: demum loco cænæ totidem cum ovi vitello, augendo in dies singulos lactis quantitatem usque ad Lib. iiii. viginti quatuor horarum spatio, si ferri a stomacho possit sine molestia, & ejusdem corruptione: cui plurimum tribuet abstinentia diligens ab esu carnis, fructuum, herbarum, a vino, cujus loco aqua esse poterit corticibus citri alterata, aut lentisco, visco quercino, radice Chinæ.

XXXII. Sin minus lactis usus conferre videatur, decoctum substitui potest ex caudis cancrorum fluviatilium, pulpis ranarum, radice Chin. rasur. Cor. Cer. Ebur. pasta ex semin. melon. bord. mund. macis pauxillo in aqua Noceriana paratum.

XXXIII. Si dolores dire exerceant, emulsionēs semin. papav. alb. in aq. lactuc. nymph. primum, mox iis frustra adhibitis pillulæ de Styrace, de Cynoglos. ad gr. vi. aut laudan. opiat. gr. ii. hora somni exhibenda.

XXXIV. Succus simplex solatri, sedi majoris, Geranii Robertiani, virg. aur. cancror. expressus, & in mortario plumbeo pistillo plumbeo agitatus in uterum injiciatur primum, mox ipse

*ipse emulsiões semin. papaver. alb. in aq. ex
risdem succis elicitis, aut decoctio in lacte ca-
prili ex foliis nenupharis, hyosciami, violis,
rosis. a mi semin. papaver. alb. unc. .s. pro
eodem dicto usu: dum extrinsecus emplastrum
Diapalmæ Diapompholig. a unc. .s. sacchar.
satur. 3 .s. op. spirit. vin. dissol. 3. i. fulig.
splend. 3 iiii. quæ malaxentur cum oleo Solani
expresso q. s. pro emplastro, applicari utiliter*

*potest, si in uteri cervice sit cancer: quo non
ulcerato existente sequens etiam locum habebit.
℞. ol. rosat. unc. ii. Cer. alb. 3 vi. plumb.
ust. unc. .s. m. pro linimento.*

*XXXV. Tandem diæta omnium præstantissi-
mum remedium, etiam si febris accedat, quæ
sola venæ sectione moderanda, si vires ferant,
clysteribus, & refrigerantibus, ut in inflam-
matione pertractanda.*

C A P U T VI.

De uteri inflammatione, ulcere, scirrbo, cancro.

I. *U*Ti cætera viscera, ita uterus haud
infrequenter inflammatur, cum san-
guis æque in ejus vasis &c. Cum de san-
guinis menstrui fluxu ageremus, ostendimus
Aortam descendantem multo ampliorem es-
se in fœminis, quam in viris, pluresque
in illis, quam in istis habere ramorum di-
visiones, pelvis capacitatem majorem esse,
os sacrum, & os cocygis latiora a natura
esse efformata, & magis extrorsum porre-
cta, uti & ossa innominata, quæ a se in-
vicem quoque remota sunt, crura pro cæ-
rerarum partium ratione crassiora: atque
hisce omnibus quidem illud potissimum se-
qui, ut sanguis majore impetu, & veloci-
tate ad inferiores partes feratur. Subdimus
uteri vasa tam arteriosa, quam venosa ex-
spermaticis, & hypogastricis orta non re-
cto cursu, sed varie contorta, curva, &
quasi serpentinis ductibus hiare cum ob a-
lias rationes tum ob hanc potissimum, ut
expeditus sanguinis regressus per venas pa-
rum impediatur: membranas, quæ inter-
nam, & externam uteri superficiem cin-
gunt, & in quas vasa varie inferuntur,
atque disseminantur, omni fulcro destitutas
esse: pendulum tandem esse uteri situm ejus-
que venas valvulis carere: hinc difficilem
esse ad superiores partes sanguinis cursum,
per uterina vasa progressum lentum admo-
dum, ac segnem, ac propterea ibidem ag-
gestum minimas eorum extremitates sic di-
stendere, ut aperiantur tandem, & sangui-
ni menstruo viam sternant, aditumque.
Hæc ubi diligenter teneamus, nihil fere ne-
gotii facesset propositæ rei explicatio, cur
uterus, uti cætera viscera inflammationi-
bus, atque hinc prodeuntibus gravissimis
malis obnoxius evadat. Quid enim faci-

lius, quam ut sanguis, qui dictis de cau-
sis in utero aggeritur, cumulaturque, ut
disruptis ipsius vasis certo, statoque tem-
pore erumpat, segnius quam par est mo-
veatur, atque hinc inflammatio imperfe-
cta, quæ phlogosis dicitur, excitetur? aut
in minimis vasis plane subsistat, partesque
ejusdem globulosæ, aut fibrosæ a novo con-
tinuo affluente sanguine intra lateralia lym-
phatica pellantur, tumoremque, ruborem,
ac dolorem procreent, unde vera ac im-
perfecta inflammatio subsequatur? quam
maxime apparere in inflammatione tunicæ
adnatæ, ita alibi a nobis demonstratum est,
ut si paulo diutius huic argumento immo-
remur, aut in cassum laborare de industria
velle videamur, aut illorum patientia abu-
ti, quibus hæc singulis, & universis jam-
diu cognita sunt, planeque perspecta (p).
Atque hinc potissimum petenda est diffe-
rentia uteri inflammationis, quam pleri-
que Veterum præeunte Aretæo, & Nostra-
tes Hoffmanno tribuerunt in leviolem, su-
perficialelem, & graviolem, profundiolem-
que: cum illa a phlogosi, seu inflamma-
tione imperfecta proficiscatur, quæ pruden-
ti consilio pertractata intra paucos dies fa-
cili negotio discutitur, hæc vero a perfecta
inflammatione exoritur, quæ febre inten-
sa, & sævis symptomatibus continuo mu-
lieres extorquentibus comitata brevi ad in-
teritum ducit.

II. *Ejus vero causæ remote eadem erunt,
scilicet vasorum laxitas & atonia, vel adstri-
ctio nimia &c.* Vid. ibid. com. 3.

III. *Causæ antecedentes, & externæ sunt
præcipue Mensium, & lochiorum suppres-
sio.* Ad causas antecedentes, & externas
uteri inflammationis pertinent ea omnia,

N. 2.

quæ

quæ cæterarum partium inflammationibus progignendis tribuunt: Ejusmodi sunt temperamentum plethoricum, biliosum, exercitationes corporis violentæ in aere frigido, venti australes, boreales, & ejusmodi alia, quæ singula si animo, & cogitatione percurras, aut plenitudinem nimiam inducere facile deprehendes, aut crassitiem, visciditatem, & lentorem conciliare, aut acredinem, aut solidas partes ea ratione afficere, qua minima vascula sanguini libere trajiciendo inepta constituentur, unde in laterales ramos effundi cogitur, atque tumorem, doloremque ciere, quibus tamen recensendis immorari operæ pretium non duximus, cum ex dictis de phrenitide, angina, pleuritide per quam clare innotescant. Non me præterit improvisam Menses, & Lochiorum suppressionem prædictis etiam inflammationibus procreandis opportunissimam existere: quod vero uteri inflammationi speciatim tribuat, facit potissimum ipsius alteratio, quæ suppressis Mensibus, aut Lochiis contingit. Fluentibus enim ipsis, minima vasorum oscula aperta sunt, atque a cæteris partibus ad ea sanguinis cursus dirigitur, aut saltem qui coærvatim aggestus est foras eliminatur. Quotiescumque igitur aut Menses, aut Lochia supprimuntur, quoniam vasa diducta angustantur, contentusque in iis sanguis excerni nequit, atque ad alias refluere partes, hæere facile, ac subsistere cogitur, aut a novo continuo affluente in laterales ramos effundi, unde phlogosis, aut vera inflammatio excitatur, quam puerperis præsertim solemnem esse testatus est Hippocrates (q) inquit: *si inflammati fuerint puerperæ uteri, venter ardet, & magnus fit, & ad præcordia suffocatio habet, & uterus ubi puerperii purgamenta intus manserunt a frigore occulte distenditur*: Hinc non immerito in hæc verba alibi incidit (r): *Nisi a partus purgamenti Mulier repurgetur, magno morbo tentabitur, vitæque periculum incurret, nisi quis celeriter adhibita curatione convenientem purgationem promoveat*: ut silentio præteream, quod libro de morbis Mulierum in eandem rem protulit: *Interdum minime exeunt* (nem-

pe lochia) *verum id Mulieri exitium potendit, nisi quis celeriter venam incidat, aut alvum emolliat &c.* Quæ sane omnia ab Hippocrate, aliisque Veteribus proposita ita successu temporis accepta, ac probata fuerunt, ut clariores medicinæ proceres, qui nuperrimis temporibus floruerunt, ac Mauriceau præsertim affirmare non dubitarit, lochiorum suppressione nil deterius, ac periculosius puerperis accidere posse, si primis statim diebus, quo tempore uberius fluere deberent, derepente contingat, cum iis diuturna mora corruptis insignis inflammatio subsequatur. Qua in re tamen multis minus arrisit. Vel enim lochiorum corruptio contingit propterea quod in uteri vasis eadem subsistunt, vel quod in ejus cavitate. Quoties sanguis in uteri vasis adhuc movetur, ac cursum suum retinet, arduum, atque insolens explicatu est, qua ratione, aut modo corrumpi queat. Si in uteri cavitate effusus, nisi aer exterior accedat, non tam facile putrescere, vitarique posse suadere videntur præstantissimorum virorum observationes, quibus compertum est fœtus jam mortuos, secundinas, menses, lochia summe fœtida diu in uteri cavitate contineri nullo fere ægrotantium discrimine. Ipse cl. Mauriceau de quorundam fœtuum abortu natorum meminit, qui vix ulla corruptionis præbebant indicia, licet Mense plus uno jam mortui in ventre jacerent (s). Quid quod Hildanus fœtum mortuum memorat (t) qui trium mensium spatio incorruptus in utero servatus est? Recte quidem. Quid quod alterum refert cl. Mauriceau (u) ad quinque usque Menses emortuum absque ulla insigni corruptione a Matre gestatum? Alterum Elias Camerarius describit (x), qui in quatuor fere Mensium ætate constitutus ad partum usque naturalem fœtum alterum comitatus est nullo prorsus aut fratris, aut matris detrimento? Insignem demum sanguinis quantitatem in utero, ac vagina imperforatæ cujusdam Mulieris anni dimidio sine ulla alteratione retentam esse tradit idem Mauriceau (z), propterea quod ab externo aere munitus, ut cl. viri Boerhaavius (a) Ques-

neii

(q) Lib. 1. de Morb. Mul. sec. 72. (r) De nat. puer. pag. 239.

(s) Obs. 245. 268. 412. (t) Obs. chirurg. cent. 2. obs. 51.

(u) Obs. ult. 1. (x) Cautel. circ. part. natur. p. m. 553.

(z) Obs. 495. (a) De concept. apud Haller. tex. 685.

neii (b) la Motte (c) alique ostenderunt. Sed non in ea rationum inopia ver-
samur, ut non aliunde ad asserendum, re-
tenti sanguinis corruptionem inflammationi
ciendæ imparem esse, argumenta conquirere
valeamus. Videmus siquidem altero, aut
tertio partus die lochia quamvis insigniter
imminuta, ac ferme suppressa naturali co-
lore, odore, ac consistentia prædita efflue-
re, iis tamen omnibus subsequenter sym-
ptomatibus, quibus inflammationem uteri
adesse facile conjicimus. Quapropter illud
existimaverim nulla difficultate laborare,
quod cl. Boerhaavius consulto protulit (d),
tum cum lochia supprimuntur sanguinem
intus retentum in arteriis hæere, in ve-
nas minime redire, ac phlegmon uteri ori-
ri, quod antea jam docuerat ipse Valesius
(e) ad credendum vehementer adductus, san-
guinem in iis puerperis, quibus supprimun-
tur ejusdem evacuationes, in utero facile
subsistere, stagnare, atque uteri inflamma-
tionem progignere.

*Partus contra naturam, difficiles, laborio-
si.*) Quid sit partus contra naturam su-
pra a nobis demonstratum est (f). Labo-
res, conatus insignes, ac nisus eum comi-
tari diximus, hinc in Mulieribus præser-
tim plethoricis, atque biliosis potuque vi-
ni generosi abutentibus, aliisque rebus,
quibus plenitudo sanguinis, aut fluiditas,
& fusio excitatur, adeo insignia sanguinis
profluvia exoriri, ut vires hinc prolabantur
omnino, atque in mortis discrimine prope
certissimo constituentur, propterea quod ad
affectam partem, quam spasmi, ac convul-
siones exercent, vi, atque impetu irruente
sanguine, ejus vasa plus æquo dehiscant,
disrumpantur, erodantur. Quid si præ spas-
mo, ac convulsione liber cursus sanguinis
præpediatur, aut foetu viam sibi, atque
exitum parante vi insigni facta adversus u-
teri fundum, ipsius tunicæ, quæ sæpe sæ-
pius non adeo firmæ sunt, ut validioribus
nisibus, conatibusque resistent, contundan-
tur, atterantur, discerpantur? Contusas ni-

mirum, attritas, aut aliter male affectas
fibras inflammari, obdurescere, turgere,
vasorum orificia præcludi, atque hinc in-
flammationem in fibris uteri augeri, dene-
gato vero in easdem liquidi nervei, & ar-
teriosi influxu sphacelum subsequi perspi-
cuum est. Id quod historiæ cum certæ, ac
notissimæ, tum etiam multæ, ac constan-
tes testantur, quæ in Mauriceau passim le-
gi possunt (g) in Bartholino (h) in Hei-
stero (i) in Bonetto (k) in Ephem. N.
C. (l) in Wedelio apud Garmannum (m)
præsertim vero in Enrico Fuesio scripto,
cujus mentio fit in E. N. C. (n) cui ti-
tulus: *De sphacelo uteri frequentissima mortis
puerperarum causa*: atque frequentius con-
tingere, quam vulgo creditur viri cl. la
Motte, Veslingius, alique haud dubie af-
firmarunt. Id æque affirmari non posse de
partu naturali, qui difficilis sit, ac labo-
riosus ob grandiores foetus exeuntes, ea po-
tissimum, quæ citato loco ostendimus sua-
dere videntur. Cum enim ejusmodi foetus
magnis, crassisque placentis donentur, quæ
vasis æque amplis, capacibusque sunt præ-
ditæ, hisque vasa uteri sint proportionalia,
avulsa ex iis uterina placenta sanguinem
magna vi, atque impetu erumpere, atque
hinc uteri hæmorrhagiam subsequi debere
demonstratum est. Id tamen intelligendum
est de foetu exeunte antequam conatibus,
nisibusque vehementibus, atque violenta
fibrarum uteri contractione a continuo il-
luc affluente sanguine liber ejus excursus
præpediatur, ac phlogosis febre subsequen-
te excitetur, quæ facile in veram transit
inflammationem, etiam si partus succedat,
ut a cl. la Motte demonstratum est, qui
non solum in partu contra naturam, & in
ipso naturali, laborioso, ac difficili, sed in
facili etiam, qui violentus sit, contusio-
nes, lacerationes in nymphis, in vagina,
in interno uteri orificio, ac ejusdem parie-
tibus oriri facile existimat, atque hinc in-
flammationes, abscessus, sphacelos subsequi
(o). Hinc sapienter admodum prudenter-
que

(b) *Mem. de l'Acad. Royal de Chirurg.* p. 58. (c) *Reflex. obs.* 392.

(d) *De concept. tex.* 686. (e) *Com. agr.* 10. lib. 3. sect. 2. epid.

(f) *Vid. cap. 3. com. 3.* (g) *Obs.* 251. (h) *Lib. 6. de inf. part. v. cap. 1.*

(i) *Obs.* 176. (k) *Anat. pract. lib. 3. sect. 38. obs. 2.*

(l) *Dec. 1. an. 2. ob. 254. Dec. 2. an. 7. obs. 10. an. 9. ob. 115. Dec. 3. an. 5. & 6. & alibi.*

(m) *De mirac. mort. lib. 1. tit. 8. sect. 48.* (n) *Vol. 2. p. 328.*

(o) *Ref. obs.* 418. & chap. 5. liv. 5.

que dictum a cl. Dionis (p) tunc cum fœtus capite prolabente deorsum ad os uteri, & partus doloribus. Mulierem exercentibus certa brevioris, faciliusque exitus spe allicimur, si forte ad secundum, & tertium diem protrahatur, eadem plerunque frustrari, ut dubii, ancipitesque hærere cogamur, an fœtus statim extrahendus sit, an ultra expectandum. Quartam enim expectare diem quandoque periculosum, cum uterus ita sæpe lædatur, ut vel inane prorsus sit fœtus extractionem moliri, aut prius etiam Mulier intereat (q), quandoque vero sit ocysus fœtus vitam, & matris in discrimen adducere, cum aut iteratis validisque conatibus, ac doloribus, aut ipso capite ita producto, ut viæ angustiae aptari queat, tandem erumpat, ut laudati la Motte observationibus compertum est (r). Quod nisi forte contingat, & fœtus jam capite ad exitum paratus via hærere cogatur, perspicuum est per quam facile internas uteri partes, quæ in gravidis præsertim testantibus viris cl. Deventero (s) James (t) & Raymano (u) molles sunt, spongiosæque, vulnerari, contundi, aut alia ratione affici posse, qua inflammatio subsequatur.

Graviora animi pathemata, abdominis refrigerationes, aquæ frigida potio fluentibus lochiis.) Omnes cum Veteres, tum Recentiores Modernique Medici tanti faciunt Lochiorum suppressionem, ut si a quavis causa uteri inflammationem oriri arbitrentur, eam ab hac potissimum tamquam rivulum a fonte emanare facile constituent. Iis enim, quibus effectus in morbis adnotare animus est, hujusce rei indicium satis validum obversatur in uteri inflammationibus lochiorum suppressionem fere semper adesse, aut in pauca quantitate, & serosa eadem effluere, ut præsertim præclarissimis observationibus Mauriceau liquido constat (x), quibus fere ad credendum vehementer adducti sunt, si id primis partus diebus contingat, uteri inflammationem præsto esse, cum nulla frequentius causa suppetat, ad quam eadem satis apte referri posse videatur, aut si suppetit, non ejusmodi esse, ut ad uteri inflammationem cien-

dam sufficiat. Id autem assequi nulla ratione possum, quomodo in hoc omnes uno ore consentiant, vehementem timorem, tristitiam aut quid aliud de repente puerperas corripens, frigus immodicum, Abdominis refrigerationes, aquæ frigida largas potiones fluentibus lochiis eadem suppressere, simulque copiosius ciere posse, ab his tamen omnibus uteri inflammationem, aut lethalem convulsionem proxime oriri inficientur, cum neutra earum lochiis aut supprimendis, aut imminuendis par sit, nisi prius vasorum structuram, directionemque, unde eadem proficiuntur, pervertat. Neque illud unquam sentiendum traderem, graviora animi pathemata, & frigus, eo quod sanguinem cogendi, densandique vi prædita sint, ineptum eundem ad exilissimos illos meatus, ac ductus, a quibus effluere debet permeandos constituere, unde in uteri vasis, aut ejus cavitate subsistat, sed cum vires suas in solidas partes potissimum exercent, quod uteri orificio, ac minimis vasorum osculis, quæ ab interna ipsius superficie erumpunt constringendis, occludendisque opportunissimæ existunt, ut a cl. La Motte demonstratum est (z). Quo sane consequitur, ut cum sanguis in angustissima uteri vasa plus æquo constricta libere circulari non possit, atque vias a natura comparatas æque occlusas ac coarctatas remitti, pressione ipsa sua, ac redundantia, solidorum læsio, quam timor aliaque graviora pathemata prius excitarunt, augeatur, atque hinc uteri inflammatio, aut gravissima, lethalisque convulsio, ut fere cl. Pasta, qui (a) quæstionem diligentissime pertractavit, si quis alius. Et vero vix in aliam ire poterit sententiam, qui ea in memoriam revocarit, quæ de insigni vi timoris, aliarumque animi commotionum dicta sunt (b). Convulsionem enim fibrarum Cerebri, atque Meningum, atque hinc producentes lethales apoplexias auctoritate ducti Galeni, Aretæi, M. N. C., Bonetti, Fortunati Fidelis, Raygeri, Bartholini, Plinii, Valerii Maximi, aliorumque adnotavimus, ut Melancholias in pueris, epilepsias, atque alia gravissima mala silentio præ-

(p) *Des achouch. liv. 3. chap. 14.* (q) *La mor. obs. 318.*

(r) *Refl. obs. 108. 311. 312.* (s) *Part. 1. cap. 9.*

(t) *Diction. tom. 6.* (u) *Eph. N. C. vol. 8. obs. 40.*

(x) *Obs. 186. 483. 350.* (z) *Obs. 440.* (a) *Consid. 3. p. 443.*

(b) *Lib. 1. cap. 1. com. 6. pag. 16.*

præteream a sola forti imaginatione, ab ira, amore oriunda, quæ ad evincendam insignem animi potestatem in nervos, & spiritus alibi ostendimus (c). Quæ omnia quamvis cæteris omnibus communia sint, ut autem puerperis frequentius accidant facit potissimum mechanica uteri structura nervis exquisiti sensus prædita, quæ partus vi alterata a levi quacumque causa pervertitur, unde spasmi insignes, ac convulsiones, quibus liber sanguinis cursus præpeditur, atque inflammatio suscitatur: hinc jure merito ab Hoffmanno dictum (d): *verrore nihil perniciosius puerperis: quem etiam gravidis eorumque foetibus perniciosum esse, atque funestum certissimis observationibus deprehensum est (e), inter quas illa eminet a Gherbezio memorata (f) de quadam Muliere, quæ cum quatuor jam post hebdomadas a partu optime se haberet, atque domesticorum consuetudine fruens quibusdam cibis, ut rebatur innocuis, & puerperæ statui accommodatis vesceretur, cum forte in cæpæ torrefactæ frustulum incidere iisdem immixtum, inhorrescens, altiorique voce exclamans se certo certius perituram, epilepticis convulsionibus correpta est, quas aphoniam primum, mox triduo post mors tandem excepit. Quo loco fateor me justis laudibus æquare non valere salubre Juncheri monitum, puerperas tamquam vulneratas merito considerandas, quibus ex levissimis causis febres inflammatoriæ accedunt.*

Jam de *Abdominis refrigerationibus, aquæ frigida potione fluentibus lochiis* si loqui velimus, animadvertendum est insignem esse vim aquæ frigida capiti affusam ad Carum profligandum ex eo potissimum, quod membrana Cerebri cum fuerint minus ad oscillandum paratæ, affusa aqua frigida tendi, atque obrigescere contingit, spiritus vero ad fluendum ineptos in motum adigi, atque Animal a profundo somno excitari (g). Aquæ etiam perquam frigida potiones valere plurimum adversus Choleram, Dysenteriam, Vomitus, ubi cætera

minus commode responderint, morbi videlicet decursu, & resolutis viribus cl. viro-ram observationibus ducti alibi demonstravimus (h), qua solidis partibus tonum, ac robur conciliando, qua acres, erodentesque humores contemperando, qua demum ductus, ac meatus, ex quibus immodice fluunt, constringendo. Non minus elucet ejusdem operandi ratio contra Synochos febres tam simplices, quam putres, & ardentes ipsas ex Hippocratis, Martiani, Galeni, Aretæi, Celsi, Alpini aliorumque testimonio (i). Non multum tamen frigidam ægris propinandam, nec ventri, & hypochondriis eam admovendam esse salubre monitum Medentibus reliquimus (k), cum vasa totius ambitus corporis facile convellantur, atque libera sanguinis circulatione præpedita inflammationes, aliique gravissimi morbi, & mors ipsa suscitetur, ut Aetius, Rhodius, Borellus, Boyleus, Donatus, aliique Scriptores magni, & docti, quos alibi memoravimus testati sunt, & observationibus præsertim, quæ extant in M. N. C. confirmatur, quasque legi ex fonte malumus, quam hic referri (l). Quæ cum ita sint minus mirari subit, ab Abdominis refrigerationibus, aut aquæ frigida largis potionibus nervos, vasaque uteri, præsertim in puerperis, in quibus propter placentæ avulsionem vulneratus fere est testante cl. Mauriceau plus æquo convelli, constringi, aut alia ratione affici, qua liber sanguinis cursus præpeditur, unde inflammatio subsequitur. Cui quidem opinioni robur addit Hippocrates (m) qui frigoris noxas contra vulnera ita dicendo explicavit, ut quempiam facile ad credendum vehementer adduxerit eadem omni diligentia, omnique contentione ab externi aeris injuriis munienda.

Violenta uteri contractio ab imperita obstetrice.) Haud infrequens inflammationis causa ab obstetricibus repetenda est, adversus quas altiori voce exclamavit cl. Harvæus, easque justissimis contumeliis increpavit (n), quæ

(c) Lib. 4. de febr. pag. 22. 37. 58. 100. 122. (d) De hæmorrh. p. m. 69.

(e) Eph. N. C. dec. 1. an. 2. obs. 83. an. 4. & 5. obs. 21. cent. x. obs. 33.

(f) Intric. extricat. med. part. 2. cap. 20. (g) Aph. lib. 1. cap. 3. p. 58.

(h) Ibid. cap. 2. p. 25. (i) Lib. 4. cap. 2. pag. 71. (k) Ibid. cap. 3. pag. 93. 94.

(l) Vid. Dec. 1. an. 1. obs. 84. Ibid. an. 6. & 7. obs. 211. Dec. 2. an. 5. obs. 131. Ibid. an. 9. obs. 200. Ibid. an. 10. obs. 171. Dec. 3. an. 1. obs. 126. Ibid. an. 3. app. p. 97. Ibid. an. 7. & 8. obs. 73.

(m) Aph. 20. sect. 5. (n) De partu p. 532.

quæ cum parturientes præ dolore ejulare, opemque efflagitare audiunt, ne imperitæ, parumque satagentes videantur, manus oleis obliniendo, locaque muliebria distendendo mire tumultuantur: porrectisque potionibus medicatis facultatem expultricem irritant, atque moræ debitæ impatientes, dum accelerare, ac facilitare partum cupiunt eundem retardant potius, & pervertunt efficiuntque non naturalem, ac difficilem relictis retro secundinis, aut parte aliqua placenta utero etiamnum adhærente: miseræque Mulieres aeris injuriis exponunt, & ad sedile frustra cogentes fatigant, inque præsens vitæ discrimen deducunt. Quod certo certius evenire censendum est, si eo usque pessimo consilio perducantur, ut unguibus, alioque instrumento bullam rumpant, & aquas emittant. Tunc enim fœtus, ut ex Boerhaavio liquet apud Haller (o), solo suo nixu proprii corporis os uteri dilatare debet. . . . & per sicca loca cogitur transire, & fœtus figuratus debet transire specie solidi, qui prius sub fluidi specie transibat, neque membra fœtus æquabiliter aut premunt, aut premuntur. Quo sane consequitur, ut mollis, ac delicata uteri substantia contundatur, discerpatur, aut alia ratione afficiatur, quæ vel una satis valere potest ad inflammationem ciendam, etiam si fœtu, & placenta simul educta, puerpera summis doloribus, ac convulsionibus, quibus dire extorquetur, plane cessantibus, ita melius habere videatur, ut certa valetudinis spe recreetur, foveatur, confirmetur, cum febre, frigore, lochiorum suppressione, doloribus, uteri duritie, ac tensione brevi post comparentibus non culpa ejusdem, aut pravo humorum apparatu, sed sola obstetricis, aut Chirurgi causa in summum vitæ discrimen adducatur, ut cl. Mauriceau observationibus compertum habuit (p). Id enim puerperis commune est, ut gravi in iis facta læsione uteri, minime tamen gravissima, ut fere testatur la Motte (q) de quadam obstetrice, quæ vesicam, & uterum filia manu discerpserat, de qua alio Chirurgo (r), qui loco placenta uteri substantiam arripuit, atque crudeli barbarie ductus avulsit, summo cruciatu exiguo temporis intervallo liberentur, atque in perfecto fere valetudinis statu constituentur, qui tamen torpor potius est in effratioribus turbas abiturus, quam placida ex-

ptanda tranquillitas, quæ tunc potissimum aggreuntur, cum læsæ partes inflammari incipiunt, quandoque citius, quandoque ocyus pro vario læsionis gradu, loco, humorumque ad læsam partem affluentium qualitate, ut passim in contusionibus, fracturis, ac vulneribus aliarum corporis partium deprehendimus.

Pessaria minus caute adhibita, ictus vel casus supra regionem uteri.) De pessariis adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Cum enim nil aliud sint, quam rotunda, & oblonga corpora digiti ad instar ex lana, bombace, stupa adstringentibus rebus conspurcata, & subtilissimo panno lineo obducta, quæ in Mulieris pudenda ad varios usus, præsertim vero ad fluxus immodicos cohibendos, laxatasque partes corroborandas in uteri prolapsu injiciuntur, ut de immodico Mensium fluxu, deque fluore albo dictum est, si minus eorum capacitati accommodata, aut plus æquo adstringentia, & intempestive adhibeantur, & citra necessitatem, interni uteri orificii fibras, canalesque sanguiferos corrugari, premi, contundi, aut alia ratione affici contingit, qua liber sanguinis cursus præpediatur, unde inflammatio. Cum hæc molestiam haud exigua mulieribus inferant, lineis pannis succis adstringentibus imbutis, ubi opus sit, utendum tradit Hollerius (s) ad pressionem coarctationemque vasorum sanguiferorum præcavendam, qua inflammationem facile excitari adnotatum est. De ictu, vel casu supra regionem uteri res luce clarius est, cum contusiones non modo externarum partium contingant, quæ æquabilis, & ordinatus sanguinis motus pervertitur, & congestiones in internis facile subsequuntur, sed uteri ipsius substantia labefactari queat, vasorum orificia præcludi, turgescere, indurari, unde inflammatio.

IV. *Prodit se uteri inflammatio febre acuta, tensione, & dolore comitata in ejus regione &c.*) Cum febris plerunque triduo post partum lactea excitetur, qua orta, ut ait Boerhaavius, sæpe lochia omnino retinentur, unde infinita, & pessimæ indolis symptomata, prout in hoc illudque viscus rapiuntur: hinc phrenitides, pleuritides, peripneumonie, anginae, paraphrenitides, mammarum

(o) De concept. tex. 655. & Hal. not. 22. (p) Obs. 16. 18. 382. (q) Obs. 197.
(r) Obs. 399. (s) De morb. inter. lib. 1. cap. 58.

inflammationes, peior hepatis, ventriculi, omenti, mesenterii, lienis, renum, intestinorum; tum dysenteria, colica, iliaca, apoplexia, paralytis, probe est discernenda a febre, quæ ab uteri inflammatione dependet, quæ alterutro ex dictis symptomatibus stipatur, pro varia situs læsione, vario inflammationis gradu, & partium resistantia, quæ cum utero consensionem habent, quam omnino singularem, & maximam vel ipse Hippocrates (t) & Harvæus præ cæteris adnotarunt. Utrique lochiorum suppressio communis est. Prior tamen, nisi forte mammarum suppuratio contingat, ad duos tresve dies ut summum perdurat, altera plerunque lethalis. Id autem nulla meliori ratione assequi posse facile judicaverim, quam ad febrem acutam attendendo, quæ ut cæteris omnibus inflammationibus communis est, ita etiam phlegmon uteri comitari oportere perspicuum est, atque egregie docuit supra laudatus Boerhaavius, qui uteri inflammationi deliria accedere, febrimque vehementem, ac proximam mortem sequi testatus est. Quam quidem opinionem ipse Valefius confirmat (u) qui febres acutas in recens enixis, & iis quæ fœtus corruerunt, valde periculosas esse ostendit. Non enim, inquit, fiunt iis, quæ rite purgantur, sed quibus supprimuntur evacuationes. Id vero fit locis uteri ..... inflammatis, & proinde obstructis, atque materia alioqui maligna multum redundante, & inculcata, neque potente exire. Atque etsi possit aliter, citra inflammationes, inquam fieri: tamen acuta febris in enixa raro aliter fiet, & ita semper fieri putare oportet, quia huc curationis rationem dirigens nunquam errabis. Apte cadit in hunc locum, quod refert D. Mauriceau de quadam nobili Muliere nono naturalis, ac felicissimi partus die ob febrem malignam interempta, qua fere quadraginta ante illos annos plerasque emortuas fuisse meminit, quamvis felicissime pepererint, quarumque cadaveribus cultro Anatomico dissectis, tradita huc usque morbi causa non alia perquirentibus apparuit. Quibus ita se habentibus, illud citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur, ut animadvertit cl. Pasta, non solum Mulierem, quam memorat in citato commentario, sed etiam Oecetæ uxorem, quæ circa quintum graviditatis

Tom. V.

Mensem immaturum fœtum edidit, atque illam, quæ in Mendacium foro ægrotauit uteri inflammatione de medio sublata, quamvis Hippocrates accuratissimus nec lochiorum mentionem fecerit, nec imi ventris tensionis, dolorisque, aut saltem ejusmodi mentio propter codicum defectum, ad hæc usque tempora traducta non fuerit. Doloris tamen, tensionis, tumorisque meminit præstantissimus Aretæus (x) qui postquam febrem acutam maxime propriam uteri inflammationis affectionem constituit: Si totus, inquit, est inflammatus, totus vehementius pulsatorio motu dolet: si posteriores ipsius partes solum inflammate fuerint, dolor circa lumbos fit, & stercora supprimuntur & recti intestini compressione; si partes ejus anteriores, dolor circa pectinem fit, & urinae stilitudine, ac emittende difficultas ex vesicæ compressione, & lateribus inflammatis, & inguina tenduntur, & crura gravantur: si vero fundum ipsis fuerit inflammatum, circa umbilicum maxime dolor consistit cum tumore; ac si circa osculum est inflammatio, circa supernum ventrem dolent, & digito immisso durum, ac renitens osculum occurrit.

Respirationis difficultate, singultu, vomitu &c. Si Hippocratem audimus (a) ea est uteri mobilitas ut facile ad caput, ad pectus, ad præcordia, ad ventrem, ad stomachum, ad hepar, ad crura, ad pedes, aut aliquam ex his partibus facile convertatur. Cum eadem olim esset & Aretæi, & Platonis, & Fernelii, & Rudii sententia, nihil fere studii, laborisque impendendum iis esse in quorundam symptomatum explicatione, quæ uteri inflammationem plerunque sequuntur, perspicuum est. Verum cum supra Galeni adducta auctoritate, firmisque rationum momentis demonstratum sit (b) uterum e loco suo dimoveri non posse, nil probabilius afferri posse videtur, quam si dicamus non tantum intercepto in uteri vasis progressu, ipsius in aliarum partium vasis motum turbari, atque perverti, sed ob mirabilem uteri cum nobilissimis corporis partibus capite, pectore, præcordiis, ventriculo, omnique nervorum systemate consensionem, eodem inflammato, aut aliter male affecto, varia in reliquis corporis partibus symptomata excitari, ut cl. Hoffmannus arbitratus est, &

O

ea

(t) De morb. Mul. 1. (u) Com. agr. 10. lib. 3. sect. 2. Epid. Hippocr. (x) Cap. 64.

(a) De morb. Mul. n. 6. 17. 42. 43. 49. 50. 58. 67. (b) Cap. 5. com. 2.

ea memoria recolenti, quæ citato loco dicta a nobis sunt apparere facile potest (c).

V. *Quæ omnia si vehementer increcant horroribus confusis supervenientibus, postea vero mitescant &c.*) Quæ alibi a nobis dicta sunt (d), non posse sanguinem in aliqua parte diu subsistere, quin componentes ejus particulæ sensim a se mutuo solvantur, atque secedant, subtiliores avolent, crassiores vero remaneant, ac sensim sensimque corrumpantur, unde fibræ, ac vasorum tunicis exesis, attritis, corruptis suppuratio, atque abscessus progignitur, hic in memoriam denuo revocanda. Hæc enim fieri vix ulla ratione posse, quin acres, volatiles, ac sulphureæ sanguinis particulæ libertatem nactæ, atque in universam sanguinis massam diffusæ agitationem, ejusque furorem augeant demonstratum est, atque omnia symptomata exacerbari, febrem vero cum rigore, & horripilatione ægrotantes invadere febris tertianæ æmulam, qua minus cauti decipiuntur. Quæ ubi diligenter teneas, facile intelliges cur in suppurationem abeunte uteri inflammatione, ejus symptomata vehementer increcant, horresque confusi superveniant, quos facto pure lenta febris excipit, cessante nimirum insigni tenuiorum, mobiliorumque partium exsolutione, dum tumore ad eam magnitudinem adaucto, qua rectum intestinum, & vesica prematur, alvum, & urinam supprimi deprehendimus.

VI. *Hinc in ulcus ex remanente dolore quodam, & mordicatione in utero, vel ipsius cervice &c.*) Frequentiorem esse inflammationem in uteri collo, & orificio interno, quod ex multis fibræ nerveis spiraliter est contextum, quam in ipso fundo ostendit Hoffmannus (e). Hinc quod Riverius, aliique tradiderunt, cum ulcus uteri fundum occupet dolorem percipi versus regionem pubis, seu lumbos, inguina, & imum ventrem corripere, ut Hippocrates testatus est (f) verissimum, frequentius vero in ipsius cervice adesse facit frequentior ejusdem præ aliis partibus læsio, quam oculus ipse confirmat, cum immisso speculo Matricis eam clare deprehendit, aut manus cum ab obstetrice intus ducta exulceratam partem extimulat, aut concubitus, qui ægotanti Mu-

lieri molestiam nunquam non semper inferre non potest. Si ulcus simplex fuerit, & benignum, purulentam materiam paucam, albam, & minime fœtidam effluere tradidit Forestus (g): si vero malignum, & depascens, viridem, lividam, varique coloris, ac valde fœtidam esse oportere perspicuum est, ut Hippocrates ipse docuit, inquit; *Si uteri fuerint exulcerati, sanguis & pus purgatur, & fœtor gravis oboritur &c.*

VII. *Si loco suppurationis præpostera methodo adhibita sanguis tenuioribus, mobilioribusque partibus resolutis &c.*) Cum uterus magna superfluum circumundique affluentium humorum copia imbuatur, scirrhusa plerunque evadit, cum obstructio in iis fere viis accidat, per quas dictæ humorum superfluitates transcolari deberent, quod plerunque post inflammationem contingit, quæ neque resolvitur, neque in suppurationem abit, unde tenuioribus, mobilioribusque partibus resolutis crassiori, atque inertî remanente indurescit, ac tumor præternaturalis, durus, dolorisque expers oboritur. Qui quamvis apte satis repeti posse videatur a Mensium, aut hæmorrhoidum suppressione, qua fit, ut sanguis ob languidiorem motum spissior factus, variaque ad loca glandulis obsita depositus scirrhum procreet, aut a diuturna tristitia, ac mœrore, quibus sanguis ad libere fluendum impar, solidæ vero partes plus æquo laxæ, debilesque constituuntur, aut a pravo victus, & potus genere, ut fere sunt carnes fumo induratae, & multum salitæ, pisces marini, acetaria, aliaque id genus, quæ acidum, & crudum chylum ingenerando, sanguineam massam lentis mucosisque quicquiliis impediunt, aut a vita sedentaria, qua succi in corpore viscidi, crassi, lenti que cumulantur, aut ab hæreditaria dispositione, qua nonnullarum partium structura, aut tonus ita labefactatur, ut ad scirrhosam labem facilius suscipiendam proclives reddantur, aut aliis ejusmodi causis, quas fuscè percensuit numerando, explicavitque dicendo Hoffmannus (h), ad remedia tamen plus æquo frigida, & adstringentia corpori externe applicita, vel in uterum per injectiones immissa, vel quæ res-

(c) Com. 3. (d) Lib. 2. cap. 1. com. 8. & cap. 4. com. 10.

(e) De inflam. & febr. uterin. cap. x. (f) Lib. 1. de morb. Mul.

(g) Lib. obs. 44. (h) M. S. T. 4. P. 5. cap. 6.

solvendi nimia vi præstant ore sumpta egregie retulit cl. Mauriceau.

Scirrhus febre, dolore, aliisque symptomatibus cessantibus subsequitur superstitie duritie, & renitentia &c.) De scirrho, qui inflammationi succedit, sermonem esse neminem laet, quam febris, dolor, aliaque gravissima symptomata comitantur. Cum igitur inflammatio neque resolvitur, neque in abscessum degenerat, de transitu in scirrhum suspicandum est, quem cum arguit febris carentia, dolorisque sensus aut nullus omnino, si verus sit, aut valde exiguus si non exquisitus, neque cancri indolem sapiat, confirmat porro superstities durities, & renitentia in uteri regione illius circumscriptionem referens manu ægroantis Mulieris pubi applicita, ejusque contractatione sensibilis, si in ipso uteri corpore situs sit, si vero in cervice digiti contactu, ut gravitatem in eadem parte, ut ponderis sensum silentio præteream, præcipue quando ægra fiat, ut animadvertit Riverius, quasi uterus prolapsurus sit in pudenda; frequentem mejendi stimulum, dolorisque exacerbationem, cum ad deiciendum sedet ob compressionem videlicet, quam vesica, & rectum intestinum ab utero recipiunt, menstruum demum, aliarumque expurgationum suppressionem, aut irregulare stillicidium, quod ab uteri, ejusque vaginæ obstructione commentus est cl. Mauriceau.

VIII. *Si inflammatio fiat in margine scirrhi, & vasis per ipsum decurrentibus, quæ adhuc aliquam admittunt circulationem &c.*) Si Veteres audimus, cancrum uteri ab humore atrabilario fieri putant in ea parte collecto, vel a scirrho male curato, qui facile in cancrum degenerat in ea præcipue parte ob copiosum sanguinis affluxum, qui in venis scirrhi vicinis retentus, nec sufficienter per menstruas purgationes evacuat, adurit, & malignam corruptionem acquirit. Duplex propterea vulgo habitus: ulceratus, & non ulceratus: Hunc a materia morbifica, quæ minoris acrimoniæ & malignitatis particeps est, repetunt: illum ab eadem per putredinem vel adustionem acriori facta, tumoremque exulcerante: Hinc quod a Recentioribus parum adnotatum exacte ab Aretæo jam pridem proditum, quo loco (i) *Cancræ, inquit, in utero partim cum, partim sine ulceratione sunt, tu-*

mor reperitur circa osculum durus, inequalis, præeminens, colore fæculentus, rubicundus, quandoque etiam sublividus, & dolent vehementer inguina ad supernum ventrem, & pectinem, ac lumbos, ægreque ferunt contactum, & variegatorem medicationem. Si vero ulceratus est cancer ad dolores, durities, & tumorem erosa etiam, & inequalia ulcera conspiciuntur, plerunque quidem sordida oris, tumida, albicantia, turpes crustas indutas habentia. Quæ vero pura videntur, fæculenta, livida, rubicunda, & cruenta apparent, excernitur autem assidue ab ipso sanies tenuis, aquosa, nigra, aut fulva, graveolens, aliquando etiam sanguis fertur, & alia signa ad inflammatum uterum relata. Quas quidem notas, & affectiones omnes se aliquoties observasse testatus est cl. Hoffmannus (k), easque omnino similes exhibuit, superaddita quoque sectione post mortem instituta, qua uterum inflammatum, & sphacelatum cum infami odore deprehendi, & perrupto utriusque pariete in vesicam, & intestinum rectum aditum patere affirmat, unde urinæ una cum fæda uteri sanie, vel cum alvi excrementis commixtio sequitur. Inter causas teterrimi hujusce morbi recenseri solet fluoris albi stillicidium, vel Mensium fluxus suppressus in fœminis melancholicis, hypochondriacis, cacheticis, & ætate provectoribus, aut adstringentium usu in juvenibus improvide cohibitus, quemadmodum se pluribus exemplis didicisse testatus est idem Hoffmannus propter insignem sanguinis copiam, ut ostendit cl. Mauriceau, qua tota uteri substantia extraordinarium in modum imbuitur, atque ea fere ratione, qua naturæ ordo pervertatur, & a subito vehementique nisu, quem ad eundem expellendum exercet, insigne aliquod uteri vas dirumpatur, atque immodicum sanguinis profluvium excitetur, quod frequentius, quam par est recrudescens novis continuo, atque assidue affluentibus humoribus impedimento est, quo minus diruptum vas coalescat, atque propterea ulcera subsequantur, quæ successu temporis maligna facta in cancrum incurabilem tandem desinunt. Frequentissime tamen scirrhi cancrum succedere observationibus cum multis, ac frequentibus, tum certis ac constantibus compertum est, quod tunc potissimum contingit, cum humorum, quibus ute-

(i) Lib. 2. cap. 67. (k) Loc. cit. sect. xx.

uteri substantia imbuta est componentes partes sensim a se mutuo solvuntur, atque secedunt, acres, volatiles, ac sulphureæ exaltantur, atque eam acrimoniam nanciscuntur, qua uterus exulceratur, quod erat nobis demonstrandum.

IX. *Ex his liquet uteri inflammationem magni semper faciendam. Quamvis enim in sphacelum non abeat &c.*) Si in inflammata partem denegetur liquidi arteriosi, & nervosi influxus, quæ duo sunt principia, quibus conservatur calor, ut ajunt, nativus, atque humidum radicale, eandem corrumpi, atque ea ratione affici, qua loco bonæ, ac laudabilis suppurationis gangræna, ac sphacelus subsequatur, alibi ostendimus (1). Quod ubi contigerit inflammata partem sensu omni motuque privari, perire, hinc dolore cessante sine manifesta causa, respiratione parva, ac debili subsequente, pulsu parvo, humili, valde celeri, formicante, aliisque sphaceli signis apparentibus brevi ægram perituram certo certius habendum. Quod licet quandoque affirmari nullatenus posse videatur de uteri gangræna, & sphacelo, quem vel sponte cecidisse, vel sectione ablatum fuisse cum incolumitate Mulierum quamplurimis Auctorum observationibus compertum est, ut ex cl. Schenkio apparet, qui easdem magno numero collegit, atque Medentibus contemplandas exhibuit (m); gravissimum tamen, periculosissimum, immo ut plurimum lethale malum esse asserere non dubitavit Riverius (n), confirmavitque Hoffmannus (o), qui brevi necare, & solemnem maxime esse puerperis, in quibus post sectionem uterus ut plurimum cum vagina durus, coloris ex atro bruni deprehenditur, testatus est.

Si in abscessum degeneret & ulcus, difficulter plerumque sanatur &c.) Cum uterus pars sit exquisito sensu prædita, quæ cum præcipuis corporis partibus communicat, & ex quibus insignem humorum illuviem recipit, quoties ulcere afficitur, difficulter sanari jam idem Hippocrates egregie docuit (p). Curationis difficultas in eo etiam versatur, ut affectæ parti congrua remedia admoveri immediate non possint, nisi forte ulcus cervicem tantum occupet, quod cum ipso visu deprehendatur, topicisque justo applicitis per-

tractari queat, facilius etiam curatur. Quid si interna aliqua causa potissimam partem agat? Cum nimirum insigni vitiosorum humorum copia, pravaque sanguinis conditione foveatur, confirmetur (id quod in cacheticis Mulieribus, & Mensium defectu laborantibus præsertim contingit) quam tollere difficillimum est, aut longioris temporis curæ, difficilis quoque esse sanationis censendum est: id quod vel de externis ulceribus Hippocrates olim affirmavit (q) inquiens: *aqua inter cutem laborantibus exorta, in corpore ulcera non facile sanantur*: confirmavitque Galenus scribens (r): *Ubi adest calida intemperies, aut lienis vitium, maligna sunt ulcera, & difficiles curationes, quia corruptis visceribus ingens continuo impuritas succis infunditur*.

Si in scirrhum, toto plerumque vitæ cursu missas exercet.) Cum uterus ita sit a natura comparatus, ut insignem humorum illuviem recipiat, eosque extra corporis confinia ejiciat, si forte scirrhus corripitur plurimum discriminis, atque molestiæ ægrotantibus asserere, atque alios lethales morbos progignere certo certius habendum. Cum enim superfluum, vitiosorumque humorum sarcina auferri non possit, atque hac via illa præjudicia deleri, quæ intus retenti minantur; eosdem undique effluere facile contingit, nobiliora viscera invadere, atque hydropem præsertim ciere. Quid quod in uteri substantia diutius retenti humores, ac fermentescentes acrimoniam adeo malignam nanciscuntur, ut scirrhum in incurabilem cancrum convertant? Quapropter optime a cl. Mauriceau dictum, iisdem quanta fieri celeritate potest, occurrendum. Curationis difficultatem minuit quandoque affecti uteri situs, qui si vaginæ tantum finibus coerceatur, curationem multo facilius absolvi Aetius ipse testatus est. Earum exempla, quæ scirrhus in uteri fundo laborantes convaluerint, rariora sunt. Clarum satis a laudato Mauriceau memoratur de quadam Muliere, quæ cum scirrhus totum uteri fundum occupante adeo insigni, ut graviditatem æmularetur, octo fere Mensium spatio ægrotaret, non solum incolu-
ma perfectissime evasit, sed etiam gravis-
da. Nonnullas etiam refert tres quatuorque post partum, aut abortum Menses scirrhis
phleg-

(1) *Aph. lib. 2. cap. 4.* (m) *Lib. 4. obser.* (n) *Lib. xv. prax.* (o) *Loc. cit.*
(p) *Lib. de Mul. morb.* (q) *6. aph. 8.* (r) *Lib. 5. de atra bile.*

phlegmonodibus solum uteri latus, partesque inguini vicinas occupantibus affectas, quæ sensim, sensimque in pristinum valetudinis statum restitutæ sunt. Insigni tamen temporis diuturnitate opus esse, ut istiusmodi tumores resolvantur, & plerumque toto vitæ cursu misellas extorquere, ut scriptores fere omnes magni, & docti observationibus didicerunt, haud dubie idem asseruit.

Si in cancrum &c. brevi ad interitum ducit.) Ad interitum ducere uteri cancrum sive ulceratus fuerit, sive non ulceratus, facit potissimum toties inculcata continua superfluitatum illuvies, quæ ad eam partem decurrit, cujus & Riverius, & Mauriceau alique meminerunt, qua fit, ut in dies singulos maligna ulceris indoles augeatur, etiam nervis industriæ omnibus adhibitis, ut nonnihil mitescat, quo sane consequitur, ut ægræ Mulieres non solum languidam, accruciatibus onustam vitam vivant, sed brevi de medio tollantur, quod interdum quinque, aut sex post Menses, interdum duos tresque post annos contingere compertum est. Quod ut de quocumque cancro etiam externas partes occupante verum esse constat, sic potiori jure de eo, qui internas corripit, sentiendum est, quem nec secare licet, nec urere, nec aliud quidpiam tentare. Quid si sanies quæ excernitur pravum fetidumque spiret odorem? Tum enim vero veram esse putredinem pro certo habendum, quam si medicamentis compescere studeamus eo deteriorem facimus, ac mortem in procinctu stantem sollicitamus.

X. *Simul igitur ac inflammationis indicia apparent, sanguis primum ex brachio etiam repetitis vicibus in plethoricis, mox &c.*) Inter præsidia chirurgica ad inflammationes vel præcavendas, vel profligandas idoneas venæ sectionem eminere ita omnium cum Veterum, tum Recentiorum decreto sancitum est, ut qui in dubium eam revocarit garrere, & somnia narrare videatur. Quo vero ex loco sit celebranda in Mulieribus, quæ inflammatione uteri afficiuntur, insignis est inter Medicos maxime illustres dissensio. Si Veteres Medicinæ parentes audimus Oribasium, Aetium, Paulum, & Galenum ipsum, atque Avicennam, quos Ri-

verius (f) Rodericus a Castro (t) Jo. Fortis (u) Mauriceau (x) alique sequuti sunt, illi quidem venæ sectionem ad revelandum in cubito instituendam existimant, mox ad derivandum in pede. Alii e contra cum Mercuriali, quem Hoffmannus ipse sectatur, in iis præsertim, quibus consuetæ sanguinis evacuationes suppressæ sunt, solum in pede, ad credendum vehementer adducti, sanguinis missione in cubito celebranda pessime ægrotantium incolumitati consuli, cum suppressio, quam totius morbi causam prætendunt, augeatur, aut confirmetur. Alii derivationis, ac revulsione minus solliciti plenitudini solum sanguinis minuendæ student, nihil interesse judicantes, quo ex loco sanguis mittatur. Hi fere sunt viri cl. Dionis (a) & Senac (b). Alii demum brachii venas incidendas putant, nunquam fere malleoli. Eminent inter hos maxime de la Motte (c), quem D. Mesnard adeo sequutus est, ut in inflammatione, quæ lactis occasione mammas corripit, si venæ sectio instituenda videatur, postquam brachii venam semel secuerit, malleoli venas incidendas nullatenus consulat, nisi consuetum lochiorum tempus elapsum prius fuerit, cum cæteroquin in uteri inflammatione, atque lochiorum suppressione phlebectomiam brachii commendat, eamque tandiu repetendam, quandiu opus esse videatur in ea quantitate, quæ & morbi, & ægrotantium viribus apte respondeat. In hac tanta, tamque multiplici opinionum varietate difficile est certi quidpiam sine alterius offensione constituere. Quoniam tamen veritatis amor, quantum mihi conjicere fas est, tanto rationibus præstantior videtur, quanto eadem est difficilior, meæ potissimum debitionis esse sentio Medentium animis pro virili parte prospicere, remque omnem paucis expedire. Qui cum Veteribus sanguinem ex superioribus partibus detrahendum putant, sive in uteri inflammatione, sive in consuetarum evacuationum, Mensium scilicet, & Lochiorum suppressione, eos sane rationes multæ non fallunt ex circulatione sanguinis potissimum deductæ, quam celeriore fieri non immerito conjiciunt in arteriis cruralibus, iliacis, & Aortæ descendens trunco, si statim in pede

(f) *Prax. med. lib. 15. cap. 7.* (t) *Part. 2. lib. 2. cap. 21.* (u) *De morb. Mul.*

(x) *Loc. cit. cap. x.* (a) *Des accouch. liv. 4. chap. 9.* (b) *V. Europæ Med. Com. F.*

Roncalli p. 58. (c) *Reflex. obs. 414.*

pede celebretur venæ sectio; quo sane consequitur, ut plurimum sanguinis affluat ad partem affectam; quæ sanguinis copia cum æquali resistentiæ momento a vasorum sanguiferorum parietibus sustineri non possit, propterea quod eorum fibræ contusæ, disruptæ, aut aliter male affectæ sint, eosdem plus æquo distendi, & relaxari contingit, fibras ineptas partes constitui, vasorum orificia præcludi, atque obstructionem inflammationemque augeri, aut confirmari; quæ detrimenta in ægrotantes mulieres emanare nulla ratione posse, ii facile conjiciunt, qui venæ sectionem in brachio celebrandam esse contendunt. Illuc enim velociter sanguis accurrit, unde inferiorum partium vasis aliquantulum depletis, stagnans in utero sanguis nonnihil e vasis excuti, & absorberi potest a venis, & consuetas semitas metiri, cessante nimirum nimia uteri, & vasorum plenitudine, & distractione, qua sanguis sibi ipsi exitum per ea loca præcludit. Qui pro inferiorum partium venis dimicant, objicere ii mihi videntur nonnullos gravidarum casus, quæ venæ sectione in pede instituta abortum patiuntur, aut mulierum, quibus menses fluunt, aut imminet, quæ secta vena brachii in non levia incommoda, aut fluxus ejusdem perturbationem labuntur: argumento prope certissimo sanguinem ab inferioribus partibus ad superiores revelli, ejusque velocitatem ad affectam partem imminui, (quam summe necessariam esse sibi in animum inducunt, ut ibidem stagnans sanguis propellatur) & vasis in quibus hæret admoventi. Sed vereor, ne his plurimum officiant multa inflammationum exempla, quæ sectis venis ejus regionis, in qua erat inflammatio, majorem in modum auctæ sunt, nec nisi detracto ex opposita regione sanguine, auferri potuerunt. Pessimos hosce derivationis effectus vidit cl. Hecquetus (d) atque ut vulgari eorum opinioni indulgeret, qui adversus inflammationem, aut convulsivos uteri morbos venæ sectionem in pede celebrandam pugnacissime sustinent, liberalem eandem, & largam commendat, ut hac ratione ea sanguinis copia tollatur, quem ad uterum ma-

jori velocitate affluentem ob alterius sanguinis impedimentum stagnare, & inflammationem augere non immerito suspicatur. Sed bone Deus, ecquis laudabiles hosce effectus persequi se justo posse confidat? Nonne justus subrepat timor, ut præclare ostendit D. Sylva (e), venæ sectionem in pede institutam plus satis mali vi derivationis afferre, quam evacuationis? Erroneas vulgi opiniones rejicere cur intutum judicemus, quandoquidem Veteres Medicinæ proceres, ut notat cl. Pasta, supra laudati, & ipse Galenus venæ sectioni in brachio adhæserunt? Sed sentio jam mihi Galeni auctoritatem reponi, quem, cum scribit (f): *In locis muliebribus retrahes, si eas, quæ in cubito sunt secueris venas*, de uteri inflammationibus loqui minime intellexisse, aut de illa solummodo, quæ cum mensium profluvio conjuncta est, facile autumant. In hoc fere eluxit Brisotti solertia. Quem tamen egregie confutavit præfatus Pasta (g), de acutis, & inflammatoriis uteri morbis loquutum fuisse Galenum haud dubie asserens, atque ita cogitasse conjiciens, ne largius ageret, & D. Sylvæ concederet, quod publici juris fecerat (h), in pleuritide nimirum venæ sectionem in brachio lateris affecti instituendam esse, seu ad revellendum sanguinem ab ea parte, quæ inflammatione laborat, cum docuisset se plurimis observationibus didicisse eos fere omnes pleuritide affectos, quibus revulsione causa sanguis educebatur, interiisse, iis omnibus celeriter sanatis, quibus e directo incidebatur vena brachii interna. Qui cum D. D. Dionis, & Senac arbitrantur cujusvis venæ sectionem nullum inter se diversum effectum afferre, dici vix potest quanta in obscuritate versentur, si Pitcarnium audimus, qui eosdem altiori voce damnavit, inquit (i), *ignorasse circulationem sanguinis, qui scribunt revulsionem, & derivationem non consistere cum circulatione sanguinis*. Si D. Mesnard, qui D. la Motte sequutus est, animadvertisset, quam arduum sit certum lochiorum tempus in tanta temperamentorum, climatum, tempestatum, ætatum, victus generis, aliarumque similium rerum varietate definire, procul dubio in inflam-

(d) Nov. med. consp. part. 2. cap. 19. (e) Gior. de' lett. oltr. tom. 77. p. 87.

(f) Lib. 2. ad Glaucon. (g) Consid. 7. pag. 291. (h) Traité de l'usage des différentes sortes de saignées principalement de celle du pied. à Paris 1727.

(i) Elem. Med. lib. 1. cap. 9.

matione, quæ lactis causa mammas corripit, venæ sectionem in pede solum instituentem minime docuisset, cum consuetum lochiorum tempus elapsum fuerit, nec eandem in uteri inflammatione tantopere perituisse, perinde ac si nullum habere unquam locum eadem posse videretur. Quapropter primorum opinionem facile sectandam traderem, qui docent in uteri inflammatione, & Mensium, Lochiorumque suppressione sanguinem ex brachio primum mittendum, qua succedentem sanguinem, qui per axillarem arteriam advehitur, minus a præcedente impediri contingit, & amplius in vasis spatium nactum velocius per vasa superioris regionis moveri, ideoque parum sanguinis affluere ad inflammatam, obstructam, aut aliter male affectam partem, saltem per aliquod tempus, & quousque sanguinis missio ratione plenitudinis habita celebratur, quo tempore illud etiam facile consequitur, ut fibræ non adeo irruentis humoris impetu distractæ in pristinum elaterii statum restituantur, hærentem humorem propellant, atque discutiant. Quod eo facilius evenire censendum, si saphæna in pede postea secetur, per quam aucta, ut supra dictum est, per respondentes arterias velocitate, stagnans sanguis propellitur, & a vasis quibus hæret amovetur, atque hinc inflammatio, obstructio tuto feliciterque profligatur.

XI. *Si Menses aut Lochia suppressa sint, doloresque, & spasmi egrotantem exerceant ol. amygd. dulc. s. i. r. e. &c.*) Uteri inflammationem frequenter occurrere in puerperis, & post abortum vel ab improvida obstetricum in partu difficili tractatione, & contractatione violenta, vel a violento nisu sub partus laboribus, sanguinem præsertim impurum ad uterum pellente, frequentissime vero ex lochiorum per dolores, & spasmos hystericos fluxu impedito, vel diminuto Hoffmannus testatus est (k): Hinc dandam esse operam, ut dolores potissimum, & spasmi sedentur, sicque interceptus lochialis fluxus promoveatur perspicuum est. Id quod nulla meliori ratione consequi nos posse, quam exhibitione ol. amygd. dulc. ex cl. James præcepto (l) qui ejusdem usum in parca dosi, & per Epicrasim præsertim

commendat, adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

Nec non clysteres ex decoctione malvarum &c.) Parem esse clysterum efficaciam nemo inficias ire ausit, qui animadverterit eorum operationem non solum in crassa intestina exerceri fecum excretionem sollicitando, sed per consensum in tenuia, & partes iisdem intestinis adjacentes, easdem relaxando, refrigerando, aut alia ratione afficiendo, qua opus esse prudenti Medico videtur. Inter partes cum intestinis consentientes uterus præsertim eminet, hinc quoties contractione, spasmo, inflammatione laborat, dici vix potest quam bene cedunt clysteres emollientes, refrigerantes, qui fere ex decoctione malvarum &c. parantur. A stimulantibus certe quantumvis leniter (m) cum cl. la Motte abstinendum traderem, ne dolentem, atque inflammatam partem irriteremus, atque morbum, quem sedari volumus, exasperemus.

Et nisi uteri cervix dura, summeque dolens prohibeat, in uterum injectio ex solo lacte, in quo flor. sambuc. &c.) Ad clysteres revocantur injectiones reliquæ in cavitates naturales faciendæ, ut penis, vesica, uterus. Utrum vero utero inflammatione detento adhiberi queant quæstio est. Si Hippocratem (n), Arvæum (o) audimus, hi quidem tantum abest, ut ab ejusmodi præsidii genere abstinendum censeant, ut ad varios usus opportunissimum tradant. En Hippocratem: *Si ex partu uteri inflammationem conceperint, solani succum, aut betæ, aut rhamni per infusum immittito.* Quo satis constat ad sedandam inflammationem aptas injectiones judicasse. Et alibi: *Quin etiam per infusum uteros eluito, quo sanguinem educat.* Quo apparet ad diluendos internos uteri parietes, & suppressa lochia promovenda adhibuisse. Iisdem summo cum fructu usum fuisse in nobili quadam puerpera, quam febris, & omnimoda lochiorum suppressio exercebat, Arvæus ipse testatus est. Hos fere Riverius (p) Mauriceau (q) Dionis (r) Mesnard (s) alique adeo sequuti sunt, ut nullum iisdem efficacius medicamentum innotescere Medentibus posse, aut pro ægrotantium opportunitate valentius videatur. Contrariam tamen sententiam susti-

(k) M. S. T. 4. p. 1. sect. 2. cap. x. (l) Tom. 6. c. 857. (m) liv. 5. chap. 7. pag. 630.
 (n) De morb. mul. p. 629. (o) De part. p. 619. (p) loc. cit. cap. 8.
 (q) loc. cit. cap. 11. pag. 311. (r) liv. 4. chap. 9. (s) Artic. 10. p. 350.

sustinet cl. la Motte, atque injectiones in uterum faciendas aut prorsus inutiles censet, aut in usum vocari nulla ratione posse contendit, cum internum uteri os vi elasticitatis fibrarum, quibus uteri ipsius cervix intertexta est, statim a partu arcte occludatur, aut si in usum vocentur ratione stimuli, quem in sensilem nimis, dolentemque partem inferunt, etiam nocuas. Ut quæstio dirimatur duo occurrunt, de quibus moneri Medentes opus esse judicaverim. Primum enim illud animadvertendum videtur, inflammationem aut cervicem uteri occupare, aut ipsius fundum: deinceps injectiones variis modis præparari: ex decoctione fol. plantagin. rosar. rubr. cum ol. myrrino, & aceto, vel ex aqua decoctionis hord. aut malvar. parietar. chammomil. melilot. radic. asparag. semin. lin. cum oleo violato, & similibus, aut ex lacte dulci, in quo flores sambuci verbasco. semperviv. semina lini aliaque id genus ebullierint, quas varias præparationes supracitati Riverius, Mauriceau, Dionis, Mésnard alique tradiderunt. His breviter delibatis rem omnem facile expediam. Si de inflammatione sermo sit, quæ uteri cervicem occupet, atque ejusdem orificium arcte adeo occludat, ut non sine insigni doloris sensu queat dilatari, a la Motte fuerim, qui injectionum usum damnavit, & e medio tollere quantum ei licuit conatus est. Si vero de ea quæ uteri fundum infestat, quoniam ipsius cervix laxa satis molliorque esse potest, ut idoneum siphonem recipiat, cur congruæ injectiones sint rejiciendæ, omnino non video. Prohibeat ne internum uteri os occlusum adeo, coarctatumque, ut nil liquoris in ejus cavum immitti queat, totum in vagina supersit, ut cl. la Motte testatus est? Præterquamquod arduum, atque insolens explicatu est, quæ ratione cervicis uteri fibræ post partum ita contrahi possint, ut non sine vehementi irritatione, atque doloris sensu liquor injici queat, quandoquidem digitos sæpe, ac manus ad placentæ extractionem se commode immisisse affirmavit (t), accedit præterea, etiamsi vaginæ fines non elabatur injectio, qua relaxando, qua emolliendo, aut alia ratione vicinas partes afficiendo, ut de clysteribus dictum est, nunquam prodesse non posse. Prohibeat ne oleorum aut rerum ad-

stringentium vis inflammatis, decoratis, aut aliter male affectis partibus infesta, ut se deprehendisse præclarus Auctor asseruit? Sed equis nos in eas angustias compellat, ut unius duntaxat generis injectiones usurpemus, & eas fere, in quarum compositione olea, & adstringentia recipiuntur? Nonne solum lac, in quo flores sambuci. semperviv. aliaque id genus refrigerantia ebullierint, vires satis insignes edere posse existimemus? Saltem pulcherrima eorum laus erit nocere non posse.

XII. *Ceterum fœtus emolliens ex spongia aqua moderate calida &c.*) Vulgares fœtus, quibus relaxandi, emolliendi, aut alia quævis sedandi facultas inesse reputatur ex decoctione fol. malvar. parietar. radic. alth. lilior. albor. flor. chammomil. melilot. aliisque similibus rebus parari solent. Eisdem & in colica & in ventriculi, & intestinorum inflammatione, & hysterica affectione, aliisque morbis commendavimus, variosque utendi modos præscripsimus. Cur in uteri inflammatione simplices ex aqua tepida adhibendos crediderim, ut Hippocrates præcepit (u) atque observationes E. N. C. docuerunt (x) facit, quod fœtus, ut a nonnullis perhibetur, quo erit simplicior, eo penetrando aptior existat, & quo minus elasticis, mobilibus, actuosisque particulis fœtus, eo crispatis uteri fibris emolliendis, relaxandis sit efficacior; cum paria saltem inde emolumenta in ægrotantes emanare posse facile constituam ex aliorum usu, utcunque radicibus, floribus, herbisque sint alterata, sed quod justus subrepat timor, ne cum puerperæ præ cæteris eadem inflammatione corripiantur, gravibus, acutisque odoribus, quos ferre ordinario non solent, quibusque prædicti flores, atque herbæ donantur, lædantur, atque animi deliquiis, cordis palpitationibus, capitis doloribus, aliisque symptomatibus supervenientibus in majorem discrimen adducantur. Id quod etiam de oleis plane dicendum, quæ si nullo insigni odore conspicua sint, ut fere est oleum amygd. dulc. cucurbitæ, & similia, eo magis prædictis muneribus obeundis erunt opportuna. Illud solum cavendum esse facile judicaverim, ne fœtus aut plus æquo calidi adhibeantur, aut frequentius quam par est, cum igneæ particulæ sese insinuant altiusque uterum penetrantes eundem aut plus æquo ex-

(t) *Refl. obs.* 383. (u) *De rat. vict. acut.* (x) *Cent.* 3. & 4.

exsiccent, aut ad suppurationem disponant, ut de pulmonum inflammatione docuisse visus est Hippocrates, quam iisdem plane effectibus obnoxiam fieri colligi potest ex ipsius textu (a), qui ita fere se habet: *Ubi fomentis dolor sedatus non est, non diutius caloricis utendum, ne vel pulmonem exsiccent, vel suppurationem excitent*; deinceps ne fasciis factis unctionibus venter alligetur, etiam si tumidus deprehendatur, cum cl. virorum Mauriceau (b) Nenter (c) la Motte (d) observationibus compertum sit, non solum easdem frustra adhiberi, sed frequentius puerperarum noxa.

XIII. *Frictiones solum dolore, febre, aliisque gravioribus symptomatibus cessantibus &c.* Frictionum usum, quas indoctæ obstetrices dorso ad clunes usque, lumbis, cosciis, cruribus instituunt, fateor me commendare non posse, ne videlicet sanguis ad uterum plus æquo sollicitetur, atque dum lochia promovere volumus, infarctum hinc, obstructionem, inflammationemque augeamus, aut confirmemus, ea prorsus ratione, qua simplici unius alicujus partis, quæ ungue, aut simili modo scalpitur pruritu inflammationem sæpius oriri docuit cl. Mauriceau. Quamvis enim solum vasorum extremitates nervorumque, qui ad cutim usque pertingunt, defricentur, ut Mich. Adolphus ostendit (e), ob fibrarum tamen vasorumque, quæ cute conteguntur continuitatem majoribus Aortæ descendens ramis gradatim communicari contingit, atque ejus trunco successive: hinc in eodem, & ipsius ramis, qui cum in cutim, tum in uterum desinunt, sanguinis cursum accelerari; quo sane consequitur, ut si initio inflammationis, aliorumque morborum, qui ab insigni uteri læsione proficiuntur, ejusmodi auxilio uti velimus, dorso, humeris, & brachiis sit instituendum, quo fit ut in Aorta ascendente dictis de causis sanguinis cursus promoveatur, atque propterea ejus pressio, atque impetus ad uterum majorem in modum languescat: solum dorso ad clunes usque lumbis, & cosciis, cum derivandi indicationem, ut de venæ sectione in pede dictum est, adesse conjiciemus, id quod ex doloris, febris, aliorumque graviorum sym-

ptomatum remissione argui posse manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

XIV. *Jusculum etiam cicorio, endivia, lactuc. alteratum &c.* Hactenus Chirurgicis medicamentis immorati sumus, nunc ad pharmaceutica deveniendum, quæque plus æquo rigidas, atque inflammatas uteri fibras relaxare valent, nimiumque humorum æstum compescere, atque placidam tranquillitatem spiritibus conciliare. In horum censu veniunt in primis juscula herbis refrigerantibus dictis alterata, quorum sæpe similibus fere in morbis mentionem fecimus, quæque in casu proposito uterinæ inflammationis a præclarissimis viris Mauriceau (f) Dionis (g) & Mesnard (h) justis laudibus efferuntur. Illud tamen in eorum usu cavendum traderem, ne larga nimis, & liberali manu, ut plerisque mos est, exhibeantur, ne stomachus plus æquo gravetur, atque hinc debile satis corpus superveniente ciborum fastidio ruat in deterius. Hinc scite admodum, prudenterque cl. Van-Svieten præcepit (i) *ut parca copia, & sæpe repetita* in usum vocentur, additoque syrupo aciditatis citri, quod nimis facilem degenerationem horum jusculorum in putredinem corrigit. Animadvertant Medentes hoc loco velim, quod sæpius a nobis est demonstratum, refrigerantia ejusmodi medicamenta a sale quodam nitroso, aut saltem quodam armoniacale, qui nitrum quoddam inchoatum dici potest, vim suam nancisci. Quod ubi diligenter teneant, facile intelligent, cur stibiatum nitrum, aut salem prunelæ parca dosi jusculis addendum censeam; quorum alterum cum nil aliud sit, quam sal quidam, qui a nitri, & antimonii commixtorum deflagratione remanet, hic vero nitrum, cujus pars aliqua sulphuris vulgaris admixtione deflagravit, quibus fere præparationibus volatilior nitri pars amittitur, minus vereri fas est, ne dum blandissime attenuando, simulque sanguinis motui compescendo fervorique temperando studemus, inflammationem, quæ a solidarum præsertim partium laceratione, fissura, contusione proficiscitur, vi corrosiva, quam nitrosis salibus inesse nonnul-

P

li

(a) 2. de vict. rat. in morb. acut. (b) obs. 158.

(c) tab. 189. sect. 4. cap. 1. (d) liv. 5. chap. 9.

(e) De frict. p. 105. (f) loc. cit. cap. 11. p. 311. (g) liv. 4. chap. 10. p. 358.

(h) art. 10. p. 349. (i) sect. 234. n. 4.

li sunt suspicati, quamque ita inflammatis partibus summe infestam (licet perperam id assertum crediderim) Reditus (*k*) testatur, adaugeamus.

XV. *Siti urgente liberalis potus concedendus aquæ Nocerianæ vel cujuscvis destillatæ &c.*) Quod vulgo invaluit puerperas liberali aquæ potu haud esse pertractandas, dici vix potest, quam sit ridiculum, cum nullum contra uteri inflammationes, aliosque gravissimos morbos, & febres cum lochiorum suppressione conjunctas eodem præstantius remedium reperiri Medentibus datum sit, aut pro puerperarum opportunitate valentius. Ejus præstantiam contra inflammationes omnes novit cl. Wain Wright (*l*), novit cl. Van-Svvieten (*m*) ac tamquam summum remedium in omnibus morbis inflammatoriis commendavit: in puerperis præsertim febre acuta laborantibus novit Reditus (*n*), ac non modo utilem, sed summe necessariam esse testatus est. Quænam vero sit eligenda, an Noceriana, vel quævis alia destillata malvar. viol. cichor. & similium refrigerantium, vel pluvialis, utpote cæteris præstantior, si D. D. Hales (*o*) & Combaluser (*p*) audimus, eaque num cocta potius sit exhibenda, ut Galenus (*q*) Avicennas (*r*) & Reditus ipse (*s*) præceperunt, vel cruda, ut viri cl. dalla Fabra, (*t*) Lanzanus, (*u*) & D. Nogues (*x*) existimarunt, subtilius perquirendi ratio mihi omnino non suppetit, dummodo moderate repida hauriatur in eo morbo, quem spasmi plerunque, & dolores insignes comitari solent, qui relaxatis plus æquo rigidis, inflammatisque uteri partibus, succisque viscidis tenaciter hærentibus solutis, atque acris, mordacibusque dilutis, egregie sedantur. Quamquam si ea peccet sulphurearum, tenuiorumque partium mobilitas, ut in universam sanguinis massam diffusæ ejus agitationem, furoremque inducant, etiam frigidam exhibendam trade-

rem, additis syrupis ribesiorum, berberum, aciditatis citri, succisque acidis limonum granatorum, & similium, ut fere Boerhaavius (*a*) & Van-Svvieten docuere (*b*), quorum efficaciam ad nimium humorum motum compescendum, qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam, ut alibi ostensum est (*c*).

XVI. *Sedata inflammatione, doloribus vero, & spasmis remanentibus, quibus lochia supprimuntur, laudanum liquidum &c.*) Nil curæ magis, cordique Medentibus esse solet, quam interceptum in puerperis lochiorum fluxum promovere pillulis aloeticis Beccheri, Hoffmanni, trochiscis de myrrha, de Karabe, borace minerali, dictamo cretico, tincturis vitrioli martis, succini, castorei, rubia tinctorum, sabina, aliisque stimulantibus, & aperientibus medicamentis, quæ nimis longum foret per censere numerando, ut fere præstitit cl. Langius, qui hæc omnia in unum collecta quam diligenter contemplanda aliis reliquit (*d*). Quæ quantum emolumentum afferre possint in eo casu, in quo etiam si sedata sit inflammatio, spasmi tamen doloresque ægrotantem exercent, apparere facile cuique potest, qui sedulo, & accurate perpendat, hæc omnia acris, mordacibusque scatere particulis, quibus humores plus æquo commoventur, solidæque partes majores in spasmos aguntur: quo sane consequitur, ut sanguis uteri viis occlusis hæere cogatur, atque hinc lochiorum suppressio augeatur, aut confirmetur. Optime propterea sapienterque dictum a cl. Mauriceau (*e*) Mesnard (*f*) Hoffmanno (*g*) ejuscemodi medicamentis Mulieres, quibus dictis de causis lochia deficiunt, haud esse pertractandas. His porro quemadmodum vigente adhuc inflammatione oleo amygdal. dulc. aliisque emollientibus medicamentis extrinsecus applicitis succurrendum esse diximus, ita remissa inflammatione, doloribus vero, ac spasmis adhuc

ve-

(*k*) In epist. ad Telam p. m. 65.

(*l*) Tratt. dell' acq. del Sig. Smith. (*m*) Tom. 2. 5. 398.

(*n*) Tom. 5. let. pag. m. 228. 281. (*o*) Statiq. del veget. p. 333.

(*p*) pneumato-patho. n. 208. (*q*) De bonit. aq. cap. 1.

(*r*) lib. 1. fen. 2. doct. 2. sum. 1. cap. 16. (*s*) Tom. 5. Let. p. m. 280. seq.

(*t*) Dis. de mei. ac morb. n. 92. (*u*) Vero metod. dell' acqua fredda t. 2. c. 26.

(*x*) Pref. al tratt. dell' acq. dello Smith. (*a*) De vir. medicam. p. 104. 206. 367.

(*b*) S. 396. p. 51. (*c*) De febr. lib. 4. cap. 2. & 7.

(*d*) Disput. 44. sect. 38. p. 599. (*e*) lib. 3. cap. 11. p. m. 311.

(*f*) artic. 10. p. 350. (*g*) M. S. 4. c.

vexantibus certam auxilii spem in opiato-
rum usu sitam esse credendum, quibus nem-
pe dolores, crispationes, motusque spasma-
dici uteri, & vasorum sedentur, atque hac
ratione facilis præterfluenti sanguini via
aditusque præbeatur. Quod eo facilius con-
tingere perspicuum est, si nonnihil impel-
lentia opiatas consociantur, ut fere sunt tar-
tarea, ex quorum miscella laudanum liqui-
dum tartarizatum conficitur, assa foetida,
aqua bryoniæ, & similia.

*Doloribus vero remittentibus, siti, calore,
pillule Beccherianæ &c.*) Tunc solum pil-
lulas Beccheri, Stahlii, Hoffmanni, quæ ad
Beccheri imitationem ex amaris extractis,
gummatibus resinosis temperatis, & aloe
probe correctæ conficiuntur, locum habere
posse, cum dolores, sitis, febris, aliaque
graviora symptomata defiverint, compositi
humorum tumultus, fibrarumque laxitatis
argumentum prope certissimum, facit potis-
imum ea ratio, quod aloe, ut a cl. Werl-
hof. demonstratum est (h), neque per puri-
ficationes cum aqua, & præcipitationes cum
liquore acidulo, variasque miscellas desinit ef-
fe id quod est, aut odorem, saporem, effe-
ctum aloeticum perdere: qui fere effectus a
salibus valde activis proficiscitur, quibus
vasa interdum corroduntur, unde hæmor-
rhagiæ subsequuntur, ut propterea hæmor-
rhoidum, vel Mensium fluxui obnoxiiis nun-
quam (i), iis, quibus idem fluxus sup-
pressus est, cautissime exhibendam esse (k)
alibi a nobis sit demonstratum, quidquid
præclarus Auctor supra citatus senserit, qui
cum ab Aloe abstinendum prorsus docue-
rit, ubi adsit inflammatio, vel febris ut-
cumque lenta, vel solum etiam ægrotanti-
bus imminens, aut ubi aliter prudenti Me-
dico videatur eadem uti minus est veritus
in uteri profluviis, in diarrhœis, dysente-
riis. Saltem solidarum partium stimulus
oboritur, fluidarumque exagitatio, quibus
potissimum opus est, ut illæ plus æquo la-
xæ cum sint in pristinum elaterii statum
restituuntur, hæ crassæ, viscidæ, tenaces-
que attenuentur, fundantur, atque ea ra-
tione afficiantur, qua retentus sanguis per-
fluere possit, ac suas naturales semitas me-
tiri.

XVII. *Hiscæ vero frustra adhibitis, boli ex
trochis. de myrrha borac. miner. &c.*) Idem
plane dicendum de myrrhatis, succinatis,
calidis aromaticis, aliisque recensitis medi-
camentis, quæ non alia ratione operantur,
quam vi salina volatili, stimulante, com-
movente, qua sanguinis motum accelerari
contingit, crassas mucosasque quisquilias at-
teri, congestiones dissolvi, atque illa præ-
judicia deleri, quæ lochia retenta minan-
tur, quæque inflammationi, aliisque gra-
vioribus morbis viam parant.

XVIII. *Hilaris vivat ægrotans, & quæ-
cumque animi pathemata effugiat &c.*) Tan-
ti interest optimam in inflammatorio uteri
morbo cum lochiorum suppressione conjun-
cto victus rationem servare, ut hac negle-
cta in summum vitæ discrimen adducan-
tur. Ad victus rationem spectant animi
pathemata, quæ in nullo magis docente
Hoffmanno (l), quam in hoc morbo tam
infecta, & perniciofa unquam esse consue-
verunt. Puerperas enim ob continuam, quæ
ipsis accidit solutionem, fibrarum, & va-
sorum dilacerationem, humorumque extra-
vasationem haud aliter esse considerandas,
quam graviter vulneratas ostendit: quo fit
ut dictis de causis graviter lædantur, ut
propterea ab iisdem quamdiligenter caven-
dum esse vehementer inculcet. Et sane ju-
stissimæ reprehensionis occasio non deest.
Constat siquidem, vi puerperarum animis
addita, atque optima victus ratione insti-
tuta, ut fere præcepit cl. la Motte (m),
soliis naturæ opere lochia ob vasorum mi-
nimorum coarctationem præsertim suppressa
denuo rediisse. Peculiare victus genus quod
spectat, illud medentibus proposuere viri
præclarissimi Mauriceau (n) Dionis (o)
Mesnard (p) alique asserentes, Mulieres,
quæ uteri inflammatione, aut alio quovis
acuto morbo cum lochiorum suppressione
conjuncto tenentur, jusculis vituli, pulli,
quibus refrigerantes herbæ incoctæ sint, ef-
fe pertractandas, præsertim si ejus acuties
tanta sit, ut in longius tempus protrahi
non possit, viresque puerperarum firmæ ad-
eo, ac validæ, ut tenuissimum victum fer-
re diutius possint: cum cæteroquin perdu-
rante morbo, viribusque collabentibus li-

P 2

be-

(h) de limit. laud. medel. n. 4. p. 20. (i) lib. 2. cap. 5. pag. 83.

(k) lib. 3. cap. 7. pag. 84. (l) loc. cit. pag. 267.

(m) liv. 5. chap. 6. p. m. 622. (n) loc. cit. p. 311.

(o) loc. cit. chap. 10. p. 353. (p) ar. 10. p. 349.

beraliori victu sint gubernandæ, ne eadem prius deficient, quam morbus ad suum vigorem pervenerit, ut præ cæteris a cl. Pasta demonstratum est (q).

XIX. *Si in suppurationem abierit inflammatio, quolibet octavo die purgandum &c.*) Dum in abscessum transit inflammatio insignem materiæ copiam excerni, quam affectarum partium corruptio magna sæpius excipit, adnotavit cl. Mauriceau (r). Corruptionis discrimen facere calorem, & humiditatem, quæ sunt ejusdem principia, tum difficillima remediorum applicatio, quo fit, ut generaliora tantum in usum vocari queant, atque ea quidem, quibus humorum vitioforum corruptionem promoventium, vel fomentum defluxus prohibeatur, affecta pars detergetur, demum conglutinetur. Vitiosi ab utero humores divertentur crebriori purgatione ex benignioribus catharticiis ex fenna, manna, tartaro, quibus fere potio solutiva conficitur, vel ex rhabarbaro, si corpus viscidis, lentis, ferosisque humoribus scateat, ut in cacheticis; ex Cassia vero, Tamarindis, & iis, quæ suavi acore, quo sunt prædita, humoribus biliosis evacuan- dis, ejusque nimie effervescentiæ compe- scendæ sunt opportuna, si clara eorum sint argumenta, quæ plerunque in boni habitus fœminis, fervidique temperamenti non de- sunt. Quæ sane purgatio tanti est momen- ti ad ejusce morbi curationem, ut Fore- stus, cujus meminere viri cl. Riverius (f), & Hoffmannus (t), testetur se nobilem ma- tronam ab ulcere uteri sanitati reddidisse, cui dederat de quarto in quartum diem un- cias quinque decocti fennæ, epithymi, ro- sarum rubrarum, myrobolanorum Indorum saccharo dulcorati, & abstergentia decocta in uterum injicere jufferat. Quid si pro causarum varietate decoctio ex vulnerariis herbis additis terebinthinatis diutius in u- sum vocetur, aut serum lactis cum mele rosaceo, aut injectiones primum detergen- tes, mox adstringentes, exsiccantes? Sed de his plura alibi diximus (u), ut super- vacaneum propterea sit iis diutius immo- rari.

XX. *Sed opportuno tempore aq. B. V. aut Brandulenses &c.*) (x)

XXI. *Ubi scirrhi indicia appareant, menses vero, ac lochia suppressa sint, viribusque mul- tier constet, venæ sectio &c.*) Quamvis toto plerunque vitæ cursu scirrhum mulieres exer- cere supra docuerimus, non inde tamen om- ni auxilio sunt destituendæ, ne fermenta- tione quacumque ex causa in eo excita- ta, si jam factus sit, in cancrum incurabilem vertatur, si vero adhuc incipiens, certis tan- tum finibus coerceatur, neve in alios mor- bos scirrho congeneres faceat. Quo fine nulla meliori ratione potiri nos posse per- spicuum est, quam motum, & fluiditatem humoribus restituendo, posteriores eorum sta- gnationes in minimis vasculis, & cavitati- bus prohibendo, ac demum fibrarum tonum roborando. Quas indicationes ut assequa- mur, quæri a Medicis solet, utrum venæ sectio sit celebranda, & quo ex loco. De ipsius efficacia in uteri scirrho plerique Ve- terum, ac Recentiorum Ludovicus Mercat- us (a) Rodericus a Castro (b) Riverius (c) Jo. Fortis (d) Mauriceau (e) Mes- nard (f) alique consentiunt causarum po- tissimum antecedentium tollendarum solli- citi, quas in menstruorum, aut lochiorum fluxu ob susceptum iisdem fluentibus fri- gus, aut aquæ frigidæ potum cohibito po- fuerunt, quoque sanguinem crassescere, ac condensari, ac tumorem scirrhosum produ- cere sunt arbitrati. Et sane nemo inficias ire ausit, imminuta sanguinis mole non so- lum imminui resistantiam, quam viribus illam moventibus ipsius crassities, ac spissi- tudo afferebat, atque inde consequens cor, arterias, & partium, intra quas excurrunt canales sanguiferi, motrices fibras prom- ptius, & validius sese contrahere, reliquam a venæ sectione sanguinis massam fortius propelli, exagitari, cohærentes, atque sta- gnantes particulas mutuum contactum amit- tere, a vasorum angustis excuti, ac cir- culo reddi, atque uno verbo ulterioris con- gestionis, tumorisque causas removeri, mul- to magis si ægotans viribus constet, aut plethorica sit, quod in proposito casu men- sium, Lochiorumque suppressionis verum maxime esse constat. Verum si ægotans debilis fuerit, pravoque corporis habitu, ac cachexia laboret, verendum est, ne ob

fibra-

(q) loc. cit. pag. 322. (r) loc. cit. p. 312.

(f) Prax. Med. lib. 15. cap. 8. (t) loc. cit. p. 208. (u) Cap. 4. com. 13. 15. 16.

(x) Ibid. (a) lib. 2. cap. 18. (b) par. 2. lib. 2. cap. 23. (c) lib. 15. cap. 9.

(d) de scirrho uteri. (e) Lib. 3. cap. 13. (f) cap. 3. art. 8.

fibrarum robur infirmum, partisquæ rubræ sanguinis defectum, aut morbum augeamus, aut plus æquo soluta sanguinis compage hydropi anſam præbeamus. Cæterum cur ſanguinem primum ex brachio, mox ex pede detrahendum docuerim faciunt non ſolum cl. virorum Mercati, Roderici a Caſtro, Riverii, Jo. Fortis teſtimonia, qui ſanguinem primum ex locis ſuperioribus, deinde ſi menſes deficient ex inferioribus, vel ex hæmorrhoidibus mittunt, ſed rationes contra Jacobi Meſnard opinionem ſuperius adductæ, qui ex brachio ſanguinem præſendit de ſanguinis mittendi loco in inflammatione loquens, quas nunc libens prætermitto, ne eas repetendo, rem aut longiorem faciam, aut obſcuriorem.

XXII. *Priore etiam in caſu boli ex gum. ammoniac. aut ſagapen. &c.*) Salubre prætorum accuratiorum conſilium ſequuti, qui docent tunc cum ſpiſſitudini humorum plenitudo ortum dederit, ut in ſuppreſſis evacuationibus contingit, a venæ ſectione initium curationis ſumendum, alterum ſequimur æque commodum, cum reſolvere volumus ſemper a mitioribus incipiendum, ne humores plus æquo commoveamus, ac ſtimulo in nerveas fibras inducto inſarctus, obſtructioneſque augeamus, aut confirmemus. Fluidiores partes in humorum maſſam arctam nimis, & compactam invehendo reſolvere diluentia, reſolvere deinde ſalina omnia tum fixa, tum media ſpiſſos humores acutis ſuis particulis incidendo, alibi a nobis demonſtratum eſt (g). Ea tamen locum habere videntur, ubi ſpiſſitudo humorum, inſarctusque viſcerum levis ſit, & inter initia. Ubi vero ſpiſſitudo humorum, atque obſtructio tanta ſit, ut mitioribus tolli non poſſit, ad validiora conſugiendum. Horum in cenſu venire ea omnia, quæ acria ſunt, & ſpiritu volatili oleoſo abundant, quæ propterea non ſolum acutis ſuis ſpiculis ſpiſſos humores incidunt, ſed etiam in fibras agunt, eaſque ſtimulando humorum circuitum augent, atque hac ratione fluxiliores reddunt. Ejusmodi fere ſunt gummata reſinoſa, ſaponacea, aliaque citato loco recensita. Diluentium tantum, mitiorumque reſolventium vim eludunt ſcirrhoſæ concretiones: hinc eſt, eadem varie mixta, & non ſola, ſed una cum decoctio-

nibus radicum aperientium exhibita bonam plerunque edere operationem; præſertim ſi impuritatum, quæ a reſolutis humoribus deponuntur, per convenientes, & earum naturæ accommodatas vias eliminandarum cura habeatur, purgantis ſimul, & diureti- ci medicamenti, uti fere rhabarbarum eſt, hiera, & aloetica omnia, connubio; ſique diutius hiſce præſidiis inſiſtatur, cum ſpiſſi concretique humores reſolvi brevi non poſſint.

XXIII. *Hiſce alii ſuccedant ex limatura Martis &c.*) Corroborandi intentioni ſatiſfaciunt martialia propter craſſiorem potiffimum, & terreſtrem partem, quæ non ſolum abſorbet, & potentiſſime corrigit aciditatem omnem coagulantem, ſed laxatis præter morem fibrarum reſtituit, ut humorum exagitationem, commotionemque ſilentio præteream, quam ſulphuri ſubtili, quo eadem ſcatent, deberi alibi a nobis eſt demonſtratum (h). Quo ſatis conſtat martialium uſu aliam etiam adimpleri indicationem, quam in motu, & fluiditate humoribus concilianda reponendam eſſe diximus, quod a quibuſvis aliis medicamentis ſperare inane proſus eſt, præſertim ſi primæ ſecundæque viæ paratæ ſint, ſeu craſſi, viſcidi, tenaceſque ſucci ad fluendum diſpoſiti, & eorum connubio exhibeantur, quæ pravæ, vitioſæque ſordes in primis viis, inque proximis viſceribus inhærentes, quæque paulatim ad evacuationem diſponuntur, educendi virtute donantur; inter quæ Rhabarbarum præſtat, de cujus purgandi efficacia, eaſque mitiſſima, & ſimul corroborandi, ſi quis curioſius doceri velit, eum ad citata loca ablegamus.

XXIV. *Sed opportuno tempore aquæ acidulæ opportuniſſimæ.*) V. lib. 3. cap. 10. p. 144.

XXV. *Extrinſecus fiat Cataplaſma ex farina fabarum, hordei &c.*) Ratione cauſæ conjunctæ emollientia, & reſolventia externa eſſe admovenda docuerunt Veteres fere Medici, Recentioresque. In iis autem ſeligendis litem moverunt. Hippocrates (i) Cervi medullam ſubdit, adipem anſerinum, vel ſuillum: Galenus vero (k) medullam vitulinam, cervinam, ſevum hircinum, taurinum, leoninum, ammoniacum & bdellium pingue. Hiſ ſolis minus contenti Aetius (l) Celſus (m) peſſaria pararunt. Ille quidem

(g) Lib. 3. cap. X. p. 141. (h) Lib. 3. cap. 8. pag. 107. & cap. X. pag. 143.

(i) n. 2. de morb. mul. 48. (k) 4. & 5. ſimpl. 7. (l) Tet. 4. ſer. 4. (m) De re med. 20.

dem ex cera, medulla cervina, adipe anserino, croco, myrrha, galbano, oleo succini, aliisque similibus parata; hic vero ex sevo taurino, vel caprino cum rosa mixto. Iniectiones mitto ex oleo amygd. dulc., irino, de althæa, lilior. albor. quæ a Raymundo Jo. Forti proponuntur (n), aut ex decoctione radicis althææ, lilior. albor. fol. malvar. violar. brancæ ursinæ, artemisiæ, femin. lin. & fœnu græci, flor. Cham. & melilot. quæ a Riverio: nec non balnea, & semicupia, quæ ab eodem Riverio, & Mauriceau (o), emplastra, cerata de meliloto, de cicuta, de nicotiana, diasulphuris Rulandi, de ranis cum Mercurio, quæ ab aliis passim descripta inveniuntur. In his sive refellendis, sive ejiciendis, non est cur multum studii, laborisque conferamus, cum suus cuique locus esse possit, si ordo fervetur, & tempus, quo instituuntur, si que perquirendæ tumoris indolis, ac duritiæ solliciti sint medentes. Emollientia enim, quæque laxandi vim habent inter initia tantum, ut de internis medicamentis dictum est, locum habent, ut fluxiliores humores reddantur, & ad evacuationem disponantur. Ejusmodi sunt cataplasma ex farina fabar. hord. furfur. femin. lini, aliisque similibus lixivio saponaceo paratum, ut leve velut calcar hærenti materiæ addatur, nec non iniectiones, quas ne internos uteri parietes sollicitemus, qui sensu exquisito sunt præditi, ex solis laxantibus parandas constituimus dempto saponaceo lixivio.

XXVI. *Inde ad aliud transitus fiat ex absinthio, tanaceto &c.*) Hisce postea aliud salubri eventu addi posse ducimus ex iis paratum, quæ partibus plus minus volatilibus tenuibus salino-oleosis fœta solidarum partium tonum imminutum restitunt, debilioremque augment: quorum in censu docente cl. Geoffroy veniunt in primis absinthium, tanacetum, abrotanum, thymus, aliaque supra recensita, ex quibus etiam olea per infusionem parantur, quæ licet in simplici obstructione viscerum imi ventris minus efficacia esse alibi ostendimus (p), si eorum virtus cum stillicidii virtute compareretur, ubi tamen de scirrhusa concretione agatur, saltem ad duritiem nonnihil relaxandam nunquam non bona esse consue-

verunt. Quid si iis camphora addatur, quæ partibus suis subtilissimis, penetrantissimis ad tumores quosvis resolvendos citra turbas opportunissima existit?

XXVII. *Tandem ad emplastra de melilot. de cicuta &c.*) Humoribus hac ratione ad fluendum dispositis, solidisque partibus ad oscillandum paratis ad validiora resolventia confugiendum: inter quæ emplastra eminent de melilot. de cicuta, de nicotiana, quorum basim gummata resinosa constituunt, bdellium, ammoniacum, galbanum, ex quibus in mortario tritis cum oleo de been, & liliorum alborum additis mucilagibus femin. fœnu græci, lini, & ficum, unguentum conficitur a Rhafi descriptum (q) & Riverio in omni scirrhuso probatum, commendatumque. Ne decantato illo de ranis cum Mercurio utendum suadeamus, aut aliis simili virtute præditis, facit potissimum observatio ejusmodi tumores difficillime resolvi, acris vero, ac stimulantibus particulis sese in eorum substantiam insinuantibus, altiusque penetrantibus mole facile augeri, atque in exulceratum cancrum transire.

XXVIII. *Hæc omnia penitus proscribenda in cancro vel occulto, & sola venæ sectio &c.*) Quamvis acris, ac stimulantibus medicamentis non utamur, tam prava est ejusmodi tumorum indoles, ut ex mole parvis, & indolentibus sensim excrescant, summisque doloribus ægotantem exerceant. Quod a congestionibus in minimis vasculis, ac minutissimis glandulis dependet, quæ ad corruptionem pronæ sunt, atque ad acridinem conquirendam, quæ vel una satis valere potest ad pravorum humorum affluxum ciendum, ad inflammandum, ad erodendum. Quod tunc facilius contingit, cum menstruæ purgationes deficiunt penitus, aut plurimum saltem imminuuntur, cum steriles præmature nimis evadunt mulieres, atque propterea ea plenitudo sanguinis inducitur, qua congesti humoris copia fovetur, ac ejusdem qualitas depravatur. Quibus rebus ita se habentibus eo nervos industriæ omnes intendendos esse, ut sanguinis affluxus ad uterum, & major in minimis ejus vasculis congestio prohibeatur, humores dyscrasia peccantes contemperentur, affectæ partes a corrosione muniantur, graviora

(n) *De mor. mul. p. 144.* (o) *loc. citatis.*

(p) *Lib. 3. cap. X.* (q) *7. ad amalfor.*

Symptomata sedentur, perspicuum est. Ad primam indicationem quod spectat, in fonte Chirurgico omnes cum Veteres tum Recentiores modernique Medici Ludovicus Mercatus (r) Rodericus a Castro (f) Riverius (t) Jo. Fortis (u) Mauriceau (x) Mesnard (z) sanguinis missionem commendaverunt, atque ii quidem omnes hoc uno ob rationes superius dictas Mesnard excepto ex venis primum superioribus, deinde ex inferioribus, & ex hæmorrhoidibus, quibus ipse Hoffmannus ex Majerne præcepto non invitatus adhæsit: atque in hoc quidem præsidii genere ratione plenitudinis habita ad annos usque persistendum, & quamdiu natura humores ad uterum impellendi consuetudinem, quam antea per menses habere solebat, penitus amittit, atque ipsa vasa, ex quibus sanguis statis temporibus excernebatur, penitus coaluerint, ut præsertim a Mauriceau demonstratum est.

XXIX. *Tum agrotans purganda conser.* Cas. Donz. &c.) Si qui canceri curationem internorum, externorumque medicamentorum ope absolvere polliceantur ea fere ratione, qua venereis morbis mederi posse confidunt, dici vix potest, quam male mulierum incolumitati consulant. Quin enim optato fine potiantur, easdem in mortis discrimine prope certissimo constituere laudatus Mauriceau ex Hippocratis effato testatus est. Quæ in nymphis, externisque partibus conspiciuntur maligna ulcera, minus verendum, ne remediorum vi plus æquo irritentur, & eo curatu fiant difficiliora, uti fere solent, quæ uteri substantiam afficiunt, & ex quibus foetidi puris copia excernitur. Quoties igitur in arduis hisce ac difficillimis morbis cura est convertenda, spondeant medentes necesse est, quod ad hæc usque tempora innotuit, nullum revera medicamentum reperiri datum esse, in cujus efficacia canceri curatio reposita fuerit, non pauca vero, quibus certa auxilii spes, nullum noxæ periculum subsit. Ejusmodi fere esse censendum, quæ acrium, ac corrodentium humorum spicula invertunt, quæ mites, læves, politasque particulas in sanguinem invehunt, demulcent, solidasque partes ab ulteriori erosionem tuentur. Ubi hæc diligenter teneas minus miraberis pulverem

Wedelii absorbentem ex jusculis cichoraceis, aut succos antiscorbuticos temperatos ex iisdem jusculis, vel cum sero lactis destillatos, aquas (XXX) Nocerianas, quæ nullo sapore insignes, aut Beatæ Virginis, quæ sulphuris subtilissimi, partium balsamicarum divites sunt, aut etiam acidulas, quas Martis vena, & vitrioli spiritus claras faciunt, in cacheticis præsertim corporibus, in quibus viscerum obstructions referendæ sunt, liberior sanguinis, & humorum circuitus per universum corpus, atque vasculosum ipsius uteri viscus promovendum, prævæ vitiosæque sordes per emissaria a natura comparata eliminandæ, excellenter testante Hoffmanno (a) se gerere, saltem ad reliquam curationem felicius peragendam, aliisque medicamentis viam sternendam: balnea ipsa aquæ dulcis ex Majerne consilio, tandem lactis aut naturalis (XXXI.), aut artificialis (XXXII.) usum ex Aetii præcepto, quos idem Hoffmannus sequutus est principatum obtinere. Ubi vero in Veterum monumenta incideris Oribasii præsertim, Pauli Æginetæ, Avicennæ, Gesneri, Jo. Fortis aliorumque, non facile intelliges, quas vires satis insignes habere queat purgatio per Helleborum ad propositas indicationes absolvendas, quam viri clarissimi magnis laudibus extulerunt; quandoquidem helleborum vehementissimum purgans esse, & nonnisi diligenter præparatum, correctumque, & iis qui laxiori habitu donantur, & in morbos ab humoribus viscidoacribus oriundos inciderunt præscribendum esse, alibi a nobis demonstratum est (b). E contra adustis, strigosisque corporibus, & acrimonia alcalica, atque biliosa intemperie peccante: humidiores enim, mitioresque sanguinis particulas educendo, cæteras acuendo, nervosas partes in validiores, vehementioresque contractiones, ac corrugationes sollicitando, morbum non solum augere, sed interdum convulsionem parere. Quæ omnia esse evitanda in eo morbo, in quo spasmi, dolores, vigiliæ, macies, aliaque symptomata dire agrotantem exercent, luce clarius apparet. Abs re propterea fuerim, & ubi primæ viæ abstergendæ, aut sensim sensimque præparati humores educendi videantur, id leniente solum, ac

(r) Lib. 2. cap. 9. (f) par. 2. lib. 2. cap. 23. (t) De morb. mul. loc. cit.

(u) De cancro uteri. (x) loc. cit. pag. 316. (z) cap. 3. art. 9.

(a) M. S. T. 4. p. 5. p. 153. (b) Aph. lib. 3. cap. 5. p. 104.

ac leniter purgante medicamento, ut cassia, rhabarbarum, tartarea, aliaque ejusmodi præstandum traderem.

XXXIII. *Si dolores dire exerceant, emulsiones semin. papav. alb. in aq. lactuc. &c.*) Exulcerato cancro dolorem adeo immanem excitari, ut vires penitus collabantur, ac vigiliis pæne consumptæ ægrotantes deficiant, compertum est. Ad hunc leniendum optimum solatium in anodynis reperiri Hofmannus (c) testatur. Ejusmodi sunt emulsiones papaver. alb. pillulæ de cynoglos. de styrace, & similia. Leviora hæc tamen ad immanissimum dolorem placandum minime quandoque sufficere Riverius docuit (d). Unde salubre monitum mendentibus reliquit non raro ad narcotica confugiendum, quæ, ut ipse ait, *in hoc effectu propter intensum humorum fervorem minus nocent*. Immo mulierem se vidisse affirmat, cancro in mamma laborantem, quæ singulis noctibus per quatuor menses laudani grana duo, vel tria innoxie cum magno solatio sumebat.

XXXIV. *Dum extrinsecus succus solatri, sedi &c.*) Id quod vel de externis medicamentis est plane intelligendum, quæ inter initia ex levioribus seligi possunt, simplicioribusque. Ejusmodi sunt succus simplex solatri, sedi majoris, Geranii Robertiani, Virg. aureæ, cancrorum expressus, & in mortario plumbeo pistillo plumbeo agitatus, & in uterum injectus, ut passim Galenus, Paulus Ægineta, Aquapendens, Jo. Fortis aliique docuerunt: quæ si minus conferre deprehendantur, validiora non desunt, quibus optato fine potiri valeamus. Ejusmodi sunt emulsiones ipsæ semina. pa-

pav. albi in aq. suc. solatri, sedi, aliorumque simplicium, vel decoctio in lacte caprili ex fol. nenuphar. hyosciam. violar. rosar. semin. papav. alb. in uterum pariter injicienda, dum extrinsecus emplastrum descriptum (n. XXV.), cujus basim opium constituit, ac linimentum, cujus Saturnus, qui ut alibi dictum a nobis est (e) virtute donatur absorbentissima acerrimis quibuscumque, ac corrosivis sanguinis humorumque particulis, quæ fibras divellentes, ac continuum solventes ulcera progignunt, imbibendis, educendisque opportunissima.

XXXV. *Tandem dieta omnium præstantissimum remedium etiamsi febris accedat &c.*) Si optimo victus regimine, atque iis externis medicamentis ullo in casu utendum, quæ quasi blandiantur, ut egregie docuit Celsus, maxime est cum febris inflammatione accedente supervenit, quam si aut diureticis, aut sudorificis, aut purgantibus pertractemus, justus subrepat timor, ne mortem in procinctu stantem sollicitemus. Sola igitur diæta refrigerans, humectans majorem in modum visa est convenire, venæ sectio, si vires ferant, clysteres emollientes, refrigerantes: quibus fere auxiliis illud facile consequi nos posse sperandum, ut mulierum vita in longius protrahatur, ut Amatus Lusitanus, cujus meminit cl. Joseph del Papa (f) de quibusdam mulieribus, quæ cancos in mammellis habentes solo bono vitæ ordine absque ullo medicamento rum topicorum irritamento per longum vivere tempus potuerunt ita incolumiter, ac si nullum præterea morbum &c.

(c) loc. cit. (d) loc. cit. (e) Aph. lib. 3. cap. 10. pag. 125. (f) Consult. Medic.

C A P U T VII.

De furore uterino, Chlorosi, Uteri hydrope seroso, & tympanitico.

I. **F**Uror uterinus est insatiabilis coeundi cupiditas cum dolore, ac furore juncta, quo Virgines præsertim, interdum mulieres maritate absentibus maritis, vel iisdem impotentibus, facilius, & frequentius viduæ intermisso Veneris usu corripuntur.

II. Quæ tunc contingit, cum liquor genitalis majori copia separatur, aut nimia peccat effervescentia, aut acrimonia, unde genitalium partium, clitoridis præsertim vellicatio, irri-

tatio, quæ ad Cerebrum usque traducta nervorum filamentorum motum perturbat, ac judicium depravat.

III. Nil mirum hinc juvenes boni habitus, carnosas, sanguineas, rosei coloris, formæque elegantis, opiparo victu utentes, vitam curis vacuum degentes, Venerem si Virgines, intermissum coitum si viduæ avide appetentes, amasiorum blanditiis, impudicorum librorum lectione fruantes, in adolescentium consortio sus-

susceptas in hunc morbum plerumque labi.

IV. Si taciturnæ, & tristes primum fiant, sed cum oculorum jactatione, lascivia, faciei rubore per intervalla succrescente præsertim ad impudicorum librorum lectionem, aut venerearum rerum commemorationem, ad quam pulsus, & respiratio mutantur, mox viriles potius, quam foemineos congressus appetant, lascivas, inconstantes, garrulas, iracundas sese ipsas exhibeant, modo in fletum, modo in risum solvantur, tandem inconcinne, imprudenter, atque exuto pudore alloquentes viros ad venerem sollicitent, atque invitent, eas furore uterino laborare censendum.

V. Morbo revera turpi, initio quidem parum difficili, at qui diutius protractus, & crebrius per intervalla invadens in maniam facile terminatur.

VI. Faciei, & totius corporis color pallidus, aut subflavus, insolitus labiorum pallor, oculorum subsistentia, palpebrarum livor, ingens membrorum lassitudo, animi torpor, pedum frigus, gravitas, & ad movendum inertia, appetitus dejectus, nausea, vomitus, somnus gravis, & profundus, pulsus languidus, celer, frequens, respirandi difficultas, cordis palpitatio, & tremor, intumescencia, & inflatio pedum, dolor capitis gravans, & diuturnus sæpe ægotantem exercens, quibus mensum suppressio tandem supervenit, solent & Chlorosim, seu Virgineum morbum comitari, de cujus præsentia certior fiet Medicus, si hæc Virgini contingant nubili, & alias salaci, & alacri, quæ postea tristis, anxia, & melancholica evaserit, vel Viduæ, quæ dum marito conjuncta erat bene in omnibus se gerebat, postmodum vero insignes corporis alterationes passa fuerit, elegantem colorem amiserit, & successive tristis, & anxia facta sit.

VII. Ejus vero causa a lymphæ genitali crassa, viscida, atque ad stimulandum inepta repetenda, unde naturalis sanguinis motus alteratio, excrementorum retentio, sanguinis coinquinatio, solidarum partium corporis laxitas.

VIII. Aeris intemperies, & coinquinatio, pravumque victus genus, ut largus aquæ frigida potus hora somni, vel mane jejuno stomacho, aut acetum, olera, fructus immaturi, dulcia saccharina, acida, aut carnes vetustiorum Animantium fumo indurata, salita, radices, atque herbæ fibrosæ copiosius ingesta, nimius somnus, otium immodicum, aut intempestivæ vigilie, & excretiones, si præsertim accedant animi curæ, uti cachexiæ, ita Vir-

gineo morbo plurimum tribuunt.

IX. Ut ut levior morbus, diuturnus tamen, & contumax esse plerumque consuevit in sterilibus præsertim, & vetulis, & neglectus in febres longas, in scirrhosos hepatis, lienis, uteri tumores, atque ipsius uteri hydropem facile degenerans.

X. Qui tunc contingit, cum in cavo uterino clauso interno ejus ore ingens serosi humoris copia colligitur, vel cum ovarii tunica ita distenditur, ut in insignem massam turgescat, vesiculæque suggeruntur quædam humori excipiendo, quæ disruptæ, & in abdominis cavitatem se exonerantes Asciti materiam præbent.

XI. Quandoque loco serosi humoris aeris particulae occluduntur, quæ rarefactæ, aut uterum diutius inflantes flatulentum hydropem, seu tympanitem uterinam progignunt.

XII. Generales causæ eadem sunt, quæ aliarum hydropis specierum, soluta scilicet nimis sanguinis compages, laxatus solidarum partium tonus, vasorum fundentium orificia nimis ampla, & patentia, absorbentium nimis angusta, atque obstructa, utero applicita.

XIII. Ejusce vero interni uteri orificii adstrictio, qua aer intus carceratus ipsius membranas in monstrosam molem distendit:

XIV. Quam gignunt aer frigidior post partum imprudenter utero receptus, graviora animi pathemata, demersio in aquam frigidam fluentibus lochiis, vel copiosus, & intempestivus aquæ frigida potus, partus vel abortus laboriosus, peculiare uteri morbi, ulcera, hysterica affectio.

XV. Si quæ tumore corripitur molli, & flaccido ventris fundum occupante, pallore, & macie totius corporis, siti sensim sensimque supervenientibus cum aquæ fluctuatione plus minus sensibili in uteri regione, pauxillo aquæ ex utero quandoque effluentis, aut vesiculis aqua plenis, eam seroso uteri hydrope laborare suspicandum.

XVI. Si vero imus venter percussus sonitum edat, doloribus prematur pungitivis, qui per septum transversum, ventriculum, lumbos, umbilicum, aliasque partes excurrat, flatus per uteri cervicem evidenter erumpat, sensus globi ad gulam ascendentis percipiatur, quo respiratio interdum intercipitur, & somnus perturbatur, a cibo, & potu malum exacerbatur, a ructu contra imminuatur, flatulento.

XVII. Quid si hæc omnia symptomata non paulatim mitescant, quo magis ad nonum properatur mensem, & venter equaliter attollatur,

tur, nec in durum tumorem eleuetur, nec mammae intumescant, & lac edant, nec admota ad eundem manu sensibilis post quartum mensem motus percipiatur? Graviditatis nempe suspicio evanescet, nisi forte uteri hydrops cum graviditate jungatur, quo casu a tertio usque ad nonum mensem insignis aquae fluxus quandoque contingit integris foetus membranis.

XVIII. Uterque hydrops curatu difficillimus est, ac diutius protractus in hydropem universalem degenerat; Idem de tympanitico dicendum, qui in serosum plerumque terminatur absque ulla spe sanationis.

XIX. In furore uterino venae sectio repetitis vicibus instituatur primum ex partibus superioribus habita plenitudinis, & virium ratione; mox, si mensium suppressio adfuerit, ex inferioribus.

XX. Tum praemissa levi purgatione ex flor. Caf. r. e. unc. i. pulp. Tamarind. 3 ii. tartar. solub. 3 ss. quibus serum lactis caprini ad Lib. ii. egrotans superbibat, alterans quotidie exhibeatur ex eodem sero lactis destillato cum fol. cichor. fumar. borrag. endiv. lactuc. violar. ad Lib. i. quotidie, nitr. purif. 3 i. syrup. de suc. limon. vel violar. unc. i. M.

XXI. Aestuosa tempestate ad balnea tepida, ad aquas Nocerianas, Autumno tandem ad Lac ea prorsus methodo, qua in Mania, deveniendum.

XXII. Pediluvia interim ex malva, parietaria, lactuc. flor. sambuc. chammomil. & capitib. papaver. alb. non omittenda.

XXIII. Nec non emulsionem ex semin. quat. frigid. unc. ii. ag. cast. 3 ii. in aq. lactuc. nymph. violar. Lib. i. addit. nitr. purif. gr. x. camphor. gr. iii. syrup. de suc. violar. vel papaver. rhæad. unc. i. cubitum eunti propinanda, & si furor adsit insignis, ac delirium, camphora addi potest a 3 i. ad 3 ii.

XXIV. Dieta sit tenuis, & aquosa, otium, virorum conversatio evitentur: conjugium, si fieri potest, procuretur.

XXV. In Chlorosi eadem curatio, quæ in mensium suppressione a sanguinis crassitie, visciditate, lentore.

XXVI. In seroso uteri hydrope eadem, quæ in Ascite, & Anasarca.

XXVII. In flatulento tentata interni uteri apertione manu peritæ obstetricis, suffitu praesertim ex nuce moschata, eadem quæ in affectione hysterica.

C A P U T VII.

De furore uterino, Chlorosi, Uteri hydrope seroso, & tympanitico.

I. **F**Uror uterinus est insatiabilis coeundi cupiditas cum dolore, ac furore juncta &c.) Egregium Raymundi Jo. Fortis (a) monitum est salacitatem, uteri fervorem, ac pruritus a furore uterino probe esse distinguendum. Salaces enim mulieres intra honestatis limites sese continent: uteri fervore affectæ dolorem aliquem, & displicentiam in utero percipiunt cum aliqua horripilatione, & urinæ retentione: pruritu vero uteri laborantes vel libidinem non patiuntur, vel si patiuntur, ut Satyriam ferre Viri solent, delirii tamen, ac furoris expertes servantur. Hisce differentiis rite perpensis factum est, ut de furore uterino hoc capite ageremus. Cum enim salacitas, uteri fervor, & pruritus in utero, conterminisque partibus Cerebro illæso sedem agnoscant, atque uterini furoris levioris gradus sint, ad mulierum morbos referri

aptius posse videtur, quam ad morbos capitis, ut fere laudatus Jo. Fortis, Lazarus Riverius (b) Ludovicus Mercatus (c) Rodericus a Castro (d) Jacobus Mesnard (e) alique præstiterunt, quidquid Hoffmannus senserit (f) qui Sennertum hac in parte sequutus furorem uterinum ad Maniam pertinere asserentem, & peculiarem ejus speciem esse, ad delirium melancholicum, & maniacum eundem retulit.

II. Quæ tunc contingit, cum liquor genitalis majori copia separatur, aut nimia peccat effervescencia &c.) Quamquam si causas spectemus ab omni ævi Medicis prolatas, ita in iis assignandis cuncti conveniunt, ut lis omnis, & quæstio dirimatur. Si enim Aetium audimus (g), quem Jo. Fortis sequutus est, is acriorem, fervidiorem, ac copiosorem sanguinem causam præstendit, a quo copiosius, & acre semen progignitur, quod

(a) De furore uter. (b) Prax. Med. lib. 15. cap. 5. (c) De mul. affect. lib. 2. cap. 10.

(d) Par. 2. lib. 2. cap. 9. & 10. (e) Cap. 3. art. 5. (f) M. S. Tom. 4. p. 4. cap. 8.

(g) Tet. 4. ser. 4. cap. 74.

quod tandem veluti turgens; & naturam ad sui expulsionem sollicitans, Veneris appetitum excitat. Si stimulus levis sit, & moderatus, naturalem Veneris appetitum oriri existimat, si vehemens & immoderatus, per spinalem medullam Cerebro facile communicari, imaginationem, & rationem depravari, hinc incontinentiam ipsam, pudendi contrectationem, & insatiabilem coeundi cupiditatem induci. Quod plane sentire visus est Riverius seminis copiam, acrimoniam, & fervorem naturæ leges excedentem accusans, quæ in vasis seminalibus immodice turgens genitalia vehementer excitat ad Veneris appetitum, eaque veluti inflamat: ex ea materia vapores ad Cerebrum transmitti conjiciens, qui rationem perturbant, eamque e sede sua dejiciunt. Roderici a Castro, Ludovici Mercati aliorumque sententiam cum eodem recidat, alia volens prætermittit. Illud enim aveo intelligere, quid in medium attulerit Sennertus præter copiosum, & præfervidum semen, quid Hoffmannus præter genitalis liquoris copiam in glandulis vaginalibus secreti, longiorique mora corrupti, ut plerique Veterum tradiderunt, & Plateri, Horstii, & quæ in Ephem. extant observationibus ductus idem asseruit? Quamquam si Riverium audimus, seminis corruptioni, & malignæ qualitati invitus adhæsit, ignorare se affirmans differentiam, quæ inter hunc affectum, & hystericam passionem intercedit, quæ a semine corrupto, & malignitatem adepto producitur. Licet enim varii corruptionis gradus varios etiam malignitatis gradus efficiant, unde magna symptomatum varietas exsurgit, manifestas tamen qualitates, copiam scilicet, acrimoniam, turgentiam aliasque similes cum partium genitalium phlogosi ad hunc affectum producendum sufficere arbitratus est. Discrimen interesse videtur non levis momenti, primum quod Veteres fere omnes muliebri semen morbi causam adhibuerunt, Hoffmannus vero, & qui nuperrimis temporibus floruerunt fere omnes liquorem, seu lympham genitalem, cujus supra meminimus (h), quo loco non semen generare mulieres ostendimus, sed liquorem semini haud dissimilem, quemque Veteres pro muliebri semine habuerunt, eum potissimum in fi-

nem a natura comparatum, ut genitales partes lubricentur, & voluptatis sensus augeatur. Si igitur lymphæ hæc, aut liquor genitalis dictus nimia copia separetur, aut nimia peccet effervescentia, acrimonia, aut alio quopiam vitio, quo genitales partes Clitoris præsertim, in quo Veneris cæstrum, vellicentur, & irritentur, intensum coeundi desiderium oriri oportere adeo manifestares est, ut manifestior sit nulla. Discrimen alterum faciunt Veterum vapores ad Cerebrum transmissi imaginationem circa illud objectum, & rationem ipsam depravantes, quos tamquam commentitios exploserunt Nostrates Etmullero, atque Hoffmanno præeuntibus, & e medio tollere quantum illis licuit conati sunt, prædicta acriori vellicatione utentes, atque irritatione, cujus occasione talis in spiritibus motus suscitatur & talis impressio, sive idea venerea, quæ continuo animæ repræsentatur, ut nil cogitare eadem possit, nisi res ad venereum exercitium pertinentes, quo fit, ut phantasia firmissime hisce ideis inhærente usus rationis sæpius minuatur, & invertatur. Cujusce rei obscuritas, si quæ inesse aliquibus videatur, illustratur egregia paritate desumpta a pollutione virorum nocturna. Sicut enim ex semine copiosius congesto, & stagnante in vesiculis seminalibus virorum talis exoritur in pudendis vellicatio, & titillatio, ac talis spirituum Animalium motus, ut inde insomnium exerciti actus Venerei excitetur: pari ratione cum insomnia dormientium sint deliria vigilantium, si a lymphæ vel liquore genitali copiosius aggesto, aut dictis vitiis coinquinato nervorum extremitates, qui per genitalia, ac pudenda mulierum mire disseminantur, quadam ratione vellicentur, commoveanturque, atque tremores abhinc prodeuntes ad Cerebrum per nervorum ductum propagentur, qui nerveas ejusdem fibrillas in peculiari quadam inflexione detineant, Veneris imaginem tandiu animæ obversari debere, quandiu eandem inflexionem conservent, ita alibi demonstravimus (i), ut supervacaneum sit hisce dubitationibus diutius immorari. Quid si acrioris lymphæ genitalis effervescentia sanguineæ massæ communicetur? Aciores nempe spiritus generantur, concitatorique motu moventur,

Q 2

unde

(h) Cap. 3. com. 2.

(i) Aph. lib. 1. cap. 6. p. III.

unde spirituum Animalium fervore una cum intenso genitalium pruritu effræne coeundi desiderium, furibundus Veneris impetus.

III. *Nil mirum hinc juvenes boni habitus, carnosas &c.*) Causas externas quod attinet, omnium cum Veterum, tum Recentiorum consensu statutum est, ea omnia esse, quæ vel seminis, ut illis placuit, vel lymphæ genitalis, ut aliis, copiam accumulare possint, vel eam nimis acrem, aut alio quopiam vitio coinquinatam reddere. Copiæ accumulandæ juvenilis ætas plurimum tribuit: Cum enim in juventute fibræ debita tensione, tono, atque elatere donentur, motum sanguinis vividum esse, celerem, & vehementem, integrales ejus partes quamvis inter se mixtas, & temperatas, ad tenuitatem tamen vergere, agilioresque, & magis mobiles esse exaltatas, & copiosas, spiritus ad motum pronos, atque ad munia quæcumque obeunda expeditissimos, hinc ad actiones omnes alacritatem, promptitudinem insignem, secretionem omnes, excretionemque seminis involuntarias in viris, lymphæ eidem analogæ in foeminis contingere supra a nobis est demonstratum (k). Quid si non involuntarie excernatur? Copiam nimirum tantam colligi in partibus genitalibus, ut molestiæ iisdem sint, & irritamento perspicuum est.

Quid si opiparo victui indulgeant? &c.) Hoc nomine Animantium, sylvestrium præfertim, & volucrum carnes veniunt, aut etiam domesticorum aliqua qualitate alteratæ, falsedine puta, aut aromatum condimentis, vina & liquores spiritu volatili sulphureo summe abundantes. Sed opipari victus, ut & vitæ curis vacuæ, veneris, aut coitus desiderii efficaciam ad lymphæ genitalis copiam, aut acrimoniam efficiendam, ita citato loco explicavimus, ut auctor sim, ut cum hæc legerint ad illum statim se conferant; Sic enim fiet, ut de tota hac re melius doceantur, certiusque.

Amasiorum blanditiis, consuetudine, aut librorum impudicorum lectione fruentes &c.) Quamvis delirium melancholicum, quod a vesano amore proficiscitur, a furore uterino probe sit distinguendum, easdem hic tamen externas causas agnoscit, inter quas amasiorum blanditiæ, consuetudo, lenocinia eminent. Ad hujusce rei statum melius asse-

quendum nonnulla in memoriam sunt revocanda, quæ de amore alibi a nobis dicta sunt (l), amorem scilicet desiderium possessionis, & unionis rei amatæ definiri: tunc conciliari, cum imago, aut forma maris, aut foeminæ ope reflexi refractique luminis in spectantis retina impressa peculiarem tremorem in nervea filamenta nervos opticos constituentia inducit, qui cerebro propagatus, & ejusdem fibras certa quadam ratione concutiens efficit, ut percipiendi facultas formam eandem, & imaginem exprimat, & intueatur. Quæ quoniam propter sympatiæ quandam, consensumque naturæ, ob quam deformitates ipsæ, & corporis vitia in deliciis sunt, grata & jucunda est, intueri eandem præsentem archetypo amat, eo autem absente sibi repræsentare, & contemplari: ex repetita contemplatione nerveas Cerebri fibrillas eam inflexionem suscipere, per quam idea distincta, clara, vivida ejusdem imaginis diu menti præsens obversatur; hinc sequi opinionem summi, ac sibi convenientissimi boni, hinc desiderium unionis, seu possessionis rei amatæ. Si id adeo vehemens sit, ut nerveæ Cerebri fibrillæ ea ratione inflexæ, qua idea clara, & distincta rei amatæ animæ obversatur, facultatem sese restituendi, aliosque tremores suscipiendi amiserint, delirium melancholicum subsequi. His breviter delibatis, quid ni liceat conjectari foeminas, quas Animalium nomine insignivit Ariostus (m),

*Questi animai, che son molto più strani,
Corregger non si dee sempre con sdegno,
Nè a mio parer mai con menar le mani:*
ab amasiorum blanditiis, consuetudine, lenociniis ad eorundem desiderium allici eo prorsus modo, quem tradunt Valerius Maximus (n), & Plinius (o) de quodam narrantes, qui Gnidiæ Veneris nudo corpore simulacri in toto terrarum orbe nobilissime amore captus, cum delituisse in fano, noctu eidem cohæsit, aut ut Petrarca docere visus est, qui Lauræ amore exardescens in hæc incidit:

*Con lei foss' io da che si parte 'l Sole,
E non ci vedess' altri, che le Stelle,
Sol una notte, e mai non fosse l'alba.*
Quo fane consequitur, ut cum optato fine potiri nullatenus queant, ingens sæpenumero

(k) Cap. 4. com. 3. (l) Lib. 1. cap. 6. p. 117. (m) Nelle satire.

(n) Lib. 8. c. 12. ext. n. 4. (o) l. 36. c. 5.

ro lymphæ genitalis copia in organis ejusdem secretioni dicatis cumuletur, aut eadem ita effervescat, aut alia ratione afficiatur, quæ vel una satis valere potest ad genitalia proritanda, atque hinc furorem uterinum ciendum. Quid si librorum impudicorum lectione imagines, & ideæ venereæ voluptatis in phantasia excitentur? Cum nimirum illud sit animæ commercium cum corpore, ejusque fluidis, & solidorum motu, ut ex copiosius congesto, & stagnante in vesiculis semine talis exoriatur in pudendis vellicatio, ac titillatio, ac talis spirituum animalium motus, ut inde insonnium exerciti actus venerei excitetur, ut supra demonstratum est; pari ratione excitata, atque assidue animæ obversante venereæ voluptatis idea spiritus ad eas partes dirigi, quæ ad veneream voluptatem sunt comparatæ, tendi easdem, inflari, aut alia ratione affici, qua opus est ad copiosorem lymphæ genitalis secretionem, perspicuum est. Cum hæc venereo exercitio non absumatur, copiosius adhuc congeri, turgescere, aut alio vitio coinquinari, quo genitalia vehementer proritentur, atque hinc furor uterinus cieatur, manifestius quidem esse existimaverim, quam ut ullis rationibus queat comprobari.

IV. *Si taciturnæ, & tristes primum fiant, sed cum oculorum jactatione &c.*) Tres quasi gradus ejusce morbi diagnosim constituunt. Prior illæsam mentem relinquit, atque affectionibus quibusdam, quæ cæteris etiam morbis communes sunt, se prodit. Ejusmodi sunt mæstitia, taciturnitas, quæ si sola spectentur peritiores etiam medicos ludere valent, cum mensium suppressioni, chlorosi, delirio melancholico, aliisque fere innumeris conveniant: larvam tamen aperit oculorum jactatio, lascivia, & faciei rubor per intervalla succrescens præsertim ad impudicorum librorum lectionem, aut venerearum rerum commemorationem, ad quam pulsus, & respiratio immutantur ea fere ratione, qua Erasistratum Medicum Antiochi summa tabe confecti morbum, & medicinam Seleuco Patri demonstrasse Valerii Maximi, & Plutarchi testimonio ducti alibi ostendimus, similes etiam Tulpii, & Rondeletii historias ad eandem rem confirmandam tradentes. Quibus sane de rebus factum est, ut insignem animi pote-

statem in spiritus, & nervos, spirituum vero nervorumque facultatem ad partium elaterium, ac robur alterandum, ad canalium diametros constringendos, aut laxandos, ac propterea ad sanguinis, humorumque motus, actionesque ab ipso pendentes multipliciter variandas non levibus argumentis argueremus. (p) Quod ubi diligenter teneas, parum negotii facesset explicatio oculorum jactationis, lasciviæ, faciei ruboris, mutationis pulsus, & respirationis, quæ ad librorum impudicorum lectionem, aut rei venereæ commemorationem, quæ inter initia furoris, dum adhuc mentis compotes sunt Mulieres, contingit, objectis scilicet, quæ avidissime appetunt, phantasiæ oblatis, vel in memoriam revocatis, quibus nervorum motus perturbatur, atque placidus, æquabilisque sanguinis circulus pervertitur. Sed jam ad alterum gradum transeundum, quem virilium congressuum desiderium constituit, lascivia quædam, inconstantia, garulitas, iracundia, modo fletus, modo risus, aliæque affectiones, quæ se invicem excipiunt, quod genitalium non modo partium vellicationis, atque irritationis argumentum est prope certissimum, sed nerveorum filamentorum Cerebrum constituentium perturbati motus, unde variæ species menti assidue obversantur, cum objecto tamen perpetuo conjunctæ, a quo primum iidem motus exorti sunt. Ex his nihil certi colligendum esse statuit Riverius, sed progrediendum ulterius, ac diligenter ad novum ingruentem paroxysmum attendendum, qui furore quodam se prodit, quo percitæ Mulieres inconcinne, imprudenter, atque exuto pudore alloquentes viros ad coitum palam, & coram omnibus invitant, unde optime videtur ab Aetio dictum, quod furor uterinus sit uteri calida intemperies Cerebrum in consensum trahens, ad quam rabiosum delirium consequitur.

V. *Morbo revera turpi, initio quidem parum difficili, at qui diutius protrahitur &c.*) Animadversione dignum est hoc loco, quod tradit cl. Jo. Fortis, nobilem Virginem, quam memorat (r) verecundissima cum esset, & potius musicis, quam veneris oblectamentis dedita, præ morbi vi eo adaptam fuisse, ut ab accersito Medico juvene clam manum aptaverit, ut illam ad propria pudenda admoveret: tanto premebatur fu-

(p) *Aph. lib. 1. p. 121.* (r) *loc. cit.*

furore, ut viris quibuscum tumultuosa red-
dita exuto pudore de rebus venereis cum
gaudio, & voluptate alloquebatur, quosque
solicitatione, atque invitabat, se procul du-
bio prostituisset, nisi afflicti Parentes eam
custodissent. In hoc potissimum morbi tur-
pitudinem constituit laudatus Auctor, quo-
niam *macula, & labe totam familiam asper-
gere potest*, auctoritate ductus D. Augustini
dicentis, durissima esse praelia castitatis, &
ubi quotidiana pugna, rarissimam victoriam.
Cæterum si mature medela adhibeatur, cu-
rationem admittere, si vero longius progrediatur morbus, vel neglectus, vel præpo-
steris medicinis pertractatus, in Maniam de-
generare omnium consensu statutum est.
Cujusce rei ratio esse videtur, quod spiri-
tus animales certas, easdemque semper vias
remetientes, fibrasque Cerebri in certa qua-
dam inflexione detinentes, per quam idea
rei veneræ excitatur, earundem structu-
ram pervertunt, vel cæco impetu hac illac
ruentes varie, & inordinate easdem concu-
runt, unde variæ idæ, & cum furore con-
junctæ subsequuntur, atque hinc Mania.

VI. *Facies, & totius corporis color palli-
dus, aut subflavus, insolitus labiorum pallor
&c.*) Quinam morbus speciali Chloroseos
nomine insigniendus videatur non plane
constat. Qui enim affectus ab Hippocrate
Chlorosis (f) ab aliis febris alba, pallidi
virginum colores, seu alba icteritia appel-
latur, quia videlicet eodem affectu corpus
album cacheticum, ac veluti edematofum
præferant: ab aliis febris amatoria, cum
pulchriores potius, quam deformes corri-
piantur, atque ejusce rei quidem rationem
reddat Jo. Fortis, quod partes in his bene
temperatæ bonum sanguinem ad se trahunt,
malum rejiciunt, qui corpus inquinat: ab
aliis virginum morbus dicitur, quia Virgi-
nibus, quæ nondum Menses expertæ sunt,
aut quibus inordinati, & parciore fluunt,
familiaris esse solet. Hisce de rebus factum
est, ut non uno, sed plerisque seorsim, aut
simul sumptis nominibus hodie nostrates di-
stinguant: insignem vero ejusdem differen-
tiam faciant a cachexia muliebri: Chlorosis
quippe morbus Virginum dicitur, tamquam
Mulierum proprius, quæ vel Virgines sint,
& viduæ, aut saltem extra virorum con-
sortium viventes, aut quibus Mariti non
satisfaciunt: Cachexiam vero non solum

quibuscumque Mulieribus, verum & viris
communem esse experientia compertum est.
Quare summum Medico facescit negotium
Chlorosim a Cachexia distinguere. Illius
enim affectionis signa cum ejusce notis ad-
eo egregie congruunt, ut nihil magis.
Quæ res potissimum ansam dedit Hoffman-
no ad asserendum, Cachexiam in Virginibus
Chlorosim dici, nihilque esse aliud, quam
cachexiæ speciem, atque iisdem quibus Ca-
chexia signis se prodere. Ejusmodi sunt fa-
ciei, & totius corporis color pallidus, aut
subflavus, insolitus labiorum pallor, oculo-
rum subsistentia, palpebrarum livor, in-
gens membrorum lassitudo, animi torpor,
aliaque supra recensita symptomata, quæ
universa fere, & singula cum iis, quæ ve-
tustioribus etiam Medicis Cælio Aureliano
(t), & Aretæo (u) adnotata fuerunt e-
gregie conveniunt. His tamen illud pri-
mum addendum videtur, quod in Chlorosi
ut plurimum fluunt Menses, & solum mul-
to transacto tempore supprimuntur, quod
Riverio adnotante provectum affectum, ac
veluti confirmatum ostendit, deinceps quod
Virgines plerumque adoritur nobiles, quæ
cum alias salaces, & alacres fuerint, tri-
stes postea, anxie, & melancholicæ evase-
runt, vel viduas, quæ dum marito erant
conjunctæ bene in omnibus se gerebant,
postmodum vero insignes corporis alteratio-
nes successive passæ fuerint, ut elegantem
colorem amiserint, & successive tristes, &
anxiæ factæ prædictis symptomatibus affi-
ciantur. Quapropter optime ab Etmullero
dictum cachexiam muliebrem antecedere,
aut insequi Mensium suppressionem: Chlo-
rosim vero esse affectum proprium Virgini-
bus, & Viduis, saltem extra consortium vi-
rorum viventibus, aut quibus mariti non
satisfaciunt, ut supra a nobis fuit animad-
versum. Addi hisce etiam potuisset, quod
de Virgine narrat Jo. Fortis, quæ præ cæ-
teris enarratis affectionibus febris cum hor-
roribus etiam correpta est, quæ statas pe-
riodicationes minime servat, sæpe cum men-
tis alienatione, clamoribus, ac vociferatio-
nibus, adeo ut a Dæmone possideri Religio-
sis aliquibus videatur. Verum cum id adeo
firmum, & constans non sit Chloroseos sym-
ptoma, ut etiam furori uterino, hystericæ
affectioni, Epilepsiæ, aliisque morbis con-
veniat, prætereundum duximus, ne plura
simul

(f) *De virgin. morb.* (t) *Lib. 3. cap. 6.* (u) *Lib. 1. cap. 16.*

simul colligendo, quæ aliis affectionibus communia sunt, diagnosim aut difficiliorem, aut obscuriorem efficeremus, aut illud præfertim deterrimum Mulierum vitium sit non invite credere, aut suadere aliis velle levem quemcumque morbum si pertinax, ac diuturnus fuerit ad demoniacos, quos aut nullos, aut perquam raros dari alibi ostendimus (x), esse referendum, eosque callidis artificiis, quantum illis fas est, ita imitari, ut pro signaculis Religiosi, ad Maleficia vero solvenda eodem fante Jo. Forti maleficæ Mulieres vocentur.

VII. *Ejus vero causa a lymphâ genitali crassa, viscida, atque ad stimulandum inepta, &c.* Minime autem levior contentio ubi ad causas ejusce morbi ventum est. Si enim Riverium, Jo. Forti aliosque plures ex Veteribus audimus, ii sane ab obstructionibus venarum hepatis, lienis, mesenterii, & præcipue earum, quæ sunt circa uterum, atque inde orta Mensium suppressione derivare volunt, ad credendum vehementer adducti, sanguine statis temporibus uteri venas non pervadente reflueri, & præ copia in cor, hepar, lienem, diaphragma aliasque superiores partes resiliere, nativum earum calorem obruere, vasa obstruere, unde vitiosa facta in visceribus concoctione, crudisque humoribus in toto corpore cumulatis, cachexia, quam membrorum gravitas, cordis palpitatio, difficultas respirationis, rerum absurdarum appetitus, aliaque symptomata sequuntur, præsto est. Scio tamen quid plurimi objiciant, & quantum Veteribus discriminis restet cum iis, qui sepositis quæstionibus in observationes unice incumbendo, Chlorosim conjungi aliquando cum Mensium emanatione deprehenderunt, argumento prope certissimo ab eorundem suppressione haud esse repetendam, quam solum morbo ingravescente, ac multiplicatis obstructionibus consequi, eamque profectum affectum, ac veluti confirmatum ostendere docuerunt. Quare longius progressi cruditatem quamdam crassam, & viscidam in primis viis stabulantem accusarunt, quam sanguinis vias remetientem, eundem impurum plane, ac intemperatum reddere, atque pravis, vitiosisque fordibus inficere autumarunt: quæ diutius in corpore retentæ, neque per emunctoria naturalia percolatæ serum ipsum, ac liqui-

dum nerveum simili vitio inquinant, unde ad habitum corporis delatum illud, pallidum, subviridem, aut flavescentem colorem cum aliquali corporis intumescencia inducit; istud vero segnius, ac debilius quam par est in partes per nervos influens corporis gravitatem, ac languorem, nauseam, proclivitatem in somnum, animi tristitiam, sensuumque torporem excitat. Ita fere Hoffmannus, cujus sententia nihil adhuc magnificentius dictum pronuntiarem, nisi justus mihi timor subreperet, ne similitates cum iis gravissimas subirem, qui Chlorosim a Cachexia distinguendam esse præeunte Etmullero pariter dimicant certis potissimum, ac frequentibus observationibus edocti, chlorosim vel ob defectum, vel intermissionem coitus produci, & a coitu perfecte curari; Mensium suppressionem, aut Cachexiam etiam viro utentibus servari. Quæ sane omnia non levis esse momenti etiam me tacente facile omnes intelligunt, ut quisque Medicus sive Veteribus serviat, sive Hoffmanno, id omnino concedat quod volumus, idest Chloroseos causas aliunde quam ex hoc fonte repetendas esse. Neque ego eum admodum falli putem, qui sedulo, & accurate pro ingenii modulo perpendens tunc cum lymphâ, seu liquor genitalis in Virginibus generari incipit, earum corpus alterari, robustiores etiam, venustiores, alacrioresque evadere, mensium eruptionem incipere, mammas excrescere, veneris æstro corripit, & si nimia copia separatur, aut nimia peccet effervescencia, acrimonia, aut alio quopiam vitio, quo genitales partes vellicentur, & irritentur, intensum coeundi desiderium, ut supra demonstratum est, exoriri, existimet hunc affectum ad prædictam lympham crassam, viscidam, atque ad stimulandum ineptam esse referendum. Quemadmodum enim eadem in naturali statu existente ita evehuntur fluidorum, solidorumque motus, ut crassæ, viscidæ lentæque sanguinis particulæ attenuentur, teranturque, excrementitiæ facilius separentur, atque inde consequens tota sanguinis massa volatilizetur, sic ut robustiores, venustiores, alacrioresque Mulieres evadant, nimia vero copia peccante, aut effervescencia, aut acrimonia, adeo percelluntur genitales partes, totumque nervorum genus, ut intensum coeundi de-

(x) *Aph. Lib. 1. cap. 8. pag. 153.*

desiderium cum furore junctum subsequatur, ita primum est credere eandem copiose retentam cogi, ac propterea non modo minus spirituosam, & elasticam, sed crassam, & viscidam evadere, quo sane consequitur, ut cum nervosis partibus stimulantibus sit impar, & nihil prorsus, aut parum suae volatilitatis massæ sanguineæ communicet, naturalis sanguinis motus languescat, atque imminuatur, atque hinc crassæ, viscidæ, lentæque particulae non modo minime exsolvantur, & per congrua, atque a natura comparata emunctoria separentur, sed majorem vitii gradum adeptæ in sanguine retentæ ipsum inficiant, unde malus corporis habitus, febris, aliaque symptomata insurgunt.

VIII. *Aeris intemperies, & coinquinatio.*) Si causas antecedentes, & externas respiciamus, ita cachexiæ, & chlorosi æque omnes conveniunt, ut nullus hac de re quæstioni locus relinquatur. Inter eas vero prava aeris intemperies maxime eminet, qua non frigidam modo, & humidam constitutionem intelligimus, quæ docente Hoffmanno (z) *externam corporis superficiem aut constringendo, aut relaxando salutare transpirationis negotium prohibet, adeoque ad humorum impuritatem coacervandam plurimum valet*: sed illius magis, qui pravis exhalationibus imbutus fuerit, aut qui ex cloacis, aliorumque olerum, aut leguminum putredine, aut fimo vitium contraxerit, quoque solidas non modo partes relaxari insigniter conzingat, fluidasque cogi, ac densari, sed ipsos spiritus parcius secerni, eosque crassiores, lentioresque, unde in omnibus actionibus segnities, & torpor, in reliquis secretionibus, excretionibusque tarditas, ac difficultas.

Pravumque victus genus &c.) Cum Veteres Medici, ut vidimus, ab obstructionibus partium infimi ventris, præcipue earum venarum, quæ sunt circa uterum hunc affectum repeterent, suas etiam obstructionum causas assignarunt, humores videlicet crassos, viscidos, & crudos ex prava plerumque victus ratione genitos, quam cum pleræque minus sollicitè caveant, Virgines vero eidem se totas dedant, aut largo aquæ frigida potu hora somni, vel mane jejuno stomacho utentes, aut acetum, olera, fructus immaturos, vel ipsam nivem, & gla-

ciem testante Riverio avidissime devorantes, quibus propterea calorem partium nativum obrui, & magnum fieri crudorum excrementorum proventum haud dubie affirmavit. Quid de dulcibus dicam, quibus tantopere delectantur, nihil omnino suppetit, cum neminem lateat in stomacho, & primis viis facile acescere, & corrumpi, simulque ipsarum succos pervertere, ac varie labefactari; inde chylum impurum reddere, atque adeo inficere, ut sanguinem ingrediens eundem spissiore, & ad liberiores per minima vascula circuitum imparem constituat. Quod eo magis evenire censendum est ex promiscuo acidorum usu, quæ uti moderate, & tempestive exhibita languentem appetitum excitant, atque optime cedunt in eo casu, in quo nimius fervor temperandus est, & debita humoribus densitas concilianda, ita e contra immoderate, & intempestive ingesta ea mala facile inducunt, quæ ab humorum tarditate, & coagulatione proficiunt. Quid si delicatiores cum sint, & minus exercitatae mulieres iis cibis non parce vescantur, quibus compactior est, & nimis arcta, & rigida partium textura, quæque nonnisi difficulter a stomacho teruntur, & subiguntur? Ejusmodi sunt carnes vetustiorum Animantium fumo induratae, salitæ &c. quæ cum ob arctum, & nimis compactum suarum partium nexum satis digeri, & in bonum laudabilemque chylum converti non possint, variis cruditatibus viam parant, quæ sanguinem ingressæ ad ipsum conspurcandum ea ratione, qua pravus totius corporis habitus sequatur, aut lymphæ genitalis conditio pervertatur, opportunissimæ existunt. Cui etiam plurimum tribuit nimius somnus, otiosum vitæ genus, & omnimoda a laboribus, consuetisque exercitationibus quies, & remissio teste Aretæo (a) & Riverio (b) eo quod *ad humorum copiam, ut inquit Hoffmannus (c) impuritatem, tardioresque circulum, stagnationem, viscerumque tam sanguificationi, quam depurationi dicatarum obstructiones permultum confert*: aut e contra intempestivæ vigiliæ, aut exercitationes, *ut choreæ statim a pastu, ut ait laudatus Riverius, quas in longam noctem cum suis amatoribus perducunt*. Cum enim gravissimis sæpe curis, & variis animi pathematibus afficiantur, insigne coctionis opus

la-

(z) Loc. cit. sec. x. (a) Lib. I. cap. 16. (b) Loc. cit. (c) Loc. cit.

labefactari contingit, cruditates congeri, quæ primum cacochymia, atque inde crassa, viscida, lentæque lymphæ genitalis fundamentum existunt.

IX. *Ut ut levior morbus, diuturnus tamen, & contumax esse plerumque consuevit, in sterilibus præsertim &c.*) Virgines Chlorosi laborantes, si viro jungantur sanas evadere, Hippocrates jam olim docuit (d). Quod successu temporis observationibus cum multis, ac frequentibus, tum certis ac constantibus ita respondit, ut omnes fere Medici (de quibus infra) a saluberrimo consilio, si legitime fieri possit, ne latum quidem unguem recesserint. Quandoque tamen maritatis sterilibus contingit, quo casu curationem multo difficiliorem evadere omnium consensu statutum est. Totum enim curationis momentum in eo verti videtur, ut concipiant ex ipsius Hippocratis testimonio, quod a sterilibus alienum est quam quod maxime. Possunt quidem menses si jam deficient, aut parcius fluant rursus excitari, ut quotidiana docet experientia, quod in sterilibus tamen parum levaminis affert, cum nihilominus Chlorosi utcumque levius divexatæ parum incolumes vivant, ut non paucis exemplis didici. Neglectum, atque altas radices agentem, ita ut insignis fiat humorum depravatio, solidarumque partium laxitas, in febres longas, scirrhosos hepatis, lienis, uteri tumores degenerare facit potissimum ea ratio, quod crassi, viscida, lentique humores facile in iis visceribus congeruntur, in quibus propter venam portæ arteriæ munus gerentis difficilius est sanguinis circuitus, eo magis si solidarum partium laxitas peccet. Ubi aggesti sint humores tenuioribus, mobilioribusque eorum partibus resolutis, crassiori, atque inertem remanente materia indurescere, atque hinc scirrhosos tumores subsequi ex alibi dictis manifestissima res est. Quid quod in uteri hydropem non raro terminatur?

X. *Qui tunc contingit, cum in cavo uterino clauso accurate interno ejus ore ingens serosi humoris copia &c.*) Principem hydropis causam malum habitum esse, sive cachexiam rectissime tradidit Aretæus (f). Hunc ipsum affectum sæpissime antecedentem esse hydropis causam Cælius ipse Aurelianus testatur.

status est (g). Quid mirum igitur videri debet Chlorosim ipsius uteri hydropem subsequi? Quomodo vero contingat paucis expedit Boerhaavius, asserens in cavo uterino clauso accurate ejus ore interno sæpe colligi tantam aquæ copiam, ut integrum Abdomen mentiatur Ascitem. Ex quo apparet uteri hydropis essentiam in seroso humore in uteri cavitate contento constitui. Quo loco dubitarunt Veteres nonnulli non assequentes quomodo humores in ea contineri queant, cum per uteri osculum, & cervicem facilis pateat exitus. Iis tamen egregie alii responderunt, Mercatus in primis putans mucosam pituitam excerni per orificia venarum, quæ menstruæ purgationi sunt comparatæ, & ex illa quamdam fieri pelliculam totam uteri superficiem internam obducentem, in qua serum contineatur. Ex eadem pituita quosdam produci folliculos, quibus aqua contineatur, existimavit Aetius. Absque osculi vitio, & ex simplici illius constrictione serosum humorem in utero contineri posse opinatus est Fernelius. Hosce omnes fere modos numerando recensuit Riverius, atque iis non modo, sed a tumore etiam scirrroso, vel aliqua causa internum uteri orificium occludi posse arbitratus est (h). Hunc clariores Medici in hac parte sequuti sunt. Exempla serosi humoris in uteri cavitate contenti a Sennerto non modo proponuntur ex Rhasi, qui scæminam vidit, ex cujus utero viginti quinque cotylæ aquæ effluerant; a Fernelio mulierem referente uteri hydropem correptam, quæ quoties menstrua appetebat purgatio, omnem aquarum illuviem ex utero profundebat, pelvesque sex vel octo aqua uterina ferventissima complebat, dum uterus totus subsideret; a Vesalio, qui scæminam dissecurasse testatur, in cujus uteri cavitate serosæ materiæ plusquam sexaginta mensuræ Augustanæ, quæ singulæ tres capiunt libras repertæ sunt; a Dodonæo, Donato, aliisque simile quidpiam referentibus, quorum Riverius idem meminit, & Jo. Fortis; a Schenkio etiam qui similes historias non paucas memorat, atque illam præsertim de quadam muliere, cujus uterus aqua adeo plenus inventus est, atque ad eam molem adactus, ut filia decem agenti annos continendo par esset (i); ab ipso

(d) Lib. de Virg. morb. 2. (f) Lib. 4. cap. 1. (g) Lib. 3. cap. 6.
(h) Lib. 15. cap. 12. (i) Lib. 4. obser.

ipso cl. Mauriceau de Muliere quadam narante, quæ cum se gravidam crederet, decem post Menses insignem aquæ copiam ejecit, quam intus occlusam toto hoc temporis spatio servaverat; a Gulielmo, quem laudatus Auctor memorat, aliisque, ut cum observationum multitudo, ac frequentia, tum ne constantia quidem ac certitudo minime desideretur.

Vel cum ovarii tunica ita distenditur, ut in insignem massam turgescat, vesiculæque suggeruntur quedam &c.) Ovarii hydropem cum ab obstructione in testiculorum alterutro oriri docuisset Sydenhamius, quæ sensim ejusdem crasim subvertit, ubi reposita morbi minera tunica ejusdem mirum in modum distenditur, qua jam tantum non crepante, natura humori excipiendo vesiculas quasdam suggerit, quibus tandem disruptis, & in abdominis cavitatem se exonerantibus eadem occurrunt symptomata, ac in Ascite; tum vero annosas, sterilesque mulieres ut plurimum obsidere, difficulter cognosci, & vix sine inciso cadavere, ac sæpe in Ascitem transire tradidit Boerhaavius. Memorabiles ejusce morbi historiæ ab Hoffmanno proponuntur (k), qui Harderum in primis memorat fœminam rusticam referentem, cujus ovarium sinistrum non modo aquæ subsalsæ, & fœtentis libris duabus oppletum, sed etiam annexa eidem tuba Fallopiana notabile hydatide obfessa reperiata est: deinceps casum affert, quo ex gravi in hypogastricam regionem lapsu in quadragenaria, subortam ibi intumescenciam cum dolore tensivo deprehendit, quam aquæ limpidæ largum profluvium cum sanguine menstruo primum prodiens excepit, quod postea etiam cessante sanguinis stillicidio per anni dimidium perduravit, ita ut quotidie minimum libra una efflueret, donec ægrotans tabe, lentaque febre penitus confecta obdormisceret. In transactionibus Regiæ societatis Londini (l), in quibus singulare exemplum habetur hujusce affectus larga sectione curati per D. R. Hourstoum in fœmina quinquagesimum octavum annum agente: nec non a Du Verneii (m), ex cujus curiosa historia conjecit Jo. Allen (n) integrum Abdomen quandoque adimplere ejuscemodi hydropes, qui in cystis in-

clusi a Gallis appellantur visceribus coarctatis, & in angustias detrusis sacco ab ovario, vel partibus circa ovarium originem ducentes, qui propterea longius in morbi disquisitione progressus cum fœminam curandam suscepisset, quæ ventrem sensim intumescenciam habuerat anni spatium ad parturientis magnitudinem, quamque gravidam esse Medici suspicabantur, obstetrices audacter affirmabant, examine prius instituto, ovarii hydrope laborare, & morbum incurabilem esse pronuntiasse non modo, sed mortua jam fœmina, sectoque cadavere sinistrum ovarium in adeo ingentem massam turgescens altero sano statim agnovisse testatus est: cum idem plane phænomenon alterius fœminæ eodem morbo tringinta ante annos defunctæ sectione deprehendisset, se satis habuisse cur justam, ac legitimam diagnosim, atque prognosim casus protulisset, scriptum reliquit. Cui quemadmodum explicanda sit Boerhaavi sententia, qui ut supra vidimus, difficulter cognosci morbum, & vix sine inciso cadavere docuit, viderint alii: neque enim licet omnes subtilitates persequi, præsertim cum meæ debitionis esse sentiam alia proponere, de quibus Physici nullatenus dubitent, quæque observationibus suffulta lites fugiant omnes, & difficultates. Nemo ignorat innumera vasa lymphatica in uteri substantia, & adjacentibus ei partibus reperiari. Tardiorum esse, minusque expeditum sanguinis per uteri vasa circuitum ex alibi dictis manifesta res est (o). Minus hinc mirari subit eadem vasa lymphatica interdum a largiori lymphæ decubitu, & adfluxu sic distendi, ut magnas in vesicas, quæ hydatides Græcis dicuntur, explicentur. Hæ fere hydropem illum constituunt, in quo aquam intra vesiculas contineri in utero plurimi testati sunt, qui hujusce rei exempla viderunt in quibusdam mulieribus, quibus tales vesiculæ aqua plenæ per uterum dejectæ sunt. Inter Veteres eminent Aetius, Valeriola, Christophorus a Vega, Mercatus, Platerus, Fabricius Hildanus, quos Riverius, & Jo. Fortis sequuti sunt: inter Recentiores Salmuthus, & Pechlinus, quorum ille permultas hydatides in uteri confiniis post partum difficilem reperit, hic

(k) M. S. T. 4. p. 4. cap. 14. 5. 18. (l) N. 381.

(m) Mem. de l'Acad. p. 187. (n) Synops. univ. Med. p. 2. ar. 1433.

(o) Lib. 5. cap. 1. & lib. 6. cap. 6.

hic in hysterica foemina dissecta; Tulpius qui foeminam refert, quæ in utroque uteri cornu novem circiter aquæ purisque libras innumeris vesiculis inclusas gestavit; Rolfinkius, Sydenhamius, Mauriceau, qui peculiarem ejusce hydropis observationem a Schenkio relata affert, atque lectu dignissimo exemplo confirmat.

XI. *Quandoque loco serosi humoris aeris particule occluduntur, quæ rarefactæ, atque uterum diutius inflantes &c.*) Uteri inflationem, & hydropem ab omnibus propemodum Auctoribus confundi notavit Riverius (p), ita ut inflationem vocent illum hydropem, qui fit a flatibus, hydropem vero simpliciter dictum, qui ab humore seroso generatur. His tamen minime acquievit. Quamdā enim dari uteri inflationem a flatu subito irruente, qui mirum in modum distendit, doloremque intensum excitat, quemadmodum in colico dolore contingit, arbitratus est, eamque si non multum perseveret, sed brevi discutiatur hydropis titulo nullatenus insigniendam. Hinc duplicem uteri hydropem statuendum, alterum quidem a seroso humore, qui Asciti analogus est, alterum vero a flatibus, qui tympaniti assimilatur. Hunc Paracelsus (q) Steurlinus (r), alique clariores medici adeo sequuti sunt, ut uteri hydropem a flatibus prodeuntem non modo tympaniti assimilaverint, sed tympanitis uterinæ nomine nuncupandum esse haud dubie affirmarint, eo quod uterus adeo vehementer distendi queat, ut percussus venter tympani ad instar resonet, & difficillime ab aliis tympanitis speciebus distinguatur, quarum notis, & caracteribus plane similibus stipetur. Quid quod frequentius, quam abdominalis uterina Tympanitis, contingat, præsertim post partum, aut naturales uteri expurgationes, aliasque similes affectiones, ut laudati Riverii, Emmulleri, Hoffmanni observationibus compertum est? Sed de his infra. Illud interim silentio prætereundum non est, clara ejusce hydropis exempla a Veteribus ipsis Medicis proposita fuisse, Sennerto in primis (s) Valescum de Taranta memorante, qui Judæam Ulyssiponensem refert, quæ cum se gravidam crederet, eo tempore, quo adventurus partus putabatur, insigni fla-

tuum copia exclusa, uterus detumuit, tum Matthæum de Gradi, qui idem propriæ uxori contigisse narrat, ut Dodonæi, Thadæi Duni, Solenandri observationes mittam a Riverio allatas, quas legi ex fonte malo, quam hic referri. Neque istarum rerum ratio in arduo sita. Cum enim aer in præstantissimis elasticis numeretur, ejusque elasticitas tanto major sit, quanto minus est spatium, in quod aer contrahitur, idest quanto densior fit; ac summa vis insit calori ad aerem rarefaciendum, atque ejusdem elaterem augendum, cum aer utero inclusus majorem elaterem acquirat, & tanto quidem majorem, quanto angustius est spatium, in quod contrahitur, & quanto magis calore loci, atque adjacentium viscerum incalescit, rarefit, expanditur, eam vim adversus uteri parietes exercet, ut, si ipsius orificium constrictum jam occlusumque aperiatur, illuc statim irruat, & liberam sibi viam, aditumque patefaciat, ut de Cholera sicca alibi dictum est (t).

XII. *Generales illius causæ eadem sunt, quæ aliarum hydropis specierum, soluta scilicet nimis sanguinis compages &c.*) Cum de pectoris hydrope ageremus quatuor modis feri collectiones contingere ostendimus. Primum cum soluta est nimis sanguinis compages, ita ut serosa pars a reliquarum nexu secedens per vasorum tunicas exsudet: quod Richardi Louveri experimento confirmatum est, qui cum venas variis in locis forti vinculo ligasset in canibus, iisdem dissectis varias feri collectiones etiam non mutata sanguinis conditione invenit. Deinceps cum laxatus est solidarum partium tonus, quo fit ut diducantur nimium minimorum lymphaticorum pori, atque seroso humori exitus detur. Tertio cum vasorum fundentium orificia nimis ampla sunt, & patentia, cum demum absorbentium nimis angusta. Cum enim illa secundum naturæ leges serosos, ac lymphaticos humores ad superficiem viscerum, ac membranarum irrorandam, siccitatemque præcavendam in cavitates effundant, hæc vero effusos eosdem humores in cavitates reabsorbeant, & sanguini misceant, ut Raymundus Vieussenius, Bellinus, & Boerhaavius sunt opinati, si per ampla nimis vasorum fundentium ori-

R 2

ficia

(p) Loc. cit. (q) Lib. 3. de tart. tr. 2. cap. 2.

(r) Act. Nat. Cur. cent. 7. ob. 20. (s) Prout. lib. 4. p. 1. sect. 2. cap. 10.

(t) Lib. 3. cap. 2. p. 20.

ficia plus serofi humoris effundatur in cavitates, quam per absorbentium angustiam, obstructionemque in sanguinem effundatur, hydropem subsequi ita clare ostendimus, ut nullus supersit dubitandi locus. Hæc est generalis doctrina, quæ si partibus inter cutem, & cranium, aut inter cranium, & cerebri membranas applicetur, ut Schenkus opinatus est, aut inter membranas, & cerebrum, ut Aëtius, aut inter cerebri plicas, & cavitatibus, ut Boerhaavius, aut omnibus simul, ut D. Petit, Hydrocephalo, si pectoris cavitati, ejusdem hydropi, si imo ventri, Asciti, si Utero, Uteri hydropi dilucide explicando commodissime inservit. Quod autem utero applicari jure merito possit, facit potissimum lentior, minusque expeditus per uteri, maxime spermatica vasa in varios cincinnos contortos implicatosque divaricata circuitus, cujus supra meminimus, & insignis lymphaticorum numerus, quæ in ejus substantia, & adjacentibus partibus reperiuntur. Quo sane consequitur, ut serosa pars a reliquarum nexu non modo citius, & promptius secedat, sed magna copia, atque hinc prædicta vasa, aut in magnas hydatides explicentur, aut disrupta miris feri inundationibus occasionem præbeant, ut fere Hoffmannus, cujus sententia nihil magnificentius dictum (u).

XIII. *Ejusce vero interni uteri orificii adstrictio, qua aer intus carceratus &c.* Cum ficcus, seu flatulentus uteri hydrops, ut Tympanites sit considerandus in remotis ejusce causis assignandis, quæstio est inter Medicos tanta, ut nil sit illustrius. Mitto jam Veterum sententiam, quorum alii frigidam intemperiem accusarunt, alii calidam, cum debilis caloris cantilena, a quo flatus generari docuit Galenus, aut humoris melancholici, adusti, atrabilarii, qui a calore viscerum torrefaciente generatur, quique eundem humorem exagitat, & ex eo flatus crassos, ac difficile resolubiles educit, ita aures feriat, ut si quis Veteres summa veneratione prosequens eam recinat, ut Medici dignitate cadat dignus existimetur. Alio enim nos advocat Littrius (x), qui monstruosam Tympanitidis molem ventriculi, & intestinorum inflationi deberi existimans, ventriculum ipsum, &

intestina quasi musculum cavatum spectari posse, cui aer inclusus est antagonista primum animadvertit: deinceps parietes intestinorum, & aerem internum esse tamquam duo ἑλκυστὰ se mutuo indefinenter impellentia constituit. Quamdiu hæ duæ potestates æquipollent, ventriculum, & intestina alternatim se contrahere, & dilatare salva dimensione naturali, atque suis officiis obeundis esse paria: si autem laterum ventriculi, & intestinorum systole vim elasticam aeris inclusi superat, fistulam intestinalem supra modum coarctari: e contra si quando fibrarum intestinalium vires elasticæ quoquomodo imminuantur, aerem inclusum canalem plus justo dilatare, & quo debilior est intestinorum elasticitas, eo majorem evadere eorum capacitatem, unde Tympanites ortum ducit, haud dubie asseruit. Ex quibus liquido apparet tympanitidis causas in amissa, aut valde diminuta viscerum elasticitate reposuisse, quæ est difficillimi non modo, sed incurabilis affectus ratio; fibræ enim laxatæ se contrahere rursus nequeunt, aut saltem admodum debiliter, & proinde ventriculus, & intestina non nisi imperfecte admodum officia sua peragunt, in quantum præcipua earundem energia, & operatio a contractione, dilatatione, & motu peristaltico magnopere pendent. Vir clarissimus Regius Primarius in Valentiana Facultate Medicinæ Professor Franciscus e Paula Combalusier cum animadvertisset, quam obscuræ, & difficultatibus undique circumvolutæ sint flatuum causæ, ac quam pauci hactenus Scriptores argumenti gravitati sedulo, & accurate incubuerint, eo nervos industriæ omnes intendit, ut quam maxima posset claritate rem illustraret. Quamquam eventui non tanta felicitas adfuit, ut de se ingenue confessus fuerit optatum finem nullatenus attigisse, atque in eam solum spem adductum fuisse, ut crederet demersam rei veritatem media sibi via incedenti, ac sedulo ab extremis deflectenti subodorari saltem licere (z). Hisce potissimum de rebus factum est, ut quibus rationibus elapso fere Sæculo cl. Fienus librum *de flatibus humanum corpus molestantibus* conscribens, eosdem a Stomachi frigidityte, hepatis vero caliditate commentus est, iis plane

(u) Loc. cit. (x) Mem. de l'Acad. an. 1713.

(z) Pneumato-patholog. pag. 41.

ne similibus in eam suspicionem venerit, partim a laxitate, partim ab adstrictione uno eodemque tempore insignem cibi canalē occupante repetendos esse: in hoc curationis difficultatem sitam, quod ea remedia, quæ huic destruendo vitio sunt comparata, alteri augendo, aut confirmando opportunissima existunt. Hinc adversus Littrium lis contestata longe gravissima. Cui nam vero rationi hæc sententia innitatur, breviter videamus. Primum igitur Combalusier sic conjicientem admonuit observatio, Tympanitum sæpissime uteri affectionibus, aliisque morbis, quos spasmus claros facit, supervenire, deinceps cum insigni alvi stypticitate conjungi, quam non ad aliam meliorem causam referas, quam ad intestini recti, ad ani sphincteris strictionem spasmodicam, qua fecum dejectio prohibetur. Ejusce porro convulsivæ affectionis argumentum prope certissimum esse videtur dolor, quocum morbus invadit atrox, & ferox, quam qui maxime, qui acuto jam morbo, ac confirmato deletur. Corroborantium demum, atque calefacientium inefficax operatio, quando, sola peccante laxitate, si non citam, atque inopinatam opem, aliquam saltem levationem eadem afferre oporteret, quod iis saltem, quibus effectus duntaxat adnotare animus est, hocce in morbo adstrictionis indicium satis validum præbet. Non me præterit tamen, quid hisce obijcere soleant ii, qui pro laxitate, quam in Tympanite adesse contendunt, acriter dimicant: nempe quod primo loco opponit Combalusier, præterquamquod indirectum est, illud etiam accedere, ut non modo Littrii opinionem destruat, sed potius confirmet: quandoquidem constat, & ipse Combalusier pluribus in locis adnotavit (a) ordinarium spasmi effectum laxitatem esse, atque paralyfim. Quibus sane rite perpenſis ad laxitatis præsentiam in Tympanite statuendam facile ducuntur. Ventris stypticitatem quod spectat tanti faciunt, quanti possunt, cum notum omnibus sit planeque perspectum feces peristaltici motus vi ad anum deferri, ac tum propterea segnem esse alvum, cum ille idem motus languidus est; vel ipso fatente Combalusier peristalticum motum fecum separationi sollicitandæ inservire (b), ac segni

eodem facto, hæc diutius subsistere (c). Si de dolore quocum morbus aggreditur fermo sit, qui morbo confirmato deletur, id quidem Littrii sententiæ tantum robur addere, ut nihil magis. Necessario id enim fieri arbitrantur, quod sensim sensimque deficiente vitali spiritu una cum motu perit sensus, atque propterea initio morbi distensio ægris molesta percipitur, non vero morbi progressu, utcumque major contingat. Neque multum iis demum negotii accessit experientia, qua compertum est morbum corroborantium, ac calefacientium remedium vim eludere, quando levationem afferre oporteret: siquidem id firmum, & constans est, ut nullis demum cujusvis generis medicinis morbus cedat, & si forte quis convalescit, neminem certe adeo fortunatum fuisse constat, qui flatus discutientia medicamenta non adhibuerit, & sanitati sit restitutus. Ita egregius vir meique amicissimus Jo. Verardus Zeviani, qui librum Italo idiomate de flatu conscribens (d) Littrii opinionem sequutus alteram Combalusier altiori voce damnavit, & quantum ei licuit de medio tollere conatus est. Quo fine ut melius adhuc potiri posset alias rationes subdit, quibus suadere quemque facile posse existimat, ut sic a suo adversario Combalusier dissentiat, quantum hic dissentit a veritate. Avet enim illud in primis intelligere, an velit spasmus toto esse canali communem, vel vero uni alicui ipsius parti. Si primum tantum abesse, ut ventris distensio contingat, ut cum spasmi maxime proprium sit fibras crispare, ac contrahere ea ratione, qua canalis diameter angustior evadat, detumescencia sequatur necesse sit. Sin alterum, ut Combalusier placuit, aut tota cavitas omnino coarctatur, vel contra. Si coarctatur omnino, assequi non potest quomodo alimentum, & feces suas naturales semitas metiri queant, ac novus assidue aer illuc affluere, ut distensio magis increſcat, cum intus carceratus paulatim absorbeatur, & dissipetur oporteat. Sin canalis omnino non coarctetur, cur intus occlusus non elabatur omnino non videt. Undenam ructus, & flatus per inferiora cum levamine erumpentes sint repetendi, quandoquidem constans est coarctatio, nec situm mutat, subtilius in-

(a) *Loc. cit. in prolog. & p. 122. 126. &c.* (b) *Ibid. pag. 68.*

(c) *Ibid. pag. 87. 197.* (d) *Del flato a favore degli Ipocondriaci lib. 1. p. 87.*

inquirat. Undenam tanta spirituum copia in debili summa, ac longa morborum serie languescere corpore, qua firma fibrarum contractio formetur, quæque ad hoc opus est necessaria, in eoque consumitur, se ignorare fatetur. Si coarctatio quandoque deficit, cur eodem ipso temporis momento, quo fibræ sunt relaxatæ, aer non elabatur, cur in tanta causarum mutatione vel ad plures Menses morbus atrox, & ferrox quam qui maxime protrahatur, curiosius scrutatur. Difficultatibus etiam respondet, quæ a sectatoribus Combalusier afferri possent, morbi diuturnitatem ad fibrarum distensionem plus æquo longam referentibus, qua facultatem sese restituendi, aliosque tremores suscipiendi amiserint ad aerem expellendum idoneos, in quo potissimum laxitatem sitam præterit, remediis corroborantibus pertractandam, quamvis a spasmo oriundam, qui contraria postulat medicamenta. Quæcumque demum sit spasmi natura veritati summe consonum ei videtur afferere venæ sectionibus, diluentibus, oleosis, quæque Animalium fibras cito emolliendi, ac relaxandi virtute donantur, facillime cessurum, cum in cassum laborent, qui in iis unum aliquod præsidii genus invenire adnituntur. Heu Wilisie quid molitus es tuo illo tumultuario, cæcoque spirituum Animalium in fibras ubique nerveas illabentium impetu, atque hinc spasmodica tunicarum intestinalium strictura, in qua ejusce morbi causam reposuisti, cum ea diutius in hærente pori, & meatus intestinalium, per quos vapores transpirant, angustentur, & obstruantur, ut postea intus retenti vi sua elastica propter admixtum aerem expansiva tam violentam distensionem efficiant? (e). Quid quæso Hecquete (f) Baglive (g) Blacmore (h) Hoffmann (i) cogitastis, qui reliquis mentis conatibus aliud non suadentibus hanc sententiam tot tantisque difficultatibus impeditam complexi estis, nec ideo pertractastis, ut fatius esse videretur eam, qua fieri potest consulto declinare, atque difficillimam disputationem aliis relinquere? Miror non vidisse vos spirituum materiam non tam levis momenti esse, operisque, ut plus quam par est etiam per morbi vim in cerebro se-

paretur, nec fieri ullo modo posse, ut fibræ per rapidum, & nunquam intermissum eorundem affluxum ita in arcum tendantur, ut aer ad vacuum occupandum spatium avocetur, cum potius in rectam lineam distendi oportere videantur, atque hinc ventris duritiem quidem, non inflationem tamen ciere. Si hæc, atque alia multa, quæ brevitatis causa juvat de industria præterire vera sunt, aut ad veritatem propius accedunt, nulla sententia tot sectatores mereri videtur, quot ea, qua Littrio duce statutum est Tympanitidis causam in amissa, aut valde diminuta viscerum elasticitate reponendam esse: attamen non levia sunt, quæ eidem nos quoque acquiescere non sinunt. Primo enim, qui rem paulo diligentius expenderit, difficillime eo adduci potest, ut credat Combalusier observationem, qua deprehensum est Tympanitidis sæpissime uteri affectionibus, aliisque morbis convulsivis supervenire, tam parvi faciendam, ut pro nihilo reputetur. Indirecte enimvero eam Littrio opponi non facile dixerim, cum in arduorum non modo, ac perdifficilium morborum, sed in communium quoque clariorumque causis inquirendis non modo ad affectiones maxime proprias sit attendendum, quibus stipantur, sed ad causas etiam antecedentes, ex quibus certum quandoque cum fluidarum, tum solidarum partium constitutionis erui potest argumentum. Certius adhuc suppetit ex prægressorum morborum cognitione, quorum indolem alii ex ordine prodeuntes graviores sævioresque plerumque retinent. Sed sentio jam quantum mihi discriminis restet cum Littrii sectatoribus, qui cum ab ipso Combalusier didicerint ordinarium spasmi effectum laxitatem esse, atque paralytim, telis suismet ipsis vulnerari constituunt. Recte illi quidem, si tantus sit spasmus, & convulsio, ut pori ductus, atque emissaria spiritibus in nervos percolandis derivandisque comparata occludantur, ut naturalis eorundem a Cerebro ad partes, a partibus ad Cerebrum excursus restitui non possit. Idque in Colica Pictonum non raro contingere Baglivii præsertim observationibus ducti alibi ostendimus (k), cujus vehementia tanta est, ut ejus symptomata vix expli-

(e) *Pharm. rat. p. 2. sect. 2. cap. 4.* (f) *La Médecin. naturelle. tom. 2.*

(g) *De fib. motrice.* (h) *Dissert. on a Dropsy a Tympany &c.*

(i) *Med. S. T. 4. p. 4. cap. 15. sect. 13.* (k) *Lib. 3. cap. 5. com. x. pag. 59.*

plicari dicendo, aut percenferi numerando possint. Ustionis enim sensus, morsus, puncturæ, urinæ suppressio, virium languor, extremorum refrigeratio, sudores frigidi, præcordiorum anxietates, animi deliquia ad dies plures ægotantem exercent eo usque, dum cessante aliquando doloris vehementia æger molestam quamdam sensationem per Spinalem medullam percipiat, qua brachiorum ac crurum nervis propagata eorundem paralytis subsequitur. Hanc potissimum a forti, ac vehementi convulsione nervorum a pari vago, & intercostali in intestina confluentium non immerito repetendam coniecimus, qua tenuissima nervorum filamenta, maxime illorum, qui extra Cerebrum siti sunt ita contorquentur, vitiantur, ac læduntur in sua structura, ut tenuissimo liquido nerveo vehendo impares evadant. Intestinorum autem paralytim sequi a nemine adhuc, quod sciam, demonstratum est. Sed agemus largius, & intestinorum quoque paralytim sequi non ægre concesserimus, si ita rem se habere ejusce sententiæ patroni sustineant, dummodo tamen & illi affectiones doceant maxime proprias, quæ eorundem viscerum resolutionis certum præbeant indicium. Nullus jam dubito ventris stypticitatem assignari, quam a languescente peristaltico intestinorum motu repetunt: neque inficias ire ausim id quandoque hac de causa contingere: illud tamen perlibenter scirem, quam ad causam ventris stypticitatem adeo insignem, ut neque medicamentis purgantibus, neque clysteribus, nec suppositoriis acribus non modo non cedat, sed augeatur potius, ac confirmetur concinnius referri posse existiment in colicis ipsis affectionibus biliosis, hysteris, flatulentis, aliisque convulsivis morbis, quos totius corporis, omnium fere viscerum spasmus claras facit, quæque oleosis medicamentis, emollientibus, laxantibus, anodynis, opiatis ipsis tuto feliciterque profligantur. Ad intestinorum ne laxitatem potius, & paralytim, quam ad adstrictionem, & convulsionem? Undenam e contra repetenda iis videatur involuntaria urinæ, & sæcum dejectio, nec ægris animadvertentibus in fortibus apoplexiis, in quibus liber spirituum a Cerebro ad partes, & viscera motui cum naturali, tum voluntario inservientia, & ab his ad Cerebrum excur-

sus prohibetur omnino, aut maximopere languescit, in paralyticis Sphincteris ani, & vesicæ affectionibus, aliisque laxitate insigni sese prodentibus? Utrum a contraria causa adstrictione scilicet, & spasmō, ii viderint. Illud interim non levi quoque difficultate laborare judicaverim, quod de dolore, quocum Tympanitis invadit, consulto protulerunt, qui morbo diutius protracto mitescit. Qua enim ratione Littrii sententiam confirmet omnino non video. Immo spasmodicæ potius constrictiones favere videntur. Ejusmodi enim dolor esse debet, ut cujusvis medicamenti vires eludat, ut egregie docuit Hippocrates (1): *Quibus tormina adsunt, & circa umbilicum cruciatus, & lumborum dolor, qui neque a medicamento, neque aliter solvitur, in Tympanitem, sive hydropem siccum firmatur*: quæ protenso veluti digito commonstrant genuinam Tympanitis causam in convulsione, cujus indicium satis validum præbet pertinax, ac diuturnus morbus quam qui maxime, esse agnoscendam, quæ in intestinorum saltem extremitatibus etiam protracto morbo servatur, utcumque dolor sensibilis non percipiatur: superato nimirum a vi aeris elastica reliquarum fibrarum elatere, & eodem inter extremitates coercito ea ratione, qua distensio, & inflatio totius Abdominis, ut fere vesicæ luforiæ contingit, subsequatur. Cui quidem aeris carcerationi inter extremitates plurimum tribuunt varii intestinorum anfractus, & circumgyrationes, quibus longissimus ceteroquin canalis angusto spatio continetur. Ad probandum autem ulterius rem hanc ita se habere, nemo a nobis merito postulaverit, ut pronuntiemus, quænam medicamenta ad hunc profligandum morbum sint opportuna, cum ob id potissimum nullis cujusvis generis medicinis cedat, quod ea quæ laxatis præ distensione fibris corroborandis inserviunt, extremitatum spasmum adaugent, & contra quæ huic destruendo vitio sunt paria, alterum confirmant. Jam vel nobis nolentibus illorum curiositatem explevimus, qui intelligere avebant, an spasmus toto esset canali communis, vel vero uni alicui ipsius parti, cum spasmum extremitates occupare diximus, laxitatem reliquum tractum; iisque difficultatibus respondimus, quæ ex spasmī indole tunicarum fibras cris-

pan-

(1) 4. aph. 2.

pandi, & contrahendi ea ratione, qua canalis diameter angustior evadat desumptæ sunt. Ecquis enim vel rudioris ingenii suaderi poterit, aere inter duas extremitates coercito sese expandente, rarefaciente, adversus membranas intestinorum nitente, non ventris inflationem, sed detumescentiam sequi oportere? Coarctationem quod spectat nil prorsus dissimilem esse tam ipsi nos intelligimus, quam qui maxime, ab ea quæ in prædictis colicis affectionibus, biliosis, hysteris, flatulentis accidit, & in quibus sensibilis ventris inflatio percipitur decem, quindecim, viginti, & ultra dierum spatio perdurans, ac propterea duratione temporis ab hydrope sicco, seu tympanitico differens, ut cum Riverio initio fere animadvertimus. Vel enim omnino coarctata sint intestina, vel non, alimentum tamen ingeri, & fæces licet ægre admodum ac difficulter deijci videmus, nec ideo intus occlusum aerem elabi, sed novum assidue illuc affluere pro nova inflationis materia, ac pabulo. Si igitur viginti, & ultra dierum spatio hæc phænomena firmiter, constanterque fieri experimur, cur eadem permanente causa ad annos etiam perducere inflationem in dubitationem revocare amplius auferimus? Quamquam coarctata omnino intestina si velint, non multum pugnabimus; & ructus, & flatus per inferiora cum levamine erumpere haud dubie asseremus tunc potissimum, cum aucto spasmo, & aere angustiori spatio coercito vim tantam acquirit, ut adversus membranas intestinorum nitens, easdem ea ratione distendat, quam ferre diutius non possint, unde sui elaterii vim adhuc exercentes contentum aerem explodunt, ex quo flatuum qua data porta eruptio proficiscitur. Erumpente aere tunica, quibus coercebatur, minus distendantur distrahanturque necesse est, hinc levamen, ut physicis experimentis ducti citato loco demonstravimus (1). Jam tanta spirituum copia in debili summe ac larga morborum serie languescente corpore, qua firma fibrarum contractio formetur, undenam repetenda, plena res ambagibus visa. Non est mirum scrutinio illustres viros insudasse: neque enim aliud aut rei amplitudo, aut virium firmæ fibrarum contractionis origo abditissima aliud poscebat. Si tamen sedulo, & accurate perpendissent ad convulsionem vel ipsorum mus-

culorum, ad unius alicujus partis contractionem, ad alterius laxitatem uno eodemque tempore vigentem efficiendam nec multa sanguinis, & spirituum copia opus esse, nec eorundem particulis nimis subtilibus, atque acuminatis, vel fortibus, duris, solidisque, ut de Mania præsertim dictum est (m), sed solam quandoque ad illam sufficere ablatam conjunctionem partium sanguinis, & spirituum, ad hanc debiliorem ipsorum spirituum crasim, arduum futurum reor, ut suam adhuc voluissent opinionem pugnacissime sustinere. Jam etiam me tacente facile omnes intelligunt de convulsione ex inanitione sermonem prius esse, quam viri præclarissimi Hippocrates, & Galenus fieri tradiderunt, & alibi nos ipsi dicendo explicuimus (n). Cum enim motus Animalium a fibris muscularibus, tamquam ejus instrumentis dependeat, deinde a spiritibus Animalibus, & sanguine in easdem confluentibus, cavitatesque vel cellulas instantibus, si forte exhaustus majorem in modum sit sanguis, capillares arteriæ, præsertim quæ ob angustiam omnium maximam in proximas venas ampliores sanguinem exprimunt, ita se contrahant necesse est, ut eo expresso depleantur, & conjunctionem partium sanguinis dirimant, quod cum modo in his, modo in illis arteriis capillaribus contingat, sanguis modo in unum, modo in alium muscolum desinit influere, interea dum influit in antagonistam. Ille fibris non inflatis, neque contractis otiaitur, dum hic contractus agit, unde involuntarii, & irregulares motus. Quid quod ob ablatam partium spirituum conjunctionem eadem phænomena in visceribus constanter eveniant? Ablata enim eorundem partium conjunctione fieri minus potest, quin in perturbatum, & irregularem motum agantur: quo sane consequitur, ut in quasdam nerveas fibrillas plus spirituum confluat, in alias parcius, quam naturæ ordo postulet, sicque quasdam spiritibus uberius influentibus inflari, tendi, quasdam eorundem influxu destitutas exinaniri, flaccescere, relaxari, atque hinc spasmus simul, & laxitatem oriri. Hinc debile sit quidem corpus, & longa morborum serie fatigatum: ob id ipsum quod tales sint ægri, atque debiliori spirituum crasi donentur, in hunc morbum facillime labuntur. Vel enim

(1) lib. I. cap. 5. p. 46. (m) lib. I. cap. 8. p. 144. (n) Ibid.

enim quod rarioris, & debilioris compagis sint, vel quod aliquo sint vitio coinquinati in irregularem motum aguntur, nervea filamenta varie, atque inordinate concutiunt, hinc unius partis constrictionem, alterius laxitatem progignunt tamdiu duraturam, quamdiu firma constantique causa foveatur. Hæc ubi altas in penetralibus viscerum radices egerit, illud solidarum partium vitium progignit, quod cum Methodicis Medicis Cœlio Aureliano, Fernellio, & Prospero Alpino Methodicæ Medicinæ instauratore mixtum vocare possumus, ex superante scilicet solidarum partium tono, quamadstrictionem compressionemque, & deficiente, quam laxitatem, vel atoniam dicebant. Cujus causa cum ex eo repetenda sit, quod staminum, ex quibus constant contextus partim nimis rarus, & laxus redditur, ut meatus, & pori nimis magni, & crebri interjiciantur, partim nimis strictus, ut poruli exiles admodum paucique interjiciantur, vel difficillime, vel nulla penitus ratione evelli idem funditus posse perspicuum est. Hinc morbi diuturnitas præsto est, quam assequi in nostra sententia non potuerunt adversarii. Existiment nunc illi, Tympaniticam affectionem corroborantibus pertractandam: nos ea tanti facimus, quanti possumus, quibus non modo objiciuntur spirituum, & nervorum filamentorum vitia cujusvis medicamenti vires plerumque eludentia, sed sequutus jam dispar tonus mixtus ex laxitate, & adstrictione, quem tollere medicæ artis non est, cum novum hominem, ut egregie docuit Aretæus, moli non valeat. Corruere hinc rationes omnes laudabilesque conjecturas super aliis excogitatis principiis adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Grates tamen Littrio, ejusque sectatoribus habendæ, qui laxitatem oblivioni fere traditam posteaquam Wilisius, Hecquetus, Baglivus, Blacmorus, Hoffmannus alique Mechanici ejusce morbi causam in spasmum retulerunt, de novo revocantes ansam aliis dederunt duce Combalusier ad asserendum, eandem ab utraque uno eodemque tempore vires suas exercente repetendam esse.

XIV. *Quam gignunt aer frigidior post partum imprudenter utero susceptus, graviora animi pathemata &c.*) Sed non in ea rationum inopia versamur, ut non aliunde ar-

Tom. V.

(n) lib. 3. cap. 8. com. 7.

gumenta ad genuinam hanc morbi rationem confirmandam conquirere valeamus. Crebris enim observationibus Etmulleri, Riverii, Hoffmanni aliorumque compertum est inflationem tympaniticam sexui foemino quam maxime esse familiarem, præsertim post partum, quando lochiorum fluxus non rite succedit, aut frigore animique affectionibus cohibitus est. Quo loco nonnulla sunt in memoriam revocanda, quæ de affectu hypochondriaco, & hysterico alibi a nobis dicta sunt (n) juxta Sydenhamii mentem, qui prædictos morbos a spirituum *πνεύμα* tanquam a proxima causa repetit, seu inordinato, perturbatoque eorundem motu propter debiliorem crasim, ita ut facile dissipentur, & a levi etiam causa commoveantur, quam Mulieres præ viris sortitæ sunt. Tribuunt enim hæc plurimum ad infirmam illorum opinionem, qui ad intestinorum, uteri, aliarumque partium spasmum efficiendum insigni spirituum copia opus esse sunt arbitrati, quam per morbi vim in Cerebro separari posse non vident. Ob id enim quod spiritus pauciores sint debilioresque, in eas turbas aguntur, quibus nonnullarum fibrarum laxitas, aliarum contractio sequatur, sicque aeris particulæ in cavitatibus occludantur Tympaniti ansam daturæ. Occludi autem facili negotio contingit in puerperio, propterea quod aperto uteri orificio, cum inter ceteras proprietates ea satis insigni donetur aer quibuscumque vel minimis apertis rimis illac celerrime perfluendi, uteri cavitatem ingreditur: egredi autem quandoque datum non est osculi constrictione accedente ob susceptum frigus, vel ejusdem obturatione ob suppressum lochiorum fluxum, quæ frigida in aquam demersioni plerumque supervenit, vel post partum, & abortum laboriosum, quos conatus adeo insignes, ac nifus comitantur, ut quandoque fibrarum uterum constituentium contusio, attritio, disruptio sequatur, unde inæqualiter tensæ convulsionem excitant, qua osculum constringi contingit, & intus ingressum aerem detineri. De peculiaribus uteri morbis, ulceribus præsertim, aliisque ejusmodi res est luce clarius. Sanie enim & ichoribus corrosivis continuo effluentibus sensiles uteri fibræ in eas inæquales contractiones aguntur, quibus osculum constringatur necesse est, unde particularum

S

ae-

aeris carceratio. Quos spasmos, quas convulsiones non patiuntur eadem in hysteri-
cis affectionibus, quibus lymphæ genitalis,
aut sanguis, aut alius humor in utero con-
terminisque partibus retentus, corruptus,
extraneum corpus in suppurationem trans-
iens, aliaque id genus alibi recensita (o)
occasionem præbent? Quæ cum vera peni-
tus sint, quis audeat id sibi arrogare, ut
contendat spasmodum a Tympanitidis uteri-
næ causis esse ablegandum?

XV. Si quæ tumore corripitur molli, &
flaccido ventris fundum occupante &c.) Ascites,
& uteri hydrops facile inter se con-
funduntur. Neque enim aliud discrimen in-
terest, quam quod in Ascite aquæ in ca-
vitatem Abdominis effunduntur, in uteri
hydrope in ejus tantum cavo colliguntur.
Hinc est, quod Ascites Abdomen univer-
sum æqualiter distendit, uteri hydrops eam
solum regionem, quam occupat, ventris
scilicet fundum. Mollis in utroque tumor
est, flaccidusque, quod a seroso humore
effuso producit, cujus est pressioni minus
obstare. Solet etiam utrumque comitari
pallor, macies totius corporis, sitis. Cum
tamen in Ascite major sit effusi humoris
copia, ac sanguis nutritioni impar reddat-
ur, atque ea ratione afficiatur, qua totus
in serosum, atque aqueum humorem resol-
vatur, solet etiam pallor, macies, ac sitis
citius ægrotantem aggredi, quam in hydro-
pe uteri, in quo eadem serius, & sensim
sensimque contingunt, ut adnotavit Rive-
rius, nunquam, ut Etmullerus. Aquæ flu-
ctuantis sensus in Ascite quoque percipitur,
cum ab uno in alterum latus se ægrotan-
tes convertunt, sed toto ventri communis,
aqua eodem repleto, cum in uteri cavita-
te collecta in eo spatio tantum se prodat,
quod uterus occupat. Quæ quamvis omnia
simul sumpta non leve uteri hydropis præ-
beant indicium, vilescunt tamen, si cum
aquæ ex utero affluxu comparentur, quæ
aquam in utero contineri tam clare evin-
citur, ut nihil magis. Quod & de vesiculis
aqua plenis intelligendum, quæ ubi com-
paruerint, ut observationibus constat supe-
rius allatis, de quovis alio hydrope omnem
tollunt dubitationem: quod de Ascite ab
aquis clausis in suis cistis, quem fallere
egregie docuit Boerhaavius, affirmari non
potest.

XVI. Si vero imus venter percussus sonitum
edat, doloribus prematur pungitivis &c.)
Uterum aere distentum intumescere æque
ac inflatum in gravidis, & sensim augeri,
Menses simul supprimi, aut parcius fluere,
quin & lac in mammis generari, unde ta-
les se gravidas esse credunt, adnotavit Et-
mullerus: immo in hoc statu manere ultra
gestationis tempus ad annum integrum, vel
supervenientibus doloribus parturientium,
vel interdum sine his aliquos bombos, &
flatulentias ex utero excludere, ac ventrem
subsidere. Interdum vero sine manifesta
flatuum eruptione insensibiliter exhalare,
ac ventrem pari, quo increverat gradu, sen-
sim detumescentem spem vanam eludere,
cum Etmullero Sydenhamus ipse animad-
vertit. Hæc quæ inflationis signa dicuntur,
uterinæ tympanitidis sunt. Nomine enim
tantum differunt isti affectus, cum ab aliis
siccus hydrops, aut flatulentus uteri, ab
aliis mola ventosa, inflatio, aut matricis
ventus appellantur. Cum autem illud ma-
xime proprium sit, percussus ventrem tym-
pani ad instar respondere, tympanitidis no-
men jure merito adeptum, ut supra demon-
stratum est (p). His accedere dolores pun-
gitivos, qui per septum transversum, ventri-
culum, lumbos, umbilicum, aliasque par-
tes excurrunt, facit insignis tunicarum,
quibus uterus contextus est distensio, qua
extremities nervorum, qui per ejus sub-
stantiam disseminantur, vehementiores, atque
inordinatas contractiones subeunt, quæ i-
psius ligamenti, aliisque adjacentibus par-
tibus communicatæ prædicta symptomata
inducunt. Per laxitatem certe, quam in
tympanitide Littrius, ejusque Affeclæ adesse
contendunt, minus apte explicari posse vi-
dentur. Laxatæ enim partes summam fi-
brarum distensionem, distractionemque pa-
tiuntur vel sine ullo prorsus dolore, vel
obtusio tantum, & gravativo, non pun-
gitivo, quod est spasmi indicium clarissimum,
si quod aliud. Ab hoc eodem spasmo ad
reliquas corporis partes Pharyngi præsertim
violenter, magnoque impetu propagato glo-
bi sensus, aliaque symptomata proficiscun-
tur, quæ hysteriæ quoque affectioni com-
munia sunt, quæque ad eundem spasmodum
referenda esse ita alibi ostendimus, ut nul-
lus supersit dubitandi locus. A cibo, &
potu malum exacerbari non aliam ob cau-
sam

sam facile equidem judicaverim, quam ex eo quod cibi calore intus occlusæ aeris particulæ magis magisque rarefiunt, majoremque elaterem acquirunt, unde distensio major, irritatio, spasmus, ac morbi augmentum. Quid quod ipsius ventriculi, & intestinorum pressio major facta post cibum huic eidem operi tribuat? Quæ quidem tanto major est, quanto magis aere ipsius ventriculi, & intestinorum cavitate vi ejusdem spasmii contento, distenduntur. Hinc non immerito conjectandum videtur a ructu frequenter erumpente melius habere ægrotantes, quod & uteri pressio tollitur, & ventriculi, & intestinorum distensio evanescit.

XVII. *Quid si hæc omnia symptomata non paulatim mitescant, quo magis ad nonum propeatur Menses &c.*) Putant & graviditate simplici laborare Mulieres, cum & graviditate, & hydropes simul laborent. Quod Platerus, Etmullerus, Hoffmannus alique agnoverunt, & rationibus non modo, sed observationibus confirmavit cl. Mauriceau. Cum vero hydrops ab aquis in uteri cavitatem effusus proficiscatur, eundem distinguendum esse ab uteri inflatione, quæ ab insigni aquæ copia dependet, cui fœtus suis membranis inclusus innatat, egregie animadvertit, quæque ita ventrem distendit, ut duos tresve fœtus continere videatur, cum unicus tantum gestetur, isque valde debilis, deficiente scilicet majore nutritionis parte, quæ in serosum humorem resolvitur. Si ante consuetum partus tempus ejiciatur serosus hic humor, certum hydropis capi argumentum constituit extra fœtus membranas eodem effuso. Cæterum fœtum ipsum post aquam exire oporteret, membranis, quibus continetur disruptis. Quam quidem philosophandi rationem firmam esse, ac in dubium a nemine vocandam præclarissima testantur exempla Mulierum, quæ cum fœtus gestarent ante partum insignem non modo aquæ fluxum ex utero passæ sunt, sed membranas dirumpi ipsis oportuit, quibus vera fœtus aqua continebatur, ut felici eventu prodiret. Cum id se expertum esse refert præcl. Auctor in quadam Muliere, quæ mortuum non multo ante fœtum gestabat, tum extraordinarium in alia casum vidisse narrat, quæ cum tertium circiter cum dimidio gravidationis Menses ageret,

derepente acerbis doloribus pressa, ut in abortus discrimine prope certissimo constituta videretur, miram aquæ copiam ejecit, nec tamen ante consuetum gestationis tempus fœtum edidit (mirum) incolumem, vegetum, robustum, cujus membranæ illæ adhuc, atque integræ servabantur. Omni igitur studio animique contentione cavendum est, ne per fallacia signa in fraudem inducamur certum de hydropes judicium ferentes, cum gravidæ sint Mulieres, aut e contra gravidationis, cum hydropes laborent: aut de hydropes tantum, aut gravidatione, cum utraque simul afficiantur. Huic quidem operi multorum voluntas non defuit, paucorum tamen solertia enituit. Si Cardanum audimus, is uteri hydropem ex duodecim Medicis se solum cognovisse gloriatus est, ut ex cl. Jo. Forti constat, qui propterea non ita cognitu facilem esse testatus est. Si tamen sedulo, & accurate attendatur ad ea, quæ Riverius, Mauriceau, la Motte, Hoffmannus alique docuerunt, vix ac ne vix quidem quemquam decipi posse perspicuum est. Graviditatis enim signa tradentes tumorem non esse tam æqualem & depressum, sed acuminatum, & fastigium, atque eminentiam quandam circa umbilicum præferre docuerunt; deinceps aliquot post Menses Mulieres melius se habere, ut plurimum, quia grandior fœtus majorem humorum partem absomit, qui primis Mensibus laborem faciebant; cum hydropis sit quo ulterius progreditur eo majores molestias ciere: tertio admodum ad ventrem manu sensibilem fœtus motum percipere a palpitatione quadam dissimilem, quæ in flatulentis contingit, cum in hydropes aquæ fluctuantis, aut sonori aeris sensus pro vario corporis situ, quem occupant Mulieres, percipiatur. Demum in graviditate mammas intumescere, & lac edere, cum in hydropes extenuentur, & graciliores evadant.

XVIII. *Uterque uteri hydrops curatu difficillimus est, ac diutius protractus in hydropem universalem degenerat &c.*) Cum hydrops morbus sit compositus ex vitio fluidarum, & solidarum partium, fluidarum quidem quia in propriis vasis non continentur, solidarum vero quia laxatus nimis earundem tonus, vel perversa structura, fundentium scilicet vasorum orificia nimis ampla, & pa-

tentia, absorbentium vero nimis angusta, difficillimum autem sit cum fluidarum, tum solidarum partium texturam eo redigere, ut illæ effusæ jam extra corporis confinia educantur, neve aliæ deinceps atque aliæ ex propriis elabantur, istæ vero in pristinum sui elateris statum restituantur, vel orificiis ad numerum patentibus donentur, morbum abhinc prodeuntem difficillime evelli alibi ostendimus (q). Spem tamen affulgere aliquam posse in uteri hydrope faciunt cum multæ, ac frequentes, tum certæ, ac constantes observationes, quarum supra meminimus, quibus compertum est insignem aquæ copiam ex utero sponte quandoque profiliisse, & ventrem detumuisse. Quod & de Ascite quoque in Mulieribus dicendum, quem instante menstrua purgatione humore sub Abdomine congesto per uterum sponte profuso, ut omnis moles biduo subsideret, evanuisse testatus est Fernelius (r): & cum proximo Mense denuo succreverit, stato tempore totum iterum effluxisse. Quod probe tenendum est cum id plerumque contingat, ut collectus quidem humor sponte effluat, permanentibus tamen solidarum, fluidarumque partium vitiis, denuo effundatur, & aut deteriorem priore Ascitem, aut uteri hydropem, aut universalem arcessat. Quid si Tympanites jungatur? Id quidem firmum, & constans est, ut serosus hydrops cum flatulento successu temporis jungatur, & contra flatulentus cum seroso. Neque enim hære diutius possunt aquæ, quin mora corrumpantur, unde copiosus aer generetur, qui occlusi jam naturalis aeris particulis mixtus insignem distensionem efficiat: Neque aer in cavitatibus membranas summe distendens arcte occludi, quin liquidorum per eas excurrentium cursus liber, & æqualis perturbetur, unde serosa pars a reliquarum nexu secedens facile ex earumdem poris elabatur, aut lymphatica vasa penitus dirumpantur, unde feri extravasatio insignis, ac serosus hydrops primatum obtinens, ut celeberrimo Cardinali Norisio accidisse constat, qui cum Tympanitide prius laboraret, hydropicus tandem evasit, & in cujus aperto cadavere aquam depre-

hendisse, non flatum testatus est Baglivus (t). Quod jam cl. Hallen animadvertit (u), Tympanitidem ab Ascite vix differre docens, & raro flatum absque aqua reperiri, nisi in ipsis morbi primordiis. Hinc optime Aretæus (x): *Omnis quidem hydro-
pis species pravæ, inter ipsas vero leucophleg-
matia mitior, difficilis flatuosa, difficilior
anasarca, ascites certe periculosissima, & quan-
do ascites cum Tympanitide miscetur magni
etiam est periculi.*

XIX. *In furore uterino venæ sectio repetitis
vicibus instituatur ex partibus superioribus &c.*) Cum nimia lymphæ copia & ejusdem, ac sanguinis turgescencia potissimam partem agat in furore uterino, atque hinc effrænis, ac inordinatus spirituum motus, illud sedulo curandum esse, ut copia absumatur, turgescencia cohibeatur, spirituum motus sistatur, perspicuum est. Quas indicationes ut absolvamus nullum efficacius, aut pro ægrotantium opportunitate valentius remedium suppetit repetita sanguinis missione, ut Jo. Fortis testatus est (z), loci in quo celebranda minus sollicitus. Si tamen Ludovicum Mercatum (a), & Rodericum a Castro (b) audimus, ii quidem statim a principio sanguinem, nisi adsit impedimentum, ex venis superioribus mittendum suadent, si vero adsit, ex inferioribus. Mittendi tamen sanguinis mensuram prætereunt, quod scitu apprime utile non modo, sed necessarium est. Id præ cæteris præstitit Riverius (c), qui sanguinis missionem non modo pluries repetendam docuit, quantum vires ferre possunt ex venis superioribus, sed si Mensium suppressio adfuerit etiam inferioribus. Quem in præsens sequimur. Cum enim copia sanguinis peccat, huic primum tollendæ studendum repetita sanguinis missione ex partibus superioribus, ne nondum eadem ablata per venæ sectionem in inferioribus partibus sanguinem ad uterum alliciamus gravioribus stimulis in nerveas ipsius fibras ansam daturum. Imminuta copia, depletisque vasis inferiorum partium venas secari posse, ut suppressum Mensium fluxum quantum in nobis situm est provocemus, ita ex alibi dictis constat, ut nulla amplius probatione indigere posse existi-

(q) *aph. lib. 2. cap. 5. com. 5.* (r) *lib. 3. obs.* (t) *Dissert. var. argum.*

(u) *Synop. univ. medic. art. 830.* (x) *lib. 4. de sign. & caus. diut. affect.*

(z) *loc. cit.* (a) *lib. 2. cap. 10.* (b) *Par. 2. lib. 2. cap. 9. &c.*

(c) *Prax. med. lib. 15. cap. 5.*

stimemus (d). Repletionem certe imminuendam vel Jacobus ipse Mesnard affirmare videtur, cum generaliter vasa sanguifera in intervallis Mensium aperienda scriptum reliquit (e).

XX. *Tum præmissa levi purgatione ex Flor. Caf. &c. alterans quotidie exhibeatur ex eodem sero lactis &c.*) Utrum purgantia medicamenta in hoc morbo convenient quæri a Medicis solet. Qui in humores acres viscido involutos penitus infixos hærentesque oculos conjiciunt, ii sane calida intemperie tum viscerum, tum uteri præsertim, tum sanguinis, & seminis correctæ, ac humoribus acris, ac seminali materia evacuata, venæ sectione repetita, tum levi purgatione instituta ex benignioribus composita, ac refrigerantibus, & leviter aperientibus per triduum usurpatis, ad validiora purgantia confugiunt, ut prædictos humores penitus infixos evellant, atque ex helleboro confecta, quæque in mania curatione passim adhibentur. Hi fere Riverius eumque sequuti. Alii e contra quibus curæ est fervorem sanguinis compescere, uterum refrigerare, humores acres evacuare, solis lenientibus, ac levissime purgantibus contenti sunt, validioribus, & helleboratis penitus ejectis. Hi fere Jo. Fortis, eique addicti Nostrates fere omnes. Nos ab his sumus. Et vero si in memoriam ea revoce- mus, quæ alibi de mania a nobis dicta sunt (f), apparebit medicamenta ex helleboro ea ratione parata, qua lenius etiam, atque utilius Maniacos purgent, non omnibus Maniacis sine præmeditatione præscribenda. Leniter, atque utiliter purgare, qui laxiori habitu donantur, & in Maniam inciderunt ob humorum acrimiam viscido involutorum Cerebrum infarciendum copiam. Adultis vero, strigosisque corporibus, & Mania vexatis, quæ ab acrimonia alchalyca, & intemperie biliosa proficiscitur, tantum abesse, ut emolumento sint, ut ægros in vitæ discrimen adducere valeant. Humidiores enim, mitioresque sanguinis particulas educendo, cæteras acuendo, nervosas partes in validiores vehementioresque contractiones, ac corrugationes sollicitando efficere posse, ut Maniaci furant magis, ac delirent, atque interdum convulsi moriantur. Jam quid sperari possit in eo de quo

agimus morbo, qui lymphæ genitalis copiam nimiam, effervescentiam, acrimoniam, atque hinc oriundam genitalium partium vellicationem, irritationem pro causa agnoscit, quæ ad Cerebrum usque traducta nerveorum filamentorum motum perturbat, notum omnibus esse potest, planeque perspectum. Ea igitur conferre magis perspicuum est, quæ lenientium titulo veniunt, inter quæ Cassia cum Tamarindis, serum lactis Tamarindatum præstant, quæ cum humoribus alchalycis biliosis evacuandis, & ex massa sanguinea præcipitandis, tum nimio lymphæ genitalis fervori compescendo, ac temperando opportunissima existunt.

Alterans quotidie exhibeatur ex sero lactis destillato cum fol. cichor. &c.) Vid. lib. I. cap. 5. com. 15.

XXI. *Æstiosa tempestate balnea tepida: Autumno tandem lac &c.*) Ibid. com. 16. 17.

XXII. *Pediluvia interim ex malva &c.*) Ibid. com. 20.

XXIII. *Emulsiones ex semin. quat. frigid. . . . . agn. cast. in aq. lactuc. nymph. &c.*) Qui agni casti seu viticis virtutem ad impetus venereos reprimendos, & castitatem tuendam insignem esse narrant, ii, siue edatur, siue bibatur, siue substernatur, feminis acrimoniam, & inde natam in partibus genitalibus tentiginem demulcere, nocturnasque Veneris per somnum imaginationes profligare, asserunt. Semen autem præ cæteris pulveratum, vel in emulsionem cum aquis refrigerantibus redactum adhibent. Placere id minus visum est aliis cum S. Pauli, qui nonnullos reperiri scribunt, qui ejusce remedii usu ad venerem magis excitantur. Si verum id esset, in furore uterino, quem insatiabile coeundi desiderium esse diximus, minus habere locum videretur. Verum cum ab omnibus fere Medicis testante cl. Geoffroy (g) ad hystericos affectus, & uterinos furores compescendos in Mulieribus, nec non etiam ad insultus spasmodicos in viris hypochondriacis sedandos commendetur, illius usum cum viro clarissimo minime interdendum traderem, dummodo solidæ partes inflammationem non contraxerint, sed acrior tantum humor nervosas genitalium partium membranas titillet, quem dividi simul, & demulceri te-

sta-

(d) Cap. 2. com. 12. (e) Cap. 3. art. 5. (f) Lib. I. cap. 5. com. 14. &c.

(g) Mat. Med. tom. 2. p. 23.

status est: multo magis in emulsionem receptum ex femin. quat. frigid. quæ non modo nomen, sed demulcendi, fervoremque sanguinis, & humorum compescendi facultas clara fecerunt.

Et si furor adsit insignis, ac delirium, Camphora addi potest a D. i. &c.) Pervidentes nonnulli Camphoræ usum Veteres pertinuisse, propterea quod vel solo odore potentissimos venereos ardores extinguere valeat, ut Dioscorides, Plinius, Paulus Ægineta aliique testati sunt, unde tritum illud invaluit: *Camphora per nares castrat odore mares*: ad credendum vehementer adducti sunt contra furorem uterinum efficacissimum, si quod aliud remedium esse. Ita fere Riverius, Jo. Fortis aliique Avicennæ ducti testimonio, qui camphora ter potu sumpta quemdam luxuria tentatum penitus liberatum esse narrat. Verum cum alibi a nobis demonstratum sit (h) per observationes Tachenii, Paulli, aliorumque non adeo certam esse ejusce medicamenti virtutem contra libidinis incendia, ut in dubium revocari non possit, illud citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur, camphoram furore uterino detentis ea ratione opitulari, qua effrænes Phreneticorum, ac Maniacorum impetus coercere valet: quatenus scilicet tenuissimis, ac volatilibus constans particulis in medullares usque Cerebri fibras, & appensos nervos sese insinuat, cumque spiritus offendat sibi homogeneos viam ipsis sternit, & in ordinem redigit: quo fit ut laxatæ partes vigorentur, æqualiter tendantur, interceptus in quasdam partes motus restituatur, æqualis reddatur sanguinis circuitus, spasmodici motus sedentur, somnus, quies concilietur: multo magis si uniatur aliis remediis, quæ demulcere habent, emollire solidas partes, humiditas, atque temperantes particulas in sanguinem invehere, spiritus ramosis partibus irretire. Jam vel unusquisque facile intelligit de feminibus frigidis sermonem esse in emulsionem cum aquis refrigerantibus redactis, quæ lacteo mitique succo, aut nitroso sale abundant, de nitro ipso purissimo, quod nimis sanguinis, humorumque effervescentiæ compescendæ, ac temperandæ opportunissimum existit.

XXIV. *Dieta tenuis, & aquosa, otium, virorum conversatio evitentur &c.)* Quemad-

modum ut fibræ Cerebri a fixa, & constanti illa inflexione dimoveantur, propter quam animus in una eademque perpetuo cogitatione defixus infanum amorem gignit, afflictionem corporis ob illata verbera, carcerem, diætam ex pane, & aqua minus tutam esse diximus (i), propterea quod morbus mentis pathematibus fatus novis mentis perturbationibus augeri potest, & desperatos homines reddere, ita tutissimam æque, ac commodissimam censemus in furore uterino, in quo genitalium partium vellicatio potissimam partem agit propter lymphæ genitalis copiam, effervescentiam, acrimoniam: quæ si tollantur, morbum debellatum iri censendum. Huic autem tribuere plurimum diætam tenuem, & aquosam vel ex eo maxime apparet, quod lymphæ copia, effervescentia a victu opiparo, vita curis vacua, aliisque ejusmodi externis causis ortum traducit, quæ omnino interdiciendæ sunt. Quod ubi diligenter teneamus assequi facili negotio poterimus, cur & otium omnino fugiendum sit, de quo perbelle Ovidius:

*Otia si tollas, periere Cupidinis arcus,
Contemptaque jacent, & sine luce faces.*
cur etiam a virorum consuetudine, familiaritate, & colloquiis amatoriiis aliisque lenociniis sit prorsus abstinendum, ut alibi ostendimus (k), conjugium vero præsertim in virginibus venerem, & in viduis intermissum coitum avide appetentibus sit procurandum, ut jam Hippocrates sua ætate præcepit, ut supra diximus, eumque sequenti Valescus de Taranta, Riverius, Capivacius, Jo. Fortis aliique sunt opinati: ut nempe satiato utero, & effuso spermate, ut ajebant, quod copiose secretum, aut acrius factum genitales partes mordet, & irritat, proxima furoris causa deficiat, ut perbellis observationibus edocti Duretus, & Zacutus testati sunt.

XXV. *In Chlorosi eadem curatio, quæ in mensium suppressione a sanguinis crassitie, visciditate, lentore.)* Vid. cap. 2. com. 14. usque 20.

XXVI. *In seroso uteri hydrope eadem quæ in Ascite, & Anasarca.)* Vid. lib. 2. cap. 5. n. 8. usque 16.

XXVII. *In flatulento tentata interni uteri orificii apertura &c.)* Qui in Tympanitide abdominali aerem intus contentum acus pun-

(h) Lib. 1. cap. 6. p. 123. (i) Ibid. p. 87. 108. (k) Lib. 1. cap. 6. com. 17.

punctura ejici commode posse arbitrentur, ita suadere videntibus cl. viris Boerhaavio, & Heistero, vereor maximopere, ne male agrotantium incolumitati consulant. Primum enim Boerhaavius puncturam sæpe solatio, raro sanationi suffecisse tradit. Quæ vero Heistero spes effulgere videbatur, ventris puncturam optime cessuram in Tympanitide abdominali, quam in actis N. C. retulit, evanuisse penitus constat eodem animadvertente in sua, quam postea edidit, numeris omnibus absoluta Chirurgia, propter experimentorum defectum, minus tutam esse operationem, ut ex Helmontio clare apparet, qui eadem in Tympanitico celebrata, cito flatu exeunte periisse narrat. Non id mali pertimescendum in uterina Tympanitide, in qua si flatus uterum distendentes aperto interno ipsius orificio ejiciantur, optime erit salutis provisum, ut præ cæteris Etmullerus testatus est. Vim addit Solenandri observatio, cujus meminit Riverius de muliere quadam puerpera, quæ cum intempestive plus quam par est ventis, & aeri se commisisset, intolerabilibus doloribus pressa est, quibus diutius agrotavit: Tandem peritæ obstetricis consilio suffitum pudendis excipiens ex nucum mystericarum pulvere testæ ignis insperfo, spiritu quodam pulveris tormentarii ad instar summo cum strepitu prorumpente, illico sanitati restituta est.

Eadem, quæ in affectione hysterica &c.)
Si ad causas Tympanitidis attendamus non est cur miremur varia fuisse a Medicis excogitata medicamenta. Plerique in eam opinionem venerunt, ut crederent ea quæ flatus discutiunt esse adhibenda, qua virtute calefacientia omnia, & spirituosâ donantur. Alii quibus persuasum fuit aeris particulas cavitatibus occludi non posse, nisi

ad sit impedimentum, quominus hac illac libere permeare valeat, huic potissimum tollendo studendum esse haud dubie affirmarunt. Hinc orta litigia. Qui enim in spasmus illud agnoscendum esse putant, ii a calefacientibus, spirituosâ abstinendum tradunt, ne morbi causa augeatur, aut confirmetur. Morbi causam augeri, aut confirmari emollientibus laxantibus illi e contra arbitrantur, qui eundem a laxitate repetendum esse sustinent, ut ea quæ supra a nobis dicta sunt sedulo perpendenti apparere facile potest. Quibuscumque tamen medicamentis juvaminis dulcedine incitante lato magnoque animo utantur miselli agrotantes, sit plerunque, ut extremo morbi cruciatu, atque auxilii carentia simul impellentibus inopinatum subsidium in non paucis desperatio inveniat. Inanibus quæstionibus missis brevibus prosequi decrevi, cumque omnes uno ore consentiant, Tympanitidem præsertim uterinam uteri vitia, ac morbos sequi, quos hysterici spasmus claros facit, eadem ipsa remedia, quæ hysterica affectioni profligandæ visa sunt convenire, hic nulla ratione omittenda, quæ si singula, & universa percurrantur iis potissimum removendis causis esse comparata, a quibus aliarum partium laxitas, aliarum adstrictio dependet, clarissime apparet. Quod si hæc eadem salubri eventu non adhibentur, id non hominibus imputandum, qui nondum ea, quæ prædictis muneribus obeundis sunt opportuna cognoverint, sed morbo eas vires adepto, ut etiam singularibus antidotis valide obsistat, uti fere solet hysterica affectio, a qua hic idem morbus tamquam rivulus a fonte emanat, quam propterea Medicorum opprobrium appellari adnotavimus.

C A P U T VIII.

De sterilitate, & molis veris ac spuris.

I. **Q**uamdiu mulieres debita in ætate constitutæ pluries capaci admixtæ viro non concipiunt, steriles vocantur: Etiam si concipiant, fœtus autem loco massa quedam informis generetur, mola laborare dicuntur.

II. Sterilitatis causæ ab ætate repetendæ nimis tenella, aut contra proVectiori, uteri vitis, & adjacentium partium, ut quando virgines uteri clausura laborant, vel naturali,

vel e vulnerum, & ulcerum coalescentia oriunda, a scirrho, cancro, molis, aut polypo in utero retentis, vesicæ lapide uteri orificium comprimente, quando claudæ, distortæ cruribus, vel depressa Cocyge existunt, nimia pinguedine laborant, uteri os habent oppositum vaginæ ingressui, a nimia uteri laxitate, abortu, partu laborioso inducta, serosis, ac lymphaticis humoribus uberius ad uterum, & vaginam.

nam affluentibus, a sanguinis acrimonia insigni genitales partes plus aequo mordente, a defectu sanguinis, & succi nutritii, ab eodem effeto, pravis, vitiosisque sordibus referto, hectica febre, hydrope, hypochondriaca affectione, scorbuto, lue venerea, ulceribus fetidis, cancris, viscerum, ac pulmonum praesertim laesione, a testium, tubarum obstructione, corrugatione, paralyti, eorundem defectu.

III. Alimenta, pharmaca, incantationes, maleficia sterilitatem inducere non facile dixerim.

IV. Molae causae sunt ovi in testibus, sive in tuba, sive utero incubati partes laxae, confusae, arte pressae, invicem irretitae, implicatae, corrugatae, aut alio quovis modo alteratae, ut vermiculus foecundans in perfectum Animal mutari non possit, unde vera: vel fibrosae, ac gelatinosae sanguinis partis tenui, ac serosa una cum globulis foras exeunte, uteri adhaesio, condensatio, concretio, unde spuria proficiscitur.

V. Sterilitatis signa per se satis clara sunt: causarum ex earum examine facile innotescunt.

VI. Si mulierem videris, cuius venter primis statim duobus mensibus mole insigniter augeatur, cuique admota manu nullus motus percipiatur, vel ad quartum, quintum usque mensem (nisi forte convulsionibus ventris vexetur, dolore, aut punctationis sensu se satis prodentibus) & dum ab uno in alterum latus se vertit, compactum quoddam corpus volvatur ponderis sensum efficiens etiam in pubis regione nunquam intermisit, aucto sensim tumore praecipue circa epigastricam regionem, molli in eadem, & hypogastrica, quae mulier molestissimis prematur symptomatibus, palleat, lac in mammis non habeat, nec easdem intumescere etiam transacto legitimo partus mense, scirrhi, cancri, hydropis signis absentibus, eam mola laborare iudicandum.

VII. Sterilitatem tolli uti plerisque mulieribus, & earum maritis gratum, ita & ad quosdam debellandos morbos commodum.

VIII. Molas vero ejicere apprime necessarium, cum non solum ad annos perdurent, praesertim spuriae, sed periculosas haemorrhagias inducant.

IX. Sterilitas quae ab aetate nimis tenella proficiscitur per se adultiori jam facta, tollitur: quae vero a proventiori, si naturae opus desit, artis vires plerumque eludit, eo magis

quae a mala partium conformatione, aut laesione insigni. Quid si defectus adsit?

X. Quae ab uteri vitiis, & adjacentium partium, ut quando virgines uteri clausura laborant, sectione manu periti Chirurgi instituta, curanda.

XI. Quae a scirrho, cancro, molis, polypo in utero retentis, vesicae lapide, iis quae in eorum curatione proposita.

XII. Quae a nimia uteri laxitate, ac lymphaticis humoribus uberius ad uterum affluentibus exoritur, missa venae sectione, nisi mensum suppressio id postulare videatur, purgantibus, decoctis sudorificis, adstringentibus, exsiccantibus, aquis sulphureis, aliisque, quae in fluore albo notho dicta sunt, pertractanda: quibus addenda in dietae regimine Chocolatae usus, confectiones ex pistachiis, ambaro, eruca in acetariis comedenda, aut cibis incocta, qui nuce moscata, cinnamomo, cariophyllis condiri possunt, vina generosa, vini spiritus maxime post cibum.

XIII. Quae a sanguinis acrimonia insigni genitales partes plus aequo mordente, ac velli-cante, solis lenientibus, refrigerantibus, diluentibus, farinosis, lacteis, emollientibus internis, & externis, ac sola vini abstinencia curanda, ut fere uterinus furor.

XIV. Quae a defectu sanguinis, & succi nutritii ab eodem effeto, pravis, vitiosisque sordibus referto, hectica febre, hydrope, hypochondriaca affectione, scorbuto, lue venerea, ulceribus fetidis, cancris, viscerum ac pulmonum praesertim laesione, iisdem remediis, quae in eorum morborum curatione.

XV. Molae curatio post transactum legitimum partus tempus instituenda, eaque primum Clysteribus ex decoct. alth. mercurial. lilior. albor. melilot. parietar. semin. lin. fenu. græc., vel ex ol. lilior. albor. chammom. irin. amygdal. dulc. nec non etiam pessariis ex butyro, adipe anserina, medulla cervina cum oleo irino, & similibus, ac melle paratis, quibus & ossa pubis, inguina, & os sacrum inungantur, dum bis per hebdomadam aqua destillata ex floribus sambuci cum saccharo propinatur, quindecim vero transactis diebus oleum amygdalarum dulcium praebetur etiam ad unc. viii.

XVI. Venae sectio postea ex brachio vel repetitis vicibus, si plethorica fuerit mulier, celebranda, mox ex pede, vel ex pede tantum si cacochema, & debilis; nisi forte enormis adsit sanguinis haemorrhagia ex utero, quo casu

vena tantum brachii habita virium ratione , secunda.

XVII. Inde in prædicto debilitatis casu ad dictamum creticum pul. trochisc. de myrrha , boracem mineralem a. ad ℥ i. cum tinctura succin. q. s. in bol. redact. deveniendum , addendo Castor. gr. v. quibus decoctio superbibatur dictami , croci , flor. lilior. albor. & politrici : quorum loco Tulpii pulvis esse poterit a ℥ s. ad ℥ i. aut pulvis Heurnii eadem dosi etiam ex vino.

XVIII. Hisce vero non juvantibus quid verat , quominus ad pulverem secundinarum præp. a ℥ s. ad ℥ i. vel ejusdem spiritum ad gut. xxx. ex eadem decoctione , vel aqua sabinae , & Cinam. confugiamus ? Jam & Jecur anguille cum felle exsiccatum , ac pul. ad ℥ i. in aqua eadem præsto erit , aut pulvis testiculorum equi ad ℥ i.

XIX. Eodem tempore clysteres injiciantur

ex decoctione colocyntidis , agarici in carminativa decoctione , vel ex ol. Camem. lilior. albor. irino addito oleo rutæ , cyclamin. nec non pessaria ex pulverib. colocyntid. agaric. scammon. bellebor. euphorb. staphissagr. cum melle parata , si laxiori habitu donetur mulier , nec spasms hysterici obnoxia ; quibus mitiora erunt ex ammoniaco , opoponace , bdellio ; dum ab horum applicatione in balneum aquæ dulcis immittenda , & leve aliquod sternutatorium in nares recipiendum ex castor. hyssop. satur. pul. a ℥ i.

XX. Ubi tamen præ enormi sanguinis effusione in vitæ discrimine versetur mulier , omnia hæc laxantia , impellentia , acria , stimulantia medicamenta proscribenda , & ad molæ extractionem statim confugiendum , quæ peritis obstetricibus , aut Chirurgis committenda.

C A P U T VIII.

De sterilitate , & molis veris , ac spuris.

I. **Q**uamdiu mulieres debita in ætate constitutæ pluries capaci admixtæ viro non concipiunt &c.) Plerique Medicorum ad mulierum sterilitatem statuendam pluribus opus esse existimarunt. Primum ut perfecta valetudine fruantur , atque bono laudabilique temperamento sint præditæ : deinceps ut certo statoque tempore menstruo sanguinis fluxu afficiantur , qui quoad colorem , quantitatem , qualitatem , consistentiam , mediocritatem servet , qui semel in mense non interruptus , ac ordinatim usque ad omnimodam evacuationem perseveret , trium scilicet , quatuorque dierum spatio , interdum quinque habita ratione plenitudinis , temperamenti , ætatis . Verum ne iis assentiamur historiæ faciunt cum certæ , ac notissimæ , tum etiam multæ , ac constantes , quibus deprehensum est , quamvis optime se habeant mulieres , nihilominus tamen steriles esse , ac mulis similes , quæ nostro saltem sub Cælo viventes non generant , quidquid de quadam testetur Aristoteles (l) , quæ binos partus una vice edidit , deque Siriensibus narret , quas omnes mira fecunditas claras facit (m) , quidquid etiam Plinius rem eandem confirmet

(n) , cum a nostris nunquam visa , aut perquam raro , ut a cl. Mauriceau demonstratum est (o) . Cum e contra non paucæ reperiantur , quæ licet deterioris indolis temperamento præditæ , pravo corporis habitu , excrementitiis , vitiosisque humoribus onustæ , fecundæ tamen esse non desinunt . Quotidiana etiam constat experientia ipsius Aristotelis (p) , Schenkii (q) , & Mauriceau (r) observationibus confirmata nonnullas mulieres menstruis purgationibus nullo unquam tempore obnoxias , aut lactantes , quibus ad annos usque deficiunt , concepisse . Quo satis apparet eo magis eas , quibus inordinatim , & parciores fluunt menses concipiendo pares existere . Ecquid enim in eas angustias naturam compellat , ut eam sanguinis quantitatem ex utero ejiciat , qua opus est ad ceteras omnes sensibiles evacuationes ? Quibus liquido constare arbitror valetudinis statum , temperamenti rationem , mensium fluxus , naturam aliaque id genustanti facienda ad mulierum fecunditatem , aut sterilitatem arguendam , quanti Hippocratis præceptum (f) docentis certissimum rei argumentum præbere suffitum vestibis undique obvoluta muliere , cujus

Tom. V.

(l) Lib. 6. hist. anim. cap. 22. (m) Ibid. cap. 24. (n) Lib. 8. cap. 44. (o) Lib. 7. cap. 2. (p) Lib. 7. cap. 2. (q) Lib. 4. observat. (r) Loc. cit. (f) 5. aph. 59.

odor ad nares, & os pervadat, vel neutiquam: En effatum: *Si mulier non concipiat, & scire placeat an sit conceptura, vestibus undique obvolutam subter suffito: ac si odor corporis pervadere videatur ad nares, & os usque non sua culpa sterilem esse scito: cuius ratio mihi ulla non suppetit: aut quanti illud Aristotelis, qui fecunditatis, aut sterilitatis indicia optime haberi posse tradidit ex feminis consistentia. Si enim spissum, concoctum, atque aqua demersum fundum petat, fecundum esse conjiciendum, sterile e contra si aquosum diffuat, & aquæ innatet: quod præterquamquod ridiculum Nostratibus visum, semen mulieres generare inficiantibus, accedit præterea, etiamsi concedatur, nullum ejusce in mulieribus experimentum institui posse. Quapropter illud citra erroris suspicionem affirmari posse videtur solam ætatem mulieris, & viri consuetudinem esse spectanda. Si enim mulier ea sit in ætate constituta, qua ad concipiendum par esse debet, quamque omnes fere Medici uno ore ab incipiente mensium fluxu, usque ad eorum terminum, a vigesimo scilicet tertio circiter anno ad quinquagesimum usque decreverunt, ac viro utatur, qui semen prolificum in copula venera ejaculet, nec tamen concipiat, ea sterilis sit, ut animadvertit Etmullerus, nuncupanda, atque usque dum mutatione ætatis, vel spontaneo naturæ conatu, vel artis auxilio conceptionis impedimenta tollantur, ut quotidiana experientia comperit, quo casu sterilis nomen deponens, fecundæ suscipiat. Ex quibus liquet sterilitatis nomine non omnimodum tantum concipiendi defectum, & integram abolitionem venire, sed etiam omnem concipiendi impotentiam, atque impedimentum, ut præ cæteris a cl. Riverio adnotatum est.*

Etiam si concipiant, fœtus autem loco massa quædam informis generetur, mola &c.) Conceptio si Hippocratem audimus, nihil est aliud, quam propria, ac peculiaris uteri actio, qua per mixtionem prolifici seminis utriusque sexus in eodem retentam, fotam, & calore exsiccatam fœtus generatur, formaturque. Quam quidem opinionem primus omnium Antiquorum vestigia sequutus Cartesius, ejusque scholæ addicti Galli non pauci, quos inter Mauriceau eminet, artificiose admodum illustrarunt, variisque co-

gitatis stabilire conati sunt. Aristotelem primum carpunt (eosque omnes, qui ejusdem auctoritati innixi sunt) qui cum docet (t) mulieres nullum nec semen habere, nec effundere, & falsa eum sentire, & ignorare prorsus, quæ scitu necessaria sunt, haud dubie affirmant. Vasa spermatica, ac testes mulierum in hunc finem a natura esse comparatos, eosque semine turgere, quod pari prorsus copia, qua viri, effundunt in Veneris cæstro. Ejusce rei veritatem luce clarius apparere posse, si sedulo, & accurate perpendant filios matribus plane similes oriri, aut Patribus pro vario feminini, aut masculini seminis prædominio, dum fit conceptio: multo magis si in quorundam Animalium generationem studium omne, curamque convertant, quæ de maris, ac fœminæ, ex quibus genita fuerunt natura, licet specie differant, participare comperiuntur. Hinc mulos mixtam ex equo, & asino habere similitudinem nota res est. Quibus rite ad trutinam, ut ajunt, revocatis, si qui ad credendum vehementer non adducantur utriusque sexus semine opus esse ad conceptionem, eoque prolifico, quod nempe ideam, formamque omnium corporis partium in se contineat, ex Philosophorum censu ejiciendos putant. Mirum non est Veteres eosque sequutos in ovi muliebris ignorance versantes hæc vago passim rumore circumtulisse. Mirandum magis esset, si nostra hac ætate adesse adhuc deprehenderentur, qui oblivioni fere traditam sententiam, postquam innumeris experimentis statutum est mulieres non semen, sed ovum ex testibus excludere, denuo revocarent. Medici nomen denegetur ei, qui in tanta Philosophiæ, ac Medicinæ claritate muliebris seminis recordetur. Quomodo autem ex virili semine, & ovo muliebri concipiant mulieres infra dicemus. Illud interim neminem inficiari posse facile equidem judicaverim, ut a Veteribus aliisque decretum est, uterum pravis, vitiosisque sordibus conspurcatum, aut aliter male affectum veræ, ac naturali conceptioni, seu fœtus generationi, ac formationi quandoque imparem esse, ac facillime falsam ciere, quæ non modo consuetum naturæ ordinem non servat, sed eidem vim infert, molam nempe ita dictam, quia quasi moles quædam mulierum uterum pre-

mit,

(t) Lib. 1. de gener. Anim.

mit, quæ nihil est aliud, quam massa quædam informis loco fœtus genita. Sed plura inferius.

II. *Sterilitatis cause ab ætate repetendæ nimis tenella &c.*) Quandoquidem sterilitatis nomen lata, atque ampla significatione omnem concipiendi impotentiam, omneque impedimentum comprehendit: id autem a pluribus causis oriri possit, ut plures sunt operationes naturales, quæ ad conceptionem perficiendam requiruntur, virilis nempe feminis in congressu venereo in uterum ingressus, ejusdem debito tempore retentio, fœtus, conservatio, ac debita materia ad Embryonis conformationem, & incrementum necessaria, ita plures esse sterilitatis causas perspicuum est, quæ tamen ad quatuor præcipuas referri satis apte posse videntur, quando nempe receptio feminis impeditur, quando receptum non retinetur, non nutritur, nec debita materia ad Embryonis conformationem, & incrementum suppeditatur. Inter causas, quæ debitum feminis ingressum impediunt, ætas juvenula primum recensetur, in qua docente Riverio ob exiguitatem, & stricturam partium genitalium mulier virile pudendum admittere non potest, aut certe nisi cum summo dolore, qui eam concubitus averfari cogat. Quamquam si cl. Mauriceau audimus (x), falsum putat Mulieres concipere nullatenus posse absque virilis pudendi ingressu, cum plures juvenulas viderit, quæ communi opinione deceptæ adolescentum ludis, ac jocis, quorum amore flagrant plus tribuentes, quam par erat, nihil tale cogitantes, ac maximopere stupentes se gravidas deprehenderunt nullum licet verum, realemque pudendi virilis ingressum concesserint, utero nimirum ad externum vulvæ ingressum vi actus venerei accedente, majorique tunc impetu ejaculante viro semine, ab utero facile recipi posse conjicit, dummodo recta linea externum orificium versus ejiciatur, cui ad amissum respondet internum, atque conceptionem cieri, ut tribus fere observationibus didicisse testatus est. Si sola prior observatio, quam affert, spectaretur, suspicari fas esset eadem deceptum virum præclarissimum cum ob alias rationes, tum ob hanc potissimum, quod ejusmodi lusus in vehementissimo a-

more percitis, aut venereæ voluptatis oblectamentis obcæcatis accidant, quibus sensus facillime tolli contingit, atque ea sponderi, quæ fieri avebant. Ita Mulierem quam memorat nuptam marito fuisse constat, cujus propterea venerea consuetudine frequentissime utebatur, utut valde quisque sollicitus, ne virile pudendum conceptionis evitandæ causa, atque clandestini conjugii aperiendi, introiret. Sed ecquis id firmiter, constanterque servatum fuisse juratus credat, licet non prætervisum? Observationes aliæ duo quarum meminit, dubitationem sustulisse omnem visæ sunt, cum post conceptionem hymenem in Muliere integrum omnino, atque parum adeo perforatum deprehenderit, ut vix digiti auricularis extremum introduci posset; in altera vix ut calami scriptorii capacitatem æquaret. Hymenem plerique frænulum dixerunt, alii duce Winslouvio (z) navicularem fossulam, eamque in Virginitatis notis in omne tempus annumerare consueverunt, scribente in hanc rem Riolano: *Orificium labiorum admodum angustum erat cum frænulo, sive membranula valde tensa, & rigida hæc labra inferne constringente*: quibus subdit postea: *Signa virginitatis in pudendi orificio collocata sunt, videlicet inferiorum cutis tensio, & rigiditas*: ut silentio præteream, quod Graafius de virgine annos nata viginti quatuor loquens tradidit (b), in cujus inferiori pudendi parte diductis a se invicem vulvæ labris altum conspexisse frænulum testatus est: quod si Petrum Taberranum audimus (c), nil aliud profecto, quam inferior labiorum commissura tensa in Virginitibus, laxa in corruptis, laxiorque in iis, quæ pepererunt, veruntamen semper conspicua, quemadmodum viri cl. Bavin & Fantonus animadverterunt: si Heisterum, atque Morgagnum præstantissimum, in Mulieribus virum expertis nullo modo visibilem, cum ea in violento congressu dilacerata carunculæ myrtiformes exoriantur, quas non hymenem, sed dilacerati hymenis reliquias esse haud dubie affirmant, ut pulcherrimam intuenti delineationem, quam Morgagnus exhibuit, apparere facile potest (d). Cum hymenem igitur sanum, & integrum modis supra indicatis deprehenderit cl. Mauriceau, suspicari non licet eundem vaginæ

T 2

ori-

(x) loc. cit. p. 51. (z) *Trait. du bas. vent.* f. 629. (b) *De Mulier. org. cap.* 5.
(c) *obs. anat.* 35. (d) *adv.* 1. tab. 7.

orificio in coitu exercitatis Mulieribus adeo stricto, angustoque, ut virginitatem imitari videatur deceptum fuisse, quemadmodum id deprehendisse refert Riolanus in Muliere 25. annos nata ita impudica, ut viros ad coitum invitaret (e), aut medicamentis, aliisque artificiis, quibus versipelle pellarum genus virginitatem simulare solet, eodem testante Riolo, quibus propterea minus cautæ obstetrices dolo capiuntur, ut ex cl. Horatio Augenio constat, ubi inquit (f): *Tantum possunt ejusmodi fraudes, ut viderim sex probatæ famæ obstetrices Mulierem quamdam judicasse intactam virginem, quæ septem antea Mensibus puerum pepererat: Præterquam enim quod non solum vinculum illud duriusculum, quod obstetrices, ut inquit Riolanus, intromisso digito offendunt, chordamque idiomate suo vocitant, quo præsentem virginitatem esse, atque indubitatam affirmant, digitorum ope exploravit, sed ulterius progressus hymenis capacitatem detexit: accedit præterea id se expertum fuisse in viro nuptis Mulieribus, altera quidem septuagenario, qui præ virium imbecillitate nec hymenem dirumpere, nec propterea pudendum in uteri collum introducere potuerat, sed prope virginitatis claustrum semen etiam languide ejaculare: altera juveni quidem, sed qui duorum Mensium spatio, quo eam desponsaverat, nondum & ipsius confessione vel in violento nisu ingressus fuerat, unde consilium, & opem medicam poscere non dubitarunt, cum jam examine rite instituto, gravidam esse uxorem non sine obstetricis admiratione, quæ fidenter affererat sterilem perpetuo evasuram haud intuto pronuntiavit. Sed ne rariorum observationum studio fallamur, illud tenendum, quod plerunque in tenellæ ætatis juvenculis contingit, ut scilicet præ genitalium partium angustia virile pudendum admitti non possit. Quod & de provectioribus virginibus intelligendum putat Riverius, in quibus partes genitales defectu exercitii venerei marcidæ, ac viatæ factæ sunt, ac strictiores redditæ, ut virilem penem facile postmodum admittere nequeant. Quod tamen non adeo frequens est, ut non alia melior sterilitatis causa in iis excogitari queat. Quotidiana enim constat experientia non paucas provectiores virgines perforatas non modo inveniri, sed quæ optimos, ac per-*

fectissime constitutos fetus edunt, licet laboriose magis, quam juniores, ob ossium difficiliorem distensionem, quam tenella cum essent nondum passa, obduruerunt. Accusanda in his potius videtur aut deficiens partium elasticitas apprimæ necessaria, ut semen receptum retineatur, ut ovum muliebri in uterum descendat, aut materia embryoni nutriendo necessaria. Sed de his infra erit dicendi locus.

Deinceps uteri vitiis, & adjacentium partium, ut quando Virgines uteri clausura laborant &c.) Virgines uteri clausura laborantes atretæ, seu imperforatæ nominantur: hæc autem tribus in locis fieri potest, vel in osculo uteri interno, vel ejusdem cervicis, vel in osculo anteriori, quod vulva appellatur. Istæ omnes partes clausæ sunt vel naturæ vitio membranam quamdam obtendentis, vel vi præcedentis vulneris, aut ulceris, quibus coalescentibus fit earumdem partium coalitus, vel demum tumoris causa, quo meatus interior obturatur. Ejusmodi sunt scirrhus, cancer, de quibus supra dictum est, carnositas, polypus, lapis, quibus omnibus pudendi virilis, ac feminis ingressum prohiberi manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Rarum quidem esse docet cl. Mauriceau (g) Virgines uteri clausura laborantes reperiri. Exempla tamen non desunt a viro cl. memorata, de Fabricio primum narrante, qui puellam vidisse ait annos 13. natam, quæ propterea quod hac de causa menstrua ejicere non potuerit in mortis discrimine fuit constituta, sola autem incisione non modo in perfectissimum valetudinis statum restituta, sed ad generationem apta reddita: tum de alia annorum 17. referente, quæ tumore adeo insigni premebatur, ut extra situm propenderet, in quo vulvæ ingressus adesse oportebat, instante vero Mensium periodo ad eam magnitudinem adacta, ut membrana carnosæ vulvam omnimode obducens propelleretur, quæ uteri prolapsus uti primum habitus fuit ad amissum videbatur, sectione autem, sanitati egregie restituta. Aliam historiam de Muliere, cujus supra meminimus, quæ imperforata prægnans evasit; quamque de puella citato loco refert, cum eodem recidat brevitate gratia prætermitto. Scirrhosam labem a suppresso floris albi stillicidio, vel

(e) loc. cit. (f) epist. medic. tom. 2. lib. 1. cap. 6. (g) loc. cit.

vei Mensium fluxu in feminis melancholicis, hypochondriacis, cacheticis oriundam non modo uterum, sed ovarium, & tubas Fallopianas occupantem sæpe sterilitatem perpetuam Mulierum inferre, se aliquot exemplis didicisse testatus est Hoffmannus (b). Quid opus est pluribus! Quæcumque natura claudæ, distortæ cruribus, vel depressa cocyge existant, vix commodam posse in concubitu præstare figuram, quæ ad debitam seminis receptionem necessaria est, neminem latet: Pinguedinem nimiam vias uteri angustare, & aqualiculo prominentiore justum, & commodum viri cum fœmina congressum prohibere manifesta res est. Quod vel Mulieri prægnanti contingere docuit Hippocrates in libro *de Sterilibus*, & a libi (i) inquit: *Quæ præter naturam crassæ non concipiunt, iis os uteri ab omento comprimitur, & priusquam extenuetur non concipiunt.* Quamquam si cl. Mauriceau audimus, ille quidem interni orificii compressionem, quam facit Omentum inter sterilitatis causas ægre recenset; cum occurrere huic impedimento posset Aretinus aliqua subtilius excogitata positura, qua in actu venereo prædicta uteri compressio præcaveretur.

Uteri ore opposito vaginæ ingressui) His addit Riverius temperiem uteri frigidiorē torpidas Mulieres reddentem, ut nulla propemodum voluptate in coitu fruantur, aut tardius saltem excitentur, ita ut internum uteri orificium tempestive non aperiatur ad semen virile recipiendum. Quod Mulierum stupiditatis nomine gallico idiomate *insensibilité* perbelle expressit Mauriceau, non tanti faciendam putat, quanti potest, ac debet. Quamvis enim Mulieres virile pudendum in vaginam, sive uteri cervicem recipiant, atque internum ipsius orificium pro seminis ingressu tempestive aperiatur, non inde tamen sæpe sæpius steriles esse desinunt pro vario ejusdem orificii situ, qui quandoque ex adverso non est vaginæ ingressui, sed interdum deorsum rectum intestinum versus, aut ad latera, ita ut semen recto pellere viro non liceat, Mulieri concipere, propterea quod aut statim profiliat, aut refrigeretur cum simul ac ejaculatus est ab utero non recipiatur.

Nimia uteri laxitate, abortu &c.) Sed jam ad alterum vitium conceptionem impediens ventum est, quando scilicet semen non re-

tinetur, quod tunc plerunque contingit, cum aut abortu, aut partu laborioso fibræ uteri divelluntur, & nimium laxantur, cum interno orificio, aut cum in toto corpore humores lymphatici, ac serosi, crudique redundant, & ad uterum, ac vaginam confluentes prædictas partes nimium molles, & laxas reddunt, ac propterea ovulo retinendo, aut genituræ ineptas partes constituit, quæ immo una cum excedentibus lymphaticis humoribus labitur extra laxatum uteri os. Hinc frigidas, cachecticas, pituitosas, frequentissime vero fluori albo obnoxias steriles esse videmus: e contra steriles fere semper observamus nimis calidas Mulieres, salaces, & luxuriosas ob humores valde acres, salinos, stimulant in toto corpore redundantes, & ad partes generationi dicatas confluentes, quia videlicet ab ejusmodi humoribus nimis acris urentibusque seminis virilis virtus destruitur, & ab excedentibus motibus, ac calore genitalis spiritus dissipantur, qui a temperato foventur calore. Hinc aptissime Hippocrates (k): *Quæ frigidos, & densos habent uteros, & quæ præhumidos habent, non concipiunt, extinguuntur in ipsis genitura. Et quæ plus æquo siccos, & adurentes; nam alimenti defectu semen corrumpitur. Quæ vero ex utrisque moderatam naturæ sunt temperiem eæ fecundæ evadunt.* Quem aphorismum explicans Galenus, semen a nimia uteri humiditate extingui ea prorsus ratione, qua triticum, quod in udis, ac paludosis locis feritur, aut contra lapideis, arenosisque, docuit, cum alimenti defectu fructum producat, ac si ardente Sirio urenti Caniculæ exponeretur. Jam etiam me tacente facile omnes intelligunt, tertium conceptionis impedimentum attigisse, quando nimirum ovum non nutritur sufficienter in utero, quod frigida, & humida, ut Veteres agebant, uteri intemperiei, seu ut nostrates volunt, laxitati, & serosorum, crudorumque humorum copiarum ad ipsum veluti ad cloacam, ad quam omnes corporis partes suas superfluitates deponunt, confluentium tribuendum videtur, quatenus scilicet etiam si retentum sit semen, facillime tamen corrumpitur, cum de calida intemperie, seu de acris urentibusque humoribus res luce fit clarior.

A defectu sanguinis, & succi nutritii, eodem

(h) Tom. 4. p. 5. cap. 6. sec. 19. (i) 5. aph. 46. (k) 5. aph. 62.

dem effæto &c.) Ad quartum impedimentum pertinet materiæ defectus ad Embryonis conformationem, & incrementum necessariæ. Hinc observamus lactantes, aridas, & emaciatas rarius concipere, & mulieres post largas humorum evacuationes infœcundas evadere ob sufficientis nutrimenti defectum. Sic nimis juvenulæ, & vetulæ, etiam si virile pudendum recipiant, steriles communiter creduntur, quod debita sanguinis copia careant ad Embryonis conformationem, & nutritionem. Cum tamen certissimis observationibus deprehensum sit ovaria ante pubertatis annos esse admodum parva, purificationis tempore magna, in fenescantibus valde labefactata, exsucca, ineptam illorum dispositionem ad fœcundationem, accusandam traderem. Quamquam etiam si sanguinis defectus redarguendus videatur, nec tamen deficiat, effætus nihilominus, aquosus, partibus heterogeneis & excrementitiis ditatus esse potest, atque torido, & oleoso succo depauperatus, vel labe quadam venefica inquinatus, ut cum mulieres hæctica febre laborant, hydrope, febribus longis, scorbuto, elephantiasi, lue venerea, ulceribus fœtidis, & cancrois, vel insigni unius alicujus visceris læsione debitam sanguificationem impediende, & convenientem triturationem, & attenuationem, qua partium inutilium, atque excrementitiarum secretionem minui contingit, aut omnino everti: unde in sanguine collectæ universam fluidorum massam inficiunt, & admirandos, ac proportionatos totius machinæ motus turbant, atque confundunt. Hinc sterilitas tamdiu duratura, quamdiu prædictis morbis leventur mulieres, aut quod frequentius evenit, quamdiu mutatione ætatis temperamentum mutant, aut organorum genitalium constitutionem a priore diversam adipiscantur, atque virile semen convenienter utero recipiatur, debito tempore retineatur, foveatur, conservetur, ac debita materia ad Embryonis conformationem, & incrementum suppeditetur. Quid si ovi ductus, sive tubæ nimis corrugatæ, aut nimis laxæ sint ejusdem fibræ, ut paralyticæ, & ad motum ineptæ evadant? Ab hisce enimvero omnibus causis immedicabilem sterilitatem exoriri, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Sed ne diutius hisce recensendo

dis immoremur, si quis de sterilitatis causis curiosius doceri velit, eum ad cl. Vallisnerium mittimus in suo tractatu Italico sermone conscripto, in quo omnia abunde suppetunt, quæ ad perfectissimam earum historiam requiruntur. Nobis præcipuas, & quæ sensibus obviæ sunt indicasse sufficiat edoctis monito cl. Listeri dicentis (l): *Adhuc in tenebris sunt generatio, & utriusque sexus virtutes: uteri qui sani, & secundum naturam se habent, prolis quidem concipiendæ potes sunt: at in quo consistat ista sanitas, questio est: alioque Etmulleri (m) ubi ait: Quando mas emittit genituram debitæ consistentiæ largiter, & quando nullum adest vitium, conformationis mas absolvitur, & vitium sterilitatis est in fœmina, quæ mille modis potest impediri.*

III. *Alimenta, pharmaca, incantationes, maleficia &c.*) Quæ de nonnullis externis rebus sive alimentis, & pharmacis tradiderunt Veteres Scriptores nugæ sunt. Inter alimenta, ut acetum, mentham, symbrium aquaticum, aliaque id genus silentio præteream, Fabæ recensentur ab aliquibus Apollonii ductis auctoritate, qui in libro historiarum memorabilium; putamina, inquit, fabarum steriles plantas efficere, si radicibus earum apponantur, & gallinas, si crebro eas edant. Hanc ob causam fortasse Pythagoreos fabæ usum interdixisse. Verum enimvero contrariam opinionem sustinet Antiocheus, quem Minoë refert, asserens fabas malum succum ferre, insomnia turbulenta facere, ad venerem excitare, mentis tranquillitatem efficere, eamque ob rem Pythagoram a Fabis abstinuisse, uti fere abstinuisse Sacerdotes Ægyptios tamquam immundo edulio testatus est Herodotus. Sed ne his omnino acquiescamus facit Aristoxenus apud Aulum Gellium (n), qui nullo legumine Pythagoram sæpius usum fuisse tradidit: hinc Pythagoricum illud symbolum, a Fabis abstinet, alia ratione interpretandum, vel ut alii volunt teste Plinio, quia mortuorum animæ sunt in illis, & quia in floribus earum litteræ lugubres reperiuntur, vel ut alii, quia, ut ait Lucianus, si viridem fabam folliculo exuas virilibus genitalibus omnino similis apparet, qui cum sint auctores fœcunditatis si ve generationis non a faba comedenda, sed a rei venereæ proluvio voluisse Pythagoram ho-

(l) exerc. de hum. (m) colleg. præf. (n) lib. 4. n. a. c. 11. inst. R. H.

homines deducere: Tandem alii cum Plutarcho, quia Veteres vice calculorum in Magistratibus eligendis Fabis utebantur, unde a muneribus Reipublicæ tractandis abstinendum. Addunt etiam nonnulli incantationes, & maleficia, a quibus conceptionem impediri posse vago passim rumore circumferre solent. Diabolicis artificiis non plus tribuendum, quam par est alibi a nobis fuit demonstratum (o). Dum tamen morbos producit Diabolus, eosdem producere spiritus afficiendo, modo scilicet urgendo nimis, & in vehementes turbas, effrænesque impetus cogendo, modo eosdem sistendo: hinc omnes morbos dæmoniacos vel ad perturbatum solidarum partium motum referri, vel ad cohibitum. Ad illos spectare varias, atque immanes corporis jactationes, circumvolutionesque, epilepsiam, furorem, aliosque ejusmodi, quorum mentio fit in novo Testamento, quorumque originem Spiritus Sanctus Dæmoni adscribit: ad hos vero linguæ aphoniam, surditatem, contractionem &c. quæ a Dæmone producta fuisse testis est Sacra Scriptura. De sterilitate ne verbum quidem. Impotentiam tamen conjugalem huc spectare, eamque ex cessante spirituum influxu per penis musculos repetendam esse animadvertit Hoffmannus (p), id quod per incantamenta induci posse etiam in vulgus notum est. Quod si verum esset, minus mirandum videretur, cessante hac eadem de causa spirituum influxu in uterum, ac reliquas Mulierum partes generationi inservientes ita laxari, ac flaccescere posse, ut semini, & ovulo retinendo impares partes constituerentur, atque hac ratione steriles Mulieres evadere. Nisi forte velimus asserere eodem duce Hoffmanno, tanta hodie Dæmones potestate, atque imperio non uti in rerum naturalium ordinem, ipsumque genus humanum, quanta olim polluerunt. Quod vel ex eo maxime apparet, quod nostris temporibus spectra, obsessiones, incantationes, dæmonum ludibria, ac famosa Oracula Delphorum, Dodonæ, Bæotiæ, Lyciæ, Lybiæ, Ægypti, & Caborum, quæ olim erant o-

mnibus admirationi, post mirabilem Christi adventum magna ex parte evanuerunt, ut Antiqui Patres Athanasius (q), Justinus Martyr (r), Dionysius Alexandrinus (s), ex paganis vero Plutarchus testati sunt: ideoque omnes morbos, qui extraordinariis signis, ac characteribus non se manifestant, quos alibi memoravimus (t), non magicos, aut dæmoniacos habendos, sed naturalibus causis adscribendos, quibus omni studio removendis studendum.

IV. *Molæ causæ sunt ovi in testibus, sive in tuba, sive utero incubati partes laxæ, confusæ &c.* Cum ovaria ante pubertatis annos admodum pauca esse dixerimus, purificationis tempore magna, ac in senescentibus valide labefactata, exsucca, satis superque apparere posse videtur magnum illis ad generationis opus esse usum. Vesiculæ rotundæ a Stenone in cane pisce foemina primum detectæ modo plures, modo pauciores, pro ætatis, & circumstantiarum diversitate pellucido humore ovorum albo simile repletæ, qui ebulliendo consistentiam, calorem, saporem albi ovorum quoque adipiscitur binis membranis altera alba, valida a Peritonæo ducta, altera propria arcte connexis constantes, & ovarii substantiæ per calicem crassiusculum inferne adhærentibus vera esse ova protenso quasi digito monstrare videntur, ut cum Stenone Graafius (u), & Hornius (x) alique sunt opinati perbellis ducti observationibus vesiculas illas maxime post imprægnationem sensim expandi, accrescere, ovarii membranam elevare, extendere, atque in papillæ formam sic dilatare, ut emineant, a pedunculo suo pendeant, inde elabantur cicatricem cavam in ovarii substantia, & ejus membrana relinquenti, quæ sensim postea coalescit, ut fere veris ovis accidere quotidie experimur, quidquid de his cum Malpighio suspicentur viri magni nominis, qui nuperrimis temporibus floruerunt Vallisnerius (a) Sanctorius (b) Paitonus (c) Morgagnius (d) Nigrifolius (e) alique conjicientes insigni pro more perspicuitate vera ova licet minutissima, & grani millii magnitudi-

(o) *aph. lib. cap. 8. com. 7.* (p) *Opusc. phys. med. Dissert. phys. med. de Diaboli potentia in corpora sect. 21.* (q) *De Incarnat. Verbi Dei cap. 47.*

(r) *In Dialogo cum Tryphone Judeo.* (s) *Apud Euseb. lib. 7. H. E. cap. 10.*

(t) *loco cit.* (u) *De organ. gener. Mul.* (x) *Epist. de genit.*

(a) *Istoria della generazione.* (b) *Obser. anat.* (c) *Discorsi della generazione.*

(d) *Adver. anat.* (e) *Consid. intorn. alla generaz.*

dinem vix æquantia in luteis corporibus a cl. Malpighio primum detecta latitare, quæ cum in Virginibus, tum in gravidis maxime conspicua sunt, cum contra vesiculæ decrescant, & corporibus luteis incrementum cedant, quorum ope ovulum postea intumescat, atque expandatur. Cujus rei tamen nulla evidens certitudo, ut a cl. Heistero demonstratum est (f). Proni sunt igitur plerique ad credendum, Fallopianas tubas venereis stimulis influxu copioso sanguinis, ac spirituum excitato rigere, atque fimbriarum, sive laciniarum muscularium ope sic ovaria amplecti, & premere, ut ovulum jam imprægnatum, & sensim separatum excipiant, & ad uterum si nihil impedit continuato motu deferant. Interim vero si uterus masculino semine irrigatus fuerit, atque ea ratione præparatus, qua ovulo congruum, & idoneum nutrimentum præbeat, ovulum ipsum incrementum capere, sin minus arescere, & expelli, ut superius dictum. Quam quidem opinionem cum per se satis claram, tum propter illorum famam, qui eandem defendunt multæ confirmant historiæ, quibus compertum est in his vesiculis non modo auctis, & ovario adhuc hærentibus, sed in tubis Fallopianis, atque extra uterum quoque fœtus accrevisse, quæ a Mangetto præsertim (g) ex variis Scriptoribus collectæ sunt, atque prolixissime descriptæ, a Dionis (h) ab Anelo (i), speciatim vero in ovario a Zodiaco Medico Gallico relatæ (k) a Vieussenio (l) a Littrio (m); in tuba Fallopiana a Riolo (n) ab Elsholtzio (o) a Buffiere (p) a Littrio (q) a Dionis (r) a Cypriano (s) a Sanctorino (t) a Paitono (u); in abdomine a Straussio (x) a Boylio (z) a Bianco, a Calvo aliisque, quos singulatim percensendo pumeravit Heisterus (a) fieri hæc quandoque conjiciens propterea quod fœtus vel ex ovario extri-

cari non potuerint, vel tubæ Fallopianæ angustias superare, vel in cavum abdominis deciderint. Quod vero nodos habet dignos acri vindice, & ab altioribus studiis non sejuncto modus fere est, quo ovum fœcundetur. Cum fœtum jam in ovario principium sumere ex hætenus dictis perspicuum sit, idque confirmant experimenta in Cuniculis instituta, quibus deprehensum est, nonnisi sex circiter horis post coitum ovorum folliculos ad rubedinem vergere, viginti autem, & quatuor horis elapsis multo clariora in iisdem fœcundationis indicia apparere, tertio vero tantum a coitu die ova in tubis, & quinto in uterum deduci, illorum opinio, qui putant tenuissimam feminis partem uterum, & ejus succos prius fœcundare, a quo deinde ovulum delapsum fœcundetur, per se corrui. Atque hac in re quidam viri cl. Bartholinus (b) Graafius (c) Verheyenius (d) Ruyschius (e) Mangettus (f) Vallisnerius (g) Morgagnius (h) optime sensisse nonnullorum judicio visi sunt, cum ovorum fœcundationem non in utero, non in tubis, sed in ovaris fieri sunt arbitrati: nonnullorum inquam, sive illorum, qui omnia ex ovo generari contendentes, futurique Animalis rudimenta in ovulis fœmineis ponentes, ad credendum vehementer adducti sunt maxime volatilem feminis virilis partem, tenuissimam ad ovarium usque ascendere, atque ovum ipsum afficere. Quam quidem sententiam cum primum subtilius excogitarunt, certum est non parum placuisse, si ve revera habeat cur placere debeat, si ve observationibus in ovis gallinaceis post Hieronym. Fabricium ab Harvæo, Velthufio, Deusingio, præsertim vero ab oculatissimo Malpighio ante, & sub incubatu institutis id ipsum manifesto conjiciant. Constat enim in confinibus albuminis, & vitelli tunica singularem maculam albam, perexiguam,

- (f) *Comp. Anat. not.* 309. (g) *Theatr. anat.* Tom. 2. & *Bibliotheca Chirurg.*
 (h) *Dissert. sur la generation de l'homme.*
 (i) *Suite de la nouvelle methode de guerir les fistules lacrimales.*
 (k) *An.* 1682. (l) *Dissert. de structur. & usu uteri.*
 (m) *Hist. Acad. Reg. an.* 1701. (n) *Anthrograph. lib.* 2. cap. 35.
 (o) *De conceptu tubario.* (p) *in act. Anglic.* 1694. & *Lipsiens.*
 (q) *l. c. an.* 1702. (r) *l. c.* (s) *Epist. de fœtu.* (t) *l. c.* (u) *l. c.*
 (x) *histor. fœt. Mussipont.* (z) *Histor. anatom. gravidit. an.* 25.
 (a) *Compend. anat. not.* 35. (b) *Anat. lib.* 1. de inf. vent.
 (c) *Ibid.* (d) *Ibid.* (e) *Advers. anat.* (f) *Ibid.* (g) *Ibid.* (h) *Ibid.*

quam, lenticulæ fere magnitudine reperiri, quam ob similitudinem cicatriculam appellant, quæ nudis oculis rudis videtur, microscopio vero armatis inspecta puelli conformationem pulcherrime repræsentat. Quibus addendum in ipsis plantarum feminibus ceu totidem ovulis gemellam quamdam conspici, ex qua planta nascitur, & in qua delicatissima totius plantæ delineatio apparet, eaque corrupta, vel corrosa omnem vegetationis vim penitus extinguere. Cum Leuvvenhoekium audiunt (i) asserentem, se in grano tritici tres distinctas plantulas cum radiculis, & foliolis vidisse, in secalis grano quatuor plantarum rudimenta, in hordei quinque, septem & octo, tam multum profecisse videntur, ut quidquid alii perscrutari hac de re altius potuerint ad aniles fabulas referant. Hinc non modo Diamerbroekii, Lamii, Duvernei Chirurghi, Sbaralæ, ac nuperrimum Vidulsi, Vogli, de la Mothe systema sive accusare, sive refellere cunctis viribus conati sunt (utpote qui contra ovorum muliebrium virtutem pugnarunt), sed notissimum ipsum Leuvvenhoekii, quem Andryus, Vulpinus, Geoffroy, Boerhaavius, alique sequuti sunt, futuri Animalis machinam non in ovulis foeminarum, sed in vermiculis vivis, quibus masculinum semen scatet contineri existimantis, destruere satagunt. Hi fere Morgagnius, Sanctorius, Nigrifolius, Vallisnerius, Paitonus supra laudati. Recte ne an secus, viderint alii. Id enim, & quæcumque attigi, non ideo attigi, ut iudicium interponam meum, sed ut aliorum exquiram. Illud solum aveo intelligere, quid causæ sit, cur reprehendendus homo videatur, qui conceptum fieri tradat, dum semine virili Animalculis huiusmodi vivis scatente impetu violento in uterum immisso unum ex ipsis ovo occurrens parte sua vivaci incredibiliter parva per insensibiles Membranarum poros ovi substantiam penetret, ubi retentum, fœtum (non secus ac plantarum semina terræ commissa) nutritur, crescit, cætera suffocat, donec evolutum, explicatumque perfectum Animal evadat? Cur redarguendus, qui fieri conceptum doceat omni illo in loco, in quo semen ovum offendit, in ovario scilicet, in tuba, in utero? Cur digito monstrandus, qui conceptum fieri commode posse censeat

Tom. V.

semine, & ovo simul eodem tempore in uterum delatis, ac tubas non solum tempore fervidi coitus rigentes amplecti ovaria, & premere, verum etiam quocumque alio, proindeque ova dummodo matura sint posse semper ex ovario in uteri cavum dimitti, ibidemque semine masculino accedente foveri, sin minus tamquam subventanea arescere, & expelli, quemadmodum oviparis accidere videmus? Nonne hic operandi modus clarior, simplicior, tutior cæteris hætenus excogitatis videtur? Si verum id esset, neque eum longe admodum falli putaverim, qui existimaret fœtus generationem in hoc sitam esse, quod unum ex Animalculis vivis, quibus semen scatet, in ovulum ingrediatur, ibique retentum crescat reliquis suffocatis. Clariorem autem esse nemo inficias ire ausit, qui sedulo, & accurate perpendat eos, qui tenuissimam feminis partem ovum Muliebre foecundare opinantur, eam tenuitatem intellexisse, quæ auræ similis est: Hinc auram ipsam appellarunt, virus, venenum nulla alia de causa, nisi ut tenuitatem, quæ vix concipi potest, explicarent. Sed id supposuere potius, quam observatione, aut experimento demonstrarent. Qui ad vermiculos confugiunt rem sane proferunt, quam cum ad veritatem propius accedere ratio evincit, tum observationes, atque experimenta confirmant. Vermes enim in semine contineri tam certum est, quam quod certissimum. Quod profecto non dicerem, nisi vim animis adderet cl. Hartsoekerus, qui primus omnium semen Animalium microscopio examinavit, cuius ope se infinitam propemodum Animalculorum copiam detexisse testatus est (k), quod & indefessus naturæ per microscopia indagator Leuvvenhoekius multis ac constantibus experimentis non modo confirmavit, sed eorum existentiam contra adversarios variis in locis defendit, ut præstantis Morgagnii silentio præteream, Listerum, Vallisnerium, aliosque celebres huiusce ævi Scriptores, quamvis contrariam generationis opinionem sustineant, eosdem tamen inficiari (quod magni facio) ausi non sunt. Quo loco fateor me acquiescere nullo modo posse levissimis suspicionibus illis, in quas Verheyenius, Clericus, Mangettus, alique inciderunt, particulas, quæ in semine per mi-

V

cro-

(i) *Epist. ad Reg. Societ.* (k) *Eph. erudit. Lips. an. 1678.*

microscopia spectato moveri conspiciuntur vera Animalcula non esse, sed vulgaria, & inanimata corpuscula, quæ non ex se ipsis, sed spirituum genitalium, atque auræ feminalis vi agitantur. Illud enim non asequor cur velint spiritibus genitalibus, auræ feminali, quæ idea concipimus, fidendum esse, de observationibus, atque experimentis vero dubitandum. Cur vulgaria, & inanimata corpuscula innumera cum innumeris exiguis, oblongis, caudatis, vivis anguillulis (tales enim esse seminales vermiculos Boerhaavius ipse testatus est) innatantibus alteri parti ejus humoris, qui in meditullio testium, epididymidibus, vasis ejaculatoriis, & vesiculis feminalibus deprehenditur, iisque in hominibus, quadrupedibus, avibus, amphibis, insectis semper conspicuis sint confundenda. Sed sentio jam quid obijciatur, & quantum mihi discriminis restet cum iis, qui suaderi non possunt vermiculos in semine contineri, tales nimirum videri ob illusionem, quæ ex vitro, aut lentibus contingit, hinc variis modis quoad numerum, molem, figuram passim observari, & describi. Recte illi quidem. Ego vero propter summam stultitiam Malpighii aliorumque experimentis fidam, quibus citra ullius erroris suspensionem statutum prætendunt, cicatriculam illam suam in confinis albuminis, & vitelli tunica microscopio conspicuam puelli conformationem pulcherrime repræsentare, ut omnia ex ovo reperant? Sed tempus est ad propositum redeundi. Satis enim in istorum subtilitatibus versati sumus, cumque de vermiculorum existentia in semine hodie dubitetur a nemine, atque natura nil frustra molitur, si hæc operandi ratio clarior non modo sit, sed & simplicior, in eas angustias compellere minus congruum videtur, ut vermes semini eandem indidisse affirmemus pro stimulo vesicularum feminalium ad semen validius exprimendum, ut cl. Morgagnius opinatus est, vel pro suavitate concubitus, dum in ductus ejaculatorios confertim irruentes voluptuosam quoque titillationem in exitu excitant, ut Listerus, vel demum pro feminalis materiæ continua agitatione scissione atque hinc majore fluiditate, mobilitate, qua ad novam circulationem cum reliqua massa disponderetur, ut Vallisnerius, sed pro ovi muliebris fecundatione. Simpliciorum autem esse ecquis

revocare ausit in dubium, si insignes mutationes spectet, quæ continuo observantur in Animantibus, quæ ex reptilibus fiunt volatilia, & hæc rursus ætatis mutatione in aliam Animalculorum speciem convertuntur? Notissimo id constat exemplo bombycum, quæ in Chrysalides mutantur, vermium, qui in muscas, ut alias mutationes mittam quamplurimas, quæ in naturali historia passim descriptæ reperiuntur. Neque aliud operæ pretium esse ad hanc mutationem vermiculi in fœtum subeundam tenendum est, quam ut ille ovum ingressus aptum nutrimentum inveniat, quocum crescat, augeatur, partes expandat: in sola enim partium expansione mutationem sitam esse tam ego intelligo, quam qui maxime. Quid de analogia dicendum, quæ, vermiculis admissis, inter fecundationem ovorum interest, & seminum plantarum, quam pulvisculo in semina ipsa e staminum floris apicibus immisso haberi non immerito conjectandum? Quandoquidem hunc generationis modum clariorem, ac simpliciorum esse ostendimus, si tutiorem esse constet, jam confecta res erit. Vermiculorum systema tandiu sustinendum videbitur, quandiu certiora hisce pro sola ovorum virtute suppetant argumenta, de quibus si docebimur priore relicta opinione in alteram statim nos quoque pedibus ituros esse pollicemur. Adeo verum est pro officio, & amore veritatis longe aliter nobis modo esse loquendum. Tutiorem autem esse liquido apparebit, si naturæ, seu summi rerum Conditoris finem contemplemur in eo potissimum versantem, ut genus humanum nova subinde generatione conservaretur, & hominum numerus in dies singulos cresceret & multiplicaretur, quo non tam facile, ac tuto potiri potuisset, si in ovo fœtus rudimenta continerentur. Justus enim subrepat timor, ne impar illud esset ad fecundationem etiam in utero delapsum, ideoque sine frustraretur suo. Minime vero frustrari manifestum est, si uno impari vermiculo existente ad ovulum penetrandum, infiniti fere sint, qui prædicto muneri obeundo existunt aptissimi: eo magis quod in hac sententia non oportet eos ad ovarium usque perpetuo ascendere, ad tubas, ut priusquam delabatur ovulum penetrent, sed ubicumque idem offendant in ovario, in tuba, in utero sese insinuant, atque ea ratione afficiant, qua opus est ad

generationem, quæ res ad finis securitatem maxime comparata videtur. Deinceps ecquis est vel rudioris ingenii, qui non videat aliud etiam fuisse naturæ institutum, certum videlicet hominum numerum habere, ut eorum species propagaretur? hinc necesse erat, ut plures haberentur vermiculi, plurimæ fierent conceptiones, plurimi ederentur in lucem fœtus: multo autem plures suffocantur vermiculi, quam ova incubentur, multo plura ova incubata ejiciuntur, quam fœtus maturi, multo plures editi in lucem pereunt, quam habeantur pueri, plures intereunt pueri, quam habeantur adolescentes, plures adolescentes, quam habeantur juvenes, qui apti sint ad opus generationis. Sed jam ad ultimum ventum est, in quo si diligentius singula persequamur, verendum est nobis, ne vel propter ejus longitudinem, vel ob rerum dignitatem nullum propemodum scribendi finem reperiamus. Quo factum est, ut mihi persuaserim ovulum ita fœcundatum optime tamen, atque in perfectissimo statu constitutum ab utero retineri, ejusque vasis turgentibus, copiosioreque succum effundentibus, partis calore, & motu subtilior factus cum fuerit, ovulum ipsum liberum primum, & nulli parti adhærens, intrare, distendere, augere, Embryonemque in eo contentum nutrire eo usque dum ovulo in dies incrementum sumente, membranisque illius sensim crescentibus, & ea præsertim parte, qua ovario adhærebat, placentæ rudimenta appareant, atque ovum ita crescens perfectum, atque in omnibus suis partibus expletum Animal evadat. Ovo vero male disposito, cujus tenuissimæ partes machinulam illam commoventes fortuito laxæ sint, confusæ, aut pressæ arcte, & invicem irretitæ, & implicatæ, corrugatæ, aut quomodocumque læsæ, & alteratæ, ut vermiculus sese expandere, & perfecte explicari non possit, loco perfecti Animalis informem quamdam massam effici, in qua fluidorum quidem, & solidorum motus habetur, confusus tamen, & vix sensibilis, & tale exinde partium incrementum. Eamque veram molam dicimus, seu falsum germen, quæ adnotante cl. Mauriceau (1) ratione temporis differunt, cum mola informis illa massa dicatur, quæ ultra consuetum gravitationis tempus perdurat in dies singulos

crescens, falsum vero germen, cum secundo, aut tertio circiter mense ejicitur.

Vel vero fibrosæ, ac gelatinosæ sanguinis partis tenui, & serosa una cum globulis foras exeunte &c.) Si ad ea attendatur, quæ paulo ante a nobis dicta sunt, apparet falsum germen, seu molam nil aliud esse, quam imperfectam conceptionem germinis non satis adhuc animati principio in ovo, eodem ferme ipso conceptionis momento, aut paulo post, labefactato, ita ut ex ovi membranis, placentæ, & matris sanguine carnosum quoddam corpus quoad soliditatem, & figuram Indiæ pullo plane simile conficiatur. Quibus addendum, eodem aperto aquæ cavitatem videri ei plane similem, quæ in ovo continetur, & quod magis est parvum membranæ punctum prædictam cavitatem obducens, quod est corrupti, ac labefactati germinis fœtus indicium. Ita fere cl. Dionis (m). A quo tamen dissentit laudatus Mauriceau (n) falsa germina magis membranosa quam molas esse asserens, ac corrupto semine quandoque repleta; fere autem semper superiorem eorum superficiem, qua utero adhærebant magis rubescere, ac carnosiores esse, quam interna eorum pars, quæ plerunque nigricans, ac livescens propter difficiliorem sanguinis circulum apparet, qui tunc potissimum, cum falsa germina ab utero divelli incipiunt, in eorum vasis densatur, & sensim sensimque in vacua interstitia propriæ eorum substantiæ se insinuans extraneorum corporum molem vehementer adauget, quæ in naturali statu multo erant elatiora, quam ab utero expulsa ordinario visuntur, cum uterus vi suæ contractionis compacti, coactique corporis figuram plane similem capæ, aut pulli ventriculi tribuat, posteaquam aqua, semenque corruptum intus contentum penitus fuerit evacuatum. Immo se longa experientia edoctum sæpius cognovisse affirmat hæc omnia pro falsis habita germina in conceptionis exordio vera fuisse, nihilque aliud esse quam parvas placentas, quarum membranæ denso, coacto sanguine molem insigniter adaugente sunt repletæ. En litem inter Medicos longe gravem. Quemadmodum enim in falso germine describendo cl. Mauriceau cum cl. Dionis opinione non convenit, ita aliam ab utraque dissimilem invexit cl. la Mothe (o) qua falsum germen

(1) Lib. 1. cap. 10. (m) Liv. 2. ch. 7. e reflex. obser. (n) L. eit. (o) Refl. obs. ii.

men membranis utique involutum haud esse constituit, neque, uti naturalis fœtus, aqua scatere, neque propterea placenta præditum, cujus munere ipsum fungitur ex uteri parietibus, quibus adhæret, alimentum excipiens. Quibus ita se habentibus falsi germinis natura prorsus ignoratur. Carnosum enim extus, membranosum intus & cavum, & aqua plenum Dionis esse prætendit. Carnosum omnino, & aquæ expers la Mothe. Modo membranosum, modo corrupto semine, modo denso coactoque sanguine reple- rum Mauriceau. In hac tanta, tamque multiplici opinionum varietate difficile est certi quidpiam constituere, isque multum profecisse videretur, qui quanta sit rerum ignoratio in hac parte perspiceret penitus, atque cognosceret. Tamen quia paucos hoc uno uberrimo cæteroquin fructu contentos esse plane intellexit cl. Andreas Pasta (p) quid ipse sentiret, paucis expedit. Pleraque enim istorum corporum, quorum histo- riæ apud Medicos descriptæ passim repe- riuntur, non aliud esse procul dubio con- stituit, quam uterinos polypos, vel gelati- nosæ, albidæque sanguinis partis concretio- nes in utero elaboratæ, quæ sub falsorum germinum, molarum, scissæ, disruptæ pla- centulæ, fungorum larva in fraudem facile inducunt; quæque & in partu, & post ipsum sæpe sæpius ejiciuntur, ut ex Lancilii epi- stola ad Malebancher missa in historia ge- nerationis Vallisnerii manifestissime appa- ret (q). Quod etiam exemplo confirmat Nobilis Mulieris, quæ a quodam Medico fuit summopere perterrita, quod præsens præsentem alloquens asseruerit, quamdam ejuscemodi concretionem, quæ revera car- nis frustulum videbatur, cum quid esset omnino diversum, placentæ portiunculam fuisse: quam tamen se integram omnino, suisque omnibus expletam partibus una cum fœtu excretam antea vidisse testatus est (r). Ejuscemodi concretionum causas stabilire æque difficilis quæstio est, quam tamen Vallisnerii studium, & industria facilem fe- cit (s), existimantis easdem a fibrosa, ac gelatinosa sanguinis parte tenui, & serosa una cum globulis foras exeunte proficisci, quæ utero tenaciter adhæret, condensatur, concrevit. Andreas tamen Pasta hac Val- lisnerii sententia contentus non est, atque

ille quidem concinne sibi dicere videtur, cum docet ejuscemodi concreciones eadem ipsa celeritate, ac lege contingere, quæ sanguinem a venis eductum cogi, conden- sarique videmus, qui si Pleuritici, aut Podagra laborantis fuerit, citissime concre- scit, atque in ejus superficie alba quædam materia, quam crustam dicimus, apparet, quæ interdum acutissimi cultri aciem fugit, ut a viris cl. Sydenhamo (t) Baglivo (u) Malpighio (x) præsertim vero a Mangetto adnotatum est (z) qui in Muliere qua- dam eductum sanguinem eo soliditatis de- venisse testatus est, *ut massa carnea solidior inde efformaretur, cujus textura compactior non tantum carnes molliores æquabat, verum ten- dineam indolem quasi adepta erat: nerveum corpus dixisses e variis fibris varie inter se commixtis compaginatum*. Quod cum ob alias rationes, tum ob hanc potissimum in ani- mum sibi induxisse haud intuto pronuntia- vit, quod cum Mulieres propter Mensium defectum se gravidas putent, atque iisdem quandoque affectionibus corripiantur, quæ inter gravitationis initia ordinario se pro- dunt, nil vel sanguinis, vel feri ex utero profluere solet; arcte nimirum clauso ejus- dem orificio a primæva menstruorum sup- pressionem ad ea usque tempora, in quibus assidue novo affluente sanguine, ferisque acribus ex denso, coactoque sanguine secre- tis, uteri membranæ vehementius sollici- tantur, contrahuntur, atque ea ratione af- ficiuntur, quæ vel una satis valere potest ad suppressum Mensium fluxum revocan- dum. Si viribus hisce pressum patere ejus- dem orificium contingat, sanguinem ex utero floridum, roseique coloris elegantia victimæ prorsus similem effluere: si vero uteri membranæ non sollicitentur, non con- trahantur, neque ea ratione afficiantur, qua opus est ad menstruum sanguinem ex utero ejiciendum, ipsum in uteri cavitate facile hære, cogi, & in grumos rubro obscuros, modo membranis donatos, alias materiæ cuidam fœtus immaturi carnem ad amissim æquantis unitos secedere. Hinc passim accidere, ut hæc eadem materies pro majori minorique ejusdem mole, ac varia accidentali partium dispositione, nec non etiam pro novo, ac vago spectantis genio modo falsum germen, modo mola

tunc

(p) Loc. cit. p. 161. (q) Della generazione &c. (r) Ibid. (s) P. 2. cap. 17. & p. 3. cap. 1. (t) Sect. 6. cap. 3. de pleurit. & tract. de podagr. (u) Prax. med. de pleurit. (x) De cord. polyp. (z) Biblioth. anat. tom. 2.

tunc cum fluentibus una menstruis purgationibus aliquandiu suppressis expellitur, reputetur. Fateor me iustis laudibus æquare non posse, quæ ingeniose admodum tradidit vir clarissimus. Parcat tamen si in suam non eo sententiam cum docet, omnes ejuscemodi informes massas nil aliud esse, quam uterinos polypos, vel gelatinosæ albidæque sanguinis partis concretiones in utero elaboratas, quæ sub falsorum germinum, molarum, aliorumque extraneorum corporum larva decipiunt. Licet enim ab illo fuerim, si de spuris molis loqui intelligat, & de iis, quarum æthiologiam in præsens suscepimus, haud propterea tamen concesserim idem de veris esse dicendum, quæque a Dionis, a Mauriceau, la Mothe ad examen revocatæ fuerunt. Aliud esse existimaverim informem quamdam massam, in qua tamen fluidorum, solidorumque motus habetur licet confusus, & vix sensibilis ob circulationis sanguinis, & spirituum impedimenta, aliud vero concretionem quamdam a sanguine in uteri cavitatem effuso, ibique aggesto, condensatoque prodeuntem. In illa quo modo membranæ, pelliculæ, carnosæ substantia percipi queant, tam ego intelligo, quam qui maxime. Ovum enim percipio, cujus partes laxæ, confusæ, arcte pressæ, & invicem irretitæ, implicatæ, corrugatæ, aut alio quovis modo alteratæ impedimento sunt, quominus ad eam expansionem perveniat, qua opus est ad optimam fœtus conformationem. Quemadmodum vero in ovi constructione lusus, erroresque infiniti esse possunt, ita naturam in eas angustias compellere, ut easdem semper circuitiois sanguinis, humorumque, nec non mechanici motus solidorum, a quibus secretiones omnes excretionisque, nec non partium nutritio, augmentatio, aliæque corporum alterationes proficiscuntur, leges servet in extraordinariis hisce casibus plane ridiculum: Hinc fortasse petenda ratio, cur ejus soliditatis, figuræ, atque internæ substantiæ Dionis quædam mola apparuerit, quæ a Mauriceau videri nunquam potuit, cur huic contigerit in alia intueri, quod commode spectare la Mothe non licuit. Cur illa aqua plena, hæc exsucca, cur membranosa hæc magis, illa carnosæ: omnes tamen plus minus duræ, compactæque fuerint, atque immaturi, seu inanimati fœtus speciem quamdam

præferentes, quod a concretionibus, quæ ex effuso sanguine contingunt tam alienum est, quam quod maxime, præsertim si id ea fieri celeritate ac lege cum cl. Pasta liberalius agentes statuamus, qua sanguinem e venis eductum cogi condensarique videmus in iis, qui Pleuritide, Podagra, aliisque istiusmodi affectionibus gravissimis premuntur. Ecquis enim est quin plane intelligat quantum intersit discriminis inter sanguinem e venis eductum aeri expositum, & illum qui in viscerum cavitatibus collectus ambientis aeris vires fugit, quantum inter illum, qui guttatim secta vena stillat, aut copiose fluit, quique magis vel minus ab ambiente aere afficitur? Cujusce rei defensionem nolim credas ita me suscipere, ut negem aperte in concreti superficie conspici quandoque albam illam crustam acutissimi cultri aciem fugientem: eam tamen nil aliud esse, quam gelatinæ concrescibilis partem crassiorem, crudior, & principio aliquo coagulante imbutam, quæ plurimorum morborum a sanguinis stagnatione pendentium occasio est, pleuritidis scilicet, aliarumque inflammationum, ad credendum vehementer adducor, atque id unum contendo concretionem huic plane similem in utero non facile subsequuturam, etiam si sanguis in uteri cavitatem effundatur, nisi tenuis, & serosa pars una cum globulis foras elabatur, unde fibrosa, ac gelatinosa utero adhæreat, condensetur, concreseat, ut Vallisnerius opinatus est. Atque ita quidem conjicientem observationes primum omnium admonuerunt, quibus compertum est hærentes diu Menses, sic ut uterus, & venter majorem in modum increseat, tandem inopinata hæmorrhagia superveniente in insignes grumos sanguineos nunc rubro obscuros, nunc livescetes ejici, qui tamen facillime dissolvuntur, quibusque aqua calente sæpius ablutis aquam globulos secum avehere relinquentem corpus album, & fibrosum, ut fere crassamento sanguinis e vena educti contingit haud injucundo spectaculo deprehendimus. Deinceps arduum, atque insolens explicatu mihi videtur, quomodo si sanguis ea crassitie, visciditate, & lentore peccaret, ut in uteri cavitatem effusus ea prorsus celeritate, ac lege condensaretur, qua sanguinem e venis eductum videmus, cujus textura adeo compacta quandoque est, ut
non

non tantum molliores carnes æquet, verum tendineam indolem acquirat, ut ex allata Mangetti observatione constat, uteri inflammationem prius non cieret, quam polypofas concretiones in ipsius cavitate, cum jam ejuscemodi textura in educto sanguine non appareat, nisi in iis, qui Pleuritide, aliisque gravissimis inflammationibus laborant. Si enim sanguis ita vitiat per pleuræ, aut pulmonum vasa non modo libera circulatione trajici non potest, sed hæere cogitur, atque in lateralia lymphatica effundi, atque hinc partis ruborem, dolorem, febrem aliaque sæva symptomata progignere, cur ubi uteri vasa offendat, quæ non recto cursu, sed varie contorta, curva, & quasi serpentinis ductibus hiant membranis intertexta, omni fulcro destitutis, in quibus sanguinis progressus lentus admodum, ac segnis est, inflammationem prius excitare non debeat, quam ibidem aggestus minimas earum extremitates sic distendere, ut aperiantur tandem, & viam sibi sternant aditumque, plane non assequor. Cum admissa serosæ, tenuisque partis una cum globulis separatione a parte gelatinosa etiam sanguine naturaliter se habente, & consue- tas vias libere remetiente, illa continuato loci calore densior, & cartilaginea effici queat, ut passim in educto e venis sanguine videmus, quod est argumentum in medicina prope certissimum in sanguine moleculas existere durioribus etiam partibus nutriendis idoneas. Neque vero Platerum nobis opponat, quem molas aliquot rejectas vidisse refert *immensæ magnitudinis partim carnis atræ, partim crassarum membranarum speciem referentes, ex quarum forma vulgus multa sibi, ac si caput, aut alia pars corporis, vel aliquod Animal esset, vel repræsentaret imaginari solet*: aut Fridericum Hoffmannum asserentem fieri quandoque, ut perpeffo abortu, vel superato etiam legitimo partu aliquot Mensibus post, a feminis, quæ gravidæ judicabantur, massæ solidæ carneæ variæ magnitudinis, & figuræ ejiciantur, quæ dum deforme corpus, & Animalculi cujusdam, ut talpæ, muris majoris, aut alius speciem repræsentant, a supersticiosa plebe incantamento tribuuntur, ac molæ esse perhibentur, quin a plurimis Medicorum pro præternaturali conceptu ex semine imbecilli, ac morbofo prognato

venditantur, cum postea subdat ejuscemodi corpora, aut placentæ reliquias esse, aut polypos in uteri vasis generatos. Respondemus enim Platerum quod attinet, aliud esse vulgum multa sibi imaginari, aut ignaros Medicos, aliud eos, qui philosophicis anatomicisque in rebus excelluerunt, qui observando, experiundo, & propiores causas, propriaque signa morborum nuperrimis temporibus investigando suæ famæ celebritatem per omnes fere terrarum oras disseminarunt, quique de falsis germinibus, atque subsequentibus molis innumeris fere observationibus, atque experimentis ducti ita loquuti sunt, ut nullum de eorum existentia ambigendi locum reliquerint. Dionis intelligo, la Mothe, ac Mauriceau præsertim, qui non solum longa experientia edoctum, ut supra vidimus, cognovisse affirmat, omnia pro falsis habita germina in conceptus exordio vera fuisse, nihilque aliud esse, quam parvas placentas, quarum membranæ viscido coactoque sanguine molem insigniter adaugente sunt repletæ, sed exempla etiam pulcherrima contemplanda curiosis exhibet, quibus citra ullius erroris suspicionem constitui posse videtur falsa germina, veras molas mera vulgi, ac Medicorum figmenta non esse, & ab iis probe distinguendas, quæ a carcinomatosa carnis ex- crescentia, a scirrroso tumore, aliisque istiusmodi extraneis corporibus proficiuntur, quæque confusam cum utero substantiam sortitæ cum sint misellas ad mortem usque comitantur. Cum interim veras molas a falso germine tamquam rivulum a fonte emanare pugnacissime sustineat, quod diutius quam par est in uteri confiniis immorans ad eam molem increfcit, ut molæ nomine insigniendum jure merito videatur. Quod ubi diligenter teneatur minus verendum est, ne justis contumeliis tandem increpetur, qui traditam divisionem molæ in veram, & spuriam non temere assignatam fuisse contendat. Hac adhibita nil in Medicorum historiis reperiri, quod commodissime explicari non possit. Non molarum generationem in viduis insigni castimonia præditis, in virginibus intactis, & vetulis, quæ jam fecunditatem amiserunt, quarum exempla quamplurima memorantur a Graafio (b) a Rhodio (c) Kerkringio (d) in

M

(b) De Mul. org. gen. &c. (c) Cent. 3. obs. 53.
(d) Obser. anat. 81.

M. N. C. (e) a Stalpartio vander Wiel (f) Hoecstetero (g) Thom. Bartholino (h) Horstio (i) Marcello Donato (k) ab ipsis Mauriceau (l), & la Mothe (m), quas omnes ad spurias aptissime retuleris, quæque si diligentius ad examen revocentur similitudinem habent cum veris quamdam, non ea tamen fibrarum mirabili prorsus ordine intertextarum, membranarumque robore, ac firmitudine insigni sunt instructæ, quas in cortice, seu crusta alba sanguinis Pleuriticorum, aut Podagra laborantium reperiri posse adversarii conjiciunt, quasque pro varia globulorum copia, quos reticulato ordine colligunt, & feri, quibus tinctæ sunt colore nunc muscularem substantiam, nunc glandularem, nunc pinguedinosam, nunc nerveam æquare putant, quas tamen nec ipsi deprehenderunt, nec vel in iis, in quibus serum secessit, & quibus partes, quibus constant, arctæ magis, compactæque sunt, quamvis omni adhibita diligentia, quantum mihi multorum annorum cursu fas fuit intueri potuisse bona fide testor. Fridericum Hoffmannum quod spectat afferentem, massas solidas carneas variæ magnitudinis, & figuræ a plurimis Medicorum pro præternaturali conceptu venditari, cum ejusmodi corpora aut placentæ reliquias esse tradat, aut polyposas uteri concretiones, de spuriis loquutum fuisse manifestissimo apparet ex iis, quæ alibi in hanc rem scripta reliquit (n) inquiens: *Concrementorum, quæ utero excluduntur varia sunt genera: primum audiunt molas, quas & generationis, & nutritionis superiori pertractavimus.* Molarum enim nomine concrementa venire carnea paulo ante docuerat, easque a Veteribus in molas generationis, & nutritionis dividi. Has suboriri ex vitiosa nutritione, & succi sanguinei, chylosque stagnatione intra extremas uteri membranas, quæ plerumque lochiorum, vel menstruum per male feriatas artes suppressioni debetur, atque nisi opportune iis occurratur in prægrandes tumores increfcere, ut exemplo didicit (o) raro sanabiles. Contra vero generationis molas in ipsius uteri cavo produci constituerat, ubi loco veri conceptus

moles carnea indigesta, vasculis, membranis, & fibris carneis prædita generatur, sicuti fere fit in fœminis conjugatis cachexiæ obnoxiiis, ejusque signa tradidit non modo, sed observatione in fœmina quadragenaria confirmavit: Tum vero subdit: *Alterum est cruor congrumatus in magnis frustis excretus; cujusmodi observationem allegat Ruy-schius &c.* Inferius vero: *Nostri egrotans exclusit tam molas veras, quam cruorem congrumatum, quem magnis in frustis conspiciere licuit.* Ex quibus apparet molarum divisionem in veras, & spurias utut vetustissimam Recentioribus probatam, ipsum Hoffmannum non modo non exclusisse, sed libentissime amplexum esse, quod apprime commodum, ut eæ omnes difficultates declinentur, quæ contra hanc sententiam allatæ sunt, quasque afferre ulterius non desinunt adversarii desumptas ex molarum excretionem cum menstruis aliquando suppressis, aut etiam periodice fluentibus etiam in fœminis profectionibus, quarum historiæ descriptæ extant apud Platerum (p) Marcellum Donatum (q) in A. N. C. (r), & quotquot animo, & cogitatione percurrunt, quas allata divisione sive accusari, sive refelli facili negotio posse manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Quamquam vero quid hisce subtilitatibus an veris, an falsis diutius immeremur, si hæc atque alia ejusmodi, quæ passim in cl. Pastæ sermone leguntur, efficere non potuerunt, ut sive falsa germina, sive molas omnino inficiaretur, ingenue eodem fatente ratum se exploratumque habere, licet raro, eadem existere, unde cum prius eorum diagnosim, tum vero prognosim, & therapejam solertissime tradidit?

V. *Sterilitatis signa per se satis clara sunt: causarum ex earum examine &c.* De sterilitatis diagnosi nunc dicendum superesset. Verum cum sterilitas nota omnibus sit, planeque perspecta, de ejus signis nihil omnino suppetit, quod afferri dignum videatur. Causarum potius disquisitio animadversionem meretur. Verum cum eadem ex quatuor classium, ad quas referuntur, examine clare innotescere queant, ab iis de-

(e) Decad. 3. an. 7. obs. 222. (f) Obser. rar. 73. cent. 1. (g) Obser. med. decad. 6. (h) histor. anat. cent. 1. hist. 67. & A. H. par. 3. cap. 17. (i) Lib. 4. de morb. Mul. obs. 39. (k) Medic. hist. mirab. lib. 4. cap. 25. (l) Off. 33. 145. (m) Refl. obs. 15. (n) M. S. T. 4. p. 3. cap. 9. obs. 9. (o) Consul. Med. sec. 3. cas. 71. (p) Obs. lib. 3. (q) De Med. hist. mirab. lib. 4. cap. 25. (r) Dec. 1. an. 2. obs. 79. & dec. 2. an. 4.

denuo recensendis supersedere fatius esse duximus, quam legentium animos fatigare. Primam enim classem causarum quod attinet seminis receptionem impredientium equis est, qui plane non intelligat, earum signa desumi ab ætate, aut uteri vitiis, & adjacentium partium, sive earum exploratione ab obstetrice, vel Chirurgo instituta? Scirrhi, cancri, aliorumque tumorum diagnosi suo loco tradita. Pinguedo nimia lippis æque, ac tonsoribus nota est plus, quam ipsorum digiti, & unguis. Alteram classem quod spectat causarum, quibus semen in utero non retinetur, uteri nempe laxitatis, ac lymphaticorum humorum ad uterum, ac vaginam affluentium, solis morbis prægressis, aut Mulierum adspectu patere possunt, sive temperamento: Ita & nimis acrium, atque extimulantium. Neque enim aliud præter laxitatem peccare judicaverim, si aut abortus, aut partus laboriosi præcesserint, neque ullo voluptatis sensu in coitu afficiatur Mulier, ac stupido circa pectinem, lumbos, cruraque sensu, neque in cachecticis, frigidis, pituitosis, fluori albo obnoxiiis acres, salinos, stimulantibus peccare dixeris humores, aut serofos, lymphaticos in calidis, salacibus, aut luxuriosis. Hisce ipsis causis ovi nutrimentum deficere in utero dictum est: hinc tertie etiam classis causarum diagnosi clara. Quartum impedimentum si respiciamus, defectum scilicet sanguinis ad embryonis conformationem, & incrementum necessarii, nonne lactatione nimia, largis hæmorrhagiis prægressis, provectiori ætate, in qua Menses deficiunt, se satis prode? Ejus quoque inertia, seu ad nutriendum inefficacia morbis, quibus afficiuntur Mulieres patet, phthisi nempe, hydrope, febribus longis, scorbuto, elephantiasi, lue venerea aliisque id genus. Tubarum paralyseos, testium defectus signa esse imperscrutabilia adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

VI. Si Mulierem videris, cujus venter primis statim duobus Mensibus mole insigniter augeatur &c.) Sed jam ad Molarum diagnosis statim accedendum, quam innumeris scaterere difficultatibus vel ex eo maxime apparet, quod veræ graviditatis adspectu

decipere queant, ut ex A. E. L. maxime constet (f). In ea tamen statuenda multorum voluntas non defuit, atque multorum cum Veterum, tum Recentiorum industria plurimum eluxit. Primis tamen Mensibus nullo plerunque modo cognosci molas, aut saltem difficillime omnes uno ore consentiunt. Si quid tamen in re valde obscura colligi potest, id potissimum a ventre est repetendum, quem duobus prioribus Mensibus mole augeri potius, quam imminui, aut complanari, ut vere gravidis contingit, viri cl. la Mothe (t), & Mauriceau (u) ostenderunt. In vera graviditate fœtus motum adesse oportere extra omnem dubitationis aleam positum est, cumque non prius percipi, quam elapsi fuerint quadraginta dies, cum raro quartum post Mensem tantum, aut quintum percipiatur idem la Mothe præclare docuit (x). Molas vero nullum motum edere, vel maxime debilem, ac vix sensibilem, ut pro nullo haberi queat Heisterus (z), & Deusingius (a) testati sunt. Nisi forte acres mordacesque humores imi ventris membranas extimulent, quo casu motus sensibiles, oculisque conspicui contingere solent, ac fœtus motuum similes, ut idem la Mothe animadvertit (b). Easdem vero distinguere summæ erit Medentium curæ. Internus punitionis sensus indicium satis validum præbet. Si tamen dubii ancipitesque hæere cogantur ad alia statim signa curam, animumque convertant; Sic enim fiet, ut melius doceantur, certiusque. Quid enim quod tunc cum Mulier de latere in latus se vertit, Mola pariter volvatur, & ponderis sensum efficiat, ut supra laudati Mauriceau, & Heisterus affirmarunt (c)? Immo Rodericus a Castro (d) eundem ponderis sensum in pubis regione constanter, ac firmiter toto morbi durationis tempore afferre subdit. In gravidis tumorem ventris ad umbilicum evehiri ex Mauriceau constat, & ad unum magis, quam ad alterum latus elevari ex Heistero. Cum in molis e contra tumor cum anteriora versus, tum versus latera appareat, & præcipue circa epigastricam regionem ex laudati Heisteri testimonio, ac molis tam in hypogastrica regione, quam epigastrica ex testimonio la Mothe (e). Quid

(f) an. 1693. mens. August. p. 343. (t) liv. I. chap. 6. p. 40. 41. off. II. pag. 28.
 (u) loc. cit. (x) loc. cit. (z) Chir. p. 2. f. 5. (a) In fœt. Mussipont. secund. sect. 21.
 (b) loc. cit. (c) loc. cit. (d) lib. 3. de morb. Mul. (e) obs. 16. 19.

Quid de gravioribus symptomatibus dicendum, quæ patiuntur Molam gestantes, ut idem la Mothe fidem facit (f)? Quid de pravo corporis habitu, fædoque colore, de quo Rondelerius (g) & Heisterus (h) loquuti sunt? In molis raro mammas lacte intumescere jam novit Hippocrates ipse (i), atque Riverius, Jo. Fortis, Mauriceau, & Heisterus confirmarunt (k). Cum in gravidis intumescere, & lac edere superiori capite demonstratum sit (l). Quid opus est pluribus? Si post decimum Mensem adhuc ventris tumor persistat, nec Scirrhi, Cancri, aut hydropis signa adsint, atque omnia supra recensita sint præsentia, certius de Mola ferri posse judicium manifestius quidem est, quam ut ullis egeat demonstrationibus.

VII. Sterilitatem tollere, ut plerisque Mulieribus, & earum maritis gratum, ita & ad quosdam debellandos morbos &c.) Tanti antiquitus a primævis Parentibus æstimabatur fecunditas, ut ad credendum adducerentur sterilitatem esse reprobationis argumentum prope certissimum. Hinc fecundas ancillas heras steriles despicere solitas fuisse clare constat exemplo Saræ Abrami uxoris, cujus mentio fit in Genesi (m), quæ cum nunquam peperisset, nec facile se provectiorem ob ætatem parere posse consideret, agnoscens plane id viro conjugii summopere displicere, ut ancillam Ægyptiacam Agar nuncupatam uxoris loco duceret, atque carnali ejusdem consuetudine frueretur consuluit, ut hac via prole bearetur. Perinde ac si Saræ consilium pro imperio esse debuisset, Abram ancillæ se quamcitissime dicavit, atque ex ea natum habuit, quem Ismaelis nomine appellavit. Vix ac se gravidam cognovit ancilla, heræ, quæ tunc sterilis erat, contemptus incepit. Cæterum quamvis privato Civi nihil omnino interesse oportere libens concesserim carere se filiis, multo vero minus plebejis pro servanda posteritate, illud tamen deterrimum plerorumque vitium est, si forte in steriles uxores incidant, eas vel parum amplecti, vel etiam despicere, vel injustis objurgationibus corripere. Quod ægre ferentes misellæ auxilium, & opem medicam poscunt. Sunt etiam nonnullæ, quæ licet maritis

caræ acceptæque sint, molestis tamen symptomatibus exercentur, atque infirma valetudine afficiuntur: quod sane cum ex iis ipsis corporis affectionibus sit repetendum, ex quibus sterilitatem oriri dictum est, apparet liquido si concipiant Mulieres, omnia quoque valetudinis impedimenta tolli, ut silentio præteream uberrimos illos fructus, atque emolumenta, quæ ex copioso lochiorum fluxu partus tempore in eadem emanare solent ad superfluitates omnes absumendas, obstructions referendas, ac patentioribus viis uteri factis ad imminutos, irregulares, perturbatos Menses, quibus ægrotant, revocandos opportunissimo.

VIII. Molæ vero ejicere apprime necessarium, cum non solum ad annos perdurent, præsertim spurie. Cl. Mauriceau cum in ea esset opinione, ut crederet ea omnia corpora ex Mulierum uteris expulsa, quæ carnem æquant, aut pinguedinem, nil aliud esse, quam falsa germina, aut placentæ frustula in utero relicta, aut uterinos fungos, nunquam se veras molas vidisse testatus est (o), eas nempe, quæ neque ad tumores, neque ad alias ejusmodi uteri excrescentias sunt referendæ, quæ in utero plus quam septem, vel octo mensium spatio subsederint, quin extra ejusdem confinia fuerint eductæ. Atque ad credendum pronus videtur, ut animadvertit cl. Pasta, eas molas, quæ postquam longo annorum cursu Mulieres dire exercuerint, mortem tandem arcessunt, inter scirrhosos, ac carcinomatosos uteri tumores recensendas esse: immo pro rato habere de ejusmodi tumoribus loquutum fuisse Hippocratem, ubi ait: *Si quidem una caro fiat, Mulier perit; neque enim fieri potest, ut superstes maneat.* Verum ecquis nos justis accusationibus increpaverit, si quæ in longius protrahuntur tempus spurias esse molas dixerimus, non tumores? Haud equidem inficias iverim ejusmodi tumores cum in uteri substantia, tum ipsius cavitate frequentius occurrere, ut Veslingius testatur de sarcomate quodam narrans uteri fundo inhærente quadraginta librarum ponderis (p), & ut Blanchardus confirmare videtur, uterum octoginta fere librarum ponderis narrans (q), at silentio prætereunda non est Gra-

Tom. V.

X

afi

(f) obs. 12. (g) meth. cap. 67. (h) loc. cit. (i) de morb. Mul. (k) loc. cit.

(l) com. 17. (m) cap. 16. (o) loc. cit. cap. 10. (p) epist. 52. p. 174.

(q) anat. pract. obs. 26.

afii mola, qua uterus viginti quinque annorum cursu sic increverat, ut Veslingii tumori æquilibris esset (r), & ea quidem a placenta trium circiter mensium fœtus in utero relicta oriunda, ut Kerkringius opinatus est (s). Neque vero ut ait cl. Jo. Fortis *admiranda adeo temporis diuturnitas*. Molam enim cum Muliere quandoque senescere, atque ad extremum usque vitæ comitari post Aristotelem (t) Paræus (u) Hildanus (x) Heisterus (z) D. James (a) aliique quamplurimi ostenderunt, ita ut excedens illa trium annorum spatio gestata, cujus mentio fit in A. N. C. (b), & illa quam tres post annos ejectam memorat Riedlinus (c), aut quæ annorum quinque pariter in A. N. C. legitur (d), aut quæ annorum novem ad eam molem adacta, ut quadraginta librarum pondus æquaret, quarum unaquæque unciiis constabat sexdecim, de qua cl. Gaspari (e), cum his, & aliis comparatæ, quas Dodonæus (f) Duretus (g) Paræus (h) aliique annorum 15. 17. 20. vidisse testati sunt propemodum vilescant.

Vel periculosas hæmorrhagias inducant.) Quamvis autem molæ quandoque in longius protrahantur tempus, ejusmodi tamen sunt, ut in mortis discrimine prope certissimo ob supervenientem copiosam sanguinis ex utero hæmorrhagiam Mulieres sæpissime constituent. Quod cum olim Veteres fere Medici agnovissent Paulus Ægineta (i) Hippocrates (k) aliique, tum vero Recentiores, Modernique fere omnes sic confirmarunt, ut nullus de harum periculo ambigendi locus videatur. Periculi magnitudinem auget hæmorrhagiam sistendi difficultas, quam nec venæ sectioni nec adstringentibus medicamentis obtemperare D. Puzos egregie animadvertit (l). Solam enim ejusmodi corporum extractionem ad cohibendum fluxum, vel morbi recidivam præcavendam parem esse affirmat. Neque hujusce rei ratio in arduo sita. Si enim quandoque fluxum sanguinis cohiberi contingat, in uteri vero cavitate aut falsum germen,

aut aliud simile extraneum corpus superesse, paulo post & uberius redire, ac tandiu duraturum, quandiu aut solo naturæ auxilio, aut artis ope eadem expellantur cum Raymundus Jo. Fortis (m) admonuisset, D. la Mothe (n) aptissime confirmavit. Immo se longa experientia cognovisse testatur præcl. Auctor (o) perdurante sanguinis fluxu, aut extranei corporis nondum ex utero ejecti, aut alicujus tantum portionis, aut unius alicujus integri, perfectique in utero remanentis indicium prope certissimum præberi, quod quantumvis mole minimum sit, membranarum tamen uteri vasorumque sanguinem effundentium orificia patula, & aperta conservat. Spes tamen aliqua certa semper desperatione potior. Sæpe enim, ac sæpius solius naturæ nisu molis aliisque polyposis concretionibus expulsis, hæmorrhagias ab hoc fonte prodentes tuto, feliciterque cohiberi comperitum est. Aptè cadit in hunc locum, quod scriptum reliquit Paræus (p), molam uteri parietibus leviter adhærentem, nec ad insignem molem adactam tertio plerunque, aut quarto Mense extra uteri confinia educi. Quod certo certius evenire sentiendum est, si dolores partus similes superveniant, si Heisterum audimus (q), aut insignis sanguinis hæmorrhagia antequam tertius elabatur Mensis superveniat, ut cl. Mauriceau testatus est (r).

IX. *Sterilitas ergo, quæ ab ætate nimis tenella proficiscitur per se &c.*) Antequam Mulieres remediorum usu fatigentur, salubre plerique putant diligenter inquirere, num steriles sint naturæ defectu nulla arte tolli nescio, vel earum culpa, an virorum. Quod non paucis experimentis se consequi posse ad credendum adducti sunt. Silentio prætereamus illud Hippocratis, & Aristotelis, quorum supra meminimus (s), atque ad alterum accedamus ipsius Hippocratis a Jo. Forti memoratum, quo fœminam pariter fecundam dignosci putat ex capite allii derafo, & purgato in uterum indito

- (r) *De mul. org. cap. 8. p. 131. &c.* (s) *obs. anatom. p. 82.* (t) *de gener. animal. lib. 4. cap. 7.* (u) *lib. 23. cap. 33.* (x) *Centur. epist. 39.* (z) *Chirurg. p. 2. sect. 5. cap. 156.* (a) *Tom. 4. p. 1374.* (b) *Dec. 1. an. 10. obs. 22.* (c) *lin. med. an. 1. sept. obs. 20.* (d) *Dec. 1. an. 2. obs. 79.* (e) *ragionam. &c. p. 11.* (f) *obs. med. cap. 49.* (g) *Com. coac. p. 478.* (h) *loc. cit.* (i) *3. de Remed. 69.* (k) *De sterilitate 20.* (l) *Memoir. de l'Accad. Royal. de Chir. p. 360.* (m) *loc. cit. p. 122.* (n) *Ref. obs. 214.* (o) *Ib. obs. 13.* (p) *lib. 23. cap. 34.* (q) *loc. cit. f. 5. cap. 156.* (r) *loc. cit. cap. 6.* (s) *Com. 1.*

dito desumptum. Si enim postridie odor ad os pervenerit, eam ad conceptionem aptam, sin minus ineptam esse constituit, a quo vix, ac ne vix quidem differre videntur illa a Riverio allata de galbano ad ignem emollito, sericoque incluso muliebris uteri orificio nocte indito, dum caput totum linteo odorato obligatur: mane enim si vertex muliebris galbanum redolet, mulierem probe purgatam, & fecundam esse tradit, aut de pauxillo balsami aquæ admixto, & bombace excepto in uterum immisso, & femori alligato, quod si tunc uterus traxerit, fecunditatis probatissimum esse signum pronuntiat. Quorum omnium, ut de prioribus dixi, cum nulla mihi ratio suppetat, neque eadem plane, neque multum dissimilis æstimatione esse potest, quæ fuit cl. Mauriceau (t), qui se iis parum fidere testatus est, sed multo minor, cum nihil omnino fidentum existimem. Quod etiam dictum velim de infinitis aliis artificiis, quibus de sterilitate Mulierum quid certi affirmare posse putant. Balsami enim attractio quam sit ridicula neminem fugit. Quæ de urina hordeo affusa alii blaterant, ut si intra decimum diem germinet, pro fecunditatis nota, si non germinet, pro sterilitatis argumento agnoscant, nugæ esse manifesta res est. Latent nimirum, & latebunt adhuc omnium causarum sterilitatis signa, atque illius præsertim, quæ a nativa quadam dispositione dependet: ut manifesta e contrario esse illa poterunt, quæ ex parte viri desumuntur. Mulier ipsa suum ferre iudicium probatissimum valet, si mentulæ erectionem læsam esse percipiat, aut eandem prægrandem adeo patiatur, ut admittere in pudenda non possit, aut seminis defectum advertat, testiculorum tumores, gonorrhœam, aliaque id genus mala maritum vexare cognoscat. Viro ipsi innotescunt, si nulla, aut exigua coitus appetentia afficiatur, & quam minimam in eo voluptatem percipiat. Eo facilius Medentibus, si hæc omnia colligentes in unum timidum eum quoque, & effœminatum deprehendant, natura frigidum, barba carentem, & quod magis interest, infirmum. Quamquam hæc non raro vel peritissimos quosque decipiunt, cum ex centum infœcundis Mulieribus vix altera reperiatur, quæ ob viri defectum talis extet. Quibus ita se habentibus illud enixe curandum es-

se, quantum in nobis situm est, ut causis sterilitatem in Mulieribus efficientibus obviam eamus, perspicuum est. Si eas removeri posse spes aliqua effulgere videatur cur medico auxilio destituendæ? Quamquam soli naturæ sæpenumero opus committendum. Quid enim agendum censeamus in ætate nimis tenella, aut contra provectioni? Nemo ignorat ætatem teneriorem conceptionem non impedire nisi ad tempus, ideoque illam ætate adultiore expectandam esse. Ætatem vero provectionem omnimodam ferme conceptionis desperationem inducere manifesta res est. Uterus enim otiosus, marcidus, ac vietus factus cum sit, & ad concipiendum ineptus, qua alia ratione, si naturæ opus desit, huic obeundo muneri par reddi queat omnino fugit. Illud quoque perlibenter scirem, quid agendum aliquibus videretur, quando claudæ, distortæ cruribus, vel depressa Cocyge existunt Mulieres, quid quando nimis obesæ, quando uteri os habent oppositum vaginæ ingressui, quid in testium, sive ovariorum, ac tubarum obstructione, corrugatione, paralyfi, eorundem defectu, a latente aliquo vitio, quod nativæ constitutionis nomine circumferri solet, quamque tollere Dei solum esse non hominum scripsit jam olim Avenzoar (u).

X. *Quæ ab uteri vitiis, & adjacentium partium, ut quando Virgines uteri clausura laborant &c.*) Maxime commoda est divisio uteri clausuræ in eam, quæ interius uteri orificium occupat, & eam quæ pudendi orificium. Illam enim incurabilem pronuntiare expedit. Quæ enim chirurgica instrumenta illic non sine maximo Mulierum periculo aptari queant? Alteram simplici sectione aperiendam esse tradiderunt fere Veteres Medici, ejusque modum ampla narratione descripsit Sennertus (x). Eam vero optime cessisse in puella tredecim annorum, quæ uteri clausura laborans retentis intus Mensibus in summo vitæ discrimine fuit constituta, Fabricius testatus est, cum non modo operatione in perfectissimum valetudinis statum sit restituta, sed ad generationem idonea reddita; ut etiam ex ipso Mauriceau constat (z), qui hanc eandem operationem summo cum fructu in puella imperforata annos decem supra septem agente instituisse refert, aperto sectionis

(t) loc. cit. p. 44. (u) Theisr. Tract. 5. cap. 1. (x) De uteri claus. (z) loc. cit. pag. 47.

tionis ope meatu non modo Mensibus tra-
jiciendis pari, sed ad matrimonium, atque
generationem apto, ut aliam mittam, quam
in observationibus refert (a) in Muliere
viro nupta, atque aliam, quam in tene-
rioris ætatis puella consuluit; animum cu-
ramque convertens ad clausuram, quæ na-
turalis non sit, sed a vulnere, & ulce-
rum coalescentia oriunda, ut in lue præ-
fertim venerea contingit, in qua adverten-
dum esse præclare docuit Riverius (b) an
sit tantum carnis excrescentia meatum non
omnino claudens, an integer parietum cer-
vicis, aut labiorum coalitus. Si enim ca-
ro tantum excreverit, præmissis universali-
bus medicamentis lue profligandæ opportu-
nis carnis augmentum prohibendum siccan-
tibus, & discutientibus, deinceps carnem
imminuentibus, tandem eam absumentibus.
Si vero cervix uteri omnino coaluerit, ul-
cus novandum, & carnem superfluam ab-
sumendam. Sin minus sectionem instituen-
dam, ut in naturali coalitu. Nos muneris
tantum nostri solliciti vitia hæc omnia ma-
nu peritioris Chirurghi tollenda esse tradidi-
mus, ne si votis eventus minime respon-
derit, id culpæ nobis tribui unquam pos-
sit.

XI. *A scirrho, cancro.*) Vid. cap. 6. num.
21.

Molis, aut polypo in utero retentis.) De
his infra dicemus.

Vesicæ lapide &c.) Vid. lib. 3. cap. 11.

XII. *Quæ a nimia uteri laxitate, ac lym-
phaticis, serosisque humoribus &c. missa venæ
sectione, nisi Mensium suppressio &c.*) Nul-
la frequentius de causa sterilitatem induci,
quam uteri laxitate, serosisque, ac lym-
phaticis humoribus uberius ad uterum, &
vaginam affluentibus tam nota res est,
quam quæ notissima. Huic igitur tollendæ
omni studio, omnique animi contentione
incumbendum. Quod potissimum præstant,
quæ peccantes humores absument, laxas
partes roborant, earumque tonum firman-
t. Purgantia medicamenta hinc statim præ-
manibus juxta Hippocratem, qui totius cor-
poris expurgationem cæteris omnibus reme-
diis præmittendam docet, ut liquido appa-
ret ex iis, quæ habet (c): *Si prægnantem
facere voles, Mulierem ipsam, & uteros pur-
gato*, atque illa quidem tribus, aut qua-
tuor diebus a purgationibus mensuis, ut

sanguis ex superioribus partibus tempore
distanti ab utraque, præterita, & futura
menstrua purgatione educi possit, mox ex
vena pedis. Ita fere cl. Jo. Fortis, qui
longius progressus de tempore venæ ejusce
secundæ dubium proponit, num scilicet jux-
ta Galenum tribus, aut quatuor diebus an-
te tempus expurgationis sit vere secunda,
mox menstrua provocantia sint adhibenda,
an vero eadem primum adhibenda, mox
sub finem ejusdem mensuræ purgationis
naturæ deficienti succurrendum, ut Paulus
Ægineta docere visus est; cumque experi-
entia compertum habuerit priori modo se-
qui ab utero diversionem, sanguinis dimi-
nutionem, & proinde sæpissime mensuo-
rum suppressionem, alterum sectandum tra-
dit. Si quid in re isthac sentio, menstrua
purgatione rite, & secundum naturæ ordi-
nem succedente, nil circa venæ sectionem
agendum esse facile judicaverim, ne vide-
licet spiritus, & humores magis depauper-
rentur, ac propterea minori copia, & mo-
mento in laxatas partes influentes, aut ea-
rumdem vitium adaugeant, aut serosis,
lymphaticisque congestionibus majorem an-
sam præbeant. Si vero Mensium fluxus sit
omnino suppressus, aut maximopere immi-
nutus, nulla alia methodo utendum trade-
rem, si illam excipias, quam servandam
esse ostendimus, cum de suppressis natura-
libus Mensium evacuationibus ageremus,
in quibus, etiamsi hydrops accesserit, venæ
sectionem tuto feliciterque institui demon-
stravimus, quaque sola fieri potest, ut cum
morbi occasio deficiat, etiam sterilitas de-
finat. Atque hæc satis de venæ sectione,
quo de argumento, qui plura cupit consu-
lat cl. Vallisnerium, qui utrum in vitiis
uteri, quæ sterilitatem Mulierum creant,
missio sanguinis, quaque ex parte conve-
niat, diligentissime perquisivit. Purgantia
vero quod spectat, alterantia, aliaque præ-
dictis indicationibus satisfacienda ea omni-
no esse debent, quæ contra fluorem album
nothum proposuimus, qui hanc eandem
uteri laxitatem, serosamque colluviem pro
causa agnoscit: de quibus si quis curiosius
doceri velit eum ad proprium caput aman-
damus. Discrimen solum interesse aliquod
videtur circa aquarum usum. In immodi-
co enim Mensium fluxu, & albis Mulie-
rum fluoribus eximias habere vires Brandu-
len-

(a) off. 405. (b) loc. cit. de uter. claus. (c) lib. de natur. mulieb.

lemes aquas demonstratum est (d) propter salem quemdam nitrosum ad aluminosum accedentem, quo incongruos, superfluos, vitiososque succos sanguinem inquinantes corrigi, & emendari contingit, & laxata præter morem vascula intestina, conterminasque partes percurrentia valide adstringi. Sed illud detrimenti sequi ex illarum usu, ut propter insignem adstringendi vim infœcundæ, sterilesque Mulieres reddantur. Quod satis superque esse, ne in Mulierum sterilitate adhibeamus manifestissima res est. Quæ præjudicia pro certo caveri, & optato nihilominus fine potiri nos posse ex usu aquarum sulphurearum, ut sunt B. Virginis aliæque similes nemo unquam dubitaverit, qui eximie earum facultatis recorderetur, partes nimirum omnes ad uteri munia obeunda accommodatas detergendi, ac mundificandi, nec non labem ductuum omnium altius repurgandi, prave Virginum habitus corrigendi, sterilesque jamdiu Mulieres singulari quodam genio fœcundandi. Qua in re propterea optime sensit Jo. Fortis videtur, qui duo generosa remedia præsto esse ad libitum usurpanda adnotavit in sterilitate, decoctum scilicet ex Guajaco, China, Saffaphras &c. quod in flore commendavimus, & aquarum Aponensium sulphurearum per os ad fontem quindecim diebus assumendarum usum, idque ex eo potissimum, quod non modo ab incongruis succis, & superfluis ac vitiosis salibus inquinati sanguinis crasim emendant, verum etiam laxatis præter morem vasculis uterum, conterminasque partes percurrentibus prompte subveniant, ut supra cum cl. Gratiano demonstratum est.

Quibus addenda in diætæ regimine chocholætæ usus, confectioes ex pistaciis &c.) Cum Mulieres uteri laxitate laborant nullos Veneris stimulos percipiunt, nullaque voluptate in coitu afficiuntur: frigida intemperie laborare Veteres dicebant, hinc spirituosissima omnia, corroborantia, & quæ insigni nutriendi virtute eminent eximii usus. Chocholætam hæc potissimum facultas claram fecit, ut apparere facile potest perpendenti ejus basim efficere Cacao, qui & nutritio-
re maxime abundat, & temperata volatilitate, quæ spiritibus materiem præbet convenientissimam. Cum vero Cinnamomum,

Vanilla, Ambarum ea dosi, qua Chocholætata præ eleganti eorum fragrantia suavior, & jucundior evadat nutritioni promovendæ, viribus firmandis, spiritibus majorem in modum recreandis eo magis comparata videtur. Sed hac de re plura alibi diximus (e). Quid de Pistaciis, eorumque confectioibus sentiendum sit colligit egregie cl. Geoffroy (f) asserendo nutrimentum præbere laudabile, nec exiguum, hinc ad convalescentes ægros emaciatos citius restituendos plurimum valere, ventriculum, jecur, & viscera levi quodam amarore firmare, ac proinde horum viscerum obstructions auferre, lac seminalemque succum augere, ut efficere solent alimenta, quæ plurimum succum nutritium, & crassum suppeditant, quo potissimum opus est Mulieribus, quæ ejusce defectu steriles fiunt. Quid de Ambaro dicendum? Qui genitricem facultatem juvare reputent, eos equidem non admodum falli existimaverim, dummodo in eo casu hac virtute excellere non ægre concedant, in quo spiritus languentes suscitandi sunt, eorum penuria refarcienda, tardiorque ipsorum motus promovendus, & accelerandus, quod particulis oleosis, tenuissimis, & volatilibus quibus constat deberi censendum est.

Eruca in acetariis comedenda &c.) Idem plane dictum velim de Eruca; quæ non Medicorum tantum, sed & poetarum testimonio veneris conciliatrix videtur. Sic Martialis:

..... *Et venerem revocans Eruca morantem.*

Columella. *Excitat ad venerem tardos Eruca maritos.*

Et Ovidius. *Nec minus Erucas jubeo vitare salaces.*

Particulis enim oleosis, tenuibus, ac volatilibus & ipsa donatur, quibus crassas, mucosasque quisquillas atteri contingit, urinam acriorem reddi, ejusdem ac seminis secretionem, & evacuationem cieri. Hinc salubre Veterum consilium Erucam cum Lactuca in cibis consociare, ut illius fervor cum hujusce frigore temperaretur: atque optime a laudato Geoffroy dictum, Veneri quidem sollicitandæ Erucam parem esse, at biliosis, aut calidis naturis, illisque quorum Stomachus æstuat esse interdiciendam. Quid si cibi, quibus incocta sit Eru-

(d) cap. 4. com. 10. usque 17. (e) lib. 2. cap. 3. com. 22.

(f) Mat. Med. p. 2. art. 20. p. 404.

Eruca aromatibus condiantur, nuce moschata, cinnamom. cariophyllis, aliisque quæ plurimo sale volatili oleoso abundant? Particulas nimirum sanguinis exagitari, acui, atque hinc calorem, & nimiam turgentiam in ipso excitari, quod in frigidis temperamentis, laxoque corporis habitu apprime utile, ac necessarium est.

XIII. *Quæ a sanguinis acrimonia insigni genitales partes plus æquo mordente, ac vellicante &c.*) Infinitus fere sim, si singula velim persequi, quæ sterilitatem specifica proprietate tollere communiter reputantur, quæque a quibusdam practicis summis laudibus extolluntur. In regno Animali matrix leporis, testiculus apri, priapus cervi, ejusdem, & vulpium testes, pulvis ex hepate, & testiculis porcelli, quem solum Scrophæ edidit, primiperarum secundinæ pul. lac equinum infcia muliere epotum: in regno vegetabili Ammi, Satyrion, Imperatoriæ radix, pastinaca sylvestris, eryngium, majorana, salvia, rosmarinus, aliaque innumera acria, & aromatica a cl. Vallisnerio recensita, & ad examen sedulo revocata vel inutilia prorsus, & vana, vel summe quandoque perniciofa. Quid enim emolumenti afferre ea possint, quæ particulis oleosis tenuissimis, & volatilibus sunt prædita in eo casu, in quo sanguinis peccat acrimonia insignis genitales partes plus æquo mordens, ac stimulans, arduum prorsus intellectu mihi visum subeunte admiratione, quomodo vel rudioris ingenii Medicus reperiri queat, qui non videat hisce potissimum sterilitatis causam augeri, aut confirmari, illis ne somnio quidem attingi. Quid enim Animantium partibus genitalibus cum mulierum organis generationi infervientibus varie affectis commune? Sumpta propterea a nobis occasio statuendi aliquid inesse commodi ad sterilitatem tollendam in nonnullis acribus, & aromaticis, ubi languentes spiritus suscitandi sunt, earum penuria resarcienda, sanguinis cursus alacrior, & promptior efficiendus, laxæ partes roborandæ, veneni ad instar eadem esse proscribenda, ubi nimius spirituum fervor, & æstus compescendus est, fluidorum acredo temperanda, nimia salacitas coerceda. Quod levi purgatione ex Cassia, Tamarindis, sero lactis, decoctionibus herbarum refrigerantium, nitratis, emulsioni-

bus femin. frigidorum, balneis, aquarum dulcium potatione, victu refrigerante, & humectante, omnimoda vini abstinencia aliisque alibi recensitis (g) facili negotio obtineri posse manifesta res est.

XIV. *Quæ a defectu sanguinis, & succi nutritii, ab eodem effæto, pravis, vitiosisque sordibus referto, hæctica febre &c.*) Ubi hætenus dicta in memoriam revocemus, non modo salubri eventu medicamenta pro sterilitate passim adhibebimus, verum quod magis est nullam non modo in mulierum corpore labem, sed ne labis suspensionem quidem afferemus. Quid enim si eadem morbis profligandis sint comparata, a quibus sterilitas tamquam rivulus a fonte emanavit? De his propriis actum est capitibus, ne defectu quidem sanguinis, & succi nutritii excepto, quem phthisim essentialem efficere, quæ a toto corporis habitu est citra alicujus visceris læsionem ostendimus (h), quando scilicet succus nutritius, seu materia ejus proxima in sanguinem non ingreditur, vel ingressa plus egeritur, quam opus est, quo loco longam inedia, obstructions pylori, hepatis, pancreatis, mesenterii, vermes in ventriculo, & intestinalis nidulantes, hæmorrhagias longas, & diuturnas, fonticulos, setaceos, ulcera antiqua, & magna, nimiam lactationem, nimiam seminis & liquorum genitalium effusionem, gonorrhœam muliebrem, dysenteriam, diarrhœam, urinæ profluvium, quæ nisi tollantur, ne sterilitatem quidem ab hoc fonte prodeuntem tolli certo certius habendum. Quomodo corpus longa inedia contabescens sit pertractandum neminem latet: obstructions quomodo referandæ, satis, ut arbitror, tradidi de Ictero differens. Quid in verminatione agendum, quid adversus hæmorrhagias longas, & diuturnas, quid adversus nimiam seminis, & liquorum genitalium effusionem, gonorrhœam muliebrem, diarrhœam, dysenteriam suo loco actum est. Si fonticuli, setacei, ulcera magna, & antiqua præmissis universalibus, quæ causas opposita vi destruere valeant, ad quas antevertendas ejusmodi emissaria arte concitata sunt, aut contra naturæ leges aperta, tollantur, si lactatio suspendatur, sterilitati egregie occurri manifestissime apparet. Ita pariter si sanguis, & succus nutritius effæctus sit, pravis vitiosisque sordibus

sordibus refertus, hectica febre, hydropo, aliisque morbis, de quibus jam alibi dictum est. Coronidis loco subnectere liceat inter remedia adversus eos morbos commendata, a quibus sterilitas proficiscitur, eminare aquas acidulas Recobarii, aut alterius similis fontis. Si enim defectus sanguinis, & succi nutritii dependeat ex eo, quod proxima sanguinis, & succi nutritii materia in sanguinem non ingrediatur propter obstructions hepatis, pancreatis, mesenterii, aliorumque viscerum imi ventris, vermes in ventriculo, & intestinis nidulantes, & hæc vitia sint auferenda, nullum præstantius suppetit medicamen aquis acidulis, ut liquido constat ex iis, quæ alibi dicta sunt (t), ostendentibus nobis aquas acidulas præter ferream venam, quæ aciditatem omnem coagulantem potentissime corrigit, & tonum fibræ conciliat, nec non præter salinas quasdam minerales partes, quæ viscidis, mucosisque quicquiliis incidendis aptæ sunt, volatilis etiam cujusdam, ac spirituosæ principii divites esse, quod sese in angustissimos quosque, ac intimos recessus minimosque poros insinuans, altiusque penetrans tubulos eorundem patentes, ac pervios reddit, quod ad secretiones humorum excretionisque restaurandas, ac promovendas apprimè facit: alibi vero demonstrantibus (u) parte acidularum spirituosæ mucilagines sordes primis viis, inque proximis visceribus hærentes abstergi, infarctus referari, coctiones restitui, viscerum naturalium fermenta corrigi, tonum confirmari, vermium nidum destrui, ac minutissima ovula per insignes excretionum vias eliminari, atque hac ratione verminationis fundamenta ab imo convelli. Id quod & de hydropo intelligendum, quem dictis de causis solidis partibus in pristinum elaterii statum restitutis, dyscrasia viscerum ablata, coctionibus omnibus secretionibusque humorum acceleratis tolli, quando a laxitate solidarum partium exoritur, ab infarctu, obstructione viscerum imi ventris, indeque libero sanguinis cursu impedito statutum est (x). Si de hypochondriaca affectione sermo sit, tantæ esse efficacis aquas acidulas constat, ut si quid in summa rerum angustia sperari possit, id ab ipsis spe-

rari jure posse accuratiores Practici uno ore consentiant (z). Si vero de scorbuto, de ulceribus cancris, ac de ipsorum pulmonum læsione, flacciditate præsertim loqui velimus, aquas acidulas opportunissimas existere ea memoria recolenti, quæ propriis capitibus dicta sunt, apparere facillime potest. Quo loco quæstio occurrit non levis momenti. Cum enim ferreæ venæ, ac vitriolici spiritus divites sint, plerique vero contrarias fecunditati virtutes ferro, ac vitrioli spiritui assignaverint, verendum est, ne dum fecunditati ciendæ studemus, sterilitatis causas augeamus, aut confirmemus. Forestus certe imminuendo femini usum aquarum fabrorum ferrariorum juxta Aetium summe commendat (a). Lister vero (b) eos videtur reprehendere, quibus stomoma ad Virginum Chlorosim curandam tam assiduo usui est: *Rubigo enim ferri, ait idem, per Dioscoridem potu præstat, ne femina concipiant; at illam ferri vim ejus sali nascenti multo magis inesse credibile est, scilicet ratione petrificationis, qua forte tenella Virginum ova indurescant, aut aliter vitientur.* Si in Langii observationibus versantes in eam forte incidant lectu dignissimam, quam habet in Colleg. super Fabrum de quodam homine, qui ex nimio Vitrioli spiritus usu pro excitando appetitu testiculos amiserit, iidemque adeo sensim, ac sensim fuerint imminuti, ut pisorum magnitudinem demum vix æquarent, vix se continere possunt, quin ad suspicandum vehementer adducantur, ne si id æque officere mulieribus possit, & eandem genituram ulla ex parte labefactare, eo magis infecundæ mulieres per has aquas reddantur, atque propterea illarum usum interdicendum esse mulieribus, quemadmodum Vitrioli spiritum fugiendum summe a novis maritis esse, quoniam partibus genitalibus summo opere infectus sit. Ita fere cl. Jo. Gratianus (c) aliorum judicio relinquens circa earum usum omne dubium, postquam in hysteris non modo affectibus, in quibus ubi summe effectus sanguis fuerit, atque spirituum ataxia adsit, ut quæ a Pharmaciæ fonte desumuntur, nequaquam proficiant, ad hujusmodi aquarum potum confugiendum esse docuerit, utpote ex quo pallidos Virginum

co-

(t) Lib. 3. cap. x. (u) lib. 3. cap. 6. com. 16. (x) Lib. 2. cap. 5. com. 15.

(z) lib. 3. cap. 8. com. 16. (a) Obs. lib. 16. ob. 17.

(b) Exercit. altera de font. Med. Angl. cap. 4. (c) Dissert. de font. Recobar. p. 224.

colores, mensium suppressiones, ac reliqua symptomata sæpissime auferri solent, sed quod magis est sterilitati mederi affirmaverit, sive quod uterinum fermentum torpens ab iis excitetur, sive ductus omnes expellantur, iique præsertim, qui ad ovaria, eorumdemque tubas spectant, atque exinde ova fiant prolifica. Utinam id propria experientia edoctus asseruisset, cui an dicta respondeant sedulo a practicis animadvertendum esse admonuit. Sic enim nullus de illarum usu ambigendi locus videretur. Quamquam vero cur in ea re dubii anticipesque amplius hære, quam cum veram esse ratio evincit, tum vero dicta experientia confirmat? Aliud enimvero, ac omnino diversum est, ferrum, ut ajunt, in substantia mulieribus exhibere, varie igne præparare, atque ea ratione, qua vim adstringendi insignem acquirat (d), aliud etiam vitrioli spiritum arte chymica elicatum, & nimis frequenter, utrumque vero nullo nec limpidissimæ, tenuissimæque e fonte scaturientis aquæ vehiculo, nec aliarum partium spirituosarum conjugio vigoratum, quarum proportionem ea cuncta præjudicia delentur, quæ sola mulieribus propinata forte minantur, ut alibi ostensum est (e). Nulla denique adstringendi vi insigni pollere acidulas omnium fere medentium decreto sancitum est: quemadmodum aluminosas, quarum propterea usum in infœcunditatibus minus tutum supra constituimus. Præterquamquod cum iis impedimentis tollendis opportunæ aquæ acidulæ existant, a quibus sterilitas ortum duxit, cur illorum usus damnandus sit omnino non video. Quid quod experientia compertum est mulieres hystericis affectionibus, Chlorosi, mensium suppressione aliisque uteri, ac aliorum viscerum vitiis laborantes non modo aquarum acidularum potatione in perfectissimum valetudinis statum restitutas fuisse, sed ita ad conceptionem promptas evasisse, ut semel in anno filios nullo excepto ex ordine ediderint? id quod me in binis Nobilibus mulieribus vidisse bona fide testor, quæ præ morborum vi steriles factæ fœcunditatem ita recuperarunt, ut pulcherrima prole summo Parentum gaudio fruantur.

XV. *Molæ curatio post transactum legitimum partus tempus instituenda eaque primum Clysteribus ex decoctione althææ. &c.*) Quamvis falsa germina spontaneo naturæ conatu expelli supra a nobis sit adnotatum, Mauriceau auctoritate ita suadente, quandoque tamen hæmorrhagiam adeo enormem subsequi, ut in mortis discrimine prope certissimo constituentur mulieres, nisi eadem ex utero educantur ab eodem Mauriceau (f) & D. la Mothe (g) optime fuit animadvertum. Quamobrem salubre illorum consilium videtur, satius esse eorum extractionem moliri, quam totum opus naturæ committere, nisi forte os uteri plus æquo angustum fuerit, quod extractionem valde difficilem reddit. Et vero, ut egregie notat cl. Pasta (h) in insigni sanguinis hæmorrhagia, quam falsum trium fere mensium germen excitaverat, cum uteri os ita dilatatum non esset, ut prædicti falsi germinis moli apte responderet, cumque sanguinis evacuatio sisti inceperit, opportunius esse constituit naturæ opus committere, quam vitæ mulieris idem os violenter dilatando periculum facere, licet ea copia sanguis efflueret, ut animi deliquio sæpius correpta fuerit (i): Tanti faciebat violentam uteri orificii dilatationem, ut vel secundinas hac de causa utero hære sæpius maluerit, atque earum extractionem in aliud tempus differre (k), vel ut enormi sanguinis evacuationi occurreret aliquam tantum germinis portionem solo indice digito immisso, pollice in vaginam solum infinuato avellere conatus fuerit, reliquum quod uteri parietibus adhærebat suppurationi concipiendæ relinquere (l). Cum tamen præ hæmorrhagiæ vi morti proxima mulier constituatur, meliusque sit anceps experiri remedium, quam nullum, tunc enimvero, nisi manus sufficiat, etiam ferro, sive idoneo instrumento, cujus descriptionem tradit (m), extranei corporis extractionem procurandam consulit, eamque optime cessisse uno exemplo confirmat, cum nullum aliud in tanto ejusdem observationum numero reperiri legentibus datum sit, ac ne earum quidem, testante laudato Pasta, quæ a la Mothe asseruntur, qui unus præ

(d) *lib. 3. cap. 7. p. 88.* (e) *Lib. 2. cap. 2. p. 23.* (f) *loc. cit. lib. 2. cap. 31. & obs. 11.*
 (g) *Obs. 13. p. 30. obs. 14. pag. 31. obs. 352. p. 237.* (h) *l. c. p. 193.*
 (i) *Obs. 293.* (k) *Obs. 235. 508.* (l) *Obs. 169.* (m) *Tab. 27. p. m. 270.*

præ cæteris ab ejusmodi ferreis instrumentis abhorruit. Fateor me justis laudibus æquare non posse, quæ in hanc rem tradit vir clarissimus, cum tamen a D. la Mothe (n) observatum sit, mulieres a secundo ad tertium usque suppositæ graviditatis mensem falsum germen plerunque ejicere, ac sæpius quidem solius naturæ auxilio, quamvis nunquam non sine insigni sanguinis profluvio: ipsius vero Mauriceau observationibus constet, multo plura fuisse vera, ac falsa germina, quæ primis tribus, quatuorque mensibus spontaneo naturæ nisu ejecta sunt, quam quæ artis ope, præsertim si insignis sanguinis hæmorrhagia, antequam tertius elabatur Mensis superveniat, ut egregie eundem animadvertisse supra annotavimus, cum demum in usu tam internorum, quam externorum medicamentorum sedulo, & accurate cavendum esse doceat, ne dum molæ expulsionem molimur verum abortum sollicitemus, nil temere a Medico agendum esse crediderim, ni certus sit de mola, cujus signa, ut ait Jo. Christ. Langius (o) *adhuc in utero, & quidem in incunabulis ut sic loquar, sive circa primos gestationis menses hærentis vix accurata habentur; symptomatibus nempe ex asse similibus vixantur, quæ talem gerunt, quam conceptu veræ gravidæ, adeoque tantummodo post transactum legitimum partus tempus, ut supra dictum est (p) curationem instituendam, atque ea fere methodo, quam tradit experitissimus Jo. Fortis, quæ primum in emollientium, ac laxantium usu consistit, secundo in fœtum mortuum expellentium, tertio in obstetricis opere, & tandem in desperatis casibus in Chirurgica operatione. Ad emollientia quidem, ac laxantia pertinent Clysteres ex decoct. alth. Mercurial. lilior. albor. pariet. &c. pessi ab Aetio commendati ex butyro, adipe anserino, &c. unctiões ex ol. lilior. alb. &c. ossibus pubis, inguinibus, & ossi sacro, si de externis remediis sermo sit: si vero de internis aq. flor. sambuc. cum saccharo, quindecim dierum spatio adhibita, tum ol. amygdal. dulc. quod cæteris palmam præripit.*

XVI. *Venæ sectio postea ex brachio vel re-*
Tom. V.

- (n) *refl. obs. 12. p. m. 29.* (o) *Part. 2. cap. 24. sect. 12.* (p) *Com. 6.*
(q) *lib. 23. cap. 35.* (r) *Cent. epist. 39. p. m. 385.*
(f) *Reflex. obs. 214.* (t) *Cap. 6. art. 5.* (u) *Mat. Med. p. 2. p. 326.*
(x) *lib. 26. p. m. 853.* (z) *Gynæcior. tom. 1. p. 291.*

petitis vicibus si plethorica fuerit mulier &c.) Venæ sectionem vel in sanguinis profluvio a falso germine prodeunte optimum, atque opportunissimum esse remedium, si ferre eam vires possint, Paræus opinatus est (q): quod tum maxime, cum plenitudo nimia vasorum peccat, confirmavit Hildanus (r). Nisi enim profluvium sanguinis cohibere valeat, quod docente la Mothe (f) solius extranei corporis uterum occupantis sive expulsionem, sive extractionem sisti solet, ejus tamen pulcherrima laus est massam sanguinis minuendo, eumque affluxum ab utero revellendo, idem adeo moderari, ut præcipitis casus eventus præcaveatur. Cum vero sanguis revelli ex utero non possit, nisi superiorum partium venæ secantur, optime hac in re sensisse videtur Jacobus Mesnard (t) qui in partu longo, ac difficili (talem esse & molæ expulsionem experimur) sanguinem ex brachio mittit, ac tum præsertim, cum os uteri non a natura, sed a sanguine uberius in uterum influente augmentum factum sit: quo ex loco repetitis vicibus educendum esse procul dubio asseruerim, si plethorica fuerit mulier, non ex saphæna, ut præcipit Jo. Fortis, nec non etiam cl. Mauriceau, quam solum secundam traderem, cum depletis vasis sanguinis cursus ad superiores partes accelerandus est, ac molæ expulsio procuranda.

XVII. *Inde ad dictamum Creticum pul. trochif. de myrrha, boracem mineralem &c.)* Quo fine ut melius adhuc potiri valeamus ad ea deveniendum, quæ emmenagoga dicuntur, quæque fœtum etiam promovent mortuum, & secundinas retentas expellunt, inter quæ dictamus Creticum pul. Trochif. de myrrha aliaque id genus eminent, quæ partibus volatilibus fœta insigni pellendi virtute donantur. Hippocrates certe referente Galeno ad secundas remorantes inter præstantes quasdam medicinas dictamum ponit: vetusque fabula est, ut refert Geofroy (u) Capras in Creta sagittis vulneratas ejus pastu eas excutere. Plinius ipse narrat (x) confirmavitque Bonaciolus (z) dictamum pul. ex aqua propinatum secundas, & ipsum fœtum mortuum, etiam si impeditum foras ejicere: unde ejus folia cav-

Y

ven-

vendum, ne in cubiculum gravidarum mulierum ferantur, ne abortum faciant. Quod & de myrrha plane est intelligendum, ejusque trochiscis, quibus nomen fecit: unde cum aliis insignibus facultatibus donetur, præsertim vero sanguinem crassum, ac viscidum, bilem grumescens, & humores glutinosos, & concretos potenter dissolvendi, qua de causa in pulmonum infarctibus, tuberculis, asthma humido, tussi, ictero, scorbuto aliisque non paucis affectionibus commode adhibetur, temerarie, & incaute gravidis mulieribus exhibendam non esse, ne abortiant egregie animadvertit laudatus Geoffroy (a). Adeo verum est placentam uterinam, fœtum mortuum, ideoque & molam pellendi virtute excellere. Quid de borace dicam, quem solum cum myrrha, & paxillo Cinnam. ex conserva absyntii, vel calendulæ in bolum redactum ad suppressos menses, aut puerperarum purgamenta provocanda, & ad fœtum mortuum expellendum commendat ipse Geoffroy (b), cum magni secreti loco accepisse Fallopium (c) a Medico quodam Etrusco jam olim ipse Jo. Fortis adnotaverit. Quid de Castorio testante Guarinono (d), quid de dictami ipsius, & croci decoctione, nec non florum liliorum alborum, politrici, aliisque id genus, omnis ævi Medicis ad prædicta obeunda munera probatis, commendatisque? Jam ex his fere aliisque virtute similibus Tulpus suum illum pulverem confecit (e), qui ita se habet. ℞. Borac. venet. succin. albis. a ʒ i. Croc. cassiæ lign. castor. a gr. x. m. f. pul. Atque suum etiam Heurnius. ℞. Cinnam. el. ʒ ii. .s. myrrh. opt. ʒ ii. succin. albis. ʒ .s. rub. tinctor. castor. a ʒ i. borac. ʒ .s. croc. gr. v. m. f. pul. ad ʒ i. ex vino exhibendus.

XVIII. *Hisce vero non juvantibus quid vetat quominus ad pulverem secundinarum &c.* Quæ specifica proprietate secundas, & fœtum mortuum, & molas pellere creduntur, innumera fere sunt. Mitto quod scribit Cardilucius mulierem mariti urinam ebibentem, aut stercore equi sola avena nutriti edentem statim extranea corpora ejicere, veritus, ne si id verum est, ob nauseam,

ac vomitum, quem fordida ejusmodi medicamenta solius imaginationis, aut ingrati saporis in mulieribus delicatioribus, & ad spirituum ataxias pronis excitant, forte contingat, quatenus scilicet non solum ventriculo, sed imi ventris, & thoracis visceribus concussis, quæ in utero continentur dimoveantur, & foras ejiciantur. Mitto etiam mysteriosa quædam amuleta, quarum meminit Jo. Fortis (f) lapidem nempe Aetitem, sive aquilinum femori alligatum, Jaspid subviridem fœmineis locis appositum, magnetem manu sinistra detentum, aliaque similia, atque illud suum tantopere commendatum (g) oculum nempe leporis Mense Martio capti studiose exemptum, & cum pipere exsiccatum, si vertici mulieris applicetur, ita ut vertex a pupilla tangatur, quod non modo fœtum vivum, & mortuum, ac secundam educere, sed si diutius relinquatur, & utero procidentiam inducere affirmat, cum non aliam hisce inesse vim facile existimem, si illam excipias, quam alibi attigimus (h), ut scilicet his confisæ mulierculæ vim animis addant ad alacritatem quamdam incredibilem, quæ erecti spiritus, atque uberius, & promptius tum in universi corporis fibras, tum in uteri ipsius influentes eas tendant, atque in eas contractiones adigant, quibus opus est ad retenti corporis expulsionem promovendam: atque ad pulverem secundinarum, ejusque spiritum me converto, quem summis laudibus extulerunt Corbejus, atque Etmullerus, cum ille infallibilis remedii nomine appellet, hic cæteris omnibus facile anteposendum asserat: ad jecur quoque anguillæ, quod exsiccatum, ac pul. gravidis exhibitum ante horæ dimidium certo certius abortum facere testatus est Helmontius (i) ut innumeris se observationibus didicisse affirmat, quibus factum est, ut publici juris facere ob id potissimum voluerit, ne scilicet Parturientes in vitæ discrimen in posterum adducerentur. Eodem & Juncherum (k), & Nenterum (l) usos fuisse eorum scripta legenti facile apparet. At recentem esse oportere duorum scilicet vix annorum ex E. N. C. constat (m).

Quid

(a) Ibid. p. 527. (b) Ibid. (c) Tractat. de metal. (d) Consul. 56.
 (e) Obs. Med. lib. 4. cap. 42. (f) Cap. de mola. (g) Cap. de secund. retenta.
 (h) Lib. 1. cap. 8. com. 28. & lib. 4. cap. 9. com. 32. (i) Jus duair. n. 46.
 (k) Tab. 135. (l) Tab. 190. (m) Dec. 1. an. 9. & 10. obs. 35.

Quid Gesnerum memorem asserentem pulverem testiculorum equi ad secundas expellendas efficacissimum remedium esse (n), atque Augenum dicentem ipsius Parentem non sæpe ac sæpius, sed semper ægris mulieribus prædicto pulvere, quem pro arcano sibi servabat, profuisse (o)? Unde nil mirum Jo. Fortis vel ad molas ejiciendas ceu præstantissimum prædicasse (p). Si æque his credidisset cl. Pasta, nullus de eorum virtute hic ambigendi locus relinqueretur. Dolendum autem fidem omnem ademisse, nullam eis facultatem inesse asserendo præter illam, quæ ex diuturno illorum usu proficiscitur, quo fit, ut uterus per se ad extranea ejicienda corpora aptus evadat, atque hinc laudibus extollatur remedium, uti mos est plausus vetulæ excitandi, quæ venit in fine morbi. Cum tamen ad eorum præjudicia declaranda fateatur solidas concutiendi partes, fluidarum vero orgasmum, ac rarefactionem ciendi virtute pollere, cur reprehendendus homo sit, qui in debili, cachochyma muliere, ideoque in solidarum partium laxitate, in cruoris, ac spirituum inertia, atque segnitie adhibenda suadeat, ut vel solidæ partes in validiores, vehementioresque contractiones agantur, vel fluidæ exagitentur, atque ea ratione afficiantur, qua opus est ad uberiores spirituum secretionem, atque expeditiorem in universi corporis fibras, ac propterea ipsius uteri influxum omnino non video. Si plethorica fuerit mulier, si robusta, si orgasmo sanguinis æstuet, & rarefactione, si ad functiones omnes obeundas alacris, atque expedita, a cl. Pasta fuerim eadem esse penitus proscribenda: multo magis si enormi sanguinis hæmorrhagia vexetur, quo casu nulla interposita mora ad extractionem deveniendum esse constituiamus. Sed de his paulo inferius.

XIX. *Eodem tempore Clysteres injiciantur ex decoctione Colocynthid. &c.*) Qui hæcenus dicta diligenter teneat minus mirabitur cum & Clysteres acres, & pessaria ex irritantibus, stimulantibusque rebus parata opportuna esse crediderim, atque plane ille quidem intelliget recti intestini, connexarumque, & consentientium partium, ac præsertim uteri fibrarum validius, ac vehemen-

tius contractis foetus mortui, molæ, ac cæcis extranei corporis expulsionem cum prius molle flaccidumque factum fuerit os, facilius promoveri, hinc magnum adeo esse illorum usum in ejusmodi casibus, ut vel sola laxantia, ac lenientia in gravidis ob metum abortus sint cautissime administranda. Salubre propterea laudati Jo. Fortis consilium, simul ac stimulantia hæc, atque acria cum intrinsecus, tum extrinsecus applicantur, ut descendat mulier in balneum aquæ dulcis dictis herbis alterata, quibus & infusus loco utatur, adeo ut cannula in uterum immissa excipiat, dum sternutatoria in nares intruduntur, ut scilicet magis magisque uteri ore relaxato, ac universo corpore concusso, musculisque thoracis, diaphragmate, ac imi ventris visceribus uterum versus valde prementibus molæ expulsio sollicitetur. (q)

XX. *Ubi tamen præ enormi sanguinis effusione in vitæ discrimine versetur mulier, omnia hæc laxantia, impellentia &c.*) Vidit hæc maxime insignia emolumenta cl. Mauriceau, at cum præ hæmorrhagiæ vi res in arduo sit posita, hæc omnia impellentia medicamenta ejicienda prorsus esse constituit, (r) observatione potissimum edoctus, id quod magis sanguinis profluvio uterino in muliere falsum germen gerente tribuerat, aquam sambuci fuisse, aliasque potiones diureticas obstetricis consilio assumptas, nec non acres, atque extimulantes Clysteres, aliaque vago passim rumore decantata specifica, quæ tantum abest, ut bono sint emolumento, ut in summam mulierum perniciem plerumque cedant, quæ enormes sanguinis hæmorrhagias ciendo, quæ febres, uterique inflammationes, quæ immodicos alvi fluxus atque gravissimas pectoris fluxiones provocando. Vidit hæc etiam la Mothe (s), Hildanus vidit (t). Nos ab iis sumus, atque uti mulieres ad extremum usque vitæ redactas sola extranei corporis extractione ab Orci faucibus ereptas fuisse constat, ita & nos eam similibus in casibus instituendam esse haud dubie affirmamus. Methodum servandam docet Hildanus ipse (u), quæ in eo tota versatur, ut dolores, qui etiam perenni cursu fluente sanguine evanuerunt, denuo excitentur ex-

Y 2

tra-

(n) *Epist. ad Gesner. p. 27.* (o) *Epist. lib. 7. ad Piclin.* (p) *l. c.*

(q) *V. lib. 1. cap. 1. com. 22.* (r) *Obs. 3.* (s) *Reflex. obs. 163.*

(t) *Epist. ad Döringium p. m. 904.* (u) *Cent. 2. obs. 52.*

traneorum corporum excretioni certo certius ansam daturi, ut a viris præclarissimis la Mothe (x) & Heistero (z) demonstratum est. Hinc ut ægrotans in modum parturientium decumbar, operæ pretium putat, in lecto tamen, ut vires conserventur, supina, cruribus elevatis utrinque, dilatatis coſciis, deinde obstetrix manum inunctam linimento ex oleo lilior. albor. amygdal. dulc. de vitel. ovor. pinguedin. capon. urf. anser. &c. clementer in uteri collum immittat, ac parturientium dolores, & conatus quantum fieri potest excitet. Verum quidem est, ut notat egregie cl. Pasta (a) ejusmodi operatione velle Hildanum uteri os tantum sic dilatari, ut obstetrix manum commode immittere possit pro molæ extractione, at ne inficiari quidem posse contendit sperandum esse, ut mulier falsum germen ejiciat, aut ita idem propendat, ut digitis apprehendi queat, cum revocatis hac ratione doloribus in sanguinis profluviiis partus naturales procurari ab ipso Puzos animadvertat, sicque vitæ periculum, quod in fœtus extractione impendit, diligenter præcaveri. Saltem pulcherrima laus erit os uteri sic dilatare, ut extractionis fine, si in longius protrahi non possit, potiri valeamus. Quæ quomodo perficienda laudatus ipse Jo. Fortis præclare docuit, quo loco inquit: *Tum Obstetrix manibus inunctis oleo liliorum alborum, & Keirino (oleum loco linimenti sufficere vel cl. Pasta adnotavit) sinistram in uteri osculum immittat, & dilatet; deinde inventa mola dextera & ipsa insinuetur, manu inuncta pertractetur, & leviter extrahatur; quod si consequi non possit obstetrix, peritus forsan, & animosus Chirurgus id obtinebit; cujus manus, si mola fugiat, ubi sinistra manu os uteri dilataverit, & molam invenerit, dextera uncus introductus, sinistra infigatur, quo in orbem circumducto paulatim extrahatur.* Quamquam vero uteri os interdum adeo angustum esse ostendit cl. Mauriceau (b), ut non solum tota manus immitti queat, sed vix solum digitum, quo operatio effi-

cienda, quæ in hunc fere modum se habet. Inuncta manus ad internum usque orificium, quod vix apertum reperiri plerunque datum est in vaginam immittenda, atque alterutrum digitorum insinuandum, ac in utramque partem in gyrum agendum eo usque dum alteri via præbeatur, & sic ex ordine aliis, si absque molestia id fieri possit: Si duo solum ut sæpe contingit immitti queant, extraneum corpus ipsis apprehendendum eo prorsus modo, quo solent cancri fluviales eorum pedibus, dum rem aliquam apprehendunt, atque extra uteri confinia ejiciendum, quemadmodum etiam, si forte intus inclusus sit aliquis grumus sanguinis, quo educto profluvium nimium cohiberi procul dubio tenendum, nisi forte aliqua ipsius portio superstes maneat, ut sæpius vidisse testatur, atque huc usque traditam methodum adhibuit. Hanc fere sectandam putat cl. Pasta (c) dummodo *diligenter prospiciat obstetrix*, ut docet Hildanus (d) *ne ipsam, nempe molam impetuosè, ac festinanter, sed pedetentim, ac lente separet, extrahatque*, cum se in separatione molæ postquam ad ipsius radicem manu pervenisset dimidiam fere horam impendisse subdat, *absque ullo tamen dolore, aut molestia ægrotantis.* Hinc propterea recisis unguibus digitorum summa molam inter, aut aliud extraneum corpus, & uteri parietes injiciantur, eadem sensim ea parte avellendo, qua utero tenaciter adhærent, & sic circumundique usque ad integram separationem: sedulo etiam, ac diligenter caveatur, ne si nimis adhæreant, eadem plus æquo trahendo disrumpantur, aut ipsius uteri substantia avellatur, cum manus similibus in casibus, æque ac uncus periculi expers non sit, ut cl. la Mothe testatus est. (e) Quæ si vera sunt, eo magis patet perquam raro ad uncum deveniendum esse, cujus meminit cl. Jo. Fortis, aut ad alia instrumenta a cl. Mauriceau inventa, descripta, ut supra a nobis la Mothe præeunte adnotatum est.

CA-

(x) *Refl. obs.* 14. (z) *num.* 21. (a) *loc. cit.* p. 207. (b) *lib.* 2. *cap.* 31. p. 259.
(c) *l. c.* p. 201. (d) *Cent. epist.* 39. p. 386. (e) *Prefac.* p. 9.

C A P U T IX.

De precipuis quibusdam gravidarum morbis & abortu.

I. **N**ausea, vomitus, cordis palpitatio, Syncopes, alvi fluores, ani hæmorrhoides, alvi stypticitas, mejendi difficultas ea fere sunt, quæ gravidas exercent: molesti quidem, atque graves morbi, at cum abortu comparata levis momenti.

II. Illorum causa est aucta sanguinis quantitas primis potissimum mensibus, & impedita consueta ejusdem excretio, qua naturalis sanguinis motus alteratur, & ceteræ humorum secretiones aliquantulum læduntur.

III. Hinc distentis plus æquo uteri vasis, eorumque & stomachi nerveis fibrillis male affectis, aut crassis, acribus, salsis aliaque qualitate præditis in eodem separatis succis nausæ, vomitus subsequuntur.

IV. Sanguine vero, aut acriore ab eodem lymphæ secreta circa præcordia lentefcente cordis palpitatio, syncopes præsto sunt.

V. Jam vomitibus longis, & diuturnis divexatæ mulieres languescunt, eorumque stomachus cibis coquendis ineptus redditur, unde Lienteria, aut depravata chylicatione acres, erodentesque humores colliguntur, qui Diarrhœæ, ac Dysentericæ occasionem præbent.

VI. Superfluum sanguinem in vasis hæmorrhoidalibus subsistere si forte contingat, hæmorrhoides subsequuntur; eo magis si eodem intestinorum vasa plus æquo distendente alvi stypticitas exoritur; qua excrementa magno cum nisu, ac labore ejiciantur.

VII. Hæc præternaturalis distensio, si vesicæ vasis accadat, mejendi difficultas, quæ a sola uteri compressione quandoque proficiscitur, inflammatoria originem trahet.

VIII. Abortus vero, qui inter primum, & septimum mensem contingit, causa non solum est nimia sanguinis plenitudo, sed ejusdem raritas nimia, & expansio, tenuitas, fusio, acrimonia, inanitas, quæ longa inedia, diuturna ciborum aversione, vomitibus contumacibus, tenui diætâ in morbis acutis, insignibus hæmorrhagiis hæmorrhoidum, uteri, liberaliori venæ sectione, alvi fluxibus aliisque ejusmodi evacuationibus comparatur.

IX. Ea omnia quibus mensum fluxus cieri solet, aut molæ expelli, purgantia scilicet, emmenagoga, crocata, myrrhata, aloetica, totius corporis gracilitas, mollior, laxiorque ha-

bitus, abortus quavis de causa prægressus, uterus qui satis amplus, & capax non sit, aut inflammatione, tumore aliquo scirrroso, abscessu, mola, aliisque malis laborans, idem laxior, & humidior, omenti crassities insignis, aut duriorum, quæque ferris armantur vestimentorum compressio, grandiores fetus, monstrosi contra naturæ ordinem positi, gemelli, tergemini, aut plures vel per superfætationem, si datur, concepti, varia funiculi ad fetus collium circumplicatio, percussio ventris, casus in terram, labor molestus, & operosus matris, præsertim insolitus, violenta exercitia, frequens & immoderatus coitus, saltus, suspiria vehementia, brachiorum elevatio, graviores animi curæ, metus præsertim insignis, vehemens ira, improvisus, & inopinatus rumor, odores tetri carbonum vel ipsius lucernæ extinctæ.

X. Morbus revera metuendus abortus, licet in nonnullis nil gravius partu naturali.

XI. Ne is forte accadat, ubi nausea, aut vomitu mulier corripiatur, venæ sectio ratione plenitudinis habita vel primis mensibus ad septimum usque, si moleste vexetur instituenda, secus circa finem tertii, eaque in brachio, vel manu, nisi acutissimus morbus aliter suadeat.

XII. Si ultra quartum mensem protrahatur vomitus, atque pravi ejiciantur succi, syrupus de cichorea cum rhabarbaro ad unc. i. quotidie exhibendus, rhabarb. pul. a ʒ i. ad ʒ .s. ex flor. Cas. r. e. aut ejusdem conserva quolibet octavo die, vel ejusdem infusio addito syrupo flor. persicor. aut mel. rosat. solut. ad unc. i. .s.

XIII. Abstersis primis viis, si adhuc molestus sit vomitus jusculum ex car. vitul. a pingued. separat. unc. iii. rasur. ebur. ʒ ii. cortic. citr. sicc. unc. .s. calamint. mont. p. i. siliq. vanil. vel cortic. Vinteran. gr. viii. aq. font. Lib. i. .s. m. coq. usque ad consumpt. mediet. detur ad unc. iiii. quotidie mane jejunio stomacho.

XIV. Solus Chocolate potus nonnullis quandoque egregie proficit.

XV. Diligens etiam victus ratio conferre visa est ea concedendo quidem, quæ avide appetuntur, licet qualitate aliqua intemperata, sed opportune, ac moderate, cum ceteroquin ptisanæ

ne hordeaceæ, avenaceæ, carnes juniorum Animantium, Avium, vel assatæ succo limonum, granatorum alteratæ conferre visæ sunt, uti & conservæ cytonior. post cibum, vinum maturum optima sint.

XVI. In palpitazione cordis sola plerunque venæ sectio promptissime occurrit, ita & in syncope, sed extra paroxysmum, in quo facies aqua frigida irroranda, aut acetum acerrimum naribus applicandum, cordis vero regioni vinum generosum speciebus cordialibus pro epithemate imbutum admovendum, aut aqua Reginae Ungariæ: dum vinum generosissimum fragrans, limpidum, & suave, aut aq. suc. melis. tot. citr. aurantior. cochleatim exhibetur.

XVII. Etiam in alvi fluxibus locum habet venæ sectio, si redundantis sanguinis indicia adsint, cum cæteroquin ea, quæ mulier appetit prave indolis evitanda in lenteria, & ea quo facilis sunt coctionis subacidis succis alterata, & conservæ cytoniorum, & vinum maturum concedendum sit, hora vero somni Diascordeum Fracastor. a 3 .s. ad 3 i. exhibendum.

XVIII. In Diarrhœa vero omnia alibi recensita (f) solis aquis Tetutianis exceptis, & radice Ipecuacan, nisi forte insigne medicamentorum fastidium prohibeat, quo casu sola Simaroubæ decoctio adhibenda, quæ in hunc fere modum paratur. ℞ Simaroub. minut. sect. 3 ii. aq. commun. Lib. ii. coque usque ad consumpt. tertiæ partis, & quarta ipsius pars quarta quaque hora tepida propinetur ad integram usque sanationem.

XIX. Hemorrhoides præter venæ sectionem ex brachio decocto Verbasci, & flor. sambuc. portulaca contusa, & admota, linimento ex linariæ fol. & floribus in adipe porcino coctis expresso adipe, & vitello ovi admixto, oleo semin. lin. in quo aselli fuerint incocti, addito oleo buxi, & vitel. ovor.; in metu vero inflammationis linimento ex cancris fluviatilibus in oleo coctis usque ad mel. consistentiam, aut oleo amygdalar. dulc. papaver. & nymph. vitello ovorum crudo in mortario plumbeo diu agitato, addito etiam refrigerante Galeni, & Populeon. pertractandæ.

XX. Alvus cæteroquin aperta servanda floribus Cas. r. e. prunorum decoctione in juscule tenui, sero lactis tamarindato, spinaciis, aliisque id genus. Clysteres ut summum si feces sint inturcatæ ex decoct. malvar. parietar. vio-

lar. semin. lin. cum sacchar. rubr. unc. ii. ol. violat. amygdal. dulc. a unc. i. .s. butyr. recent. parum, adhibendi.

XXI. Alvi stypticitas, & mejendi difficultas, nisi venæ sectione tollatur, sola refrigerantia, & emollientia visa sunt convenire, cujusmodi sunt lac tepidum, fomenta ex decoct. malvarum, parietariæ, violar. semin. lin. extrinsecus applicanda, aut addito oleo violato in vesicam injicienda: intrinsecus vero emulsionem ex semin. frigid. addito syrup. nymphæ, serum caprile destillatum, aqua Nocera, & similia.

XXII. Abortus, qui a nimia vasorum plenitudine proficiscitur frequenti venæ sectione præcavetur supra allatis cautelis n. ii.

XXIII. Qui ab ejusdem raritate nimia, & expansione, quiete corporis, animique, dieta tenui, ac refrigerante, ut sunt ptisanæ, avenaceæ, hordeaceæ, juscule ex carnibus agninis, vitulinis, endivia, acetosa, lactuc. comesta in acetariis, omnimoda vini abstinentia, aut tenui tantum, & diluto, aqua ardente Sirio succo limonum, berberum alterata, emulsionibus semin. melon. aut quat. frigidorum.

XXIV. Quibus addendi pulveres ex rasur. matr. perlar. ocul. cancror. a 3 i. nitr. purif. 3 i. ad 3 .s. ex aq. acetos. borragin. aut levi decoctione in jure non salito lactuc. endiv. cicchor. violar.

XXV. Qui a tenuitate, fusione, acrimonia, pulveribus ex coral. mastich. gr. kerm. a 3 i. ad 3 .s. quotidie in ovo sorbili exhibendis, vel trochisc. de spod. de Karab. a 3 .s. ad 3 i. superbibendo gelatin. rasur. ebur. & cor. cer. in aq. tormentil. plantagin. a cochl. i. ad cochl. ii. in jure extremitatum pedum vituli, dum renes, ac pubes ad præpediendam hæmorrhagiam unguento de cortic. castan. comitis. sandalin. unguntur, aut cerata, aut zona torrida inclusa pelle arietina vitriolo ad solem calcinato applicatur, quæ etiam in nimia laxitate locum habent.

XXVI. Qui ab inanitate ob inedia, liberaliori, atque opimo victus genere, jejunii abstinentia.

XXVII. Qui ab inanitate ob diuturnam nauseam, & vomitum iis, quæ iisdem occurrunt.

XXVIII. Qui ob tenuem dietam in morbis acutis paulo liberaliori victu in declinatione præsertim, jusculis scilicet carnum juniorum Animantium, quibus incocta sint hordeum,

ra-

radix scorzonerae, & vitelli ovorum, potu vero ex aqua hordei cum aq. Cinnam. succo citri, & pauxillo vini permixto, vel succo limon. aut berberum alterata.

XXIX. Qui ab insignibus hæmorrhagiis hæmorrhoidum, uteri, aliarumque partium, iis ipsis, quæ eorundem remedia sunt.

XXX. Qui ex abortivis medicamentis, eorum abstinentia.

XXXI. Qui a molliori laxiorique habitu, aut laxiori, & humidiori uteri intemperie iis, quæ fluorem album sistunt.

XXXII. Qui ab externis causis earum re-

motione.

XXXIII. Excepto metu, & terrore, qui venæ sectione animo ad quietem composito pertrahendus.

XXXIV. Si mammae detumescant, & extenuentur, dolores frequentes, & fere continui renes, ac lumbos excrucient, qui pubem versus, & os sacrum exporrigantur, quidam ex utero egerendi conatus, sanguinisque puri, vel serosi, vel aquæ ex utero profluentis excretio contingat, quibus imminens abortus indicetur totum nature opus committendum.

C A P U T IX.

De præcipuis quibusdam gravidarum morbis, & abortu.

I. **N**ausea, vomitus, cordis palpitatio, Syncope &c.) Nullum morbum reperiri medentibus datum est, si singuli animo, & cogitatione percurrantur tam acuti, quam chronici, qui & non prægnantibus, prægnantibusque communes non sint, eademque non causas agnoscant, atque diagnosim. Si hæc duo tantum a nonnullis spectata fuissent, nullus superfuisset de iis differendi locus: at cum ad prognosim, ac curationem attendissent, quæ satis insigne habere discrimen animadverterunt, satis se habere posse sunt arbitrati, quo de his aliquid speciatim dicerent. Inter hos Riverius eminet (g), qui propterea acutos morbos in gravidis longe periculosiores, & sæpissime lethales primum constituit, chronicos vero aut abortus periculum minari, aut vix ante partum curari posse: deinceps de magnis remediis sermonem instituit, venæ sectione scilicet, & purgatione, nec non diæta, quæ qua ratione adhibenda subtilius inquit, ita ut exonerari laborum nostrorum partem fateamur, atque ejus doctrinam quamlibentissime amplecti. Cum tamen totum curationis momentum in eo situm videatur, ne indicatis præsidii præpostere adhibitis mulier abortiat, cum venæ sectio, purgatio, diæta in eorum etiam morborum curatione sint administranda, qui peculiare sunt mulieribus gravidis ante partum, quique abortus periculum æque minantur, ab eorum examine, ne frustra res in immensum excresceret supersedere decrevimus, at-

que ad istorum historiam sermonem omnem, orationemque convertere, præsertim cum de causis, ac remediis abortus tam iis, quibus præcaveri idem potest, quam quibus curari sit infra dicendum. Nausea, vomitus, cordis palpitatio, syncope, alvi fluores, ani hæmorrhoides, alvi stypticitas, mejendi difficultas, uteri hæmorrhagia ea fere sunt, quæ Mulieres gravidas ob metum abortus, & abortus periculum non leviter infestant, quorumque tractationem Ludovico Mercato, Roderico a Castro, Mauriceau, Jacobo Mesnard, Andrea Pasta præeuntibus aggressi sumus.

II. *Illorum causa est aucta sanguinis quantitas primis potissimum Mensibus, & impedita consueta ejusdem excretio &c.*) Si illorum proximas spectemus causas, nemo inficias ire audeat easdem plane esse, quæ in non gravidis nausæ quidem, ac vomitus, inversum motum peristalticum æsophagi, ventriculi, & sæpe Duodeni, nec non diaphragmatis, & Musculorum Abdominis convulsivam contractionem plus minus violentam (h), cordis vero palpitatio, illius convulsionem, quæ non raro ita vehemens est, ut manus pectori admota repellatur, & visu ipso deprehendatur, ut Forestus, (i), Christophorus a Vega (k) testati sunt. Quibus addendum, quod Rivinus scriptum reliquit (l) se in ea pectoris parte, cui admota manus pulsationem percipiebat maculam rubicundam observasse, in alio casu callum: Syncope vero interceptum sanguinis motum;

(g) Cap. 16. de morb. acut. & chronicis prægn. (h) aph. lib. 3. cap. 1.

(i) obs. lib. 17. obs. 10. (k) lib. 3. de art. med. c. 8. (l) De cord. palpit. sect. 13.

tum; alvi fluxus, vel deficientem, aut languescientem bilis, & succi pancreatici actionem, unde non recta succedit chylifera massae attenuatio, & Chyli a fecibus secretio, aut fibrarum intestinalium laxitatem tantam, ut quæ continere debent, cito emittant, aut venarum lactearum obstructionem, ut chylus confectus jam & ab excrementiis partibus solutus in eas ingredi, aut per illas fluere ulterius non possit, unde cum fecibus confusus excernatur, vel vero convulsivam intestinorum contractionem ab acribus, causticis, atque erodentibus particulis inductam, qua variorum humorum, una cum sanguine excretio interdum excitatur (m): aut hæmorrhoidum stagnationem in ipsis sanguinis, unde intumescunt, ac insigniter sæpe dolent non quidem ob affectas solummodo venas, sed ob partes, quibus sunt interjectæ tumoresque hinc multiplicis naturæ excitatos; alvi e contra stypticitatem impeditum liberum motum peristalticum intestinorum, unde humorum homogeneorum confluentia non obtinetur; mendi difficultatem ob inflammationem vesicæ, sanguinis in ipsius vasis stagnationem. Causarum discrimen insigne illarum fere est, quæ remotæ dicuntur. Si enim de iis sermo sit, quæ nauseam, aut vomitum cient, apparet ad materiem crassam, viscidam, mucosam ventriculi parietibus tenaciter adhærentem, vel ad nimis tenuem, acrem, ac biliosam, vel ad sanguinis e vasis ventriculi erumpentem, in ejusdem cavum, ad tumorem inflammatorium, ad scirrhum, ad callum ventriculi, ad ingestorum nimiam copiam, emetica acria, aliaque id genus esse referenda. Si vero de iis, quæ cordis palpitationem gignunt, variæ esse possunt, aliæ quidem ipsi cordi peculiare, ut sunt ampliata ipsius moles, ejusdem adhæsiō Pericardio, auricularum, & annexorum vasorum dilatatio, ut ex A. N. C. constat (n), Wilisio (o), Jo. Coufin (p), polypi cordis, & aortæ ut M. N. C. (q), & Alexander Knips Macoppe (r) præ cæteris testantur, quibus efficitur, ut cor vehementius ad costas appulsus easdem urgeat, sanguinis infusio ab auricula in sinum cordis parcior, quam naturæ ordo po-

stulet, cum deficiente sanguinis adversus cordis impetum resistantia major ille sit, & pectus magis urgeat, quemadmodum in iis observamus, qui pulsus intermissione laborant, in quibus parum sanguinis e sinistra auricula in sinistram sinum non illabente, nec Aorta sanguine repleta non modo pulsus deficit, ut Timæus a Guldenkleetatur (f), sed vi omni cordis integra manente, & tota adversus costas impenfa, cor vehementer ad pectus alliditur, quibus addenda ea omnia, quæ cor ipsum stimulare possunt, ut vim moventis principii augere, ut acrior sanguinis, & spirituum constitutio, convulsivi morbi, graviora animi pathemata, metus præsertim, ac terror, ut Baglivus docuit (t), aliaque id genus plura. Syncopes causas quod attinet multa sunt, quæ sanguinis motum interciperent, atque auferre possunt, atque alia quidem in cor ipsum, & sanguinem immediate agunt, alia mediate ventriculi, intestinorum, uteri, aliarumque partium nervos afficiendo: graviores hinc animi perturbationes, terror præsertim, metus, & tristitia, quibus spirituum animalium motus ea ratione quandoque cohibetur, ut apoplexia superveniat (u), odorum graviorum, aut etiam suaevolentium perceptio, præsertim in hysteris Mulieribus, quæ spirituum ataxia laborant & in quibus iidem in eas turbas aguntur, ut motus cordis intercipiatur: hæmorrhagiæ, & quæcumque nimix excretiones, quibus non modo sanguinis subtilior portio, in qua totum virium momentum situm est, exhauritur, sed ipsa quoque fluidorum moles imminuitur, unde æquabilis, atque ordinatus sanguinis motus impeditur: id quod & de immoderatis vigiliis est intelligendum, & longa inedia (x), & immoderata venere, & de venenis, de purgantibus, atque emeticis acribus, febribus malignis & colliquantibus (z), de iis demum omnibus, quæ partes cum corde communicantes vellicare, aut aliter, male afficere possunt. Jam alvi fluxus cæliaci remotiores causas si quæras, sunt fere ulcus ventriculi, quo ejus fibræ plus æquo irritantur, potus copiosiores, quibus nimia laxitas in easdem inducitur, naturalis partium

(m) *aph. lib. 3. cap. 3.* (n) *Dec. 2. an. 9. obs. 44.* (o) *Tr. de medicam. oper. sect. 7. cap. 3. pag. 103.* (p) *Nov. asthm. hist. 3.* (q) *Ibid. an. 6. obs. 233.* (r) *De Aortæ polypo epist. medic.* (s) *epist. 23. pag. 140.* (t) *Prax. med. lib. 2.* (u) *aph. lib. 1. cap. 1. p. 16.* (x) *Ibid.* (z) *aph. lib. cap. 2. com. 4.*

atonia, vel ab iis quæ spiritus dissipant, excitata, ut vigiliæ intensæ, immodica venus, morbi chronici, & diuturni, nec non prava victus ratio, aut hepatis obstructions, quæ bilis separationem, aut activitatem impediunt, intestinorum infarctus a viscidis, mucosisque quiscuilibet crusta quasi quadam eadem obducentibus, aut vasorum lacteorum coalitus post dysenterias male curatas, aut Mesenterii obstructions, aliaque similia. Dysenterix vero humorum vel nimia copia, vel acrimonia insignis, qui vel in ipso sunt sanguine, vel a pancreatico, bilioso, & qui a glandulis intestinorum extillant succis, vel ab ingestis supeditantur, quibus addenda graviora animi pathemata, naturalium evacuationum suppressio præcipue sudoris, ac perspirationis aliaque a nobis recensita (a). An hæmorrhoidum causæ remotiores internæ a perturbata sanguinis crasi, ac libero motu sunt repetendæ, ab incongrua victus ratione, a temperamento melancholico, in quo acidæ, fixæque particule dominantur, Hepatis, ac Mesenterii vitiis: externæ vero ab exercitiis vehementibus, iisque omnibus, quibus lumbaris regio plus æquo excalefit, laboriosis partibus, laboriosa fecum excretionem, a purgantibus validioribus, maxime aloeticis, quibus intestinorum fibras irritari non modo, sed etiam abradialibi demonstratum est (b). Quid alvi stypticis causis inquirendis immoremur, cum ex dictis de affectione hypochondriacâ, ictero, vermibus (c), quorum morborum symptoma familiare esse consuevit, erui commode possint? Quid inflammationis vesicæ causis, quæ ceteris omnibus inflammationibus communes sunt? In gravidis enimvero longe diverso ex fonte sunt repetendæ. Facta enim fecundatione nemo ignorat uteri vasa non modo turgere, copiosiorumque succum effundere, sed eundem calore loci, & motu subtiliorem redditum ovulum ipsum primum quidem liberum, & nulli uteri parti adhærentem intrare, ipsumque distendere, & augere, Embryonemque in eo contentum nutrire, & ambire. Quo copiosius nutritius humor ad uterum effluit, eo magis minui illius copiam, quæ plethoram prius faciebat, & sanguinem per turgida uteri va-

Tom. V.

sa jam distenta liberius circulari manifesta res est. Hinc petenda ratio, cur menstruorum fluxus plane desinat in iis præsertim, quæ non tanta sanguinis copia donantur, cum in plethoricis quandoque primis saltem Mensibus naturalis sanguinis fluxus, licet imminutus appareat, eo usque dum ovulo in dies incrementum fumente, illiusque membranis sensim crassescantibus, & ea præsertim parte, qua ovario adhærebat, placenta rudimenta appareant, per quam in dies singulos crassescantem, & auctam nutritius succus uberius ab utero transcoleatur, atque in venam fœtus umbilicalem pro maiore ejusdem nutritione transmittatur. Qui si totus non absumatur jam a fœtu ad Matrem per arterias umbilicales rursus emitti, postquam Covperus mercurium in arterias umbilicales injectum in venas uteri matris intrare vidit (d), Vieussenius vero Mercurium in arterias carotides canis gravidæ injectum non modo in omnia ejus membra, & viscera decurrisse, sed etiam in catellos, in ipsius utero conclusos pervenisse affirmat, ut ipsorum interiora, & exteriora, cutisque ipsa hoc Mercurio per vasa sanguinea affluente haud injucundo spectaculo pingerentur, sive inficiari, sive in dubium revocare non possumus, præsertim cum Meryus hunc sanguinis circulum singulari confirmet exemplo Mulieris ultimo Mense gravidæ, infelici lapsu subito enecatæ, ac in sectione Abdominis cavitationem sanguine turgidam, ex adverso cuncta vasa sanguifera cum propria, tum fœtus una mortui prorsus vacua, cum placenta nihilominus utero adhuc integro adhærescente, & sine ulla sanguinis effusione (e), atque ipse cl. Heisterus in puerpera, quæ duos fœtus in utero gesserat, unoque vivo feliciter excluso paulo post intra quartam horæ partem ob enormem supervenientem uteri hæmorrhagiam altero adhuc retento mortua est, non solum vasa omnia sanguine vacua deprehendisse testetur, verum etiam in fœtu adhuc utero integris membranis hærente idem notasse (f). Quod diligenter tenendum, cum sanguine a nutritione fœtus superstiti, sive eo solo qui Matris est, sive a fœtu per arterias umbilicales reduce suppressis Menstruis ea sanguinis

Z

ple-

(a) *Ibid.* cap. 3. (b) *Ibid.* cap. 7. p. 84. (c) *Ibid.* p. 74. 101. 108.(d) *Anatomii of the human. Bodii Tab.* 54. & *act. erudit. Lips.* an. 1669.(e) *Hist. Acad. Reg. an.* 1708. (f) *Compend. Anat. not.* 36.

plenitudo inducatur, qua naturalis sanguinis motus alteratur, & cæteræ humorum secretiones aliquantulum læduntur, unde gravidarum morbi.

III. *Hinc distentis plus æquo uteri vasis, eorumque, & stomachi nerveis fibrillis male affectis &c.*) Distentis nimirum plus æquo uteri vasis, nerveisque fibrillis stimulis ea tristis affectio excitatur, quæ superiori stomachi orificio per nervos sexti paris communicata nauseas, ac vomitus ciet. Uterus saltem, ut alibi ostendimus, facta fecundatione magnam subit alterationem, cumque exquisitissimo sensu sit præditus, vix ac illam patitur fieri minus potest, quin prædicta tristi sensatione afficiatur, a qua nauseam, ac vomitum per consensum oriri diximus, id quod primis statim diebus Mulieribus quandoque contingere animadvertens cl. Mauriceau (g), quæ in perfectissimo valetudinis statu sunt constitutæ, non pravas modo quascunque vitiosasque sordes stimulandi vi præditas accusandas constituit, sed ne ipsam quidem Mensium suppressionem, atque omnia enarrata symptomata ea prorsus ratione gravidas aggredi, qua aut in capitis, & intestinorum vulneribus, aut colicis nephriticis experimur, in quibus nullo vitioso humore stomacho hærente enormes vomitus subsequuntur. Recte ille quidem. Nihil sane est, cur ei quamlibetissime non assentiamur, dummodo tamen & ille nobis concedat, quod volumus, vomitus scilicet, qui ad quartum usque Mensem, & quandoque toto gravitationis tempore misellas exercent non a sola stomachi imbecillitate repetendos, qua ciborum digestio præpediatur, atque eorum corruptio pravis vitiosisque sordibus ansam datura loco bonæ laudabilisque concoctionis contingat, sed a prædicta etiam sanguinis plenitudine, qua naturalis sanguinis motus alteratur, & cæteræ humorum secretiones aliquantulum læduntur, unde succi digestionem inservientes nimis crassi, acres, salsi, acidi, aut alia qualitate præditi separantur, variasque stomachi, & adjacentium partium pathemata progignunt. Nisi ita res habet, qua ratione, aut modo fieri posse dicamus, ut gravidæ non modo inappetentia, nausea, vomitu, sed etiam Pica, & Malacia non raro afficiantur, & res appetitas licet pravas

& interdum a cibi natura alienas avide adeo, atque impatienter desiderant, ut nisi earum compotes fiant languescant, animo fere linquantur, atque infanti rei appetitæ notam imprimant? Quid quod nullum quandoque malum ab assumptis etiam copiose, atque a natura cibi alienis rebus, aut insigni aliqua, & efficaci qualitate præditis exoritur? Mulierem ex Sennerto alibi memoravimus (g) cretam, & molares lapides contritos ad librarum pondus deglutientem, ne vel minime quidem læsionis indicibus apparentibus. Cui addenda altera illa Plateri observatio de gravida Muliere aliquot Zinziberis libras maxima voluptate ulla absque molestia, atque ardore in faucibus, atque ventriculo una vice devorante. Quæ sane omnia vix, ac ne vix quidem accidere posse ostendimus, nisi depravatum sit ventriculi fermentum ea ratione, qua opus est ad res adeo pravas edomandas, ut qualitatibus suis non noceant, cum ab eodem motiones quædam in ventriculi membranas, & nervos excitentur, quæ cum ad Cerebrum usque perveniant certas ciborum imaginationes in animum inducunt, unde Mulier ad appetendum excitetur. Quoniam vero cibi absurdi sunt, atque ab alimenti natura alieni necesse esse subdumus, ut ex motiones in ventriculum primum, mox in medullares Cerebri fibras ductæ organis gustus, & odoratus communicentur, & cum papillæ linguæ, tum membrana pituitariæ talem tonum, ac tensionem habeant, ut motus, qui inducitur a rebus absurdis sit illis consentaneus, ideoque jucundus, & suavis, e contra qui a rebus suavis fit, dissentaneus sit, asper, & a sensibus alienus. Quæ cum ita sint illud citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur, a nimia humorum redundantia, præsertim vero sanguinis, qui non tam prompte, & in sufficienti quantitate in nutritionem fœtus impenditur, vasa matris magis distendi, & ampliari, præcipue vero gastrica, hisce vero nimium distentis fluida irregularibus, atque inordinatis motibus cieri, separationes perverti, & alterari, præsertim vero succi gastrici, unde irritatis ipsius ventriculi fibris in motus convulsivos aguntur, quibus vomitus excitatur.

IV. *Sanguine vero, aut acriore ab eodem lym-*

lympa secreta circa præcordia &c.) Si ha-
ctenus dictas alterationes sanguinis, humo-
rumque variis in locis contingere eadem de
causa statuamus, nihil fere negotii nobis
faceffet cæterorum omnium symptomatum,
quæ in gravidis deprehenduntur, explica-
tio. Non cordis quidem palpitationis, quam
aut ad nimiam sanguinis plenitudinem re-
ferre apte poterimus, qua sibi met ipsi libe-
rum cursum, atque in auriculas, & ven-
triculos cordis ingressum præpedit, cum de-
ficiente ejusdem sanguinis adversus cordis im-
petum resistantia, major ille sit, & pectus
magis urgeat: aut cordis thalami vehementer
distenduntur, relaxantur, atque tum ad con-
tractionem præternaturalem, seu palpitationem
proritantur. Id quod juvenibus etiam
accidere sanguineis adnotavit cl. Hoffman-
nus (h), qui pueruli largum e naribus cruo-
rem fundere consueverunt, aut qui solemni-
bus sanguinis detractionibus adsueta easdem
justo tempore non repetunt, atque negle-
cti habent, unde recurrentibus plerunque
palpitationibus obnoxii evadunt sola venæ
sectione præcavendis, ut Zacuti Lusitani
(i), Stalpartii Van Der Wiel (k) alio-
rumque observationibus compertum est. Quid
si acrior lympa, stagnante circa præcordia
sanguine separetur, atque cordis, ejusque
vasorum fibras graviter vellicet, mordeat,
extimulet? Palpitationem nimirum exoriri
adeo manifesta res est, ut manifestior sit
nulla. Jam si vellicatio, morsus tantus sit,
ut sanguinis motus intercipiatur, Syncopes
præsto erit, vel in cor ipsum immediate
efficiatur, vel mediate in uteri varie di-
stenti, aut aliter male affecti fibras.

V. *Jam vomitibus longis, & diuturnis di-
vexatæ Mulieres languescunt, earumque stoma-
chus cibis coquendis ineptus &c.*) Observa-
tione dignum est adnotante cl. Mauriceau
(l) alvi fluxum, præsertim qui Lienteria
dicitur, vomitibus plerunque longis, ac diu-
turnis supervenire, aut depravato appeti-
tui, quo res absurdæ, & a cibi natura a-
lienæ, ut supra dictum est, ingeruntur. Quod
est argumentum non levis momenti, ventricu-
lum aliasque partes ciborum conco-
ctioni, atque chylicationi inservientes la-
xas adeo, atque infirmas evadere, ut ine-
ptæ muneribus suis constituentur, hinc aut

cibos a stomacho non subigi, aut in chy-
lum impurum, crudum, ac corruptum a-
bire, qui in intestina confluens acrimonia
sua insigni ad contentorum expulsionem
frequentius sollicitat. Quæ si tanta sit, ut
vasa ipsa sanguifera erodantur, abradantur-
que variorum humorum una cum sanguine
diris cruciatibus comitatam excretionem su-
pervenire debere manifestius quidem est,
quam ut ullis rationibus possit comprobari.
Ejusmodi fluxuum meminisse videtur Hip-
pocrates, quo loco inquit (m): *Mulier in
utero gerenti si alvus plurimum profluat peri-
culum est, ne abortiat*: Alibi vero inquit
(n): *Mulier in utero gerenti si tensio superve-
nerit, facit abortum*. Tenesmus jam Dy-
senteria terminum esse neminem latet. A
graviditate autem repetendos esse vel ex eo-
dem liquet Hippocrate memorante Epicar-
mii uxorem, quæ diuturno alvi fluxu affe-
cta cito post partum felicissime convaluit.
Hinc optime ab eodem adnotatum (o),
Mulierem Dysenteria laborantem si conva-
litura est ab ægritudine vel ipso partus die,
vel paulo post levare oportere. Eadem fere
cum sint & Schenkii (p), & Mauriceau
observationes (q) nullus hac de re ambi-
gendi locus relinquitur.

VI. *Superfluum sanguinem in vasis hæmor-
rroidalibus subsistere si forte contingat, hæ-
morrhoides subsequuntur &c.*) Hæmorrhoides
a sanguinis plenitudine ob menstruorum
suppressionem repetendas esse omnes fere
Medici uno ore consentiunt. Is enim est
inter uterina, & hæmorrhoidalibus vasa con-
sensus, ut pleræque Mulieres, quibus Men-
ses deficiunt, aut parcius quam par est, &
inordinatim fluunt superveniente periodico
hæmorrhoidum fluxu sanguine ab uteri va-
sis illuc delato in perfectissimo valetudinis
statu consistent. Quid mirum igitur si sup-
presso in utero gerentibus menstruo fluxu,
nec optime a superfuitatibus, vitiosisque
sordibus expurgato, in hæmorrhoidalibus
vasis ea ratione subsistat, quæ vel una satis
valere potest ad hæmorrhoides sive inter-
nas, sive externas cum dolore, atque in-
flammatione conjunctas progignendas? His
plurimum tribuit alvi stypticitas insignis,
qua gravidæ premi solent a nimium disten-
sis ipsorum intestinorum vasis oriunda, qui-
bus

Z 2

(h) M. S. T. 4. p. 4. pag. 133. (i) lib. 2. hist. 39. (k) Obser. rarior. cent. 1. obs. 36.
(l) loc. cit. pag. 115. (m) 5. aph. 34. (n) 7. aph. 27. (o) lib. prædict. 2.
(p) lib. 4. obs. (q) loc. cit.

bus liber peristalticus eorundem motus impeditur, unde humorum homogeneorum confluentia non obtinetur, qua fit ut in nisu ejiciendi excrementa sanguis ipse in vasorum extremitates violenter pellatur, earum extremitates tumeant, ibique hærente sanguine inflammatio cum dolore conjuncta subsequatur, quæ hæmorrhoidum nomine venit.

VII. *Hæc præternaturalis distensio si vesicæ vasis accidat, mejendi difficultas, quæ &c.*) Uterum inter rectum intestinum, & vesicam situm esse perspicuum est: hinc petenda ratio mejendi difficultatis. Cum enim uterus foetu intus contento distendatur, vesicæ collum primis præsertim Mensibus comprimi contingit, ideoque ejus capacitatem urina repleri, quæ cum diutius ibi detineatur, nonnisi ægre admodum, & magno cum dolore extra corpus ejici potest, quoniam ejus sphincter hac ipsa compressione, cum non adeo prompte aperiatur, impedimento est, quominus urina facile elaboratur, ut præ cæteris a laudato Mauriceau animadversum. Quæ quamvis vere dicantur, nihil est tamen cur toties inculcata sanguinis plenitudo ex causarum censu ejiciatur, per quam distensis nimium vasis ipsius vesicæ liber sanguinis motus per eadem vasa præpediatur, atque hinc mejendi difficultas a vesicæ inflammatione proficiscatur.

VIII. *Abortus vero, qui inter primum, & septimum Mensem contingit causa &c.*) Quid abortus nomine intelligendum sit neminem latet, quandoquidem partus legitimus mense post conceptionem nono solet contingere, solari scilicet, non lunari, seu post hebdomadas quadraginta: præmaturus Mense septimo, vel octavo qui vitalis est, quamvis Hippocrates id inficiaverit: abortus demum si ante septimum foetus ejiciatur. Quoniam vero a conceptionis exordio ad septimum usque Mensem longum intercedit temporis spatium, quærendum restat, quo potissimum post conceptionem die abortus contingat. Id quod Hippocrates (r), & Aristoteles (s) docere visi sunt effluxionis nomine nuncupantes id, quod in utero pro conceptione detentum intra septimum diem

ejicitur, quas apud publicas Meretrices frequenter observavit Hippocrates ipse: quinimo sexta die in Fidicina saltibus sollicitavit (t). Quare jure merito abortus ille dicendus, qui plerunque inter primum, & septimum Mensem contingit. Quod enim Montuus viderit Pincernam Christianissimi Galliarum Regis quinto Mense natum bene vixisse: pariter puellam quinquemestrem Valesius: Semestrem puerum Avicennas, aut raros casus esse cum Raymundo Jo. Forti judicaverim, aut conceptionis exordio conceptos.

Nimia sanguinis plenitudo, aut ejusdem raritas nimia, & expansio &c.) Ea igitur omnia, quibus ante hoc tempus fœtus excludi nititur, erunt abortus causæ. Inter has eminet primum ea sanguinis plenitudo, a qua prædictos omnes morbos exoriri demonstravimus. Quemadmodum enim in non gravidis naturalis menstrui fluxus causam plenitudinem esse diximus, quæ in fœminis debitum incrementum adeptis major fit, quam naturæ ordo postulat, unde propter peculiarem uteri aliarumque partium constitutionem ad inferiores partes majore impetu, & velocitate defertur, cumque vasa uteri offendat laxa, tortuosa, parum munita eadem distendit, aperitque ea ratione, qua superflui sanguinis quantitas ejiciatur, hæmorrhagiæ vero eandem plenitudinem adeo insignem, ut ipsa uteri vasa disrumpantur, sicque cruentæ excretionis occasio nunquam deficiat (u), ita rationi consonum videtur sanguinem copiosorem, quam in fœtus nutritionem impenditur, ad uteri vasa facile deferri posse, & aut copiosa menstrua purgatione, aut hæmorrhagia superveniente una fœtum elidere. Quod est diligenter notandum. Si enim de parca leviorique purgatione sermo sit, non adeo constans res est, ut in dubium revocari non possit, cum plethoricæ mulieres licet gravidæ ad quartum, quintum, sextum, septimum usque mensem, immo toto gestationis tempore non modo eadem quandoque afficiantur, ut a viris cl. Roderico a Castro (x) Mauriceau (z) Mesnard (a) Dionis (b) Deventero (c) Stalpartio vander Wiel (d) Columbo (e) demonstratum est, sed quod ma-

(r) De sept. part. 6. & 7. (s) hist. anim. 3. (t) De natur. pueri.

(u) Cap. 3. com. 2. (x) De morb. mul. cap. 11. (z) loc. cit. cap. 20.

(a) cap. 5. art. 10. (b) lib. 2. cap. 12. (c) De art. obstetricand. p. 1. cap. 33.

(d) Obs. cent. 76. (e) De format. fœt. lib. 12. p. 460.

magis interest nec sui, nec fœtus noxa, ut Hollerius, Heurnius, Valesius, de Gorter in illud Hippocratis (f): *Si prægnanti purgationes menstruæ cursum suum teneant, fœtum bene valere est impossibile*, & ipsi supra citati Mauriceau, Dionis, nec non Graafius testati sunt. Quamquam si in memoriam revocemus, quæ alibi a nobis dicta sunt (g) apparebit, ne copiosam quidem menstruam purgationem tanti esse faciendam, quanti vago passim rumore plerique Medicorum blaterant. Mulierem enim Solenandri memoravimus, quæ cum ad partum proxime accederet, immodico sanguinis profluvio laborans sanitati restituta est: & aliam Skenkii, quæ cum longo itinere per alpes curru suscepto in enormem fluxum sanguinis incidisset curata est, & alias a cl. viris relatas, quibus luce clarius apparet mulieres satis vegetas, & plethoricas immodicum, & diuturnum sanguinis fluxum ferre posse, quin immaturum fœtum edant. Illud tamen sedulo, & accurate hac in re cavendum traderem, ne rariorum observationum studio fallamur, cum nil facilius sit, quam ut sanguis plus æquo abundans concitato motu ad uteri vasa delatus placentam avellat, qua avulsa abortum sequi certo certius tenendum: hinc si nonnullas servatas esse historiæ tradunt, infiniti sunt casus, in quibus præ nimio sanguinis fluxu ex utero fœtus una cum Matris vita periclitatur. Cum uteri hæmorrhagiam a sanguinis raritate nimia, vel tenuitate, & fusione, vel acrimonia oriri citato loco ostenderit, eadem vitia sanguinis abortui quoque dictis de causis progignendo opportunissima existere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus queat demonstrari.

Inanitas, quæ longa inedia, diuturna ciborum aversione, vomitibus contumacibus &c.) Inter sterilitatis causas non postremum tenere locum materiæ defectum ad Embryonis conformationem, & incrementum necessariæ superiori capite demonstratum est. Hinc lactentes, aridas, & emaciatas rarius concipere, & Mulieres post largas humorum evacuationes infœcundas hac de causa evadere. Quid si concipiant Mulieres, fœtui autem grandiori facti, ac liberali nutritione egenti necessarium alimentum subtrahatur? Jam abortum sequi oportere notum omnibus est planeque perspectum. Quæ

cum dico nolim credas Hippocratis me doctrinam sequi (h) docentis partus naturalis causam esse alimenti inopiam, qua coactus fœtus vim facit, & extra uterum prodit, cum per hanc sententiam obesæ succique plenæ Mulieres fœtum diutius gestare, macilentæ vero gracilesque tardius parere deberent: immo gemelli, ac numerosiores conceptus duplo citius, & ante essent excludendi, cum duplo citius, & antea alimentis opus haberent, quod observationi repugnat: ut silentio præteream edito in lucem fœtu lac in mammis nullo discrimine comparere, quod certe minime contingeret, si fœtus alimenti necessitate partus tempore laboraret. Quænam sint partus naturalis causæ non est decernendi locus. Id unum contendo, alimenti inopiam ex causarum abortus censu ejiciendam non esse. Qua enim alia ratione aut modo abortum sequi existimemus in longa inedia, diuturna ciborum aversione, vomitibus contumacibus, tenui diætâ in morbis acutis, insignibus hæmorrhagiis narium, hæmorrhoidum, uteri, liberaliori venæ sectione, alvi fluxibus, aliisque ejusmodi evacuationibus, quibus summum sit sanguinis dispendium, atque alibilium succorum, nisi fœtui subtrahi alimentum dicamus? Hinc apte ab Hippocrate dictum, ut supra vidimus: *Mulier in utero gerenti, si alvus plurimum profluat periculum est ne abortiat*. Quod quamvis multo facilius contingere egregie animadvertat Riverius, & cl. Mauriceau, si Tenesmus accedat, seu continua per alvum egerendi cupiditas cum dolore, atque acrim, & erodentium humorum irrita expulsionem, quod jam ipse Hippocrates indicavit alio loco: *Mulier in utero gerenti, si Tenesmus superveniat, facit abortum*, cum tamen certum sit in longis alvi fluoribus non solum illam materiam, quæ in ipsis intestinis, aut ad summum in eorum fistulis, & folliculis ad exitum paratior continetur evacuari, sed & bilem, & succum pancreaticum aliosque excrementitios non modo, sed bonos ac laudabiles succos, immo ipsum quandoque sanguinem, fieri minus vix posse videtur, quin facta universali quadam evacuatione, puriorum, atque mitiorum egestas contingat, atque materia fœtui nutriendo opportuna subtrahatur, unde abortus. Id quod & de vomitibus est plane intelli-

(f) 5. aph. 60. (g) lib. 5. cap. 3. com. 5. (h) De nat. pueri.

telligendum, qui quamvis, ut supra vidimus, ab inverso motu peristaltico œsophagi, ventriculi, & sæpe Duodeni, nec non Diaphragmatis, & Musculorum Abdominis convulsiva contractione prodeuntes uterum valde succutiant, comprimant, atque ea ratione afficiant, qua pondus tandem demittere ipse cogatur, necessarium tamen fœtui alimentum subtrahi, atque hinc præmature ex utero excludi certo certius tenendum.

Ea omnia, quibus Mensium fluxus cieri solet, aut Molæ expelli, purgantia &c. Vid. cap. 2. n. 17. usque 21., nec non cap. 8. n. 15. usque 20.

Totius corporis gracilitas, mollior, laxiorque habitus, abortus quavis de causa prægressus. Quamvis ea omnia, quibus Mensium fluxus cieri solet, purgantia, emmenagoga, crocata, myrrhata, aloetica, nec non longam inedia, vomitus, diarrhœas, repetitas venæ sectiones, aliaque id genus abortum progignere dictum sit, si tamen Mulier robusta sit, & minus sensibilis, prædictis cum medicamentis, tum morbis vexari diutius potest salvo nihilominus, & vivaci satis prodeunte fœtu. Quare quod ait Hippocrates supra allatis aphorismis: *Mulierem utero gerentem, si alvus multum fluat &c. Mulieri utero gerenti, si Tenesmus superveniat &c.* aut quod alibi affirmat (i) abortum sive medicamento, sive potione, vel cibo, vel alia re quapiam contingere, quandoque fallere adnotavit Hoffmannus (k) certissimis observationibus edoctus, quibus gravidas quasdam vehementibus acutis febribus, nec non variolis, morbillis, diarrhœis, immo dysenterii laborantes deprehendit, quæ tamen fœtum in utero vivum salvumque retinuerunt: quasdam quæ thermopotationem nulla fœtus noxa graviditatis ignaræ felicissime sustinuerunt; alias demum, quæ utero gerentes per acclivia, & declivia loca per dies noctesque itinera salvo fœtu susceperunt. Hisce si addantur aliæ a cl. Guarenonio præ cæteris institutæ (l), qui multas se utero gerentes vidisse affirmat fortissimis medicamentis, ac multis venæ sectionibus cruciatis nullo subsequente abortu: a Platero (m) idem de Mulieribus diarrhœa laborantibus narrante,

a Zacuto Lusitano (n) de fortiorum purgantium usu, de repetitis venæ sectionibus, longa inedia, pessariis pertractatas, aliisque de adhibitis oleis destillatis Juniperi (o) Sabinæ, succini, myrrhatis, crocatis, aloeticis, (p) de ipsa Mercuriali salivatione salva vita fœtus usque ad naturalis partus tempus differentibus, nullus hac de re ambigendi locus relinquitur. Quid ego nobilem Mulierem commemorem nuptam quidem, sed quæ marito a tribus annis copiam sui corporis non fecerat, quippe alterius viri libidine accensa eum spreverat, quæque simul ac Menstrui sanguinis suppressione, & ex aliis signis conjecit se gravidam esse, timens, ne si vir adulterium agnosceret nefandæ turpitudinis causa morti damnaretur, abortum omnibus modis procuravit, sed frustra: frustra iis, quæ passim in fœminarum cœtu usurpantur, quæ Cœlo terras miscere solent, & naturalibus superstitionibus; frustra iis, quæ a Medicis, Chirurgis, & circulatoribus proponuntur. Viam omnem frustra tentavit, pessaria frustra adhibuit, nodulos, spongas variis succis imbutas: suffumigia ex aqua calcis vivæ, urina pueri, spiritu salis armoniaci, sale armoniaco ipso, & calce, pulvere sabinæ, aristolochiæ, sublimato corrosivo, arsenico albo, auripigmento, litargyrio, aliisque id genus parata. Opium magna dosi sub forma globi intrusum in vaginam experta est; injectiones ex solutione sublimati corrosivi cum diagydio, croco metallorum, pulpa colocynthidos, & pulvere Euphorbio: purgationem passa est cum aloe, myrrha, borace minerali, castoreo, assa fœtida, euphorbio, colocynthide, cantharidibus: vomitum ex radice Ipecuacanhæ, tartaro emetico, antimonio hyacinthino, mercurio vitæ: sternutationem ex pyretro, pipere, radice hellebori albi, seminibus sassiphragiæ: opium sumpsit, tincturam croci, oleum nucis myristicæ & expressum, & destillatum: oleum destillatum serpilli, Origani cretici, Cinnamonomi, sed omnia in cassum, ita ut Mulier a Medicamentorum actione, animi pathemate, inedia, vigiliis diutius per bimestre spatium vexata morti esset quamproxima. Ex quibus apparet optime a cl. Mauriceau dictum (q) Mulieres, quæ aut suæ

(i) *Lib. de Morb. Mul.* (k) *M. S. T. 4. p. 4. cap. 9. 5. 6.* (l) *Consul. 636.*

(m) *Prax. p. 113.* (n) *In prax. admir. obs. 43. 44.* (o) *Albrechtus ib. an. 8. obs. 165.*

(p) *Barthol. ibi. an. 1. obs. 52.* (q) *l. c. pag. 145.*

turpitudinis celandæ causa, aut ventris rugas cavendi, ut ait postea: *Scilicet ut careat rugarum crimine venter*, abortum procurant, in eam sæpe necem incidere, quam pessimo consilio fœtui, quem gerunt, inferre cunctis viribus, omnique animi contentione nituntur: unde æquissimum est

Necis artifices arte perire sua.

Quam in rem aptissime quoque cadit, quod olim Ovidius cecinit.

*Quæ prima instituit teneros avellere fœtus,
Malitia fuerat digna perire sua:*

& paulo post

*Hæc neque in Armeniis Tigres fecere latebris:
Perdere nec fœtus ausa læna suos.*

*Ac teneræ faciunt, sed non impune puellæ:
Sæpe suos utero quæ necat, ipsa perit.*

Quibus sic constitutis illud colligi posse videtur, medicamenta quævis omnia, quibus abortum cieri vulgo perhibetur, summæ esse virtutis, si totius corporis gracilitas adsit, de qua loquens Hippocrates ait (r): *Quæ præter naturam tenues utero gerunt, abortiunt, donec habitiores evaserint.* Ac jure merito Frid. Hoffmannus (s) fœminas subtilioris corporis habitus, naturæ imbecillioris, ac sensibilibioris, pathematibus hystericis obnoxias longe ad abortum faciliores, ac opportuniore esse, quam fœminas musculosas duriori fibrarum compage donatas, robustiores, plebejas arbitratus est. Istæ enim valide obsistunt, & cujusvis rei vim facile eludunt, nisi ad abortiendum quædam adsit dispositio, quam vel ad nativam fibrarum uteri debilitatem, ut Matres, quæ frequenter abortiverunt, filias generent ad idem vitium proclives, vel etiam ad abortiendi consuetudinem, quæ fœminæ, quæ semel vel bis abortum passæ sunt crebrius in id malum incidant, idque non raro eodem tempore, ut laudatus Hoffmannus existimat, vel ad peculiare aliquod uteri, aut fœtus vitium, quo ad ultimum gestationis terminum ferri non potest, aptissime referas.

Uterus qui satis amplus, & capax non sit, aut inflammatione affectus. Quid enim si uterus satis amplus non sit, & capax, ut dilatari sufficienter non possit pro fœtus incremento? Id clare Hippocrates demonstravit inquit: *Mulier si quæ concipiat quidem, & frequenter, sed fœtus bimestres, tri-*

mestres, aut quadrimestres, & vetustiores statim tempore semper, & certo excutit, illud est referendum ad uteri angustiam, quæ augescens fœtum amplius continere non potest. Unde jure merito cl. Jo. Fortis Aristotelem, & Rhasim carpit, qui voluerunt uteri angustiam fœtus tantum magnitudinem impedire, non vero abortus causam esse, quam non modo vere esse, sed ex doloribus quoque extensivis juxta Mercurialem eandem dignosci constituit. Quid si uterus inflammatione corripiatur, aut tumore aliquo scirrhuso, aut abscessu laboret, aut molam gestet, aut aliis morbis affectus sit, quos superiori capite in sterilitatis causis curiosius perquirendis percensendo numeravimus, & explicuimus dicendo? Laxitatem, humiditatemque majorem, quam fœtui continendo sufficiat speciatim animadvertit Hippocrates ipse inquitens (x) *Quæ vero mediocriter corpulentæ abortum faciunt secundo Mense, aut tertio sine occasione manifesta, iis acetabula uteri mucoris sunt plena, nec præ pondere fœtum continere possunt, sed abrumpuntur.* Huic vero vitio pituituosas Mulieres, quæque fluore albo insigni laborant, ut assiduo humorum affluxu interna uteri substantia humescat, lubricetur, atque ea ratione lævis reddatur, qua placenta ibi firmiter adhærere non possit, obnoxias esse notavit egregie cl. Mauriceau, atque hinc uterum una cum interno orificio sic relaxari, ut minima quacumque de causa abortus sequatur, tradidit.

Omenti crassities insignis, aut duriorum, quæque ferro armantur vestimentorum compressio. Etiam si uterus nullo aut naturali vitio laboret, ut morbo, ineptus tamen constituitur, si Mauriceau audimus, omenti, aut duriorum, quæque ferris armantur vestimentorum compressione, quam aut graviditatis celandæ causa, aut vitæ elegantiae studio Mulieres sibi comparant, quæque fit ut dilatari ea ratione non possit, qua opus est ad fœtum una cum placenta, & aquis continendum. Quamvis enim placenta testante Derelincurtio (z) non adeo insignis molis sit, ut ad ultimum gestationis terminum adacta majoris sit Diametri, quam octo circiter mathematicorum pollicum, ut ex Hobokenio constat apud Hallerum (a), ideoque nec totum uteri fundum occupet,

ut

(r) 5. aph. 44. (s) l. c. sect. 8. (x) 5. aph. 4. 5.

(z) De concept. par. 2. perioch. 36. (a) Com. in Boer. p. 102.

ut viri cl. Dionis (b), Graafius (c), Jo. Heurnius (d) ac Boerhaavius (e) opinati sunt, menstruum sanguinis fluxum in gravidis ex uteri fundo repetentes, atque Mauriceau hac in parte contrarii, quamvis etiam exempla non desint exiguae humoris copiae, ruptis membranis, quae foetus involvunt, & ex utero effluentis, haec omnia tamen una cum foetu satis commode in utero contineri non posse, quotiescumque aut omento, aut alia indicata ratione compressus sit manifesta res est. Quid ni liceat conjectari aquae modico innatante foetu ab ejusdem motu uteri membranas facilius lacerari, irritari, aut alia ratione affici, quae vel una satis valere potest ad dolores, atque abortum concitandum? Id quod & de externis injuriis est plane sentiendum, quae hac eadem de causa praecaveri difficilius possunt, unde vel levi compressione, vel contusione abortus efficitur.

Grandiores foetus, monstrosi, contra naturae ordinem positi, aut numero plures.) Quid si grandiores sint foetus, quam utero propter molem contineri non possint? Quid si monstrosi sint, aut contra naturae ordinem positi, aut numero plures gemelli, tergemini &c. De foetibus quidem grandioribus eadem ratio, quae de utero plus aequo angusto, de quo supra juxta Hippocratem loquuti sumus: unde aptissime notat Riverius (f) parvas Mulieres hac de causa abortum pati, praesertim si viris grandioribus jungantur, quorum soboles magnum incrementum sumit: Monstrosos foetus naturae ordinem nequaquam sequi. Cum vero situm naturali contrarium occupant ita torqueri, ut uterum ad expulsionem sollicitent ostendit Mauriceau (g). Si duo, tres, vel plures foetus in utero contineantur, nimia sarcina eundem gravari, atque illos praemature excludere tam nota res est, quam quae notissima. Neque vero putetis istarum rerum vel antiquissima exempla desiderari, cum Aristoteles Mulierem quamdam memoret (h), quae puerpera viginti filios edidit, quinque quolibet partu ejiciens, quorum plerique ad adolescentiam usque pervenire. Plinius vero (i) aut plane eandem, aut similem tradit historiam, atque

alias addit trium Horatiorum, triumque Curiatorum, atque illam cujusdam Mulieris Faustae nomine cognominatam, quae uno partu quatuor filios in lucem emisit; subdens praeterea Trogi sententia Mulieres quasdam in Aegypto reperiri, quae natos usque septem emittunt. Haec aut audientes, aut legentes nonnulli si forte mirentur, an fidem sint habituri narranti alibi (k) de quadam Muliere, quae duodecim usque peperit, aut Albucasi (l) affirmanti quatuor, quandoque quinque, sex, septem, quandoque etiam plures quam decem foetus in utero efformari, viderint alii. Minus tamen miraturos eos facile conjicio, ubi in historias ab eodem allatas inciderint Mulieris cujusdam (quod ad rem nostram facere potissimum videtur), quae septem, alterius vero, quae quinque numeris omnibus absolutos foetus praemature ejecit. Singularem illam, seu prorsus stupendam historiam, quam affert Skenkius, cujusque meminit Mauriceau (n) de nobili quadam Muliere, quae trecentum quinquaginta filios una vice edidit, aut ad anilem fabulam, aut ad miraculum ejusdem testimonio referendam, earum tantum sollicitus, quae nobis obviae sunt, & nuperrimis temporibus visae praetermitto. Gemellos enim nostrates saepe saepius parere notum omnibus est, planeque perspectum. Caeterum tres ipse foetus Mulierem peperisse novi, at adeo tenues, parvos, debilesque, ut vix nati perierint. Quatuor quoque se vidisse laudatus Mauriceau testatus est. Quid opus est igitur ea in re diutius morari, quam cum veram esse ratio evincit, tum observationes multae constantesque confirmant?

Vel per superfœtationem, si datur, concepti.) Quid si plures per superfœtationem in utero contineantur? Quo loco quaestio occurrat inter Medicos. Quaestiois momentum facilius innotescet, si superfœtationis naturam prius exposuero. Superfœtatio igitur tunc fieri dicitur, cum Mulier, quae jam concepit, & gravida est, novam repetito congressu conceptionem subit. Qua de re non pauci in suspensionem venerunt, nec ad credendum adduci facile potuerunt, foetus, quos numero plures ex utero exclusos

tra-

(b) liv. 2. chap. 12. (c) De Mul. org. cap. 4. (d) Com. in aph. 60.
 (e) Apud Haller. tex. 676. (f) l. c. cap. 17. (g) l. c. p. 143.
 (h) lib. 7. hist. animant. cap. 1. (i) hist. nat. cap. 3. (k) cap. 11.
 (l) lib. 2. meth. cap. 75. (n) l. c. p. 81.

tradunt historiæ pluribus diversisque copulis conceptos fuisse. Eos sic conjicientes cum primum omnium observationes admonuerint, quibus deprehenderunt canes fœminas, feles, fues, conyllos plures natos edere, licet semel tantum ejusdem speciei masculo cohabitaverint, cur superfœtationem fieri nullo modo posse contendunt, hæ quoque rationes excitarunt. Primum simul ac Mulier concepit, uterum ita comprimi, atque exacte adeo occludi, ut virile semen sese pro novo conceptu insinuare non possit, altiusque eum penetrare extra omnem dubitationis aleam positum existimarunt. Deinceps gravida cum sit Mulier, semen ad generationem æque necessarium per vas in interni orificii extremitatem desinens, quod in vaginam, non in uteri fundum dispergitur, quemadmodum ad superfœtationem opus est ejicere autumarunt. Nemo illorum est, qui aliquid operæ in Medicis studiis posuerit, quin plane intelligat, quam difficile sæpe sit contra præceptum aliquod, quod cum observationibus tum firmis, validisque rationum momentis suffultum est disputare. Verumtamen qui ea dixerint, quæ perpetuo non contingunt, naturæ tamen studium efficit, ut aliquando contingant, ii sane de litteris bene mereri censendi sunt, cum ex hoc difficultatum momento suo studio, ac diligentia aliquid detrahare queant. Atque ii quidem licet inficias ire non ausint gravida existente Muliere seu a primo conceptu os uteri perfectissime occlusum esse, atque tunc temporis quoque semen alia directione ejicere, haud propterea tamen concesserint id adeo firmum, & constans esse, ut aliquando fallax non sit, actum potissimum, cum uterus serosarum, mucosarumque sordium sarcina gravatur, quibus hærentibus ea tristis sensatione afficitur, qua opus est ad earum expulsionem extra sui confinia sollicitandam, præcipue vero salax eadem cum sit viro suo frequenter concumbit, ac magnam in coitu voluptatem percipit, qua fit, ut hient quandoque ductus, ac meatus, qui semen in uteri fundum emittunt, tum vero ipsum uteri os exagitati, ferventisque seminis vi, atque impetu dilatatum, atque eodem ipso momento virili semine ejaculato nova conceptio contingat, quæ superfœ-

Tom. V.

tationis nomine venit, ut fere Jo. Fortis (o), & Mauriceau (p) alique opinati sunt. Quid quod hæc eadem adhuc facilius in nostra sententia contingat, in qua nulla adest Muliebris seminis necessitas, ideoque suppositionibus opus non sit de hiantibus ductibus illis, meatibusque muliebri semen in uteri fundum derivantibus, sed solo aperto uteri orificio, ac virilis seminis ejaculatione, quod ovum muliebri offendens novam ejusdem fœcundationi, atque propterea superfœtationi materiam præbeat? Quam quidem uxori Gorgiæ in Larissa contigisse testatus est Hippocrates ipse (q), atque Aristoteles admisit (r) narrans Herculem, & Iphiclem fabulose uno partu natos, & apud Plautum notari esse constat Amphytrionis fabulam, ut Plinium silentio præteream de Proconesia ancilla narrantem (s), quæ cum una die duobus viris concubuerit duos filios peperit, alterum quidem hero, alterum procuratori similem; ac de altera quæ postquam fœtum opportuno tempore emisit, duobus post Mensibus alium emisit: ac de alia demum, quæ cum septem Mensium abortum passa fuerit, duobus pariter post Mensibus duos gemellos peperit, ut in Aristotelis monumentis versanti apparere facile potest, a quo Plinium omnia hæc exempla de verbo ad verbum decerpisse cl. Mauriceau animadvertit. Rarum tamen casum esse superfœtationem omnium Medicorum consensu statutum est. Immo si laudatum Mauriceau audimus, quotiescumque Mulier uno partu plures fœtus excludit superfœtationem subsequutam fuisse haud intuto pronuntiandum esse existimat; quemadmodum etiam nec omni conceptionis tempore, etiam si fiat, nec priore scilicet, nec altero ejusdem die, sed solum post septimum ad trigesimum usque fœtu jam augefcente, suisque membranis involuto. Jam si de loco, in quo fieri possit sermo sit, cum trigesimum post diem totum uteri spatium a fœtu in dies singulos grandefcente occupetur, nullum non modo novo ingressuro semini relinqui ad credendum vehementer adducitur, sed nec detineri ipsum posse, nec præpediri ullo modo, ne foras elabatur conjicit, quod est eadem argumentum validissimum nullam dari superfœtationem. Verum hæc difficultates longe gravissimas aptissime declinasse

A a

vi-

(o) *De Mul. mor.* p. 127. (p) *l. c.* p. 83. (q) *5. epid.* 5.
(r) *hist. anim.* (s) *lib. 7. hist. nat. cap. 11.*

videtur cl. Jo. Fortis supracit., qui non in medio uteri, ut docuit Hippocrates (r) secundum conceptum fieri ostendit, sed in alterutro cornu, namque si in medio, a primo, veterique exeunte fœtu procul dubio alter expelleretur. Sed si ad signa attendamus, quibus gemellos fœtus dignosci posse tradunt Scriptores magni, & docti ab iis, qui per superfœtationem ingeniti creduntur, lis omnis, ac quæstio per se corruet. Hæc autem tradidisse visus est primus omnium Hippocrates (u) inquit: *Quæ gemellos gestat, eadem die parit, velut concipit.* Cui tamen rei minus acquiescit cl. Mauriceau, cum res quandoque secus habeat. Quid enim si qui per superfœtationem increvit, priore exeunte immaturus ejiciatur? Quare eadem & crassitie, & magnitudine, & una communique placenta, nec ulla a se invicem separatione facta, quam eorum membranis, quibus una cum aquis quisque involvitur, gemellos dignosci facile constituit; cum per superfœtationem ingenitos eorum quidem membranis, sed & placentis, cum suam quisque habeat, disjunctos esse contendat: hosce valde exiguos, ac debiles edi, illos cum majorem nutritii succi partem hauserint, grandiores, vegetioresque. Quarum quidem rerum historias varias collegit cl. Jo. Fortis, & contemplandas curiosis exhibuit: Nicoli scilicet referentis fœminam quamdam peperisse masculum, & pluribus post Mensibus alium, amboque vegetos vixisse: & Dodo-næi narrantis aliam Mulierem peperisse mature filium, & postridie alterum quadrimestrem; & Roussetti scribentis Mulierem quamdam tres filios simul gestasse, quorum unum peperit circa quintum Mensem, alios duos post octavum: & Bauhini aliam memorantis, quæ puellam feliciter peperit, cessante vero puerperio alterum filium: Saxoniz demum de nobili Muliere loquentis, quæ perfectum filium nono Mense peperit, octo vero post dies alium non ita perfectum, & quindecim diebus post duos alios. Quæ sane omnia ad trutinam, ut ajunt, diligenter revocata Aristotelis sententiam plurimum confirmare videntur propriam, & adæquatam superfœtationis causam assignantis his verbis: *Sicut ex uno coitu plures infantes, ita ex diversis congressibus plures fœ-*

tus, quidquid de allatis signis suspicetur cl. Mauriceu sua illa observatione de Muliere quadam, cui filiam per pedes, quibus utero apposita fuerat extraxit, per placentam vero paullo post mortuum fœtum, qui exigua corporis mole dimidiam illius partem æquabat, vix ut quinque-mestris videretur, licet tamen ambo uno coitu fuerint ingenerati, ut ex communi placenta satis certo colligi posse apparebat. Difficultatem enim ipse omnem sustulisse videtur ex varia fœtuum magnitudine desumptam, quamvis gemelli fuerint, mortui jam membranæ sectione instituta, in qua corruptum eundem deprehendit, indicio manifestissimo antea infirmum factum, postea mortuum, multo minus nutritum, ac parvum restitisse, cum alter totam nutritionis materiam absumens, ac longius vitam protrahens duplo plus increvit. Cæterum qua ratione explicari queant allatæ a Jo. Forti observationes, omnino non assequor. Illud interim inficiari neminem posse crediderim vel gemelli fuerint plures fœtus, vel per superfœtationem ingeniti, arduum fore, ut omnes maturo tempore ejiciantur, atque ut uno exeunte, alter quoque non expellatur.

Varia funiculi ad fœtus collum circumplectio &c. Ratione fœtus, qui funiculum habeat collum circa aliasque partes vinctum, abortum sequi oportere docere visus est Mauriceau (x), quandoquidem ita impeditum movere se nullatenus posse, quin placentam ea sui parte, qua adhæret trahat eodem tempore, atque eandem ab utero avellat, unde hæmorrhagiam, atque abortum exoriri omnium Medicorum consensu statutum est, haud dubie affirmat. Huic tamen minime acquiescit cl. Dionis (z) existimans irretiri hac ratione fœtum non posse, nisi nono gravitationis Mense, seu tunc cum capitis vertice ad uteri os internum, & facie ad Matris os Cocygis obverso exitum quærit, placentam vero quocumque tempore avelli posse subdens; præterea etiam si fœtus collum funiculo irretitum esse contingat (ut revera quandoque deprehensum est) funiculum dirumpi oportere, immo eodem deducto ipsam placentam avelli ea prorsus ratione, qua in partibus naturalibus minus

(r) *De superfœtat.* (u) *De superfœt.* (x) *Lib. 1. cap. 21.*

(z) *Liv. 2. chap. 2. p. 161.*

peritæ obstetrices funiculum vi trahendo ipsum priusquam placenta avellatur, disrumpunt. Quod potissimum nostram sententiam confirmat, cum in placentæ avulsione præcipuam abortus causam agnoscamus, præsertim si eadem minus firmiter uteri parietibus adhæreat, ut sæpe observasse se cl. viri de la Mothe (a) & Hallerus (b) testati sunt: ut mittam quod ab eodem la Mothe demonstratum est (c) præcisum videlicet tempus *кубишисъ* Italica capitombolo, non secus ac fixum fœtus situm in utero perperam statutum esse: ideoque si forte fœtum ante partus naturalis tempus semel, bis, aut sæpius pro variis funiculi circa ipsius partes circumgyrationes volvi in caput (quod tamen cl. la Mothe minus probatur) contingat, injuria factum esse, ut Dionis Mauriceau sententiæ adversetur cl. Pasta egregie animadvertit. Neque vero rationibus hisce obest, quod cum aliorum præstantissimorum virorum observationibus minime respondeant. Primus omnium Hippocrates (d): *umbilici*, inquit, *jam sæpe circa colla implicati conspecti sunt*. Implicari autem ob pueri conversiones Hippocratis mentem explicans notavit cl. Zuvingerus (e), quia cum circumagatur funiculus umbilicalis in utero, dum puer volvitur, ideoque sæpius evenit cervicem, aut jugulum ab eo vel quadruplici interdum gyro, ut Hobokenius exemplo didicit (f) intercipi, & irretiri. Plura rerum exempla apud Bauhinum extant (g) Rodericum a Castro (h) Bartholinum (i) Hildanum (k) Bonchium (l) aliosque illustres viros, quorum vel numerus integrum volumen imple-ret. Sicuti vero implicationibus ansam dat antedicta funiculi productioris longitudo, & pueri conversio, ita conversionibus stimulos admovent percussio ventris, aut casus, labor molestus & operosus matris, curæ animi graviores, aliæque externæ causæ, de quibus agendum.

Percussio ventris, aut casus in terram &c.) Percussiones ventris, ac casus abortum maxime promovere, quod violenter concutiant,

ac fœtum contendant Riverius ipse testatus est (m). Concussus, aut contusus fœtus præterquamquod ea ratione converti potest, qua funiculum umbilicalem collo sibi circumvolvatur, & dictis de causis abortum cieat, accedit præterea placentam ipsam avelli posse, quæ si Derelinctum (n) audimus acynis suis in internæ uteri partis poros inosculatur, aut vasa ipsa, quibus membrana Chorion juxta Hallerum (o) placentæ loco cum utero firmiter cohæret sic dilatari, ut sanguis magna vi, atque impetu illuc delatus eadem disrumpat, atque hinc hæmorrhagia abortui ansam datura subsequatur.

Labor molestus, & operosus Matris, præsertim insolitus, violenta exercitia &c.) Animadversione dignum est, quod tradit Vincentius Allarius Crucius (p) Medicus doctrina, atque experientia clarus, se rusticam quandam Mulierem, quæ postquam duas gemellas fœminas uno partu ediderit, eæque fimo coopertæ, ac mortuæ inventæ sunt, de infantum nece accusata fuit, ab necis crimine defendisse sola ipsius confessione, clamoreque eas mortuas peperisse, necisque causam ad insolitum texendi laborem, quem sustentandæ vitæ commodo susceperat, referendam. Qui labor quamvis nullius fere momenti videatur in rustica Muliere juveni, ac vehementioribus exercitiis assueta, ut supra vidimus, quia tamen insolitus, pro sufficienti non naturalis eventus causa, ut eadem asserbat, a cl. viro fuit habitus, haud eorum ignaro, quæ docuit Hippocrates (q): *Qui consueti sunt solitos labores ferre, etsi fuerint imbecilles, & senes non consuetis fortibus, atque juvenibus facilius ferunt: neque eorum indocto, quæ alibi scripsit (r): Exercitata corpora ab insuetis laboribus relaxari*. Adeo verum est laborem molestum, & operosum Matris abortui producendo opportunissimum existere. Graves ob labores, ac violenta exercitia uteri hæmorrhagias excitari si constet, quemadmodum cl. Stahlius (s) arbitratus est, jam confecta res erit: cum in hisce placen-

A a 2

tam

(a) l. c. ob. 90. p. m. 155. (b) l. c. com. in Boerb. (c) l. c.

(d) lib. de part. octimestr. (e) In not. sup. Hippocrat. apud Foess. pag. 319.

(f) le secundin. hum. apud Michel. Albert. dissert. (g) In epist. ad Hildan. cent. 2. obs. 50.

(h) Exercit. medic. 21. (i) Anat. reform. lib. cap. 37. (k) Cent. 4. obs. chir. 57.

(l) l. c. cap. 18. (m) Dissert. de renunt. vult. (n) De concept. perioche 37.

(o) l. c. n. 88. (p) De quæst. per epist. cent. 1. cap. 15. p. 167.

(q) 2. aph. 29. (r) de diætâ. (s) Doctr. pathol. p. 2. art. 7. de uteri hæmor. p. m. 776.

tam avelli supra a nobis sit demonstratum, & abortum sequi oportere luce clarius apparet. Cur autem non constet, si augeri impetum sanguinis supra uteri arteriarum resistantiam contingat, ut præ cæteris a cl. Hallero ostensum est (t)? Hinc easdem dirumpi, aut in earum extremitatibus dilatari censendum. Aucto enim sanguinis impetu vasorum latera intumescere, ita ut fibræ a se invicem magis distrahantur; quo vero rarior fit fibrarum textura eo facilius vi illatas cedere cl. Freindius demonstravit (u). Eidem fundamento inniti abortum, qui per frequentem, & immoderatum coitum excitatur adnotavit Hoffmannus (*). Ejusce mentionem fecit Gulielmus Fabricius (z); ac præcipue Mensibus extremis causam assignavit Mauriceau (a) asserens tunc temporis insigniter distendi uterum, descendere, atque internum orificium prolabi, hinc ab erecta mentula violentius impelli, ac propterea citius quandoque, quam opus sit recludi. Quæ quamvis perbelle sint dicta, non defuit tamen cl. Freindius, qui rem aliter explicaret (b), a coitu vasa uterina, cæterasque corporis partes turgere, atque incallescere tradens, atque si immodicus fuerit immodicum etiam sanguinis fluxum excitare, *uti experiuntur prægnantes, quæ ea sæpe de causa abortiunt*. Hinc apte Rhafis (c) gravidam Mulierem a coitu omnino removeri oportere tradidit: *nam multoties abortus causa existit*.

Saltus, suspiria vehementia cum brachiorum elevatione.) Mulieres ob saltus abortui obnoxias esse Hippocrates olim docuit, atque ejusce rei quidem celebre exemplum attulit (d) in gravida quadam cantrice, quæ parum saliendo immaturum fœtum dejecit. Quod & Langius ipse (e) ac Ramazzinus (f) sic confirmarunt, ut nullus restet suspicandi locus. Quid quod inter abortus causas ipsa suspiria ex imo pectoris cum molestia, ac dolore emissa Hippocrates recenseat? En quod ait (g): Abortum faciunt in utero gerentibus spiritus, qui cum suspiriis extra feruntur (h) Mu-

lieres, *quæ suspiriosum afferunt spiritum abortiunt*. Hinc optime dictum a cl. Tozzi (i): Ultimis Mensibus quamvis etiam vel levem commotionem abortum facere. Quid quod ob vasa umbilicalia aliquando dirupta, ubi Mater brachiis sursum elevatis nimium se extendit, abortus sequatur? Divelli nimirum, & dividi umbilicalem funiculum peritissimi viri fatentur, ut supra vidimus, observatio vero cl. Bauhini (k) confirmat. Cum enim congeries umbilicalium vasorum Scrochio narrante (l) ab uterina placenta naturaliter sursum ad caput ferri soleat, inde secundum occiput descendendo ad pueri umbilicum contendere, fieri minus posse videtur, quin illo in itinere collum circumdet, & dum fœtus sese convertit, aut placentam avellat, aut eandem dirumpat, unde hæmorrhagia, ut a cl. la Mothe assertum, (m) atque propterea abortus.

Graviores animi curæ, metus præsertim insignis, vehemens ira.) Quid de gravioribus animi curis dicam metu præsertim insigni gravidas Mulieres corripiente? Parum ne vero intime nervos pungit, qui laqueorum adinstar testante Hallero (n) arterias circumdant? Hacce autem de causa retardari sanguinis cursum ob arteriarum contractionem animadvertit cl. Pasta, hinc in uteri vasis ea ratione subsistere, qua aut dirumpantur, aut plus quam par est in extremitatibus dilatentur, unde hæmorrhagia, & abortus, quemadmodum de Muliere quadam nobili narrat Gerbesius (o) quæ a tribus Mensibus utero gestans curiositate allecta Mulieris cujusdam sectionem videre, quæ uteri hæmorrhagia abortui superveniente interierat, timore doloribusque perculsa, non solum abortum fecit, sed in mortis discrimine ob enormem subsequentem uteri hæmorrhagiam fuit constituta. Enimvero si levissimæ allatæ causæ, ut sunt suspiria, manuum elevatio, aliæque similes abortum promovere valent, quot fluctus, quot procellas, quot tempestates eæ non patientur Mulieres, quæ metu percul-

(t) l. c. n. 88. (u) Em. cap. 5. (x) l. c. sect. 13. p. 239. (z) Cent. 2. obs. 80.
 (a) l. c. p. 142. (b) l. c. cap. 9. p. m. 174. (c) lib. 4. cap. 27. p. m. 108.
 (d) de natur. pueri. (e) Op. pract. p. 3. disp. 17. de hæmorrhag.
 (f) De morb. artif. cap. 38. op. t. 1. (g) Coac. prædict. 2. p. 203. (h) l. c.
 (i) in aph. 31. lib. 2. (k) in epist. ad Hildan. cent. 2. obs. 50.
 (l) apud Jo. Manget. (m) Liv. 3. chap. 6. (n) L. c.
 (o) Chron. medic. pract. an. 2. sec. 34.

culæ sunt? sub quem dicente Tullio (p) subjicitur pudor, terror, timor, exanimatio, conturbatio, formido, quique ab eodem definitur (q): *Opinio impendentis mali, quod intolerabile esse videtur*. Hanc propterea cæteris omnibus affectionibus animi facile anteponendam censuit cl. Mauriceau. Idem plane intelligendum de ira vehementi, cuius noxas, ac detrimenta toties a nobis inculcata, ne repetendo obscuriora faciamus, sufficiat nunc, quod ad rem nostram potissimum facit, quæ a laudato Mauriceau indicata sunt (r) afferre, spiritus omnes, omnemque massam sanguinis exagitandi, inflammandi, disperdendi, perturbandi, unde fœtus delicatiora cum sint eas molestias percipiunt, quæ explicari dicendo nulla ratione possunt, ut mittam quod de gravioribus laboribus, ac violentis exercitiis supra dictum est, augeri videlicet hæc eadem de causa impetum sanguinis supra uteri arteriarum resistantiam, hinc easdem facile disrumpi, unde hæmorrhagia, & abortus.

Improvissus, & inopinatus rumor.) De improvviso, ac inopinato rumore, qui a Tonitribus, aut a Tormentis bellicis excitatur eadem quoque ratio, præsertim si cum pavore conjunctus sit, & juvenes apprehendat, quarum corpus præ vetulis mollius cum sit, ac magis transpirabile aerem a tanto rumore vi summa perculsum subtilissimos quosque poros, ac meatus penetrare contingit, altiusque sese in intimas usque partes, ac viscerum substantiam insinuare, uterum vehementius concutere, ac fœtum ad exitum extimulare, ut fere cl. Mauriceau, cujus sententia nihil adhuc subtilius, aut ingeniosius dictum.

Odores tetri carbonum, vel ipsius lucernæ extinctæ.) Odores tetros, præcipue carbonum extinctorum abortum facere idem Mauriceau adnotavit non modo, sed exemplo confirmavit: fumum extinctæ lucernæ viri cl. Riverius (s) Jo. Fortis (t), & observatio superius a nobis allata de Nobili Muliere, quæ cum res esset in desperato, & a medicamentorum actione, animi pathemate, inedia, vigiliis fere per bimestre spatium vexata morti quam proxima fumo tandem candelæ extinctæ liberata est, opportune evincit. Hinc apte Plinius (u):

Miseret, inquit, atque pudet æstimantem, quam sit frivola superbissimi animalium origo: cum plerunque abortus fiat causa solus odor a lucernarum extinctu. Aptè cadit in hunc locum, quod celebris Lud. Mercatus admonuit (x) Mulieres adeo frequenter abortire, ut si quis id diligenter examinet, facile inveniat plures esse deperditiones, seu abortus, quam legitimos partus.

X. *Morbus revera metuendus abortus, licet in nonnullis nil gravius partu naturali.*) In iis, quæ ad abortiendum ulla absque causa evidenti proclives sunt, vix ullum suppetere grave periculum colligi potest ex præclarissimo exemplo, quod affert cl. Mauriceau (z) de quadam Muliere, quæ decem immaturos fœtus nullo interposito naturali partu, edidit, salva nihilominus, & incolumi vita: atque illo etiam, quod memorat Vincentius Alfarius Crucius (a) de quadam juveni, quæ postquam marito concubuit, cum quolibet anno prægnans fieri consuevisset, ac fœtum plurimum Mensium curriculo, quandoque etiam ad nonum usque feliciter gestare, abortiebat tandem, atque abortui se proximam esse haud dubie conjiciebat, cum fœtus priusquam exiret, quod octo, aut duodecim ante dies plerunque contingere propria experientia didicerat, nullum amplius motum edere, ac propterea mortuum esse percipiebat, quem postea eadem felicitate, quam experiuntur illæ, quæ vivum, ac maturum edunt, ejiciebat: æquali fruens etiam in prompta placentæ expulsionem, ac naturali lochiorum fluxu. Id quod docere olim visus est Hippocrates affirmans (b), Mulieres quæ facilius concipiunt, facilius etiam tertio, aut quarto Mense ulla absque evidenti causa abortiri, unde magna custodia, ac scientia opus sit, ut Mulieres puerum in utero gestent, enutrient, & a partu evadant. Quibus potissimum de rebus factum est, ut ea perpendens, quæ & Hippocrates ipse tradidit, ejusque doctrinæ addicti Riverius, Mauriceau, alique ex abortu Mulieres magis periclitari, quam ex vero partu, quia violentior est, ac tempore alieno fit, perbella similitudine desumpta ex maturorum fructuum pediculis, qui ab arbore laxantur, ac sponte decidunt, cum immaturi disrum-

pan-

(p) *Tuscul. quest. l. 4. p. 199.* (q) *Ibid.* (r) *L. c.* (s) *L. c.* (t) *L. c.*

(u) *V. Jo. Fort. l. c.* (x) *4. de Morb. Mul. cap. 2. apud Crucium.*

(z) *Obs. lib. obs. 460.* (a) *L. c.* (b) *Lib. 1. de Morb. Mul. 42.*

pantur, vasis & ligamentis, quibus foetus utero alligatur applicata, quæ in partu naturali sponte solvuntur, cum in abortu abrupti necesse sit, dubius ancepsque animo hærerem, quibus fidem adhiberem. Cum tamen frequentius videamus aut graves uteri inflammationes ex abortu contractas, aut sanguine copiosius ad uterum affluente, nec debite expurgato, sed in eo putrescente acutas febres, cordis palpitationes, cardialgias, hæmorrhagias insignes, quæ si ad Syncopem, deliquia, & convulsiones missellas ducant, lethales esse Aretæus testatus est, in horum sententiam priore relicta, me pedibus iturum esse pollicerer.

XI. *Ne is forte accidat, ubi nausea, aut vomitu Mulier corripiatur, venæ sectio ratione plenitudinis habita.*) Utrum venæ sectio in gravidis locum haberet quæstio fuit apud Veteres Medicos satis clara. Quæstioni primus omnium ansam dedit Hippocrates (c) inquit: *Mulier in utero ferens, secta vena abortit, eoque magis si foetus sit grandior:* tum hujusce rei rationem reddens Galenus (d) quia sanguine detracto foetus suo fraudatur alimento, unde abortus consequitur. Cum alii e contra diuturna experientia compertum habuerint nullum in plerisque prægnantium morbis, præcipue vero acutis venæ sectione efficacius, aut pro earum opportunitate valentius remedium reperiri, eamque non primis solum, sed etiam mediis, immo & interdum postremis graviditatis Mensibus, eadem vero omissa cum matrem, tum fætum in summum vitæ discrimen adduci, eo res adaucta, ut quibus fides habenda, lateret. Hi fere Petrus Salius (e) Amatus Lusitanus (f) Rodericus a Castro (g) Riverius (h) Ludovicus Mercatus (i) Raymundus Jo. Fortis (k) alique, quos Recentiorum plerique, Modernique adeo sequuti sunt, ut lis omnis, & quæstio per se corruerit. Hippocratis enim dictum ea ratione interpretandum, qua docuit olim Cornelius Celsus (l) non immerito conjiciunt: *Antiqui primam, ultimamque ætatem sustinere non posse hoc auxilii genus judicabant, ait Celsus: Persuaserantque sibi Mulierem gravidam, quæ ita curata esset, abortum esse facturam. Postea vero usus ostendit, ni-*

hil ex his perpetuum, aliasque potiores observationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debeat. Interest enim non quæ ætas sit, nec quid in corpore intus geratur, sed quæ vires sint. Ergo si juvenis imbecillis est, aut si Mulier, quæ gravida non est, parum valet, male sanguis emittitur. Emoritur enim vis, si quæ supererat, & hoc modo erepta est. At firmus puer, & robustus senex, & gravida Mulier valens tuto curantur. Quid de climate fervido, in quo Divinus Auctor Medicinam faciebat, & in quo Mulieres frugali, & parca diæta utebantur, dicendum, cum successu temporis plurimo, & euchymo cibo uti inceperint Mulieres, præsertim nobiles, & opulentæ, ut a cl. Et-mullero animadversum est (m)? Quid de plethora, habitiorique Mulierum temperamento sentiendum, quod tanti fecerunt cl. Mauriceau (n) Hoffmannus (o) Mesnard (p) alique, ut qui ad hæc sedulo, & accurate attenderint, vix ac ne vix quidem in fraudem quemquam induci posse rectissime judicarint? Hinc est, quod nonnullis Mulieribus terque, quaterque celebrata sanguinis missio toto gravitationis tempore sufficiat, in aliis ne septies quidem, aut ultra, cum in quibusdam vix ulla liberalior institui possit, quin immaturum foetum edant, quod a vario plenitudinis, & virium momento repetendum esse tam nota res est, quam quæ notissima.

Vel primis Mensibus ad septimum usque, si moleste vexetur instituenda, secus &c.) Cum occasione suppressæ menstruæ evacuationis in gravidis primis potissimum Mensibus au-geatur sanguinis quantitas ea ratione, quæ naturalis sanguinis motus alteretur, & cæteræ humorum secretiones aliquantulum lædantur, ut supra demonstratum est, nil verosimilius afferri posse videtur, quam si dicamus tunc cum symptomatis alicujus casus urgeat etiam primos Menses opportunissimam venæ sectionem efficere, cum in nutritionem fætus minor sanguinis copia impendatur, quam eodem jam ingrandescente, quique majore opus habet alimento: qui mos Mauriceau præsertim inter Gallos adeo placere videtur, ut Mulierum exempla afferat (q) quarum alteri toto gesta-

(c) 5. aph. 31. (d) in coment. (e) Lib. de Morb. partic. cap. 22. (f) Curat. 57. sect. 1. (g) Lib. 3. de Morb. Mul. cap. 21. (h) L. c. cap. 16. (i) Lib. 4. cap. 2. (k) De abortu. (l) Lib. 2. cap. 10. (m) Colleg. pract. (n) L. c. cap. 11. (o) L. c. cap. 9. (p) Cap. 5. art. 9. (q) L. c. p. 97.

tionis tempore per quadraginta octo vices venæ sectio in brachio fuit instituta, ut ab insigni, qua premebatur oppressione liberaretur, quæ tamen vegetum, ac robustum filium maturo tempore emisit: alteri vero annum septimum supra decem agenti per nonaginta, quæ tamen una cum filio felicissima fruebatur valetudine, quod est in Medicina argumentum prope certissimum nullum esse sanguinis dispendium per repetitas venæ sectiones, quam gravidæ ferre non possint; cum tamen summo Medentium consilio, ac prudentia opus esse contendat, ne quem morbum sedari volumus, graviolem, periculosioremque fuscitemus. Hoffmannus e contra (r) certissimis observationibus edoctus crebrum abortum ut plurimum circa finem tertii ab imprægnatione Mensis propter largiorem sanguinis ad uterum affluxum, quem fœtus ad sui nutritionem tunc nec requirit, nec ferre potest, contingere, tutissime circa id tempus præsertim abortui jam adsuets venæ sectionem celebrandam, eamque ter quater intra graviditatis tempus pro varietate plethoræ, majorique, vel minori sanguinis ad uterum congestione repetendam docuit, ut fere Amati Lusitani (s) & quæ in M. N. C. extant exemplis, constat (t): cum tamen haud inficias ire ausit, in quibusdam Mulieribus etiam singulis Mensibus esse instituendam, ut observationibus potissimum Stalpartii vander Wiel, Hildani, Billingeri, Riverii, Verzazæ compertum est. Quid in re ardua ipse sentiam pronuntiare vix audeo. Utcumque tamen mihi probatissimi iudicii facultas sit desitura, quid est tandem cur injucundum mihi videatur, in quæ solertissimi Medici plurima a vero proponentes inciderint, in eadem me incidisse? Si nimirum circa gravitationis initia grave aliquod, atque onerosum symptoma, ut fere vomitus, palpitatio, syncopes, aliaque id genus Mulierem exerceant, tunc a Mauriceau fuerim, qui venæ sectionem primis statim Mensibus instituendam consulit: si vero nihil istorum acciderit, vel adeo levia sint, ut ferri insigni absque molestia possint, tunc Hoffmannum sectandum trade-rem, qui circa finem tertii Mensis celebra-

dam ostendit, nec solis ipsius rationibus per-motus, sed ex graviditatis certitudine, quam in sensibili fœtus motu sitam esse diximus, desumptis, quaque vere existente nullum subesse periculum posse perspicuum est ex venæ sectione in brachio celebrata, quemadmodum non leve inesse procul dubio tenendum, si sola Mensium suppressio adfuerit, quæ repetita venæ sectione in superioribus partibus ita persæpe firmatur, ut revocari postea nulla ratione queat.

Eaque in brachio, vel manu, nisi acutissimus morbus aliter suadeat.) Quamvis non desint Recentiores quidam, qui inferiores venas in gravidis Mulieribus aperire sunt ausi ad curationem epilepsiæ ex utero, bubonis venerei, & pestilentis, immo & abortus præcautionem, ut videre est apud Zacutum Lusitanum (u) qui propriis & aliorum experimentis ostendere nititur eam tuto posse celebrari, cum tamen notante Hoffmanno (x) omnium Vetustiorum Medicorum testimonio securior in superioribus partibus, quam in locis inferioribus habenda sit, res ista quoque ambagibus plena, ac difficultatibus. Hasce autem declinari facili negotio posse crediderim, si ad laudati Jacobi Placentini nobilem dissertationem (a) attendatur, in qua postquam de peculiari uteri structura, deque vasorum, quæ ad ipsum feruntur origine, contextu, anastomosi, angulis solertissime disseruerit propositiones quasdam Medentibus contemplandas exhibuit, quibus clare apparere posse contendit eximius Auctor in morbis uteri inferiores venas raro esse incidendas, ne copiosius eo affluente sanguine, majorique impetu, augeantur, aut confirmentur, ut testimonio quoque librorum Gynæciorum, qui ab Israele Spachio collecti sunt, nec non Auctorum, qui de morbis Mulierum ex professo tractaverunt, Hieronymi Mercurialis, Ludovici Mercati, Roderici a Castro, Lazari Riverii, Raymundi Jo. Fortis, Francisci Mauriceau, Jacobi Mesnard, Andreæ Pastæ aliorumque comprobaturum est; in gravidis vero Mulieribus nunquam locum habere tradit Fernelius (b) scribens, inferiores prægnantium venas incidere minime tutum, quod impetu deorsum conver-

(r) L. c. p. 296. (s) Cent. 2. curat. 95. (t) Dec. 1. an. 6. obs. 204. An. 9. x. obs. 48.

(u) Prax. Med. mirab. obs. 23. lib. 6. obs. 130. 151. lib. 2. (x) L. c. (a) Dissert. de vena que in morbis particularium partium corporis sit salutaris incidenda p. 98.

(b) Lib. II. meth. med. c. 12.

fo Menfes procedant, præcipiturque fœtus. Hinc optime a Boerhaavio consultum, quoties abortus indicia se produnt, toties sanguinem e partibus superioribus mittendum. Gravidæ tamen Mulieres acutissimo & ipsæ quandoque morbo corripì possunt, quo intra viginti quatuor horas jugulentur, nisi magna statim remedia, & summa cum diligentia administrantur, inter quæ venæ sectio facile principem obtinet locum quamcumque hora accersitus Medicus fuerit instituenda, quam sicuti neque Mensium, neque Lochiorum fluxus, aut quodpiam aliquod contraindicans prohibere, ac retardare potest, ita neque graviditas curanda, cum copiose, & liberaliter sanguis tertius, vel quarta quaque hora ex brachio, ex pede prout res postulare videtur mittere expediat, ut alibi a nobis demonstratum est (c).

XII. Si ultra quartum Mensem protrahatur vomitus, atque pravi ejiciantur succi, syrup. de Cichor. cum rhabarb. &c.) Vomitus inter gravidationis initia parvi faciendum esse adnotavit cl. Mauriceau (d). Si tamen diutius protrahatur relaxari majorem in modum stomachi fibras, ciborum coctionem perverti, pravos, vitiososque succos congeri, qua data porta extra corporis confinia ejiciendos, ostendit. En purgationis necessitatem in gravidis, quam apte definivit Hippocrates (e) inquiens: *Utero gerentes sunt medicandæ, si materia turget quarto Mense, & usque ad septimum, sed hæminus, juniori autem fœtu, & seniori cavere oportet.* Galenus vero (f) eandem esse proportionem fœtus, & fructuum arborum asserit. Quemadmodum enim in prima generatione debilioribus pediculis continentur, & ideo facile decidunt, quando vehementior ventus ipsos concusserit; postea vero aucti difficilem habent a plantis dissolutionem. Sicuti rursus cum perfecti sunt sponte sua sine vi extrinseca decidunt, eodem modo Mulieres primis, & ultimis Mensibus abortum patiuntur, quia in illis fœtus minus firmiter utero alligatus est. His tamen minime acquievit Riverius purgationes quolibet fere graviditatis Mense commendans in morbis, qui ab excrementorum dominatu, & cachochymia producuntur turgente, vel concocta materia, quotiescumque majus impendet periculum ex parte illius cachochymix morbum committentis, quam ex

commotione a purgante medicamento excitata. Qua in re potissimum Mauriceau difficultas sita est. Primis enim Mensibus vel solam plenitudinem adesse egregie animadvertit venæ sectione tollendam, vel firma adhuc existente ventriculo nullos pravos, vitiososque succos colligi, qui purgatione indigeant, ac nullum ex vomitu periculum impendere, cum vix quarto gravidationis Mense attracto, incipiente sensibili fœtus motu, ac uberiores humorum copiam absumente, sponte desinat, atque languescentem appetitum Mulieres gravidæ persæpe recuperent. Quotiescumque hisce finibus non coerceatur, sed altiores agens radices diutius misellas divexet certum Medentibus suppetere argumentum pravorum, vitiosorumque humorum ventriculi tunicis inhærentium, qui cum spontaneo naturæ conatu per os ejici non potuerint auxilio egent, & ope medica, ut per inferiora deturbentur. Quod nulla meliori ratione præstari posse, quam purgantis pharmaci exhibitione neminem fugit, dummodo tamen levissimum illud sit, & nulla insigni irritandi facultate præditum: c. m. fere syrupus de cichoria cum rhabarbaro, rhabarb. ipsum pul. ex cassia exhibitum, vel infusione paratum, cujus pulcherrima laus est non modo mucosas quisquillas ventriculo tenaciter adhærentes blande detergere, sed laxatas etiam fibras corroborare, a Riverio propterea, Mauriceau, Hoffmanno præ cæteris commendatum probatumque.

XIII. Absterfo Stomacho, si adhuc molestus sit vomitus jusculum ex carne vitulina a pingued. sep. &c.) Diutius protracto vomitu magnum subesse periculum non tantum ob stomachi subversiones, quibus venter insigniter exagitatur, concutitur, comprimitur, quantum ob alimentorum defectum, qui in dies singulos rejiciuntur, atque eo potissimum tempore, quo & matri, & fœtui majori sanguinis copia opus est, nec non ob solidarum partium chylicationi inservientium laxitatem, quam lienterici, cæliaci, aliique ejusmodi fluxus excipiunt, ex dictis antea manifestum est. Eo igitur nervos industriæ omnes intendendos esse, ut medicamenta, quæ bonos, ac laudabiles succos, læves politasque particulas in sanguinem ingerant, & simul laxatis præter modum fibris prompte subveniant liquido apparet.

Vir.

(c) Aph. lib. 2. cap. 1. (d) Loc. cit. pag. 19. (e) 4. aph. 1. (f) in com.

Virtute insigni hac eminet descriptum jusculum ratione carnis vituli (cujus loco aliæ etiam Animantium, ac præsertim juniorum carnes adhiberi possunt) cujusque principia eadem ferme sunt, quæ sanguinis, & chyli, aut parum ab ipsis natura, & mixtionis modo discrepantia, oleosæ nempe partes, & subtilior terra, & aquæ mixta inter se, ac temperata gelatinam quamdam minutissimam constituunt non modo nutriendo corpori, sed tenuibus etiam, acris, stimulantibusque particulis incrassandis, invertendis opportunissimam. Istarum actionem juvant etiam rasuræ Ebur. Cor. Cer. & similes, quæ ebulliendo & ipsæ gelatinosam substantiam suppeditant iisdem muneribus obeundis aptissimam. Jam si de corroborantibus sermo sit primum sese offert cortex exsiccatus citri, qui testante cl. Geoffroy (g) non modo flatus potenter discutit, humores crudos in ventriculo contentos concoquit, & digerit, sed amarore ventriculum roborat, cui ferme similem facultatem ipsam calamintam sortitam esse ambigendum non est, si ipsum Geoffroy audimus (h), eamque potissimum ratione salis essentialis ammoniacalis cum oleo aromatico copioso conjuncti, quo donari ipsam ostendit. Quid de filiquis vanillæ dicam, aut cortice Winterano, quæ Stomachi amicitia clara fecit?

XIV. *Solus Chocolate potus nonnullis quandoque &c.*) Frequentissime usurpari Vanillam in Chocolate, nunquam non semper Cinnamomum recipi alibi a nobis dictum est (i). Cum enim Cacao, quod ejus basim constituit crassum suppetat nutrimentum, si crudum comedatur, sanguinem inspisset, ejusque motum minuat, atque ob nimiam, & crassiorem pinguedinem ventriculum gravet, & obstructions gignat, si nimia copia sumatur salubre consilium idem aromatum permixtione temperare, atque ea quidem dosi, qua Chocolate præ eleganti eorum fragrantia suavior, ac jucundior evadat, quo potissimum opus est in vomitibus Mulierum gravidarum, quæ a quovis medicamento utcumque levissimo abhorrent.

XV. *Diligens etiam victus ratio plurimum conferre visa est ea &c.*) Gratos, & jucundos cibos nausea, & vomitu laborantibus exhibendos esse Hippocratis effato addicti

Tom. V.

alibi demonstravimus (k). Cum apprimè ad hanc rem faciat, id referre denuo operæ pretium duximus. Ita autem se habet: *Cibum, & potum ægris paulo deteriore, jucundioribus tamen melioribus quidem, sed injucundioribus esse præferendum. Quæcumque enim cum voluptate assumuntur, ait Galenus (l), ventriculus amplectitur, & concoquit, sic ea quæ displicent refugit, unde nausea, & flatus, & fluctuationes subsequuntur.* Quod si in quibusvis aliis ægrotantibus, in gravidis Mulieribus maxime servandum esse facit potissimum insignis quarundam rerum appetitus, quas nisi avidè hauriant, salivam ex ore emittunt, & animo interdum delinquant: ita ut affirmari de iis jure merito possit, quod de ciborum assumendorum qualitate in diætæ regimine docuit Etmullerus, sanis omnia censerè sana, modo ea Stomachus famelicus appetat, & non abhorreat, eo quod fermenta digestiva potenter quælibet in sui ditionem trahant, & cohæreant, & inferius ex Hornio, quantitatem non qualitatem ciborum nocere, alios tamen aliis esse salubriores, negandum non esse cibum, & potum, quem quis vehementer appetat. Recte quidem. At illud summopere cavendum esse facile judicaverim, ne quantitas alimenti etiam appetiti modum excedat. Equis enim est quin plane intelligat alimentum qualitate aliqua manifesta præditum copiosius ingestum lædere posse, quod neutiquam præstisset, si parcius assumptum fuisset? Quid quod nec continuandus e. m. alimentorum usus, ne fermenti digestivi activitas eludatur, atque alimenta parum mutata cruditates gignant, quibus morbus augeatur, aut confirmetur? Quapropter salubre consilium ea quidem, quæ avidè appetuntur comedere, sed opportune, ac moderate, ea autem nunquam relinquere, quæ Stomacho amica sunt, c. m. fere sunt acidi succi limonum, granatorum, quibus delicates cibus, facilisque coctionis condiri solent, conservæ cytoniorum, quæ leniter adstringendi, seu mavis roborandi virtute præditæ sunt, vinum optimum, cujus facultates eximias ita alibi percensendo numeravimus, atque explicuimus dicendo, ut iis denuo immorari non liceat (m).

XVI. *In palpitatione cordis sola plerunque*

B b

ve.

(g) *Mat. Med.* T. 2. p. 180. (h) *Ibid.* p. 130. (i) *Lib.* 2. cap. 3.

(k) *Lib.* 3. cap. 1. com. 25. (l) *In com.* (m) *Aph.* lib. 3. p. 12. &c.

venæ sectio promptissime occurrit.) Omnes palpitacione cordis laborantes venæ sectione, tamquam præcipuo remedio curatos fuisse, ac liberatos vel ipse Galenus (n) affirmare non dubitavit. Successu temporis Antonii ab Altomari (o) Capiacei (p) Trincavelii (q) Stalpartii Vander Wiel (r) Zacuti Lusitani (s), aliorumque votis ita præclare respondit, ut si quid in summa rerum angustia sperari possit, ab hoc uno remèdii genere sperari jure merito posse confiderent. Et vero vel plenitudo sanguinis morbo ansam dederit, vel spissitudo, vel polypus, præsto esse tempestive celebratam venæ sectionem vel in ipso palpitacionis paroxysmo, vel extra illum ad præcavendas novas accessiones cl. Hoffmannus testatus est (t). Quod sane est diligenter attendendum, cum cordis palpitacioni in gravidis Mulieribus nimiam sanguinis quantitatem, qua naturalis sanguinis motus alteratur, & circa præcordia lentescit, occasionem præbere supra ostenderimus, quam venæ sectione tutius, ac citius tolli, quam aut ejusdem spissitudinem, aut polyposam in corde concretionem, adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

Ita & in Syncope, sed extra paroxysmum, in quo facies aqua frigida irroranda &c.) Syncope curationem in duo fere tempora dividendam esse, alterum paroxysmi, alterum intermissionis neminem latet. In paroxysmo cum malum subitum sit, & magnum illud enixe curandum esse, ut sanguinis, & cordis motus quamcitissime restituatur, & æger reviviscat, manifesta res est. Quæritur hinc utrum venæ sectio celebrari tuto possit. Si morbi causam respicimus, cum eam a sanguinis aucta quantitate commenti simus ejusque motus alteratione, quam etiam cordis palpitacioni tribuere diximus, nil venæ sectione efficacius, aut pro ægrotantium opportunitate valentius reperiri posse videtur. At si ad paroxysmum attendimus, quem subitus, & præceps virium lapsus comitatur, respiratio obscura, pulsus minimus, aut nullus, facies pallida, aut livida, totius corporis refrigeratio, sudor frigidus, visus, auditus, vocis privatio, justus subrepat timor, ne major exinde languor excitetur venæ sectione, & ma-

lum ruat in deterius. Ea igitur in paroxysmo locum habere videntur, quibus sanguinis, & cordis motus restituatur, & æger reviviscat. Hinc ea, quæ spiritus exsuscitant, sanguinem attenuant, resolvunt, impellunt eximii usus. Quorum in censu veniunt in primis spirituosa naribus admota, quæ partim stimulando, partium immiffione spiritus excitant, ut sunt aquæ Regin. Ungaric. acetum acerrimum, præsertim vero rosaceum, sales volatiles oleosi, olea item, & balsama aromatica. Verum in istorum medicamentorum usu caute procedendum traderem in gravidis Mulieribus, quæ præterquamquod odores suaves, aut graves ordinario non ferunt, accedit præterea in abortus discrimine facillime constitui. Quapropter aut sola aqua frigida, qua facies irroratur utendum esse judicaverim, ut nempe villis nerveis contractis spiritibus, atque inde consequens cordi, & sanguini motus restituatur, aut ut summum acetum naribus applicandum, quod ut plurimum ab ipsis Mulieribus ferri solet. Cordis vero regioni vinum generosum speciebus cordialibus pro epithemate imbutum admovendum, aut aquam Reginæ Ungaricæ, aut his similia extrinsecus applicanda. Intrinsecus vero spirituosa quidem iisdem de causis exhibenda, quæque vires reficiunt, ac restaurant, sed quæ odore aliquo insigni nares feriente non præstant, inter quæ spiritus aromatici. e. gr. spiritus rosarum, melissæ, & cinnamom. elixir vitæ Mathioli, Ducis Etruriæ, sales omnes volatiles Cor. Cer. viperar. sanguinis humani eminent. Solum igitur vinum generosissimum, fragrans, limpidum, & suave, aut aquæ quæ grati odoris fragrantia insigniuntur, ut sunt meliss. tot. citr. aurantior. & similes, quibus deficientes, aut nimis languidi spirituum, & fibrarum motus eriguntur, & recreantur, atque vires mirifice confortantur.

XVII. *Etiam in alvi fluxibus locum habet venæ sectio, si redundantis sanguinis indicia adsint.*) Cum cæliaca passio ventriculi succum inertem, fibrarum Stomachi languorem pro causa agnoscat, adstringentia, & alia aromatica passim ab Auctoribus commendantur: cum ab irritatione exoriatur, abstergentia, & temperantia: cum a bilis

vitio

(n) Lib. 5. de loc. affect. cap. 2. (o) Cap. 45. (p) Lib. 2. præct. cap. 8. (q) In prælect. de compos. medicam. & cap. de palpit. cordis. (r) Obs. rarior. cent. 1. obs. 36. (s) M. P. H. lib. 2. hist. 39. (t) L. c. sect. 2. cap. 1. p. 137.

vitio ea, quæ languescens, aut penitus impeditam secretionem promovent, aut activitatem excitant: de venæ sectione ne verbum quidem: quemadmodum ne in diarrhœa quidem, in qua generales indicationes esse communiter reputantur irritantem causam temperandi, corrigendi, sive illa sit in sanguine, sive in viscerum fermentis, acres particulas per congruas, atque opportunas vias, præcipue vero sudoris eliminandi, irritationes demulcendi, labefactum solidarum partium tonum firmandi. Venæ sectionem in Dysenteria solum cum febris adsit commendasse Riverium, Amatum Lusitanum, Sydenhamium alibi a nobis ostensum est (u). Ex his apparet minus salubre consilium reliquisse Rodericum a Castro (x), & Jacobum Mesnard (z), qui in alvi fluxu cæliaco, mesenterico, dysenterico sanguinem in gravidis Mulieribus ex brachio mittendum tradiderunt. At saluberrimum fuisse nemo inficias ire auit, qui sedulo, & accurate perpenderit tunc solum, cum sanguis redundat, venæ sectionem commendasse, quod in gravidis Mulieribus adeo frequens est, ut nihil magis. Quid enim si facile princeps istorum affectuum causa sit plenitudo sanguinis, qua vasa Matris magis distenduntur, & ampliantur, præcipue vero gastrica, quibus nimium distentis cum fluida motibus inordinatis, & irregularibus cieantur, separationes perverti, & alterari contingit, præsertim vero succorum chylicationi inservientium, unde irritatis ventriculi fibris, vomitus, intestinorum vero, ac viscerum imi ventris, & chyli & aliorum humorum ex iisdem uberius effluentium per alvum copiosa excretio? Cessante eo, quod morbo occasionem prius dederat, aut saltem majorem in modum languescens, morbum aut profligari penitus, aut plurimum saltem imminui manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Cum ceteroquin ea quæ mulier appetit prava indolis evitanda in Lienteria &c.) Quamvis in plethoricis mulieribus nimia humorum redundantia, præsertim vero sanguinis Lienteriæ, aliorumque alvi fluxuum causa constitui apte posse videatur venæ sectione tollenda, nihil est tamen cur sit redarguendus cl. Mauriceau (a), qui cum lenteria

causas in languescens solidarum partium chylicationi inservientium tono reponendas esse existimet, quod post vomitus plerunque contingit, quibus stomachus, ejusque membranæ ea ratione relaxantur, qua crudum, atque indigestum alimentum per inferiora dejiciatur, ab iis omnibus cibis abstinendum esse, quæ prava aliqua qualitate infesta sunt, animadvertit, iisque utendum, quæ facilis sunt coctionis, quæque supra a nobis in vomitus curatione recensita fuere. Inter medicamenta vero, quæ leniter adstringendi, seu mavis roborandi virtute prædita sunt in usum vocanda, inter quæ conservæ rosarum, cytoniorum eminent, de quibus pariter citato loco dictum est. His hora somni addi commode posse ducimus Diascord. Fracastor. cujus pulcherrima laus est irritationem, si quæ morbo ansam dederit blande compescere, & simul laxatis partibus tonum addere.

XVII. In Diarrhœa vero, aut Dysenteria ea omnia alibi recensita solis aquis Tetutianis exceptis, & radice Ipecuac. &c.) Inter præcipua Diarrhœæ, & Dysenteria medicamenta, ut alibi vidimus (b) eminet serum lactis Tamarindatum, vel decoctum hordei, si a tenui nimis, & præservida materia dependeat, hora vero somni Diascord. Fracast. quibus cum nimis tenues, biliosæque particulae dissociantur, disgreganturque, atque ineptæ ad vellicandum fiunt, eadem præterea præcipitantur, solidæque partes ab ulteriori vellicatione præcaventur: Rhabarbarum e contra si viscidis, mucosisque quicquiliis involuti peccent humores eodem Diascord. mixtum, quo acrium, ac vellantium humorum vis infringatur, irritationes sedentur, leniter vero purgante facultate peccantes humores extra corporis confinia blande eliminantur, dum leniter adstringente tonus laxatis partibus conciliatur: Pulveres adstringentes, atque absorbentes ex jusculis extremitatum pedum vituli Kalybeatis, addito pauxillo opii, quo irritationes nimia sedentur: Clysteres demulcentes, abstergentes, consolidantes. Duo tamen validissima medicamenta, alterum a Redio, Baglivo, aliisque, alterum vero a Gulielmo Sherard, Jo. Jacob. Mangeti, Gulielmo Pisone, aliisque summe commendatum, eximii esse usus ostendimus: aquas

B b 2

sci-

(u) Aph. lib. 3. cap. 3. com. 15. p. 38. (x) Par. 2. lib. 3. cap. 16. (z) Art. 5. cap. 8.
(a) l. c. p. 115. (b) aph. lib. 3. cap. 8.

scilicet Tetutianas, & radicem Ipecuacan. Verum cum aquæ Tetutianæ uberius assumi soleant addito mel. rosac. solut. aut alio purgante medicamento, ut non solum ventriculum, & intestina fluiditate laxent, sed etiam gravent pondere, & mordacitate irritent, & priusquam vasa lactea subeant in magna quantitate per alvum sibi viam aperiant, sicque crassas, mucosasque quisquillas ventriculi, & intestinorum parietibus adhærentes incidendo, abstergendoque acres molestissimos succos, qui intestina versus propulsi enormes ibidem spasmos, ac vasorum sanguiferorum oscula referando, fibrasque corrumpendo ulcuscula ibidem excitant mire edulcando, præcipitandoque fluores sistant, justus subrepat timor, ne in gravidis mulieribus abortui ansa præbeatur, quem vomitu arte excitato facilius evenire suspicandum: ita ut emolumenta, quæ a stypticis Ipecuacan. particulis proficiscuntur, quibus labefactatum ventriculi, & intestinorum tonum restitui contingit, & sanguinis, cæterorumque humorum excretionem cohiberi, ab acris stimulantibusque, quibus peristalticus ventriculi motus invertitur, præpediantur, ac propterea alio mens, & cura sit convertenda.

Nisi forte insigne medicamentorum fastidium prohibeat, quo casu sola Simaroubæ decoctione &c.) Nec parvi facienda peculiaris stomachi constitutio, qua gravidæ mulieres a pulverulentis medicamentis, a bolis, ab ingratissimis quibusdam potionibus longe abhorrent non modo, sed ea ferre nulla ratione possunt, ita ut certa auxilii spes, nullum noxæ periculum a gratis, jucundisque cibis sit repetendum, aut ab iis medicaminibus, quæ nullo non modo gravi odore, aut insuavi sapore infecta sunt, sed quæ stomachum etiam immoderatis, & inveteratis alvi fluxibus debilitatum corroborant, ciborum appetentiam excitant, tum eorum digestionem amaris, incisivisque partibus favent, nec non & erosæ intestinorum membranæ interiori sublatum ab acrioribus excrementis mucum restituunt. Quibus fere virtutibus excellit Simarouba cortex non ita pridem ad nos advectus ex Guiana, ubi frequentissimi est usus in alvi fluxibus Dysentericis, quos anno 1718. ita scævientes, ut purgantium, adstringentium, atque ipsius

Ipecuacan. vires non modo eluderent, sed ex eorum applicatione ingravescerent vir cl. D. Anton. de Jussieu Acad. Parisiensis felicissime eodem cum profligasset, sic ejus fama percrebuit, ut cætera omnia prope modum viluerint. Ejusce mentio fit in Actis Acad. Reg. Scient. Paris. (c), & in quæstione medica D. Anton. de Jussieu supra laudati (d), sed apud nos rara cum sit, & plerisque ignota non multos ante hosce annos adhibita, nec frequentiori adhuc usu, cum cæteroquin in ordinariis alvi fluxibus valde proficua, tum vero in iis, quibus gravidæ mulieres divexantur apprime commoda nunquam non deprehendatur, atque ea quidem methodo exhibita, quam tradit cl. Geoffroy (e), eam scilicet minutim sectam ad 3 ii. in aq. com. Lib. ii. ad tertiæ partis consumptionem decoquendo, ac quartam ipsius partem tertia quaque hora tepidam propinando ad integram usque sanationem, quam perfici absque ullo decocti potus fastidio, ulla per vomitum, vel per secessum evacuatione, quin immo sedari unius diei spatium dolorum cruciatus, somnum cito redire, urinas fieri copiosiores, & limpidas, rariores evadere evacuationes, foetidum odorem fæcum cessare, immutari colorem, e liquidis incrassescere, cibos ægrum appetere, & brevi refici eximius Auctor cum docuisset, ita propria experientia ratum, confirmatumque comperimus, ut eam cæteris omnibus facile anteponendam esse affirmare minime vereamur.

XIX. *Hæmorrhoides dolentes præter venæ sectionem ex brachio decocto Verbasci fovendæ, aut flor. sambuc. &c.*) Hæmorrhoides cæcæ si nimis turgeant, doleant, & periculum inferant inflammationis venam secandam esse in brachio, si postea revellendi adsit indicatio, etiam in pede trita est medicorum sententia. In gravidis tamen mulieribus solum venam secandam esse in brachio cl. Mauriceau (f) & Mesnard (g) docuerunt: rationes vero supra a nobis allatæ istorum opinionem sic confirmant, ut qui aliter sentiat somnia narrare videatur. Innumera fere quoque prostant apud Practicos, quæ demulcendi virtute donantur. Verbascum præ cæteris est commodissimum, cujus decocto utiliter foveatur. Sambuci quo-

(c) an. 1729. 32. (d) In schol. Medic. Paris. disputata 16. Febr. an. 1730.

(e) Mat. Med. p. 2. de Veget. exot. p. 293. (f) lib. 1. cap. 18. (g) cap. 5. art. 7.

quoque folia ad putrilaginem cocta, immo contusa etiam & frigida admota dolorem sistere a Riverio dicuntur: sed cum mirabili virtute flores quoque donentur eorundem decocto una cum decocto Verbaschi utpote magis ad fovendum commodum utendum diximus. Si tamen hæc minus votis respondeant, a Riverio fuerim quamlibentissime, portulacam contusam esse admovendam, quam non modo dolorem sedare, sed tumorem quoque imminuere, ulcera consolidare & excrescentias carneas absumere testatus est. Quid de Linaria dicam, quam insigne esse anodynum medicamentum, quo vix præstantius ad hæmorrhoidum cæcarum dolores mitigandos dari, & ab omnibus laudari quocumque modo adhibitam cl. Geoffroy tradidit (h)? nimirum si linaria integra, vel flores ejus, sola, vel cum Chamomil. aut Verbaschi floribus coquatur in lacte, quo pars dolens foveatur, vel si recentes hæc plantæ contundantur, & Cataplasmatibus in modum applicentur. Quamquam vero si Linaria vires cum floribus cum adipe porcino decoquatur, quousque adeps valde virescat, fiatque unguentum, cui expresso, & refrigerato applicationis tempore vitellus ovi admisceatur, linimentum emerget mirabile ab Horstio prædictum ad dolorem confestim sedandum, cum a nonnullis etiam hoc unguentum præstantius haberi, si prius in adipe suillo aselli, aut scarabæi decoquatur idem Geoffroy animadvertit. Et vero asellos in oleo seminum lini decoctos ad dolorem sedandum efficacissimum remedium suppetere vulgari experientia compertum est; id quod & oleum Buxi destillatum præstare dicitur, quod insigne anodynum est, dentibusque dolentibus applicatum apprime confert, præsertim vero si oleo seminum Lini misceatur, & oleo ex vitello ovorum expressum, idque vel simplex, vel in mortario plumbeo diu agitatam, & in metu inflammationis linimentum ex cancris fluvialibus in oleo coctis usque ad melis consistentiam, ut oleum amygdal. dulc. silentio præteream, papaveris, & nymphææ vitello ovorum crudo in mortario plumbeo diu agitatam, etsi insignis sit inflammatio, addito pauxillo unguent. refrigerant. Galeni, & Populeon. & alia quamplurima, quæ cum ab Auctoribus fere Practicis, tum vero spe-

ciatim in gravidarum casu a Mauriceau proponuntur.

XX. *Alvus ceteroquin aperta servanda flor. Cas. r. e. &c.*) Post venæ sectionem atque refrigerantium, & emollientium applicationem, nisi turgeant hæmorrhoides, hirudines applicandas suadet Mauriceau, qua sanguis educatur, aut lanceola aperiendas, hirudines quidem iis, quæ duriusculæ sunt, & quasi carnosæ, quoniam minori dolore afficiunt, quam lanceolæ incisio, aperiendas vero quæ molles quoquo modo sunt, & inundationis speciem præferunt. Atque id quidem in viris, qui hæmorrhoidum fluxu sæpe levamen non exiguum percipiunt. At in mulieribus, quibus superflui sanguinis evacuatio ex utero contingit, minus commodum esse; tunc solum cum gravidæ sunt, & sanguine abundant posse ejuscemodi evacuationem naturali defectui occurrere, dummodo tamen moderate, & absque dolore accidat; illud enim verendum esse, ne inmodice fluentibus hæmorrhoidibus, & mater, & fœtus in summum vitæ discrimen adducantur. Quapropter satius ducimus ab iis abstinere, & ubi alias fluxerint, non fluant vero, & propterea tumeant, & doleant solum balneis, & fomentis emollientibus, aut linimentis anodynis supra descriptis pertractandas, & alvum apertam servare, sed blandissimis remediis, inter quæ cassia eminet, quam leniendi, ac temperandi facultas apprime commendat, prunajusculis cocta, serum lactis tamarindatum, spinaciis passulatis comestis, quorum etiam laus est nauseam minus, ac fastidium cedere. Repetito istorum usu dici vix potest, quam apte ventris solutioni consulamus sine clysteribus, ad quæ solum confugiendum cum duriora excrementa in recto intestino retenta hæmorrhoidibus occasionem præbuerint, quæ Clysteris laxantis usu ejicienda rectissime docuit cl. Mauriceau, quem in hac parte sectamur.

XXI. *Alvi stypticitas, & mejendi difficultas, nisi venæ sectione tollatur sola refrigerantia, & emollientia &c.*) Hactenus de ventris stypticitate dictum est, quæ a durioribus excrementis originem ducit, quæque lenientium, aut Clysterum usu tollenda est: nunc de ea sermo, quæ a distensis nimium vasis intestinorum proficiscitur, qua liber eorundem motus peristalticus impeditur,

(h) *Mat. Med. T. 2. p. 2. pag. 386.*

tur, unde confluere desinunt homogenei humores, ex quo alvi stypticitas, quam venę sectione tollendam esse facit potissimum ea ratio, quod ablata nimia humorum copia, nec non solidorum resistentia, peristalticus intestinorum motus restituitur, atque humorum confluentia, unde alvi laxitas ea prorsus ratione, qua mejendi difficultas ob impressionem, atque inflammationem vesicę tolli viri cl. Mauriceau, (i) & Mesnard (k) testati sunt. Hanc aliis etiam medicamentis pertractandam refrigerantibus & emollientibus docuit præ ceteris Mauriceau, ne propter nifus vehementiores abortus sequatur: quæ etiam tunc cum urinę ardor, aut aliud simile vitium morbo ansam dederit, opportunissima existunt. Sed de his plura ubi de calculo dictum est. (l)

XXII. *Abortus, qui a nimia vasorum plenitudine proficiscitur frequenti venę sectione &c.* Miratur summopere cl. Mauriceau, ubi abortus suspicio contingat, obstetrices, atque plerosque Medicorum sericum Kerme-finum minutim incisum, aut grana Kermes, ut Jo. Fortis, aut pelliculas internas ventriculorum gallinę, ut Mullerus præcipit ex ovo forbili exhibere, ad credendum vehementer adducti, hæc ubi in stomachum ingesta sint utero mederi posse, fœtibusque, quos continet. His addi posse videntur pulvis aquilinus in vino austero exhibitus, pulvis mirabilis ab eodem Jo. Forti dictus (m) ex utero leporino, rasura ebur. & ligno aloes an. in ovo forbili a 3 i. ad 3 s. propinatus, sal item Astacorum fluviatilium, tinctura coral. quorum meminit Hartmannus, conserva rosarum cum pulveribus adstringentibus a Dioscoride commendata, specificum Solenandri ex mastich. thur. alb. a 3 s. myrtil. bol. armen. orient. lacrym. sanguin. dracon. a 3 s. ut f. pulvis, cujus 3 i. infarciatur dactylus ejecto nucleo ligneo, involvatur charta, madefiat, deinde vino clareto, & calefiat sub cineribus, deinde edatur. Sed mirandum magis fuisset, si ad ea quę extrinsecus proponuntur attendisset, tria illa pulcherrima ut rarissima ab Aetio laudata, lapis aetites brachio adligatus, lapis in vulva, aut corde, aut intestini Cerve repertus, tritici granum intra panem casu repertum sinistro brachio adligatum, ungula urfi collo appensa a Nicolo laudata, sic-

ut Jaspis viridis collo appensus efficacissimus a Marcello, & Sex. Emp. habitus, quę non alia virtute prædita esse posse existima-verim, quam alia amuleta sæpe a nobis commemorata, quę si de specifica eorum proprietate sermo sit, a ratione tam aliena sunt, quam quę alienissima, ac prorsus ridicula. Ut nimirum in omnium morborum curatione, eorum causis tollendis omni animi contentione studendum, ita si mulieres ad abortum proclives solis specificis pertractemus pessime eisdem, ac fœtibus, quos gerunt, consulamus. Quo loco fateor me justis laudibus æquare non posse saluberrimum ipsius Mauriceau, Ludovici Mercati, Roderici a Castro, Jo. Fortis, Mesnard aliorumque, quorum supra meminimus consilium, qui abortum ex repletione sanguinis sectione venarum superiorum, vel ante gravidationem, vel primis gravidationis mensibus felicissime præcaveri sunt arbitrati. Primis, inquam, gravidationis mensibus, & iis omnibus servatis conditionibus, quas ne repetendo obscuriores faciam, libens præmitto.

XXIII. *Qui ab ejusdem raritate nimia, & expansione, quiete corporis animique &c.* Quietem corporis, abstinentiam a coitu vel primis conceptionis diebus commendasse videtur Hippocrates, quo loco inquit: *Si mulier genituram se concepisse cognoverit, primo tempore, non amplius ad virum accedat, sed quiescat*, ne videlicet prima fœtus stamina, quę propria adhuc membrana obducta non sunt, corporis agitatione extra uterum elaborantur. Hinc longius progressus cl. Mauriceau eo facile adductus est, ut crederet fatius esse gravidas mulieres nimia corporis quiete, quam agitatione gubernari, cum majus ex hac, quam illa abortus periculum impendat. Quod cum in quibuscumque mulieribus verum esse constet, tum vero maxime in iis, quę ad abortum ob nimium sanguinis orgasmum proclives sunt, facit potissimum ea ratio, quod violento corporis motu cum solidę partes, muscoli præsertim vehementius, & frequentius contrahantur, fluidas majorem in modum atterunt, fundunt, exsolvunt, unde agiliores, mobiliorefque particulę a reliquarum nexu solutę, atque in universam sanguinis massam diffusę ejus agitationem, furoremque intendunt, unde abortus causa augetur, au-

con-

(i) l. c. cap. 15. (k) l. c. art. 5. (l) lib. 3. cap. 11. p. 149. (m) Cap. de abortu.

confirmatur, cum otio torpidi reddantur spiritus, & minus ad motum apti, solidæ partes relaxentur, unde humores plus æquo rarefcentes ad segnitiam, lentoremque disponuntur. Sed nulli secundam vim habet ad nimium sanguinis orgasmum, ac rarefcentiam compescendam quies animi, & tranquillitas, seu a vehementibus, & fortibus affectibus intenta, ac diligens abstinencia, ira præsertim, qua spiritus vehementer commoveri, atque expandi contingit, pulsum, & respirationem fieri concitatioem, sanguinem magno impetu ad partes omnes propelli, quæ propterea eodem rarefcente incalescunt, rubent, tument, unde agitatio, furor, mentis perturbatio.

Dieta tenui, ac refrigerante, ut sunt ptisanæ avenaceæ &c.) His diætâ tenuis addenda videtur, & ex alimentis instituta quæ insipida sint nullo non modo aromatum, aut acrium, odoreque fragrantium herbarum conjugio alterata, sed quæ refrigerandi virtute insignita sunt, ut fere ptisanæ avenaceæ, hordeaceæ, juscula ex carnis agnibus, vitulinis, endivia, acetosa, lactuca, aliisque id genus in acetariis comesta, omnimoda vini abstinencia, aut illud tenue, & oligophorum, ejusque loco aqua saltem variis diei horis, præsertim ardente Sirio, eaque succo limonum, berberum, aliisque id genus acidis vegetabilibus alterata, quæ suavi acore, quo sunt prædita sanguinis partes blande figendo, & ejus texturam quasi constringendo ejus æstum fervoremque egregie compescunt. Quæ emolumenta in mulieres quoque facilius emanabunt, si emulsionibus ex seminibus frigidis frequenter utantur, quæ lævibus oleosisque particulis, quibus scatent tenuiores, agilioresque particulas irretiunt, obtrundunt, eisque blandam consistentiam conciliant, quibus potissimum opus est, ut deleantur illa præjudicia, quæ nimia sanguinis rarefcentia, atque orgasmus humorum minantur.

XXIV. *His additi pulveres ex rasur. matr. perlar. ocul. cancr. &c.*) Novit hæc cl. Hofmannus (n), & ubi ex nimia sanguinis ebullitione in gravidis dolores in lumbis cum pulsum celeritate, inquietudine, & vehementiori infantis in utero motu abortum indicare videntur præter quietam corporis continentiam cum tranquilla mente,

& tenui diætâ junctam pulveres temperantes, nitrata cum aquis nucistæ, florum Chammomil. lilior. alborum, conval. cerafor. nigror. exhibitas promptissimum ferre auxilium tradit. Verum si quid sentio quamvis haud inficias ire ausim temperantes pulveres, ac nitrata eximie esse virtutis ad nimium fervorem, æstumque sanguinis coerendum, eadem tamen ex aquis, quæ mitissima vi pollent cardiaca præter temperantem, aut jusculo refrigerantibus herbis alterato propinandas traderem, non iis quæ grati odoris fragrantia donantur, quæque subtiles cum habeant partes languidum spirituum, atque inde consequens solidarum partium motum augment, fluidas exagitant, fundunt, exsolvunt, unde major sanguinis rarefcentia, atque expansio facile subsequitur.

XXV. *Qui a tenuitate, fusione, acrimonia, pulveres ex coral. mastich. &c.*) Quæ calorem æstumque sanguinis comprimere valent, eadem & nimiam tenuitatem, fusionem, acrimoniam infringere etiam me tacente facile omnes intelligunt. E. m. sunt aqueæ omnia, vegetabilia, quæ insipida, & refrigerantia sunt vel sola, vel subacidis mixta, seu naturalibus, ut suc. limon. rib. berber. &c. vel absorbentibus dictis ut matr. perlar. ocul. cancror. emulsionibus ex seminibus frigidis, quæ non solum nimis fluxiles humores incrassant, sed etiam solidas partes ea ratione afficiunt, qua opus est ad stagnationes in iis, corrugationes, corrosionesque, quæ uteri hæmorrhagiis, atque abortui occasionem præbent præcavendas. Si hac ratione operari nonnulli contendant pulveres ex coral. mastich. aliisque specificis ad præpediendum abortum habitis non erit cur multum pugnemus, quemadmodum etiam si eandem virtutem tribuant trochis. de Spodio, de Carabe, quorum illi ex rosis rubris, spodio, seminibus acetosæ, portulac. amil. torrefact. balauft. berber. gum. arabic. & similibus componuntur; hi vero ex cor. cer. ust. gum. arabic. coral dragant. hypocistid. mastich. thur. mucilag. semin. psyl. aliisque id genus, nec non gelatinis rasur. ebur. & cor. cer. in aq. tormentil. plantag. quæ omnia in incrassantium, & edulcorantium classe adnumerantur. Vel enim terrestres partes in sanguinem vehunt ad motum minus aptas, ideoque ipsius motum,

(n) Cap. 9. de convul. uter. sive abortu sect. x.

tum, ac subsequentem dissolutionem retardant, ut sunt ossa Animalium usta cor. cer. ust. coral. & terræ omnes bolares: vel humores non modo nimis solutos figunt, atque condensant, sed etiam adstringunt, ut radic. bistort. tormentil. folia plantagin. balaustia & similia, vel gelatinosas, pingues, mucilaginosas, glutinosasque partes suppetant, quæ convenientem humoribus consistentiam conciliant, ut sunt juscula ex carnibus Animalium juniorum, præsertim vero extremitatum, eorumque gelatinæ, uti & gelatinæ cor. cer. Ebur. quæ omnia gelatinosa sunt substantia, vel quæ snapte natura glutinosa sunt, ut gum. arabic. tragacant. mastich. & similia vel mucilaginosas, ut sunt mucilag. semin. psyl. malvar. violar. quæ in hæctica humorum resolutione tanti facit Renzerus, ut eadem ceteris omnibus facile anteponat. Quid de lacte dicam una cum chocolata epotum, quod vel iis in deliciis esse solet, quæ a quocumque cibi genere abhorrent? Profecto cum in quacumque humorum tenuitate, fusione, acrimonia eximias habeat facultates, tum longe maximas habere in eo casu, in quo stomachus levissimo quovis medicamento subverti solet, & insignem nauseam, ac fastidium pati notissima res est.

XXVI. *Qui ab inanitate ob inediam liberaliori, atque opimo victus genere.* Inediam potissimum tollendæ usu alimentorum boni laudabilisque succi, & in ea quantitate, quæ & matri, & foetui nutriendo sufficiant studuisse videtur Mauriceau (o) dum in diætæ gravidarum regimine carnibus utendum tradit juniorum Animalium, vituli, volatilium, pullorum elixis, aut assatis ad earum beneplacitum, ptisanis herbaceis, acetosæ scilicet, lactuc. cicor. borrag. quibus defæcatus sanguis depuretur, aut etiam piscibus fluentium aquarum, vino temperato, quo digestio promoveatur, & stomachus, qui plerunque debilis est confortetur. Quæ cum plerunque bene cedant in gravidis bene se habentibus, in iis vero, quæ inanitate sanguinis ob inediam laborant, tanto sunt solatio, ut ab hoc uno auxilii genere omnis abortus præservatio sit repetenda. Jejunium præsertim cum in iis, tum vero maxime in istis evitandum esse adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Cum enim nimia ciborum abstinentia mi-

res gelatinosi succi absumentur, corpus exciccetur, spiritus deficient, extremi tubuli concidant, & perspiratio minuatur, unde acres, & impuri humores in vasis colliguntur, quibus nausæ, dolores capitis, & stomachi vertigines, & syncopes, & contumaces vigilæ, aliaque ejusmodi mala excitantur, quantum detrimenti afferre possit in inanitate sanguinis ab hoc potissimum fonte prodeunte lippis, ac tonsoribus judicandum relinquo. Quapropter si copiam cibi optimam cuique esse judicemus, ut præclare docuit Boerhaavius, quæ sequitur sensus refectionis, non torporis, quid non emolumenti sperandum in proposito casu inanitatis?

XXVII. *Qui ab inanitate ob diuturnam nauseam, ac vomitum iis, quæ iisdem occurrunt.* Vid. com. 12.

XXVIII. *Qui ob tenuem diætam in morbis acutis paulo liberaliori victu in declinatione præsertim &c.* Curationem acutorum morborum in prægnantibus satis insignem habere diversitatem circa venæ sectionem, purgationem, & diætam supra a nobis demonstratum est. De venæ sectione, & purgatione satis dictum. Nunc pauca de diætâ addenda sunt, quam in morbis acutis non adeo tenuem imperandam esse prægnantibus mulieribus, ne foetus suo fraude- tur genio, neque tamen adeo liberalem concedendam, ne febris promoveatur, sed media quadam via incedendum esse, ea tamen cautione adhibita, ut in primis gestationis mensibus tenuior victus instituat, in postremis paulo crassior, & copiosior, quia foetus eo tempore majori indiget alimento, ostendit egregie Riverius (p). Si tamen in ea diætâ aliquid peccandum sit satius esse ad paulo pleniorum victum accedere, quam nimis exquisitum, quoniam ex matris, & foetus viribus præcipue salus speranda sit, idem animadvertit. Longius progressus Hofmannus (q) qualitatem etiam alimenti assumendi præscripsit, eum videlicet in finem, ne in declinatione acutorum morborum foetus ob ejusdem inopiam, quod non raro accidisse visum est, expellatur: atque illud quidem a jusculis carniū juniorum Animantium, præsertim vitularum, quibus incocta sunt hordeum, radix Scorzonæ, & vitelli ovorum repetit; potum vero ex aqua hordei cum aqua Cinnam. succo ci-

(o) lib. 1. cap. 9. (p) lib. 15. cap. 16. (q) l. 6.

citri, saccharo, & vino permixta. Nisi saccharum adhibendum suaderet, nihil sane esset, cur minus multis placeret. Cum alibi vero demonstratum sit (r) in febrium curatione diligentissime cavendum esse ab iis, quæ stomacho adversantur fermentationes incongruas suscitando, digestionisque difficiliores reddendo, cujus indolis juxta ipsum sunt potiones dulces, emulsiones, & alia hujus naturæ facile fermentescentia, unde in sulphurea, & nidorosa cruditate æstus, & fervor sanguinis intenditur, in acida vero corrodentis acrimoniæ spicula augentur, satius esse ducimus potiones nulla sacchari additione parare, eisque acida vegetabilia admiscere, quæ sanguinis partes figendo efficiunt, ut serosa parte ab aliis secedente, atque ad Renes facile appulsa, urinæ copiosissimæ promoveantur.

XXIX. *Qui ab insignibus hæmorrhagiis hæmorrhoidum &c.*) Vid. lib. 3. cap. 8. & lib. 5. cap. 3.

XXX. *Qui ex abortivis medicamentis eorum abstinentia.*) Vid. l. 5. n. 8.

XXXI. *Qui a molliori laxiorique habitu, aut laxiori, & humidiori uteri intemperie &c.*) Vid. lib. 5. cap. 4.

XXXII. *Qui ab externis causis earum remotione.*) Vid. n. 8.

XXXIII. *Excepto metu, & terrore, qui venæ sectione animo ad quietem composito pertractandus.*) Quoties mulieres post vehementem terrorem in abortus discrimine constituuntur, præsertim si sanguine abundant, & alias eidem obnoxia fuerint, venam secandam esse docuit Hoffmannus (f). Cavendum tamen esse ne venæ sectio statim a terrore instituat, si extrema adhuc refrigerata, & præcordia constricta fuerint, rectissime monuit; sed expectandam spasmodum remissionem sanguinisque ad extimas partes novum recursum. Neque sane eum fefellit ratio desumpta ex cohibito per terrorem spirituum influxu, & quasi suffocatione, qua palpitatio cordis, atque anxietas propemodum suffocativa inducitur, humorumque cursus retardatur, & quasi sisti-

tur, unde extremitates refrigerari, & tremere contingit, faciem pallere, excretiones supprimi, partes quasi paralyticas concidere, & si vehemens, & inopinatus sit terror, vires ita dejici, ut in summum quoque vitæ discrimen adducantur mulieres, cum jam constanti experientia compertum habuerit venæ sectionem sub ipso ejusmodi affectionum vigore celebratam ad promovendum potius, quam coercendum abortum disponere.

XXXIV. *Si mammae detumescant, extenuentur, dolores frequentes &c.*) Mammarum detumescantiam, & extenuationem inter præcipua imminentis abortus signa recensuit Hippocrates inquiens: *Si mulieri utero gerenti mammae subito extenuentur, abortus sequitur.* Neque ejusce rei ratio in arduo sita, desumpta ex sanguinis defectu in venis utero, & mammis communibus, ob quem foetum periclitari docuit Riverius (t). His tamen alia addenda tradidit, dolores scilicet frequentes, & fere continuos renes, & lumbos excruciantes, qui pubem versus, & os sacrum exporrigantur cum quodam ex utero egerendi conatu, quod certum imminentis abortus indicium constituit, quatenus membranas, & ligamenta, a quibus foetus utero alligatur tendi, ac divelli significant. Si hisce accedat sanguinis puri, vel serosi, vel aquæ ex utero profluentis excretio, qua disrupta jam vasa, ac membranas, atque os uteri apertum esse ostenditur nullum ambigendi locum relinqui vel ipse cl. Mauriceau testatus est (u). Tunc vero nihil prorsus agendum haud dubie asseruit, cum præcaveri nulla ratione possit. Hinc optime dictum ab Hoffmanno (x) imprudenter se gerere, qui hunc potissimum in finem adstringentia propinant; siquidem foetus jam separati, vel etiam mortui retentio, & hinc ejus vel secundinarum orta putredo, atque etiam cruoris retenti coagulatio, & corruptio gravior, & periculosa minatur symptomata: de quibus docte B. Slevogt, ad quem curiosos amandamus (z).

(r) Ibid. (f) l. c. p. 299. (t) loc. cit. (u) loc. cit. (x) l. c.

(z) In progr. de partus retardati nocumentis, dissertationi de restitutione in vitam suffocatorum præmisso Jen. 1705.

CAPUT X.

De partu difficili, fœtu mortuo, & secundina retenta.

I. **Q**uoties fœtus debitam magnitudinem adeptus, quod nono plerunque mense contingit, excrementis stimulatus exire ex utero cogitur, at longius tempus insumitur, doloresque subito vehementiores, aliaque graviora symptomata Mulierem exercent, eam partu difficili laborare censendum.

II. Ejusce causæ sunt totius corporis debilitas naturalis, vel ab ætate nimis tenella dependens, vel nimis ingravescente, a morbis graviditatis: ejusdem corporis macies, & siccitas, nimia pinguedo, claudicatio, gibbositas, calculi tumoresque vesicæ, respirationis vitia, dolores colici, iliaci, hysterici, morbi acuti, variæ uteri affectiones, tumores, ulcera, adstrictio, obturatio, pravus situs, extraordinaria figura, imperforatio Mulieris, membranarum fœtus durities insignis, ut difficilius disrumpantur, aut contra tenuitas, ut facilius aquæ effluant, molæ uterum occupantes, fœtus mortui, nimis debiles, grandiores corpore, capite, hydropici, monstrosi, numero plures, contra naturam exeuntes, pedibus, manibus, genu, podice, humero transversi, funiculo umbilicali circa collum circumvoluto, intempestivi, & inordinati Matris motus, decubitu in ventrem, aere frigido rigidoque eadem in partu exposita, graviores animæ curæ, metus præsertim.

III. Partus difficilis si diu protrahatur & matri, & fœtui necem plerunque infert.

IV. Patet hinc ea omnia, quæ partum difficilem efficiunt, eadem & fœtum extinguere: quibus addenda ea, quæ abortum provocant, unde reciproca mortui fœtus, & partus difficilis causa.

V. Excluso fœtu secundina quandoque retinetur, unde æquale vitæ periculum Mulieri impendet.

VI. Si partus difficilis accadat Matris debilitate, alimentis restaurantibus, vino generosiori, cardiacis remediis, aqua suc. Meli. Cinnam. confectioe hyacinth. pertractanda. Quibus successu temporis si dolores seigniores sint, levioresque, clysteres addantur ex oleo Chamom. lilior. albor. irin. rut. cyclam., & carminativa decoctione addita Colocynthide injiciendi, tum ea omnia, quæ molis expellendis apta sunt alibi recensita.

VII. Si tenella sit, & angusta, aut proventioris ætatis ante partum, & in partu soli Clysteres ex decoctione althææ, mercurialis, liliorum alborum additis oleis lilior. albor. chamom. irin. rut. cyclamin., pessaria in uterum ex butyro, adipe anserino, gallinæ, & similibus, oleum amygdal. dulc. etiam ore assumendum, & si plethorica sit Mulier venæ sectio ex brachio primum, mox pede visa sunt convenire, tum vero prædicta omnia impellentia.

VIII. Si absque hymenis laceratione graviditas contigerit, aut os uteri cicatrice aliqua obcaluerit, sectione chirurgica via aperienda.

IX. Si tardus sit partus, nullo autem graviore symptomate comitatus frequenter Mulier deambulet brachiis sustentata, doloribus veris urgentibus, & aquis effluentibus sella collocetur, nisi forte aquæ ob membranarum duritiem serius effluant, quo casu digito disrumpendæ, eo magis si extra uterum longius propendeant.

X. Si partus difficilis, ac laboriosus hæmorrhagiam uteri inducat, tunc fœtus statim extrahendus ope periti Chirurgi.

XI. Si contra naturam positus sit infans, perito pariter Chirurgo opus committendum.

XII. Si Mulier in nisu partus intereat, aut ante partum morbi alicujus vi pressa, vivi autem fœtus indicia adsint, sectio periti semper Chirurgi manu ventris & uteri instituentur, ut antequam pereat fœtus, ejiciatur. En quibus coerceri finibus debeat partus Cæsarianus.

XIII. Ubi ex prægressis causis fœtum extinguentibus, atque ex cessante ipsius motu admota ad ventrem manu, aut tepentium rerum applicatione ponderis sensu, dum ab uno in alterum latus se Mulier convertit, ventris frigiditate, oculis concavis, faciei pallore, partium extremarum frigore, mammarum flacciditate, fœtidi odoris ex utero excretionem, secundinæ interdum ante fœtum exclusionem, tenesmo, cuticulæ capitis supremæ dissolutione fœtum esse mortuum cognoveris, nec inflammationis periculum adesse, dicta omnia impellentia in usum vocanda: Secus statim fœtus mortui eductio tentanda, quemadmodum si omnia frustra adhibeantur, eaque manu primam

num si fieri possit, e contra vero etiam ferreis instrumentis.

XIV. Idem dicendum de Secundina retenta, quæ ubi nec hæmorrhagia, nec inflammationis periculum probibeat, debilis vero ac cachochyma sit Mulier, relaxantia, atque emollientia primum, mox impellentia, quæ in molis, & fœtu mortuo adhibentur, commode admittit.

XV. Si e contra inflammationis periculum adsit, & plethorica sit Mulier, fervidiorique temperamento prædita solam venæ sectionem ex brachio primum, mox pede, tum relaxan-

tia, atque emollientia adhibenda traderem.

XVI. Si sanguinis hæmorrhagia urgeat, ad Secundinæ extractionem statim deveniendum, etiamsi vim adhiberi oporteat, quæ tamen in ordinariis casibus omnino evitanda ceteris remediis solum adhibitis, vel si Secundina in utero sit relinquenda.

XVII. Quæ si brevi naturæ opere non ejiciatur solis injectionibus ex decoctione malvar. alth. parietar. semin. lini addito oleo lilior. albor. & butyro magna copia primum, postea ex decoctione hordei, agrimonie, malvar. alth. & ol. amygdalar. dulc. pertractanda.

C A P U T X.

De partu difficili, fœtu mortuo, & secundina retenta.

I. **Q**uoties fœtus debitam magnitudinem adeptus, quod nono plerunque Mense contingit, excrementis stimulatus exire ex utero cogitur &c.) Partus, qui septimo, octavo, & nono mense, aut etiam decimi initio contingunt, naturales esse, omnes fere Medici uno ore consentiunt, atque observationes cum multæ ac frequentes, tum certæ ac constantes institutæ rem ita confirmant, ut nullus ambigendi locus videatur. Quod æque de quinto, ac sexto Mense affirmari non potest, cum quæri a Medicis soleat, utrum fœtus secundum naturæ leges hoc in casu in lucem edi, ac vitam naturalem vivere possit. Quæstionem supra attigimus (a) effluxionis nomine illud nuncupantes cum Hippocrate, & Aristotele, quod in utero pro conceptione detentum intra septimum diem ejicitur, abortus vero, qui inter primum, & septimum mensem contingit; unde exempla a Montuo allata, a Valesio, a Cardano, ab Avicenna Raymundi Jo. Fortis doctrinæ inhærentes parvi faciendæ esse judicavimus. Par igitur ratio de iis omnibus, quæ a Francisco Valois, Ferdinando Mena aliisque proponuntur. Rationes porro, quibus ad suam confirmandam opinionem utuntur quanti faciendæ sint breviter videamus. Sunt autem fere quas trado. Si vivere fœtus potest, ut omnes concedunt, septem solum agens Menses (quod de toto Mensis spatio est intelligendum) rationi consonum videtur vivere etiam posse, qui circa sexti finem exoritur, si tamen distantia sit quinque, aut

sex dierum tantummodo. Cum enim magna sit temperamentorum diversitas, ac Mulieres reperiantur robustæ adeo, vivaces, bonisque ac laudabilibus humoribus repletæ, quæ sex Mensium spatio id efficere possunt, quod aliæ possunt nono tantum, in eorum præsertim sententia, qui fœtum in ovi germine occlusum jacere, nihilque aliud esse generationem prætendunt, quam veram nutritionem, quid vetat quominus fœtui id accidere posse judicemus, quod quotidiana experientia compertum est in juvenibus, qui vix decimum quintum, aut sextum annum agentes ad eam magnitudinem facile increscunt, ad quam alii in viginti quinque annorum ætate constituti minime perveniunt? Nonne naturales actiones pro temperamentorum diversitate citius aut ocys peraguntur, ac ciborum e.g. digestio in hoc homine paucis horis insignis contingit, quæ in aliis multo longiori temporis intervallo perfici nullo modo potest? Quemadmodum nimirum diversum est stomachi fermentum plus minus activum, atque copiosum, pari ratione si humores, quibus Mulier donatur, sint summæ activitatis, & copię, Embryonis partes omnes penetrari statim contingit, fibras vellere, protrahere, atque in eorum pororum interstitia sese insinuare, molem ei demum, ac robur addere, quo opus est ad perfectionem fœtus, qui in lucem proditurus est ad ea munia obeunda idoneus, quæ propria ejusdem sunt, præsertim si Parentes æquabili, bono, laudabilique temperamento sint præ-

dit, eademque valetudinis vi perfruantur. Quam quidem opinionem confirmant etiam egregia paritate a granis desumpta, quæ passim feruntur, quæ si copiosum satis nutritium succum inveniant, solisque radiis foveantur, germinant statim, atque ad maturitatem cito perveniunt, cum languida e contra remaneant, aut nonnisi ægre admodum lenteque protrahantur, quibus sufficiens alimenti copia deficit, quæque benignorum influxuum irroratione destituuntur. His tamen acquiescere nullo modo potest, qui sedulo, & accurate perpendat simplicem nunquam non semper, atque uniformem esse naturæ operandi modum, nec nisi necessitate coacta fuerit suas leges multiplicare, quod est argumentum prope certissimum in fœmina eadem ipsa ratione operari, qua in cæteris Animantibus, quibus certi partus termini constituti fuerunt, quosque paucis horis aut diebus exceptis nec præoccupare datum est, nec præterlabi. Ita Cuniculos per Mensem gestare videmus, Canes per duos, Asinas undecim. Qua igitur ratione, aut modo fieri posse dicamus, ut soli fœminæ contigerit varium partus terminum sortitam fuisse, atque longe adeo diversum ab iis, in quibus alias generationis circumstantias easdem omnino esse, ac in Muliere procul dubio tenendum? Neque vero legem asserere aliquam valet, quod de plantis dictum est, cum insigne nimis inter has, atque illas discrimen intersit. Silentio prætereo diversos situs, in quibus plantæ excrescunt ceu totidem uteros esse considerandos, qui propterea in feminibus, eorumque productis summam mutationem inducere valent. Neque vero nobis obijciant naturam utut simplicem, diversa tamen ratione in Fœminis, & Animantibus operari, quin citra erroris suspicionem affirmari queat aliquid suæ simplicitati detrudere: pleraque Animalium certis statisque tantum temporibus parere: fœminas periodicas, atque ordinatas purgationes pati, quod in aliis Animalibus, Scimiis exceptis, non observatur: naturam diversos hosce effectus producentem mobiles etiam partus terminos in fœminis statuere potuisse, immo revera statuisse, cum fœtum septimestrem, octimestrem, nonimestrem, ac decimestrem vivere posse extra

omnem dubitationis aleam positum sit: plantas demum licet substantias ab Animalibus diversas, defæcatissimo tamen succo excrescere, nutriri, ac diversos suppositos uteros fluidum iis solum suppeditare, cujus partes eorum poris, ac venis sunt proportionatæ, ideoque ad modum, quo plantæ nutriuntur immutandum ineptæ. Rationes enim omnes quæcumque excogitari possunt, nisi certa iis, atque multa experimenta responderint, nullius plane momenti (b), cum fœtus ante septimum Mensem in lucem editos ad abortus esse referendos ita supra ostenderimus, ut nullus ambigendi locus videatur.

Excrementis stimulatus exire ex utero cogitur &c.) Si Hippocratem audimus (c) non aliam ob causam fœtum debitam magnitudinem adeptum vim facere, ut extra uterum prodeat, quam ob alimenti inopiam existimavit. Verum hunc redarguit observatio, qua deprehensum est Mulieres succo plenas, & obesas æque ac macilentas, & adustas eodem fere tempore fœtus edere, cum hæ citius, ocyus illæ parere deberent: immo si gemellos, & numerosiores fœtus gestarent, cum duplo citius, & antea alimentis egerent, duplo citius, & antea expelli eosdem contingeret, nec debitam lactis copiam in lucem editos reperire, quam in quacumque Muliere expulso jam fœtu, & secundinis, fibrarumque uteri, peritonæi, muscutorum Abdominis, quæ in tota graviditate mirum in modum distentæ sunt contractione subsequente, atque hinc sanguine in utero aggesto lochiorum nomine exeunte, tertio fere a partu die febricula primum excitata, mox tumore, dolore, duritie mammarum subsequente plus minus copiosam fieri experimur: quod est sanguinis ab hypogastricis arteriis cum mammariis communicantibus copiose affluxus, eisdem infusionis, distensionis, repletionisque, qua prædicta symptomata exoriuntur, argumentum prope certissimum. Quæ sane efficere potuerunt, ut Galenus (d) ad aliam naturalis partus causam inquirendam facile adduceretur, atque ob id potissimum fœtum ex utero excludi existimaret, quod per os nutriri jam potest, aut in loci angustia contineri amplius nequit, perinde ac si fœtus etiam septimestris in lucem editus ore

(b) Vid. Mem. di Trevoux Tom. 2. p. 3. art. 2. (c) De nat. pueri.

(d) de usu partium.

ore lac non exfugeret, aut gemelli, grandioresque fœtus, & crassissimi duplo citius excludi deberent, cum tamen utrosque non minus commode gestari, quam unicos, & pusillos, qui frequentius per abortum ejiciuntur quotidie observemus. Hisce potissimum factum est, ut hæc sententia jam obsoleverit, atque aliam a cl. Stenone excogitatam amplecterentur, quæ ut alibi vidimus (e) in eo fere sita est, ut suadere quemque vellet ad credendum, intestinorum fœtus excrementa per alvum dejecta cum Amnii liquore commixta denuo ab ore fœtus exfugi, eo usque dum repetitis dejectionibus suctionibusque Amnii liquor ingratus odore, fœtidusque factus molestiam ori inferat, illumque ad exitum stimulet. Hujusce rei indicium satis clarum haberi posse conjicit ex Scrophæ fœtibus, in quorum ventriculis globulos fœcum repertos esse constat aliis similes, quibus tum in liquore Amnii, tum in intestino recto continebantur. Quam tamen firmis adeo validisque rationum momentis confutasse cl. Cyrillum ostendimus, ut qui Stenoni assentiri velit garrere, & somnia narrare videatur. Et sane si id verum esset, nonne cum aquis ante partum effluentibus semper aliquid fœculentum excerneretur, quod in partu nonnisi difficili quandoque accidere deprehendimus? Neque vero inficias ibimus nutritionem fœtus aliquam saltem magnitudinem adepti ab hoc liquore, cui circumfunditur ore hausto, viscerum stomachi concocto, succisque bilioso, pancreatico, & intestinali in chylum subacto per vasa lactea in sanguinem transeunte, reliquo in fœces lentas intestinorum motu ad anum usque propellendas abeunte repetendam esse, ut Graafii observationibus, & Hippocratis auctoritate ducti supra ostendimus (f), parvi facientes nonnullas alias observationes, quibus deprehensum est fœtus interdum sine capite in lucem edi, & nonnullos ore naribusque obturatis, quod est Freindio argumentum non levis momenti per os solummodo non nutriri, at illud contendemus rationi minus congruum videri cum succo alibili ore fœtus hauriendo tam fœtidam materiem a natura misceri, ac tunc potissimum ad exitum stimulari, cum collectis in ejus intestinis copiosioribus faci-

bus, & vesica urinaria valde distenta molesta irritatione afficitur, quo sane consequitur, ut istorum pondere, & acrimonia compulsus jam quaquaversum nitatur, versus inferiora descendat, Matri Tenesmum creet, hinc ejusdem Musculis Abdominalibus violenter convulsis in pelvim pellatur, ruptisque membranis, & uteri osculo dilatato aquæ effluant, ac in lucem prodeat, ut fere Derelincurtius opinatus est, quem ita Verheyenius alique in hac parte adeo sequuti sunt, ut non alio sensu fœtum maturum indigere aere existimaverit, quam ad fœces per validam inspirationem expellendas, unde vix natus easdem nigras, tenaces, & splendentes Mæconium dictas deijcit, atque aquosum, ac dilutum lac, quod primum e mammis secernitur haurit provido naturæ consilio, ut totus intestinorum canalis elueretur, & ne quid superesset, quod acrimonia sua fibras nerveas in vehementiores, & non ordinatas contractiones ageret.

At longius tempus infumitur, doloresque subito vehementiores, aliaque graviora symptomata &c. Nemo ignorat instante partu torsiones, & dolores leviores circa lumbos, & uteri regionem exercere parturientem, mox sensim intendi, & fieri graviores. Id quod probe tenendum est, cum in hisce potissimum, aliisque symptomatibus supervenientibus tota difficilis partus essentia sita sit. Quotiescumque enim partus difficilis futurus est, debitas, atque ordinarias naturæ leges non observare adnotavit Riverius (g), sed longius tempus infumere, & dolores subito vehementiores, aliaque symptomata graviora comitantia habere. Quo loco animadverti velim, quod in hanc rem tradidit cl. Mauriceau (h), triplicem vitiosorum partuum differentiam assignans, laboriosi scilicet, difficilis, & contra naturam. Laboriosum eum quidem vocat, in quo & Mater, & fœtus, licet hic secundum naturæ leges prodire cogatur, capitis nempe vertice, ad uteri os internum, & facie ad Matris os cocygis obverso, insignes, ac non ordinarias molestias patiuntur: difficilem ad laboriosum referri posse putat, sed uno aliquo symptomate comitatum, quod eum retardat, atque cruciatum excitat: contra naturam demum, qui malo

fœ-

(e) *aph. lib. 3. cap. 10. com. 7.* (f) *cap. 1. com. 3.* (g) *lib. 15. cap. 18.*(h) *l. c. cap. 10.*

fœtus situ absque manus ope, atque auxilio obtineri non potest: eos quidem naturæ nisus, ac conatus comitari, opemque Medicam exposcere: hunc solum peritæ obstetrici, aut Chirurgo committendum. De difficili igitur, seu laborioso, quæ nomina promiscue a plerisque usurpata fuerunt, hic nobis dicendum, subtilioris divisionis a Mauriceau traditæ minus sollicitis.

II. *Ejusce causæ sunt totius corporis debilitas naturalis, vel ab ætate tenella dependens.*) In eo autem cuncti fere conveniunt, ut causas vel ad Matrem referant, vel ad fœtum, vel ad utrumque. Matrem quod spectat, cum ad bonum partum, ut ait Galenus, non unius, sed duorum corporum vigore opus sit, Matris potissimum conatus necessarius est in valida inspiratione consistens, diaphragmatis protrusione versus inferiora, & compressione viscerum, quæ in fundum uteri fortiter impacta ipsum, & fœtum deorsum impellunt. Hi conatus ut plurimum conducunt ad partum faciliorem, quippe Mater fœtum dudum mortuum expellere valet, si tamen illud accurate attendatur, ut Matris conatus fœtus conatum subsequatur, non præveniat, ne scilicet Mater inani opera eas vires pessundet, quæ legitimo partus tempore sunt reservandæ. Quinam autem conatus in Matre esse potest, quæ debilitate totius corporis laboret vel nativa, vel propter ætatem, ut in juvenculis, & vetulis contingit adnotante Riverio (i)? In juvenibus nimirum vias angustiores esse perspicuum est, in vetulis partes omnes sicciore, durioresque, quæque difficilius necessariæ dilatationi cedunt, ut difficiliorem ossium uterum ambientium articulationem silentio præteream, quæ fœtus exclusioni resistunt. Jam præcipuos graviditatis morbos si quæras, nauseam, vomitum, cordis palpitationem, syncopem, alvi fluxum, ani hæmorrhoides, alvi stypticitatem, mejendi difficultatem esse supra demonstratum est, quibus vel propter alimenti defectum, vel bonorum ac laudabilium succorum excretionem, vel repetitas venæ sectiones ad eos profligandos necessarias summum fit spirituum dispendium, unde totius corporis vis, ac robur maximopere labefactatur. Quid de ejusdem corporis macie dicam, & siccitate, aut nimia pinguedine vix suppetit, cum emaciatis id ipsum con-

tingere, quod vetulis jam cl. Mauriceau adnotavit, ut sicciore scilicet durioresque earum partes necessariæ dilatationi resistent, pinguibus vero, ut viæ uteri comprimantur, & angustiores evadant, ut Riverius testatus est. Quid si claudicantes Mulieres sint, gibbæque? In his nempe partes respirationi inservientes male conformatas esse plerumque contingit, aut saltem plus æquo debiles, unde spiritus ad fœtus exclusionem necessarius cohibetur, in illis vero ipsa ossa uterum ambientium vitio aliquo affecta, quo liber fœtus exitus præpediatur. Si calculis vexetur Mulier, tumoribusque vesicæ, hæmorrhoidibus, an dolores eo usque augere poterit, aut tanta vi premi, quanta opus est ad fœtum impellendum? Id quod de respirationis vitiis multo magis esse intelligendum manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Dolores colici, iliaci, aut hysterici.) Dolores nothi, qui fœminis aliquando accidunt sunt plerumque colici, iliaci, aut hysterici, qui tamen a doloribus parturientium legitimis & optimis distingui possunt, si quod in hanc rem tradit Ermullerus (k) diligenter servetur, ut nempe dolorum partus sit maxime proprium continuo ex lumbis incipientes secundum Abdomen deorsum protendi ad regionem pubis usque, hinc clunes, & coxas occupare, & ita tremorem genuum inferre, qui spasmodorum est effectus. Quibus addendum, quod olim docuit Aetius (l), quem memorat Jo. Fortis, facili ac secundum naturam futuri partus signa esse pectinis, & superioris ventris gravitatem, pudendi ardorem, uterum ad inferiora procumbentem, os uteri hians dilatatum, & humectum, inguina, ac pubem prætumidam, assiduam mejendi cupiditatem, copiosum humorem effluentem, mox tenuiorem sanguinem, & tandem fœtum. Quoties autem ii superveniunt alii abesse plerumque solent, nisi simul conjuncti sunt, veros tamen ac legitimos impediri adnotavit cl. Mauriceau (m), atque hac ratione partui nocere. Quid de morbis acutis judicandum, quos partum cruciatibus plenum, atque infelicitis exitus parere, docuisse visus est Hippocrates inquiring: *Mulierem gravidam morbo quopiam acuto corripi lethale?* Quinam autem sint acuti morbi indicavit cl. Mauriceau, eosque ad vehementem febrem, ad sanguinis fluxum,

(i) loc. cit. (k) V. Hallen. art. 1451. (l) Tetr. 4. ser. 4. cap. 22. (m) loc. cit.

xum, ad frequentes convulsiones, dysenterias, aliasque similes aptissime retulit: unde optime ab Etmullero dictum (n) tres esse circumstantias præ reliquis, quæ partum difficilem periculosum reddunt, foetum mortuum, hæmorrhagiam partum præcedentem, aut convulsiones.

Variae uteri affectiones &c.) Sed jam ad uteri vitia ventum est, quæ a variis morbis illum obsidentibus, tumoribus nempe, ulceribus, adstrictionibus, obturationibus, aliisque ejusmodi desumi solent, si Riverium audimus, a causis præternaturalibus oriundis; quocum tamen cl. Mauriceau minime consentit adstrictiones, obturationesque aut naturales esse existimans, aut ab aliquo præcedente morbo oriundas, ut tumore, apostemate, ulcere, carnis excrecentia in ipsius collo, aut interno orificio, aut callosa aliqua cicatrice a violento partu inducta, quem prius passa fuerit: Ad naturalem quidem refert pravum uteri situm, aut extraordinariam figuram, orificium nempe nimis angustum, durum, callosumque. Qui revera maximi est momenti, cum certissimum & ipse crediderim in Etmulleri sententia, veras difficillimorum partuum causas non adeo dependere a pravis posituris infantium in utero, quam a perverso ipsius uteri situ: Quo enim majorem gravidæ foetum gestant, eo altius uterum in ventrem assurgere, cum cavitas pelvis non sufficiat ad capiendum prægrandem uterum uno, vel pluribus infantibus ex omni parte absolutis una cum secundinis, & humoribus repletum, exinde necessario sequi ultra oram pelvis in cavitatem ventris uterum ascendere, atque tum posituram naturalem aut retinere, aut non: si retineat vocari uterum rectum, & bene situm, atque tunc acuminatam ejus partem recta tendere in cavitatem pelvis, fundum vero circa umbilicum versari: Positura autem mutata huc, vel illuc aliquantulum inclinatum uterum obliquum, vel prave situm appellari, quorum insigniores sunt quatuor: primus quando os uteri nimis suspensum ab antica parte ad ossa pubis adigitur, & infans capite in ossa pubis facile impingens hæret immobilis, aut quod deterius est capite super ista ossa transfertur. Secundus pravus uteri situs quando in ventrosis Mulieribus uterus pronus propendet

ore ad os sacrum converso. Tertius quando fundus uteri in latere sinistro paulo altius, vel demissius ponitur, ore spinam dexteri ossis ilii, vel pubis converso: huic contrarius est quartus, & ultimus. Ex his, & hujusmodi obliquis uteri posituris oriri partus difficiles, unde Matris, vel infantuli utriusque interitus sequitur, nisi solertis obstetricantis opera servantur. His ego addendum quoque traderem ipsam imperforationem, cujus supra meminimus, quamque Mulieribus accidisse ostendimus ab ipso Mauriceau memoratas (o), quæ sine incisione membranæ parere nequaquam potuerunt. Quid si membranæ foetum involventes duræ adeo sint, ut difficilius dirumpi queant? Quod sane impedimento quandoque est, ne ad exitum foetus proxime accedat, aut citius quam par est iisdem diruptis aquæ effluant? Quid futurum sit in eo casu præclarissimo constat exemplo Nobilis juvenis a Jo. Forti memoratæ, in qua completo jam naturalis gestationis stato tempore, cum laxato uteri ore plurimum aquosi humoris effusum fuerit, tandem tenuior sanguis, inter cætera symptomata partus difficultatem confirmatam fuisse tradidit (p), cum ob humiditatis inopiam foetus multo difficilius erumpere possit. Quid si Molæ uterum occupent, aut Secundinæ prius sibi exitum parent? Ab hoc potissimum fonte enormes sanguinis hæmorrhagias exoriri, quibus in mortis discrimine & Mater, & foetus prope certissimo constituantur, nisi prompte excludatur, proculdubio tenendum.

Foetus mortui, nimis debiles, grandiores corpore, capite, hydropici &c.) Si foetus vitia contemplemur ea potissimum ad eundem mortuum, putrefactum, aut labe aliqua infectum, aut morbo debilitatum referuntur. Ubi enim alterutrum eorum contigerit nihil virium conferre posse ad suam exclusionem manifestum est. Quid si grandiore corpore, aut capite sit præditus, aut non soli, sed plures in utero reperiantur (q)? Grandiores foetus difficilius excludi, gemellorum partum laboriosorem ut plurimum esse consuevisse adnotavit laudatus Riverius. Grandiores autem esse possunt naturæ vi, aut morbi causa, ut quando hydropici fiunt, aut monstrosi formantur, ut cum bino capite præditi sunt, aut duo si-

mul

(n) V. Hallen. art. 1461. (o) Cap. 8. com. 2. (p) l. c. (q) V. cap. 9. com. 10.

mul uniti jacent, aut molæ alterique extraneo corpori adhærentes demonstravit cl. Mauriceau, de quibus tamen si quis curiosius doceri velit adeat necesse est egregium Fortunii Lyceti tractatum, qui elegantissimis tabulis innumera, eaque pulcherrima Monstrorum exempla contemplanda exhibuit (r).

Contra naturam exeuntes pedibus, manibus, &c.) Figura etiam, seu situs vitiosus fœtus partui difficili plurimum tribuit. Quæ res clarius innotescet si nono circiter Mense fœtum contemplemur, qui cum in utero sederet, ut minus Matris venter ad plenitudinem cresceret capite, & collo inclinato genibus versus genas, calcaneis ad nates retractis, manibus vel demissis, vel amplectentibus pedes impatiens tandem angusti carceris caput elevat, spinam dirigit, manibus, & pedibus nititur, huc atque illuc volvitur, deorsum tandem ad os uteri prolabitur capite, manibus, & pedibus sursum erectis. Quid igitur si pedibus primo prodit infans, aut manibus, aliisque indicatis modis? Fit hinc nimirum, ut egresso corpore orificium uteri internum circa collum se stringat, ita ut caput adhuc hæreat in utero. Tales fœtus Agrippæ dicuntur, quem admodum Aetius docuit, quem omnes fere Medici sequuti sunt. Nisi hæc omnia contingant in vario manuum, & pedum nisu, circumvolutionibusque, fieri tamen potest, ut funis per collum ducatur, & supra frontem reflectatur, ut Bartholinus animadvertit (s), quandoquidem idem supra frontem Embryonis naturaliter fertur, atque reflexus per occipitium decurrens, ut plurimum anteriore parte delabatur, & fœtus collum circumdans ad ventrem descendit, & in illo implantatur, ut fere Jo. Helvigius (t), & Harvæus (u). Quo sane fit, ut implicet sese, eumque trahat, intricetque funiculum, unde difficillime egredi possit, & interdum suffocetur. Quæ ne inconsulte dicta reputentur Harvæus præsto est (*) inquit: Si itaque anteriore etiam parte delabatur, collumque circumdet, quia hac ratione brevior evadit fœtum retrahendo, vel

simul secundinam cum fœtu ad exitum rapiendo partum reddit difficilem, immo in ipso egrediendi conatu Embryonis fauces laquei instar constringit, eumque strangulare potest: ut silentio præteream, quod in eandem rem tradidit Etmullerus (z): Ex parte fœtus fit laboriosus partus, si funiculus umbilicalis, qui cingit communiter frontem fœtus aliquot gyris sit circa collum circumvolutus, ita ut quasi laqueo suffocandus prodeat. Quid ego aut Hildanum commemorem (a), aut Rodericum a Castro (b), aut Thomam Bartholinum (c), aut Bauhinum (d), aut Mellium (e), aliosque, qui collis fœtum circumductos umbilicales funiculos, strangulatosque vidisse testati sunt, si pro his aliisque innumeris sat aperte loquatur Bonhius (f) cum ait: *Accedit quod luctuosa aliquando satis testatur experientia funiculum umbilicalem collo fœtus nascentis ita circumvolvi, ut in ipso hujus enixu incongrue tensus illum brevi extinguat?*

Intempestivi, & inordinati Matris motus &c.) Quamvis circumvolvi facillime ob pueri conversiones Hippocratis mentem explicans notavit cl. Zuvingerus (g), quia, ut superiori capite vidimus (b) cum circumagatur funiculus umbilicalis in utero, dum puer volvitur, idcirco sæpius evenit cervicem, aut jugulum ab eo intercipi, & irretiri: tunc vero & Matrem in partu laborare, & puerum aut interire, aut difficiliter exire (i), implicationibus tamen intempestivos, & inordinatos motus Matris tribuere sentiendum est. Hinc scite Riverius (k): *Motus parturientis intempestivi partum retardant, cum illa ubi opus sit stare, decumbere renuit, vel inopportune agitur, unde contingit fœtum vel non posse exire debita figura, vel illam amittere ob Matris motus præposteros: id quod vel delicatis nimis sensibilibusque Mulieribus contingit adnotante Jo. Forti (l), quæ varie se jactant, & inordinatim movent, aut quemadmodum ostendit cl. Mauriceau (m) dolorum metu minus vires suas exerunt, ut fere illæ solent, quarum dolores leviores sunt, aut rarioribus intervallis recurrentes, quo sane consequitur,*

(r) Tract. de monstris. (s) l. 4. p. 289. (t) Schroch. (u) Exercit. de partu apud Manget. Bib. Chir. T. 3. p. 845. (x) loc. cit. (z) T. 2. p. 883. (a) Cent. 4. obs. chir. 57. (b) Exercit. Medic. 21. (c) lib. anat. reform. c. 27. (d) Apud Schenkium lib. 4. af. med. (e) lib. 3. pag. 297. cap. 9. (f) Dissert. de renuntiat. vuln. (g) In not. sup. Hippocr. apud Foesium p. 319. (h) Com. 10. (i) Hippocr. de octim. part. p. 258. n. 30. (k) Prax. med. lib. 15. c. 18. (l) l. c. (m) l. c.

tur, ut fœtus vel secundum debitam figuram exire non possit, vel ob præposteros Matris motus illam amittere, vel nullo adjuvante Matris nisu difficillime egredi. In tempestivis motibus minus peritæ obstetrices præ cæteris plurimum tribuunt, quæ ut egregie subdit Riverius (n) *iusto citius parturientes incitant ad conatus expulsionis, & spiritus cohibitionem, dum adhuc ligamenta fœtus utero firmiter adherent: unde virium exolutio subsequitur, quæ postmodum in ipsa partus hora non sufficiunt. Immo vero dum Obstetrices parturientibus præmature persuadent tempus pariendi instare, fit ut illæ omnes vires ad excernendum fœtum intendant, & sæpenumero vasis violenter divulsis in non leve discrimen præcipitentur.*

Decubitu in ventrem aere frigido &c.) Quid si male decumbat parturiens? Qualis esse debeat decubitus egregie docuit Hippocrates, quo loco inquit: *Lectum iubeto ad caput sublimem habere, ut declivis sit in pedes, animadversione habita, ne prona sit homo ipsa (o).* Quid si dolorum impatiens in ventrem vertatur, & frigido rigidoque aeri sese exponat, coxis, & cruribus in libera contractione positus, spatio inter stratum, & vulvam vix relicto, ut fœtus sine noxa prodire possit? Si uterum in partu sese colligere, & constringere ad exclusionem fœtus, & si nimia fuerit illa constrictionis, ac fœtus corpus tenellum vehementer comprimat eum suffocare posse Riverius testatus est (p), quæ damna, quæ pericula ex uteri compressione in ventrem jacente Muliere? Gravia esse, & lethalia, ejusce collocationis incommoda facit potissimum non solum retundi ab ea, & deludi vim, ac nisum illum, quo sibimetipsi molitur exitum fœtus in partu, sed usque adeo violentis, & crebris in ventrem pressionibus puerperæ ventrem objici, ut cum hæc in atrocitate dolorum irrequieta, & impotens sui circumagatur, calcitret, furat; tunc etiam gravissime laboret in utero fœtus; in partu vero compressus inter stratum, & corpus Matris facillime suffocetur, & pereat. Quæ perniciēs abest a frigore? Totum inhorrescere corpus experimur, stridere dentibus, convelli. En Hippocratem (q): *Fri-*

Tom. V.

gida semper convulsiones provocant: & alibi (r): Flatus oritur e terra, qui frigidus est, & siccus, & mortificans, indurans, & exsicans: & de natura pueri (s): Frigus indurat, quæ in ventre sunt. En Hoffmannum (t): Aer nimis frigidus ad affectus spasmodicos disponit, & vasa coarctat. En speciatim Riverium (u): Sic aer frigidus & siccus, & flatus aquilonaris parturientibus valde infensus est, quia totum corpus constringit, sanguinem, & spiritus ad interiora repellit, & infanti a repentibus illis locis exeunti valde noxiū est.

Graviores animi curæ, metus præsertim.) Tristissimos graviorum animi affectionum effectus in gravidis Mulieribus vidimus capite superiori (x), ostendentes retardari potissimum sanguinis cursum, hinc in uteri vasis subsistere ea ratione, qua aut disrumpantur, ut plus quam par est in extremitatibus dilatentur, unde hæmorrhagia, & abortus. Si vero hæmorrhagiam, & abortum promovere valent, cur mechanicam uteri structuram, aut fœtus motum, & situm, aut matris spiritum afficere ea ratione non valeant, qua naturalis partus ordo perturbetur? Præterquamquod hæmorrhagiam, & abortum necem fœtus inferre posse ex dictis adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

III. *Partus difficilis si diu protrahatur & matri, & fœtui necem plerunque infert.)* Egregie docuit Hippocrates (z): *Puer cum partus instat, laborare incipit, & in periculum venire, cum in utero vertitur.* Licet enim magnam spem fortunati exitus faciat in partus discrimine rectus infantis situs, qui plerunque talis est, cum dorso vertebris lumborum matris obverso, cruribus decussatis, manibus ad genua positus, naso pugnis interjecto infans sedet, ut ostendit C. Deventerius (a), licet iusta collocatione in cubili, aut sella ad pariendum mater componitur, locus eligitur bene munitus, & purus: arcentur injuriæ aeris præsertim frigidi: adsunt Mulieres sociæ comitesque laborum, quæ puerperam fulciunt, recreant, fovant, confirmant: assidet obstetrix, quæ prodeuntem fœtum humaniter excipit: momento tamen sæpe omnis spes bona excidit,

D d

(n) loc. cit. (o) juxta version. Marin. p. 103. (p) Cent. 2. p. 487. obs. 7. (q) l. de fractur. p. 191. n. 37. Marin. (r) De morb. popul. sect. 5. p. 143. (s) in com. 6. p. 68. (t) Tom. 3. p. 105. (u) l. c. (x) com. 10. (z) De octimestr. partu ex vers. Foes. p. 258. n. 30. (a) Op. Chir. nov. lum. cap. 23. p. 75.

dit, cum & recti situs in pravam perquam facilis mutatio sit, & ad rectum ea se in sperato adjungant, quæ puerum de vitæ statu, antequam nascatur, dejiciunt. Quid porro sperandum in eo casu, in quo licet uteri positura sit percommoda, fœtus tamen in illo prave sese vertit? Nil facilius esse, quam ut funiculo stranguletur notavit Helvigius (b), compressis vero umbilicalibus vasis in angustiis viarum colli uteri, & vaginæ ea ratione, qua sanguinis circuitus præpediatur, ut animadvertit cl. Deventerius, brevissime exanimatus infans excedat e vita. Quid si funiculus, & infans a frigore occupentur? Tanto citius sisti sanguinis circulum, & convulsione oborta perire ex superius dictis manifesta res est. Quid si convellantur vehementius fœminæ, pedibus calcitrent, ac præ doloribus fere ad insaniam redigantur? Sub iis nempe immoderatis motibus funiculum umbilicalem dirumpi, aut fœtum etiam ipsum convulsiones ita corripere, ut dilacerato funiculo intereat in ipso partus exitu, dilaceratum funiculum secum ferens sentiendum est. Apte cadit in hunc locum, quod tradit Fabricius Hildanus de duabus Mulieribus ex partu laborioso extinctis, in quibus uterus disruptus inventus est, & caput infantis in ventris capacitatem demissum. Quo satis constare posse constituit cl. Riverius (c), quantus sit validi fœtus impetus ad sui exclusionem moliendam. Quid si membrum aliquod, manus, pes, genu, cubitus, vena umbilicalis, manus una cum pedibus, sive transversus infans ejiciatur? Quid si hæmorrhagia a conatibus, ac nisibus superveniat, ut alibi dictum est (d)? Quid si uteri inflammatio (e)? Sed nullum prope modum dicendi finem faciam, si singula velim persequi, quæ mortem & fœtui, & matri inferre possunt, cum Avicennas jam aperte docuerit, quod si Mulier quatuor diebus in partu laboret, vix fieri posse, quin fœtus moriatur, aut mater aliquid mali patiatur. Quod narrat Hollerius gravidæ cuidam manus fœtus per umbilicum erupisse, & quidem quindecim diebus ad partum usque, salva matre, vivo, & vitali fœtu, inter rariores casus referendum esse, quibus confidendum non est, optime animadvertit Jo. Fortis (f).

IV. *Patet hinc ea omnia, quæ partum difficilem efficiunt, eadem & fœtum extinguere &c.*) In partu difficili quomodo fœtus extinguatur hætenus demonstratum est: interdum etiam ante labores partus ex causis abortum provocantibus mori, & si nondum determinatum pariendi tempus attigerit, abortum facere, si vero ad illud tempus pervenerit, partum difficilem, quia ad legitimum, & naturalem partum fœtus cum Matre cooperari debet, ut e carcere suo egrediatur, adnotavit laudatus Riverius. Hinc omnes causas quæ partum difficilem efficere valent, si majores graviorefque sint, fœtum extinguere posse non immerito opinatus est.

V. *Excluso fœtu secundina quandoque retinetur, unde æquale vitæ periculum &c.*) Plerique Medicorum fœtus, ac secundinæ retentionem valde pertimuerunt, quod per aliquot dies in utero morantes fœdam putredinem acquirunt, unde febris acuta, nausea, lypothymia, dyspnœa, sudor diaphoreticus, extremorum frigiditas, hysterica suffocatio, epileptici insultus, & mors tandem subsequitur. Quod tamen non adeo constans est, ut in dubium revocari non possit, cum observationibus non paucis compertum sit fœtus jam mortuos, secundinas diu in uteri cavitate servari posse nullo fere ægrotantium discrimine. Has tamquam raros casus, ut notat Riverius (g) numero collegit Skenchius, & transcripsit Sennertus de multis Mulieribus narrans, quibus fœtus in utero mortui, & corrupti sunt, ossicula vero per uterum, alvum, vesicam, & tumorem in Abdomine apertum excreverunt. Alteram idem Riverius subdit, quæ omnia fœtus ossa per umbilicum excrevit, & postea coalescente umbilico perfecte restituta est. Qui hæc diligenter teneat minus mirabitur duas historias a Jo. Forti referri (h), alteram Benedicti, Langii alteram, quarum illa constat Mulierem per tres integros Menses, hac vero per annos fœtum corruptum in utero continuisse superstitis. Quo loco quæstio occurrit inter Medicos. Non defuerunt enim subtiliores Medici, qui acquiescere non modo non potuerunt observationibus, quibus compertum est secundinas, fœtus mortuos diu in uteri cavitate corruptos servari posse nullo ægrotantium dis-

(b) *Ap. Jo. Manget. Bib. med. pract. t. 3. lib. 14. p. 845.* (c) *loc. cit.* (d) *Cap. 3. com. 3.*
(e) *Cap. 6. com. 3.* (f) *loc. cit.* (g) *loc. cit.* (h) *loc. cit.*

discrimine, sed ne iis quidem, quibus stabilitum est Menfes, Lochia summe fetida contineri, quin insignis inflammatio, alii-que gravissimi morbi proficiscantur, nisi forte ab exteriori aere optime munita incorrupta servantur. Hinc fetuum abortu natorum meminit quidem cl. Mauriceau (i), qui Mense plus uno jam mortui in ventre jacebant, sed qui vix ulla corruptionis præbebant indicia; alterius quoque, qui ad quinque usque Menfes emortuus a Matre gestatus fuit, sed absque ulla insigni corruptione. Fetum etiam mortuum memorat Hildanus, qui trium Mensium spatio in utero servatus est, sed incorruptus: describit & alterum Elias Camerarius, qui in quatuor fere Mensium ætate constitutus ad partum usque naturalem fetum alterum comitatus est nullo prorsus aut fratris, aut matris detrimento, sed corruptionis expers, & propterea quod ab externo aere munitus, ut cl. viri Boerhaavius, Quesnay, la Mothe alii-que, quos memoravimus ostenderunt. Quid de observationibus dicendum, & quæ in E. N. C. extant, & Kerkringii, & Ruyschii, quorum alibi meminimus (k), quibusque constat placentam aut in frustula divisam, aut integram, & incorruptam, aut aridam, & siccam per quadraginta & ultra dies, quatuor post Menfes, per annum, & dimidium foras profuissse? His tamen quemadmodum explicandæ sint observationes a nobis prius allatæ viderint alii. Parum ne videatur officula vidisse cl. viros per uterum, vesicam, & tumorem in Abdomine apertum per umbilicum excreta, & postea omnibus hisce partibus coalescentibus Mulieres in pristinum valetudinis statum restitutas fuisse? O singularem illarum Mulierum felicitatem, quibus lacerationes, rupturæ, abscessus, ulcera viscerum mirabili prorsus naturæ opere persanata sunt! Quibus rite perpensis illud citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur, fetus mortui, secundinæ retentionem semper periculi plenam. Nisi enim corruptio dictis de causis contingat, at illud saltem pertimescendum est, de secundina speciatim loquendo, ut adeo uteri parietes distendat, ut naturalem extremorum vasculorum, quæ placentæ avulsione aperta servantur corruptionem, atque coarctationem impedian, aut eosdem in continuas nunquam

intermissas, atque effrænes contractiones sollicitent, quibus sanguis vi atque impetu ex apertis eorum orificiis ejectus insignes hæmorrhagias cieat non prius desinentes, quam ejecta una vel altera massa carnosa non solum ab integra placenta, sed a nonnullis ejusdem laciniis, & succo nutritio in iis per calorem condensato repetenda, ut supra a nobis est demonstratum (l). Quid de inflammationibus uteri dicam, quas relictæ secundina ob violentam uteri contractionem, quæ ab imperitis obstetricibus fieri plerunque solet ad ejusdem extractionem moliendam, non raro succedere citato loco ostendimus? Nisi hæc tristi fato contingant, suppuratio præcaveri vix potest, quæ non omnis periculi expers est. Sed plura inferius, ubi de secundinæ extractione.

VI. *Si partus difficilis accidat Matris debilitate, alimentis restaurantibus, vino &c.*) Medicamenta, quæ passim in partu difficili, ac laborioso adhiberi solent, a Medicis vix percereri numerando possunt. Inter interna omnia ex Cinnamomo desumpta, aqua, pulvis, essentia, crocus ejusque extractum, dictamus creticus, myrrha, & trochisci ex eadem parati, Erysimum in vino, decoctum Leucoji, Sabinæ, Filicis, Aristolochiæ, succinum, & ex iisdem elicium oleum cum vino, aut aliquo liquore, cordialia cujusvis generis valida, pulvis secundinarum, testiculorum equi, mithridatum cum aqua succi Melissæ, tot. citr. scorzonæ. theriacal. quibus elixir vitæ addunt: Inter externa sternutatoria ex pyrethro, helleboro, pipere longo, castoreo, unctio-nes externæ ex oleo quidem succini umbilico, ventri ex oleo lilior. albor. amygdalar. dulc. semin. lin. fomenta ex plantis emollientibus, nec non origano, pulejo, calamentho, artemisia, sabina, lavendula, feniculo, & similibus, quæ passim ab Hippocrate, Aetio, Oribasio, Celso, Camera-rio, Riverio, Gesnero, Amato, Jo. Forti, Augenio, aliisque varie mixta, ac præparata commendantur. Pro amuletis vero lapis Aetites, idest Aquilinus in nido Aquilæ repertus femoris internæ parti prope pubem alligatus, gagates, pyrites, exuviae serpentum plantis pedum appositæ, oculi leporis Mense Martio capti studiose exempti, & cum pipere, in orbe exsiccati, a-

D d 2

lia,

(i) Vid. cap. 6. com. 3. (k) cap. 6. com. 3. (l) Ibid.

aliaque id genus, quæ a Rhafi, Serapione, Dioscoride, Plinio, Æliano, Ficino, Hartmanno, Valeriola aliisque recensentur, quæque adeo eximias habere vires ad fœtum cum vivum, tum mortuum, & secundas expellendas reputantur, ut, si diutius relinquuntur, & uterum plane propellant. Non est cur hisce aut ridiculis, inanibusque, aut summe activis, & spirituosus medicamentis diutius immoremur, cum jam de his satis ut arbitror dictum sit, cum de Molis ageremus (m). Nunc innuisse sufficiat pessimæ ægrotantium incomunitati consuli, si ea quæ pellendi virtute sint prædita, nullo habito causarum discrimine in usum vocentur, & Mulieribus varie in partu laborantibus exhibeantur. Ad causas nimirum summo studio, omni-que animi contentione attendendum, & ubi cognoveris partum laboriosum, difficilem a solidarum partium laxitate, a spirituum inertia, atque segnitie pendere, quod a Matris debilitate facile conjicies, tunc haud inficias ire ausim vinum generosius, cardiaca medicamenta supra recensita locum habere, licet a mitioribus semper exordium traderem, ut sunt aqua suc. Melis. Cinnam. confect. hyacinth. &c.

Quibus successu temporis si dolores segniores sint, levioresque, clysteres addantur ex ol. Chamom. &c.) Neque invitus etiam concesserim Clysteres non solum emollientes, sed irritantes locum habere, cujusmodi sunt, qui ex decoctione carminativa parantur addita Colocynthide, eaque omnia, quæ solidas concutiendi partes, fluidorum vero orgasmum, ac rareficientiam ciendi virtute donantur, unde spiritibus materia præbeatur ad vires erigendas, atque hinc partum promovendum apprime commoda, & necessaria, dummodo tamen a levioribus, segnioribusque doloribus indicentur, quos & accelerare ad partum opus est, & majores reddere. Ejusmodi sunt boli ex dictam. cretic. pul. trochis. de myrrh. borac. miner. decoctum dictam. Cretic. Croc. flor. lilior. albor. pulvis Heurnii, Tulpii, testiculor. equi, secundinar. aliaque, quæ passim descripta suo loco extant (n).

VII. Si tenella sit, & angusta &c. ante partum, & in partu soli clysteres ex decoctione althæ. &c.) Quid porro mali pertimescen-

dum non est, si spirituosæ hæc, acria, atque extimulantia medicamenta in usum vocentur in eo casu, in quo partes, per quas transire fœtus debet plus æquo angustæ, atque adstrictæ sint? Tunc enimvero ea in usum vocanda, quæ laxandi, atque emolliendi virtute sunt prædita, cujusmodi sunt clysteres ex decoctione alth. mercurial. lilior. albor.; pessaria ex butyro, adipe anserino, oleum amygdalarum dulcium, & si plethorica sit mulier venæ sectio ex brachio primum, mox pede. Hinc quæstio est inter Medicos, nolentibus aliis detrahendum esse sanguinem, aliis vero contendentibus quo ex loco mittendus. Quæstioni ansam dedit Hippocrates, qui venæ sectionem in partibus inferioribus his verbis proponit: *Si vero prægnans multo tempore cohibeatur, & parere non possit, sed diebus pluribus ex partus labore laboret, sit autem juvenis, & in vigore, & multo sanguine referta, secare oportet venas in malleolis, & sanguinem detrahere, virium respectu habito.* Quod plerisque minus placuit adnotante Riverio (o), ceu remedium maxime reformidandum, cum in partu vires, quæ venæ sectione infringi possunt, sint omni diligentia, ceu ad partum necessariæ servandæ. Hos tamen & falsa sentire, & ignorare prorsus, quæ scitu necessaria sunt, ac perutilia ostendit laudatus Riverius, docens si a plethora pariendi difficultas oriatur, quod innuere voluit Hippocrates, inquiens: *Si Mulier sit juvenis, & in vigore, & multo sanguine referta, dubium non esse quin maxime conferre possit, cum venæ plurimo sanguine refertæ omnes vias interiores angustiores efficere solcant.* Sed non levior contentio, ubi ad locum mittendi sanguinis ventum est. Hippocrates enim venas inferiores secandas esse tradidit, eumque sectatus est Riverius pro venæ sectione ab Hippocrate proposita acriter dimicans, nihil de loco differens. Cum ex saphe-na quoque sanguinem mittendum esse docuerint Jo. Fortis, & Mauriceau in Molæ expulsionem; quæ laborem ac difficultatem non levem conjunctam habet, ut supra vidimus (p), eo res adacta, ut communi fere Medicorum consensu statutum sit, ubi sanguis in partu laborioso, ac difficili mittendus, ex venis inferioribus mit-

ten-

(m) Cap. 8. com. 17. (n) Vid. cap. 8. com. 15. (o) L. c.

(p) Cap. 8. com. 16.

tendum esse procul dubio asseruerint. His tamen minime assentitur Jacobus Mesnard (q), qui sanguinem ex brachio mittendum sustinet, ac tum præsertim cum os uteri non a natura, sed a sanguine uberius in uterum influente angustum factum sit: quo ex loco repetitis vicibus educendum esse jam & ipsi nos ostendimus, si plethorica fuerit Mulier, ac solum saphenam secundam cum depletis vasis sanguinis cursus ad inferiores partes accelerandus est, ac partus procurandus.

VIII. *Si absque hymenis laceratione graviditas contigerit, aut os uteri cicatrice aliqua &c.*) Qua ratione, aut modo Mulieres absque hymenis laceratione gravidæ fieri possint arduum adeo, atque insolens explicatu videtur, ut nisi solertissimi Mauriceau observationes aliter suaderent, ad aniles fabulas referendum id esse plerique non immerito conjicerent. Ad hujusce rei statum melius intelligendum nonnulla in memoriam sunt revocanda, quæ supra dicta sunt (f) de sterilitatis causis, ex quibus constat laudatum Mauriceau juvenculas plures vidisse, quæ licet nullum verum, realemque pudendi virilis ingressum viris concesserint, eorum tamen ludis, ac jocis se gravidas deprehenderunt. Cujusce quidem præclari phænomeni rationem subtilius perquirentem eam in utero ad externum vulvæ ingressum vi actus venerei accedente, majorique tunc impetu ejaculante viro semine, ab utero eodem recepto reposuisse, dummodo recta linea externum orificium versus ejiciatur, cui ad amissum respondet internum, ostendimus. Neque ulla ratione observationibus deceptum, cum post conceptionem hymenem in Mulieribus integram omnino, atque parum adeo perforatam deprehenderit, ut vix digiti auricularis extremum introduci possit, in altera vero vix ut calami Scriptorii capacitatem æquaret, præsertim cum digitorum ope hymenem non modo exploraverit, atque ejusdem capacitatem detexerit, quæ callidis nonnullarum artificibus insigniter imminui potest, sed in iis viris expertum id fuerit, quæ eandem dirumpere nulla ratione potuerunt. Quid si dirupta jam hymene, & conceptione secundum consuetas naturæ leges jam perfecta cicatrice aliqua os uteri coaluerit?

Quænam impellentia, aut alia ad partum promovendum medicamenta in usum vocentur? De hymenis laceratione vix suppetunt, quæ dicam, cum rarissimum sit id evenire, ne nulla ratione fieri posse dicam cl. Mauriceau insigni veneratione prosequens, qui id se deprehendisse testatus est (t), si vero oris uteri coalitus partum difficilem efficiat, nihil meo quidem judicio præstandum traderem, si illud excipias, quod in sterilitatis curatione supra dictum est (u), ut nempe chirurgica sectio instituatur iisdem omnibus servatis cautelis, quas ne repetendo obscuriores reddamus legi citato loco malumus, quam hic de novo referri.

IX. *Si tardus sit partus nullo autem graviore symptomate comitatus, frequenter Mulier deambulet &c.*) Nemo ignorat tempore partus jam jam imminente dolores lumborum, ac inguinum cum vi deprimente per vices ingruentes sentiri, & humorem aliquem glutinosum profluere, qui cum rubescere incipiat certissimum partus indicium est. Genuinos dolores a spurii tactu dignoscere callidæ obstetricis est, cum spurii uteri os arctius constringant, genuini vero illud dilatent. Si hi per intervalla Mulierem corripiant, recta autem sit uteri, ac infantis positura, nonnisi solius naturæ auxilio opus esse, atque obstetricæ, ut foetum exeuntem humaniter excipiat, & funiculum umbilicalem abscindat manifesta res est. Si vero segnius invadant dolores, levioresque, & partus in longius tempus protrahatur nullo insigni gravique Mulieris incommodo, dolores naturales suo tempore, & modo instar nimbi irruentes expectandi, quibus ventris, & intestinorum muscoli adstricti tantam depressionem, impetumque in uterum faciunt, quasi a corpore expellendus esset, quorum dolorum impulsu aperiri uterum, ac foetum in ostium expelli, & Mulierem partum edere deprehensum est: ideoque Mulieres brachiis sustentatæ confirmandæ, recreandæ, a medicamentis propellentibus abstinendum, aqua rumpenda non est, ut fere minus peritæ obstetrices facere plerunque solent, adversus quas altiori voce exclamavit cl. Harvæus, easque, ut alibi vidimus (x) justissimis oburgationibus increpavit.

X.

(q) Cap. 6. art. 5. (r) L. c. (f) cap. 8. com. 2. (t) L. c. com. 10. (u) L. c.
(x) cap. 6. com. 3.

X. *Si partus difficilis, ac laboriosus hæmorrhagiam uteri inducat, tunc fœtus statim extrahendus &c.*) Vid. caput 3. com. 5.

XI. *Si contra naturam positus sit infans totum perito pariter Chirurgo opus committendum.*) Si loco capitis altera solum manus, pes, genu, cubitus, vena umbilicalis, aut manus una cum pedibus prodeant, aut transversus ejiciatur infans grave periculum & matri, & fœtui impendere supra ostendimus. Quocirca omni studio curandum esse Medentes uno ore affirmant nullo modo ejusmodi partum excipiendum esse, sed in uterum retrudendum, & ad legitimam formam convertendum. Id fieri passim contendunt puerperam in lecto supinam collocando, capite demisso, & clunibus elatis, ventrem postea versus præcordia blande ipsis comprimendo, & in uterum fœtum ipsum compellendo: tandem occasionem infanti ministrandam esse alia forma exeundi artificiosa manu procurando, ut faciem tergo Matris obvertat, dein nates, & crura versus Matris umbilicum elevet, & ad legitimum partum acceleret. Quæ quamvis perbelle dicantur, nisi tamen obstetricandi artis peritia adstiterit, credi vix potest, quam male parturientium saluti consulatur. Exemplo sit fœtus, qui alterutro pedis, aut utroque primum prodit. Optime dictum est a plerisque naturalem situm procurandum eum obvertendo. Sed ecquis id se facilius, ac tutius obtinere posse confidat, quam pedibus (si uterque exierit) trahendo? Major difficultas in eo sita videtur, si alteruter tantum. Quærendum enim restat sinister ne sit, an dexter, & qua ratione situs, ut inde facilius appareat, ubinam etiam alter reperiatur, qui simul extrahendus est: Sed si forte obstetrix, aut Chirurgus introducta manu in pedem incidat alterius fœtus, nec plane id se offendisse assequatur, quid non periculi & Matri, & fœtui impendere judicemus? An pes qui primum prodit obligandus, dum alterum diligentius perquirimus? An repertis pedibus una vice trahendus fœtus nulla faciei habita ratione, quæ si pubem spectet, verendam est, ne mentum ab osse pubis præpediatur? An ad collum usque exeunte fœtu, capite vero grandiore existente solis pedibus omni vi avellendus nulla oris dilatione quæsitâ, an etiam nisu in humeros factô? Quid si in violento nisu caput

a reliquo corpore separetur, intusque occlusum permaneat? An sola manu ori intrusa, an uncinis in orbitam, aut aures immixtis ejiciendum? Nisi autem præstare id valeat an sectio curanda, & ubi curanda videatur, qua ratione, aut modo? Quid si caput adhuc placenta obducatur? Hæc ne prius, quam illud ejiciendum? Sed jam fœtus alterutra, a utraque manu una cum capite exire primum cogatur. Unusquisque jam facile intelligit in uterum repellendam. Ecquando autem? Longe ne ab aquarum affluxu, nec ulla manus dilatantis ope? an doloribus veris, ac legitimis supervenientibus manus ejicienda, ut fœtui locus præbeatur? Si sola manus exeat, aut etiam integrum brachium aqua ne frigida, aut linteo aqua imbuto prædictæ partes tangendæ, ut vivo existente fœtu vi frigoris percitæ eadem cito retrahantur? Sed ecquis tantas habere vires fœtum existimet, ut ex se nulla Chirurgi ope præstare id valeat? Vel si valeat ratione virium, ecquis ratione situs id efficere posse confidat? An manus introducenda, ut pedes inveniat, & una fœtum dextere extrahat, an vero naturalis situs procurandus? Si primum facilius esse clare internoscatur, an manus intra membranas, & fœtum, an vero intra easdem, & uterum immittenda? Mortuo jam fœtu existente, an brachium ferro secandum, an vero variis contorsionibus a reliquo corpore prope articulum avellendum, ut nulla hinc ossis durities uterum lædat? Jam & pedes, & manus simul interdum extra uterum egrediuntur. Qua ratione pedes a manibus distinguere posses, cum arte adeo simul invicem uniti sint, ut eadem figura prædicti videantur, & ubi id noveris an manus solum, vel pedes simul uteri fundum versus propellendi? Si aquæ non ita pridem effluerint, an pedes trahendi nulla obversionis cura adhibita, an vero sicco utero existente caput ipsum, & manus repellenda, ut inde in naturalem figuram redactum exeat? Quid si genu primum prodeat? Quomodo a cubito discerni posse existimes, quomodo a capite, si vix illud digitis tangas? Sed jam ore dilatato id assequeris: an sinendum ut hac figura ulterius prodeat, an vero genu quoque projiciendum, ut pedibus ope digitorum inventis extractio perfecte contingat? Quid si homoplata uteri orificio aptetur? Quid si dorsum, si podex?

Si primum an intus pellenda, ut caput in naturalem situm redeat, an vero curandum, ut pedes sint præ manibus, atque ad exitum perducantur? Sin alterum jam nulla ratione exitum sibi comparare posse foetum, immo in proximo suffocationis discrimine versari tam ipse intelligis, quam qui maxime. Pedum ne vero magis sollicitus eris in extractione tentanda, quam capitis? Si tertium tandem, quibusnam exire posse notis intelligas, & ubi exire nullatenus posse cognoveris, an per nates exitus procurandus, an vero podex projiciendus, & manu coxis applicata ad pedes usque, istos educendos credas perinde ac si primum prodierint? Quid de partu judices, in quo ventrem, pectus, aut latera foetus apponit? An manus oleis oblinita introducenda, qua foetus repellatur, & inde totus obvertatur? Recte quidem. Sed cum caput ab ore æque distet, ac pedes, quo eandem dirigas ut caput, vel pedes digitis apprehendas, atque ad exitum pares? Quamquam nonne tutius pedes exhibunt? Perpende quæso gemellos, eorum alterutrum manu, aut pede exire simul reputa. Putas ne optato extractionis fine potiri posse, nisi unius manum, aut pedem ab alterius manu, aut pede clare dignoscas? Quo modo autem dignoscas, nisi manu immissa, quo tandem desinant percipere scias, ut inde quinquam prius extrahendus constituas? Funiculum quoque prius exeuntem contemplare, & an vivi, vel mortui foetus indicia præferat, distingue: Si vivi qua ratione intus pellendum existimes, ne ulterius prolabatur, & infantis caput exire commode possit, quo tempore, quomodo ab externi aeris injuriis foveas, si denuo elabatur: elabente vero omni quantumvis adhibita diligentia, cum in mortis discrimine versetur Mulier, & foetus, extractione subita per caput, an per pedes tentanda? Foetum monstrosam & hydropicum animo, & cogitatione percurrere, putas ne solam incisionem rem omnem absolvere? Si vero sufficiat, quod in monstroso foetu, aut duobus simul arte unitis difficillimum est, quomodo scindens ferrum injicies, qua arte elaboratum, quo dirigas, quas partes secueris? Sed nullum propemodum dicendi finem faciam, si singulos velim persequi modos, quibus partus difficiles contra naturam contingunt, & in qui-

bus summo obstetricantium consilio, dexteritate, prudentia, anatomica partium cognitione opus est, pelvis præsertim, ejusdem capacitatis, & figuræ, oris uteri situs, ejusdem status ante, & in partu, uteri descensus ante puerperium, ut instantis partus signa silentio præteream, naturalis, difficilis, pravæ infantis versionis, situs, foetus numerum, instrumenta aliæque fere innumera, quæ cum olim a plerisque Veterum Paulo Egyneta, Aetio, Cello, Benivenio, Valeriola, Rouffeto, Paræo, Carolo Stephano, Bauhino, aliisque exposita, nuperius vero dilucide explicata ab Henrico Deventerio, Francisco Mauriceau, Puzos, Dionis, la Mothe, atque Italo nostro Sebastiano Melli, qui hanc potissimum Chirurgiæ partem luculentissime petraçarunt, partus difficilis causas clarissime demonstrarunt, & modum partus incommoda arte removendi significanter indicarunt.

XII. Si Mulier in nisu partus intreat, aut ante partum &c. sectio periti semper Chirurgi manu &c.) Chirurgica operatio, qua sectis Abdominis tegumentis, & cæso utero foetus educitur, cæsareo partui nomen fecit, qui duobus potissimum modis fieri olim consuevit: Primum cum foetus, & mater viverent: deinceps cum mater mortua esset, & foetus viveret. De sectione in secundo casu variæ extant historiæ. Ita ab utero extractum fuisse Scipionem Africanum Plinius testatus est (a): unde primus Cæsar a cæso Matris utero dictus fuit: Manlium item Carthaginem cum exercitu ingressum, ut refert Jo. Fortis (b): Sic Sanctium Navarræ Regem: Sic Villicam quamdam cum ob ulcus uteri parere non potuisset, viginti diebus sine cibo, & potu perstitisse, & ex eadem mortua extractum fuisse foetum ad Sacrum Fontem Fortunatum vocatum memorat idem Jo. Fortis (c). Sectio in priore casu num sit instituenda quæstio est non levis momenti. Cum Mulieres in mortis discrimine prope certissimo constitutas nihilominus operatione cæsariana instituta adhuc superstites fuisse nonnulli deprehenderint, ad eandem ut foetus vita servetur confugiendum esse asserere non dubitarunt. Ita fere Franciscus Rouffetus, qui plurimas historias refert, quatuor ab aliis relatas, sex a se ipso observatas, in quibus superstites ambo fuerunt, Mater scilicet

(a) Hist. nat. cap. 9. (b) cap. de part. cesar. (c) Ibidem.

licet, & foetus: ut eas silentio præteream, quarum meminimus Skenchio, Sennerto, & Riverio præeuntibus, quibus constat Mulieres fetibus in utero mortuis, & corruptis, officula per alvum, vesicam, & tumorem in Abdomine apertum, umbilicum excrevisse, & postea visceribus coalescentibus perfecte restitutas fuisse. Contrariam tamen sententiam alii sustinent, & ab operatione cæsariana vivente adhuc matre ita abhorrent, ut nil crudelius, nil inhumanius, truculentius nihil præcipi posse facile opinentur. Ita autem opinantibus ansam dedit cl. Mauriceau, qui inhumanum, crudelem, ac barbarum morem Mulieres vivas secandi, ut fetus vita fervetur, altiori voce damnavit & e medio tollere quantum ei licuit conatus est. Neque sane eum fallunt rationes multæ desumptæ non modo a necis periculo, quod in ejusmodi operatione Mulieribus impendit, sed nece ipsa procul dubio consequutura: quæ res rationes quæcumque a primis excogitari possint, nihili prorsus faciendas esse, facile evincit. Neque vero excusatione digni videntur allato extremo Mulierum statu, cum morbi non raro citra omnem expectationem solius naturæ opere solvantur: multo minus inducta spe posse adhuc mulieres post operationem Chirurgicam in pristinum valetudinis statum restitui, quod omnino falsum esse maxime nobilium Chirurgorum experientia compertum est, qui cum eandem adhibuissent, funestam constanter fuisse ingenue confiteri non dubitarunt. Quo loco laudatus Mauriceau justis se laudibus æquare non posse testatur cl. Gulielmò, qui ut homines a tristi adeo, ac summe perniciose methodo abduceret, eandem se bis coram cl. Paræo instituisse summo cum dolore faretur, eamque ab aliis peritissimis Chirurgis, qui eo nervos industriæ omnes intenderunt, ut secundum vota responderet ter celebratam vidisse, sed lethali semper eventu. Mirum est inficiari Paræum operationem cujus meminit cl. Gulielmò celebratam vidisse. Verum id effecisse constat, si Mauriceau audimus, ne Posterius ejusmodi sævitiei eundem indulsisse intelligerent. Observationes supra memoratas de fetibus in utero mortuis, & corruptis, quorum officula per alvum, vesicam, tumorem in Abdomine apertum, umbilicum excreta sunt superstiti Muliere

tanti facit, quanti potest, ac debet. Mira est enim naturæ vis, ejusque operandi ratio longe diversa ab arte. Illa enim si viis consuetis uti non possit, alias molitur, & dum ex apertis partibus extraneorum corporum excretionem promovet, eodem ipso tempore, easdem nullo superveniente sanguinis fluxu consolidat, atque ad cicatricem perducit. Quod de vulneribus arte excitatis affirmari non potest, per quæ insignis sanguinis copia ejici plerumque solet, præsertim si magna sint, atque utero inflicta, ut fere in cæsariana operatione necessum est. Quæ potissimum effecerunt, ut cl. Paræus, licet inficiaverit se operationem, cujus meminit cl. Gulielmo celebratam vidisse, eam tamen nonnisi post Matris obitum instituendam esse scriptum reliquerit. Id quoque docere visus est Riverius ipse, qui postquam ostenderit sublata omni partus spe, aut etiam jam morti proxima nonnullos Authores ad sectionem Cæsarianam accedere, atque de ea quidem Franciscum Rousssetum elegantissimum edidisse tractatum monuerit, subdit (d): *Attamen quia hæc operatio periculi, & terroris plena, raro, aut nunquam tentanda Medico prudenti, si nomini suo consulere voluerit.* Francisci Roussseti meminit & cl. Jo. Fortis (e) plurimas historias narrantis, quibus conatur ostendere eandem operationem posse aliquando succedere, at periculosissimam esse non modo affirmavit, sed cum consulere eandem potuisset in juvene nobilissima Orthopnæ vi prope ad suffocationem ducta, & accedentibus stertore, & impedita prorsus deglutione morti quamproxima, puero adhuc vitali existente, partum quidem Cæsarianum dubio procul in usum vocandum consuluit, at *Matre extremum spiritum trahente, & paulo infra: ultimo exhalante spiritu.* Roussseti meminit & cl. Mauriceau, at cum sustinere pugnacissime voluerit memorato illo suo tractatu ante Matris obitum institutam operationem servari ipsam posse temerarii, deceptorisque titulo insignivit. Sed quid hisce rebus diutius immoremur? Cur eam operationem celebrandam esse judicemus, quam cum dubiam, atque ancipitem esse ille idem affirmat, qui eam proponit, tum vero lethalem esse plerique uno ore consentiunt? Sed de rationibus altius adhuc repetitis, quibus liquido con-

(d) *Pr. med. lib. 15. cap. 18.* (e) *L. a.*

constare potest nullo unquam in casu viva adhuc Matre operationem Cæsarianam instituendam esse si quis curiosius doceri velit, adeat laudatum Mauriceau, qui argumentum loculentissime pertractavit si quis alius. Cum vero instituenda est, de modo etiam docebitur, quo instituenda, qui in eo primum versatur, ut Muliere jam mortui proxima totum id præsto sit, quod ad operationem necessarium est, deinceps, ut Matre extremum spiritum trahente aliquid inter dentes intrudatur, & uteri osculum ab obstetrice apertum fervetur non ob id potissimum, ut plerique tradiderunt, ne deficiente aere fœtus in utero suffocetur, quod nullius putat esse emolumenti, sed ne a veteri, communique consuetudine recedentes omnem Medici muneris partem rite adimplere nullatenus videamur: deinceps ut cultro acutissima acie prædito, cujus descriptionem, ac figuram exhibet ænea tabula, confestim ad ventris incisionem inter Musculos rectos deveniatur, non tamen usque adeo profundam, sed ad peritonæum solum uteri longitudinis circiter, inde summa tantum cuspide Peritonæum incidendum ad digitos sinistræ manus intromittendos, quibus aliquantulum sursum peritonæum attollitur, ut dextera manu insinuetur ferrum ad ejusdem, quod elevatum est incidendum secundum vulneris longitudinem, atque ut tota manus intro devolvi possit usque ad uterum, qui æquali prorsus ratione secandus, ac peritonæum, curando quamdiligenter, ut leviter prima vice infigatur, & sensim pervadat, ut integre quidem, sed tuto pertundatur, & aperiat. Quæ omnia aliquibus fortasse Veteres summa veneratione prosequentibus aridere nulla ratione poterunt, qui primum ad lateris partem per sinistrum Mulieris hypochondrium, utpote magis liberum, minusque impeditum circa uteri eminentiam operationem instituendam esse autumant: deinceps ad credendum vehementer adducti cum sint, uteri crassitiem esse duorum, aut trium digitorum, eamque in gravidis etiam servari, ad digiti crassitiem novaculam prima vice infigi posse existimant. Sed his primum respondetur rationibus a majori promptitudine desumptis, qua operatio contingit incisione in medio ventris inter duos musculos rectos peracta,

Tom. V.

(f) L. c. cap. 19. (g) L. c.

cum sola tegumenti, albæque lineæ sectio sufficiat, quando ad lateris partem duos obliquos transversosque musculos supra utrinque positos crassitiem insignem efficientes secari oporteret, atque propterea majorem sanguinis copiam effundi, quod licet parvi faciendum videatur, quo uberius tamen sanguis effluit, eo magis afferri impedimentum, quo operationem rite intueri Chirurgus possit perspicuum est. Quid quod eodem testante Mauriceau uteri crassities partus tempore monetam argenteam vix æquet ea sui parte excepta, cui placenta adhæret, quo in loco substantia donatur quasi spongiosa, reliqua tamen subtiliori reddita, quemadmodum vesicæ contingit, quæ urina distenta tenuis apparet, vacua vero ad semidigiti crassitiem sese prodit? Ex quibus apparet, si ad digiti crassitiem ferrum prima vice infigatur summum subesse periculum, ne fœtus quoque sectis membranis lædatur. Uteri sectione peracta membranas quidem aperiendas, & digitis intromissis lacerandas, atque aquosa excrementa excernenda, sed cavendo diligentissime, ne fœtus lædatur, ut monuimus, omnes fere uno ore consentiunt. Sed hæc satis de Cæsariano partu.

XIII. *Ubi ex prægressis causis fœtum extinguentibus, atque ex cessante ipsius motu admota ad ventrem manu &c. fœtum esse mortuum cognoveris.*) Fœtus mortui signa colligi primum ex cessante fœtus motu admota ad ventrem manu, aut tepentium rerum applicatione perspicuum est, quandoquidem inter potiora graviditatis signa sensibilem infantis motum recenseri supra a nobis est demonstratum. Idque ita verum plerisque Mulieribus esse videtur, ut etiam nulla causa præcedente, qua fœtus ægrotare queat, debilis plus æquo evadere, aut alia ratione male affici, si ejusdem motum minime percipiant, statim de ipsius morte suspicentur. Quod ubi Medentes confirmatum habuerint rebus tepentibus admotis, & roborantibus, quibus ut ait Riverius (f) illius vis sopita solet exsuscitari, jam nullus ambigendi locus relinquitur, præsertim si causæ præcesserint, quibus in vitæ discrimen fœtus plerumque adducuntur, quas ad acutam Matris ægritudinem, ad copiosam sanguinis missionem, & in ediam aptissime retulit Jo. Fortis (g), & exemplo didicit

E e

in

in Muliere, quæ cum gravida esset in octavo Mense angina Cynanche acutissima correpta fuit, ex qua cum immineret suffocatio, repetitæ, ac liberales venæ sectiones celebratæ sunt, cucurbitulæ scharificatæ variis locis appositæ insigni tamen cum virium jactura, maxime vero quia affectionis tempore parum, aut nihil cibi deglutire potuit, unde fœtus interiit. Quid si non hæc, sed alterutra ex iis, quæ difficilem partum efficiunt, prægressa prius fuerit, aut quæ abortum promovent? Res clare apparet ex supra allatis (b), ubi ea omnia, quæ partum difficilem efficiunt, eadem & fœtum extinguere ostendimus, eaque addenda, quæ abortum provocant, unde reciproca mortui fœtus, & partus difficilis causa.

Fœtum jam mortuum præter motus privationem indicare potissimum pondus ad latera, dum ab uno in alterum se Mulier convertit Hippocrates jam olim docuit (i): pondus lapidis diceret, qui ab una in alteram partem dilabitur. Quibus si accedit ventris frigiditas tactu sensibilis extincto, ut aiebant Veteres, calore nativo, & dissipatis spiritibus, quæ in fœtu continebantur, oculi concavi, faciei pallor, partium extremarum frigus, mammaram extenuatio, quam præcæteris Hippocrates (k) & Celsus (l) supra citati memorarunt, jam fœtus mortui suspicionem foveri, aut confirmari tradunt omnes fere cum Veteres, tum Recentiores. Sed nisi fœtidi odoris ex utero excretio contingat, quod putrescentis fœtus indicium haberi consuevit, atque inde consequens ob elevatos vapores Abdomen inflatur, teter odor, & graveolens spiritus non solum ex ore matris, sed etiam ex toto corpore exhalet, dictis vaporibus ad os ventriculi, & caput delatis certum capi posse argumentum fœtus in utero mortui plerique tradiderunt. Sed ne his quoque omnino fidendum esse docuit Riverius (m), qui postquam jam dictas affectiones omnes numerando percensuit, si ante fœtum Secundina excludatur, certissimum est, inquit, fœtus in utero mortui indicium. Et revera habuit, cur non immerito de aliis omnibus in non levem suspicionem veniret. Si enim de motu sermo sit, quem percipere Mater asserit, in fraudem facile induci pos-

sunt Medentes, ut cl. Mauriceau animadvertit, qui plures se vidisse Mulieres testatus est, quæ mortuos fœtus pepererunt, ac ferme corruptos, quos pridie moveri se deprehendisse aiebant, alias e contra, quæ vivos fœtus ediderunt, quos plures ante dies jam mortuos ex cessante ipsorum motu dicebant, propterea quod disruptis membranis, atque aquis effluentibus, ita quandoque uteri compressione fœtus constringitur ut nulla sui parte moveri queat. Fœtidi odoris ex utero excretionem quod attinet, quam certum mortui fœtus argumentum esse plerique voluerunt, eam equidem tanti facio, quanti potuit, ac debuit laudatus Mauriceau, cum ab aliquo effusi sanguinis grumo diu in utero contento oriri possit, quod nullum affert impedimentum, quominus vitam vivere fœtus possit. Quid vero dicendum putes de iis, quos ab externo aere munitos incorruptos per integros annos servari supra adnotatum est? His igitur alia addenda, quibus certius fœtus in utero mortui argumentum sumi possit: inter quæ ab Auctoribus recensita certissimum, inquit Baglivus, & fere infallibile est Tenesmus, sive crebra voluntas feces dejiciendi Mulieri superveniens. At si forte Diarrhœa laborante Muliere, aut Dysenteria, quæ in Tenesmum plerunque abeunt, nec fœtus intereat, quis puter certissimum esse mortui fœtus indicium? Quapropter aut omnia simul signa in unum colligenda, quæ ubi inter se conveniant certam diagnosim constituent, aut concludendum nullum esse maxime proprium, & inseparabile mortui in utero fœtus signum, si illud excipias, cujus meminit Jo. Hallen. (n), qui cum adnotarit pro certo cognosci vix posse vivine, an emortui sint infantes in utero, ex tactu maxime signum omnium certissimum obtineri ait, videlicet cuticulæ capitis supremæ dissolutionem, quæ nonnisi post obitum infantis contingit. Subtilius ne an verius non facile dixerim, cum id multorum experientia compertum non sit.

Nec inflammationis periculum adesse, dicta omnia impellentia in usum vocanda.) Plerique Medicorum, ubi fœtum esse mortuum agnoverint, cum Mulieris statum periculi plenum esse existiment, vereanturque, ne ex frequentibus lipothymiis, aut syncope in-

(h) Com. 4. (i) De superfæt. 6. (k) 5. aph. 54. (l) De re med. 7.
(m) L. c. (n) Synop. Med. ar. 1479.

intereant, statim ad medica auxilia confugiendum esse constituunt, per os quidem aperientibus, iritantibus, & foetus mortuum provocantibus, per uterum vero laxantibus, & eundem extrahentibus. Si vero medicamentis non cedat foetus, ad ferum, & manuale opus deveniendum. Ita fere Jo. Fortis, Riverius (o), alique fere omnes Veteres, ut a Schenkio, & Sennerio colligi facile potest. Ab his equidem libentissime fuerim, si res sit cum Mulieribus, in quibus nulla uteri inflammationis indicia deprehendantur, quæ cum adsint tantum abest, ut ad istiusmodi impellentia medicamenta confugiendum esse intelligam, ut cane pejus & angue evitanda esse haud equidem intutum existimem pronuntiare.

Secus foetus mortui eductio tentanda, quemadmodum &c.) Sed erunt nonnulli, qui a nobis jure merito postulaverint, quonam auxilii genere istiusmodi Mulieres pertractandas judicemus? Si enim foetus mortui extractione Chirurgica dicamus, non leve subesse periculum, si nobis reponent, ne ferri introductione, aut manus contrectatione nerveas uteri fibras proritantes, convellentes, sanguinis cursus, qui segnior quam par est fieri incepit omnino sistatur, atque hinc vera inflammatio excitetur, aut jam facta augeatur, aut confirmetur. Emollientia hinc, ac relaxantia, cum externa, tum interna, ac medicamenta, quibus inflammatio parumper sedetur, antequam Chirurgica operatio instituatur pugnacissime sustinebunt. Est hæc nimirum trita, ac vulgaris methodus, cui acquiescere nulla ratione potuit cl. Mauriceau (p), qui ad inflammationis causam diligenter attendens, hanc omni studio removendam esse subita foetus mortui extractione scite admodum prudenterque opinatus est. Quæ enim ratione, aut modo fieri posse dicamus, ut inflammatio usque adeo imminuatur, ut operationi locus detur, nisi eadem prius ad tollendam morbi causam instituatur? Immo eam tanto magis incrementum ad corruptionem usque, quanto magis in longum protraheretur manifestissimum judicaverim. Sed hæc satis de tempore, quo foetus mortui extractio instituenda.

Eaque manu primum, si fieri possit: contra vero etiam ferreis instrumentis.) Nunc de modo dicendum, circa quem variæ occur-

runt Auctorum sententiæ ad trutinam, ut ajunt, revocandæ. Altera quidem illorum, qui solius manus ministerio instituendam putant: Altera illorum, qui instrumentis: Tertia demum, qui manu primum, si fieri possit, tum instrumentis. Priorem sententiam tenuit olim Carolus Stephanus, Bauhinus, alique, ut ex Schenkio, & Sennerio constat: Alteram Paulus Ægyneta, Aetius, Celsus, Benivenius, Valeriola, Paræus: Tertiam demum Mauriceau, alique, qui nuperrimis temporibus floruerunt Chirurgi magni nominis. Quem quidem modum antiquissimum esse constat ex Hippocrate, qui eundem variis in locis (q) indicavit, quique in eo fere totus situs est, ut Elixir vitæ paretur, nec non vinum aromaticum reficiendis spiritibus exhibenda, & aspergenda: deinde ut solis manibus inunctis, quoties manus, aut pedes præmittantur, ipsis apprehensis, foetus extractio tentetur. Hanc variis aliis casibus, qui non raro contingunt illustravit cl. Mauriceau. Quid enim si pedibus apprehensus foetus ob corruptionem insignem à capite separatur, atque in utero illud reliquo educto corpore superstes maneat? Tunc enim vero nulla interposita mora dexteram manum injiciendam docet, & alterum, aut duos digitos in os capitis immittendos, pollice mento appposito, ut sensim, sensimque attrahat. Quid si solus pes, aut manus primum egrediatur, eaque sic tumeant, ut nonnisi summo cum Matris nisu repelli intus queant? Tunc vero pluribus, iteratisque contorsionibus, eorum separationem ab articulis procurandam suadet, ut inde manus in uterum injici commodius queat, atque hinc pedes abripi pro contenti foetus extractione. Ex quibus apparet nulla nec ferra, nec cultro, nec uncino, aliisque instrumentis opus esse, si manus ope optato sine potiri valeamus. Quod magni faciendum est, ne aut Mulier in non leve aliquod vitæ discrimen adducatur, aut Chirurgus in insigne sui nominis detrimentum, si forte contingat, ut morbi vi pressa in ipsa operatione, aut paulo post Mulier intereat. Atque hisce finibus coercitam Caroli Stephani, Bauhini, aliorumque opinionem omni commendatione dignissimam esse facile judicaverim. At si Mulieris valetudo ambigua sit, immo summis pericu-

lis obnoxia, propterea quod nullam præstare manus opem possit, non multum a ratione aberrasse procul dubio sentiendum, qui fœtus extractionem instrumentis molliendam esse constituerunt, atque ea fere ratione, quam Paulus Ægyneta, Aetius, Celsus, alique Veteres Scriptores docuerunt, quæ in eo versatur, ut reclinata in lecto supina Muliere, ministræ duo crura elevata utrinque sustineant, & alas pudendi diductas servant; tunc Chirurgus sinistram manum oleo madentem in uteri osculum immittat, illudque dilatet, inquiratque locum uncino infigendo idoneum, ut postea dextera manu insinuata, sinistra infigatur, nec solum recta, sed etiam in latera velut in dentium extractione fieri solet, extrahatur, in orbem quoque circumducendo. Uncinorum figuras, & conditiones exhibet cl. Mauriceau (r), atque iis quibus ordinaria fœtus extractio fieri solet, alium addit, quo caput a reliquo corpore separatum, & in utero relictum extrahi possit, nec non instrumentum ab eodem inventum *Tiretete* gallico sermone dictum, quod multo præstantius uncinis esse tradidit, si rite Chirurgus utatur. Ex quibus liquido constare arbitror recte sensisse, qui fœtus mortui extractionem manus ope instituendam esse affirmarunt, recte, qui instrumentis, & eo solum in casu, in quo manus frustra operatur, ut a laudato Mauriceau demonstratum est, quem omnes fere hac in parte sequuti sunt.

XIV. *Idem dicendum de Secundina retenta, quæ ubi nec hæmorrhagia, nec inflammationis periculum &c. relaxantia, atque emollientia primum, mox impellentia &c.* Utrum Secundina post enixum partum in utero retenta remediis, quæ passim ad Molas, & fœtum mortuum ejiciendum adhiberi solent sit pertractanda, an vero manus ope statim ab utero divellenda, & extrahenda, vel demum totum naturæ opus committendum, nihil nec medicamentis agendo, nec manu, quæstio est inter medicos tanta, ut nil sit illustrius. Nonnulli, qui remediis in morborum curatione omnem fidem adhibent, nec ad ullam Chirurgicam operationem, licet eadem indicari videatur, deveniendum esse existimant, nisi primum a medicamen-

tis initium duxerint, ii sane secundinæ retentæ expulsionem eorum usu procurandam esse in animum sibi facile inducunt. Atque ea quidem vel externa sunt, vel interna. Inter externa principem obtinet locum venæ sectio, quæ ubi nulla cervicis uteri inflammatio, aut dolorifica uteri ipsius regionis tensio prohibere videatur expedite celebrata commendatur. Hanc ad fœtum mortuum expellendum adhibuisse constat cl. le Feure (f): hanc ad Secundinæ expulsionem promovendam Tulpium (t): hanc cl. Jo. Forti (u). Post venæ sectionem sequuntur injectiones in uterum institutæ, eæque ex decoctionibus, aut oleis emollientibus paratæ, quibus se firmiter constanterque uteri dilatationem eodemque tempore Secundinæ expulsionem obtinuisse Salius testatus est (x), unde tanquam infallibile remedium prædicavit. Iisdem quoque ad faciliorem uteri orificii dilatationem, ac Secundinæ corruptionem ciendam uti consuevit cl. Mauriceau (z), atque ex decoctione quidem paratis malvar. alth. parietar. femin. lini additis magna copia oleis lilior. albor. butyri: quandoque vero ex decoctione hordei, agrimonix, malvar. alth. & ol. amygdal. dulc. ubi Secundinæ corruptionis suspicionem adesse deprehenderit, ad uterum a pravis iis impressionibus, quæ ab hoc potissimum fonte prodire solent, præcavendum. Jam interna medicamenta quod spectat ea cuncta numerando percensuimus de molis agentes (a), & de partu difficili (b), scilicet dictamum creticum, trochiscos de myrrha, boracem mineralem, castorium, pulverem Tulpii, Heurnii, Secundinas præp. earumque spiritum, jecur Anguillæ, pulverem testiculorum equi, aliaque id genus, quæ passim a viris cl. Hippocrate, Plinio, Bonaciolo, Geoffroji, Fallopio, Jo. Forti, Guarinono, Cardilucio, Corbejo, Etmullero, Junchero, Nentero, Gesnero, Augenio, aliisque ad secundas expellendas tantis laudibus efferuntur, ut si quid in summa rerum angustia sperandum, ab hisce fere remediis sperari jure merito posse confidant. Quid oleum Juniperi commorem a Rulando commendatum, quid succum fol. levistici cum vino Rhenano a Foresto, quid Mercurium vitæ ab Angelo Sa-

(r) l. c. tab. 27. (f) op. tom. I. f. 314. p. 148. (t) lib. 4. obs. 42. p. 344.
 (u) loc. cit. (x) Com. in Avic. lib. 3. fen. 21. tract. 2. (z) loc. cit.
 (a) Cap. 8. com. 17. (b) com. 7.

Sala, si pares habere insignes facultates sui tradunt Auctores? Qui Secundinæ retentionem e contra valde exhorrescunt, ac nisi statim post enixum partum eadem ejiciatur, in mortis discrimine prope certissimo Mulieres versari ad credendum vehementer adducuntur, ii sane neglectis quibuscumque medicamentis, spreisque periculis ad Secundinæ extractionem nulla interposita mora deveniendum esse facile constituunt. Istorum pavoribus ansam dedit primus omnium Massarias (c) qui Mulieres, quibus post enixum partum Secundina retenta fuit, ante quartum diem quandoque derепente interiisse testatus est: immo paulo infra (d) nullam vidisse, quæ ante quartum diem hac de causa non interierit, audacter affirmat. Hac eadem de causa ante quartum diem quoque sæpe sæpius perire Mulieres Petrus Franciscus Frigius scriptum reliquit (e): Rarissimum esse, ut corrupta exeunte Secundina convalescant. Citissime Mulieres vita privari, si retenta Secundina corrumpatur narrat Jo. Heurnius (f): Quid Salium memorem qui Secundinæ retentionem Mulieres certo certius ad interitum ducere haud dubie affirmavit (g)? Quid Christianum Langium, qui (h) nisi forte extrahi Secundina possit, aut quovis alio auxilii genere expelli desperatam rem esse tradidit, & alibi (i) desperatissimam? Quid Hildanum, qui post fœtus mortui extractionem ad Secundinæ quoque extractionem quamdiligenter attendendum esse admonuit; nisi enim id brevi contingat, de Muliere actum esse (k)? Et quod magis interest, atque ad rem nostram potissimum facit, nisi eadem manus ope extrahi possit, remedia impellentia ore sumpta aut inutilia, aut noxia evadere, ac plerunque Mulieres misellas mori asseruit. Quid la Mothe, cui quoties Secundinam aliquam, utcumque exiguam feliciter extrahi contingit, toties Mulierem ab Orci faucibus eripuisse videtur, cum Secundinam in utero retentam nonnisi ad extraordinarium naturæ effectum referendum esse procul dubio sustineat? Hinc queri jure merito videtur Vualdchmidius obstetrices, & adstantes sæpius nimis indulgere

re parturientibus, easque post enixum partum e sella dimittere, utut Secundinæ nondum extractæ sint: verum in eo errare gravissime, quandoquidem parturientem nunquam dimittendam, vel in lectum deducendam, nisi prius Secundinas reddiderit, eas vero tutius, ac commodius manu perita ab utero divelli, & extrahi, ubi funiculus umbilicalis, qui indicis loco est, recens adhuc est, haud dubie asseruit, veritus fortasse ne eadem parumper retenta brevi putrescat, hinc febris, & dolor ventris insignis, & tormina infra umbilicum circa uteri regionem superveniant, sin frustulati prodeat aliquando crudelem hæmorrhagiam excitet, difficultas, anhelitus subsequatur, halitus fœtens intolerabilis, lipothymia, & tandem convulsiones, aliaque graviora accidentia, quibus Mulieres de medio tollantur, ut a Riverio præsertim demonstratum est (l). Quæ sane omnia si dixissent antequam cum multis, ac frequentibus, tum certis ac constantibus observationibus compertum fuisset retentam in utero Secundinam putrescere, & sexta, aut septima die prolabi cum Mulieris salute, quandoque tardius etiam diutius eadem retenta, & copiosa ex utero effluente sanie, nullum revera quæstioni locum reliquissent. Omnes enim Secundinæ retentionem, ut ipsi maximopere horrescentes ad ejusdem extractionem deveniendum esse uno ore affirmarent. Dolendum autem alias fere innumeras iis omnino contrarias observationes Medicis Græcorum, atque Arabum libros legentibus passim occurrere, quæ ansam plerisque dederunt ad vehementer credendum ubi levibus admotis medicamentis optato fine potiri non valeamus totum naturæ opus committendum, cum secunda putrescens facile postea elabatur. Hinc orta litigia. Jam vero cum secunda non statim post partum exierit, dolorem ventris insignem, & tormina infra umbilicum circa uteri regionem, & rigores, & febres supervenire Hippocrates primus omnium docuit (m), at cum discesserit secunda, sanari & Mulierem subdit. Multum vero putrescere, discedere vero sexta, aut septima die, aut etiam tardius

(c) *Prælect. de morb. Mul. cap. 13. de puerp. p. 408.*

(d) *lib. c. p. 409.* (e) *Com. Epid. Hippocrat. p. 3. agr. 4.*

(f) *Com. aph. Hippocrat. 5. aph. 49.* (g) *Annot. in Altom. cap. 115. p. 471.*

(h) *Disput. 44. f. 15. p. 590.* (i) *Prax. Med. cap. 24. f. 58.*

(k) *Epist. ad Croqu. p. m. 658.* (l) *l. c. cap. xx.* (m) *de morb. mul.*

dius adiecit. Hippocratem Filomenus apud Aetium (n) sequutus est, qui postquam Secundinæ extrahendæ modum Medentibus indigitarit, & si uteri orificium adeo angustum fuerit, ut manus introduci non posset, remedia docuerit, quibus idem dilatandi facultas inest, atque alia multa percensendo numeraverit extrinsecus applicanda, sternutatoria, suffumigia, quibus impellendi virtus inesse reputatur, nec tamen sic dilatari queat, ut operatio rite succedat, nihili faciendam secundæ retentionem tradit, cum paucos infra dies corrupta, ac saniosa ex utero excernatur. Filomeni opinioni omnino adhæret Paulus Ægyneta (o), qui Mulierem diutius divexandam esse inficiatur, si levibus nonnullis iteratisque conatibus extrahi Secundina non possit, quandoquidem eadem brevi post corrupta, ac putrida sit exitura. Si in Gyneciorum libris Moschionem audimus, in eo vero versamur, cui titulus *de utero* (p), Secundinam extrahendi modus passim occurrit, lenemque admodum, ac mitem esse oportere non modo constat, sed si hac etiam adhibita diligentia, adhuc tamen extrahi nequeat, ad ea quæ relaxandi, atque emolliendi vim habent confugiendum esse edocemur, quo plerunque fit, ut omne id, quod uterum infestat, exeat tandem. Si inter Arabes facile principem Avicennam consulimus (q), Secundinam provido naturæ consilio commissam foetidam, ac putrefactam prolapsuram esse non semel testatur, atque Ludi quoque cujusdam Medici antiqui opinionem affert, quæ cum Græcorum opinione plane convenit, ut Albucasin inter Arabes non obscuri nominis scriptorem præteream, qui quoties levibus non cedat Secundina, adhuc tamen desperandum non esse non modo asserit, sed injectiones in uterum adhibendas, quibus eadem corrumpatur, atque paucos post dies foras ejiciatur. His fere cum firmiter adhæserint viri cl. Pedemontanus, Gordonius, Altomaris, Mercatus, Foësius, Rocheus, Pifo, Cæsalpinus Christophorus a Vega, alique a cl.

Pasta memorati (r), eo res adacta, ut quibusnam fides habenda, difficile sit constituere, præsertim cum dubium non tollant omne, & Petrus Forestus (s), qui quamvis Græcorum opinionem sectetur, in utero tamen quandoque relictam Secundinam necem intulisse deprehendit; & Fabricius ab Aquapendente (t), qui licet Secundinæ retentionem minus pertimescendam esse docuerit, propterea quod corruptam paucos post dies eandem exisse sæpe viderit, quandoque tamen id non modo non accidisse, sed mulieris interitum vidisse testatur; & Elias Camerarius, qui fortem Secundinæ uteri parietibus adhæSIONem magni faciendam esse admonuit, cum male puerperam mineatur. Neque vero deterrere nos debent funestissimi casus, qui passim leguntur, & in Marchetto (u) narrante de utero loco Secundinæ abrepto, & extracto, & in la Mothe (x) de portione uteri substantiæ avulsæ, & in Werhof (z), & Bartholino (a), aliisque ab Hallero memoratis (b), qui perniciosissimos operationis effectus adnotarunt, cum eadem ab perito Chirurgo sit instituenda, a prudenti Medico consulenda, qui quo manus dirigenda, quid digitis apprehendendum ignorare non modo non debent, sed violentiæ gradus, quæ clauso jam uteri orificio, aut Secundina uteri parietibus firmiter adhærente necessario consequitur, solidarum uteri partium resistentiæ, atque fluidorum per ipsas excurrentium indoli, parturientis viribus aptare, ad eas lacerationes, scissuras, abrasiones uteri substantiæ præcavendas, a quibus hæmorrhagias oriri Aretæus adnotavit (c), convulsiones Paræus (d), uteri inflammationes Platerus primum (e), mox Boerhaavius (f). Quod si probe diligenterque teneatur, jam quæstionis momentum eo redigi posse perspicuum est, ut sine labore summo, ac difficultate discutiatur. Ubi nimirum agere peritus debeat Chirurgus, prudens Medicus consulere, antequam operationem aggrediantur, in ea sedulo, & accurate animum, curamque convertent, quæ cum

(n) Tetr. 4. serm. 4. cap. 24. (o) lib. 6. cap. 75. p. m. 264.

(p) Tom. 1. p. 1. c. 14. p. 29. (q) lib. 3. fen. 21. tract. 2. cap. 16. f. 397.

(r) l. c. consid. 13. (s) lib. 28. obs. 79. (t) Op. di Chirurg. p. 2. cap. 87.

(u) Obs. med. Chir. 61. (x) Obs. 399. p. 608. (z) l. c. p. 291.

(a) Cent. 2. hist. 91. (b) De concept. tex. 685. (c) Lib. 4. cap. 11. p. m. 70.

(d) Gynec. tom. 2. cap. 18. (e) Prax. tom. 2. cap. 13.

(f) apud Haller de concepti. tex. 685.

cum Secundinæ retentione conjuncta sunt, & ubi nec hæmorrhagia, nec inflammationis periculum prohibeat, res vero sit cum debili, ac cacochema muliere, non solum emollientia, & relaxantia, quibus uteri orificium, si plus æquo angustum sit, dilatetur, adhibebunt, ita suadente cl. Mauriceau, qui ut alibi a nobis dictum est (g) violentam uteri orificii dilatationem tantifaciebat, ut Secundinas hac de causa utero hæreere sæpius maluerit, atque earum extractionem in aliud tempus differre. Quod Paulus ipse Ægyneta docere olim visus est (h) inquit: *Si os occlusum sit, nec inflammetur, nullam vim adhibere necesse est, sed instillationibus lenibus, & copiosis insidentibus, insersionibus, & cataplasmatibus uti, ut sic aperto vulvæ orificio commode extrahi..... possit*, nempe fœtus, de quo loquitur: cum idem in extractione quoque Secundinæ præstandum docuerit (i). Ex quibus apparet emollientia externa hic præcæteris commendari, atque optime hæc in re sensisse videntur Avicennas, Salius, Mauriceau, Jo. Fortis alique, qui ad expellendam Secundinam injectionibus, ut supra vidimus, emollientibus usi sunt. Tum vero adhibebunt impellentia omnia, quæ in molli, & fœtu mortuo commendavimus (k), ita postulante solidarum partium laxitate, cruoris, ac spirituum inertia, atque segnitie, ut illæ videlicet in validiores, vehementioresque contractiones agantur, hæ vero exagitentur, atque ea ratione afficiantur, qua opus est ad uberiores spirituum secretionem, atque expeditiorem in universi corporis fibras, ac propterea ipsius uteri influxum, ut inde dictis de causis retenta Secundina extra uteri confinia educatur. Atque optime hoc in casu sensisse quoque videntur Hippocrates, Plinius, Bonaciolus, Geoffroy, Fallopius, Jo. Fortis, Guarinonus, Cardilucius, Corbejus, Ermullerus, Juncherus, Nenterus, Gesnerus, Augenius, alique, qui hæc ad Secundinas expellendas insignes habere vires testati sunt.

XV. *Si e contra inflammationis periculum adsit &c. Solam venæ sectionem &c.* A cl. Andrea Pasta quamlibentissime fuerim, qui eorumdem usum condemnat, si plethorica

fuerit mulier, si robusta, si orgasmo sanguinis æstuet, ac rarefcentia, si ad functiones omnes obeundas alacris, atque expedita: quo casu venæ sectionem ratione plenitudinis habita instituendam crediderim, atque eam multo magis, si uteri inflammationis suspicio adfuerit ex brachio primum, mox pede celebratam ob rationes alibi allatas (l), ex pede solum cum nihil istiusmodi accidisse noverimus, ut fere la Feure, Tulpius, Jo. Fortis tradiderunt.

XVI. *Si sanguinis hæmorrhagia urgeat, ad Secundinæ extractionem statim deveniendum, etiamsi vim &c.* Si hæmorrhagia sanguinis cum Secundinæ retentione conjuncta sit, ecquis ad ejusdem extractionem statim confugiendum esse non putet? Jam hæmorrhagiam ab extraneis corporibus prodeuntem nec venæ sectioni, nec adstringentibus medicamentis obtemperare, immo solam ejusmodi corporum extractionem ad cohibendum fluxum, vel morbi recidivam præcavendam parem esse D. Puzos præeunte alibi adnotavimus (m). Quo loco etiam longa experientia D. la Mothe (n) comperitum esse vidimus perdurante sanguinis fluxu, aut extranei corporis nondum ex utero ejecti, aut alicujus tantum portionis, aut unius alicujus integri, perfectique in utero remanentis indicium prope certissimum præberi, quod quantumvis mole minimum sit, membranarum tamen uteri, vasorumque sanguinem effundentium orificia patula, & aperta conservat. Non immerito propterea ab eodem la Mothe traditum (o), etiamsi violenter sit dilatandum uteri orificium, Secundinam extrahendam, ut sanguis sistatur. Si hisce tantum finibus coerceatur illorum opinio, qui Massariam, Frigium, Heurnium, Langium, Hildanum, laudatum la Mothe, Vualdchmidium sectantes Secundinam statim a partu extrahendam prætendunt, non est cur mulrum pugnemus. Cum enim uteri orificium statim post partum apertum sit, nihilque aliud intuentibus appareat a vaginæ principio ad uteri usque fundum, quam insignis cavitas adnotante cl. Dionis (p), manum introduci in uterum commode posse, nullaque difficultate, ac Puerperæ dolore, manifesta res est.

(g) cap. 8. com. 15. (h) cap. 74. lib. 6.

(i) l. c. cap. 75. (k) V. l. c. com. 17. 18.

(l) V. cap. VI. (m) Cap. 8. com. 8. (n) Obs. 13.

(o) Obs. 394. (p) Des accouch. liv. I. p. 52.

est. Quod diligenter tenens Deventerus (q) vomitus, aut sternutationis promovendæ, aliarumque rerum, quæ Secundinam expellere reputantur minus sollicitus, quæ in angusto, duro, ac dolente utero summe esse nocua opinatur, manus injicit, ut ejus ope Secundinam educat, naturæ hac via laborem subtrahens, quam tamen ubi præ hæmorrhagiæ vi, aut inflammationis periculo res in arduo sita non sit, multo tutius operari sentiendum est, quam expertissimum quemque Chirurgum. Quid enim quod aliqua semper violentia opus sit in Secundina extrahenda? Cum nimirum difficulter ex utero plerunque ejiciatur, quod uteri parietibus firmiter adhæreat, eam avelli non posse, etiamsi aliqua sui parte separari jam cœperit, aut minus adhæreat, ut cl. Mauriceau fere tradit (r), quem cl. de Buffoon in hac parte sequutus est (s), nisi digiti inter ipsam, & uterum immittantur, eo usque dum tota separetur, perspicuum est. Quid si omni sui parte jam utero æqualiter adhæreat, atque ea ratione, ut unum idemque corpus videatur? Jam id non semel deprehendisse testatus est cl. la Mothe (t). Vel ab inferiori, ac posteriori uteri parte exordiamur, ut idem la Mothe animadvertit (u), quem cl. Solingenius, atque Hartranftius sectati sunt (x), eodem ipso tempore, quo pollice, & indice Secundina paulatim avellitur, aliorum digitorum ejusdem manus dorso uteri parietes in arcum flexos servandos esse passim existimant, ut facilius hinc Secundina avellatur, atque uteri parietes in naturali eorum directione, ac situ permaneant. At si Secundinæ marginem ab uteri substantia manu in uterum immissa internoscere clare Chirurgus nequeat, non leve subesse periculum, ut digiti in ipsius corpus infigantur, aut eadem disrumpatur, nec integra omnino ejiciatur, aut in uteri quoque substantiam sese iidem insinuent, altiusque penetrent, atque hinc inflammationes uteri, aut sanguinis profluvia, aut sævissimæ convulsiones, atque alia lethalia symptomata proficiscantur aptissime adnotavit cl. Pasta (z). Quod internoscere quamvis periti sit Chirurgi, immo certissima signa tradantur,

eamdem ne semper Secundinæ retentionis causam esse judicemus? Jam frequentius Secundinæ retentionem ab interni uteri orificii constrictione repetendam esse cl. Mauriceau præeunte supra adnotavimus. Tunc vero optime se gerere, qui ab emollientibus, ac relaxantibus initium curationis sumunt dictum est. At in ejusdem dilatatione quasi per gradus procedendum jam Hippocrates docuit (a), cum ob alias rationes, tum ob hanc potissimum, ne uteri substantia discerpatur, aut inflammetur, ut jam Salius animadvertit (b). Adeo verum est magna semper violentia opus esse in Secundina extrahenda, quæ nisi a mortis discrimine prope certissimo, in quo mulieres sint constitutæ propter hæmorrhagiam indicetur, nunquam adhibenda.

XVI. Si sanguinis hæmorrhagia urgeat, ad Secundinæ extractionem statim deveniendum, etiamsi vim adhiberi oporteat, quæ tamen &c.) Hoc loco fateor me justis laudibus æquare non valere novam expertissimi Ruyschii methodum, quæ, ut conjicit laudatus Pasta, in evitanda non solum insigni in uterum violentia consistit, aut nimis notabili, ut cl. Mauriceau illam nuncupavit, sed in ea quoque, quæ insigni, minusque notabili minor esset, veritus enimvero, ne hæc eadem plus damni Puerperæ afferret, quam quod ex Secundinæ retentione impenderet. Si mihi hac lenique ratione Secundinæ extractionem obtinere non poterat, ne in summum vitæ periculum mulierem adduceret violentia, quæ major esset adhibenda, omnem sollicitudinem relinquebat, Secundinam naturæ curæ, ac diligentia committens, ut eadem postea extra corporis confinia foras ejiceretur. Et vero ecquis non videat quemcumque violentiæ gradum plus damni afferre, quam Secundinæ retentionem? Id quod præ cæteris animadvertit cl. Werlhof (c) scriptum relinquens, tunc cum Secundina, aut aliqua ejusdem portio uteri parietibus firmiter adhæret frequentius quidem corruptione subsequente per se avelli, atque extra uterum cum symptomatibus minime spernendis exire, tutius tamen, quam si violenter extrahatur, atque uterus, aut adjacentes partes lædantur.

Vio-

(q) De art. obstetric. cap. 28. (r) l. c. lib. 2. cap. 10.

(s) hist. naturel. tom. 4. chap. 11. (t) Obs. 383. 389. 390. 391. (u) l. c.

(x) Apud Haller. de concept. tex. 685. (z) l. c. n. 199. (a) De morb. mul. lib. 1.

(b) In Avicen. lib. 3. fen. 21. tr. 2. (c) Obs. de feb. sect. 6.

Violentam Secundinæ extractionem remedium esse morbo deterius idem Mauriceau testatus est. Quapropter satius esse putat, ubi angustum nimis sit uteri orificium (e), nullaque insignis adsit hæmorrhagia (f), ut sæpe diximus, expulsionem naturæ committere, quam violentiam nimis notabilem utero inferre, quæ ejusdem inflammationem cingere valet, qua in majus vitæ periculum mulier adducatur: id quod pluribus etiam exemplis didicisse affirmat (g) in mulieribus, quæ in puerperio interemptæ sunt, quarum mortem non tam ad Secundinæ retentionem, quam ad inflammationem, qua uterus in violenta extractione affectus est, aptissime retulit. Hinc lethalem jure merito cl. viri Barbetta (h), atque Heisterus (i) appellarunt, damnavit Leporinus, ac expertissimus Werlhof expresse prohibuit. Quandoquidem demonstratum est externis, atque internis adhibitis medicamentis, ubi locum habere posse videantur, tentandam esse Secundinæ extractionem, sed cautissime, si vero optato fine hac ratione potiri non valeamus, satius esse opus omne naturæ committere, quam in violenta extractione majus vitæ mulierum periculum facere; jam liquido apparet omnes, qui hætenus de Secundinæ retentione scripserunt vera dixisse, dummodo tamen quæ scripserint non tamquam generale axioma accipienda esse illorum sectatores contendat, sed peculiari casui, variisque circumstantiis, quæ passim visuntur, aptanda.

XVII. *Quæ si brevi naturæ opere non ejiciatur solis injectionibus ex decoctione malvarum &c.* Si nonnulli forte objiciant tunc cum nec medicamentis, nec manu expelli, aut extrahi possit Secundina, suppurantia saltem in uterum injicienda, ut in pus mutata sensim effluat, ut præ cæteris a Riverio (k), & a Jo. Forti (l) traditum est, iis quamlibetissime indulgebimus: dummodo tamen mitiora seligantur, inter quæ decoctionis malvar. alth. parietar. femin. lin. addit. ol. lil. albor. & butyr. eminent, quibus ad facilitiorem uteri orificii dilatationem, ac Secundinæ corruptionem ciendam uti consuevisse Mauriceau supra vidimus. Deinceps si uterus sit detergendus a pravis impressionibus, quæ a Secundinæ corruptione proficiuntur, parentur ex decoctione hordei, agrimonix &c. ut idem Mauriceau egregie præcepit. Sic enim fiet, ut facilius copiosum pus effluat ex utero, quod boni ominis esse, ac magnam vim facere ad sperandum fore, ut corrupta, ac putrescens Secundina sexagesimo quoque die foras ejiciatur Sennertus (m) adnotavit, nisi præ morbi vi jam citius mulier intereat, ut ipse Jo. Fortis testatus est. Quod licet cl. Pastæ minus arrideat, nunquam se vidisse affirmanti (n) Secundinæ corruptionem in longum adeo tempus protrahi, immo vix alteram, aut tertiam hebdomadem abortuum Secundinas attingere, exempla tamen earum, quæ suppuratæ, atque in pus summe foetidum redactæ triginta, quadraginta post dies ex utero effluxere in Mauriceau (o) passim leguntur, atque cl. Werlhof (p) confirmare eadem videtur, qui cum docuerit satius esse Secundinam integram, aut aliquam ejus portionem, cum uteri parietibus firmiter adhæret, in eodem relinquere, quam eam extrahendo utero ipsi, aliisque adjacentibus partibus noxam inferre, ad id vehementer credendum adductum fuisse subdit, postquam longa experientia compertum habuerit quamplurimas mulieres, quæ abortum eodemque tempore Secundinæ retentionem passæ sunt, quæ post aliquot etiam menses vel integram, vel in frustula divisam feliciter eandem excreverunt.

(d) off. 164. 176.

(e) off. 104. 597. 614. 639. &c. (f) off. 235. 597. (g) off. 162. 294. 578. 658.

(h) Chir. p. 2. sect. 5. cap. 155. (i) l. c. (k) l. c. (l) l. c.

(m) Pract. lib. 4. p. 2. sect. 7. cap. 2. (n) l. c. sect. 103. n. 2.

(o) Obs. 297. 474. 551. (p) l. c.

I N D E X

RERUM, ET VERBORUM.

A

- A** Bortus quinam dicendus? 38. 180. 181
 Quas causas agnoscat? 38. 173. 174
 Hæmorrhagiæ uteri causa cur? 39
 Fluoris albi. 63
 Sterilitatis. 147
 Abortus remedia. 173
 Cur metuendus? 189
 Imminentis signa quænam? 201
 Abortiva medicamenta quænam? 182
 Nullius sæpe efficaciam sunt. 16. 183
 Absorbentia quomodo agant ad abortum præcavendum? 199
 Acetum rosaceum proficuum in Syncope gravidarum. 194
 Et simplex. ibid.
 Acida an optima sint. 21
 Quomodo menses supprimant? ibi.
 Acidum pancreatis proxima affectionis hystericiæ causa esse nequit. 81
 Remota quomodo esse queat? 84
 Acus punctura minus tuta in tympanitide. 143.
 Adstringentia ad abortum præcavendum commoda quænam? 200
 Aer valde calidus quid præstet in corpus? 19
 Frigidus quid? ibid.
 Cur Menses supprimat. 20
 Optimus quinam dicendus. ibid.
 Purus quinam. ibid.
 Infestus cur foeminis infestus? ibid.
 Quinam eligendus? ibid.
 Humidus, & palustris cur fluoris albi causa? 63
 Intemperatus Chloroseos causa. 128
 Frigidior Tympanitidis uterinæ. 173
 ---- Et partus difficilis. 209
 Aer præstantissimum elasticum. 131
 Æstus insignis corporis acredinis inditium cur? 26.
 Ætas juvenilis furoris uterini causa. 124
 ---- Decrepita morbis obnoxia. 2
 Pubescens corporis mutationes indicit. 83
 Menstrui sanguinis copiam tribuit. 6
 Ætas juvenula quomodo sterilitatem efficiat? 147.
 ---- Cur partum difficilem. 206
 Ætas juvenilis quomodo fluori albo tribuat? 61.
 Agni casti virtutes in furore uterino. 141
 Alimenta optima quænam? 20
 Alimenti inopia abortus causa. 181
 Aloes quibus constet principiis? 30
 In hystericiis malis minus tuta. 31
 Quas vires habeat? 115
 Hæmorrhagia laboranti exhibenda non est. ibid.
 Aloes purgans simul, & diureticum. 117
 Alvi fluxus in gravidis causæ, remedia. 173. 174.
 Ejus causæ aliis communes. 176
 Alvi stypticitatis in gravidis causæ. 173
 Aliis communes quænam? 176
 Peculiares in gravidis. 177
 Aluminosa quandonam adhibenda in gonorrhæis? 73
 Qua forma? ibid.
 Alumen quid sit, & quomodo agat. 47
 Non semper tutum remedium, nec omnibus præscribendum. 48
 Amnii liquor foetus nutritioni necessarius. 7
 Excrementitius humor non est. ibid.
 Amasiorum blanditiæ quomodo furori uterino tribuant? 124
 Amor quid sit? ibid.
 Quomodo concilietur? ibid.
 Quomodo furorem uterinum excitet? 125
 Ambari efficacia in sterilitatem quænam? 166
 Anastomosis quid sit? 36
 Uteri hæmorrhagiæ causa. ibid.
 Animi vis insignis ad alterandum corpus. 22. 61.
 Animi quies quantum commoda. ibid.
 Animi pathemata uterinæ hæmorrhagiæ causa. 41
 Propterea in eadem affectione evitanda. 54
 Hystericiæ affectionis causa. 86
 Inflammationis uterinæ. 102
 Evitanda propterea in hoc morbo. 115
 Læthaliū morborum causa. 103
 Puerperis infesta. ibid.
 Tympanitidis causa. 137
 Abortus causa. 188
 Partum difficilem cur efficiant. 209
 Animi quies optimum auxilium ad præcavendum abortum. 198
 Ani clausura in hysterica affectione unde? 81
 Ani

Ani hæmorrhoidum in gravidis causæ proximæ aliis communes. 175
 Remotæ differunt. 177. 244
 Anodyna medicamenta quandonam commoda in paroxysmo hystericæ affectionis? 91
 Quænam sint? ibid.
 Antimonium diaphoreticum quomodo agat in gonorrhœis. 72
 Aorta descendens in fœminis quomodo se habeat? 11
 Apoplexiæ causa quænam. 87
 Ejus symptomata frequentioria. 88
 Aquæ frigidæ noxiæ quam plurimæ. 19
 Aquæ frigida menses supprimit. ibid.
 Aquæ frigidæ vis insignis in sapore, aut Syncope hystericæ. 92. 194
 Aquæ frigidæ potio fluentibus Lochiis uteri inflammationis causa. 103
 ----- Aliorum graviorum morborum, si nimis frigida bibatur. ibid.
 Aquæ Nocerianæ facultas in Mensium suppressione. 33
 In fluore albo legitimo. 67
 In cancro. 119
 Aquæ Beatæ Virginis, Brandulenses optimæ in uteri hæmorrhagia. 53
 Brandulenses infœcundas reddunt Mulieres. 164.
 Primæ, aut Aponenses commodissimæ in gonorrhœis. 74
 Item, & Brandulenses in uteri abscessu. 116.
 Beatæ Virginis, aut Aponenses in sterilitate eximie. 164
 Aquæ Tetutianæ minus commodæ in dysenteria gravidarum. 195
 Aquæ acidulæ cur noxiæ in gonorrhœis. 74. 75
 Cur commodæ in hystericæ affectione? 95
 In uteri scirrho? 117
 An in sterilitate locum habere queant. 223
 Aqua spermatis ranarum optima in uteri hæmorrhagia. 47
 Aqua pariter Spertiolæ cur. ibid.
 Aqua an fluiditatem sanguini conciliet. 49
 Si frigida exhibeatur optima in uteri hæmorrhagia. ibid.
 Aqua aurantium viridum melior decoctione in uteri hæmorrhagia. 51
 Foliorum quercus in fluore albo. 69. 70
 Aqua decoctionis hordei optima in ardore floris albi. 70
 Aqua Menthæ Quercetani quomodo paretur? 73. 74.
 Eximii usus in gonorrhœis. ibid.
 Aqua styptica Lemerii paris efficaciz. ibid.
 Aquæ potus liberalis uteri inflammatione de-
 tentis cur concedendus? 114

Moderate tepida exhibenda. 115
 Aqua Reginæ Ungariæ optima in Syncope gra-
 vidarum. 194. 195
 Aqua simplex subacidis alterata cujusnam ab-
 ortus remedium? 199
 Arcanum duplicatum quid sit? 30
 Artemisia quas vires habeat in morbis Mulie-
 rum? 32
 Aromatica volatilia cur in sterilitate commo-
 da? 166
 Ascites quomodo differat ab uteri hydrope. 138.
 Utriusque signa quænam? ibid.
 Aselli decocti oleo seminum lini proficui in hæmorrhoidibus. 197
 Astrorum potentia in corpora nulla. 3

B

BAlnea emollientia in Mensium suppressio-
 ne commoda. 27
 Balneorum facultates eximie. 33
 Balneum, cui brachia immergantur optimum in uteri hæmorrhagia. 45
 Balnea, & fomenta regioni uteri æque com-
 moda. 48
 Quomodo paranda. ibid.
 Balnea aquæ dulcis quid præstent in canceri curatione? 119
 In furore uterino. 141. 142
 Balsamica cur purgantibus intermiscenda in gonorrhœa? 75
 Balsamum Copaiba cæteris præferendum. ibi.
 Balsamum Galbanetum uterinum Sennerti exi-
 mium in hystericæ affectione. 91
 Bardanæ radix eximia in fluore albo. 68
 Bellidis virtus in fluore albo notho. 69. 70
 Borax mineralis quandonam locum habet in uteri inflammatione? 115
 Boracis mineralis vires ad molas expellendas. 170.
 Ad partum difficilem accelerandum. 212
 Bryoniæ radix specificum in hystericæ affec-
 tione nullius virtutis. 94. 95
 Quomodo adhiberi queat, & quando? ibid.
 Bubo venerens undenam oriatur? 66
 Bulbus recens Ari quomodo agat? 32

C

CAchexia in uteri hæmorrhagia unde? 35
 Camphora quid præstet in furore uteri-
 no? 142
 Canceri curatio nulla. 119
 Cancer externus minus periculi portendit. ibid.
 Canceri fluviales in oleo costii optimi in hæ-
 mor-

morrhoidibus.	197
Cardiaca medicamenta quandonam adhibenda in partu difficili?	212
Quænam?	ibid.
Carnes Animantium optimæ quænam?	21
Carnes fumo induratæ cur Menses supprimant?	ibid.
Carnes volucrum fluoris albi causa.	61
Carnes affatæ optimæ in fluore albo.	70
Cassia vires in gonorrhœa.	71
In hæmorrhoidibus.	197
Castoreum optimum in affectione hysterica.	95.
In expellendis molis.	170
Centaurium minus quas vires habeat?	32
Ceratum Tacamahaca optimum in uteri hæmorrhagia.	52
Choloroseos essentia, causæ, prognosis.	22.
121.	
Curatio.	122
Cholorosim summe interest a cachexia distinguere.	129
Quomodo?	ibid.
Ejus causæ perperam assignatæ.	ibid.
Quænam vere sint?	130
Cur contumax morbus sit?	ibid.
Cur in viscerum tumores transeat?	ibid.
Cur in hydropem?	ibid.
Cibi opipari sanguinis plethoræ tribuunt.	6
Cibi acres aromatici quomodo uteri hæmorrhagiam inducant?	40
Cibi salvia, & rore marino alterati optimi in fluore albo.	70
Ciborum nausea quomodo abortum faciat?	181
Cibi pravæ indolis evitandi in Lienteria gravidarum.	194
Ciborum qualitas eligenda in morbis acutis prægnantium.	201
Cichorii vires quænam?	33
Clavus hystericus undenam oriatur?	45
Clysteres commodi ad menses revocandos quonam?	33
In uteri hæmorrhagia.	46
In paroxysmo hystericae affectionis.	90
In uteri inflammatione.	111
Clysteres acres quas vires habeant ad molas expellendas?	170
Ad partum accelerandum.	212
Quandonam emollientes adhibendi?	168.
Cocholatæ usus in sterilitate eximius?	166
---- In vomitu gravidarum.	193
Coitus in furore uterino eximie virtutis.	142
Colica hysterica undenam oriatur.	80
Colica Pictonum cur dirus morbus.	134
Conceptione peracta quid utero accidat.	6. 7
Conceptio quid sit?	145. 146

Ejus causæ quænam?	ibid.
Conceptio falsa quandonam contingat.	147
Conserva rosarum eximia in uteri hæmorrhagia.	52
Conserva rosarum, cytoniorum proficua in alvi fluxibus gravidarum.	196
Conjugium optimum hystericae affectionis remedium.	84
Convulsio in uteri hæmorrhagia unde?	35
Convulsionis causa undenam repetenda.	136
Cordis palpitatio hysterica unde?	81
---- In Mensium suppressione.	24
Cordis palpitatio causæ in gravidis aliis communes.	175
Non ita remotæ.	177
Cornu Cervi vires in fluore albo notho.	68
Corpus quandonam debitam staturam acquirit?	3
Crocus quas vires habet?	30
Cur minus tutus quandoque in Mensium suppressione?	31
Efficax ad molas expellendas.	170
Ad partum accelerandum.	212
Crura foeminarum crassiora cur?	8
Cubiculus moderate frigidus eligendus in uteri hæmorrhagia.	54
Cucurbitulæ ad mammas an applicandæ in uteri hæmorrhagia?	44
Quomodo applicandæ?	45
Cuticulæ capitis dissolutio in foetu, mortis ejusdem signum.	218

D

Deambulatio interdum partus difficilis remedium.	214
Decubitus gravidarum in ventrem quomodo partum difficilem efficiat?	209
Dentes in pueris quandonam erumpant?	3
Quandonam desinant?	ibid.
Diarrhœæ biliosæ cur acredinem sanguinis arguant?	26
Diarrhœæ in gravidis causæ.	234. 236
Ejus causæ proximæ aliis communes.	173. 174
Diapidifis quid sit.	36
Diascordei Fracastorii virtus in fluore albo.	69.
Distami Cretici vires ad molas expellendas.	169.
Dies critici septenario numero continentur.	3
Diæresis quid sit.	36
An uteri hæmorrhagiæ causa?	ibid.
Diætæ regimen in fluore albo.	70
Diætæ omnium præstantissimum auxilium in canceri curatione.	120
Optima in furore uterino.	142
Diætæ tenuis in morbis acutis abortus causa.	fa.

fa.	182
Interdum præservativum eximium.	198
Dolores vagi in Mensium suppressione unde?	23.
Dolor nephriticum mentiens in hysterica affectione unde?	80
Dolor in cancro intolerabilis quibusnam leniendus?	130
Dolor in Tympanitide quinam?	132
Quas partes occupet?	139
Dolores colici, illiaci hysterici a doloribus partus distinguendi.	206
Partum difficilem quomodo reddant.	209

E

EBuris vires in fluore albo notho.	68
Electuarium de hiera cum croco in Mensium suppressione commodum.	31
Electuarium excel. Sacchii quomodo paretur?	72.
Cur vires insignes habeat in gonorrhœis celiticis.	ibid.
Emulsiones frigidae optimæ in fluore albo legitimo.	67
Etiam proficua in abortu.	199
Endiviæ vires quænam.	33
Emplastra graveolentia commoda in hysterica affectione.	90
Epilepsiæ symptomata maxime propria.	87
Quomodo differant ab hystericeis?	88
Eruca efficax in sterilitate.	166
Exercitio nimio Menstrua imminuuntur.	6
Exercitii moderati utilitates.	8. 61
Exercitii violenti incommoda.	21
Abortus causa.	187
Extremorum frigus in uteri hæmorrhagia cur?	35.
Extranea corpora in utero post partum relicta uteri hæmorrhagiæ causa.	40
Cur statim ejicienda?	ibid.
Et causa hysterice affectionis.	84
Extrinsæca medicamenta in uteri scirrhi plurima.	117
Quo ordine adhibenda?	51

F

FABæ an inter sterilitatis causas referendæ?	150.
Faciei pravus color in Mensium suppressione unde?	23
In uteri hæmorrhagiæ?	35
Falsum germen quid sit?	155
Ejus varia descriptio.	ibid.
An ad uterinos polypos referendum?	156
An vere detur?	158

Falsi germinis expulsio an naturæ committenda?	168
Fœtus quandonam in utero sese moveat?	3
Quandonam ad exitum promptus.	ibid.
Quomodo in utero nutriatur.	7. 8
In gravidis uteri hæmorrhagia laborantibus statim extrahendus.	42
Fœtus mortuus diu in utero incorruptus servari potest.	100
Fœtus an extra uterum accrescant.	152
Eorum exempla non pauca.	ibid.
Quomodo formentur in utero.	154. 155
Grandiores monstrosi quomodo abortus causa.	184
Contra naturæ ordinem positi, aut numero plures.	ibid.
Cur in utero moriantur.	203
Fœtus mortui signa.	ibid. 217. 218
Fœtu mortuo quid agendum?	ibid.
Fœtus ante septimum Mensem an vivere possint?	203
Ad abortum revera referendi.	204
Fœtus retentio in utero cur pertimescenda?	210.
An incorruptus diu servari possit?	ibid.
Fœtus mortui eductio quo tempore, & modo instituenda?	219
Fœcunditatis æstimatio undenam repetenda?	161.
Commoda quænam.	162
Febris lenta in uteri hæmorrhagia unde?	35
Febris lactea cur distinguenda a febre uteri inflammationi superveniente?	104
Quomodo?	5
Fermentatio sanguinis menstrui fluxus causa perperam habitus.	4. 5
Flatus in hysterica affectione unde?	83
Flatuum causæ quænam?	132
Flatuum eruptio in tympanitide cum levamine unde?	135
Flatus discutientia quænam.	142
Num in tympanitide sint adhibenda?	ibid.
Fluida aliis fluidiora quomodo simul viscidiora?	18
Fluoris albi essentia, differentiæ, signa.	55
Prognosis, remedia.	ibid. 56
Fluor albus quas vias agnoscat?	ibid.
Benignus a virulento qua ratione distinguendus.	ibid. 57
Virulentus in quo consistat?	59
Quomodo differat a fluore albo?	60
Fluor albus notus cur fœminis cachecticis familiaris?	62
Cur otiosis & somno deditis?	ibid.
Fluor albus legitimus cur omnis periculi expers.	64
Nothus cur steriles, & melancholicas reddat	

- dat foeminas? 65. ibid.
 Cur in uteri prolapsu desinat? ibid.
 Fluor albus virulentus quomodo tractandus? 70.
 Fomenta emollientia quandonam in Mensium suppressione commoda? 27
 Fetus quot modis preparari queant? 113
 Eorum usus eximius in plerisque morbis. ibid.
 Ex sola aqua tepida cur in puerperis. 114.
 Frictiones quandonam commoda in Mensium suppressione? 27
 Asperæ brachiis institutæ optimæ in uteri hæmorrhagia? 45
 Frictionum vis in sopore, aut Syncope hysterica. 92
 Frictiones in uteri inflammatione quo in loco instituendæ? 114
 Frigus extremorum in hysterica affectione unde? 81
 Fungus Melitenfis optimus in uteri hæmorrhagia. 46
 Funiculi ad foetus collum circumscriptio an detur? 186
 Quomodo abortum faciat? 187
 Quomodo partum difficilem? 208
 Furoris uterini essentia, causæ, signa, prognosis, curatio. 120. 121. 122
 Furor uterinus quomodo differat a salacitate, ab uteri fervore, a pruritu? ibid.
 Furoris uterini triplex gradus. 124
 Quomodo dignoscatur. 125
 Symptomatum explicatio. ibid.
 Cur in Mania terminetur? 126

G

- Galeopsis optima in fluore albo notho. 69.
 Gelatinæ rasuræ eburis, cornu cervi eximii usus ad abortum præcavendum. 199
 Generatio quid sit? 203
 Glandosum corpus, seu Prostata gonorrhœæ sedes. 59
 Globi sensus in hysterica affectione unde? 80
 Glutinosa ad abortum præcavendum commoda quænam? 200
 Gonorrhœa in foeminis quid sit? 59
 Quam sedem agnoscat? ibid.
 A fluore albo quomodo distinguenda? 60. 66.
 Gonorrhœa interdum ad extremum usque vitæ comitatur. 61
 Gonorrhœæ signa multa, sed incerta. 64

- Undenam probabiliora desumenda. ibid.
 Grana cur citius, aut ocius germinent? 204
 Graviditas quid sit? 24
 Quomodo a Mensium suppressione distinguenda. ibid.
 Gravidæ omnibus morbis ordinariis premi solent. 190
 At præcipuis quibusdam vexantur. ibid.
 Guajaci ejusque corticis virtutes in fluore albo notho. 68
 Interdum noxium. ibid. 69
 In gonorrhœis quoque diuturnis. 73. 74
 Interdum noxium. 74
 Gummi Sagapenum quas vires habeat? 30. 31.
 Cur minus tutum quandoque in Mensium suppressione? 31
 Gummi arabicum, tragacanthum optimum in uteri hæmorrhagia. 50
 Gummi elemi eximii usus in gonorrhœis. 73
 Gummata resinosa cujusnam efficaciam in uteri scirrho? 117
 Quomodo exhibenda. ibid.
 Cur evitanda in cancro? 118

H

- Hæmorrhagiæ menstruis suppressis quænam contingant? 13
 Hæmorrhagiæ aliarum partium in Mensium suppressione parum periculosa. 27
 Hæmorrhagiæ primum sistendæ levioribus medicamentis. 49
 Hæmorrhagiæ molis supervenientes cur plerunque lethales? 162
 Quomodo tractandæ? ibid.
 Hæmorrhagiæ abortus causa. 181
 Hæmorrhoides Menstruorum loco. 13
 Hæmorrhoidalis fluxus salutaris quinam. ibid.
 Hæmorrhoidum in gravidis causæ. 173
 Hiera purgans simul, & diureticum. 117
 Hirudines quandonam applicandæ in hæmorrhoidibus? 197
 Horminum optimum in fluore albo notho. 68
 Horrores confusi in uteri suppuratione unde? 106.
 Humores crassi, viscosi, & lenti quid sint? 17.
 Quomodo inter se differant? ibid. 18
 Humores tenues, fusi quid sint. ibid.
 An Menses suppressere valeant. ibid.
 Hydatides quid sint? 129
 Hydropem constituunt vesicularem. 130
 Hydrops fluori albo cur succedat? 65. 66
 Hydropis uteri essentia, differentia, causa, signa.

signa. 120. 121
 Curatio. 122
 Hydrops uteri differentia ab hydrope ovarii. 130.
 Hydrops serofus a tympanitico distinguendus. 131.
 Tympaniticus frequentior est. ibid.
 Quas causas agnoscat? 132
 Hydrops uterinus a graviditate distinguendus. 139.
 Cur difficilis sanationis? 16. 140
 Hydrops serofus cum tympanitico cur facile conjungatur? ibid.
 Hymen quid sit? 147
 An virginittatis nota? 148
 An sine ejusdem laceratione gravidatio fieri queat? ibid.
 Hymenis sectio quandonam instituenda in partu difficili? 212
 Hypochondriaca affectio in quosnam morbos terminetur. 81
 Hysterica affectionis causa. 75. 76
 Differentia ab affinis morbis. ibid.
 Curatio in paroxysmo. ibid. 77
 Extra paroxysmum. 77
 Hysterica affectio omnium morborum specie illudit. 78
 Ejus symptomata male explicata per vapores. 78. 79
 Male per uteri ascensum. ibid.
 Male ab aliis per tubas, ac testes dimotos. 79. 80
 Quomodo commode magis? 80
 Hysterica affectionis symptomata eadem quæ hypochondriacæ. 81
 Hinc causa eadem nonnullis habita, sed perperam. 82
 Hysterica affectio in quosnam morbos terminetur? ibid.
 Hysterica affectionis causæ remotæ. 83
 Differentia ab aliis morbis quomodo statuenda? 87. 88
 Hysterica Mulieres a mortuis quomodo distinguendæ? 89
 Hysterica affectio cur raro lethalis? ibid.

I

I Cterus in hysterica affectione unde? 80
 Ictus supra regionem uteri inflammationis ejusdem causa. 105
 Jecur anguillæ ad molas expellendas efficax. 171.
 Iliaca affectio in hysterica affectione unde? 80.
 Immersio in aqua frigida cur Mensium sup-

pressionem cieat? 20
 In aqua calida quomodo eosdem promoveat? ibid.
 Quomodo morbis capitis medeatur? ibid.
 Impotentia conjugalit a Dæmone an detur? 151.
 Imperforatio uteri cur partus difficilis causa. 207.
 Impellentia medicamenta in metu inflammationis ad fœtum mortuum ejiciendum minus tuta. 218
 Quandonam adhibenda in Secundinæ retentione? 224
 Infantes quandonam periculis vitæ obnoxii? 3
 Inanitas sanguinis Menses supprimit. 16. 17
 Injectiones adstringentes cur evitandæ in fluoris albi initio? 70
 Quo tempore, & quomodo instituendæ? ibid.
 Injectiones quandonam, & quænam adhibendæ in gonorrhœa? 75
 Utrum in uteri inflammatione locum habeant? 111
 Cur variandæ pro vario morbi statu? 112
 In somnium exerciti actus venerei unde? 123
 Inflatio tympanitica quandonam fœminis familiaris? 137
 Inflatio, & tympanitis quomodo differant? 187.
 Inflatio uteri a graviditate distinguenda. 139
 Intempestivi, & inordinati Matris motus quomodo partum difficilem efficiant? 208
 Intensum coeundi desiderium in furore uterino unde? 123
 Ipecacuanhæ radix evitanda in dysenteria gravidarum. 195
 Ira uteri hæmorrhagiæ causa. 40
 Causa abortus. 188
 Ischuria a nimia urinæ copia quomodo fiat? 17.
 Juniores cur narium hæmorrhagiis obnoxii fiant? 13
 Juniperi baccæ quas vires habeant? 32
 Juscula cichoracea commoda in uteri inflammatione. 113
 Cur parca dosi exhibenda. ibid.
 Juscula gelatinosa eximia in vomitu gravidarum. 192

L

L Abor molestus gravidæ abortus causa. 187
 Lactis materia non ex solo sanguine. 7. 8
 Lac eximium in fluore albo legitimo. 67
 In gonorrhœis ex decoctione Sarzæ, & Chinæ. 75
 In

In hysterica affectione.	96
In cancri curatione.	119
Ad abortum præcavendum cum Chocolata.	200.
Lactantes cur non concipiant?	143
Lactis vires insignes adversus suppressionem Mensium.	33
Lamium optimum in fluore albo.	68
Lapis medicamentosus Crollii eximius in gonorrhœis.	75
Lassitudo totius corporis in Mensium suppressione unde?	24
Laudanum cytoniatum optimum in uteri hæmorrhagia.	50
Quandoque adhibendum in gonorrhœis?	53
Laudanum hystericum de le Febour eximium in hysterica affectione.	91
Laudanum liquidum in hysterica affectione.	92.
In lochiorum suppressione.	114
In cancro.	120
Laxantia medicamenta num in Tympanitide adhibenda?	143
Lenientia in furore uterino commoda.	141
Linariæ vires in hæmorrhoidibus.	197
Librorum impudicorum lectio quomodo furori uterino tribuat?	124
Lochiorum nomine quid veniat.	9
Lochiorum suppressio cur pessima puerperis?	100.
Cur semper pertimescenda?	102
Quandonam lethalis?	105
Lumbrici cur septimo anno familiares?	3
Luna nihil tribuit menstruo sanguinis fluxui.	3. 4
Qua ratione agere possit?	ibid.
Lymphæ genitalis vitia quomodo hysterica affectioni tribuant?	83
Fluori albo quomodo?	58
Furori uterino quomodo?	123
Chlorosi quomodo?	128

M

Macies in uteri hæmorrhagia unde?	36
Magisterium ossis Sepiæ quomodo agat in gonorrhœis?	72
Maleficia num inter sterilitatis causas referenda?	151
Malvacea proficua in gonorrhœa.	71
Mala a suppressis mensibus, vel immodice fluentibus plurima.	16
Martialia quomodo agant contra Mensium suppressionem?	30
Quomodo adhibenda?	ibid.
Martialibus cur purgantia intermiscenda?	31
Martialia in hysterica affectione cur anthy-	

stericis, & opiatas consocianda?	95
Membranzæ uteri cur facilius distendantur?	12
Menstrui sanguinis fluxus principium, finis, signa antecedentia, comitantia, causæ.	
Quid ei nomen dederit?	2
Menstrua cur decimo quarto anno compareant?	3
Cur septimo septenario desinant?	ibid.
Menstrui fluxus termini.	3. 4
Ejus causa in fermentatione quomodo explicetur?	ibid.
Menstruum fluxum quænam moveant, & cohibeant?	ibid.
Sanguineæ massæ excrementum perperam habitum.	5
Ejus causa cur plethora.	8
Menstrua an ex uteri, vel vaginæ vasis exeant?	11
An ex arteriis, vel venis?	ibid.
Menstruus sanguinis fluxus in quibusdam gravidis sine noxa adesse potest.	180
Sæpe tamen abortum facit.	181
Menses quomodo naturaliter supprimantur?	16
Præternaturaliter quomodo?	ibid.
Mensium suppressionis præternaturalis causæ quænam.	ibid.
Mensium suppressio a graviditate distinguenda.	24
Ejus causæ quomodo investigandæ?	25
Mensium suppressionis undenam repetenda?	27
Menses diu suppressi uteri Hæmorrhagiæ causa.	38
Inflammationis uteri.	99. 100
Hystericæ affectionis.	84
Mensium suppressio a graviditate distinguenda.	14
Mejendi difficultatis gravidarum causæ proximæ.	175
Remotæ.	177
Metus inter præcipuas abortus causas.	189
Menta eximii usus in gonorrhœis.	73
Mithridatum inter opiata non ignobile.	91
Mœror in Mensium suppressione unde?	24
Molarum essentia, causa, signa, prognosis.	143. 144.
Molæ quomodo generentur?	147
Molæ spurizæ quid sint?	157
Quomodo differant a veris.	ibid. 158
Dari revera contra nonnullos sustinetur.	ibid.
A falso germine utrum oriantur?	ibid.
Spurizæ an placentæ reliquæ esse possint.	
159.	
A gravitate distinguendæ.	159. 160
Ad annos perdurant.	161
Quandonam periculosas hæmorrhagias inducant?	162

Molarum excretio quandonam procuranda? Nutrientia medicamenta cujusnam suppressio-
nis Mensium remedia. 29

171.
Qua ratione? 172
Morbi a celtico veneno quinam? 66
Morbi gravidarum quinam? 173
Morbi acuti partum difficilem efficientes qui-
nam? 207
Motus localis optimus in fluore albo. 70
Motus undas repræsentans in hysterica affectio-
ne unde? 80
Motus Animalium unde? 136
Motus cessans foetus mortui ejusdem signum
firmum non est. 218
Mucilaginosa quomodo agant ad abortum præ-
cavendum? 200
Mulieres ultra annos quinquaginta non men-
struantur. 2
Quæ ultra menstruantur morbo aliquo pre-
muntur. ibid.
Cur varie menstruum fluxum patiantur? 6
Prægnantes quandoque sine noxa purgan-
tur. 7
Lactantes quoque non purgantur. 7. 8
Mulierum structura diversa a viris. 8
Mulierum debilitas cur partui difficili tri-
buat? 200
Mulieres siccae, pingues, gibbæ, claudicantes
cur partui difficili obnoxiae? ibid.
Myrrhata medicamenta num locum habeant
in uteri inflammatione? 114
Quandonam? 115

N

Naturales actiones cur pro varietate tem-
peramenti variae? 203
Narcotica quandonam adhibenda in uteri hæ-
morrhagia? 51
In cancro. 120
Nauseæ, ac vomitus gravidarum causæ aliis
communes. 175
Quænam differant? 177
Nausea ac vomitus in hysterica affectione
unde? 80
Nitrata medicamenta in uteri hæmorrhagia
commoda. 46
Nitrum nonnullis suspectum perperam habi-
tum. 47
Vel simplex, vel corallatum semper opti-
mum. ibid.
Optimum in fluore albo legitimo, & go-
norrhœa. 71
Nitrum sibiutum quid sit? 114
Cur eximias habeat vires in uteri inflam-
matione? ibid.
Nostalgia quid sit? 21
Quas causas agnoscat? ibid.
Tom. V.

O
Obstructiones imi ventris undenam repeten-
dæ. 18
Odores foetida optima in sopore, aut
Syncope hysterica. 93
Quandoque abortus causa. 189
Suaveolentia e contra ad hysterica affe-
ctionem disponunt. 85. 90
Quandoque in Syncope optima. 87
Oleum amygdalarum dulcium optimum in
Mensium suppressione. 29. 32
In paroxysmo hystericae affectionis. 90
Extra paroxysmum. 96
In uteri inflammatione. 111
Ad molas expellendas. 169
Ad leniendas hæmorrhoides. 197
Oleum buxi destillatum optimum in hæmor-
hoidibus. 197
Oleum quoque papaveris, nymphae. ibid.
Olea inodora extrinsecus applicanda cur puer-
peris convenient? 113
Omenti crassities quomodo abortus causa. 183
Opium torrefactum in uteri hæmorrhagia pro-
ficuum. 51
In fluore albo. 68
Opium in hystericae affectionis paroxysmo exi-
mum. 91
Opium extrinsecus applicatum commodum in
cancro curatione. 120
Organica uteri læsio cur contumacis hæmor-
rhagiae causa? 52
Cur remediis non facile cedat? 53
Oris detorsio in apoplexia unde. 87. 88
Os sacrum in foeminis quomodo habeat? 12
Otii noxae insignes. 62
Otio insensibilis perspiratio cohibetur. 6
Ovum in utero fecundatum quomodo explicetur?
7
Ovariorum usus ad generationis opus quan-
tus? 151
Ovum quomodo fecundetur. 152
Male dispositum quomodo molam excitet?
153.

P

Palpitationis cordis in gravidis causæ, cu-
ratio. 173. 174
Papaver album proficuum in cancro dolore.
120.
Extrinsecus adhibitum quas vires habeat?
ibid.
Paralysis. Colicæ Pictonum superveniens un-
de? 135

Partus causæ quænam. 38. 39
 Partus octimestres an ad abortum referendi. ibid.
 Partus naturalis quænam dicendus? ibid.
 Partus contra naturam quænam? ibid.
 Cur uteri hæmorrhagiam inducat? 40
 Partus laboriosi quomodo fluori albo tribuant? 63
 Quomodo uteri inflammationi? 100
 Partus facilis, at violentus quomodo? ibid.
 Quomodo sterilitatem cieant? 203
 Partus difficilis essentia, causæ, prognosis, curatio. 149
 Partus causa est excrementorum stimulatio. 205.
 Partus difficilis differentia a laborioso, & contra naturam quænam? 210
 Partus facilis signa quænam? ibid.
 His nihil fidendum cur? ibid.
 Partus difficilis causæ cur & fœtus mortui causæ? 210. 211
 Partus a mala infantis positura Chirurgus committendus. 212
 Partui cæsariano quid nomen dederit? 215
 An Veterum mos servandus. ibid.
 Qua meliori ratione instituendus? 216
 Pelvis capacitas in fœminis quænam? 12
 Periodica menstrui sanguinis purgatio a sanguinis profluvio distinguenda. 9
 Pendulus uteri situs cur mensuris tribuat? 12.
 Periodice fluentes Menses in gravidis quando nam abortum cieant? 11
 Pessaria in uteri hæmorrhagia an convenient? 48.
 Quænam eligenda in graviore casu? 49
 Quid sint. 104
 Quomodo uteri inflammationi tribuant? ibid.
 Pessaria acria quas vires habeant ad molas expellendas? 171
 Percussio ventris quomodo abortus causa? 187
 Peponum virtus in gonorrhœa. 72
 Pica & malacia in gravidis unde? 178
 Pinguedo nimia sterilitatis causa. 19. 148
 Et Mensium suppressionis. ibid.
 Pillulæ de tribus commodæ in Mensium suppressione. 31
 Pillulæ succinatæ Cratonis, capitales Paracelsi eximia in fluore albo. 67
 Pillulæ adstringentes in gonorrhœis quænam? 72.
 Pillulæ tartaræ Bontii optimæ in hysterica affectione. 95
 Pillulæ aloeticæ num locum habeant in uteri inflammatione? 114
 Pistachia commoda in sterilitate, & cur? 163
 Plethora quomodo menstrui fluxus causa? 8

Quomodo in fœminis elaboretur? ibid.
 Menstruorum phænomenis explicandis com-
 moda. 9
 Perperam a nonnullis rejecta. 11
 Quomodo interdum Mensium suppressionis
 causa? 16. 17
 Uteri hæmorrhagiæ. 37
 Plethora quomodo fiat? ibid.
 Ejus differentia. 38
 Placenta in utero relicta hæmorrhagiæ cau-
 sa. 40
 Statim extrahenda, ut hæmorrhagia fede-
 tur. 42
 An in molas, aliasque massas concreascit? ibid.
 An corrumpatur? 43
 Placentæ avulsio quomodo fluori albo tri-
 buat? 63
 Plantæ vulnerariæ quænam? 50. 69. 73
 Adstringentes quænam? 52. 73
 Refrigerantes quænam? 67
 Portulacæ vires. 33. 197
 Polyposæ concretiones in visceribus a sangui-
 ne effuso quomodo? 157. 158
 Polypi uterini quid sint? 156
 Quas causas agnoscant? ibid.
 Pollutiones involuntariæ in viduis unde? 62
 Profluvium sanguinis in gravidis unde? 10
 Prolapsus uteri quibus remediis tractandus? 55. 55. 75.
 Pulvis Heurnii quibus constet? 50
 Optimus in uteri hæmorrhagia, si semen
 hyosciami dematur. ibid.
 Ad molas expellendas efficax. 170
 Pulvis Tulpæ ejusdem virtutis. ibid.
 Uterque ad partum accelerandum aptissi-
 mus. 212
 Pulvis testiculorum equi ad molas expellen-
 das efficax. 171
 Pulveres absorbentes in fluore albo quas vires
 habeant? 67
 Pulveres temperantes ad abortum præcaven-
 dum quænam? 199
 Quomodo exhibendi? ibid.
 Pulvis Wedelii absorbens in cancro proficu-
 us. 119. 69
 Purgantia medicamenta quomodo agant? 29.
 An in Mensium suppressione locum habeant,
 & quænam? ibid.
 Minus tuta in uteri hæmorrhagia. 46
 Eximia in fluore albo notho. 69
 In gonorrhœis an locum habeant? 71
 Cum Mercurio exhibita commodissima. 72.
 Noxia in paroxysmo hysterica affectionis. 90.

Extra paroxysmum etiam repetenda. 94
 Quænam eligenda. ibid.
 Helleborata in furore uterino cur noxia.
 141.
 Purgantia utrum convenient in sterilitate, &
 quando? 164
 Purgatio per epicrasim quomodo instituenda
 in hysterica affectione? 93
 In Mensium suppressione. 30
 Purgatio in uteri abscessu cur repetenda. 116
 Purgatio per helleborum quas vires habeat in
 canceri curatione? 119
 Purgatio in vomitu gravidarum an instituen-
 da? 191
 Quibus medicamentis? 192
 Ptisana laxans Riverii quas vires habeat in
 fluore albo? 69
 Puerperæ tamquam vulneratæ sunt consideran-
 dæ. 115
 Ob suppressa lochia cur in hysterica mala
 labantur? 84

R

Radices aperientes dictæ quænam. 30
 Quomodo agant? ibid.
 Eximie in Mensium suppressione. ibid.
 Radices bistortæ, tormentillæ optimæ in uteri
 hæmorrhagia. 50
 Rhabarbarum cæteris anteponendum in Men-
 sium suppressione a visciditate sanguinis.
 30.
 Rhabarbarum torrefactum in uteri hæmorrha-
 gia commodum. 53
 Rhabarbari usus in hysterica affectione exi-
 mius. 94
 In fluore albo. 68
 Rhabarbarum purgans simul, & diureticum.
 117.
 In vomitu gravidarum proficuum. 192
 Refrigerantia quandonam commoda in sterili-
 tate? 166
 Regio calida, aut frigida quasnam alteratio-
 nes in sanguinem inducant? 6
 Remedia lochia impellentia in uteri inflamma-
 tione quænam? 114
 Partum provocantia innumera. 211
 At plerunque mala nisi causæ opponantur.
 212.
 Remedia resolventia cur leviora primum adhi-
 benda? 117
 Quænam sint? ibid.
 Respiratio anhelosa in Mensium suppressione
 unde? 24
 Ros maris eximii usus in fluore albo notho.
 69.

Rumor improvisus quomodo abortus causa?
 189.

S

Abina quas vires habeat? 31
 Sal volatile Anglicum oleosum Sylvii exi-
 mium in hysterica affectione. 93
 Sales tartarei, lixiviosi quid sint? 29
 Sales lixiviales quas vires habeant in hysteri-
 ca affectione? 94
 Sal prunellæ quid sit? 114
 In uteri inflammatione commodus. ibid.
 Saltus, suspiria vehementia quomodo abor-
 tum faciant? 187
 Sales volatiles oleosi proficui in Syncope gra-
 vidarum. 194
 Sambucus eximius in hæmorrhoidibus. 197
 Sanguis menstruus ejusdem conditionis ac cæ-
 terarum venarum. 5
 Qua quantitate ejiciatur? ibid.
 Quomodo variet in diversis feminis. 6
 Sanguis magis redundat in feminis, quam in
 viris. 8
 Sanguis menstruus ex quibus vasis exeat? 9
 Sanguinis circuitus a quo dependeat? 15
 Sanguinis vitium quomodo Menses supprimat.
 17.
 Sanguis tenuis, & fusus quomodo Menses sup-
 primat? 18
 Frequentius uteri hæmorrhagiæ causa. 37
 Sanguinis fluiditas quid sit. ibid.
 Sanguis in utero post partum relictus hæmor-
 rhagiæ causa. 40
 Sanguinis cursus per uterum lentus fluoris al-
 bi causa. 59
 Sanguinis in cavitatem effusus, nisi exterior
 aer accedat, incorruptus servatur. 100
 Saponacea quomodo agant? 32
 Sarsæ perillæ vires in fluore albo. 68
 In gonorrhæis diuturnis.
 Mercurio anteponenda. 74
 Interdum noxia. ibid.
 Sanitas corporis in quo consistat? 15
 Sassafras optimum in fluore albo. 68
 Saturnus extrinsecus commodus in canceri cu-
 ratione. 120
 Secundinarum pulvis ad molas expellendas
 quas vires habeat? 118
 Secundinæ retentio quomodo pertractanda?
 202.
 Cur pertimescenda? 211. 212
 An incorrupta diu servari possit. ibid.
 An statim extrahenda? 210
 Quandonam? 224
 Violentia evitanda in extractione. 225
 Seminis fluxus in feminis quid sit? 38

- Quomodo differat ab abortu. *ibid.*
 Semen quo tempore generari incipiat? 61
 Retentum in feminis hystericæ passionis causa. 84
 Semina plantarum quomodo fecundentur? 154
 Semen hyosciami adhibendum non est. 50
 Senectus quandonam incipiat. 3
 Septenarius numerus cur in Medicina magni faciendus? *ibid.*
 Septenario numero quid tribuendum. *ibid.*
 Seroforum humorum copia in fluore albo unde. 62. 63
 Cur varii coloris & fetidi. *ibid.*
 Serosi humores in corpore redundantes fluoris albi causa. 57. 58
 Serum lactis destillatum optimum in fluore albo. 67
 Serum in cavitates quot modis effundatur? 131.
 Quomodo varias hydropis species efficiat? 132.
 Simaroubæ cortex præstantissimus in dysenteria. 195
 Somni utilitates, & damna. 22
 Specificum Helvetii quas vires habeat? 47
 Quomodo conficiatur. *ibid.*
 Specifica in uteri hæmorrhagia quænam? 51
 Specificum Hippocraticum Janfortianum quid sit? 69
 Specifica contra sterilitatem quænam? 166
 An sine discrimine adhiberi queant? *ibid.*
 Ad molas expellendas quænam? 170
 Quædam ridicula. 171
 Specifica ad retinendum fætum. 198. 199
 Sperma ranarum optimum in uteri hæmorrhagia. 47
 Spirituum animalium debilior crasis hystericæ affectionis causa. 86
 Quo modo sanguinis crasim pervertat, & gravio-
 rem morbum efficiat? *ibid.*
 Spiritus volatiles urinæ, sal armoniaci, & si-
 miles quandonam locum habeant in pa-
 roxismo hystericæ affectionis? 92. 94
 Spiritus vini rectificatissimus quandonam? *ibid.*
 Spirituosa in Sincope gravidarum optima quæ-
 nam? 193
 Quænam evitanda? 195
 Spasmi effectus quandonam laxitas sit? 134
 Sputum sanguinis periodicum in Mensium sup-
 pressionem quid sit? 26
 Sternutatoria quandonam adhibenda in hyste-
 rica affectione? 89
 Quænam eligenda. *ibid.*
 Stomachi cruditas in uteri hæmorrhagia un-
 de? 36
 Sterilitatis essentia, causæ. 143
 Prognosis, curatio. 144
 Sterilitas an a Mulieris vitio dependeat? *ibid.*
 A sanguinis, & spirituum vitiis quomodo
 oriatur? 151
 Sterilitatis dedecus undenam repetendum. 160
 Sterilitas vitio feminae an cognosci queat, &
 quomodo? 162
 Vitio viri quomodo? 163
 Sterilitas raro tollitur. 163
 Sterilitatis remedia a causis desumenda. 166
 Strangulationis sensus in hystericæ affectione
 unde? 81
 Styptica quomodo cognoscantur, & quænam
 sint? 52
 Succinum quas vires habeat? 31
 Optimum in gonorrhœis. 72
 Num locum habeat in uteri inflammatio-
 ne? 114
 Succu cichoracei optimi in fluore albo. 67
 Solatrii, Sedi, Geranii &c. in cancro cur
 prosint? 120
 Succu limonum, granatorum optimi in vomitu
 gravidarum. *ibid.*
 Succu subacidi cujusnam abortus remedia? 199.
 Sussumigia suaveolentia num in hystericæ affe-
 ctione locum habeant? 90
 Quid in eorum usu servandum? *ibi.*
 Superfætatio an detur? 184
 Abortus causa esse potest. 253
 Supinus decubitus commodus in uteri hæmor-
 rhagia. 186
 Suppurantia interdum in secundinæ retentione
 commoda? 225
 Synopes causa quid sit? 87
 Quomodo differat ab hystericæ affectione? *ibid.*
 Quandonam ejusdem effectus? *ibid.*
 Synopes gravidarum causæ proximæ aliis com-
 munes. 175
 Remotæ differunt. 176. 177
 Syrupus diacodii eximius in gonorrhœa. 72

T

- T**Abes cur fluori albo superveniat? 66
 Tamarindi optimi in uteri hæmorrhagia. 46
 In fluore albo. 69
 Tartarus vitriolatus quid sit? 31
 Temperamentum sanguineum quid sit? 6
 Biliosum quid? 6. 18
 Quomodo menses sistere queat? *ibid.*
 Tenuitatem, ac fusionem sanguinis arguit. 26
 Melancholicum e contra crassitiem. *ibid.*
 Terrea, atque imbibentia corpora commoda
 in fluore albo notho. 69
 In gonorrhœis. 72

Tenesmus fetus mortui signum firmum non est.	218
Therebintinata eximia in gonorrhœis.	72
Eo magis si cum Mercurio confocientur.	ibid.
Theriace virtus in fluore albo.	69
Tincturæ corallorum in uteri hæmorrhagia eximia.	50
Anodyna Helvetii præstantior.	ibid. 51
Succini, Castorei optimæ in paroxysmo hysterice affectionis.	91
Trochisci de Carabe, de Spodio quibus constent.	69. 199
Quas vires habeant in fluore albo notho?	69.
Trochisci de myrrha optimi ad partum accelerandum.	213
Triphera magna c. o. opiatum non ignobile.	91.
Tubæ Fallopianæ, aut ovaria male affecta hysterice affectionis causa.	83
Tumores uteri quotuplices sint?	18
Imi ventris quomodo Menses supprimant?	ibid.
Tumor in mensium suppressione unde?	23
A tumoribus scirrhis distinguendus.	ibid.
Tumores in uteri cavitate reperti quinam?	161.
Tussis sicca, & ferina in hysterica affectione unde?	81
Tutia vino albo infusa valde proficua in gonorrhœis.	73
Tympanitidis duratio undenam.	136
Undenam nomen acceperit.	139
Cur post partum exacerbetur.	ibi.

V

Vagina tantum gonorrhœæ sedes perperam habita.	59
Vasa cum vaginæ, tum uteri in menstruantibus cur aperiantur.	9
Valvulæ uteri quomodo sanguinis motum retardent?	12
Vasorum vitium in menstruis suppressis quodnam?	16
Vasa uteri obstructa cur Menses supprimant?	18.
Venæ sectio in Mensium suppressione an locum habeat?	27
Quo ex loco.	ibid. 28
In uteri hæmorrhagia.	43
Quo ex loco, & qua quantitate?	ibid.
Quandonam nocua?	44
In fluore albo eximia.	66
In gonorrhœa.	71
In hysterica passione.	89

Etiam extra paroxysmum.	93
In uteri inflammatione.	109
In uteri scirrho.	116
In furore uterino.	140
In sterilitate.	162
In gravidis.	190
Quo tempore?	ibid. 191
Quo loco?	191
Ad molas expellendas.	169
In palpitatione cordis.	194
In syncope extra paroxysmum.	ibid.
In alvi fluxibus gravidarum.	194. 195
In hæmorrhoidibus dolentibus.	195
In alvi stypticitate gravidarum.	197. 198
In mejendi difficultate.	198
Ad abortum præcavendum.	198
Statim a terrore in gravidis.	201
In partu difficili.	210
In cancro occulto.	118
In secundinæ retentione.	223
Venenum celticum quas vires habeat?	59
60. 66.	
Veneris appetitus naturalis unde oriatur?	122. 123
Præternaturalis unde?	123
Causæ.	ibid.
In virginibus, & viduis quænam?	83.
84. 62.	
Ventris stypticitas insignis in Tympanitide.	135.
Ventris inflatio quomodo differat a Tympanitide?	ibid.
Ventris refrigerationes inflammationis uteri causa.	102
Vermiculî seminis virilis an ovum fecundent.	153.
Dari in semine dubitandum non est.	154
Verbascom commodum in hæmorrhoidibus.	197
Vesica cur difficiliter perrumpatur?	17
Vesicæ collum gonorrhœæ sedes.	59
Vertigines in hysterica affectione unde?	81
Vetulæ cur non concipiant?	150
Vestimentorum compressio abortus causa.	183
Victus opiparus fluoris albi causa.	61
Furoris uterini.	124
Victus ratio optima puerperis commoda.	115
Paulo liberalior quandonam concedenda?	116
Victus pravus Chloroseos causa.	128
Victus ratio in gravidis quænam instituenda?	192.
Paulo liberalior in casu inanitatis.	200
Vigiliæ acedinis signum.	27
Vini abusus uteri hæmorrhagiæ causa.	40
Vinum austerum quandoque remedium.	54
Eo magis lentisco, & santalis alteratum.	ibid.
Vinum liquoresque spirituosî fluoris albi causa.	61

- Vinum absyntites optimum in fluore albo. 70
 Vini optimi vis insignis in sopore, aut Syncope hysterica. 92. 93
 In vomitu gravidarum. 194
 Quandonam eodem abstinendum ad præcavendum abortum? 270
 Vinum generosius partus difficilis remedium. 199.
 Viri quandonam purgatione menstruæ simili corripiantur? 13
 Virgines novem annorum quandoque menstruatæ. 2
 Virium debilitas insignis in uteri hæmorrhagia unde? 35. 36
 Vincula supra genua optima in uteri hæmorrhagia. 45
 Vitriolata medicamenta minus tuta. 47. 168.
 quandoque tamen in gonorrhæis commoda. 72
 Viscerum imi ventris affectiones quomodo hysterica passionem cieant. 84. 85
 Vitium in laxitate, & adstrictione quid sit? 139.
 Unguentum refrigerans Galeni, Popule, commodum in hæmorrhoidibus. 196. 197
 Vomitus gravidarum quanti faciendus. 194
 Vomitus contumaces abortus causa. 181
 Vomitus cur minus tutus in uteri hæmorrhagia? 46. 47
 Si excitandus, quonam remedio? 47
 Ulceris uteri signa multa, sed incerta. 63
 Ulcera sordida gonorrhææ supervenientia. 66
 Urentes capitis dolores acredinis sanguinis indicia. 26
 Urinæ rufæ acredinis sanguinis & ipsæ indicia. ibid.
 Urinæ stillicidium, aut suppressio in hysterica affectione cur? 80
 Urinæ claræ, limpidae, & copiosæ in hysterica affectione cur? 81
 Uterus in graviditate an claudatur? 25
 Uteri hæmorrhagiæ essentia, causæ internæ, externæ. 33
 Prognosis, curatio. 34. 35
 Quot modis contingat? 36
 Uteri hæmorrhagia in annosioribus feminis periculosa. 41
 In gravidis plerunque lethalis ni fætum edat. 41. 42
 Uterus totus fluoris albi sedes. 57
 Quomodo cavus sit Musculus? 58
 Uterus e sede sua dimoveri non potest. 65
 Uteri prolapsus nomine quid intelligendum? ib.
 Quotuplex sit? 75
 Uterus e sede sua dimoveri nequit. 79
 Nec ejus tubæ, aut testes. ibid.
 Uterus ejusque adhærentes partes exquisitissimo sensu præditæ. 80
 Uteri inflammationis causæ, signa exitus in suppurationem. 96
 In ulcus, in scirrhum, in cancerum. 97
 Curatio. 98
 Uteri scirrhi curatio. ibid.
 Cancræ. ibid. 99
 Uterus cur facile inflammetur, ut cætera viscera. 99
 Uteri inflammationis gradus quinam? ibid.
 Peculiares quænam causæ? ibid.
 Uteri contrectatio ab imperita obstetrice inflammationis causa. 103. 104
 Uteri consensus cum omnibus corporis partibus. 106
 Uteri suppuratio, ulcus quomodo noscatur? ibid.
 Uterus cur scirrhosus facile evadat? 107
 Quomodo cognosci queat? ibid.
 Uteri canceri divisio in occultum, & ulceratum optima. ibid.
 Utriusque causæ quænam? ibid.
 Uteri inflammatio cur semper timenda. 108
 Gangræna, ac sphacelus quomodo contingat? ibid.
 An tolli queat uteri sectione? ibid.
 Ulcus cur difficiliter sanetur? ibid.
 Scirrhus contumacissimus. ibid.
 Ubi in cancerum transierit cur lethalis? 109
 Cancer quandonam facilius succedat? 117
 Uteri morbi tympanitum excitantes quinam? 138.
 Uteri clausura quotuplex. 148
 Quomodo tractanda? 153. 162
 Quomodo sterilitatem inducat? ibid.
 Uteri mala figura quomodo sterilitatis causa? 149.
 Uteri laxitas quomodo? ibid.
 Uteri angustia quomodo abortus causa? 183
 Uteri morbi quomodo. ibid.
 Uteri vitia partum difficilem efficientia quænam? 207

Errata

Pag. 23. l. 45. fanguis,
83. l. 13. ingravisentem,
99. l. 20. imperfecta,
109. l. 41. idoneas,

Corrige

fanguinis.
ingravescentem.
perfecta.
idonea.

